

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE
OG VIDENSKABSMÆND

IV

FØRSTE HALVBIND

GYLDENDAL

GEORG OG EDV. BRANDES
BREVVEKSLING

Udgivet af
Det danske Sprog- og Litteraturselskab
Med Støtte af
Carlsbergfondet og
Overretssagfører L. Zeuthens
Mindelegat

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE OG
VIDENSKABSMÆND

UDGIVET AF
MORTEN BORUP
UNDER MEDVIRKNING AF
FRANCIS BULL OG JOHN LANDQUIST

IV
FØRSTE HALVBIND

KØBENHAVN 1939
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

**FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Indledning</i>	IX
Bjørnstjerne Bjørnson og Georg Brandes	1
Henrik Ibsen til Georg Brandes	189
Alexander L. Kielland og Georg Brandes	251
Kristian og Sanna Elster og Georg Brandes	375
Arne Garborg og Georg Brandes	389
Jonas Lie og Georg Brandes	409
<i>Kommentar</i>	473

INNLEDNING

Den første norske dikter Georg Brandes stiftet personlig bekjentskap med, var BJØRNSTJERNE BJØRNSON. Ved slutten av 1850-årene hadde Bjørnsons bondefortellinger så å si øieblikkelig vunnet popularitet i Danmark, og Clemens Petersen var som kritiker utrettelig i å forkynne hans storhet; men selv om Brandes senere i livet nevnte »Arne« med anerkjennelse, hadde han som ung knapt kjent sig tiltrukket av Bjørnsons fortellinger, — hverken emnene, følsomheten eller stilen i dem kan antas å ha falt i hans smak. Første kvelden han møtte op i »den Nutzhornske Bande«, — i november 1859, altså da han gikk i sitt 18. år, — hørte han nogen av medlemmene skiftevis lese høit av »Arne«, som nettop var utkommet; efter ordene i hans »Levned« å dømme, må han nærmest ha kjedet sig. En bror av hans venn Frederik Nutzhorn var imidlertid lidenskapelig Bjørnson-beundrer, og med ham har Brandes øiensynlig i de følgende år diskutert Bjørnsons forskjellige dikterverker. Som innledning til beretningen om sitt første møte med Bjørnson, i et selskap hos brødrene Nutzhorns foreldre, sier Brandes: »Hans Kong Sverre fra Aaret 1861 havde beredt en Skuffelse; men hans Sigurd Slembe fra det følgende Aar betog Ungdommens Sind ved ny og stor Poesi«.

Selskapet hos Nutzhorns må ha funnet sted forsommeren 1865. Bjørnson var da en mann på et par og tredive år, berømt og beundret, »selvsikker, højrøstet, aabenmundet, meget ejendommelig i alle sine Udtalelser og ved den Vægt, han forstod at give det Sagte«. Brandes hadde nylig fyllt 23 år og var en helt fersk debutant i litteraturen: han hadde 29. april 1865, fått trykt sin første bokanmeldelse. Den handlet om »Ung-

---

En studie over forholdet mellem Brandes og Bjørnson, av dr. philos. Rolv Thesen, er trykt i Edda XXXVIII 1938.

domskilden« av Paludan-Müller, og Brandes arbeidet nu videre med en karakteristikk av Paludan-Müllers dikterpersonlighet.

Det høres som en undertone i Brandes' beretning at Bjørnson både har imponert og irritert ham. Han likte fru Karoline, men Bjørnson ergret ham ved å ville tale selv hele tiden, og ikke la Brandes komme til orde, og ved å servere »raske, affærdigende Udtalelser, .. der ikke var baarne af tilstrækkelig Sagkundskab. Men meget af, hvad han sagde, røbede den aandelige Magthaver, hvis Selvfølelse vel nu og da kunde tirre, men i Grunden var hjemlet. Han fortalte ualmindelig godt, med maleriske Tillægsord, der huskedes i det korrekte Kjøbenhavn, talte om Ulves gule Hyl og deslige. Alt i Alt var hans Holdning en Sejrherres. Han hævdede en Poesi, der var Syn og Sag, vurderede derfor lidet en Poesi, der som Paludan-Müllers var Tanke- og Formkunst, misbilligede djærvt hos mig Beundringen for den«.

Bjørnson havde ikke ved dette første møte vunnet nærmere forståelse av Brandes' begavelse og personlighet. Da han i Stockholm 1866 møtte Brandes igjen, talte han til ham med en viss faderlig vennlighet, men i et brev nogen måneder tidligere hadde han skrevet at de tre bokanmeldelser av Brandes som han hadde lest, virket på ham som »fortvivlede Forsøg«, skrevet av en mann »der har en Maskine færdig, men har Intet at have paa den«. I all sin overdrivelse er denne dommen ikke bare urettferdig: Georg Brandes var ennu i sin første læretid, og ofte bundet til metoder og synsmåter han hadde overtatt fra andre.

Den personlige motsetning mellem Clemens Petersen og Georg Brandes gjorde utvilsomt sitt til å stemme Bjørnson uvillig mot »lille Brandes«, og rent ille blev det da Brandes våget å kritisere og håne Rudolf Schmidts bok »R. Niensens Philosophie og den Grundtvigske Anskuelse«. Bjørnson uttalte da (anonymt) i »Fædrelandet« 2/10 1867 at kritikken var »udansk og uchristelig«, »gudsbespottelig Tale«, og at den som kunde uttrykke sig slik, »havde intet Syn fælles med andre Danske, ingen dansk Bevidsthed«.

Samme høst kom forskjellen mellem Brandes' og Clemens Petersens litterære smak til syne i deres vurdering av Ibsens diktning, og i sitt lange svarbrev på Ibsens raseriutbrudd i anledning av Clemens Peter-

sens anmeldelse av »Peer Gynt« skrev Bjørnson advarende: »Du maa ikke lide formeget paa Brandes, der er noget Misvisende i hvert Menneske, som ikke samler sig i Tro paa Gud«. I 1868 og 69 anmeldte Brandes i »Illustreret Tidende« teateropførelser av Bjørnsons »Maria Stuart i Skotland« og »De Nygifte«. Den første artiklen begynner: »Hvor genialt og usædvanligt et Arbeide Bjørnsons »Maria Stuart« end er, saa vinder det ikke ved at sees hyppigt. Det virker strax ved stærke, næsten bedøvende Midler, dets Fortrin ligge for Dagen, men dets Mangler ligge dybt«, — og det blir manglene ved stykket og opførelsen Brandes mest skriver om. »De Nygifte« behandler han snarest enda hårdere: »Kan jeg nu ikke beundre Planen, saa forekommer Stil og Diction mig endnu mindre at kunne finde udeelt Anerkjendelse«. At slike anmeldelser gjorde Bjørnson sint, er ikke annet enn rimelig; men midt i alt det som ergret ham, stod det ord som vakte hans opmerksomhet: kanskje det likevel her var et virkelig talent som holdt på å vokse frem?

I sine artikler og anmeldelser i årene 1868—69 streifet Brandes flere ganger med små bemerkninger inn på Bjørnsons diktning, og Bjørnsons første brev til Brandes, 15/4 1869, er preget av adskillig motvilje, men også av stigende interesse, av ønsket om å komme i kontakt med Brandes, og samtidig få leilighet til å rettlede ham. For Bjørnsons erindring stod Brandes som en meget ung mann, og i et bestemt avsnitt av sitt brev uttalte han sig nærmest som en eldre formynder og rådgiver. I sitt »Levned« erkjente Brandes at den personlige redegjørelse i begynnelsen av brevet »gør Bjørnson Ære og indeholder ikke blot en træffende Selvbedømmelse, men et værdifuldt Bidrag til almindelig Digterpsykologi i sin Paavisning af den frembringende Fantasis Styrke og dens Mulighed for Fejlgreb«. Men i midtpartiet av brevet stod det setninger som krenket Brandes så dypt at han blev blind for alt det øvrige. »Læser jeg nu disse Ord«, — skriver han i »Levned« — »maa jeg voldsomt sætte mig tilbage i min Følemaade og mit aandelige Standpunkt da for at forstaa, de i saa høj Grad kunde opbringe mig. Det laa ikke blot i, at jeg som al Ungdom af noget Værd var pirrelig og stolt og uvillig til at se mig behandlet som Lærling; men mere i, at jeg ligeledes paa Ungdommens Vis forvekslede hvad jeg havde ydet med hvad jeg vidste mig istand til at

yde«. Næsten verre enn alt annet var forresten i Brandes' øine det som Bjørnson skrev om at han var omsnuset av sladderer. »Denne Viljens Helt saa bange for lidt Sladder!« heter det i »Levned«, idet Brandes prøver å sette sig tilbake til sin ungdoms syn på saken: »Nu kunde Bjørnson fortsætte, som han vilde, jeg var færdig med ham. Han fortsatte imidlertid baade varmt og kønt, men overlegent og ude af Stand til at indse, hvor meget krænkende der laa i Tilnærmelsens Tone. Han vilde jo nemlig paa en Gang nærme sig mig og samtidig bevare en ydmygende Overlegenholdning«.

En som kjente Bjørnson bedre, vilde i et slikt brev ha funnet en grunn å bygge videre på, sier Brandes med rette. »Men som Forholdene laa, oversaa jeg rent den ærligt mente Imødekommen deri og fæstede mig alene ved det ikke lidet, som deri maatte saare. Mit Svar var afvisende, iskoldt, skarpt og i dybere Forstand værdiløst. Jeg troede ikke Bjørnson«.

Uaktet brevvekslingen i 1869 mellem Bjørnson og Brandes således endte brått og »iskoldt«, hadde den hos begge parter efterlatt inntrykk, som ikke bare var av fiendtlig karakter: de var blitt mere nysgjerrige overfor hverandre, mere opmerksomme på hvad den annen part skrev og foretok sig, enn de før hadde vært. Da Bjørnson i juni 1869 vilde sette fart i Rudolf Schmidt, bad han ham huske at »Brandes og flere med ham arbejder — ikke godt, det ved Gud, men ufortrødent«. Og da Brandes i juli hadde fått trykt sin avhandling om H. C. Andersen, skrev han til Brøchner at han håpet den vidnet om fremgang og var bedre enn den om Goldschmidt: »De seer, at jeg noget har taget mig Bjørnsons Brev ad notam«.

Men i de første av 1870-årene var Henrik Ibsen den nordmann Brandes hadde mest forbindelse med, og både muntlig og skriftlig gav Ibsen i denne tid kraftige uttrykk for sin misstro til og sitt uvenskap med Bjørnson. Og samtidig med at Brandes gjennom Ibsen var utsatt for en anti-Bjørnsonsk påvirkning, stod Bjørnson øiensynlig under en tilsvarende Brandes-fiendtlig innflytelse gjennom sitt vennskap og sin korrespondanse med Rudolf Schmidt. Bjørnson kan forresten ikke helt ha skjönt dybden av Schmidts hat til Brandes, siden han velger å spørre Schmidt, i brev av 18/12 1871: »Hvad er løs med Brandes? Jeg har ikke læst danske

aviser; men han holder jo stærkt søgte foredrag. Hvad er det? Betyder det noget? ... Hvad vil han?» Noget fullgyldig svar på spørsmålene har Bjørnson nok ikke fått, men fire måneder senere, efter å ha lest første bind av Brandes' »Hovedstrømninger«, prøver han på nytt å virke ansporende på Schmidt ved å peke på det Brandes har gjort: »Ak, hvor er den, som kan læse den samme historie, som Brandes, men i åndens tjeneste! Hvor syg og træt jeg er efter læsningen!«

Da Bjørnson like efter Grundtvigs begravelse foreslo danskene å »forandre signalerne« overfor Tyskland, førte dette til brudd med Rudolf Schmidt og de fleste av hans andre venner i Danmark, og under sin utenlandsreise 1873—75 avsluttet han sin historiske diktning og begynte å skrive borgerlige nutidsskuespill, slik at han nærmet sig det dikterprogram Brandes hjemme i Norden hadde gjort sig til talsmann for. Dermed åpnet det sig nye muligheter for større gjensidig forståelse mellom Bjørnson og Brandes, selv om det ennu varte et par år før nogen av dem kunde overvinne sin gamle misstro.

Gjennem Hegel blev Bjørnson høsten 1874 opfordret til å skrive i brødrene Brandes' tidsskrift »Det 19. Aarhundrede«. I hans avslagsbrev bølger stemninger av både motvilje og beundring: »Det er nu længe siden jeg tænkte at jeg kunde i en ænkelt rætning arbejde sammen med Georg Brandes; han opfattede det dengang som spekulerede jeg i ham! Siden har jeg fulgt hans virksomhed, som visselig ikke har været uden gagn; men som jeg hverken kan æller vil støtte«. Likevel fortsetter han: »Send mig også de følgende numre, da alt han skriver, interesserer mig«.

I et av disse heftene må det ha stått noget som et øieblikk forarget Bjørnson, for 16/1 1875 skrev han til Hedlund at han ikke likte at Rydberg gav bidrag til »hr. Brandes's tidsskrift, som jeg finner ikke alene gudsforladt; men lapset-flaut, trods B.s eget talent«.

Måneden efter mottok han imidlertid et brev fra Edvard Brandes, som på utgivernes vegne spurte om Bjørnson vilde offentliggjøre en fortelling i »Det 19. Aarh.«. Bjørnson betenkte sig en stund, — hans svar var datert månedsdagen efter Edv. Brandes' brev; han priste det mod som tidsskriftet viste, og erklærte at han var med på de fleste av de ting det arbeidet for: »Ænnu har jeg intet direkte angreb på kristen-

dommen sét. Er det meningen at holde sådant borte, så skal jeg med glæde sende fortællinger og skitser in. Men er det [ikke] meningen, da kan jeg, trods enigheden i det meste annet, ikke være med«.

Edvard Brandes svarte utførlig, også denne gang »Paa Udg.s Vegne«, og hevdet at de ikke vilde underkaste sig den ydmykelse å avgi løfte om ikke å opta noget som av andre kunde legges ut som »Angreb paa Kristendommen«: »men har Tidsskriftets tidligere Indhold ikke syntes Dem at overskride Grænserne for en sømmelig literær og videnskabelig Diskussion, da troe vi at turde sige, den ikke heller i det Følgende vil blive overskredet ... Vi troe, at Misforstaaelsernes Tid bør være helt forbi mellem alle dem, der med redelig Vilje forfægte Fremskridtets Sag her i Norden«.

Brevvekslingen førte ikke til at Bjørnson lot noget av sine arbeider trykke i brødrene Brandes' tidsskrift; men den bidrog likevel til å gjøre slutt på »Misforstaaelsernes Tid«.

Alt i november 1874 hadde Georg Brandes i et brev fra Tyskland fortalt Brøchner at »Bjørnson skal have skrevet 2 nye, aldeles moderne, realistiske Theaterstykker, for hvilke min yngre Broder sværmer. Han siges at være indtraadt i en ganske ny Phase«. Og kort efter førsteopførelsen i Stockholm av »En fallit«, 19/1 1875, bragte »Det 19. Aarh.« en begeistret korrespondanse-artikkel fra Sverige om begivenheten. Et par måneder senere fulgte Georg Brandes' anmeldelse av »Redaktøren« og »En fallit«: »Endelig! — Endelig synes det, som staa vi ogsaa i Norden i Begreb med at faa en Cyklus af Dramer, i hvilke de to Stormagter Nutiden og Virkeligheden respekteres og komme til deres Ret«.

Når Brandes tidligere hadde uttalt sig på trykk om Bjørnsons diktning, hadde hans anerkjennelse alltid vært overskygget av forbehold og innvendinger; denne gang var det helt motsatt, — de kritiske innvendinger tar ikke stor plass og betyr lite for helhetsinntrykket. Brandes' begeistring er i grunnen størst overfor »Redaktøren«, — her finner han guddommelige innfall, uforlignelig lune, makeløs naturlig og levende diksjon, og scener av »en formelig Aristofanisk Højde«. Bjørnson måtte selvsagt glede sig stort over Brandes' dom over stykkene, og omtrent samtidig med at Brandes blev omvendt til Bjørnsonbeundring, oplevde Bjørnson

å kunne lese med full og hel glede et essay av Brandes, — en skildring av Lassalle (i »Det 19. Aarh.« 1875). Det var formodentlig efter å ha lest den artikkelen at Bjørnson i november 1875 skrev til Hegel: »Du skal hilse Brandes med tak for hans tidsskrift, som jeg altid lærer af«.

Den avgjørende omvurdering inntraff dog først forsommeren 1877, da Bjørnson leste Brandes' bok om Søren Kierkegaard. I et brev 16/6 1877 til Sars, som han visste var en slags meningsfelle av Brandes, kaller Bjørnson den beste Brandes har skrevet, »en duelig, ofte virtuosduelig bog, og i Kierkegaards person tænker jeg pietismen dræpt, ... og i Brandes's påpegen heraf ligger en gærning, der næsten kommer i rang med Kierkegaards egen, hvad betydningen i samtiden angår«. Til Dikka Møller, som i sin sterke tro og idealisme minnet om sin bror Herman Anker, lød Bjørnsons ord, i brev av 10/8 1877, på en vis enda sterkere: »Du skal læse Søren Kierkegaard af Brandes. Det er en bog af udødelig fortjeneste. Den har påvist at S. K.s liv og skrift nøjagtig faller sammen og nøjagtig viser, at pietismen er en umulighed, idet den fører i vanvid.

Brandes tror, det er kristendommen, som er bevist ud af verden, men denne fejltagelse må du lät kunne sette dig udover — og da er den bog nyttig, som få, — for den, der som du har pietistiske fristelser; for du har det«!

Det var på dette tidspunkt Bjørnsons religiøse krise begynte for alvor, og Brandes' bok har her spilt en meget vesentlig rolle. Alltid senere, både i vennskaps og uvennskaps tider, erkjente Bjørnson med takk at Brandes hadde hjulpet ham til frigjøring i det religiøse. Midt under denne frigjøringsprosess og sjelekrise holdt Bjørnson 31/10 1877 sin berømte tale om »at være i sandhed«, og at han personlig vilde sette all sin kraft inn på å være i sannhet, også når det kostet ham brudd med gamle venner og med sin egen fortid, det hadde han like i forveien latt hele Norden se, da han i Dansk Folketidende 19/10 1877 offentliggjorde sin tilslutning til adressen til Georg Brandes.

Bjørnson vilde med sitt manifest rydde sig vei ut av sneverhet, partivesen og forkjettringsånd, og med absolutt ærlighet nevnte han både sine innvendinger imot og sin anerkjennelse av Brandes' forfatterskap:

Han har ikke noget å takke ham for som kritiker, og er ingen udelt beundrer, idet han i mange av Brandes' bøker har funnet en innsnevrende ensidighet, men »tillægge bør jeg da ogsaa, at forsaavidt jeg har været med blandt dem, der privat og offentlig ved uretfærdig Ensidighet mod ham har fremtvunget hans, saa har jeg længst angret dette«. Bjørnson sier åpent fra om at han »ikke er enig med Dr. Brandes i hans Tro eller Ikke-Tro«; men: »Gud er i Alt, som er af Sandhed, selv om det gaar gjennom Vildfarelser. Om Dr. Brandes's Optræden mener jeg, at den har været til større Velsignelse for Kristendommen end en Mængde af hans Modstanderes ... Med lidenskabelig Kraft, med et usædvanligt Opbud af Læsning og i en farverig, smidig Fremstilling har han forfulgt sine Maal, — og den første Virkning deraf paa mig selv har været den, at jeg har lært Ærbødighet for Anderledestroende iblandt os, thi jeg behøvede at lære det.

Ved hver ny Bog, han har udgivet, har han forøget min Indsigt, fremdrevet min Tænkning og — hvad der nu staar for mig som det Vigtigste — ved sin ofte herlige Skildring af overbevisningstro Mænd og deres Skæbne styrket min Villie. Han har gjort mig til en fortrøstningsfuldere Arbejder i det evig unge Aandssamfund, som jeg tror at tilhøre.

Det vilde dog være en Skam ikke offentlig at udtale dette, naar der offentlig gjøres Forsøg paa at undertrykke den Tak, der vitterlig skyldes ham«.

Bjørnsons erklæring førte til at Brandes sendte ham et takkebrev, og dermed begynte den brevveksling som er gjengitt i nærværende bind, og som — når forspillet fra 1869 undtas, — består av 54 brev fra de første tre år (høsten 1877 til høsten 1880), 19 brev og 1 telegram fra de næste tre år, derefter tre års pause, og så 5 brev omkring bruddet mellem Bjørnson og Brandes i 1887, og endelig to telegrammer fra senere leiligheter.

Hvordan vennskapet vokste i slutten av 1870-årene, tross all forskjell mellem Brandes' og Bjørnsons karakter og tradisjoner, gir brevene (og kommentaren til dem) et fullgyldig inntrykk av, og det er ingen grunn til å utdype dette her i innledningen. Men likesom Bjørnson i sin tid

i diktet til Johan Sverdrup hadde pekt på at hans enighet gjaldt situasjonen i øieblikket, men ikke de lange mål, — slik markerte han også ofte, midt i all sin beundring for Brandes, at han ikke kjente sig trygg på at den innbyrdes forståelse mellem Brandes og ham hadde et fullt solid grunnlag. Selv i det brevet til Høgsbro hvor Bjørnson 7/3 1878, for annen gang, gav sig til å »fyre forførdelig under kedlerne« for å skaffe Brandes professoratet i estetikk ved Københavns universitet, holdt han ikke sine innvendinger tilbake, men bestrepte sig for å være i sannhet. Det var en skandale for Danmark, skrev han, å behandle landets mest verdenskjente mann slik: »Hans Englandsliteratur er aldeles første rangs; hans Byron t. e. (uden at være helt rigtig) bedre, større æn Taines; hans Kierkegaard (atter uden at være helt rigtig) noget noch nie da gewesenes. Skammer I eder ikke ved at lade den man vandre ud af mangel på brød? Skammer I eder ikke? Og I vil gøre martyrer? I vil forsvare Guds sag ved urætfærdighed? Eller ved at antage måske, at djævelen har gjort Brandes og det, som er stort og ærligt i ham. Op jer lidt!«

At Brandes i sin landflyktighets tid hadde både utvortes nytte og fikk sjelelig styrkelse av sitt vennskap med Bjørnson, kan man lese sig til i brevene; men også for Bjørnson var brevsiftet med Brandes i disse år av stor betydning. Den viste ham vei til ny utenlandsk litteratur, som utvidet hans horisont, og den bragte ham inn i fruktbar tankeutveksling. Efter hvert som de blev mere trygge på hverandre, kunde det bli rene »kærlighedsbrev« de skrev, — som Bjørnson sa om Brandes' skrivelse efter hans Wergelandstale 17. mai 1881. Selv skuffelsen på begge sider, da de dansk-norske tidsskriftplaner i 1879—80 gikk i stykker, formådde ikke å gjøre noget skår i dette vennskap, som var kommet i stand pr. korrespondanse, og som i 1879 blev bekreftet ved personlig samvær i København, — visstnok deres eneste møte ansikt til ansikt i den tid de var venner. »Han opsøgte mig straks«, sier Brandes i »Levnede« (II 349). »Det var en Glæde at se ham sidde i min Moders Dagligstue, bred og mægtig, som hugget ud i Granit. Til hende sagde han: Jeg har altid havt Lyst til at se disse Mødre ...«

Under sin Amerikareise 1880—81 hadde Bjørnson liten tid til å skjøtte sin korrespondanse. Så snart han kom tilbake til Norge, begynte han

imidlertid igjen å veksle brev med Brandes, og det er lett å se at begge parter gledet sig da de møttes i enighet angående Ibsens »Gengangere«; men i deres diskusjon om f. eks. Kielland, Jacobsen og Drachmann, Zola og brødrene Goncourt, åpenbaret sig stundom et vesensforskjellig syn, og i løpet av 1882 viste sig de første tegn på at vennskapsforholdet lett kunde slå brister. I Brandes' foredrag om Bjørnson, som blev trykt i »Ude og Hjemme« august 1882 (og siden i boken »Det moderne Gjennembruds Mænd«), stod det, ved siden av de overordentlig mange anerkjennende og varme ord, også enkelte setninger som kunde såre Bjørnson, — spott over religionens plass i hans ungdomsdiktning, betraktninger over det naive og folkelige, det uforfinte og lett tilgjengelige i hans veltalenhet, og vurderinger som ofte inneholdt noget sant og riktig, men som kunde ha en biklang av nedlatende overlegenhet. I oktober 1882 skrev Bjørnson til Alexander Kielland: »Du; — Brandes er ikke vor Kritiker. Vi må i dybeste forstan være ham taknemlig; han har lagt den europæiske metode på geschäftet og sin kærlighed og varme i det; men istedetfor denne vimsede småfærdighed i alskens opdagelser, vilde jeg ha et grundsyn, som ikke er der. Istedetfor et fint åndeligt, og stort instrument rettet på lutter effekt, vilde jeg ha et samliv med os i opsporing af den stille, blivende virkning ud af natur-sammenhæng. Men ikke mine ord igæn, for fanden! Man skulde da tro, jeg havde skrevet dette ud af misfornøjelse, og sanheden er, at lange kritiker af mig selv læser jeg aldrig, når jeg ikke på forhånd er sikker, — og det blir jeg ikke her«.

Brandes' bøker om Kierkegaard, Tegnér, Disraeli og Lassalle hadde Bjørnson forstått »med det skarpe digteriske Snarsyn, — heter det i Brandes' »Levned«, — der ligger i hans Væsen, men kun fungerer, naar han er besjælet af Sympati«. Ordene kunde passe også på Brandes, i hans dom f. eks. over »Leonarda« og »Støv«, som blandt Bjørnsons skuespill og fortellinger kan sies å være de som mest bærer preg av Brandes-påvirkning i tendens og idé. At Brandes vilde bli mindre begeistret over »En hanske«, skulde ha vært lett å forutse; men Bjørnson synes ikke å ha skjønt det, og da han på sitt varmt personlige brev av 9/8 1883 fikk et sterkt og dyptfølt svar, datert 15/8 1883, med overskriften

»Kjære og store Ven!«, oppfattet Bjørnson det som om »En hanske« hadde fått Brandes' sinn til å vibrere. Han skrev, 19/8 1883, til Jonas Lie at fra »hansken« kunde han hilse: »Jeg har just et brev fra Brandes liggende foran mig, og deri siger han, at — ja, en hel del ting, som egenlig ligger i overskriften, og nu når jeg skal til at skrive den af, så kan jeg det ikke. Kort og godt: han er glad i stykket, du! Og det glæder mig; for slig på tomands-hånd og like færske æfter læsningen har ordene værdi.«

Når brevvekslingen mellem Bjørnson og Brandes plutselig stanset i august 1883, uten at det hadde falt et vondt ord i nogen av disse siste brevene, må vel en hovedgrunn være den at Bjørnson er blitt dypt skuffet over at Brandes ikke sendte ham så meget som en hilsen, da han høsten 1883, ifølge Bjørnsons brev til Hegel, fikk lese »Over ævne I« i manuskript. Kanskje har nogen sneket sig imellem og fortalt ham at Brandes i virkeligheten slett ikke satte pris på »En hanske«, og at brødrene Brandes var enige om »Over ævne«s »Slethed«, uaktet københavnerne ellers var grepet og betatt av Bjørnsons stykke. Det er vel også mulig at Brandes har fått sig referert kjølige uttalelser fra Bjørnsons side om »Det moderne Gjennembruds Mænd«, som utkom nogenlunde samtidig med »Over ævne«. Men ved siden av sine sterkt kritiske bemerkninger om Brandes, i et brev til Kielland 1/2 1884, har Bjørnson også mange varme ord: »Han er så god, så ejegod, har så stor fortjeneste, er så grænseløs arbejdende for alt det, vi alle tror på, så jeg af hjærtet beklager, hvad hans bror uafatelig får ham opi! ... Svag er han; men også da mener han det godt. Han har utviklet sit hjærte med sin ånd; hvor han står fri, der taler han så ut af kærlighedens fineste forståelse, at der i den kritiske literatur må letes æfter side-stykke. Men hans forståelse er ikke alsidig nok. Der er race-inskrænking i den — og lidt af en annen med, den næmlig: han er altid på moden. Den siste mode-mening er hans, altid! Ikke publikums-moden, fy, for pokker, nej, kunstner-moden, filosofien på moden blant filosoferne, litteraturen blant literaterne, malerierne blant malerne. Det står på i det højeste nogle år ... Jeg længes æfter den dag, Brandes får sit tillæg og sin delvise tilbagevisning. Og dette siger jeg samtidig med at føle innerlig taknæmlighed — også for mit personlige vedkommende, skønt jeg ikke kan læse, hvad han skriver om mig.«

Nogen få dager senere skriver Bjørnson et brevkort til Kielland, om at dersom Holger Drachmanns »Skyggebilleder« som helhet svarer til et par sitater han har fått se, »ja, så forstår jeg dig, og så er han væmmelig. Ja pinedød skal så ikke min nye bok dediseres til Georg Brandes. For forræderi er forræderi, hvor fine former det fører«. Bjørnsons nye bok, »Det flager i byen og på havnen«, blev først ferdig ut på høsten 1884. Den kom ikke til å bli tilegnet til Brandes, og det hadde vel sin grunn i noget som Bjørnson forteller i brev til Jonas Lie 2/10 1884: »Den snille Hegel har ladet Georg Brandes læse nogle kapitler af fortællingen og referere dem, og dermed er jeg meget misnøjd. Han ser ikke annet æn pikanteriet, den kære Brandes, hans gængivelse og fortællingen selv, .. ja hold dem engang ved siden af hværandre!«

Et par måneder senere skildret Brandes i »Tilskueren« med inderlig fryd at Garborg i sin fortelling »Ungdom« så ut til å le ikke av »de usle usædelige Syndebukke«, men »af visse store, som realistiske Fritænkere forklædte Lægprædikanter, der stedse mere løbe sig fast i den Opgave at forbedre Boniteten af de Ugiftes Cølibat«. Hvem Brandes her siktet til, kunde ingen i Norden være i tvil om, og det blev sikkert ikke holdt hemmelig for Bjørnson at Georg Brandes muntlig brukte de verste hånsord om »En hanske« dikter, og — som Amalie Skram i 1885 skrev til Garborg — tydeligvis var »bidt af Bjørnsonhad«. Selv mente Brandes å vite at det blandt de danske i Paris fantes folk som hadde sin glede av å snakke vondt om ham til Bjørnson.

I religiøse, estetiske og politiske spørsmål hadde Bjørnson og Brandes ikke alltid kjent sig enige, men de hadde nådd frem til å forstå hverandres synspunkter, og til å more sig med å diskutere sakene, uten å ta en uenighet ille op; men nu da sedelighetsspørsmålet, seksuallivets og ekteskapets problemer, bortimot midten av 1880årene rykket op på en sentral plass i tidens moraldebatter, åpenbaret det sig en så avgjørende forskjell i selve det etiske grunnlag for Brandes' og Bjørnsons livsopfatning at et sammenstøt blev uundgåelig.

Sensommeren 1887 skrev Bjørnson til Kielland: »Så har jeg i et brev til frøken Grundtvig lagt ut til slag mot Georg Brandes, og det så det suser. I valg mællem falske venner og åpne fiender har jeg altid fore-

trukket de siste«. Denne »sedelighetsfeiden« i 1887 gir Brandes' brevveksling med Bjørnson og med Jonas Lie en viss belysning av, og selve feiden er det ikke grunn til her å gå næiere inn på. Den hadde utvilsomt sin rot i sentrale og opprindelige karakterdrag hos begge de to motstandere, men det var ikke deres beste sider som åpenbarte sig i den måten striden blev ført på. »B. B. er en utaaelig Modstander«, heter det i et brev fra Brandes til Geijerstam, 6/8 1887. »Han skriver som en Dreng og kan dog ej behandles anderledes end som man behandler en Storhed. Selv om man kunde slaa Hovedet itu paa ham, var det ingen Fornøjelse«. Efter hvert holdt både Bjørnson og Brandes på å glemme hvordan »man behandler en Storhed«. I »Levned« glir Brandes lett over hvad han selv »for Løjer«, »spøgende«, og »til Selvforsvar« hadde skrevet, og Bjørnsons »grove Beskyldning for Lumpenhed, utrolig Lumpenhed« står uten forklaring. Brevene i nærværende bind gir sin belysning til det som Brandes videre uttaler, idet han på omtrent 20 års avstand ser tilbake på feiden: »Bjørnsons Venskab havde været mig for værdifuldt til at jeg skulde skynde mig at svare. Jeg .. stræbte .. at opnaa en Forsoning med Bjørnson ... Først da han i Hidsighed — lettroende som han var — lod sig henrive til privat at bebrejde mig en uridderlig Handlemaade, hvori jeg efter et latterligt Rygte, der var bleven ham overbragt, skulde have gjort mig skyldig mod en Bjørnson iøvrigt aldeles ubekendt ung norsk Dame, min gode Veninde, brød jeg overtvert, og gav Svar paa Tiltale. Jeg har altid beklaget, at en saadan Usselhed berøvede mig en saadan Mands Venskab, men har alligevel, belært af Erfaring, aldrig senere villet gøre noget Skridt for at genoprette det gamle gode Forhold«.

Som minne fra sedelighetsfeiden bevarte Bjørnson det inntrykk at Brandes helst vilde ha et menneske til å være »frivolt, negativt, Brandesdyrkende, sensations-snappende, gejlt«, at han var en »causeur« og »jonglør«, men ikke en original tenker, og at han bare hadde blikk for »det vildtvoksende, ikke inordnede, oprørske«. Fra Brandes' side kom det i årene efter feiden rett som det var i artikler og essays små sidehugg til Bjørnson og hans »engifte-korstog«, og spotten over dikterens pedagogiske tendens utgjør hovedmotivet i Brandes' artikkel fra 1890 om

»På guds veje«; men likevel endte artikkelen med de ord: »Maatte Bjørnson i Fremtiden betro sig til sin Genius alene! For den er ikke let nogen Flugt for høj«. Og da Brandes i 1899 gav et overblikk over Bjørnsons diktning fra 1883 av, som en fortsettelse av karakteristikken i »Det moderne Gjennembruds Mænd«, sluttet han, efter adskillig kritikk, med en erkjennelse av at hans ønske i 1890 i ikke liten grad var blitt opfylt: »Overskuer man Bjørnsons senere Aars dramatiske Frembringelser, saa er Hovedindtrykket det af Digterens indtrængende Menneskekundskab og rige Fantasi, af hans varme Menneskekærlighed og storstilede Kunst, der er steget des højere, jo vanskeligere Opgaver han har sat sig«. Særlig påfallende er den fullstendige omvurdering av »Over ævne I« som Brandes her er nådd frem til; istedenfor å tale om stykkets »Slethed« er det nu det nye og geniale i anlegg og utførelse han fremhever ved dette »den nyere Tids ypperste Drama om Religjøsitetet«. Bjørnson har aldri selv »gjort noget Bedre«, siger Brandes. »Ibsen ikke heller«.

Den vilje til rettferdig vurdering av sin fordums venn som Brandes her la for dagen, kom også til syne da han i 1902 gikk med på å skrive en hilsen i festskriftet til Bjørnsons 70årsdag. Samme år hadde han selv på sin 60årsdag — likesom i 1891 til jubileumsfesten — mottatt en kjernefull telegrafisk hilsen fra Bjørnson, og i et brev til Edvard Brandes skrev Bjørnson 13/11 1904: »Jeg ber Dem sige til Dr. Georg Brandes, at hans mælding af Vilhelm Andersens »Bacchustoget« fant jeg helt fortrinlig. (Og — for ham å være! — sjelden upartisk).«

Det falt ikke innenfor rammen av Bjørnsons forfatterskap å tegne noget bilde av Brandes. De uttalelser om Brandes som kan plukkes sammen i hans trykte brev fra de senere år, er farvet av øieblikkenes stemninger, især av irritasjoner, og gir ikke uttrykk for en samlet vurdering. Anderledes var det med Brandes, som i egenskap av kritiker gang på gang måtte skrive artikler om Bjørnson.

I begynnelsen av 1890årene var disse artiklene merket av bitterhet fra sedelighetsfeiden, og Brandes kunde så godt som aldri få sig til å rose en Bjørnsonsk diktning uten å gjøre store fradrag; men da de såre minner fra bruddet kom mere på avstand, begynte han å huske bedre alt det som i sin tid hadde knyttet ham til Bjørnson i vennskap og beun-

dring. Slik gikk det ham i hvert fall ofte mens han skrev på sitt »Levned«, og ved budskapet om Bjørnsons død formet han til »Politiken« 27/4 1910 nogen minneord, hvor beundringen seirer over alle de innvendingene som kunde reises selv mot et så »udpræget Geni«: »Han havde af Geniets ypperlige Gaver sprudlende Oprindelighed og Evnen til Nybegyndelse, i Digtetekunsten det sikre Greb, det faste Tag, Sindrighed, Sjæl, Storhed, undertiden Vid, mange Gange Vælde. Hans Kæmpeskikkelse svarede til det græske Udtryk, der betyder smuk og god i ét Ord«.

*

I Bjørnsons veldige korrespondanse betyr brevene til Georg Brandes, kvantitativt sett, bare en meget liten brøkdel; men av de 42 brev (foruten 3 telegrammer) han sendte til Brandes, hører de 38 hjemme i årene 1877—83, og innenfor denne tidsperioden ruver de sterkt, både ved sitt tall og sin lengde. HENRIK IBSEN likte ikke å skrive brev, og nøide sig helst med få og kortfattede, forretningsmessige skrivelser. De 35 brev (og 2 telegrammer) som han har skrevet til Georg Brandes, utgjør en ikke liten del av hans korrespondanse, ja, når undtas hans vennskapelig-forretningsmessige brevveksling med en svoger i Kristiania og med Hegel i København, var det overhodet ingen han stod i en så langvarig og livlig brevforbindelse med som nettop Brandes. Innimellem hadde de også adskillige ganger leilighet til personlig samvær. I årene 1869—76, da Ibsens brevveksling med Brandes var mest intens, presterte han 21 brev, så fulgte en femårig pause, og derefter i løpet av årene 1882—98 tilsammen 13 brev. For Ibsen å være må dette kalles meget, og Brandes er visstnok den eneste av hans korrespondenter som har oppnådd å få lese setninger som: »I dette øjeblik modtog jeg Deres brev og besvarer det uopholdelig«, eller: »Det er mig altid en lettelse at uttale mig for Dem, og en stor, stor glæde at høre Dem tale, selv blot på papiret«.

Til Brandes og Bjørnson har Ibsen skrevet sine mest personlige brev, og også i hans øvrige korrespondanse kan det høres at disse to menn ofte sysselsatte hans tanke, og at deres forfatterskap utgjorde en viktig del av hans lesning. I det siste brevet Ibsen skrev til Brandes, takket

han for boken om Julius Lange og sa at han hadde funnet lesningen ytterst fengslende, uaktet han ikke kunde si at den egentlig hadde bragt ham varmere inn til Langes personlighet: »Men så mangler jo også Deres breve, som jeg svært gerne vilde havt med; for det er aldrig heldigt for en dialog at man kun kan høre den ene persons repliker og må gætte sig til den andens«. Også i dialogen Ibsen—Brandes mangler dessverre den ene persons replikker, og det er høist beklagelig at brevene fra Brandes til Ibsen er gått tapt; men Brandes har i årene 1866—1906 offentliggjort mer enn et snes anmeldelser, artikler, essays og taler om Henrik Ibsen, og de kan — sammen med Ibsens brev og Brandes' »Levned« og øvrige korrespondanse — hjelpe en til å gjette hvad replikkene i de forsvunne brevene har gått ut på.

Georg Brandes' interesse for Ibsen blev vakt da han — antagelig alt i 1864 — leste »Kongs-Emnerne«; efter hvad han senere har fortalt, gjorde dette stykket et inntrykk på ham som på flere år ingen annen bok hadde gjort. Henrik Ibsen fikk visstnok første gang høre navnet Georg Brandes i 1865 under sine samtaler med den unge David. I den skandinaviske forening i Rom møtte Ibsen i annen halvdel av 1860årene efterhånden en hel rekke unge danske, som var venner eller kjenninger av Brandes, — foruden David, f. eks. Knudtzon, Kierkegaard, Julius Lange, o. fl. De hadde visstnok allesammen en følelse av at Brandes var den kommende mann i dansk litteraturkritikk, og Ibsens første brev til Brandes, om Davids død, vidner om hvor interessert han var blitt, ved det som David hadde fortalt ham. Alt før Brandes mottok og besvarte Ibsens brev, hadde han forfattet sin første Ibsenanmeldelse: Hegel skrev 12/5 1866 til Ibsen at »Cand. mag. Brandes har for et Par Uger siden indleveret en Anmeldelse [av »Brand«] til Dagbladet; den er endnu ikke optaget af Mangel paa Plads; men kan ventes med det første«. Anmeldelsen stod trykt 23/5 1866, og 9/6 skrev Ibsen til Hegel, takket for tilsendelsen og tilføide: »Brandes beder jeg Dem hilse«. I virkeligheten var Ibsen vel bare delvis fornøiet med artiklen, og i hvert fall i første øieblikk dypt skuffet over enkelte partier av den: Brandes var ennå bundet av sine læreres estetiske dogmatikk, og hevdet at det etiske i »Brand« var så fremherskende at vi her befant oss helt utenfor poesiens

grenser. Men samtidig gav han også uttrykk for at Ibsens dramatiske dikt hadde gjort et overveldende inntrykk på ham, og da det var gått en tid og Ibsen hadde fått se hvad mange av de andre kritikere i Norden skrev om »Brand«, steg anmeldelsen i »Dagbladet« sterkere frem for ham. Til Hegel skrev han, 22/8 1866: »Jeg husker ikke, om jeg tidligere har bedet Dem hilse og takke Brandes for hans varme og venlige Kritik. Jeg ser at han har faaet Rejsestipendium; det skulde meget glæde mig, om vi kunde mødes etsteds hernede; men han har vel andre Planer«. Først i november 1866 dro Brandes utenlands, og hans mål var Paris. Før han reiste, hadde han tatt fatt på et essay om Henrik Ibsen, men øiensynlig ikke nådd langt med arbeidet. Under sitt Frankrikesophold gjennomgikk han i løpet av 3—4 måneder en rik utvikling, og kom i gang med å frigjøre sig fra den Hegelsk-Heibergske estetikk. I stedetfor å dømme et dikterverk efter abstrakte, kritiske prinsipper søkte han fra nu av å knytte sin vurdering sammen med en karakteristikk av verkets egenart og med et psykologisk portrett av dets dikter. Da han kom tilbake til København, tidlig på våren 1867, tok han frem igjen sitt påbegynte essay om Ibsen, gjorde det ferdig og fikk det trykt i »Dansk Maanedsskrift«.

Når et par små Ibsen-biografier i et norsk og et dansk blad undtas, er dette den første karakteristikk av Henrik Ibsens diktning og forfatterpersonlighet som overhodet finnes, og Brandes' hensikt var »at paavise og udhæve det hos Ibsen, der er ikke blot eiendommeligt, men nyt i dette Ords eminenteste Forstand«. En rekke fine iakttagelser og rammende bemerkninger gjør at dette essay den dag idag står som et av de verdifulle innenfor Ibsenlitteraturen, og Brandes' beundring for et verk som »Kongs-Emnerne« må ha frydet Ibsen i sjelen; men gjennom essayet går ennu en grunntone av gamle estetiske dogmer: Ibsen har den feil å »ville« for meget, han er altfor meget polemiker og moralist, og befinder sig med »Kjærlighedens Komædie« og »Brand« på en avvei som han ubetinget må bort fra: »men han er altfor meget Digter til, at han i Længden skulde kunne see feil af, hvad der er Poesie, og hvad der ikke er det«.

Ibsen hadde på forhånd hørt om at dette essay skulde komme, og

skrev 18/10 1867 til Hegel: »At Brandes vil skrive om mine Arbejder glæder mig meget. Jeg beder Dem hilse ham, takke ham og sige ham at jeg særlig fra hans Haand er begjærlig efter en Bedømmelse, men at det vilde være mig meget kjært, om han ogsaa tog Peer Gynt med, da derved enkelte af hans Anskuelser maaske vilde modificeres; han vil nok selv sige sig hvilke«. I »Dansk Maanedsskrift« kom essayet uten noget tillegg om »Peer Gynt«, som Brandes til gjengjeld skrev en egen anmeldelse av, i Dagbladet 16/12 1867. Likesom Clemens Petersen nogen dager før i »Fædrelandet«, hevdet Brandes, efter det gamle kritiske skjema han var opdraget til å tro på, at »Peer Gynt« ikke var poesi; men ved siden av de sterke innvendinger stod det ogsaa mange varmt anerkjennende ord, og utover vinteren 1867—68 har Ibsen øiensynlig i tanken beskjeftiget sig meget med Georg Brandes. Til Jonas Collin skrev han, 21/10 1867, i anledning av Brandes' feide mot Rasmus Nielsen og Rudolf Schmidt, at han syntes »der i G. Brandes's Optræden ligger en ualmindelig Overbevisningens Kraft og Styrke . . . For mig staar det klart at den Mand vil komme til at spille en stor Rolle i Videnskab og højere Livsforholde hjemme«. Måneden efter skrev Ibsen til Hegel: »Forbindtligst Takk for Brandes's Artikel i Dansk Maanedsskrift! Jeg skal selv tillskrive ham i næste Uge; midlertidigt beder jeg Dem hilse ham hjerteligst fra mig«. Men i et nytt brev til Hegel, 24/2 1868, heter det: »Det piner mig, at jeg endnu ikke har tillskrevet Hr. G. Brandes i Anledning af hans Artikel i Dansk Maanedsskrift; men nu skal det ske. Jeg beder Dem ved Lejlighed frembære min Hilsen«. Først 16 måneder derefter blev dette brevet endelig skrevet, og Ibsen forklarer selv årsaken. Men i denne lange mellemtid var der hendt det at Brandes i sin bok »Æsthetiske Studier« trykte op igjen sitt Ibsen-essay fra Maanedsskriftet, men med adskillige endringer, — et stort avsnitt om »Brand«, et mindre om »Kjærlighedens Komædie« og et tillegg om »Peer Gynt« var nye, selv om de for en del svarte til anmeldelsene i Dagbladet. Med sine økninger og endringer betydde dette essay i Brandes' bok en plasing av Ibsen som en av tidens store diktere på nordisk grunn, og det kan høres at Ibsen tross sin uenighet i enkelte av Brandes' synspunkter først og fremst var glad: »Jeg befinner mig i en lykkelig og forsonet Sindsstemning og skriver

overensstemmende dermed«, heter det i hans brev til Hegel 31/10 1868; »denne Gang skal den kjære, fortræffelige Mand G. Brandes ikke faa nogen Grund til at paatale ulovlig Omgang med Muserne«. Og et par måneder senere skrev han til Hegel at Brandes' »Æsthetiske Studier« hadde vært for ham »en sand Guldgrube, navnlig hvad Afhandlingerne om det Komiske angaar. Brandes er en mærkværdig Mand till at se klart, dybt og sammenhengende, og hvis det var muligt, vilde jeg sige at hans Ævne till at klargjøre sig for Læseren, og først og fremst till at blive husket og erindret, er endnu større«.

I brevene fra Ibsen til Hegel er Georg Brandes nær sagt alltid på tale; 10/6 1869 skriver Ibsen at han i avisene har sett at Brandes har fått reisestipendium: »Ved De tillfældigvis, hvor han rejser hen? Det skulde være mig meget kjært at træffe ham, og hvis han gaar til Tyskland, gjorde jeg gjerne i det Øjemed en Afstikker«. Denne forespørsel fikk Brandes beskjed om, og skrev da nogen linjer til Ibsen, som svarte i brev av 26/6 1869, — dermed kommer korrespondansen mellom Ibsen og Brandes i gang.

At den for Brandes betydde en stor oppmuntring, kan man se av hans brev til Brøchner, 25/7 1869, hvor han vedlegger et brev fra Ibsen, »som det har været mig kjært at modtage og som er blevet fulgt af flere. Jeg sætter Pris paa det, fordi Ibsen ikke som Andersen er en Mand, der roser Enhver, som fremhæver hans gode Sider«.

I brev av 22/9 1869 sier Ibsen til Hegel, i anledning av »De unges Forbund«: »Jeg haaber at De formaar G. Brandes til at anmelde den, selv om han paa den Tid skulde være fraværende; der er ingen, der kan gjøre det som han, og jeg føler at han er mig en virkelig Ven«. Få uker senere kom det, i »Illustreret Tidende«, en slik anmeldelse fra Brandes' hånd, og mer enn nogensinne før må Ibsen ha kjent sig lykkelig over Brandes' ord. Her er den gamle estetiske dogmatikk kastet overbord, og kritikeren vedgår at han tidligere har hatt urett: »De gode Værker i Poesi og Kunst ere dem, i hvilke og bag hvilke man føler en stærkt bevæget Sjæl, og som ere Udtryk for en dyb, personlig Stemning og Erfaring. Dette Fortrin er et af dem, som Henrik Ibsens seneste Arbeider have i fuldest Maal, og det opveier ikke faa af de Mangler i disse Værker,

der strax ere faldne i Øinene og have bragt Kritiken paa dens Post. Bøger som »Kjærlighedens Komædie« og »Peer Gynt« bleve ikke tilstrækkeligt paaskjønnede, da de udkom. Kritiken havde et mere aabent Blik for det Meget i disse Digte, som saarede og stødte, end for den beretigede og smertelige, men sunde Bitterhed, der meddelte dem sin Friskhed«. Med eksempler som Byron og Søren Kierkegaard, og endog Goethe i en viss periode av hans liv, søker Brandes å vise at en dikter kan ha rett til å optre som polemisk moralist, og han sier nu at »Peer Gynt«, som han tidligere ikke hadde villet godta som poesi, »Alt i Alt maaskee er Ibsens fortrinligste Skrift«: Dersom fjerde akt blev strøket eller omstøpt, vilde »Peer Gynt« likefrem »indtage en høi, en mærkelig Rang blandt dette Aarhundredes Poesier«. Her høres ikke lenger noget om at Ibsen skulde befinne sig på en avvei, — tvertimot: ethvert av Ibsens senere arbeider har »betegnet et stort og virkeligt Fremskridt«.

Mange årsaker og innflytelser har sikkert virket sammen til å fremkalle det betydningsfulle omslag i Brandes' synsmåter som her åpenbarer sig; men når hans brudd med den abstrakte estetikk og hans nye interesse for polemisk og problemdebatterende diktning kommer til orde på denne måten, gjennom en omvurdering av »Peer Gynt«, da forekommer det mig klart at Ibsens diktning i almindelighet og »Peer Gynt« i særdeleshet må ha spilt en ikke liten rolle i Brandes' utvikling ved slutten av 1860-årene*).

Om selve »De unges Forbund« stod det i anmeldelsen mange treffende ord; enkelte av dem var halvt om halvt sitater fra Ibsens eget brev av 26/6, tilsatt med en lett ironi, som Ibsen sikkert kunde more sig over. I brev til Hegel 14/12 1869 skriver han: »G. Brandes beder jeg Dem hilse; senere till skriver jeg ham. Der er noget baade i hans Ros og i hans Dadel, som gjør mig saa ubeskrivelig godt, og det er, at jeg bliver forstaaet«. Ibsen har vel også gledet sig over at Brandes i »Illustreret

*) På dette punkt hersker det meningsforskjell mellem professor Paul V. Rubow og mig, idet Rubow mener at man godt kan »ignorere f. Ex. Ibsen, naar man vil undersøge Grundlinjen i vor store Kritikers Værkers Historie«. Jfr. min avhandling om Ibsen og Brandes (trykt i »Studier og streiftog i norsk litteratur«, 1931), og Rubows bok (samme år) om »Georg Brandes og den kritiske Tradition i det 19. Aarh.«, side 87 anm. 2.

Tidende« skrev en varm liten artikkel om opførelsen av »De unges Forbund« på Det kongelige teater, og det er tydelig at vinteren 1869—70 har gitt både Ibsen og Brandes en følelse av at de var kommet hverandre nærmere, uaktet de ennå ikke personlig hadde møtt hverandre. Ibsens brev av 6/3 1870 viser at Brandes må ha åpnet sig for ham og skildret sin ensomhet og sine personlige vanskeligheter. Dermed trenger det en ny tone inn i Ibsens brevskrivning: Tidligere hadde han vendt sig med en slags høflig ærbødighet til den ansette kritiker som bar navnet Georg Brandes; nu var det som om han plutselig opdaget at det var en ung mann på 27—28 år han skrev til, — en som var 14 år yngre enn han selv. Han blev næsten faderlig mild, og de ord han skrev om geniets ensomhet og tap av venner, gjorde et dypt inntrykk på Brandes; i dem fant han ledemotivet til sin artikkel i »Illustreret Tidende« 1871 om Ibsens »Digte«.

Under sin utenlandsreise 1870—71 hadde Brandes ofte Ibsen og hans diktning i tankene. I et brev fra Paris 20/6 1870 forteller Brandes sin mor om »en Plan til en fransk og comparativ Litteraturskildring for dette Aarhundrede«, altså den første skisse til »Hovedstrømninger«, og idet han her stiller op de tre stadier i utviklingen i Frankrike: romantisme, l'école de bon sens, og realisme, føier han til at i Norden ligger man adskillig tilbake: »Bjørnson er med sin Harmoni, sit fredelige Forhold til alt Bestaaende vor école de bon sens. Han har dens tamme, anti-byronske Charakter«. Anderledes er det med Ibsen, som »betegner en Fornyse af Angrebene paa det Bestaaende, der svarer til den realistiske Bevægelse i Frankrig. Disharmoni (Kjærlighs. Kom.). Fortsættelse af Moraliseringen med Overgang til grov og brutal Realisme (Peer Gynt)«. Brandes mente at han selv »begynder at betegne Realisme i Kritiken«, og kjente sig i åndelig slektskap med Ibsen. Da han kom til Rom, blev han i Walter Runebergs atelier overordentlig interessert ved å se »en mærkelig (gnistrende og dog skummel) Buste af H. Ibsen«, og i sin rekonvalesens-tid like før årsskiftet 1870—71 mottok han fra Ibsen et trøstebrev som fikk stor betydning for ham. Der het det at Brandes var en av dem som skulde gå i spissen, hvor det gjaldt menneskeåndens revoltering. Alt før dette brevet kom, hadde Brandes hatt en

forneemmelse av at vennsforholdet til Ibsen, selv om det ennå bare var pr. brev, virket »højligh udviklende for mig«, og nu begynte det å »slaa Gnister«: »Disse Ord, der nøje svarede til mit eget hemmelige Haab, satte, saa syg jeg var, Ild paa min Fantasi«, heter det i Brandes' »Levned«. »Det forekom mig at jeg, der saa længe havde følt mig isoleret, endelig havde fundet den Aand, som forstod mig og følte som jeg, en virkelig Kampfælle«. Natten mellem 9. og 10. januar 1871 skrev han, på hospitalet i Rom, et stort dikt »Til Henrik Ibsen«, som endte slik:

Broder! jeg fandt dig. Hvad gør det mig vel,
 at du en Høvidsmand er uden Lige,
 mens jeg blev skabt til som Væbner at krige,
 sammen vi høre med hele vor Sjæl.
 Ja, vi til Oprør vil Aanderne kalde!
     Dristigt at rive
     ud dem af Døsen,
     beaande, belive
     være vort Løsen.
 Er det end mørkt, det skal lyse for Alle.
 Broder! Engang ville Taagerne falde.

I slutten av mars 1871 sendte Ibsen gjennom konsul Bravo en hilsen til Brandes, med den vanlige tilføielse: »Jeg tilskriver ham om kort tid«, — planen blev først virkeliggjort 7 uker senere. I mellemtiden hadde Ibsen utgitt sine »Digte«, og Brandes skriver 4/5 1871 hjem til sin mor at han til å begynne med var henrykt og begeistret, »men siden indfandt Kritiken sig . . . De fleste er uklare indtil Uforstaaelighed, mange er plumpe og Spøgen næsten altid mislykket. Forstandsvers«. Så hårde er ikke ordene i den anmeldelsen Brandes skrev til Illustreret Tidende; men en viss kjølighed overfor diktene er merkbar, tross den varme beundring for dikteren.

Brandes blev lett støtt, dersom han ikke fikk svar på de brevene han skrev; men det lykkedes Ibsen å få ham til å legge hjemreisen fra Rom over Dresden, så Ibsen i samtale kunde få uttrykt noget av alt det han ikke kom sig til å skrive i brev. Sommeren 1871 møttes de endelig ansikt til ansikt, og »Ibsen knugede mig til sit Bryst, saa jeg nær havde tabt Vejret«, forteller Brandes. For dem begge var de følgende dager en

lykkelig opplevelse, som slo deres vennskap fast. De hadde stor glede av å diskutere med hverandre, og fant mange punkter hvor de var fullkommen enige; men enda meget mer enn fellesskap i meninger betydde det at de kjente hos hverandre en viss ensartethet i grunnstemningen, — en kritisk og krigersk innstilling overfor de rådende anskuelser og kulturforhold i Norden. »Ærgr De de Danske, saa skal jeg ærgre Nordmændene, var de sidste Ord, Ibsen ved Afskeden smilende tilraabte mig«, sier Brandes, som også i bokstavelig forstand fulgte parolen: Fra Dresden reiste han hjem til København, og der begynte han høsten 1871 sin berømte forelesningsrekke om »Hovedstrømninger i det nittende Aarhundredes Litteratur«.

I et brev til Hegel 27/12 1871 står de vanlige Ibsenske ord: »Skulde De se G. Brandes, beder jeg Dem hilse ham fra mig; jeg tilskriver ham snart«. Denne gang gikk det mer enn tre måneder uten at Ibsen fikk noget brev i stand; men da første bind av »Hovedstrømninger« kom til ham i bokform og blev fulgt av et bittert og jammerfullt brev fra Brandes, svarte han for en gangs skyld øieblikkelig og »uopholdelig«.

Nogen dager senere skrev han til Hegel: »For de tilsendte bøger af G. Brandes er jeg Dem meget taknemmelig. Hans forelæsninger forekommer mig i og for sig mesterlige, men jeg kan jo nok begribe, at de har vakt stort anstød på mange hold. Et er imidlertid visst: han vil få fremtiden på sin side, og mange af hans modstandere vil da have gjort sit eftermæle en dårlig tjeneste ved den måde, hvorpå de har mødt ham«.

I september 1872 dro Brandes til Dresden for å besøke Ibsen, og i et brev til Brøchner 29/9 gir han en utførlig og levende skildring, som danner et virkningsfullt motstykke til hans karrikaturportrett, i samme brev, av Goldschmidt: »Med Ibsen har jeg tilbragt alle disse Dage. Det gjør mig tidt Ondt at jeg saa ubetænksomt gjengav Dem det Indtryk jeg ifjor modtog af hin Bagatel i Knaphullet. I. bærer ei mere Ordener hjemme. Men nu først har jeg lært ham rigtigt nøie at kjende. Paa Enhver maa han gjøre Indtryk af en høist betydelig Mand, saa alvorlig, at der kun sjeldent sees et Smil paa hans Ansigt, med Auto-didaktens kantede Præg, men tillige med noget Truende og Bydende

i sit Væsen, som hos En, der fordrer Lydighed. Han er meget streng i al sin Tale, ogsaa imod sig selv. Han lever nu et aldeles tilbageholdende Liv, alene for sit Arbeide. Opholdet i Udlandet har virket i høi Grad Gavnligt paa ham; al den hjemmenorske Bornethed er bleven bortpustet og den almindelige Dannelse, der hører vor Tid til, er ad mange Veie kommen til ham. I politisk Henseende er han meget konservativ, eller rettere absolutistisk; han har forset sig paa den Omstændighed at de politisk Liberale næsten altid aandeligt ere meget illiberale og siger at det er bedre at være under een stor Magthavers Regimente end under mange mindres. Endelig, siger han naivt, avler den politiske Undertrykkelse en saa deilig Længsel efter sand Frihed og Kamp for denne. Han er uudtømmelig i Spot over de usande Frihedsbestræbelser. Men det er at befrygte at Hadet til de usande, engang naar han bliver gammel, vil fortrænge Interessen for de Sande.

Hvad Litteratur angaaer, da dømmer han ypperligt, høist originalt og dog ikke paradox. Jeg maa med Taknemmelighed anerkjende, hvor meget jeg i dette Punkt lærer af ham og for hvor meget han aabner mine Øine. Paa dette Omraade er hans Grunddistinction den mellem de Bøger hvori en Personlighed udtaler sig og dem, der mere ere et Værk af Talent og Begavelse (som Heiberg's Skrifter f. Ex.) men i hvilke ingen stærke og oplevede Livsindtryk ere gaaede over. Han mener, at Litteraturens Fremskridt især vil beroe derpaa, at Digterværkerne af psykologisk Natur fortrænge den Art Frembringelser som en Mand med samme Evner, men med et helt andet Liv næsten ogsaa havde kunnet skrive. Han taler ogsaa gjerne om det Techniske, om Compositionen af et Drama og Sligt, som er interessant at høre.

Julian er 2 store Dramer, hver paa 5 Akter af hvilke det første er færdigt, det andet helt udkastet Scene for Scene. Det bliver sikkert et høist betydningsfuldt Værk. Planen, som jeg kjender, er baade original og dyb og hvad jeg har hørt af det første Stykke, nemlig de mest fremspringende Scener er udført med stor Kraft og Phantasi.

Da »Kejser og galilæer« utkom, godt og vel et år senere, skrev Ibsen til Hegel at han var forberedt på at Brandes »ikke i et og alt vil være mig gunstig«, og omtrent samtidig meddelte Brandes i et brev til sin

mor at »jeg sidder i Pine over Ibsens »Julian«. Jeg kan i Grunden slet ikke lide det Stykke, men der er jo en Del deri«. Hans anmeldelse året efter, i »Det nittende Aarhundrede«, tok op nogen av de synsmåter han hadde angitt i det brevet til Ibsen fra 1871, som der er bevart et konsept til; forøvrig var anmeldelsen klokt avveiende i ros og kritikk, men falt øiensynlig ikke helt i Ibsens smak.

Før den så dagens lys, hadde Brandes på nytt, i juni 1874, avlagt Ibsen et besøk i Dresden, »et Besøg, paa hvilket jeg egentlig tænker tilbage med en vis Nedslaaethed, skjøndt Modtagelsen var den hjerteligst mulige«, skrev Brandes til C. J. Salomonsen: »Manden sidder der med ringe indre Productivitet ude af Stand til at optage aandelig Næring af Omverdenen, fordi det mangler ham paa Organer derfor, og forbenes i alskens Fordomme og Urimeligheder. Kun for een Ting har han et fast og sikkert Blik, nemlig for Fordommene hjemme, for alt det forældede Væsen i Norge og Danmark, men Mangelen paa enhver-somhelst Art af solid Dannelse som Grundlag gjør ham aldeles indskrænket . . . Tydskerne, med hvem han saalænge har boet sammen (uden at kjende en eneste intelligent og uden at læse mere end 1 eller 2 Bind om Aaret — bogstaveligt) ogsaa Tydskerne kjender han høist ufuldkomment og Omgang med et Par gale Katholiker har bragt ham til at anlægge sine Sympathier paa den katholske Side, medens han lige fuldt selv kalder sig Fritænker. Kort sagt han stikker midt i Charakterløshedens uendelige Vrøvl, hvori alle nordiske Koryphæer først finde sig hjemme«. Nogen uker senere gjentok Brandes litt av det samme i et brev til Brøchner, og til sin mor hadde han skrevet 18/6 74: »Saa hjertelig end Ibsen var og altid er imod mig, er jeg ham i Dannelse dog altfor overlegen til at jeg har nogen Nytte af lange Samtaler med ham«. Det var således foregått en dyptgripende omvurdering i forhold til det Brandes hadde oplevet og erkjent under sitt Dresdenophold i september 1872.

De to rimbrevene som Ibsen i 1875 sendte til Brandes' tidsskrift, vidner imidlertid om at det ikke fra Ibsens side rådde nogen kjølighet overfor Brandes. Våren 1877 la Brandes med sin hustru hjemveien fra Italia over München, hvor de tilbragte en aften hos Ibsen; men

høsten 1877 fikk Brandes den forestilling at Ibsen var blitt uvennlig stemt mot ham. Det hele synes å ha berodd på et par missforståelser: Da Ibsen passerte København på tilbakevei fra Upsala, trodde han Brandes var bortreist, og adressen til Brandes samme høst hadde ingen gitt ham beskjed om, så han savnet mulighet for å underskrive den. At hans følelser for Brandes i virkeligheten var de samme som før, viser sig i den tilnærmelse han 28/10 1877 forsøkte overfor Bjørnson: »Din udtalelse i anledning af G. Brandes's bortrejse har glædet mig og grebet mig dybt. I den er du selv hel og holden.« Bjørnson lot sig likevel ikke straks formilde, og da han til Brandes gav uttrykk for sin bitterhet mot Ibsen, svarte Brandes 24/6 1878 at »Ibsen og jeg have været gode Venner i saa mange Aar, at jeg nødig vilde sige noget ukjærligt eller haardt Ord om ham. Han synes mig en indesluttet, sky Natur, finder vanskelig Ordet, meddeler sig ugjærne, er fuld af Mistro og Mistillid selv til dem, der aldrig have gjort ham andet end godt«. I 1879 forsøkte Brandes gjennom fru Karoline Bjørnson å få hennes mann til å opsøke Ibsen og bli venner med ham igjen, men hadde ikke held med sig. Samme år hadde Ibsen skrevet til Hegel og takket for »G. Brandes's bog om Disraeli, der er et fuldkomment mesterværk; når De engang skriver ham til, beder jeg Dem bringe ham min bedste hilsen og udtrykket af min beundring for dette hans seneste arbejde«. Men direkte til Brandes skrev Ibsen ikke i disse årene 1877—81, og Brandes, som selv ikke var fri for å lide av misstenksomhet, stod i den formening at Ibsen hadde fattet misstillit til ham. I 1881 skrev han til Hegel at han i anledning av »Gengangere« hadde fått lyst til å trykke et foredrag han hadde holdt om Ibsen: »Jeg kjender ikke Ibsens Adresse og har i flere Aar ikke staaet i Brevveksling med ham. Turde jeg bede Dem om, naar De skriver ham til, at rette det Spørgsmaal til ham fra mig, om han tillader, at jeg aftrykker nogle enkelte Steder i Breve fra ham til mig, som belyse hans Værker. Han kan være forsikret om, at jeg intet vil offentliggjøre som angaaer private Forhold og det vilde glæde mig om han i dette Angliggende vilde betroe sig til min Takt. Men da han er yderst mistænksom, saa mistænksom, at jeg ei engang er sikker paa, at det varme Forsvar for hans »Gengangere«, jeg har sendt til Morgenbladet og som for-

modentlig er trykt, naar De modtager dette, vil overbevise ham om at han kan stole paa mig, saa beder jeg Dem subsidiært at spørge ham, om han i modsat Fald vil læse en Correctur og deri stryge, hvad han ikke ønsker offentliggjort; thi jeg vil Intet offentliggjøre uden hans Minde«.

Brandes' store artikkel om »Gengangere« munnet ut i den setning at »denne Bog er trods sin eminente Betydning ikke det fuldkomneste Drama, Ibsen har skrevet, men den er den nobleste Handling i hans literære Liv«. I brev til Bjørnson og i »Levned« har Brandes ikke lagt skjul på at han kunde hatt adskillige innvendinger å gjøre mot »Gengangere«, som kunstverk betraktet; men artikklen skulde være et forsvar mot alle dem som angrep Ibsen, og derfor blev innvendingene ikke sterkt fremhevet. Med god grunn kunde Ibsen skrive til Hegel at Brandes' innlegg »så højligh har glædet mig«. Og med hans takkebrev for denne artikklen kommer hans brevveksling med Brandes i gang på nytt. Ibsens brev gledet mig, skrev Brandes til Bjørnson, »thi jeg har altid holdt af ham og skylder ham fra gamle Dage megen Opmuntring«.

Fra 1882 av blir Brandes' artikler og essays om Ibsen så tallrike at det ikke er lett å holde greie på dem. Til de viktigste hører den store Ibsen-karakteristikk som blev trykt i »Det moderne Gjennembruds Mænd«. I en sammenstilling av dette »andet Indtryk« og Ibsen-essayet fra 1867 sier Brandes i 1916 med rette at det som han skrev i 1882, viste ikke bare at dikteren da var blitt en annen og større mann, men også at kritikeren hadde fått et videre syn og »indvundet et smidigere Følelsesliv og havde ladet alle de Lærdomme falde, som skyldtes Opdragelse og Overlevering. Han forstod Digteren bedre nu«. I forordet til annen utgave av »Æsthetiske Studier« (1888) fremhevet han at han ikke lenger mente alt det som han 20 år tidligere hadde trodd på: f. eks. »har han ikke mere saa meget at udsætte paa Henrik Ibsen, der rigtignok heller ikke mere er ganske den, han var«.

I 1885 traff Ibsen i København sammen med Brandes, og da holdt Brandes ved et »Rusgilde« en begeistret tale for Ibsen, »den store Trusel og den store Velgører i Norden«. To år senere møttes de atter i København, men da sedelighetsfeiden raste på det verste, var Ibsen i Stock-

holm. Victoria Benedictsson skildret i brev til Brandes et selskap hos fru Edgren til ære for Ibsen:

»Fins det någon af er, som följt med striden mellan Georg Brandes och Björnson?« säger den gamle helt oväntadt.

Blandade ja och nej ... Någon fälde ord om att ni varit orättvis mot fröken G. och bitter i edra angrepp, — personlig.

Och så glänste det till i de små gråa Ibsen-ögonen. »Det kan vara, att han varit bitter, sade han, det kan också vara att han uppträdt hänsynslöst, men så får man också tänka på hur han blifvit angripen och hur han behandlas. — Og Danmark burde dog skjönne hvad for en Mand det har i ham«.

Fra 1887 skriver sig Brandes' lille skisse i »Nutiden« til »Ibsens Portræt«, i 1890 trykte han i »Tilskueren« et essay om »Henrik Ibsen og hans Skole i Tyskland«, og artiklen fra 1897 om »Henrik Ibsen en France« blev i »Norden« 1902 gjengitt i dansk form. Ibsens fire siste skuespill, fra og med »Bygmester Solness«, blev av Brandes anmeldt i »Verdens Gang«, da de utkom, og til dikterens 70årsdag i 1898 utgav han en bok med tittelen »Henrik Ibsen«, hvor essayene fra 1867 og 1882 var fortsatt med et »tredje Indtryk«; samtidig leverte han til »Samtiden« Ibsen-festskrift en artikkel, »Et personligt Synspunkt«, hvor han i varme ord uttaler sin beundring og sin takk for hvad Ibsen både gjennom sin diktning og ved sin personlighet og sitt vennskap har betydd for ham.

Da Carl Behrens i 1891 anmodet Ibsen om en sang til festen for Brandes i anledning av hans forfatterjubileum, gav Ibsen det svar at han »af principielle grunde allerede for længe siden har ophørt at skrive fest-sange«, men føide til: »At jeg på anden måde, privat, vil ihukomme min ven Georg Brandes på hans jubilæumsdag er naturligvis en selvfølge«. Det var ikke mange mennesker Henrik Ibsen i sine eldre år kunde tenkes å omtale som »min ven«; men Brandes var han personlig glad i, og deres samvær under Brandes' besøk i Kristiania i 1890årene førte dem alltid nærmere til hverandre. Engang da en journalist hadde skrevet om en innholdsløs samtale han hadde hatt med Ibsen, sa Brandes til en besøkende: »Det Fæ, der ikke har faet noget ud af at tale med Ibsen — blot vi havde været sammen nogle Minutter, var det en hel Oplevelse«.

Det var varme i Brandes' ord da han i 1901 uttrykte sin stadig stigende beundring for »Peer Gynt«, og når han i Ibsens senere leveår søkte å gjøre hans diktning bedre forstått i mange land utenfor Norden; men aller sterkest fornemmer man hvor nær han hadde stått Ibsen, når man leser det innholdsrike, sammenfattende essay han skrev like efter Ibsens død i 1906, og den lille minneartikkel han sendte »Politiken« ved budskapet om dødsfallet, og som ender slik: »For den enkelte, der har kendt Ibsen personligt, staaet ham nær og nydt godt af den sære og vældige Ejendommelighed i hans Væsen, der kom til Orde ogsaa udenfor hans Kunst, udmunder Indtrykket ikke i kold eller varm Beundring. Han mindes mundtlige eller skriftlige Udbrud, som satte afgørende Tanker i Bevægelse hos ham selv, og har overfor denne store Skikkelse og dette mægtige Livsværk ingen anden samlet Følelse end en umaadelig Taknemmelighed«.

*

I sitt brev til Georg Brandes 16/6 1882 skriver ALEXANDER L. KIELLAND, idet han takker for essayet om Schack Staffeldt, som han nettop har lest: »meget, jeg ikke selv havde tænkt fuldt ud, blev mig klart ved den Del af Afhandlingen, som omhandler gammel Digtning mod ny; — det var som i gamle Dage, da jeg hverken vidste op eller ned, og orienterede mig langsomt ved Dr. Brandes' Værker«. Kielland bevarte alltid trofast minnet om disse »gamle Dage« — 1870årene — og om at Georg Brandes hadde vært den skribent som den gang gav ham den orientering han trengte. Under diskusjonene i 1880 om et norsk eller dansk tidsskrift verger han sig overfor Bjørnson med at han føler sig »i aandeligt Slægtskab med Brandes'erne«, og fremhever overfor Skavlan at Georg Brandes »er i mine Øine en Høvidsmand af særegen Paa-lidelighed«. Når Kielland leilighetsvis gav Brandes navnet »Feldmarschallen«, lå det alvor i ordet: Alexander Kielland tok fatt på sitt forfatterskap med en klar overbevisning om at han vilde være med og slåss i en hær som gikk til angrep mot alt det foreldede i samfundslivet og som stod under kommando av Georg Brandes.

Kielland hadde alt i 1878, på hjemveien fra Paris, stiftet personlig

bekjentskap med Edvard Brandes, hadde lest nogen av sine novelletter høit for ham, og var blitt styrket i troen på sitt talent. I sitt brev til Edvard Brandes, 7/1 1879, en måneds tid efter hjemkomsten til Stavanger, taler han først om sine egne litterære saker, og går så over til Georg Brandes' siste bok, den om Disraeli. Han beundrer atter og atter dens stil, sier han, og dernæst den utrettelige flid og uopslitelige sympati som forfatteren følger »denne tvivlsomme Gentleman« med, og den rolige objektivitet i fremstillingen; men så tar han sig i det: »'Rolig' objektivitet — var forresten et dumt Udtryk; thi jeg har aldrig i nogen af G. Brandes's Skrifter mærket en saa stærk Understrøm af Lidenskab som i denne ... Hvad der for mig har været Hovednydelsen ved Læsningen af Deres Broders sidste Bog, er den kjække, uforbeholdne Jødiskhed, der er den egentlige Dampkraft i Værket. Det synes mig at være første Gang i Litteraturen, jeg hører en rigtig fuldblods Jøde, der ikke giver en Smule af sin Værdighed, hverken af Feighed eller forat paradere med østerlandske Snurrepiberier; men som rolig og sikkert viser os andre et Aristokrati, der synes udødeligt og uovervindeligt blandt Menneskene«.

Edvard Brandes satte visstnok ikke pris på å se jødiskheten så sterkt fremhevet, men han hadde latt sin bror få vite at Kielland var et nytt litterært talent, som anså forfatteren av »Hovedstrømninger« som sin læremester. Da Kiellands debutbok utkom, fikk Edvard Brandes et vink om at Georg gjerne vilde ha kontakt med den unge nordmann, og det førte til at det kom i gang en korrespondanse, som i de første år var meget livlig: av de 76 brev som her er tatt med av brevvekslingen mellem Kielland og Georg Brandes, skriver 65 sig fra årene 1879—84.

Til Edvard Brandes var Kielland kommet i personlig vennskapsforhold; overfor Georg Brandes følte han en ærbødighet som skapte en viss avstand, men da de i et års tid hadde vekslet brev, og Georg Brandes i mai 1880 skulde holde foredrag i Kristiania, blev det avtalt at Kielland skulde reise inn og møte ham. Både i »Levned« og litt utførligere i den minneartikkel Brandes skrev da Kielland var død, foreligger en skildring fra dette første møte. Kielland viste en forbausende interesse for hvor Brandes hadde fått sydd sine særdeles velsittende klær: »Han var

munter og selvironisk .. Hans Lapseri var et Barns, hans Karakter en tapper Mands .. Det daglige Samliv med ham i Kristiania var en Fornøjelse, selv om han med sine nærgaaende Bemærkninger og Spørgsmaal nu og da var lidt taktløs«.

Brandes skulde videre til Bergen og holde foredrag og fikk reisefølge på dampskibet med Kielland helt til Stavanger. Kielland drøftet planen til »Arbeidsfolk« med ham, og sympatien mellem dem var gjensidig. Den vokste sig enda sterkere da de i 1881 og 1882 var sammen i København. I brevvekslingen mellem Brandes og Bjørnson omtales Kielland til stadighet, og det kan høres at Brandes gleder sig over meget av Kiellands forfatterskap. Særlig blev han henrykt over de to novelletter fra Danmark, »Karen« og »Trofast«; men »Skipper Worse« med skildringen av haugianerne var ikke helt i hans ånd og hadde stemt ham kjøligere. I anledning av denne boken skrev han 2 artikler (i dansk Morgenbladet sept. 1882), i virkeligheten en hel forfatterkarakteristikk; den var meget anerkjennende overfor Kiellands øvrige arbeider, men inneholdt adskillige strenge ord om »Skipper Worse«, og Brandes fikk inntrykk av at han måtte ha kommet til å såre Kielland. I sin anmeldelse av »Gift« var han derfor varsommere, idet han, ifølge sitt brev til Bjørnson, 15/8 1883, var blitt »træt af at vandre om i det Hospital af saarede Forfængeligheder, hvori jeg med min Digter-Omgang lever«. At Brandes selv somme ganger kunde lide av et lignende sykdomstilfelle, gir de følgende ord en antydning om: »Ikke desmindre har han i sin plumpe Fornemhed end ei skrevet mig et Ord til for min Kritik«. Det ser imidlertid ut til at Kielland om høsten har fått i stand en slags takkeskrivelse, men dette brevet er ikke bevart.

Da den Brandes-Drachmannske strid begynte i Danmark, senhøstes 1883, sendte Kielland »i min oprigtige Vrede« et brev til Drachmann med et sitat av Welhavens polemiske dikt »Goliath«; men til V. Drewsen skrev han at likevel »ingen af Parterne huer mig helt«, og i et brev til Hegel 25/1 1884 sier han likefrem: »Jeg forstaar nu, at Brandes-ernes Isolering maatte komme; de er for magtglade; men intet kan i mine Øine undskylde Drachmanns Brud med de Ideer, for hvilke han har skraalet høiest af alle. Men jeg vil ikke tænke mere derpaa, men passe mig selv

... Jeg trækker mig tilbage og frasiger mig alt Samarbeide med Danske — det vil da sige med Undtagelse af den Gyldendalske Boghandel«.

Denne trussel virkeliggjorde Kielland naturligvis ikke så hårdt som den lyder; han vedblev, men riktignok sjelden, ennu i 1884 å veksle brev med begge brødrene Brandes. Også i de følgende år, da hans direkte forbindelse med Georg Brandes var så godt som ophørt, bevarte han noget av sin gamle følelse for »Feldmarschallen«. Under sedelighetsfeiden skrev han 11/10 1887 til Pietro Krohn: »B. B.s og G. B.s Strid var et klageligt Syn; og jeg, som ofte ser B. B., har Møie med at soutinere G. B., som for det første altid har mit Forsvar og min Taknemmelighed, og for det andet i denne Sag baade er nærmest det, jeg tror er Sandheden og desuden har saa frygtelige Vaaben ihænde«. Noget lignende hadde han straks i forveien skrevet til Hegel, og der endt med å si at Georg Brandes »er altfor god og stor en Mand til det Slags Behandling«.

Våren 1889 meddelte Bjørnson til Kielland at han hadde fått et brev som viste at Georg Brandes hadde vært med om å volde Kielland et nederlag på teatret. Kielland svarte, 21/5 1889: »Jeg har aldeles ikke noget uopgjort med G. Brandes. Den nyeste moderne Sving liker ikke jeg; og det er vel nok til at han lader mig falde; — personligt ved jeg ialfald ikke, at der er noget iveien mellem os«. Brandes lot imidlertid slett ikke Kielland »falde«: nettop samme år tok han sin Kielland-karakteristikk inn i en essaysamling.

I 1890—91 kom det atter litt brevveksling i gang mellom Kielland og Brandes; de prøver begge to å finne den gamle varme vennetonen igjen, men det lykkes ikke helt, — tilliten er ikke fullkommen. I et brev til sin søster Dagmar, Olaf Skavlans enke, skriver Kielland 29/7 1891: »Jeg vil haabe, at du uden Fortrydelse har læst Georg Brandes's Nekrolog over Skavlans? Den er saa fuld af Varme og oprigtig Anerkjendelse uden Forbehold eller Bagtanker, at den for saa vidt gør begge Parter Ære. Men det er jo G. B.s Orm at ville være Fader for os alle, saa han skyr ikke, hvad jeg vilde kalde Indiskretion«.

En tilsvarende tilbøielighet til å knytte de rosende ord sammen med sterke fradrag setter sit preg på Brandes' anmeldelse av Kiellands »Jacob« nogen måneder senere, og Kielland blev sikkert lite glad over til avslut-

ning å få den attest: »Han er da saa nær ved at være en betydelig Digter, som man kan være det, naar man ikke er Maler og ikke Psykolog«.

De tunge årene da Kielland ikke lenger var dikter, men »bare« borgermester eller amtmann, gjorde ham trist og somme ganger bitter og misstenksom. Både i 1900 og igjen i 1903 hadde han sittet med brevene fra sin ungdom for å lage i stand en utgave av dem, men var blitt skuffet over å se at han hadde kunnet skrive slikt som f. eks. brevet av 9/3 1880 til Georg Brandes om Bjørnson. Idet han skammet sig over sig selv, blev han bitter og urettferdig mot den som han på denne vis hadde villet gjøre sig til for, og så skrev han til Bjørnson og la sin »synd« frem for ham, 17/10 1903, med et forsøk på en forklaring av sitt forhold til brødrene Brandes: »Fra min absolute Ensomhed i Stavanger kom jeg med en Gang i Hænderne paa disse to langt forudkomne gode Hoveder, som for saa usigeligt længe siden var aldeles færdige med alt, hvad der smagte af Religion. Som en taabelig Confirmand, der strax skal være voxen og vise sig fortrolig med alle den Voxnes Laster, saaledes gjaldt det for mig ikke at levne den minste Anledning til Tvivl om min fuldstændige Frihed for alt religieust, og i denne elendige Forfængelighed sank jeg ned til saadan Tale om dig.

Efterat jeg havde læst dette sørgelige Sted, lagde jeg det hele fra mig, og opgav enhver Plan. Thi jeg ved — eller jeg er ikke sikker for, at Georg Brandes, som har de originale Breve, vil passe paa mig, og muligens i sin Lyst til at have sin Haand med i alt, hvad der sker i Literaturen ude og hjemme, kunde finde paa at offentliggjøre, hvad jeg »har stukket under Stol«, — om saa ikke for andet, saa for at sætte os to op mod hinanden«.

Ordene er skrevet av en bestemt grunn og rettet til Bjørnson, som ikke stod på en god fot med Brandes. De dekker sikkert Kiellands mening om noget ved Georg Brandes som han ikke likte, — men det betyr ikke at de må opfattes som hans endelige dom om hvem Brandes var og hvad han hadde vært for Kielland. En slik sammenfattende vurdering av Brandes fikk Kielland aldri leilighet til å skrive; Brandes derimot har ved Kiellands død i en minneartikkel samlet sine erindringer og inntrykk av Kiellands personlighet og hans diktning, — en artikkel som

bringer ypperlige eksempler på Kiellands kunst, hans menneskeskildring, hans stil og hans vidd, men munner ut i en lovprisning av det som for Brandes — og på en vis også for Kielland selv — hadde vært det verdifulleste i hans forfatterskap: hans mandige og mangesidige kulturkamp, hans mod og hans fasthet.

*

Om forbindelsen mellom Brandes og KRISTIAN ELSTER er det ikke meget å si utover det som står å lese i brevene selv eller er oplyst i kommentaren, eller som åpenbarer sig hist og her i Brandes' brevveksling med Bjørnson og Kielland. I 1869 hadde Brandes gjort en skriftlig tilnærmelse til Elster, tre år senere var det Elster som på avstand gikk og iakttok og interesserte sig for Brandes; i 1879, et årstid før Elsters død, kom de i brevforbindelse, men personlig møttes de aldri. Deres brevveksling er liten av omfang, men den levendegjør Elsters fine og vare karakter, og som et vidnesbyrd om Brandes' litterære klarsyn og varme hjerte er den verdifull: Den viser hans aller beste sider, — og bare dem. Kanskje har det hatt noget å si for hans medfølende forståelse at han var jevnaldrende med Elster: de øvrige av hans norske dikterkorrespondenter var enten adskillige år eldre eller en del år yngre enn han selv.

Brandes' ivrige anstrengelser for å hjelpe Elsters etterlatte førte til positive resultater. Det må ha grepet ham, da han bakefter fikk vite, i et brev fra fru Elster, at Knut Holt i »Farlige Folk« hadde Brandes selv til en viss grad vært modell for, og at Elsters siste roman var »udkastet« i København 1872, under inntrykket av det ramaskrik som dengang hadde reist sig mot forfatteren av »Hovedstrømninger«.

*

Brevvekslingen mellom Brandes og ARNE GARBORG omfatter bare tre år, 1882—85; men Garborgs interesse for Brandes var adskillige år eldre. Hans opptreden i bladene 1876 under Brandes' første besøk i Norge bar preg av et hat og en frykt, som han selv senere forklarte ut fra Brandes'

evne til å ruske op i hans »nyopførte kristelige Standpunkt« og til å ramme nettop der hvor han hadde trodd sig tryggest. Det omslag i anskuelser som foregikk i Garborgs sinn ved slutten av 1870-årene, skyldtes for en ikke liten del påvirkninger fra Bjørnsons og Brandes' skrifter og taler, og Brandes kjente sig tydelig stolt da han i 1880 kunde meddele Bjørnson at han nettop i Kristiania hadde møtt Garborg, som »lod til at skamme sig« over det han hadde skrevet i 1876: »Forhaabentlig bliver der noget af ham«.

Brandes la merke til Garborgs bladvirksomhet i begynnelsen av 1880-årene, og var ytterst misfornøiet med hans anmeldelse av »Gengangere«; men »Ein Fritenkjar«, som han fikk sendende fra forfatteren, gledet ham så meget at han i brev til Bjørnson 7/3 1882 uttalte sin beundring for den personlighet han hadde lært å kjenne gjennom denne bok. En måneds tid senere innledet han direkte brevveksling med Garborg. Det interessanteste brev i denne korrespondansen er vel det som inneholder Garborgs egen karakteristikk av »Bondestudentar«, — de ordene går siden igjen i Brandes' omtale av boken. Hans beundring for Garborgs roman kom også til orde privat, f. eks. i et brev til Snoilsky, 5/1 1884, hvor han sier: »I den norske Literatur har flere Talenter udviklet sig siden vi saa hinanden. Især forekommer Kielland og den unge Forfatter Arne Garborg mig fremragende«.

I 1885 kom Brandes' essay om Garborg i »Tilskueren«, og senere på året, da Garborg en tid opholdt sig i København, hadde Brandes og han adskillig omgang med hverandre; men de var altfor forskjellige til å kunne bli virkelige venner, og under Brandes' næste besøk i Norge (1886) blev deres personlige forhold kjølig. Det var Garborg en skuffelse at Brandes ikke grep inn for å hjelpe ham i striden om »Mannfolk«, og når Garborg i samtale viste sig forlegen og savnet evne til å uttrykke sig muntlig, tok Brandes det som tegn på at han var blitt fornem og viktig på grunn av litterær medgang. Ennu i begynnelsen av 1890 kunde Garborg i brev fra København få høre at brødrene Brandes var »gode beundrere« av ham; men i løpet av 1890—91 blev Georg Brandes av mange grunner irritert på Garborg: han fant Garborgs Nietzsche-dyrkelse altfor slavisk og dogmatisk, ergret sig over at Garborg var venn av

Ola Hansson og hustru, som han selv var uvenner med, misslikte »Trætte mænd« og Garborgs interesse for spiritistiske eksperimenter, og kom ovenikjøpet i en hissig litteraturkrig med Garborg om norsk og dansk: Garborg hånte »de danske Norskæderes Storsnuderier«, og Brandes svarte at »der findes hos de yngre Forfattere i Norden en ungdommelig Tilbøielighed til at bruge Skribenter, der har et Navn, som Stiger, ved Hjælp af hvilke man klatrer op, og som man saa sparker til, naar man er oppe«.

Polemikken fra 1890 var usmakelig og efterlot ubehagelige minner, som lenge holdt sig hos begge parter; og Brandes' »Efterskrift« i 1899, da han i »Samlede Skrifter« gjenoptrykte sitt Garborg-essay, kan ikke kalles vennlig. Men i »Levned« faller hans ord om Garborg mildere: »Jeg nærrede oprigtig Beundring for hans Oprindelighed og hans Vid, og kan kun beklage, at hans Udvikling senere har ført ham ad Veje, jeg ikke kunde følge«.

*

Først så sent som i 1887 — efter et lite forspill i 1884 — kom Georg Brandes i forbindelse med JONAS LIE. De hadde selvsagt begge to i begynnelsen av 1870årene dannet sig et slags inntrykk på avstand av hverandre, — Brandes leste »Den Fremsynte« og Lie stiftet bekjentskap med Brandes' første bøker. Men forskjellen mellom dem, i sinnsart og anskuelser, var stor, og da Lie i 1874 gjennom Hegel blev opfordret til å skrive i brødrene Brandes' tidsskrift, var hans avvisning ganske skarp: han erkjente at Georg Brandes var en åndfull mann, som ikke burde stenges ute fra »Ordets frie Ret og Brug i sit Land«, men hevdet samtidig at han tilhørte et annet prinsipp, og understreket at »jeg vil ikke« arbeide i Brandes' falanks.

I årevis etterpå var Brandes uvillig til å åpne en bok av Jonas Lie, og det stemte ham naturligvis enda mindre vennlig at Lie i 1876 tok del i diskusjonen angående Brandes' første foredragsbesøk i Norge, og advarte sine landsmenn mot fritenkeri og andre farlige synsmåter, som blev forsøkt utspredd av visse moderne utenlandske forfattere. Jonas Lie derimot, leste øiensynlig alt det Brandes skrev, så sant han kunde få tak

i det. I et brev til Hegel 12/12 1879, hvor han kommer inn på Camilla Colletts forfatterskap og skjebne, sier han: »Gid Brandes kunde skrive om det som han analyserede Beaconsfield! — han er stor som Æsthetiker, det religiøse har han intet Begreb om«. Fem år senere taler Lie om Brandes' mangeårige innflytelse, — »fra først af ikke altid med min Vilje, — paa hele min sene Væxt og Udvikling«.

Da Bjørnson flyttet til Paris og til stadighet var sammen med Jonas Lie, satte han sig fore å åpne både Brandes' og Lies øine for den annen parts fortrefelighet, og i 1883 fikk han Lie til å sende Georg Brandes »Livsslaven«. Gjennem Bjørnson mottok Lie den hilsen tilbake at Brandes satte pris på opmerksomheten og hadde lest boken »med Fornøielse«. Med »Livsslaven« opnådde Lie å bli anerkjent av anmelderne i den liberale og radikale presse: nu kunde han regnes med blandt dem som arbeidet i hvad Brandes og Kielland kalte »den rigtige Retning«. Men det er betegnende for hele forholdet mellem Lie og Brandes at både tilnærmelsesforsøket i 1884, fra Lies side, og selve begynnelsen til brevvekslingen, som kommer i gang i 1887 efter Brandes' initiativ, knytter sig — ikke til bøker, men til spørsmål om mennesker: i 1884 Strindberg, i 1887 Bjørnson.

Måten Brandes og Lie ved disse to leiligheter kom hverandre i møte på, gjør dem begge to ære; og fra 1887 av utviklet det sig pr. brev en vennskapelig forbindelse, som i 1889, under Brandes' besøk i Paris, fikk en varm og hjertelig, personlig karakter. Brandes sier i sitt »Levned« at »for bestandig blev den udmærkede Mand og hans lige saa sjældne Frue forbundne med mig i et entusiastisk Venskab, som jeg har forstaaet at paaskønne og gengælde«. Det er meget få mennesker Brandes i sine erindringer omtaler med så inderlig hengivenhet som Jonas og Thomasine Lie, og i et telegram til festen i Kristiania for Jonas Lie, 17/11 1893, hilste han ham som »den elskværdigste af alle Genier«. Året i forveien hadde Brandes til »Politiken« skrevet en meget rosende anmeldelse av Lies »Troid« (2. samling), og da Jonas Lie endelig senhøstes 1893 kom til København, holdt Brandes en varm og vakker festtale for ham, som han siden lot trykke i sine »Samlede Skrifter«; anmeldelsen av »Troid« tok han derimot ikke med, og noget essay om Lie foreligger ikke fra

hans hånd. Men de minneord han skrev i brevet til Erik Lie, som avslutter denne brevsamling, har en gripende klang, — ikke bare av heder og lovprisning og takknemlighet, men av en enda dypere følelse: »Jeg har elsket Deres Fader og Deres Moder«, skriver han. Det fantes vel knapt nogen annen nordmann som Brandes kunde sagt det samme om.

Francis Bull.

**BJØRNSTJERNE BJØRNSON OG
GEORG BRANDES**

1869-1902

1. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

den 15de April 69.

Uagtet jeg sjelden læser Dem, saa jeg muligens kan resikere at tale om Noget, De andetsteds har udviklet tydeligere, og følgelig gribe fejl, vil jeg dog nedlægge en bestemt Protest imod den Karakteristik, at jeg i Modsætning til Oehlschlæger (og Hauch!!) forstrækker mine Evner hen i det, jeg selv ejer i Uklarhed og giver med Vidende Andre det som Klarhed. Jeg er vis paa, at deri ligner jeg Oehlschlæger, at Mangelen i min Bog ligger aaben for alle, og er ikke dækket med nogenslags Løgn; en Uklarhed har i det Øjeblik indbildt mig, at den var Klarhed, ligesom ham. Mit Valgsprog har altid været: »vær tro mod det Mindre, saa skal Gud sætte dig over det Større.« Og aldrig, nej, aldrig har jeg snapped efter store Stof forat synes stor eller leget Ordleg for at synes klog eller været stum for at synes dyb. Aldrig. Exemplerne omkring mig har været mig forfærdelige, og jeg er vis paa, at dette har de været mig, fordi jeg fra Begyndelsen har været paa Vagt mod Løgn. Der er nemlig Steder i ethvert Arbejde, som ikke vil give, hvad man strax og utaalmodig forlanger, — da har jeg altid ventet, aldrig prøvet; det maa have givet sig af sig selv, og muligens kan det, jeg har faaet, være et Bedrag; men jeg har troet paa det; for mig har det intet Bedrag været. Før jeg engang slutter, har jeg ganske vist efterarbejdet Alt, jeg har skrevet (som allerede Synnøve og En glad Gut, Mellem Slagene o. s. v.), jeg vil nemlig nytte en anden og bedre Indsigt. Jeg har i det, jeg allerede har gennemgaaet, set Svagheder, jeg ikke mere kan rette. Løgn har jeg aldrig fundet.

Desværre er man ofte udsat for at være usand; men det er i Overraskelsens og den absolute Lidenskabs Øjeblikke, hvor der foregaar noget ved Ens Øje og Tunge, man føler halvt er galt, men hvor Rovdyrماغten, som intet Middel skyr, er den stærkeste. Usand i sin skønne digtende Ro, sin Skriftemaalsstilhed foran Arbejdet 5 tror jeg meget faa er. De gjør ogsaa Goldschmidt Uret paa dette Punkt, jeg ved det med Sikkerhed. Goldschmidt er en naiv Natur, som har alle ædle Rørelser; han sætter dem rigtignok ofte komisk i Scene, og Deres Skildring deraf er sand, det gjentager sig i hans Privatliv; men Kilden har De ikke været ved. Det kommer nemlig 10 til Syvende og Sidst ikke an paa, hvad vi tænker, men hvad vi lever. Ligesom dette i det Hele er en gennemgaaende Fejltagelse hos Dem, er det især en Fejltagelse her, hvor f. Ex. hans to Brødre med samme Betingelser, stillet i samme Tvedelthed, har realiseret, begge Karakter, den ene tillige en mærkelig Personlighed. Men 15 Goldschmidt begyndte jo 17 Aar gammel som Korsarhøvding, hans Mod var Modet bag en Pen, som han troede frygtet, hans Glæde Smigerens, hans Frygt den at være flau. Og mange Slags uheldige Vilkaar forresten. Jeg aner, at den tilvoxende Søns moralske Støtte i senere Tid har været af overordentlig Indflydelse. 20 Han stræber nu med stor Magt henimod det han af sit Liv føler forspildt i sin Evne, den moralske som den intellektuelle, og jeg for min Del agter mere denne Stræben end hans afgjorte Held i en liden Kreds. —

Her staar jeg vistnok ved Noget, som betegner Deres Kritik. 25 Den er en absolut Skjønhedstilbedelse. Med den kan De snart fare gennem vor lille Literatur, og vil Ingen gavne synderligt; thi Digteren gavnes kun af den, som stiller sig kjerligt hos ham paa hans eget Standpunkt, det Andet forstaar han ikke; og Publikum gennemlever vel med Dem denne Optrevling af de tusinde Traade 30 og tror at voxe ved det; men intet Menneske, som er sundt og godt, lægger en Kritik fra sig af denne Natur uden Tomhed.

Jeg læste tilfældigt en Rejsebeskrivelse af Dem, der egentlig blev en Dom over nogle af de største Malere. Det var deres Natur i deres Værker (ikke deres Historie eller Liv, saameget som Naturanlæggene) De efterviste, — ogsaa Samtidens Indflydelse, men flygtigt, og stillede nu disse Malere op mod hverandre. I sig selv er jo en Del af Fremgangsmaaden rigtig, men Resultatet er jo blot Pikanteri. En Enkelt af dem, fattet stort og kjerligt, fremstillet saa, at de forskjellige Malerier og Figurer blev hans Beskrivelse, men en Kulturudfoldning med det samme, vilde have givet femdobbelts Forstaaelse. En Modsætning kan jo lejlighedsvis drages ind, men Opgaven er den ikke. — Se, dette er en Illustration af Deres Kritik i sin Form. Den er en evindelig, ofte meget pinlig Sammenstillen af Samhørigt og Modsat, men ligesom Poesien selv er Fordybelse i det Enkelte, den har unddraget Mangfoldigheden, saaledes er Forstaaelsen af den betinget af det samme. Det enkelte Værk eller den enkelte Forfatter, som De har behandlet, har De paa denne Maade ikke sammensat, men opløst, og det Hele er blevet et Pikanteri. Før kunde man sige det var elskværdigt i alle Fald; men der er i senere Tid kommet kaade Udtryk, paradoxke Sætninger, grelle Betegnelser til, en afgjort Modvilje, Lede, som engang imellem afløses af et Udbrud af Glæde ved det ejendommeligt Danske eller ejendommeligt Skjønne. Jeg maa tænke paa P. L. Møller, som jeg traf ham i Paris.

Der er tusinde Ting mellem Himmelen og Jorden, som De forstaar bedre end mig. Men derfor kan De høre paa, hvad jeg siger. Det er mig nu, som om den ene Del af Deres Evner ødelægger, hvad den anden gjør. Jeg er ogsaa en Aandens Mand, og jeg føler intet Samarbejde. Skulde der ikke være andre Opgaver, som laa Dem nærmere end den kritiske? D. v. s. som var Dem til mindre Fri- stelse, og byggede paa Deres Personlighed samtidigt med at De selv byggede? For mig staar det saa, at selv om De greb den kritiske, maatte det være stærkere i Forhold til vore Kulturopgaver

og mindre i hint Arrangørforhold i det Tekniske, hint Spioneri i det Smaalige, hin Sammendragen af Alle og Alt, der kan optræde som Vidne for og imod Forfatteren, — der Alt kommer frygtelig velkomment for en samtidig kritisk Landeplage i det kjere Kjøbenhavn, men, Gud hjælpe mig, er Ingenting og udretter Intet! 5

Naar De skildrer Jøderne, saa, skjønt jeg ikke er enig med Dem, helt enig med Dem, saa synes De mig dog at røre ved Noget, som anviser, hvor De maatte have Meget at byde, mange skønne Udsigter at aabne os. Ligesaa naar De fortolker Shakespeare, (ikke naar De digter ved Siden af ham), naar De roligt lægger ud, synes 10 jeg at se Begyndelsen af større Arbejder, i alle Fald Evner, jeg kunde tænke mig give væsentlige Bidrag til at indføre i vor Kultur større Synsvidde, stærkere moralsk Ansvar, mere Kjerlighed.

Om alt dette vilde jeg oftere have talt med Dem, da jeg sidst var i Kjøbenhavn, men jeg mærkede, jeg var saaledes omsnuset af 15 Sladderen, at jeg begav det. Af samme Grund vil jeg, at De Ingen mælder om mit Brev. Jeg vil ikke misforstaaes af Dem, skjønt hellere det, end ikke at have talt med Dem; men den aldeles unødige Misforstaaelse af at skrive til Dem, som Sladderen kan lægge ind, skal De skaane mig for. Vi er ikke Mange, som i Literaturen mener 20 det alvorligt; de Faa bør ikke ligge under for den tilfældige Adskillelse, modsatte Meninger kan give, naar der dog er store Felt for Forstaaelse og Samvirken. Jeg kan i Øjeblikket stærkt fortørnes; om dette i mindre Mænd, hvori der virkelig er noget Lavt, virker Adskillelse for Livet, saa sørger jeg ikke derover. Men jeg skulde 25 blive meget bedrøvet, om saadant havde Magt over de Enkelte, hos hvem jeg føler Evne og Vilje. Og hvad nu Dem angaar, saa har jeg en saa bestemt Følelse af, at De maa staa ved et Skille i Deres Liv, fordi De ved at gaa videre kommer paa en Afvej, at jeg vil tale med Dem og taler derfor nu af mit Hjerte til Dem; for- 30 staar De det ikke saa, gjør det mig ondt; det er alt jeg kan sige.

Jeg rejser i Sommer til Finmarken, og uvilkaarlig mens jeg skriver

dette, stiger der op for mig, hvilken Rejse det dog vilde være for Dem fra alt dette Smaalige og Kunstmæssige op i en Natur, som i sin storladne Ensomhed er uden Sidestykke i Verden, og hvor Fuglenes Rigdom over os og Fiskenes under os (Hvalene med Silde- og
 5 Torske- og Loddeflokkene foran sig, ofte saa tæt, at man kan tage dem med Hænderne, eller at de trykker Baaden) er Undere paa Undere i Lys af en Sol, der ikke gaar ned, mens Menneskene deroppe lever stille og kuede af Naturen. Vilde De gjøre denne Rejse, og f. Ex. møde mig i Trondhjem, ved jeg, De skulde ikke angre
 10 den. Og jeg fik atter en Samtale; her falder ikke mange netop om det, som jeg helst vil have dem. Tænk paa dette.

Fra Fru Thoresen kan jeg ikke hilse Dem; Forholdene har gjort, at jeg ikke omgaaes hende uden tilfældigt. Maaske er jeg selv mest skyldig; men jeg agter desuagtet ikke for det Første at gjøre For-
 15 andring. Jeg hører hun er meget syg og visselig paa mange Maader plaget. Hun er en skøn Natur i sin Uklarhed, men hun har jo aldrig levet paa noget Højere end Poesien, hvad saa hendes Pen Andet har sagt. Hun er nu meget ulykkelig. Og dermed Slut. —

Deres ærbødige

Bjørnstjerne Bjørnson.

20

2. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

30 April 69.

Høistærede!

De har under 15de April d. A. tilskrevet mig et Brev, der i flere Henseender har forundret mig. Det har været mig kjært at see at
 25 De ligesom jeg har den Mening, at smaaligt Fjendskab ei bør finde Sted i Litteraturen; men Brevets Form synes at mig beroe paa en Misforstaaelse eller paa et Ubekjendtskab med danske Sædvaner. Det er nemlig i Danmark Skik, at Enhver der i et privat Brev henvender sig til en Anden, taler i en høflig Tone, uden Overlegen-
 30 hed, næsten som til en Ligemand, hvad enten den Paagjældende

er betydelig eller lille; vi ere blevne saa vante til denne høflige Form, at vi ere komne til at fordre den af Enhver, og aldeles ikke taale, at den udebliver; vi ere her komne saa vidt i vort demokratiske Væsen, at vi vide at tvinge Enhver, der søger personligt Samkvem med os, til denne Høflighed, hvis Grad bestemt lader sig maale, og som vi derfor endogsaa foretrække for en Hjertelighed, der er tvivlsom. Jeg slutter af Deres Brev, at man i Norge stiller færre Fordringer og har mindre Stolthed.

Jeg beklager, at den Del af Deres Skrivelse, som omhandler digterisk Klarhed og Uklarhed, særligt for Goldschmidt og Deres eget Vedkommende ikke har været mig forstaaelig paa alle Punkter. Jeg troer ikke at have feilet, men indrømmer beredvillig Muligheden af at jeg kan have Uret.

Den anden Del af Deres Brev handler om min Kritik. Hvad der i den har slaaet mig med Sandhedens umiskjendelige Præg er den Ytring at De »sjældent læser mig«. Deres Domme bevise den; maaskee bevise de endogsaa noget Mere, nemlig at De ikke har forstaaet min Mening eller mine Bestræbelser i de Tilfælde, hvor De har læst mig. Jeg forlanger ikke, at Nogen skal læse mig, jeg har efter Evne altid stræbt at lade det være mig aldeles ligegyldigt, hvor vidt nogen Enkelt læste mig eller ikke; men havde man ikke Ret til at forlange at Den, som bedømmer En, læste En først? De siger, at De intet »Samarbeide« følger med mig. Det kan jeg forstaae, det maatte jo endog være Dem i høi Grad smerteligt at føle Samarbeide med en Skribent, hvis Virksomhed De selv to Gange betegner som »blot Pikanteri«, om hvilken De siger at »intet Menneske der er sundt og godt«, følger den »uden Tomhed«, som er kaad, paradox o. m. m., ja som »Gud hjælpe Dem! er Ingenting og fører til Intet«. Alt dette kan være sandt og kan være usandt, men De har Ret, naar De mener, at Den, fra hvem alt dette Intet kommer, ikke kan virke sammen med Dem; thi hvor meget man end i En-

keltheder vilde indvende mod hvad De har skrevet, er det dog klart for Alle, at det har Værd. Allerede af den Grund vilde jeg ikke kunne modtage Deres iøvrigt baade venlige og smigrende Forslag om at møde Dem i det nordlige Norge. Men jeg har desuden andre
5 Planer.

I een Henseende har Deres Brev glædet mig. Jeg seer nemlig deraf at det har været Deres Agt at besøge mig under Deres sidste Ophold her i Byen og at De havde gjort det, om ei Sladder havde været. (Hvor vil ellers en saadan Villiens Mand være saa bange
10 for lidt Sladder!) Dette viser mig, at en meget borneret anonym Artikel, som paa den Tid stod i »Fædrelandet« og som gik ud paa at gjøre mig det umuligt at skrive ved at hidse de Udannede imod mig som »Atheist« (et Forsøg der just i disse Dage er blevet gjen-
taget af Goldschmidt*) ikke har havt Dem til Forfatter, hvad
15 dengang almindeligt blev sagt. Jeg troede dengang, at De gik ud paa at knuse mig, om De kunde; nu ser jeg med Glæde, at De vedkjender Dem min Synsmaade, at Ingen »bør ligge under for den tilfældige Adskillelse, modsatte Meninger kan give«.

Under en Terrorisme, der i vor Presse forsøgte at tvinge Enhver
20 til at panegyrisere Dem har jeg nogle Gange anket over Et og Andet i Deres Poesi. Meget har jeg ogsaa prist. Jeg griber denne Leilighed til at takke Dem for den Glæde jeg har havt af en stor Del af hvad De som Digter har frembragt. De Raad, De giver mig for min Fremtid, beklager jeg ikke at kunne følge; at indføre større
25 »moralisk Ansvar« i vor Cultur er ikke min Sag; selv om det var, vilde det ikke nu nytte at forsøge derpaa, eftersom vort Publicum er blevet saa opskræmt af al den foragtelige Humbug og det lave Hykleri, der hos os er drevet og drives med det Moralsk-Religieuse, at det endnu længe vil betragte Enhver, der prædiker, som Tar-

---

30 *) ved en Mellemand og efter at han først havde sendt en Mellemand til mig for at vinde mig, hvilket strandede paa denne Mellemands Plumshed.

tuffe. Man vil svare ham: Fei for din egen Dør. Jeg vil derfor med Hensyn til det Moralske stræbe alene at feie for min. Med Tak for det Bevis paa Tillid, De har givet mig ved Deres Brev er jeg

Deres ærbødige

G. Brandes. 5

3. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Berlin. In den Zelten 16. N. W.
 Hr. Bjørnstjerne Bjørnson! D. 21 Oct. 77.

Den Udtalelse, De i Anledning af min Bortreise har offentliggjort, ligger for mig, og jeg vil intet Øieblik opsætte at sige Dem den Tak derfor, som trænger sig over mine Læber. Tak fordi De saa ganske uden at behøve det aflagde et Vidnesbyrd til Bedste for mig. Tak fordi De trods vore adskilte Standpunkter har anerkjendt noget Berettiget hos mig. Tak især fordi De hos mig har anerkjendt, hvad mine Modstandere aldrig kunne faae Øie paa hos mig: en Udvikling. Alle aandeligt bevægede Mennesker have havt en saadan, jeg har paa Grund af mit Naturel en længere og hurtigere gennemløbet Udviklingsbane end andre. (Hvis De vilde sammenligne den anden, helt omarbejdede Udgave af mit store Skrifts første Del med den første, troer jeg, De vil føle faa Aars Indflydelse). 20

Vi have sent forstaaet og fundet hinanden. Men Ingen af os er nu den samme som han var, da vort Forhold var spændt. Parallelt har vor Udviklingsgang ført os, indtil vi forstode vore ulige Naturer.

Lad mig da, og jeg haaber med Deres Billigelse, udtale det Haab, at fra nu af ingen Misforstaaelse eller Misstemning mere vil adskille os, og desuden det, at det fra nu af maa være mig tilladt, naar De nu og da skulde have Brug for mig, at give Dem et kritisk Vink, en historisk Oplysning, en Forklaring eller lignende, som kunde være Dem til Nytte, kort sagt, det vilde være mig kjært om, hvor det er gjørligt, en Samarbeiden kunde indtræde imellem os. 30

Vi have, troer jeg, fælles Bekjendte her i Berlin, og jeg har her mit Hjem. Jeg beder Dem, naar Deres Veie føre Dem hertil eller herigjennem, da ikke at gaae Huset forbi.

Deres ærbødige og hengivne

5

Georg Brandes.

4. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad Foldabu

Deres brev var mig meget kært.

5te nov. 77.

For Deres tilbud takker jeg, og bér jeg Dem straks om to ting.

Først at De nu og da vil gøre mig opmærksom, hvor der er en
10 bog, som De kunde tænke Dem, at jeg burde få tag i. Dette er af
stort værd for mig her i min ensomhed. Lov mig det! —

Dernæst: Hegel har aldrig været istan til at skaffe mig en engelsk
oversætter, som jeg kunde være tjent med. Jeg er i det tilfælde at
15 vilde sælge så dyrt som mulig, æfter hvært som jeg får dem færdige
og oversatte. Min tid er kommet for en tæmmelig rig produktion,
hvis jeg ikke bedrager mig.

Men dette kan jeg ikke på egen hånd arrangere. Jeg har ikke
bekantskaber og jeg er ikke handelsman. På den annen side er det
20 aldeles nødvendigt at noget gøres; ti jeg står overmåde trykket i
det økonomiske, og det har aldrig været mig vigtigere at være uafhængig
æn nætop nu. Jeg tror det er vigtigt for mere æn mig, at
jeg er det.

Er De her istan til at hjælpe mig til de rætte forbindelser, så
25 var dette nok, hvis jeg, som sagt, ikke bedrager mig sælv, eller hvis
jeg ikke blir syg, hvilket imidlertid er såre usansynligt.

Jeg har skaffet mig en ride-hæst og gør som børnene, — rider
ranke til Berlin, Wien, Rom, Paris, — — nu får vi se!

Kunde jeg få godt honorar i Amerika, England, Tyskland,
30 hjemme for en del fortællinger, tidsnok oversatte, til at tiden for

deres offentliggørelse kunde æfter samråd fastsættes, — så måtte jeg være hjulpen.

Svar mig på dette, æfterat have inhættet oplysninger, så gør De mig en stor tjeneste.

I hengivenhed 5

Bjørnst. Bjørnson.

5. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Berlin. In den Zelten 16. N. W.
Hr. Bjørnstjerne Bjørnson! 18 Nov. 77.

Her et Par Ord med Hensyn til det andet Punkt i Deres rigtigt modtagne Brev, for hvilket jeg takker. Om mine frugtesløse Forsøg paa at skaffe Dem Forbindelser skriver jeg Intet; er De ikke Handelsmand, saa er jeg det visselig endnu mindre og mine Bekjendte her ere ikke ret mange. Jeg har imidlertid concentreret mine Bestræbelser paa at skaffe Dem en engelsk Oversætter. Behag at prøve følgende: 15

Skriv til denne Adresse:

F. Stallknecht Esq.

Attorney & Counsellor at Law. New York City.

U. S. A.

Denne Herre er en dansk Mand (trods sit tyske Navn), en Patriot, en velhavende og velmenende Mand. Han vil blive smigret, naar De personlig henvender Dem til ham. 20

Skriv saaledes, at den bekjendte tyske Politiker, som han kjender fra New York, Dr. Friedrich Kapp (gjennem en Bekjendt) har gjort Dem opmærksom paa ham. Forklar ham Deres Anliggende, bed ham, hvis han kan, selv oversætte Deres Sager, eller hvis han kan skaffe Dem en Oversætter, da selv at gennemsee Oversættelsen. Han forstaaer og taler Engelsk til Fuldkommenhed. Det er da høist sandsynligt, at han er Dem til Nytte. Jeg vilde gjerne selv have skrevet til ham for Dem; men jeg formoder, at han som 30

Dansk læser danske Hovedstadsblade, og det er da lidet tvivlsomt, hvilke Meninger han har om mig. Han skal være en varmhjertet Patriot og jeg maa frygte, at han betragter mig som en Slags Landsforræder. Om jeg skrev, vilde altsaa kun skade Deres Sag. Derimod
5 kjender han ventelig forud idetmindste Deres Noveller.

Hvad Tydskland angaar, pleie Roman- og Novelleforfattere, der ville gjøre sig deres Arbejder indbringende, at lade disse paa een Gang komme ud i en hel Mængde Provindsaviser. Jeg har to Gange været hos Auerbach for at spørge ham om Raad for Dem, men han
10 er endnu paa Reise for at faae sine Smaastykker opførte. Saasnart jeg af ham erfarer noget, skal De faae det at vide.

For at kunne anbefale Dem nogen Bog, maatte jeg vide lidt Besked med i hvad Retning De ønsker at læse Noget, hvilke Sprog De med Lethed læser, og nogenlunde i hvad Spor Deres Læsning
15 for Tiden er. Saasnart jeg veed det, skal jeg, hvis jeg kan, med Glæde give Dem et og andet Vink.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

Georg Brandes.

6. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad 1877, 14de dec.

20 Når jeg ikke har svaret Dem, er grunnen (som altid, når jeg ikke svarer) mismod.

At protesteres på alle felt og af alle (så godt som) tar jo i længden på, især når økonomien er svigtende under en.

Men det var ikke herom. Tak for Deres anstrængelse for mig.
25 Måtte jeg nu kunne nyde godt af det, d. v. s. få arbejds-fred. Jeg har i flere måneder ingen havt.

Jeg læser tysk, fransk, italiensk, engelsk. Men filosofiske ting nødigt i andre sprog æn det første, og sælv der alene, når det er udfriet af kedsommeligheden og dunkelheden.

30 Jeg kanner, tror jeg, alle moderne forfattere (digtere) af nogen

sælvstændighed, ligesom alt det nyeste. Det, som sist har grebet mig stærkest, er Remusat's Abelard.

Al historie, som befatter sig med særegen kultur-udredning, noget i den vejen nyt, drager mig stærkt.

Da jeg ikke kan overkomme alt, læser jeg gængivelsen i tidsskrifter. 5

Jeg flytter sansynligvis in til Kristiania igæn til høsten 1878. — Denne følelse af forladthed holder jeg ikke længer ud. Ikke en eneste vän her, og intet vænligt bud udenfra, ikke ét. I fæm år har det nu været så (i udlandet og her); men nu får det være nok. Jeg er på veje at sætte til.

Med hilsen! 10

Bjørnst. Bjørnson.

Naturhistorisk læsning morer mig meget. Om jeg ikke skønner al detalj, så drager resultaterne mig.

7. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Berlin. In den Zelten 16. N.W. 15
Hr. Bjørnstjerne Bjørnson! [Febr. 1878]

...

Jeg seer, at De er vel bevandret i moderne Skjøn-Litteratur, maaskee vel saa bevandret som jeg, der tidt maa dvæle saa længe ved en enkelt Forfatter, at jeg halve Aar igjennem næsten intet 20 faaer læst uden hvad der forholder sig til mit Æmne. Jeg vil gjøre Dem opmærksom paa Brødrene Goncourt i den franske Litteratur. (Det er to Romanforfattere, der altid kun have arbejdet sammen, indtil for kort siden da den ene Broder døde). Læs af dem »Renée Mauperin«, »Germinie Lacerteux« og efterhaanden alle deres Ro- 25 maner, hvis De synes om dem. Der er kun en 6, 7 ialt. De er udført med den yderste Samvittighedsfuldhed; den kunstneriske Form er ei saa sleben som ofte hos de franske, men der ligger bagved den strengeste Sandhedskjærlighed og yderst fin Iagttagelse; en Rigdom af Undersøgelser og Tanker. Man lærer noget deraf. Frankrigs 30 nuværende største Talent i Romanretning er Emile Zola, et Ta-

lent af første Rang, men udsat for Forvildelser og Smagløsheder som alle Novatorer. Jeg anbefaler »La fortune des Rougons« (fra Statscoupets Tid, fortræffelig) og den sidste vidtberømte »L'Assommoir« (fransk Arbejderliv under Keiserdømmet), undertiden anstødelig ved Skildringernes Realisme, men det høieste som hidtil er naaet af realistisk Kunst. Dernæst er hans »Son excellence M. Rougon« fortrinlig; under Rougon er nærmest Rouber skildret, Keiserindens Charakter er fremstillet i Bogens Heltinde. Ogsaa denne Roman er et mesterligt Culturmaleri. Zola har givet Keiserdømmets indre Historie (1851—70) i Romaner; en lignende Fremstilling af vor nyere Historie fattes os Nordboer. Hvad Tydskerne have i den Retning, Spielhagen o. fl. staaer i kunstnerisk Henseende uendeligt tilbage for de Franske.

Det glæder mig at De sysselsætter Dem med Naturvidenskab nu og da, og jeg billiger ganske Deres Sky for Filosofien. Det meste, vi i Norden bleve oplærte til at troe paa som Filosofi var Verden jo for saa lang Tid ude over, da vi bleve voxne og skulde bruge det, at vi maatte begynde forfra paa Skolebænken som 25aarige. Saadan er det idetmindste gaaet mig, og jeg har en i en helt forældet Skole spildt eller næsten spildt Ungdom at beklage. Den Danske, der har faaet et Indblik i Europas samtlige Kultur, og vil ud fra den tale til sine Landsmænd, er stillet som den første, der vilde indføre Astronomien paa Madagascar f. Ex. og som nu maatte begynde med at indføre det ptolemæiske System, da de indfødte vilde stene ham, hvis han uden Forberedelse slap Copernicus løs paa dem. I min ungdommelige Reformiver, da jeg begyndte hjemme, blandede sig en dyb Forbitrelse over at være bleven holdt for Nar og vildledet saa mange Aar igjennem af Nationens Lærere.

Det forekommer mig, at de 3 nordiske Lande kun have udført een eneste virkelig verdenshistorisk Bedrift, det var, da Sverig under Gustav Adolf reddede Protestantismen, efter at Danmarks matte Forsøg i den Retning var mislykket. I det Spor skulde de have blevet.

Der var deres verdenshistoriske Mission; de skulde være Protestantismens kraftige Reserve. Denne Opgave have de altfor længe sveget; istedenfor at tilegne sig Protestantismen, som Tydskland har gjort det, lade den udvikle sig til Frihedens Aand, ere de blevne hængende i en Bogstav-Orthodoxi, der er endnu langt, langt aandsløser end den katholske Kirkelære. Nu synes det mig, at det gjælder om at bringe dem ind i Sporet igjen.

Det fornøier mig at vide, at De med Interesse følger den yngre Slægts Bestræbelser i Danmark. Jeg tænker De ligesom jeg har læst Drachmanns »Sange ved Havet«, der staae fuldt ved Siden af hans »Dæmpede Melodier«, med Glæde. I ham og »Marie Grubbe«'s Forfatter seer jeg vore to betydeligste yngre Talenter i poetisk Retning.

Hvor saa meget kun altfor smerteligt tyder paa Stagnation og Undergang, er det en dobbelt Tilfredsstillelse at see virkelige Kræfter udfolde sig. Svar mig, saasnart De har Tid; jeg vil meget gjerne høre fra Dem.

Deres forbundne

Georg Brandes.

...

8. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad

1878, 1ste fbr. 20

Kære Brandes,

Jeg er Dem meget taknæmlig for Deres brev, som jeg sent læste, da jeg har været borte. Deres brev-kort annammet.

Jeg har en biografi af Vis-Knut færdig. Han døde her henved 90 år gl. ifjor; han var i sin tid holdt for en profet, al sin tid for en mirakel-man, levde også sælv i forskellig slags fordom, sælvbedrag; men et fullstændig ærligt, muntert barn, i from tro, tilfreds fattigdom uden spor af forfængelighed, misnøje eller humbug, rent et vidunder af en rensket, god natur.

Men denne man, som led af den faldende syge, kunde hælbrede ved hånds-pålæggelse, idet han sælv fik krampe, når han kom til det syge sted, kunde nøjagtig fortælle, hvor der var vand at finde

på en gård, han aldrig havde sét (ligesom han på stedet med håndens bag strygende over marken kunde sige, hvor det flød); han kunde fortælle, hvor fraværende var og hvad de foretog sig, han talte ikke metaller, men fik krampe ved at røre ved dem, følte, når 5 folk var på vej til ham, o. s. v. o. s. v. o. s. v. — et magnetisk fænomen i stor stil, hvor iagttagelserne er nøjagtige og mannen fullstændig ærlig. Han tog aldrig betaling og han fik ingen ære; ti han bodde afsides og kunde lidet komme blant folk. Men han levde blant folket som dets stille, store vælsignelse. Hvert drag, jeg for- 10 tæller, er vidne-fast, sælve mannen tægnet i sine misforståelser som i sin ærlighed, uden forsøg på tolkning, for at materialet kan lægges op for fysiologer og psykologer; lægges op urørt.

Kan dette passe for Tageblatt? Omkring fire ark. Jeg må skrive til Dem om det; ti her må jo et skøn til, om hvorvidt æmnet passer. 15 Jeg deler ikke Deres beundring for Jacobsens kunst, men ganske vist for hans flid, hans mekaniske færdighed, hans æfterlignings-talent. Han ser intet på første hånd. Han æftergør intil malerier (franske kostume- og dekorations-malerier, og hæller disse æn bøger). Marie Grubbe faller in under det kunstige; man tænke sig bare en 20 bog til fra samme tid med samme stil, det vilde være uudholdeligt. Mod disse forsøg (engang så stærkt på mode i Tyskland — vide Mævius!) må protesteres. Det er egenlig mangel på fantasi at måtte ty til så rent udvortes midler for at få tids-farven, — og denne min udsættelse må ikke forveksles som var den en protest mod et dybere 25 historisk studium for den historiske roman; ti jeg skønner, hvad der af studium forlanges, og at her skal nutidens fordring altid stige.

Drachmanns digte — ja, de, hvori maler-digteren er færdig, er i sin art det største i vor literatur (hvor er mennesket, at jeg kan sige ham det!); men hvor meget renomisteri, hvor megen falsk 30 mandighed i ny former (hælst foragtens!) — og fræmfor alt vil jeg protestere mod at udgive træthed for en højere ideal tilværelse, æller æstetisk nydelses-syge for en højere sanhed (æn f. ex. den at

tjene i et politisk parti med blandede elementer; ti det første er dog bare flugt, det andet arbejde, opofrelse. I alle fall er det så med mig sælv.).

Jeg vilde i det hele rætte den bebrejdelse mod Dem som kritiker, kære Brandes, at De har ikke revset nok Deres unge begynnende 5 vænner, hvor der var så meget at rose, som gav ræt og magt til at dadle.

Zola må jeg have været uhældig med; min dom om ham var at han besad ualmindelig behændighed; men at hans figurer var skabeloner. Nu skal jeg iverj med ham for alvor, ligeså med de øvrige, 10 som desværre er mig så godt som ukænte.

Fra Florents for mange år siden skrev jeg om Nordboens protestantisme på samme måde som De til mig, naturligvis på noget andre forudsætninger.

Jeg har havt en ynkværdig lang frigørelses-process og er ingen- 15 lunne færdig. Jeg gad overhovedet se, hvad det blir til med mig. Foreløbig kan jeg intet andet æn sanfærdig forholde mig til hvad jeg lærer. Var det ny ikke så belæmret med modbydelige og trøstesløse elementer, så var det jo lettere for mig.

Men nu en bøn til Dem som kritiker! De er fræmforalt kunstneren 20 med kunst-øjet, når De dømmer en literær ævne. Her fejler De aldrig. Å, slå dog engang et slag mod den al kunst ødelæggende maner, intet at kunne fræmstille æller forklare uden på en hel vægg æller i tre bind, æller i en trilogi o. s. v. o. s. v. o. s. v. Jag denne mangel på intens fantasi tilbage fra sine innbildninger, — ræd 25 kunsten!

Hvæm skal også til syvende og sist læse alt dette? Når det ovenikøbet som Daudet's romaner (Naboben t. e.) er en trøstesløs nedadgåen i en umoralsk existens, — hvor man altså er med i en langsom, langsom hænrettelse, . . . jeg kan ikke læse det! Det er jo som 30 at studere toget til Moskva og tilbagetog; sådant gør man én gang i sit liv; men der blir man ikke siddende.

Nej, jeg vil ud af al den forbandede desecsjons-stue-familie-luft!
Fy for fanden! — — — — —

Engang trodde jeg, at i Danmark var bonden på veje at komme med, og at dette blev den ny værdens-insats: et sælv-bevidst folk, 5 til bunds sælv-bevidst. Jeg er bleven tvilsom; men helt opgivet det har jeg ænnu ikke, og da er dette mere værd æn al den ænkeltes videnskab og kunst-ævne. I et sælv-bevidst, sælv-styret folk kan al kunskab sænke sig, når man kun gir tid og ikke gør tåbelige krav; ud af det kan det storartede vokse — i mællemtilstanden, det kon- 10 stitutionelle visvas, intelligentskoteriet, få-hærredømmet, få-oplysningen vokser — nu ja, hvad vi ser: trøstesløshed, krig, kiv, råhed, middel-alder.

Deres hengivne

Bjørnst. Bjørnson.

15 9. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* In den Zelten 16. Berlin N. W.
Kjære Bjørnson! 8 Febr. 78.

Jeg føler Trang til strax at svare Dem, skjøndt det er imod min Pligt; jeg burde arbejde, jeg har al min Tid optaget og altfor meget at bestille. Men jeg vil stjæle nogle Minutter. Blot jeg kunde faae 20 en ordentlig Samtale med Dem. Den første Gang jeg traf min Ven, den tyske Digter Paul Heyse, talte vi sammen i eet Træk fra 10 Morgen til 11 Aften og det lagde Grunden til et varigt Venskab imellem os — en god naturlig Grund. Dog jeg maa bruge det daarlige Surrogat — Pennen.

25 Jeg har en Slags Lidenskab for personligt Samkvem; havde jeg kunnet, saa havde jeg ført Stuart Mill sammen med de tyske Filosofer (og selv tjent som Tolk imellem dem, thi han kunde ikke tydsk) og i dette Øieblik førte jeg da Dem og Jacobsen fra Aulestad og Montreux her ind i min Stue. Hvor kan De dog dømme saa tungt 30 og uvilligt om ham. De veed maaskee at han er i høieste Grad brystsyg og allerede i flere Aar har gaaet paa Gravens Rand saa det

er meget muligt at der aldrig mere kommer nogen Bog fra hans Pen — men er denne ikke af poetisk Værd?

Tænk Dem en stille taus jydsk Bondesøn (hans Fader er vel Skibsbygmester men i Cultur ganske Bonde) saa bunden til Danmark at han altid har følt sig halvt fortvivlet naar han var over Grændsen, 5 helt fortvivlet i Italien — og om ham troer De han er dannet gennem franske Malerier. Han kjendte omtrent ingen, da han skrev M. G. Nei er han dannet af nogen, da af to meget lidt franske Poeter, Andersen og B. Bjørnson, især den sidste, hvad han ogsaa altid selv har sagt. Sig dog ei at det er Efterligneskunst; tænk 10 Dem den Bog i en Oversættelse med fuldstændig Berøvelse af Stilens Farveskønhed og uden dens Overlæsselse og spørg Dem selv om en Ikke-Digter skildrer saadanne Charakterer som de to Gyldenløver? Tag blot en eneste Scene, den, hvor Ulrik Frederik staaer paa Kbhavns Vold og retter sig sammen, da han første Gang hører 15 Kanonskuddet — han, den i og for sig jammerlige Junker, men som ene er opdrættet og anlagt til at vise krigerisk Mod og som nu endelig med udspilede Næseboer, skjælvende af Fryd i den friske Morgentime lugter Krudtet. Er dette Efterligning? Jacobsen er lige omvendt den mest indesluttede, sære, eiendommelige, for Paavirk- 20 ning uimodtagelige Natur. Vistnok bør M. G. ei gjentages, vistnok er den et Digterlune, »Perlestikkeri«, »bare Perlestikkeri« som J. selv i et mismodigt Øieblik sagde, da han vilde lade Bogen ligge ufuldendt, men hvor skjønt er det ikke og hvor digterisk!

Om Drachmann har De Ret. De seer der med et sympathetisk 25 Blik og derfor rigtigt. Ogsaa jeg er meget bedrøvet over hvad De saa træffende betegner som hans stedse stigende »Renommisteri«. D. er en elskværdig og god, men af Svaghed ubændig Natur. Og nu har til min Sorg Virakken fra det sletteste Publikum i Verden, de danske Høireblade, Punsch inclusive, gjort ham næsten ør. 30 Hans Adresse var for faa Uger siden Paris, Rue de Seine 20. Vil De rose ham, saa beder jeg Dem (af rent pædagogiske Grunde)

gjøre det meget moderat, thi han taaler ei stærk Ros, selv om De i andre Henseender dadler. Og vil De bebreide ham Noget, da beder jeg Dem gjøre det ligesaa nænsomt som bestemt; thi han (som de Fleste) tyer saa instinctmæssig derhen, hvor der stilles faa Fordringer
5 og hvor bløde Hænder komme ham imøde, at De ellers let driver ham over i Filistrenes velbefæstede Leir — og der er for Øieblikket stor Fryd over ham i det ganske Filisterium. Jeg kjender af fortrolig Meddelelse de rent private Grunde til hans seneste Svingninger og Slingringer, jeg billiger dem ikke, men tør ikke omtale dem.

10 De spørger mig, hvorfor jeg ei var strengere mod den unge opvoxende Generation i Danmark. Ja De skulde blot ane hvordan min Stilling var; styrende min Vei møisomt mellem et helt Hospital af saarede eller saarbare, hungrende, tørstende og paa hinanden dødeligt skinsyge Forfængeligheder. Og saa intet Hold nogensteds,
15 intet i min Forlægger, der blot ønskede at være af med mig, intet i Publicum der afskyede mig og intet i de faa Dannede, der frygtede at compromitteres ved at nærme sig til mig og saa den møisomme, daglige, fortvivlende Kamp for Brødet. De har økonomiske Vanskeligheder, De er Digter, hvis Værker Alle kunne købe og
20 læse og hvis Bøger udkomme i Rækker af Oplag. Der er aldrig bleven et eneste Oplag udsolgt af nogen Bog jeg har skrevet, ligesom der som jeg erfarer heller ingen Udsigt er til at det vil skee. Den eneste, jeg har omarbejdet, blev solgt fordi den havde et Slags Skandal-Succês. Jeg kunde ikke røre mig hjemme, mindst hæve min Haand
25 til et Slag; thi jeg stod saa usikkert, at den ringeste stærke Bevægelse kunde bringe mig til at falde og forsvinde. Og falden og forsvunden er jeg da ogsaa foreløbigt og indtil videre i Danmark.

Dog jeg kommer helt bort fra Deres Brev. Vær forberedt paa at De rimeligvis i første Øieblik vil afskye de Bøger, jeg beundrer,
30 maaskee ogsaa senere. Jeg er bange for at vor kunstneriske Smag gaaer til forskjellige Sider, skjøndt jeg har et Haab om at vi kunde mødes. Daudet er ingen Digter af virkelig Kunstrang; saadanne

Folk regner jeg ikke med; men det er et ganske net Talent. Zola er brutal, dumdrstig, saa hensynsløs, at han har — saa latterligt det lyder — paadraget sig en offentlig Fordømmelsesdom af Swinburne, der finder ham uanstændig og smudsig. Men han er et virkeligt Geni. Læs blot *La fortune des Rougons*. 5

Pin Dem ei selv med filosofisk-theologiske Grublerier. Jeg troer ei det ligger for Dem. Jeg forstaaer Dem saa ganske eller troer at forstaae Dem:

De gyser i Poesien tilbage for Bøger som f. Ex. Flauberts, der »dissekere« og efterlade et trist, dybt nedslaaende Indtryk. 10

De gyser i Filosofien tilbage for Atheismen og Pessimismen, bl. A. fordi De hænger altfor fast ved Gudsforestillingen og trænger altfor meget til at have et Haab og en lys Horizont for Øie til at det kan være Dem ligegyldigt, hvad Resultat De kommer til, hvis De blot gik ud paa at finde det sandeste. Jeg selv er personligt ikke Pessi- 15
mist, i alt Fald ei i den Forstand, hvori Ordet toges af Schopenhauer. Jeg har i mine Ynglingeaar været brændende religiøs indtil Askese. Ved mit 22. Aar førte Studiet af Filosofien mig bort derfra og grundigt bort. For mig er Religion nu kun den bevidste og absolute Selvhengivelse til det Gode, det Sande eller Rette, i hvilke 20
Former dette end dyrkes. Om Dem troer jeg, at De ei skal gruble, men være tolerant mod os Andre. De havde ikke Ret i — hvis jeg ellers forstod »Kongen« rigtigt — etsteds at skildre mig og mine Lige som nydelsessyge Luciferdyrkere. De gjør ei blot Uret men Skade ved Sligt. — 25

Angaaende Biografien er mit Raad dette: lad Lobedanz oversætte den og sende den til Auerbach. Tageblatt er med sine 60,000 Abonnenter et saa frivolt Organ, at det sikkert foretrækker 1 Novelle for 2 Biografier, det foretrækker overhovedet kun altfor meget det blot underholdende for det lærerige; men paa den anden Side 30
nævner Feuilleton'ens Redakteur Oscar Blumenthal i sine Artikler altid Deres Navn med den mest qualificerede Respect, saa han dog maaskee tager den. I modsat Fald anbringer Auerbach Artiklen

for Dem i en af de Revuer, der staae til hans Disposition. Lad mig snart høre fra Dem.

Deres hengivne

Georg Brandes.

5 10. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad fbr. 78.

Ja, kære Brandes, jeg søger virkelig sandheden, ikke så, at jeg sætter mit liv på det; ti jeg ved, hvad der forlanges af mig (De nævnte det, da De nævnte Deres religion), og en søgen er bare en søgen. Jeg har ikke engang tænkerens lidenskab; ti jeg er ingen tænker.

10 Men jeg er stærk i, hvad jeg fordøjer æller ikke fordøjer, — og skønt jeg lider ved al slags forkætring som få (ti jeg har hud som en jomfru, ja, af de allerfineste!) så nytter det ikke; jeg må. Og så sker det, at min søgen dog foregår under meget alvor; ti mine livs-forholde opløser sig, mens jeg søger. De skulde vide, hvor langt

15 dette er sant! — (Jeg er nu nætop højtidelig udstødt af Grundtvigs lejr — fordi jeg ikke kan, ikke vil have »djævelen« med udi samme lejr!) Men ikke mer om dette. Jo, dog det: jeg arbejder (i hovedet) på »en djævelsk historie«; jeg har moro af at vise godtfolk, hvad djævle-dyrkelsen avler i vort samfun.

20 Lucifer-engle — og Dem? Langt fra! De har for mig meget længe været bestæmt positiv. Der mente jeg tvivler-krapylet, som flokker sig om alle ådsler. —

Men ved De: de par linjer, hvori De tægnede Deres stilling i Danmark, rystede mig. Havde jeg skrevet, straks jeg læste, jeg havde

25 skrevet så stærkt, at De som dansk var bleven vred. Ja, der er det værste kineseri, som jeg har sét i Europa. Men jeg er et stort fæ, at jeg ikke havde tænkt mig Dem færdig til at sætte livet til blant dem dernede. Ti naturligtvis! Da De drog, tænkte jeg: Brandes er for nervøs. Nu, — han kænner sine egne kræfter. — Men jeg anede

30 ænnu ikke, at De virkelig måtte. Jeg så nok forfølgelsen, men jeg tænkte mig Dem i en stor og stærk ring af ungdom; jeg ofte rigtig misunte eder de rige stunder, I måtte have. — Nu, da jeg læste Deres par linjer, — dette være nu virkelighed æller ej, således har

De følt det, og det er aldeles forfærdeligt — nu først forstår jeg! Er der noget i værden, som jeg tror på, så er det på Nemesis. Jeg var så lykkelig i sin tid over at kunne være med at oprejse Goldschmidt igæn; — kunde jeg engang få være med at give Dem oprejsning; ti De har gjort mig så meget godt! Kan De huske, De 5 engang »ikke hjalp mig«. Det var dengang sant. Men hvor kom De ikke til at hjælpe mig! Tror De ikke, det er gåt tusene så? —

De par linjer jeg skrev i »Dansk Folketidende« tænkte jeg så lidet med; det koster næmliq mig mindre æn alle andre mennesker, jeg kænner, at tilstå, jeg har fejlet. Jeg viste ikke engang min kone 10 dem, før de afgik. Men jeg er bagæfter blét lykkelig over dem, næmliq da jeg så dem spadsere af det ene tyske blad i det annet. Gavnede dette Dem i Tyskland? De burde lyve et ja i mig, bare for at glæde mig.

Men —: kunde jeg engang få være med i en virkelig oprejs- 15 ning! Hvor langt vilde vi så ikke være komne? Tænk, jeg tror at vi er nærmere derved, æn mange aner! Og jeg agter ikke at spare mig sælv for at bidrage mit til, at vi kan komme derhen så snart som muligt.

Jacobsen. Jeg hører for første gang, at han er brystsyg. Han rørte 20 mig (trods Deres opfatning af mig!) sympatisk, straks jeg begynte at læse ham. Han var jo sanfærdig.

Men jeg skal slås med Dem på pistoler, kårder, pænne æller hvilketsomhælst fandenskab på, at jeg har i alt hovedsageligt ræt om hans forfatterskab! Poetisk er han, se kan han, — og fornæmme 25 kan han (især natur), så det er en vederkvægelse. Men så giver han sig med alt dette til at studere alle de andre, malere mere æn digtere, interiører mere æn det livsfyldte billede, og siden har det meste af hans fantasi og poetiske ævne arbejdet på annen hånd. Men Gud give, vi bare fik mere; ti vi lærer af ham som af få. Han 30 er en mællemting mællem historien og produktionen, mællem det oparbejdede og skaberen, og han forbereder læseren ligemeget som digteren. Ja, gid jeg fik ham at se! —

Jeg har den omarbejdede Sigurd Jorsalfar liggende halvfærdig, idet jeg har slået to stykker ihob til ét. Jeg tror, der er fantasi og pragt i det. Men ved De, jeg begynder at blive så ked af det historiske skuespil, af det at tale nutids-tanker ned i et par plum-bukser
5 æller en gammel rustning, så som ingen i en nutid kan løfte stof af en fortid uden med tanker, som han selv lever på. Da hæller ligefræm! Også det holder jeg på med. Herregud, havde jeg mere sammensætnings-talent!

Der er intet poetisk genre, som ikke behager mig, altså også det
10 sørgelig-sanfærdige. Men det må være poesi. Opstandelsens magter må være i det!

At De ligefræm kæmper for det daglige brød, har jeg ikke haft anelse om. Dette tror jeg ikke vilde have været muligt blant os. Og det skal da hæller ikke være muligt længer i Danmark æn til
15 de venstre kommer fræm. Jeg skriver forræsten nu straks til dem der-nede om privat forslag til en ekstra professor-post for Dem. Jeg vil dog i alle fall høre, hvad de godt-folk svarer. Der er visse ting, som ikke kan unlades i et folk, som har respekt for ånd.

Deres siste brev var et mærkeligt, et utrolig vindende brev. —
20 Ved De, at jeg har en søn i Berlin, Lützowstrasse 104 bei frau Preus. Han går på Sterns Musik-Conservatorium. Han er en ren og en poetisk natur, som skælver i alle mulige stæmninger i løbet af en time og begynder at finne musikalsk udtryk for dem. Havde De engang lejlighed til at gøre ham noget godt (æller kanske snarere
25 Deres hustru), så minnes ham! Men ikke til bryderi!! Han er 18 år, forælsket, nærvøs, — flittig, fortvilet, lyksalig, vittig med rødt hår og frægner. Så De min fætter komponisten Rikard Nordraak? Hans gænopstandne billed!

Alt godt i det ny år, kære Brandes! Jeg har egenlig ikke skrevet
30 om nogen ting, og alligevel vilde jeg gjerne have blevet ved!

Bjørnson.

Jeg skriver ikke til Drachmann.

11. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* In den Zelten 16. N. W. Berlin.
Kjære Bjørnson! 22. Febr. 78.

Jeg talte forleden Aften med Auerbach om Deres Biografi af Vis-Knut og han sagde: »Das werd' ich für ihn verkaufen«. Vi talte ogsaa ellers noget om Dem og han sagde, som jeg tænker: »B. bør 5 slet ikke fordybe sig i Grublerier af metafysisk Art. Sæt at visse Resultater dræbte Digterevenen i ham. Jeg f. Ex. er overbevist om at hvis jeg kom til det Resultat, at Pessimismen var Sandhed, kunde jeg ikke digte mere. Sæt det gik ham ligedan, om han kom til vor Verdensanskuelse«. 10

Jeg mener egentlig ikke at det Raad, som indirekte ligger heri, lader sig følge, men jeg giver det ligefuldt. — Det er skrækkeligt at tænke sig den Vankundighed, for hvem »Djævelen« er et brændende Spørgsmaal. En Schweitzer, jeg kjender, kom i 48 til Preussen og saa med fuld Forundring, at Spørgsmaalet om Pressens Frihed i 15 dette Land var et aabent Spørgsmaal, som med Lidenskab blev discuteret, medens i Schweiz i en Aarrække intet Menneske havde betragtet det anderledes end som et forlængst uddebatteret. Saaledes maa det være for Tydskeren at komme til Norden. De maa dog ikke tage Dem Forkjætring af saa imbecile Mennesker nær. 20

De Linier, De skrev til mit Forsvar, have ganske sikkert gavnet mig i Tydskland, naturligvis ei udvortes og praktisk, hvor jeg ingen Gavn har søgt, men de have henledet Opmærksomheden paa mig, og ere overalt blevne fundne ædle og smukke. Særlig har det rørt det læsende Publicum (hvad her vel er uhørt) at en anset Mand 25 sagde om sig selv, at han engang i Fortiden havde havt Uret. Alt er jo saa unaturligt i denne den bedste af alle mulige Verdener og Enhver hævder saa krampagtigt sin Position, at en saadan Udtalelse næsten er et Unicum. Man hører dog Sligt fra Bismarcks Læber. 30

Jeg vilde ikke stille mig mellem Dem og Drachmann. Han er for Øieblikket i den heftigste Productivitet. Et helt stort Digt i syv Sange, Æventyrdigt »Prindsessen og det halve Kongerige«, en No-

vellecyclus »Kunstnere«, 4 Noveller, de to første helt færdige, endelig et halvfærdigt Drama over et engelsk Sujet. Maatte det nu blot være saa godt, som han selv i Productionens Hede er forvisset om! og maatte der ei være altfor megen Beden-om-Forladelse deri!

5 Jacobsen skriver til mig, at han er halvt færdig med en Roman om den Slægt, som var 30 Aar gl. da vi (han og jeg) bleve fødte; i Fyrrerne altsaa. De ser han har ladt Fortiden ligge.

Hvad vi hos os trænge til, er i Poesien især Romaner. O Maestro! skriv dog engang en Roman om to Generationer; alle gode Ro-
10 maner burde handle om to Generationer; efterat have gennem-
gaaet mange Kriser har Turgeniew forstaaet det og hans dybe
Bog »Ny Jord«, den sidste, viser endnu bedre end »Fædre og Sønner«
hvor meget der lader sig gjøre ud af dette Æmne. Han er imidler-
tid altfor pessimistisk og melancholsk, troer jeg; De, Bjørnson, kunde
15 vise En et klarere Fremtidsperspectiv.

Nei, skriv dog blot aldrig til Danmark om Professorater for mig! det er rent spildt Umage. Extraprofessorater behøvedes desuden ikke, siden Hauchs Post endnu bestandig staaer tom, da man ei vil ansætte mig og ei endnu tør være bekjendt at ansætte en anden.
20 Ja efterat for 2 Aar siden Concurrence offentlig med Universitetets
Minde var udskreven, blev den pludselig draget tilbage, fordi Mar-
tensen, som havde Kongen i Lommen og har ham sammesteds,
havde tvunget sig dette Løfte til af Minister Fischer. Denne var
mig gunstigt sindet, men altfor afmægtig og frygtsom til at turde
25 trodse den almægtige Bisp, som støttedes af Dagbladet og Fædre-
landet. Den Sag har jeg foreløbig slaaet fuldstændig af Hovedet,
ellers var jeg ei reist.

Havde jeg ei været nødt dertil, var jeg ikke reist. De troede for
ringe om mig, Bjørnson, da De kunde troe, jeg nu veg for de matte
30 Angreb i en Presse, hvis fnysende Angreb jeg havde trodset og som
jeg havde 6 Aars Vane overfor. Men mit Tidsskrift maatte gaae
ind, jeg havde intet Hold nogensteds og ingen Udsigter til at kunne

tjene mit Brød. Vel havde jeg, som De antyder, megen Velvillie at regne paa i en Kreds af Unge; men selv disses Charakterer vare ofte svage (Gelée under Brynjen) og jeg skadede kun dem uden at kunne gavne mig selv. Pressen hindrede Salget af alle mine Bøger. Nu maa jeg see her at begynde forfra og gjør det med godt Mod. 5
 Min Natur lever op i de store Forhold. Alt Smaat er mig forhadt som uren Luft. Jeg har her selvfølgelig en vanskelig Dyst at udstaae, men med en frisk Sundhed og en Del Kundskab og Flid kommer jeg vel igjennem. Naar man har hængt 6 Aar som de Forstmænd, Krybskytterne fange i Tyrol, ophængt ved Fødderne i et 10
 Træ, med Hovedet over en Myretue og er bleven levende ædt af Myrer, er det — selv om man er adskilt fra Forældre, Brødre, Venner — en Vederkvægelse at gaae sig en Tur under Thiergartens Træer.

De har her, hvad De dog vel veed, et høit anseet Navn; De er kjendt og skattet af Alle, som læse. Deres sidste Production som var 15
 vel mangelfuldt componeret, har ganske vist kun delvist behaget, men alle vente det Bedste af Dem.

Jeg kunde ei lide, at De i Magnhild lod Tande forlade Fru Bang netop som hun stod i en ophidset Pøbelhob; det er altfor uværdigt og uridderligt til at betegnes som »fornemt«, men der var meget 20
 smukt og tankerigt i Fortællingen endda.

Naar De skriver til Deres unge Søn, saa sig ham, at hvis han en Dag skulde vilde see op til os Zelten 16, skal han finde en venlig Modtagelse, og kunne vi være ham til nogen Nytte, saa skulle vi det.

Jeg er i Marts Maaned meget optaget, da jeg har en litterær 25
 Contract paa mig, som jeg maa opfylde, hvis jeg ei skal tabe Frugten af mange Maaneders Arbeide. Men sig den unge Mand, at han ei maa afskrækkes, hvis han netop kommer en Dag, jeg har travlt. Siden hen har jeg, haaber jeg, rigelig Tid.

Jeg saae engang for en 13 Aar siden Deres Frue hos Nutzhorns. 30
 Skulde hun huske mig, beder jeg Dem overbringe en ærbødig Hilsen fra mig.

Deres hengivne

Georg Brandes.

12. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

7de marts 78.

Kære Brandes,

vænstre i Danmark-Kinesien havde heller ingen anelse om, at De vandrede ud for brøds skyld. Der blir virkelig fortiden
5 prøvet at gøre noget. Jeg har fyret forfærdelig under kedlerne.

To slægter! En roman om to slægter!! I Norge?! Nej, giv os først to slægter! Ja, det var en annen sag: at være forfatter ikke alene for, men på sit publikum. Ti det siste er ingen norsk forfatter uden til halvdelen; den annen halvdel er komponeret. Jeg for min del
10 holder på at danne »de unges forbun«, — holder på siden jeg omtrænt begynte. (Ibsens modsatte bestræbelse, knyttet til navnet i hans komedie, er det tåbeligste, bedst umotiverede arbejde, som ænnu nogen fraværende digter har givet sit land.) Når min og mine vænners ny slægt blir færdig, så blir her to. Herom var meget
15 at fortælle. Men det blev en selv-biografi, og såsom mine værste kampe venter på mig, så vilde det være aldeles spildt at begynde på den lektie.

Det skuespil, jeg nu skriver, er to slægter; det morer mig at tægne fint, skønt tilsyneladende grovt; ja, det morer mig at følge dem
20 til alters! til statsråden! til bryllopet! — følge begge slægter. Men den ene — er min opfindelse; ti vi ejer bare én. Vi har ikke engang havt et skille som 1848, der lod Kristian den ottendes med-forbrydere blive oldinge. Jacobsen har det godt! Ja, vidste De alt, jeg nu drømmer om at kunne gøre; ti jeg kan ænnelig holde modeller-
25 stokken og måle forholdene forsigtigt; jeg har før givet, især det siste, tilfæillet i vold.

Jeg skal da bl. a. også sørge for, at værden ænnelig skal få vide, hvad en bonde er, en præst er, — hvad falsk, umoralsk kristenlære gør, — og udover alt dette hvad poesi er — har jeg mest lyst til
30 i et versificeret skuespil over Haaken Borkenstejn (Asbjørnsen og Moe) færdigt tænkt i min ungdom, nu omtænkt.

(Dette var dette; jeg ønskede egenlig ikke at have skrevet om

det; jeg sidder her idag med hoved-pine æfter en forelæsning for 500 mennesker i et snevert rum i over to timer — og så går det.)

Zola! Ja, af ham kan man lære, og måske især jeg. Hør, der er noget ved den franske poesi fortiden, som I kritikere skulde være mod. De forlænger det virkelige liv in i det vanvittige forat få effekt, 5 og får den, ikke ulig hin døds-farve, som falder af det magnetiske lys på teater-figurerne. I krisens øjeblik er det ikke længer livet, men en overanstængelse, hvortil alværdens kneb må til. (Om Zola sælv æller hans fortune vil jeg idag ikke tale.)

De skriver de allerkosteligste breve! Tak for hvært et! Der er en 10 ælskværdighed over dem, en sanhed i dem, som aldeles betager mig. Hvad arbejder De på?

Kære, Magnhild er ikke galt komponeret; men den er for knap. Jeg havde valget — og var ked af bogen og gjorde alt kort, knapt. Jeg mener ellers, den bør læses to ganger. Jeg finder ikke Tande 15 »fornæm« i hin scene; men indtrykket på hænne, som i øjeblikket måtte give mit (Magnhild) var dette — naturligvis. Ellers er det ikke bare det æstetiske fejge, som gør ham i øjeblikket tilbageholdende. Han er en blandings-natur. Han har virkelig foragt for fruén, og han vil ikke længer med i snavs. Så begår han af pludse- 20 lig dyd forræderi. (Scenen studeret på mig sælv fra en begivenhed, hvor et skønt og begavet individ, fejret af alle ene vilde fejres af mig, som lod hænne ikke være tilstede. Jeg tror ikke, der var noget af en forræder i mig dengang; ti hun havde det strålende, udvortes, i alle mulige måder; men jeg lagde mærke til, hvor jeg 25 foragtede hænne. Hvor modbydelig hun var mig i sin anstængelse!) Jeg mener om hin scene i Magnhild, at den er den bedste jeg nogensinde har skrevet, og at den overhovedet holder sit mål — sælv overfor Heyse eller en annen, der er stærk i sådant. Det mener jeg. Havde jeg ment det modsatte, så havde jeg også sagt 30 dette, siden den engang er kommen på tale.

Der er noget af en foss ved Drachmann, også deri, at han er

så stak-åndet. Men hele hans virksomhed vil engang stå som et vældigt fosse-fald for syn og hørelse. Og dog tror jeg, at hans sjæl i sjælen er hine digte, hvori maleren og poeten blanner natur- og sjæle-stømning.

- 5 Tak Auerbach for hans kærlige råd; det nytter naturligvis ikke. Og når jeg nøjagtig flytter min poesi æfter, så tænker jeg, at det går. — Brødrene Paetel har bedt om mit portræt. Jeg har intet for tiden og får næppe noget på længe. Men så skal de få. Træffer De lejlighedsvis en af hærrerne, så sig dette, kære, hvis De husker det. —
- 10 Jeg skal til sommeren til Jylland til danske bønder og tale for dem. Det morer mig og forskrækker mig vækkelvis; — men nu har bønnerne derom været så mange, at jeg ikke tør vrage dem, ej heller de pænger, som de byder. Måtte rejsen bære lidt frugt også forræsten!
- 15 Og måtte det stykke, jeg nu skriver, samtidig gøre sin pligt, så jeg atter havde valg-frihed over mit liv og bestandig kunde våbe mere!

Jeg sidder lige overfor Dem full af spørgsmål og æmner; men jeg kænner ikke omfanget af den frihed, jeg tør tage mig, og holder igæn. Ænvidere vil jeg nødigg blive behandlet med smil, og det kunde jeg vist i mange stykker friste Dem til.

- 20 Jeg har havt en anelse om, at jeg står godt i Berlin, nærmest deraf, at jeg har set nogle urætfærdigen dele vind og vejr mællem Ibsen og mig i anl. hans siste stykke; man har villet ligesom forsvare mig på den måde — mod hvæm? Formodentlig mod andre blade, som jeg ikke har læst.

- 25 Jeg bryr mig imidlertid ikke synnerlig om, hvorledes jeg står nu; men jeg vil om en stun, når det er ude, som min sjæl brænder inne med, bryde mig meget om det.

»Vis-Knut« solgt til Wien, og foræret Frederiksen i Amerika. Jeg holder af ham og må hjælpe ham.

30

Deres væn

Bjørnst. Bjørnson.

Min hustru husker og hilser!

13. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Zelten 16. N. W. Berlin.

Kjære Bjørnson,

27 Marts 78.

Ret megen Tak for den hjertelige Tone i Deres Brev, jeg haaber, vi lidt efter lidt ville komme til at forstaae hinanden. Jeg har tilbragt en Ugestid i en noget svækket Tilstand, idet jeg har over- 5 arbeidet mig paa en Bog jeg idag 8 Dage sluttede. Det er en af mine sædvanlige Monografier, med hvilken jeg — ogsaa som sædvanlig — har gjort mig stor Flid, og som har taget mine Kræfter saadan i Beslag at jeg desværre endnu føler det i alle Nerver. Den kommer ud sidst i April og jeg haaber den maa vinde Deres Bifald; 10 det er ikke store Ting men udført med Sandhedskjærlighed og Omhu. Lykke vil den ikke gjøre. Nok derom.

Deres Søn besøgte mig da efter min Opfordring iforgaars og gjorde et godt Indtryk af Bravhed; vi bade ham komme igjen til Aften, da vi netop ventede nogle Gjæster og saaledes traf han da 15 forskellige gamle Herrer over 50 og 60, bekendte Politikere og Retslærde, men ogsaa en ung Herre og en ung Dame paa hans Alder. Han var høist finttærende og selv en Due var for meget for hans Appetit, der ingenlunde var saa 18aarig som han selv.

Der er jo megen Raison i hvad De siger angaaende Vanskelig- 20 heden af at skrive paa et Publicum, som først skal dannes; men De er dog mere enig med mig end det synes, idet De selv fremhæver Nødvendigheden af direkte at skildre sin Samtid og selv siger, at det er en Omvei at stikke den i gamle Rustninger for at lade den staae Model. 25

De siger Magnhild maa læses to Gange. Jeg læser de Bøger, jeg læser, for detmeste 6, 7 Gange og har heller ikke nøiedes med en ved Magnhild; De havde imidlertid paa det omtvistede Sted skullet tydeliggjøre at det var Magnhilds Indtryk, De gjengav. Jeg er ikke den eneste, som her har været dum. 30

Deres Brev begynder meget venligt med de Skridt De har gjort for at forbedre min Stilling til eller i Danmark, jeg veed ikke ret

hvad. Jeg var her først lidt urolig derover, og vilde være det endnu, hvis jeg ei var saa overbevist om alle slige Skridts absolute Unyttighed. Tro mig, det er ren Tidsspilde. Jeg veed jo ei hvad Talen er om. At man efter at have forhindret en alt offentliggjort Con-
5 rence, blot fordi Bispen frygtede at jeg vilde deltage i den (og det skjøndt man var fast bestemt paa i ethvert Tilfælde at lade mig falde igjennem ved den), at man efter at have gjort dette, nu skulde gjøre mig til dansk Professor, kan vel selv en sangvinsk Mand som De ikke mene. Og hvis Talen er om en af disse velsignede Stats-
10 understøttelser til Skribenter — saa maa De endelig ikke troe, at jeg vil indgive nogen Ansøgning om Sligt. Den hele danske Litteratur fra de konservativeste Conservative til de (fordums) Radikale er nu paa Finantsloven, saa det er da godt, at der er En, som ikke er det. Jeg kan ei tænke mig en uslere Tilstand end denne. Hvad
15 aandeligt Liv, hvad Mod og Mandshjerte skal kunne være i en Litteratur, hvis Mænd skrive Tiggeransøgninger til Regjeringen? Det gaaer nu saa vidt, at jeg (som dog skulde kjende den danske Litteratur) har lært Skribentnavne at kjende af Finantsloven, har seet Navne der for første Gang og det baade paa Mandslinge
20 og Kjællinger. Et kvindeligt Væsen, der havde begaaet noget Novellistisk, var nylig paa Listen, som det synes paa den Conto, at hun var en middelmaadig Forfatters Maitresse. I det Compagni vil jeg sandelig ikke ind. — Det Eneste, som undrer mig i denne Sag, er Deres Tro paa hvad De kalder »Venstre« i Danmark. Hvad
25 er dette Venstre og hvor er dette Venstre? S. u.

De siger at De sidder fuld af Spørgsmaal overfor mig men ei ret veed om De maa spørge. Jeg forstaaer, at De maa kjæmpe Dem løs fra en Del gammel Mistillid til mig (ligesom jeg har havt nogen saadan at overvinde ligeoverfor Dem) men jeg tænker den falder
30 bort af sig selv og spørg De ganske frit. Kun kan De let spørge om mere end jeg kan besvare. Thi ei alene at jeg ei indbilder mig at have slugt al Verdens Visdom, saa veed jeg god Besked med mine

Evners Grændser og tiltroer mig ikke at være nogen Tænker af Rang. Jeg tænker til Husbehov og veed omtrent hvad der er værd at tænke over. Frugten af en god filosofisk Selvopdragelse er den at man føler, hvilke Spørgsmaal der ere frugtbare og hvilke gamle. Alle filosofiske Mennesker grave sig selv i Hjernen for at løse lutter 5 ufrugtbare Spørgsmaal.

Hvad jeg sætter saa stor Pris paa hos Dem, er den ungdommelige Lære- og Vide-lyst, De besidder. De allerfleste selv fremragende Mænd ere med 40 Aars Alderen afsluttede for andre Interesser end deres personlige. Den Idealitet, de da have, hvis de have nogen, 10 og den, de bruge til deres Bøger, er Reminiscens-Idealitet fra deres Ungdom. De digte paa de begejstrede Følelser, de havde i deres 20-Aars-Alder, men selv have de ingen meer. Jeg troer, at det ikke er saaledes med Dem, og det er en sjelden Ting.

De roste sidst mit Brev; det burde De ei have gjort, thi Deres 15 Ros har genert mig; saa gjerne man vil roses for det, man gjør sig Flid med, sit Arbeide, saa flau bliver man, naar En roser Ens ufrivillige Udbrud i et Brev. Jeg frygter De føler Trætheden gjennem dette. Mit Nervesystem har været slemt medtaget og er tildels saa endnu. Der er saa meget anstrengende Hukommelsesarbeide ved 20 den Art Production, jeg driver, og det tærer ligefrem paa mig, mens det staaer paa.

Jeg glæder mig over at De atter har et Drama for, og altsaa dog om to Slægter. Hvor kan De sige at 1848 var et virkeligt Frihedsomslag hos os. Alt hvad der skete, var, at et Sæt velhavende 25 unge Bourgeois, der factisk havde Pengene og en yngre Intelligents inde, tog Magten fra en efterhaanden isoleret Clique af gamle Conservative, hvoraf de fleste vare meget hæderlige Mænd. De toge Embederne fra dem og delte dem imellem sig. Selve Aaret 1848 medførte naturligvis en Smule (dels indbildt dels virkelig) Begei- 30 string. Men snart vare de verdensborgerlige Frihedsideer druknede i Nationalfølelse og Nationalforføngelighed, og da Forgyldningen

var gaaet af den Sancte Gertrud, man havde udgivet for Friheds-gudinde, saa stod der et lille grimt ækelt Afgudsbillede igjen.

Lev vel, skriv til mig, naar De gider, helst hyppigt og gid Deres Arbejder maae gaae rask fra Haanden.

5

Deres hengivne

Georg Brandes.

14. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad

1878. 4de apr.

Kjære Brandes,

jo, De har bestæmt ræt; 1848 blev til meget lidt, og noget egen-
 10 ligt vænstre har Danmark næppe. — Jeg er bestæmt til at gøre er-
 faringer! Jeg har naivt løftet alslags arv, og når min natur engang
 får brug for den, duger den ikke, og jeg må sælvstændig fra nyt
 tilarbejde mig mit stanpunkt i livet. Her skulde De vide, i hvilken
 udstrækning det er sant!

15 Zola. Aha! Behandle samtiden i slægts-grupper, det er Zola! Og
 så sidder jeg i et stykke, hvori ideen dæmrede for mig, den ide,
 som jeg ubetinget heræfter gør til mit livs. Umiddelbart æfter at
 ideen blev stærk i mig, kom et stof i denne ny belysning: »over
 ævne!« En slægt med denne karakteristik — i liv, tro, på hundre
 20 forskellige måder, som i et drama dog blot må dæmre bag de fire
 à fem, som helt vises. En sådan familie, samlet i én sal! (Hoved-
 scenen.)

Det, jeg nu arbejder på, er: et nyt system for jærnbane-bygning
 funnet af sælveste general-direktøren, praktiseret i mange år, — og
 25 så er det ikke nyt og det er kostbart og dårligt. Den, som må sige
 dette, er ælsket og ælsker general-direktørens datter. Og nu viser
 jeg, at datteren går over til sanheden fra faderen, skånsomt, stille,
 men bestæmt. En broder do. do. — Nu skal der rægne teater-
 stykker over Tyskland. Jeg er sat ved den psykologiske kilde, og
 30 der har jeg ævne til at øse op med, — hvis lysten og kraften længe
 er så ubændig som nu. Dette skal blive en ny tid for mig!

Har De læst »En skitse fra Italien«? Den havde jeg (det er en italiensk rets-historie, som er nyttet) udarbejdet, kun ikke i siste overarbejdelse, da Deres Lassalle kom med sin ypperlige karakteristik af et menneske, der også blev slave af sin egen vilje. Dengang var jeg ved at skrive Dem til; men det kunde være blevet mistydet. 5 Noget lignende er nu hændt mig med Zola, kun at dette utvilsomt blir frugtbringende for alle mine senere bøger. For dette har jeg nu en stun lagt færdig uden sælv at forstå det. — Ja, nu får vi se! — Jeg er jo sangviniker af stærkeste sort.

Jeg kan ikke fritage Dem for at høre at De skriver gode breve, 10 at sige når De er så nervøs, at det bævrer i linjerne, sælv hvor De skal fortælle en bog-titel; ti jeg ser Dem ligesom hoppe over en brosten med andre ting i hovedet, men dog med omhyggeligt syn på det, som De samtidig bærer, og som De ikke skal miste æller skæmme ved de skvæt, som hasten giver. Deres breve er skrevne med vænstre 15 hånd og i flygende fart! Da må de jo blive naturlige, snakkende, nervøse. De tænker formodentlig på breve à la — nu ja, lige godt. Det er de uvilkårlige breve, jeg liker.

Jeg kan ikke lade være at gruble og søge. Nu har jeg atter havt en forfærdelig uge. Hvor dette har hæftet mig — og sansynligvis 20 udviklet mig. Nu, — blir jeg sælv klar til at kaste drømme, så skal jeg gøre det så, at flere må gøre det; ti slig brand kan ingen slukke i stilhed. —

Jeg læste nylig om solen, ianl. Helmholtz's antagelser, som kullkastes. Er der noget nyt verk, hvori det nyeste om himmel-lege- 25 merne og de derom gjorte gisninger er samlet?

Videre: er der nogen Preussens historie, som De særskilt vil anbefale mig? Jeg gad høre noget bestæmt (æfter Virchow?) om forholdet til Venderne i den nuværende befolkning. Kan De om det siste give mig anvisning på noget pålideligt? — Hav øjne med 30 Dem også lidt for min skyld, til alle sider, hvor De kan tænke jeg kan have brug for noget — ikke i min viden; ti med den får det

blive, men i det initiativ-givende inne i et menneske, om det bare var til en ny nyanse i en farve-blanding.

Apropos om farver! Der er hos Drachmann en sammenflydning af farve i naturen med stæmninger i sjælen, som undertiden er så
5 uklar virkelig-uvirkelig, at jeg kan tænke mig en hjærne-opløsning hos ham. Der er vel aldrig den fjærneste fjærnheds begynnelse til noget sådan à la gople (manét) hos ham? —

Der er en ting, jeg må tro til Dem, men som jeg ikke vil have omtalt. Min søn, der just har sendt mig nogle kompositioner, der hen-
10 rykker mig, har pludselig sendt mig et brev, hvori han bestæmt siger, at skuespiller vil han blive (og det i Tyskland!), ikke musiker. Han har stor ævne her, jeg ved det. Men det kom over mig som en svær skuffelse; jeg havde tænkt at samarbejde med min gut! — Få tag i ham og sig, at De har hørt, han har skuespillertalent.
15 Og se på det! — Bægge dele er arv i vor slægt og har aldrig helt fåt slå ud i noget færdigt eksemplar. Jeg kan og tør intet sige; men jeg gad nok også høre andres mening. Taushed! —

De har sansynligvis en fin, kunstnerisk anlagt hustru. Kanske hun? — Men fremdeles taushed.

20 Jeg har læst mit brev igænnem. Jeg glæmte at sige, da jeg gav et to linjers referat af mit nuværende arbejde, at det spiller på forholdene i et lidet samfund. — Og da jeg talte om ting, der kunde interessere mig, men skrev som om De kunde få det intryk, at det kunde være det samme, om de bøger, De sendte, øgede min viden
25 eller ej, — så er dette ikke meningen; men om jeg fik en systematisk viden oparbejdet — se, derpå har jeg forsaget. Dette mente jeg.

Hartmanns »des unbewussten«, som jeg har læst så meget om, har jeg aldrig læst. Kan jeg forstå den? —

Ja, nu må jeg slutte. Hvad handler Deres ny bog om? Den om
30 Kierkegaard var glimrende. —

Viktor Rydbergs forelæsninger over filosofien er meget interessante, i alle fall det bedste af den sort, som jeg har læst.

Forat have et udenlandsk større blad læser jeg National-Zeitung. Men det faller i senere tid noget tørt. Republique française følger jeg også; det er bedre. Men jeg har ikke råd til at holde noget engelsk, ej hæller noget udenlandsk tidsskrift; revue des deux mondes får jeg fra en nabo. Men var der noget, som De sagde, jeg måtte 5 holde, så gik jeg kanske til det.

Med hilsen!

Bjørnst. Bjørnson.

15. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin Zelten 16. N.W.

23. April [1878]. 10

De skal ret have Tak for den hjertelige og oprigtige Tone i Deres Brev; jeg glæder mig over Deres venskabelige Følelser for mig og gjengjælder dem; det eneste, der foruroliger mig lidt er, at De er en Sangviniker. Jeg mener dermed, at De muligvis har et Temperament, som seer bort over Virkeligheden og paa et saadant kan ingen 15 Fremmed ret stole, fordi det uden nogensomhelst optænkelig Skyld fra Besidderens Side pludseligt kan slaae om og see Tomhed der hvor det nylig saa Liv. Saaledes er det jo f. Ex. gaaet Dem med Deres store Forhaabninger til det danske Venstre. Jeg seer af Deres sidste Brev at De ikke mere troer paa dettes Magt og gode Villie, 20 ikke engang paa dets Villie til in casu at gjøre noget for mig. Fortæl mig nu, kjære Bjørnson, rent ud, hvad det var De ønskede, Venstre skulde gjøre for mig, og paa hvilke Hindringer dette Ønske er strandet. Det interesserer mig ei for den nærværende Tids Skyld, men kan engang i en sen Fremtid blive mig af nogen Vigtighed at vide, 25 hvis jeg nemlig engang igjen kom til at boe i Danmark.

Til Lykke med Deres frodige Planer og Arbejder, jeg skal tage Del i ethvert succès, De vinder. Jeg har aldrig i høiere Grad følt mig som Skandinav (Dansk-Norsk-Svensk) end naar jeg var udenfor Danmark. Siden de Danske nu tilmed saa stærkt have slidt mig 30 fra sig, føler jeg mig næsten mere som Deres Landsmand end som

Plougs. I Norge er der dog mere fremadstræbende Kraft end i Danmark-Kjøbenhavn, en By med dens Forstæder og Fælleder.

Jeg har skrevet en om et Par Dage udkommende Bog »Esaias Tegnér«, som jeg anbefaler til Deres velvillige Læsning. Den er
5 grundig og ny. For det Tilfælde at et og andet i Bogen skulde mis-
hage Dem, har jeg sat en lille Compliment til Dem ind paa Bogens
næstsidste Side, for at De kunde slutte med et fordelagtigt Indtryk
— sig saa, at jeg ikke har Rævekløgt.

Jeg har i denne Tid nødtvungen været meget optaget af Drach-
10 mann, hvem De spørger mig om. Jeg er yderst vred paa ham, saa
vred at jeg troer jeg aldrig kan blive helt god igjen. Han fornægter
og forraader sine gamle Kammerater daglig. Hans Selvfølelse grænd-
ser meget nær op til Høihedsvanvid og hans politiske og religiøse
Omvendelse, som han jo nu forkynder for alle Vinde, synes lige-
15 saa meget, ja mere, et Product af hans Interesse som af hans Sjæls-
tilstand. For Øieblikket fortjente han 30 Sølvpenge. Helt vred kan
man imidlertid ikke blive paa ham, af den Grund at han er saa
grændseløst charactersvag, at han ikke selv veed hvad han troer
paa eller vil. Alt er Resultat af Paavirkninger udenfra, mest femi-
20 nine. Da De jo imidlertid er religiøs, jeg ikke, antager jeg, at De
vil see paa hans Omvendelse til Forsynstro o. s. v. med andre Øine
end jeg. Det Underlige er kun, at Forsynstro fører til Pamfleter
mod tidligere Venner, til Forbund med Fædrelandet, Dagstele-
grafien, Punsch o. s. v.; man skulde troe at En, der for Alvor var
25 greben af en hvilkenksomhelst religiøs Overbevisning allerførst med
dyb Væmmelse maatte vende sig bort fra den Art officielle Re-
præsentanter for Christendom og Forsynstro.

Kjære Bjørnson! De maa gjerne kalde mig nervøs, hvis De blot
derved ei mener enerveret eller nervesvækket; thi det er jeg ikke;
30 min »Nervøsitet« er min Styrke, jeg er ikke nervøs, jeg er lutter
Nerve.

De kan godt forstaae det Allermeste af Hartmanns »Philosophie

des Unbewussten»; men vil De læse Noget af ham, saa tag først hans »Gesammelte Studien und Aufsätze«, De behøver jo ei at købe den, De kan faae den paa Chrania Bibliothek. Læs rundt om i dem og saa Hovedværket, hvis De ei bliver altfor forstemt derover. Vent Dem ei en Aand af første Rang, knap af anden. En tør Aand. Men original til en vis Grad og med aandeligt Mod, tilmed — dette til Dem — en Idealist, ligesaa fjendtligt sindet mod Positivismen som De. Vil De læse Noget af hans Antipode Dühring saa læs dennes »Der Werth des Lebens«, hvori han desværre skjælder og smælder som en ægte tydsk Filosof, men som er anti-pessimistisk. Interessant er den lille Brochure

Der Pessimismus und seine Gegner von A. Taubert 3: Agnes v. Hartmann født Taubert, (nylig død) Hartm.s unge Kone, der har forsvaret ham med Lidenskab og Talent. Hun var end mere Pessimist end han (hun forvoxet — han sengeliggende af Knæskade).

De Bøger, De ellers spørger mig om, kan jeg endnu ei svare paa. — Jeg tænker mig, De nu længst har Deres Søn hos Dem. Da jeg fik Deres Brev var han jo alt reist. De vil bedre end nogen kunne bedømme hans mulige Skuespillertalent, der vel er utvivlsomt. Derom tvivler jeg imidlertid, at han skulde kunne optræde i Tydskland (istedenfor i Norge). Thi vel smigre Alle den Fremmede, men i Virkeligheden ere Tydskerne ubarmhjertige mod Dialekt paa Scenen, og Intet lader sig mindre udrydde. Dog Geni kan jo overvinde alle Vanskeligheder saa jeg suspenderer min Dom.

Rydbergs Bog har jeg ei seet; men han udviklede mig i Göteborg sit Standpunkt, der faldt sammen med den elskværdige A. Langes i hans Geschichte des Materialismus. Jeg er forberedt paa at han vil være betydeligt mere Idealist, end jeg nogensinde kan finde Mening i. Det Rydbergske bliver, hvis jeg har Ret i min Formodning, i Filosofien det Samme som det Molbech'ske eller Munch'ske i Poesien. Det er jo en meget pænt broderet gl. Silkefane; men jeg for min Del følger den ikke. De læser af nye Sager sikkert langt

mere end jeg, Tidsskrifter læser jeg aldrig, Revue des deux mondes har jeg ei læst i snart 6 Aar, af Deutsche Rundschau har jeg kun læst de sidste fire Numre, National-Zeitung seer jeg aldrig. Danske Blade aldrig. Fristelsen ved slig let Læsning er mig for stor; jeg tør
 5 ei bruge min Tid til noget saa spredt; jeg graver og graver altid paa samme Punkt (hvor jeg netop arbejder) og selv naar jeg ei læser eller skriver, kan jeg ei tænke paa Andet. Kun i Ny og Næ seer jeg en fremmed Revue som »Examiner« eller »Academy«, to ypperlige engelske Ugeskrifter. Har jeg saa i lang Tid syslet med en
 10 enkelt Ting, styrter jeg mig som en udhungret over broget Læsning.

Hvad siger De til Nyt norsk Tidsskrift? Jeg synes det er et fortjenstfuldt Foretagende og det er jo brave Mænd som skriver det; det har den Feil at være vel tungt, men Indholdet er jo solidt og ret godt. Det overtræffer mit »19de Aarhundrede« ved sit Ind-
 15 holds Lærdom, men staaer dog maaskee tilbage for det med Hensyn til Behandlingens Art og Stoffernes Tilberedning og Servering.

Tag idag tiltakke med disse Linier. Glød mig snart med et Brev paany.

Deres hengivne

20

Georg Brandes.

16. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad sist i april 1878.

Kære Brandes,

Mandag. [29. apr.]

jeg tror ikke, at jødernes åbenbarede religion har annet fortrin for de andres æn en dybere moral med ævne til i datidens leve-kår
 25 at udvikle en stærkere personlighed. Jeg tror på ingen særskilt åbenbaring, på intet udvalgt folk (en forfærdelig lære ligeoverfor Gud!).

Og jeg har åbent øre og øje (ænnelig!) ligeoverfor alle oplysninger i æmnet og for alle foreteelser på det strøg. Således står det
 30 for tiden. Mer tør jeg ikke sige. Men at jeg nogensinne kommer forbi en forsyns-tro (om jeg og må moderere den), det kan jeg aldrig

tænke mig. Jeg begriber ikke, at der ikke kan være andre love end dem, vi ser, åndigere love i ligeså direkte forbindelse med vor ævne, vor vilje som nærverne, æller bedre: eteren; men som kun den enkelte i det enkelte øjeblik når in under, så som han til dagligt ingen betingelser afgiver for at den kan virke. 5

Positivismen som videnskabelig metode er væl den eneste, som fortjener dette navn. Men de herrer innehaveres hoffærdighed æller den ænkeltens umodenhed, æller de manges spot, hvor de ænnu ikke ser, tilbageviser jeg så godt jeg formår.

Drachmann. Han blir en stående overskrift, lader det til. . . . 10

Om hans politiske og religiøse omvændelse har jeg intet hørt. Danske aviser læser jeg ikke, da det er den væmmeligste journalistik i Europa, så langt som jeg kænner den, og avis-eunukerne, som korresponderer, lar altid Drachmann være i bengalsk ild, fordi han gør, hvad de havde lyst til. — Da alle skreg som bedst på: hvilken 15 man! sagde jeg altid —: ingen man! Jeg kænner en dansk »naturlighed«, som skryder på kaffeen og undertiden gør en dristig sejltur i sundet, i hvilken anledning de siden har ræt til at gå med løst knyttet hals-tørklæde. — — Så han er politisk og religiøst omvæandt? Ja så. Ja, da er han mig væmmelig, med én gang og helt. 20 Jeg respekterer alle omvændelser mod strømmen, ingen, nej ingen med, når den ikke er så stille som en mus's aften-visit til et kært, længe ihukkommet sted.

Jeg har måttet tænke lidt over den ting »at ændre signaler«. Det er blevet mit livs fane-skrift. Da jeg skrev den lille sang: »Ingerid 25 Sletten af Sillejord« — hvor liden anelse jeg havde om, hvad den egenlig betød — og hvad den spådde om hos mig sælv — med profetisk varsku som den lille lygte i et fyrtårn!

Men når jeg først fræm gæennem de stof, som nu vælter og vrider omkring mig, så atter glimrer, rejser sig, spreder sig som gyldne 30 skyer, dækkende det uænneligste fjærne, ja, så skriver jeg min »En Helvedes-historie«, d. v. s. jeg går igæennem fra ungdom til alder-

dom og lige til den ny slægt, som vokser op under brudd, i klarhed, i skønt brug af mindre hæmmede kræfter. Jeg lar tvilen komme, hvor den kom hos mig, og føde, hvad den fødte hos mig, — og jeg tægger min norske samtid, hvor den er syg. Det er her. Kænder
5 De bøger for min læsning til dette, så nævn! — Jeg forstår nu bedre »Brand«. Jeg skønte den ikke før, og De skal se, den engang kommer med igæn, den bog! Jeg er først nu Ibsen stort taknæmlig for den. Jeg har før ikke kunnet være det. Men jeg tror rigtignok, at sagen gavnes bedre af et mere ligefræmt greb, skønt personerne, der gør
10 det, gavnes ikke. Altså alt mod økonomisk uafhængighed, — og så i den herre Jesu navn! Ti han vilde dog sanhed, og hvad en rejst personlighed var, det vidste han.

Tak for oplysningerne om Hartmann. Jeg skal gå til det. Tak for mere! Om solen og stjærnerne har jeg nu læst det, som jeg den-
15 gang søgte æfter. Jeg kænner det siste. Men nu stiger noget nyt op: fix-stjærnerne ser ud til at have det, man kaller »egen-bevægelse«. Lad os se, hvad dette fører til! —

Glæm ikke Vender-spørsmalet, en god Preusser-historie æller noget lignende! — Javist læser jeg aviser og tidsskrifter; jeg konversererer
20 jo ikke, må De huske! I bøgerne (de store) læser jeg det hæller ikke, men inskrænker mig til en og en bog ad gangen.

Nej, De overvurderede mig æller tog fejl af mig, da De tænkte, at jeg vilde mere af Zola og de to (ænnu værre) brødre æn smage på dem, stjæle mit hos dem. Nej, fy for Fanden! — og det hele
25 denne side ned og næste med! Ikke at jeg med Swinburne kaller dem usædelige; der har, så vidt jeg kænner roman-forfattere, ingen ærligere, strængere moralister været; dette er nætop det nye ved dem, det er for dens, moralens skyld, at det ny greb gøres, som skal vise op vor samfuns-ordens forbryderiske løgn. Nej, — men hvor
30 der engang kan gå en kunstens alfare-vej, er ænnu bare en afvej, hvori både poesi og kunst, trods glimrende enkelt-partier, er druknet. Det er uskønt, ækelt, det er fræmforalt falskt i sin psykologi

— trods alle enkelt-partier æfter naturen. Ser De, kære Brandes, der er enkelte digtere, som lader mure op, der er andre, som lader vokse. Disse er bare murere, om de og har brudt hele stykker ud af livet for at mure med, så er det bare mur-værk. Jeg skulde vise Dem det; men De ser væl sælv, skønt ligeoverfor Ibsen har De 5 ikke været skarp-synet. Han har gjort alvorlige psykologiske misdannelser, den ene over den andre, tænkte sammensætninger, som ikke tåler æftersyn. Der vil engang fælde en hel domme-dag over dette. (Det er i repliken, han har det, og han lægger det hele for replik, også sin situation.) — Men tilbage til de nævnte fransk-mæn 10 — bare for at tage afsked med dem: væl bekomme! I kritikere ligner forvænte ganer, som bare ny ideer, ny metoder, peber, hælst indisk, orker at kalle til smags-udbrud i glæde. — De danner dog oftest en smuk untagelse, og derfor har jeg skrevet lige til, kære Brandes. — De kaller naturligvis mig til gængæld et æstetisk fruentimmer 15 o. s. v. o. s. v. —

Bjørn er kommen; der er ufordærvet ungdom, glad forælskelse, vrimmel af kompositioner (og ideer dertil), og det mest ubetingede skuespiller-talent, jeg hos en ungdom har set. Så får han udvikle bægge begavelser. Han skal nu til Wien. 20

Jo, han kan spille på tysk. Han var i Tyskland i sit tredje år og talte da tysk, atter i sit fjortende og talte da, — så igæn i sit syttende.

Å, hvor jeg glæder mig til Esajas Tegnér! Skriv ænnelig til Hegel, at han sender et exempl. til mig med første post! Jeg har gjort 25 det sælv; men det skar ikke at skynne på den hærre! — Kan ikke også De bede Hegel om at han tar nyt norsk tids-skrift og lar den ene halve del redigere i Danmark? Det er intet boghandler-foretag. Men det måtte kunne blive! — Jeg glæder mig over, at De holder lidt af os her oppe. Løs mig en gåde! Positivisterne er mine vænner, 30 ikke Ibsens, hvæm de (uden at være ham fiendtlige) åbenbart undervurderer. Kan De løse mig denne gåde (gænnemslående;

ti der er mange slags små-løsninger, som ikke nytter) så skal De få en vælsignelse, svarende til mine 45 år og de ænkelt grå hår, som begynder at forlene mig værdighed. Hilsen fra Deres vän

Bjørnst. Bjørnson.

5 Jeg havde nær glæmt det vigtigste:

Mit 5-akts-skuespil er næsten færdigt. Man måtte i München overarbejde fallitten æfter Lobedantz; han var ikke nok borgerlig og lige til i dialogen.

Tror De han er det? Æller kænner De nogen? Nogen, som jeg
10 med tillid (i den ene som annen henseende) kan vænde mig til om dette?

Det haster.

17. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

1ste maj [1878].

Jeg glæmte, kære Brandes, at fortælle om »det forenede vänstre«
15 og denne taushed kunde De mistyde.

Jeg er ikke et sligt barn, at det skulde ændre min dom om en hel politisk bevægelse, om førerne af den gik in på hvert mit ønske æller ej.

Det forenede vänstres høvdinger er godt stæmte for Dem, og da
20 det så ud til, at de skulde få inflydelse også på regæringens sammen-sætning, tænkte jeg tiden belejlig til at minne om sagen, gæntagende, alvorligt. Det blev ikke uden virkning, ligesom allerede præssen begyndte. —

Så kom — ikke bruddet innen vänstre; ti det var der alt —;
25 men den slæmme opdagelse, at bruddet ikke betød (hvad jeg troede) et coup, som nogle vilde være med på, andre ikke, et diplomatisk fælt-tog: — men at bruddet betød dyb mistillid til vælgerne, for hvis skyld nogle ikke turde gå længere, andre vilde holde på stedet marsch.

30 Altså: valgene, vælger-møderne, talerne, fæsterne havde alt været en svir à la folke-højskole-møder, en poetisk udflugt i det grønne,

med mange vakre sejlene skyer over hovederne. Sligt er ikke det norske folk, og vi Nordmænd kan ikke fatte det hos eder, før vi ser det. Ja, dette har været den slæmmeste politiske opdagelse, som jeg har gjort. Ti jeg troede virkelig, at det var alvor med de danske bønder. Jeg havde troet, at om og deres program var uklart, så 5 var ikke bedre at vente af det første demokratiske tiltag; men at de havde dyb harm over et åbenbart grunlovsbrud, og at de for ingen pris i værden vilde høre den æller de mænd tale til dem fra regærings-bænkerne, som havde nedladt sig til at være med på sådant. Farvæl, o fagre drøm! Fy, for fanden! 10

Jeg synes ikke om den gæntagende ytring af Dem, at vi arme poeter ikke forstår virkeligheden. Hvæm i al værden forstår den, naar ikke vi forstår den? Vi kan tage fejl (som her jeg) — men jeg er i stort og godt prosaisk selskab! Derfra kan intet bevis hænges; havde jeg været på stedet, havde jeg måske ikke taget 15 fejl. Men i regelen ser vi dybere, finere i ænketheder æn de andre. Vi arbejder for idealer, ja. Men vi ved, at vi ikke har dem realiserede imorgen. Men forbindelsen mellem virkeligheden og idealerne, derpå beror alt, den konstaterer og karakteriserer digteren, og den er dybt betinget af, at virkeligheden må være forstået. 20

Den 15de maj.

Dette brev har lagt, jeg ved ikke hvorfor. Men nu har jeg læst Esajas Tegnér.

Tak! Atter og atter! De har, kære Brandes, omskabt Nordens literære bevidsthed, og vakt den, hvor den før ikke var. Her er atter 25 et af de arbejder, som vil gøre epoke. De vil også mærke det på afsætningen. De vil få to oplag, om ikke flere, af denne bog på svensk og dansk. Den er så ælskværdig skrevet, den vil ta' sælv damerne. (Min hustru har læst alt, De har skrevet.)

I én hænseende har De skuffet mig. Jeg tænkte, her at finde for- 30 klaringen på den blanning af gammelt og modernt, som udgør

Svensken, og som jeg aldrig (d. v. s. ikke i Tyskland, Italien, Frankrige, Norden) har sét som i Sverige; ti den er i alt. Jeg er i hvært øjeblik i samtalen med en Svensk snart i middelalderen, snart i nutiden. Forstår De mig ikke æfter denne antydning, så skal jeg
15 på et vink herom udførlig skildre, hvad jeg mener.

Esajas Tegnér er som bog betragtet ikke rig; æmnet (manden) er ingen rig, d. v. s. sammensat natur, så begrænsningen var givet. Men den er plastisk som sin gænstan; gænnemskinlig klar, og skrevet af den forståelse, som er blevet til ved kærlighed. Det lyser af den.
10 Analysen er sikker som et spejl. — De har sejlet i fullstændig neutral luft; — her er ingen »misvisning« fræmkommen.

Havde jeg været ung, da Deres bøger begynte at komme, — og havde jeg ikke gåt på en skole i en små-stad og kommet til et universitets-folkefærd som Kristianias i min tid! — Nu, jeg lever ænda;
15 og jeg skal prøve at tage det, som det er kommet.

En bemærkning slog ned i den ubændige lyst jeg har havt i det siste år til at tale i værs til mit folk. »Ensomheden« avler sligt. Ganske rigtig. Imidlertid opgiver jeg det ikke.

Vi står på vænde-skiven. Der er megen tummel på stationen.
20 Bare en stæmme kan trænge igænnem. Jeg tror det. —

Tegnér lys, Øhlenschläger lys, Wergeland lys, og ænda siger godt-folk, at Nordens karakter-mærke er tungsin. — Det er fra folke-visen de slutter. Men nu er nætop denne udtryk for folket i dets bundethed (på meget lidt nær) og derfor overalt tungsindig!
25 Skriv engang om dette.

Ak, der er hundre ting, jeg vilde have Dem til at skrive om, og De skriver naturligvis bare af Deres egen udvikling, og allerminst af min, som kommer så langt æfter.

Jeg sidder i dette øjeblik færdig med mit stykke »Det ny system«.
30 Jeg tror det er godt, og er glad. Det skal inbringe mig mange, mange pænger, æller jeg sælger min gård. I gæll vil jeg ikke leve. Men nu står alt på dette ene kort. Slige situationer ynder jeg mere æn til-

børligt, når man er blet 45 år og har fæm børn og en hel del familier at føle ansvar for.

Jeg triv's her. Jeg må have noget at styre, nogle som holder af mig, nogle at hjælpe, — og frit råderum til at skælde på folk, som går i slendrian og fordom. 5

Så holder jeg friske hæster. Her er vakert. Mine barn er livlige, begavede, min hustru frisk, tapper, mine husmæn, tjenere gode, flinke mennesker. Og så har jeg mange bøger og lange, langt-sejlende længsler og spørgsmål. Jeg triv's. — Men til æfteråret har I mig dernede aldeles sikkert. Da har jeg ændt mit ny stykke, som 10 jeg begynder i juni, »over ævne«. —

Af det lover jeg mig meget.

Jeg venter brev fra Dem imorgen. De skærer in her som en kaperkaptajn, der har havn her — med lutter fiender rundt om.

18de maj. 15

Der kom intet brev. Spørgsmålet om oversætter venter jeg skal løses ved Dem — ænten af Dem sælv æller af nogen, De kænner, og som kan dømme om en oversætters ævne. Jeg havde engang et forsøg med en baron (Leinburg); han havde 7 — syv — ordener og snød mig for 300 thaler.

Deres heng. 20

Bjørnst. Bjørnson.

18. Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.

Berlin, Zelten 16.

Kjære Bjørnson!

18. Mai 78.

Jeg havde svaret Dem strax, hvis jeg havde været istand til at 25 give Dem Raad m. H. t. Oversættelsen af Deres Skuespil. Jeg er desværre ikke istand dertil; jeg selv bruger ingen Oversætter, men skriver nogenlunde godt Tydsk. Hvad Venderne angaaer, siger en Universitetsprofessor mig, at der neppe gives særlige Værker om dem, men Oplysning maa søges i en almindelig Preussens Historie. Blandt 30 saadanne anbefales Pierson's.

Det gjorde mig lidt ondt, at De udtømte Deres Indtryk af Zola og Brødrene Goncourt i et »Fy for Fanden!«, det rammer mig næsten personligt, siden jeg anbefalede Dem dem; jeg begriber ei hvad det er af Goncourt, der giver Dem Anledning til et saadant Udbrud.
5 Sig, det er Dem for møisomt udarbejdet, for videnskabeligt, for reflecterende, hvad De vil, men Udbrud af Væmmelse?

De tager hellig feil af mig (og jeg seer deri en Efterklang af Avisdomme) naar De troer om mig, at det blot Nye, det stærkt Krydrede som saadant lokker mig; jeg er en ganske god Ven baade af
10 Aischylos og Shakspeare, af Aristofanes og Molière. Men jeg er uhyre paa min Post mod alt Vedtaget og alt Provinsielt; det Provinsielle er det Vedtagne i anden Potents og vi Nordboer stikke til Halsen i det Provinsielle.

Man har fortalt Dem Fabler om Drachmann. Netop fordi jeg er
15 meget vred paa ham, føler jeg Trang til at forsikre Dem, at det, De har hørt, er latterligt Opspind. Jeg staaer i den sidste Tid ei mere i privat Forbindelse med ham, men veed saa meget: Hans forrige Hustru, en god og meget elskværdig Dame, blev gift igjen i denne Maaned, mellem hende og D. har længe al venskabelig For-
20 bindelse været ganske afbrudt. D. har bortført en sjællandsk Godsbesidders Frue og for Resten erklæret at han havde et Barn med hende, samtidigt ansøgt om Bevilling til at ægte hende. Denne Bevilling er, saa vidt jeg har hørt, stillet ham i Udsigt, men er endnu ei givet ham. Foreløbig er nok Damen i Lund, D. skriver Breve til »National-
25 tidende« fra Paris (om Udstillingen).

Hans »Omvendelse« bestaaer, saavidt jeg kan blive klog paa den, i at han har forladt Venstre og af sin tilkommende Hustru, der er meget orthodox, paavirkes stærkt i religiøs Retning. Han siges almindeligt at staae i Brevvexling med hans Høiærværdighed Biskop
30 MARTENSEN (jeg skriver Navnet med lutter store Bogstaver som Bibelen Ordet »Herren«). — Og nu meer end nok herom; jeg vilde kun ei, at De skulde troe rene Urimeligheder om ham. Han er høitbega-

vet og har mange gode Tendenser, men er saa grændseløst karakter-svag, at han næsten er uberegnelig. Mig, der har opdraget ham som Poet, har han gjort megen Sorg. En formildende Omstændighed er den, at man af hans Faders offentlige Optræden kan see, at denne Karaktersvagthed er en direkte Fædrearv. 5

Hartmann, hvem Theologerne med sædvanlig Erke-Stupiditet ansee for deres værste og fjerneststaaende Fjende, har en Art Forsynstro; en Art Natur-Forsyn, der maaskee vil interessere Dem. Han er vel hvad man kalder Atheist, men han seer i det ubevidste Liv i Naturen og Mennesket (i Fuglenes Instincter f. Ex.) Vidnesbyrd 10 om en Naturplan og et Naturforsyn. Han mener med andre Ord, at Darwinismen er utilstrækkelig til at forklare Fænomener som Fuglenes Redebygning eller Myrers og Biers Virken, og han er en lidenskabelig og meget vidtgaaende Fjende af Materialismen. Alt dette kunde maaskee være Berøringspunkter for Dem. Et af hans bedste 15 Værker, skrevet paa Skrømt imod ham selv (anonymt) er »Das Unbewusste vom Standpunkte der Physiologie und Descendenztheorie«, det kunde De godt forstaae, det er ren Naturvidenskab. — Han og jeg ere gode Bekjendte og personligt holder jeg af ham, men videnskabeligt ere vi meget uenige, da jeg ei troer paa hans Meta- 20 fysik. Jeg staaer nærmere Mill og Spencer.

Det glæder mig meget at høre, at De allerede har Deres Skuespil færdigt. Jeg ønsker til Lykke. Min lille Pièce om Tegnér har De vel nu seet eller læst. Nu er jeg for Tiden helt fordybet i engelsk og fransk Litteratur. Jeg plages fra de forskjelligste Sider om Bidrag 25 til Tidsskrifter og Blade (fra Østerrig, England, selv fra Rusland, da jeg nylig er bleven oversat paa Russisk) og kan ei skrive saa meget, som man rundtom bestiller hos mig.

Hvad skal det dog blive til i Danmark, politisk og litterært? Efter alle Venstrepartiers eller Venstregrupperes afgjørende Nederlag er 30 Carl Ploug atter Imprimatur og under Skyggerne af denne gamle Eg er opvoxet et helt Krat af unge høiconservative, med en Del

Specialkundskaber, med lidt spredt Talent og med den uværdigste Livsbetragtning. Da der intet stort frisindet Blad og intet frisindet Tidsskrift mere gives, og da Karakter er en Plante, som ei trives paa dansk Grund, lokkes lidt efter lidt den Gruppe af unge Mænd, jeg havde søgt at samle, over i den aandløse men mægtige Presse; den ene efter den anden beder om Tilgivelse, gjør sig lidt behagelig, og det aandelige Niveau i Landet synker Tomme for Tomme.

Om ti Aar kommer maaskee et nyt Pust, men før da neppe. Derfor vilde jeg ønske, at idetmindste Norge maatte blive i et godt Spor. Send mig snart i et Brev paany en Forvisning herom.

Deres hengivne

Georg Brandes.

19. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

24de maj 78.

Nej, kære Brandes, jeg havde intet ondt læst om Dem i aviserne, såsom jeg ikke læser de national-liberale blade i Norden. Min dom om Dem er min, og vil De have en nøjere udvikling, så husk K. Fr.'s i Berlins National-Zeitung om Walter Scott og Byron og Deres forhold til disse to. Dette var, hvad jeg dengang ventede på. Jeg har samme anke over Taine; jeg mener, det er uadskillelig fra kritikere af fag, at deres smag blir i mange stykker en annen æn vor; i ænkelt fullkomnere, ja; i noget trættere, mættere, så det usædvanlige, pikante (også i rætning af det naturlige, ligefræmme; ti også dette kan, navnlig i ænkelt smags-perioder, være usædvanligt og pikant) drager de vragende herrer for stærkt til.

De må i det hele tillade mig at have frisprog; ællers kan jeg ikke skrive Dem til.

Den måde De har opfattet mit »fy, for fanden!« på siger mig, at De læser ikke mine breve; De bare finner ud stik-ordene; hovedopfatningen. Mit udtryk gik udelukkende på det æstetiske, på »kunst-værket«, på »det poetiske intryk«. Jeg fastholder det, selv med fare for at være »provinsiel«.

Jeg så side-stykket mældt fra Berliner kunst-udstillingen. »En opvågner« (i et dissektions-rum, hvor en sælv-morder just havde (på en ikke nærmere forklaret måde) fåt sin sælvbevidsthed igæn). Det er muligt, at det er »provinsielt« ikke at synes om sådant.

Deres Esaias Tegnér er dejlig, kære Brandes! De har gjort hele 5 Norden nytte med den bog. Man vil finde Dem for mild, ja. Men lad dem nu engang vænde sig mod den psykologiske natur-historie og af den lære den mildhed, som de i kirken har glæmt.

Derimod kunde De nok have pegt på, at han ikke havde tilbørlig udviklet den etiske vilje, som kunde have støttet imod, hvor hans 10 natur var svagest, — om med afgørende virkning, kan ingen sige; men væl med opholdende æller formildende. Jeg kan se, at De er af samme mening. Men det burde måske være sagt grejt ud.

De svarer mig så sjælden! Men svar mig på mit spørgsmål om den mærkelige forening af middelalder og moderne, som findes i Sverige! 15

Deres korrespondencer i »Dagbladet« begynder nu (d. v. s. ved at de æfterhånden lægger sig sammen til et total-billede) at interessere. Giv ænnelig ikke denne korrespondence op — for vor skyld, som vil have ét billede sammensat af tusen billeder og forklaringer. — Det keder Dem kanske; men for Dem må det i grunden være 20 læt skrevet.

»Her i Norge?« Ja, jeg fik et kollektiv-brev fra vennerne i Kristiania, d. v. s. Sars o. s. v. — forfattet af redaktør Berner. Det var om, at jeg atter skulde flytte in iblant dem; jeg var det samholdende mællem alle, der vilde fræm og ud af alleslags tvang o. s. v. Min 25 mening er denne: hvad der er begynt i Norge, er for stærkt, til at det kan stanses, — og dette er det, fordi det direkte rinder ud af vor natur og fordi den samme naturs despoti har, i den annen magts tjeneste, lagt et for strængt, tungt åg på. De kræfter, som her vil brydes, er alvorlige. Her er omtrænt ænnu intet begynt. Sars, 30 Vullum o. s. v. o. s. v. er svage mæn, rædde. Men de sviger ikke,

og de stærke står ved siden. Opsangen, frejdigheden fejler ænnu; men, som sagt, vi har næppe begynt. Sælv »Dagbladet« har ænnu ikke havt sin krise; det tror så sælv. Fejlagtigt. Men det gæller for-
 innen at få mange bøger ud som den, jeg nu har ænt (og som »sam-
 5 fundets støtter«, »kongen« o. s. v.) og mange fænomener forklarede. Esaias Tegnér er en god bog!

Med hilsen

Bjørnst. Bjørnson.

20. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin. Zelten 16.

10 Kjære Bjørnson!

24. Mai 78.

Skjøndt jeg har et Par og tyve Breve, jeg skal besvare, liggende i min Skuffe og skjøndt vore Breve denne Gang have krydset hinanden, maa jeg strax skrive et Par Ord til Tak for den varme og menneskelige Følelse i Deres Brev. Det er, troer jeg, det, jeg bedst
 15 kan lide hos Dem, at De end ikke er bleven det mindste anløbet af falsk Fornemhed, skjøndt De jo nok har maattet sluge en Del Virak i Deres Dage. I Europa er dette Fænomen jo ikke sjældent, men i Norden, især i Danmark, hvor en Mand, der har for 4 Skilling Fortjenester, faaer nogle Tusinder i Gage, og en Etatsraads-
 20 titel (ja hvor de end ikke kunde finde paa noget bedre at gjøre Thorvaldsen til end »Conferentsraad«) der ere vi vante til den tidlige Mumificering.

De har fuldstændig Ret, min Pièce om T. er ikke rig og ligeledes Ret i at Gjenstanden og dens nødvendige Behandlingsmaade har
 25 sin Del af Skylden derfor. Men Hovedaarsagen er ikke den. Det er, at jeg næsten om ingen Ting mere kan sige hvad jeg tænker, naar jeg skriver for Norden. Alle almene Betragtninger, alle store Syner eller Vuer holder jeg omhyggeligt tilbage eller skjærer jeg omhyggeligt bort. Thi jeg gider ikke mere give hverken mit Hjerte
 30 eller mine Idealer til Pris. Jeg betragter slige Bøger kun som et

hæderligt Middel til at fortjene mit Brød. At Bogen skulde blive udsolgt — især paa Dansk —, anseer jeg forud for absolut utænkeligt, med mindre jeg skulde ville gjøre de Danske den Tjeneste at krepere i Aarets Løb, men heri vil jeg meget nødig tjene dem. Der var Jubel nok da jeg reiste, og altfor megen Glæde maa man 5 ei unde Folk paa een Gang.

Heller ikke jeg havde dog troet paa saa stor en Umandighed og Udygtighed i Folket som Venstres Sammenstyrtning har lagt for Dagen. Men der gives — desværre — historiske Decadence-tilstande. Det danske Folk er i en dyb aandelig Decadence; der 10 gives ikke ti fremtids-troende, mandigtstræbende, og virkeligt begavede, productivt begavede unge Mænd. — Sverig, siger De. Oprigtigt talt, Sverig er næsten værre. Der sporer, skimter, aner jeg slet intet Ungt. Et Par vakre yngre Mænd, jeg der har seet, tage sig ud som yngre Sønner af gamle, næsten uddøde Adelsfamilier; 15 de bære Familievaabnet paa en imponerende Signetring og studere Heraldik. Fremtid have de ikke og bringe de ikke; men flere af dem have Tournure. »Man maa have Aand eller Tournure« som en affecteret gammel fornem Dame sagde i Kjøbenhavn. Svenskerne have denne Holdning (ogsaa i det Litterære) som til en vis Grad 20 erstatter Aand. Nei dèr er Intet at hente. Rydberg er en Undtagelse, men en Svale, som ingen Sommer bebuder. Norge kan altsaa i ethvert Tilfælde rose sig af at være det eneste aandeligt levende af de tre Lande, og jeg veed ei, om I der ere sikrede mod et reactionært Haglveir, der kan træde Eders Spirer ned; men jeg har det 25 Indtryk, at det, selv om det kom, ikke kunde gjøre den Art Skade, det i Danmark har gjort.

Læser De Andersens nu udkommende Breve? Det er dog egentlig rent galt at udgive Sligt. Man maa jo gyse for at hvert Brev man skriver engang vil blive fundet og givet i Trykken, og det som 30 her uden al Kritik. Men Brevene ere lærerige ja typiske som Pro-

ducter af en Aand, der absolut og udelukkende var opfyldt af sig selv og ikke havde en eneste aandelig Interesse. Og saa er det rent forfærdeligt som hans Ry stiger ham til Hovedet. Han har slet ingen anden Maalestok for Værdien end Ry og Ros. Gudskelov der gives 5 andre. Jeg glæder mig over at føle det i mig i den senere Tid, da mit Navn møder mig i alle fremmede, (franske, engelske) Tidskrifter og jeg endelig smager lidt af den Andersenske Hæders Sødme, men det var dog den rene Rædsel at gaae op i Sligt.

Min Kone siger, jeg skal skrive Dem til, at hun paa Deres Vegne 10 glæder sig over at De har en stor Gaard og er rigtig paa Landet, hun er selv fra Landet (et Landsbybarn fra Hannover) og beder mig forsikre Dem at hun baade kan lave Smør og bage Brød saa godt som Nogen.

I Dagbladet har en Anonym (maaskee Hr. Vullum) skrevet meget 15 velvilligt om min lille Bog. Men saa siger han for at bøde paa Rosen at jeg »i for høi Grad« mangler Blik for Folkepsychologi. Nu er det dog virkelig komisk, da jeg sikkert er den Eneste i Norden som har fulgt denne Videnskab fra dens første Opdukken; jeg er den som først har brugt Ordet paa Dansk, og den Mand, som har 20 dannet Ordet paa Tydsk og grundlagt Videnskaben derom (Prof. Lazarus ved Universitetet her) har tidt udtalt, at jeg efter hans Mening overgik alle andre Litteraturhistorikere i Blik derfor. (Han er min meget nære Ven og var f. Ex. den ene af mine Forlovere ved mit Bryllup; den anden var den gamle Frihedsven Dr. W. Loewe, 25 hos hvem De engang med Auerbach har været i Berlin). Men det danske »Dagblad« havde i sin Tid givet denne Parole og nu snakke selv de Velvilligste sligt efter. Vi gjøre alle hinanden megen Uret af Uforstand. Vi to ville, haaber jeg, ikke mere gjøre hinanden nogen. Med venligst Hilsen til Deres Hustru og Søn

21. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad

Kære Brandes!

1ste juni 78.

Zola er nede på det tiger-katagtige røde kød i det Galliske, i dette vilde folke-færd, som ingen religion, ingen filosofi og ingen skæbne tæmmer.

5

1ode juni.

Jeg husker ikke mere, hvad jeg her vilde skrive. Imidlertid har jeg to prægtige breve fra Dem. Jeg er stolt af at have dem, fordi de er revet ud af Deres daglige kamp for existens, og fordi jeg også ællers har en svær konkurrence at udholde. De må dog altså tro, det lønner 10 umagen med mig. Og deraf er jeg stolt.

De vil skrive om mig. Jeg så hælst De væntede. Men jeg skal ved lejlighed sende Dem mine tanker om min stilling her hjemme; De får selv passe på, om de er vild-ledende. Jeg vilde skamme mig meget, om de var det. Kan jeg ikke, æfter alt jeg i min ensomhed 15 har gænnemgået, fordybende mig selv, sætte mig selv sant hen, så er der en misvisning med, og for en forfatter, hvis bevidste kall det er at lede på ræt vej, vilde dette være overmåde slæmt. — De spør, om vi her hjemme har 3 positivister. I hundrevis har vi dem. De kan så rolig om et par år sige, at vi har dem i tusenvis. Nej, 20 det er ikke dette, som er vor fejl, at vi viger tilbage for at optage det reelle arbejde og dettes frugt i vor livs-anskuelse. Nej, den ligger annetsteds. Vi får ingen koncentration istan! Altså tier den ænkelte, og de, som taler, tror sig forladte. Mit ny stykke søger at bøde på noget her. De må se på det! (Ti nu står det så: Lobedanz 25 kommer væl til at oversætte det. I sælve oversættelsen kommer han næppe til at gøre fejl. Jeg æller Greensteen (korrektur-læseren) må se det gænnem. Men en tysk dramaturg, vant til hværdags-livets sprog i den dramatiske digtning, må deræfter se det igænnem og få sproget naturligt, flot, flydende. Og den man må De ænten skaffe 30 æller pege på, arbejdet sendes ham og rættelserne gøres for at stykket

uopholdelig kan trykkes og omdeles. Kære Brandes, hjælp mig med dette!) —

Altså tilbage til æmnet: her fejler koncentration; vi bor for spredt, og selv de tætboende har vænnet sig til, at andre skal gøre
5 det! Vi har endnu aldrig taget fat. Vi har aldrig havt et brud, en kamp; hvad literatur-historien derom snakker, er det gyseligste vrøvl. Vi har engang havt et forceret menneske, som mødtes med et blaseret. Forøvrigt — samme syn, samme hoved-opfatninger, samme slags barn af samme slags betingelser. De var ingen mod-
10 sætninger, de to W'r.

Måtte det engang drage op til kamp! Jeg gad nu vide, om ikke den norske form for den er funnen af Ibsen som af mig; men jeg tror at min i mit ny stykke er den hældigste, som nogen af os to
ænnu har brugt. Ja, se nu på det!

15 Da jeg sagde, De dømte Tegnér mildt, var det nøjagtig så jeg mente det, som De forklarer det, både hvad ham og Dem angår. Jeg forstod, hvad De personlig her havde imod, stærkere æn De gav det udtryk, og at dette var mildnet af forståelse. Jeg forstod også, at De spillede piano for ikke at vække nabo-ånderne.

20 Deres Tegnér er en aldeles fortrinlig bog; ti den gør sin gærning. Dette må vi alle lære af Voltaire.

Det synes, som De tror Ibsen er uvænlig mod Dem. Jeg må da fortælle Dem, at han sendte mig en varm tak og sin sidste bog, da jeg havde skrevet om Dem i D. F. — Jeg svarede ham ikke;
25 ti jeg finder hans opførsel mod mig sjofel; jeg finder ham selv at være en pjalte-kræmmer med titler og ordener og de væmmeligste breve til hvært lidet menneske, som roser ham i den mindste avis.

Men deri har De ræt, at det mest er et tilfælde, som har blannet ham blant de konservative. Han var i den annen lejr, men usiker
30 og tvilsom og rasende små-sinnet. Så gjorde de ham uræt. Jeg advarede dem i det uænnelige mod dette. Men han drak, satte gæld, havde også ællers et drag af noget uægte midt i det store og lysende;

— og dette virkede sterkere på dem æn min forståelses alvorlige påminnelser. Mig mistydede han helt. — Med andre ord, han er så svag og så forføngelig, at det mest er slig jammerlighed, som har drevet ham over blant de konservative, og nu holder smigeren ham der, trods »samfunsstøtterne« m. m. Han vilde vist gjerne være hos 5 bægge på én gang!

De skulde — ti på dette punkt gjør jeg det til pligt at sammenligne de herrer forfattere, fordi jeg forlanger af dem, at de skal sænke sit værge, hvor fanen præsenteres, i livet som i ideernes verden, — De skulde vide, hvad der forgæves et gjort for at holde mig 10 fast i den national-liberale, skandinaviske, kongelige, konservative (og lad mig nu legge til) kirkelige, Grundtvigske ring! Nej, vi stortalende patetikere & ironikere får rædde i alle fall den udvortes anstændighed. Jeg for min del har prøvet det. Når man taler om min »kvinnelighed«, at denne er modsætningen til Ibsens manddom 15 o. s. v., så smiler jeg. Men sagen er ællers den, at mit mans-ideal er ikke jærn-mannen; jeg tror alene, at det er stærkt, som er svejset af tusene fine tråde. (Og siden jeg er ved det: intet skader kvinnesagen mere æn de falske mans-idealer, som jeg ænnu ser stillede overalt.) 20

Jeg skrev til Ibsen, da den tid nærmede sig, at vi æfter »naturens orden« skulde blive riddere. Lad os frabede os sligt! Lad os holde os ranke! — Nej, svarede han; en fæst-middag var også en orden; man måtte frabede sig det ene med det annet! — Ja, der kan være fæst-middage, som kommer sligt nær. Jeg kænner dem ikke. 25 Jeg tænker ingen hæderlig man (æller kvinne) kænner dem.

Man undskylder Ibsen med, at han er kommet af »simple folk«. Han trænger det for sin sælv-følelse. Ja, ja! —

Viktor Rydberg. Som digter bryr jeg mig ikke det bitterste om ham. Men som åndfull forfatter. Kun vilde jeg have den forbandede 30 åndfullheds-jagt à la Tegnér bort fra kunst-historiske æller sjælelig-historiske afhandlinger. Fyrværkeri med antiteser etc. er mig en

unatur, som kan blive til natur, men er i bægge tilstanne til skade for æmnet og virker på mig, som var der foruden vedkommende, også en uvedkommende tilstede, en påtrængende forfængelig fyr, en traditions-svænske!

5 De er en spydig krabat, hvor De tror, at jeg synes om den sort svænsk realisme, som kommer af mangel på opøvet tænke-æвне og grundigt filosofisk arbejde. Jeg skal lade denne anklage stå hen; ti den rammer mig bestæmt. Jeg har jo selv en så lidet udviklet tænkeæвне. Og af det hele er der bare én ting, som skal fæste sig,
10 og det er at De har sagt dette, at Svænskerne har vægret sig ved at gænnemarbejde den filosofiske opgave, som nu foreligger; ti dette har jeg i min uvidenhed virkelig skønnet; jeg har altid havt en følelse af, at jeg blant dem var sammen med noget fra det forrige år-hundre.

15 Det ny ved dem stikker ganske rigtig der, hvor De siger, at De ikke er kært.

Men det danske folk kænner jeg bedre, tror jeg, æn De. I alle fall mistyder De der noget. Der er en virkelig, en forbausende vækst i det under den Grundtvigske påvirkning. Tag væk vildfarelserne,
20 — der er noget ægte menneskeligt, noget skønt hjærteligt og ærligt igæn, som engang, når det får kunskabs-sæd, vil omslutte denne i et arbejde, der blir rigt og såre tiltalende. I ænner med at blive de vakreste af os. Og derfor skal I fræmfor nogen takke Grundtvig. Men nu videre fræm med den danske bonde! Nu sæd i bunden! Ja,
25 Gud give det!

Deres væn

Bj. Bjørnson.

22. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

13de juni 78.

Kære Brandes,

30 En norsk rigman, som holder meget af Dem, har spurt mig, om han turde sende Dem pænger til en Pariser-rejse. Jeg svarede ube-

tinget: ja! — Jeg håber, han gør det. Og giver han intet mærke, som De kan finde fræm æfter, kan De sende mig et par ord til bevis, at pængene er komne. Tag De dem som tilskud fra os heroppe, fordi De skriver for os. Og siden vi er ved det: kan jeg få samle til at øge Deres honorar i Dagbl., så det er så stort, som om De 5 var korrespondent til England?

...

Tyskerne forfærder mig! Jeg kunde spytte i National-Zeitung! Jeg foragter og forbander dem — naturligvis i mit første raseri; ti jeg må jo straks sunne mig på, hvor lidet virkeligt dette folk endnu 10 er blevet trods alt, som er skét. En omdannelse fra romantisk-filosofisk foregår ikke på et par menneske-aldre uden hos ænkelt fræmragende; de andre »gør« i realisme med samme extase som før i romantik. De ligger alle for øjeblikket næsegrus i kejser-tilbedelse; de dirrer — ikke af socialist-frygt, men af frygt for ikke at synes 15 at frygte; det er et frygt-system, som skal til værden! — Usch!

Den 20de juni 78.

Jeg kommer til at rejse bort på nogle dager, så jeg sender denne stump forat give livs-tægn. Jeg ved, at jeg engang kommer til at skrive breve til Dem; jeg har »rasende« meget at skrive om. Men jeg må 20 kænne Dem personlig for rigtig at kunne. Ti jeg trænger at have mannen for mig og tale direkte til hans sjæl. —

Nu har jeg på lang tid intet læst. Ja, Fourchambault af Augier. »Fine stød« kan den pen give fræmfor nogen annen franskmans og franskmænnene fræmfor alle andre. Men tingen er ubetydelig i al 25 sin mæsterlighed. Den kommer på langt nær ikke op mod: Le fils de Giboyer.

Jeg tror, vi to har de samme grund-anskuelser om hvad poesi er; æller bedre udtrykt, at omtrænt det samme i poesien tiltaler os, forsåvidt intet genre, ingen nationalitet, sælv ingen i værket inneboende 30 dumhed hindrer os i at nyde poesiens kærne der, hvor den er og giver skud.

De får mine bøger fra Hegel. Hvor der gjordes mig uræt paa »kongen«. Jeg tænkte (ved at vælge den inre linje, altså ikke gøre »bråk«) at liste stilfærdig in en dyb sanhed. Jeg tror nu, jeg havde virket bedre, om jeg havde gjort et stort, dundrende skuespil à la 5 Spielhagen med hundre fallende hus, et helt land i sjø-gang. Væl, så skal jeg komme tilbage til det! — Ibsen har sendt mig hilsen om, at han synes så godt om »Magnhild«. — Så har jeg fåt hilsen fra Gambetta. Jeg ved ikke, hvorledes dette er kommet. — Jeg går og planlægger mit ny stykke: »over ævne«. Jeg tror, det, bl. a., skal 10 blive morsomt, i alle fall lyne af godt humør. Mig synes, at værden trænger til det. Og jeg har en hel hoben. Hils Deres hustru! Når jeg engang kommer for at erobre Dem, begynder jeg først med hænne.

Deres vän

Bjørnson.

15

Ja, dette med at skrive om mig! Jeg skal huske på det. Men nu har jeg ingen lyst. Jeg vilde også alene, at De skulde gøre det, for- såvidt det kunde ske så, at De forklarede mig, ikke for England, det bryr jeg mig Pokker om, men for Hjemmeboerne. Der er ingen 20 og der har på længe (om nogensinne?) i Norden været en skald så tåbelig, æller rætttere: så aldeles ikke forklaret som jeg i denne tid.

Forleden hørte jeg, at havde kongen i tide budt mig ordener, havde jeg ingen »konge« skrevet. Og jeg, som ganske ung, ikke 30 år, inviteredes af Kong Karl (Statsminister Sibbern vidne) til 25 at komme til ham, bo på slottet hos ham i Stokholm; han vilde introducere mig for kunstnerne og literaterne i Stokholm o. s. v. o. s. v. Æn i sin tid i Danmark? Jeg kunde have fåt, hvad jeg vilde.

Og nu i det religiøse? De skønner ikke, de godtfolk, at jeg har søgt bestandig det samme: det menneskelige i sin højeste frihed og 30 skønhed. Udenfor religions-kredsene kom jeg (præstesønnen fra landet, skolegutten fra småbyen) slæt ikke; altså måtte jeg blive Grundtvigs bytte; ti der var det.

Men intet i værden bestikker mig, skønt jeg kan forføres når det skal være. Derfor ud igæn den dag jeg så. Min værste fiende kan have sanheden på sin hånd; — jeg er dum og stærk; men ser jeg den, om ved et tilfælde, jeg står der straks. Sig mig nu: er en slig natur ikke læt at forstå? Burde det ikke ligge for Nordmannen 5 specielt at forstå det? Jeg er Nordmand. Jeg er menneske. Jeg holder på i senere tid og undertægner mig: mennesket. Ti jeg må jo i alle breve sidde og forklare mig, — og det forekommer mig, at dette ord her, hos os nu, ligesom vækker nye forestillinger.

Deres 10

B. B.

23. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

St. Hans Dag

Kjære Bjørnson!

[c: 24/6] 1878.

Dødsfald, Begravelse og Sygdom blandt nære Bekjendte af mig her i Berlin have i den sidste Tid forstyrret og nedslaaet mig. Des- 15 uden Vrøvl; en svensk Professor har skrevet en Brochure imod mig (vist mindst den zode, der er rettet mod mig Synder) og jeg vidste ei om jeg skulde svare, til jeg nu endelig som sædvanlig har bestemt mig til at holde min Mund. Men det tærede paa min Stemning.

Nu er det mig som har to Breve fra Dem og det vægtige Breve. 20 Jeg svarer derfor strax.

Jeg blev næsten rørt ved at see, at der var en rig Nordmand, som tænkte paa at sende mig en Sum til Pariserreise. Jeg maa frygte for at et Kommersbrev fra mig, som stod i »Dagbl.«, har givet Anledning dertil. Men, kjære Bjørnson, De vil let forstaae, at det er 25 mig umuligt andet end at sige Manden hjerteligt Tak for hans elskværdige Hensigt og forsikre ham at jeg føler mig ham forpligtet paa den eneste gode og tilfredsstillende Maade, hvorpaa man kan føle sig en Anden forpligtet, nemlig for Hensigten. Pengene kan jeg ikke modtage. Saa forførerisk som et kort Ophold i Paris (og 30 London) staaer for mig, saa er det mig umuligt at modtage Mid-

lerne dertil af nogen Anden. Jeg veed at i Norge temmelig hyppigt Kunstnere modtage Summer af rige og gode Mænd for saaledes at kunne reise udenlands; men Afhængigheden selv af en mig Ubekjendt vilde pine mig mere end Reisen kunde glæde mig. Jeg maa
5 leve af mit Arbeide, og hvad det ikke kan bestride, maa jeg give Afkald paa, som nu Opfyldelsen af dette Ønske.

Derimod vil jeg meget bede Dem at faae den paagjældende Mands Tilladelse til at sige mig hans Navn, for at jeg for Fremtiden kan kjende det og regne ham mellem mine, ikke altfor mange, virkelige
10 Venner.

I det, som i Brevet derefter følger, er et Par Ord jeg ei kan læse, men jeg forstaaer De vil virke for at »Dagbl.« giver mig et større Honorar for mine stakkels Breve. Ogsaa angaaende dette Punkt maa jeg bede Dem intet Skridt at gjøre. Berner giver mig saa meget
15 som han paa nogen Maade kan og har i det Hele behandlet mig som en fuldendt Gentleman (et Ord jeg havde vænnet mig til at ansee for uforeneligt med Ordet Redaktør). Jeg vil kun ønske jeg virkelig var Bladet til nogen Nytte. Troer De det? Jeg forstaaer godt Deres smukke Hensigt, den, at sikre mig for Norden.
20 Men det havde været til de Danske at gjøre dette, og de har ei villet, men for fuldest Alvor gaaet ud paa gennem at berøve mig enhver Næringskilde, for gennem Nød at tvinge mig til at fortie eller fornegte min Overbevisning. De har vel vidende, at jeg var formueløs, udelukket mig fra Universitetet og fra Pressen, De har
25 tiet mine Bøger ihjel og derved undertrykt Salget. Selv »Naturalismen i England« blev ei omtalt eller anmeldt i eet eneste dansk Blad; kun blev 2 Linier deri overskjældte i »Fædrelandet« gennem flere Spalter. Det klæder de Danske smukt nu at tale om min »Mangel paa Patriotisme« ved at gaae til Udlandet. Jeg har i denne Uge
30 antaget Tilbuddet om fast Ansættelse som Medarbejder af »Academy«, det bedste engelske Ugeskrift. Jeg tager moderne tydsk Litteratur under mig — visselig ei af Lyst, men det er et ærefuldt Hverv og

indbringer altid en 400 Daler aarligt eller mere. Academy er et yderst frisindet og forstandigt Blad. Overhovedet er engelske Tidsskrifter de bedste. Blad engang imellem blot i Fortnightly Review (der har Medarbeidere som Herbert Spencer) eller i »The nineteenth century« hvori selv Midhat Pascha (!) skriver, desuden Gladstone og andre lignende Løver.

Husk Börnes gamle Ord om Tydskerne, »et Folk af Lakajer«, det dukker paany op i Ens Erindring i denne Tid. Den hele Keiser-Cultus er saare grim, skjøndt den har sin uskyldige og smukke Side. Den virker paa mig ganske ligesom Skuet af en religiøs Andagt, hvis Gjenstand jeg ei anerkjender, men hvis uskyldige Væsen rører mig. Kun hvor den er beregnet eller alene er et Udtryk for Angsten for at miste sin Pengepung, der er den rent fæl.

Vi ere absolut enige — en sjælden Ting — angaaende Svenskerne. Ogsaa mig er den »aandrige« Stil, som selv den tydsksindede Rydberg dyrker, i høi Grad imod. Den skal være fransk, og er det paa en Maade, men den er ei moderne fransk, det er den gammel-franske Ordkunst som møder En her. Det er, som De antyder, betegnende, at om Tegnér fortælles, ogsaa her i Tydskland, kun ultra-frivole Anekdoter. Citeres en Ytring af ham, saa er det en Saftighed. Jeg turde ei røre derved, ellers havde Svenskerne skummet.

Det er kjønt af Dem at tiltroe de Danske saa smuk en Fremtid. Jeg vilde gjerne troe Slight, men kan ei. Det »dannede« Danmark er »Dagbladet«, som det dannede Italien er »Revue des deux mondes«, her har De Maalestokken for Afstanden. Og nu Venstre? Har De seet, hørt, følt det, at der er opdaget nye Bedragerier, nye Kjæltringestreger, dækkede af Politikens Maske? En Folkebank i Fyen er helt plyndret ud af Direktørerne og disse satte i Arrest. Ak! I. A. Hansens Sag var da altsaa ei enestaaende. Der maatte et helt nyt Venstre til hjemme, før det betød noget, og paa slige Chimærer kan Ingen vente. Muligt, at som De siger og flere med Dem, der vil komme noget Godt og Smukt op af Grundtvigs Sæd, men vi

Mennesker blive nu engang ikke saa gamle som Ravne og en »upartisk og ædel« Nekrolog vil være skrevet over mig i det danske Dagblad, længe før den Grundtvigske Skole er saa vidt, at den har indhentet det Forsømte og kan begynde paa at arbeide i Niveau
5 med de store arbejdende Folk. Jeg kan ei see det anderledes.

Endelig Ibsen. Han og jeg have været gode Venner i saa mange Aar, at jeg nødig vilde sige noget ukjærligt eller haardt Ord om ham. Han synes mig en indesluttet, sky Natur, finder vanskeligt Ordet, meddeler sig ugjærne, er fuld af Mistro og Mistillid selv til dem,
10 der aldrig have gjort ham andet end godt. Han er forsigtig, øm over sit møisomt tilkjæmpede Ry og vil nødig sætte det paa Spil ved at understøtte Bestræbelser, der ikke ere populære blandt de »Dannede«. Rent fremmed er mig hans besynderlige Lyst og Glæde ved Ordensbaand og ydre Udmærkelser. Men jeg finder sligt altid mere pudserligt
15 ligt end dadelværdigt; jeg seer det fra den komiske Side: »Brands« Digter, begjærlig efter en Udmærkelse som den at være Ridder af Danebrog. De har Ret til at tage sligt mere pathetisk og alvorligt, da De befinder Dem i en parallel Situation. Jeg der fra først af var stempet til irregulær, og hvem Sligt aldrig kunde være tilbuddt
20 og aldrig vil blive tilbuddt, jeg har let ved at holde mine Knap-huller rene.

Da De troer saa godt om min Hustru, falder det mig ind at De maaskee har hørt hende omtale med Velvillie af en og anden Dame, vi saa i Norge. Jeg er faldet paa Skuespillerinden Fru Gundersen.
25 Hvis saa er (og i ethvert Tilfælde) vilde jeg bede Dem ved Leilighed at bringe denne Dame Ægteparret Brandes' varme Hilsen. Skuespillerne ved Christiania Theater var særligt elskværdige imod os. Vi hilse Dem og Deres begge paa det Bedste.

Deres

Georg Brandes.

24. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

[Poststempel: 18/1 79]

Kjære Bjørnson!

Berlin. Zelten 16 N. W.

Skjøndt De ei har behandlet mig som Ven — idet De et fuldt halvt Aar har ladet mit sidste Brev uden Svar — sender jeg Dem idag et Kort for at meddele Dem at jeg igaar har faaet en lille 5 Datter og at det gaaer Moder og Barn vel.

Jeg har i den forløbne Tid hørt Deres Navn sat i Forbindelse med en Tidsskriftsplan som gik i Løbet; jeg selv undlod med Flid enhver Overtalelse, da Korrespondancen mellem os var afbrudt.

Det vilde interessere mig at vide om De har læst min sidste Bog 10 og om De ikke fandt den »rigere« end E. T. Et og andet Brugbart synes der mig at være i den.

Deres heng.

G. B.

25. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

[Aulestad, 15

Kære Brandes,

24. januar 1879.]

jeg må dog takke Dem for Deres jarl! Den bog af Dem, som utvilsomt er finest, genialest udarbejdet, er Søren Kierkegaard; men denne er frit, hurtigt skrevet ud af Deres viden (special-studierne nævner jeg ikke engang), Deres erfaring, Deres mandige livssyn; 20 den drager uvilkårlig med, fordi den er så varm af hånden ænnu, så frejdig medtalende i hvært eneste æmne, som er oppe i aktion. Det er en fornøjelig og belærende bog, som spænder senerne og gør tilfreds. Vi har et mund-hæld her på lande-vejen, når en ikke vil afvejen hurtig nok: »halv-vej!« — Det roper denne bog fra første 25 linje til siste! Halv-vej, I fordømmende, magt-kære, sikre og uvidende! Halv-vej!

Jeg ropte det til den ny præst her, første gang vi mødtes på lande-vejen.

Jeg skrev Dem ikke mere til, fordi det syntes mig dyr-plageri at 30

umage Dem; De er så overlæstet. — Men dennegang kan jeg ikke dy mig. Tak for denne bog!

Tænk, jeg har endnu ikke overvundet mig til at læse Drachmanns nyeste bøger. Jeg er så stærkt anderswo engageret, at jeg ikke kan 5 begribe, at andre mennesker ikke også er det.

Med gode ny-års-ønsker for Dem og Deres følge i livet, Deres hustru mener jeg — Deres væn

Bjørnstj. Bjørnson.

Akkurat som vedlagte var skrevet og puttet i konvolut (til al lykke 10 fik jeg fri-mærkerne sparede!) kommer Deres virkelig meget vælkomne kort! Gratulerer! Nok én gang: gratulerer! Og nu skal jeg betro Dem noget. Ser De, at det allersiste i brevet (det med Deres »følge«) blev kejtet? Jeg vilde løbe frem med et spørgsmål om, hvor stort det nu var blevet? Men tog mig i det; ti sæt, at De arbejdede 15 forgæves! — Gratulerer! En natur som Deres, en rolle som Deres, en udvikling som Deres, jeg ved ikke hvad jeg smukkere og mere nærende kunde ønske den æn det, som nu er hændt! Jeg har et to-års barn løbende her; jeg har ikke forstået hvad et sådant lidet væsen kan være en før nu.

20 Tidsskriftet: Hegel vidste bedre æn nogen, at jeg ikke på ét år kan befatte mig med noget somhæst. Men forudsat, at jeg da er frælst, skal jeg ikke alene tage fat; men jeg skal blive den ivrigste av alle. På én betingelse: vi går alle i vej. De og Deres vænner (hvoriblant Ibsen og Drachmann) og jeg og mine. Her må slås et 25 hoved-slag. Jeg har så meget tænkt på dette. I den senere tid også på et sommer-kursus heroppe i det »berømte« Gausdal (jeg mener for sin sunde luft og sine »ideal«-mennesker) for vide-begærlige fra alle Nordens lande, hvor de fik den virkelige bibel-historie, den virkelige jord- og menneske-tilblivelse og forræsten bud fra ådens 30 arbejde i vore dage på alle strøg, som kunde rækkes i én måned à seks uger. Her må arbejdes!

Jeg skriver på en kærligheds-historie (tragisk skuespil), som interesserer mig ganske overordentlig. — Det siste stykke har jeg tabt troen på; og dog er det godt.

Deres væn

Bjørnst. Bjørnson. 5

Jeg har atter gænnemlæst mit første brev (om jeg tør kalde disse få linjer så). Jeg har deri meget ufullkomment sagt Dem, hvor intagen jeg er af Jarlen af Beaconsfield. Der er partier i den, jeg læser højt; der er andre jeg nu og da viser fræm æller sælv gæntager, fordi de ligner et plog-jærns gang i frodig jord. Død og pine for et 10 stolt foredrag der er i den bog. Jeg ved hæller intet, jeg protesterer i den. Rigtignok har jeg mine betæneligheder ved at han ingen stor man får være; men da De har lagt fræm, hvorpå De fradømmer ham titelen, er navnet ligegyldigt. Han er det nok, tror jeg. Men han er meget ejendommelig konstrueret, meget ejendommelig udviklet. 15

En af mine iagttagelser under læsningen må jeg hidsætte: det vilde være aldeles umuligt i hvilket som hælst annet land at komme fræm for en man, der havde begyndt som Disraeli. Han var i det højeste blevet en Crusenstolpe, en Gutzkow (jeg mener i ydre stil- 20 ling). Men hvilken humor, kynisme, dygtighed, ubændighed i et offentligt liv, som desuagtet tager ham! I sin virkelig foragtelige periode er han, så vidt jeg kan skønne, de høj-adeliges gæst!! Har kredit, blir valgt! — Han fik hos os i Norge ikke engang ansættelse i et blad — for politi-notitser. (Se det ny system, Kamp!) Vil De have bogen? — 25

26. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Zelten 16. N. W. Berlin

Kjære Bjørnson!

16. 2. 79.

Hav ret megen Tak for Deres varme og smukke Brev. Jeg havde næret den Frygt, at Deres venskabelige Følelser for mig pludselig vare kjølnede uden nogen Skyld fra min Side og seer nu, at denne 30

Tanke var grundløs. Vor lille Pige trives paa det Bedste og hendes Moder er nu helt rask og dier selv sit Barn.

Deres Ytring om Tidsskriftet var mig ganske tilpas; det er mig kjært at De i givet Tilfælde ei vilde nøies med en nærmest nominal
5 Deltagelse, men gjøre det projecterede Organ til et virkeligt Organ for Deres Ideer og Forsæt. Dette er mig kjært, selv om min personlige Deltagelse i Foretagendet bliver liden eller ingen. Jeg er nemlig ikke sikker paa at kunne medvirke mere end med gode Ønsker og
10 Dem skikket til at begynde. Jeg maa nemlig nu i adskillige Aar samle mine Hovedkræfter paa Tydskskrivning. Der er bleven mig tilbudt en Ansættelse i Tydskland og hvis man gaaer ind paa de Fordringer, jeg har stillet, vil jeg i en Aarrække maatte afbryde omtrent al Forbindelse med Norden. Til Charakteristik af kjøben-
15 havnske Forhold maa jeg endnu fortælle Dem, at den Regjering, der har spurgt sig for hos mig, paa hvilke Betingelser jeg vilde lade mig ansætte, samtidigt — allerede for fulde 2 Maaneder siden — gjennem sin Gesandt meldte dette Skridt til det danske Udenrigsministerium, uden at den danske Regjering af den Aarsag fandt
20 ringeste Anledning til at ansætte mig i Kjøbenhavn.

Om det Hele bliver til Noget er uvist, thi allerede i 1876 og senere i 1877 ere Ansættelser bleven mig tilbudne i Tydskland, men Forhandlingerne »zerschlugen sich«; om de ville føre til et bedre Resultat denne Gang er derfor høist tvivlsomt. Bliver det til Noget
25 med Sagen, skal jeg meddele Dem det. Jeg siger Dem dette for at De kan see, jeg ei af egoistiske Grunde har ønsket Tidsskriftet fremmet, og for at De kan forstaae, hvorfor min Deltagelse deri let vil maatte indskrænkes i høiere Grad end jeg kunde ønske.

De spørger om jeg vil have Deres nye Stykke. Jeg er Dem ganske
30 overordentligt taknemmelig for Tilbudet. Jeg er spændt paa at læse det og forud overbevist om at ville have stor Nydelse deraf. De kommer et Ønske fra min Side imøde.

De nævner Drachmanns Bøger. Jeg var lidt vred paa Dem i Sommer, da jeg af det norske Dagblad saa, at De i Kbhavn havde udbragt en Toast for ham med det Udbrud: Hil ham og hil det Land, som har fostret ham! Det var dengang kun faa Maaneder siden at jeg maatte stræbe at nedstemme Deres altfor stærke For- 5 dømmelsesdomme over ham. Og nu umiddelbart derefter dette Basunstød. Jeg syntes, at naar en Mand som De traf sammen med en Dreng som ham, var Deres Opgave den at sige ham et venligt og kraftigt Ord, der kunde holde ham til Fanen. I Stedet gav De det Skinnet af, at Alt var paa det Bedste med ham som det var. 10 Af hans sidste Bøger er den tykke næsten helt god, og den tynde næsten aldeles slet. Prinsessen er endnu slettere end Bertran de Born — det bare Ordsqualder, og alt fiffigt beregnet paa Kjøbenhavn med Forstæder. Jeg har skrevet D. strenge og barske Ord til derom og vil sige Dem Et: man maa ei nedspænde Fordringerne til Over- 15 bevisning og Alvor, saa lader Intet sig udrette med Menneskene. Vil man danne et Parti maa man holde skarp og ubønhørlig Disciplin; med Skaaltaler holder man ingen Gruppe sammen. Hvis en Overløber eller halvveis uærlig Skribent ei taber en Del af sine tidligere Meningsfællers Sympathi, saa sætter man Præmie paa Slap- 20 heden og Jagten efter at gjøre Lykke for enhver Pris. De burde have ladet meget bøsere end De var, som man gjør det overfor Børn, man opdrager. De derimod var spagere end De er.

Det har været mig til stor Moro at De synes saa godt om min Jarl. Jeg vilde gjerne at mit Arbeide skulde betragtes som en Ve- 25 lasquez, energisk malt og ikke smigret. Her have de hidtil udgivne Fragmenter gjort en Lykke, der overraske mig. Jeg haaber, De nu og da finder noget Brugbart i mine norske Breve. Det er en underlig Ting bestandig at sende Breve bort uden nogensinde at tale med en Eneste, der har læst dem eller nogensinde at høre en eneste 30 Dom om dem, der kunde veilede En. Jeg føler mig tilmode som om jeg slyngede dem ind i et lufttomt Rum uden Gjenlyd. Det er mig

da en Beroligelse at tænke paa at Mænd som Berner selv og som De og de yngre norske Skribenter rimeligvis læse dem og faae noget ud deraf.

Har De læst en lille dansk Bog »En Idealist« af Epigonos? Den 5 er skrevet af en ung 21aarig theologisk Candidat, der har sendt mig den, og forraader en hel Del Talent, skjøndt der er megen Ungdom og Heine. Den er elskværdigt melancholsk. Kjender De en ung norsk Forfatter John Paulsen? Han sendte mig nylig en Bog »Sjødronningen«. Jeg lider meget godt hans Breve, men jeg 10 synes, ham fattes i vel høi Grad »Gestaltungskraft« og han stikker dybt i Sentimentaliteten.

Jeg ønsker Dem Lykke i alle Deres Foretagender og beder Dem hilsne Deres Frue og alle de større og mindre Ætlinger af Huset 15 lige til den lille paa 2 Aar.

Deres hengivne

Georg Brandes.

27. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

22de fb. 79.

Kære, gode Brandes,

dette er det ælskværdigste brev, som De ænnu har sendt mig. 20 Tak! — Først om Drachmann. Jeg må nu først og fræmst fratage Dem den tro (hvis De nogensinne har havt den), at jeg er konsekvent; jeg er stæmningsfull i højeste grad og jeg bryr mig aldrig det minste om at være annet; ti jeg er så tæmmelig sikker på, at der nok er sammenhæng i det alligevel. Her er den følgende: at 25 jeg havde hjærtelig ondt af Drachmann. Han led. Og jeg vilde, så godt jeg kunde, hjælpe ham. Dernæst var det et intryk af, at både De og jeg har (forlede af ham sælv) draget falske vekslere på ham; han er jo intet annet æn en båd på en bølge med forbannet store sejl og uforholdsmæssigt spraglet og stort flag. Han 30 er digter på den gamle vis og ikke på den ny; men han er betydelig som sådan, ja meget betydelig. — Har jeg da gjort nogen fejl, så

må den tilskrives den egenskab hos mig, som har ladet mig begå hundre før: en for rask vakt medlidenhed, en for snar hengivenhed; ti jeg kunde ganske rigtig som De sagde have sagt noget andet æn det, jeg sagde. Jeg trodde imidlertid af alt mit hjærte dengang at gøre det bedst således. 5

Hvad skål-taler angår, så er jeg en af de meget få (så vidt jeg sælv har hørt), som kan sige nætop det, jeg vil, ikke mere, ikke mindre. Har jeg fejlet i form, så er det altså af beråd hu; skål-lejligheden må ikke have skylden. (Ællers var der svært dårlig luft; da kan jeg ingenting, så jeg hvær gang inskrænkede mig til nogle få 10 ord). — Jeg tror ikke De gør ræt i at skænde på Drachmann. Æfter at jeg nu kænner ham (og jeg er tæmmelig siker i mine »psykologiske studier«), skal han have sælve sanheden på en mild, halvt kær-tægnende måde; da gavner den ham; ællers ikke. Gud, hvor den fyr har løbet med mig, til jeg nu personlig fik et intryk! Jeg har 15 trod, han var en handlings-natur, en matros, en don Juan, en Appeninner-røver med en rød fjær i — og så er det fantasi alt-sammen, han er et langt sukker-rør, det fredsommeligste, »gebræk-likste« og sælskabeligste af alt, som vokser. Han er også ganske rigtig født i Aladdins land. Hæld det land, som fostrede ham! — 20 Drukken af fantasi drømmer han sig en hælt at være; er han ikke det, så er han i alle fall så ælskværdig dansk, ung, frugtbar, at jeg dernede kan beruse mig i ham. — Og jeg skal aldrig mere skænne på ham; men for mange bøger af ham vil jeg ikke læse, så længe han tjener Carl Ploug & comp. 25

Deres korrespondence-artikler (på den nær, da De vilde være »forfatter« — et komisk ord, som vi dog snart må blive af med!) er ikke alene det bedste i hele den norske præsse; men det eneste virkelig tanke-førende fra det moderne liv (ved siden av Vullums artikler; ti Vullum tar sig op; synes ikke også De det?) En sådan 30 en som den idag, der begynner med den 82-årige hore-værtinne, der blev dræbt, kaster et barskt skrå-lys in over mange hjem i

Norge, som ligger i halv-mørke og hel-mørke og forfærder dem for dem sælv. Ti det er min daglige erfaring, at de ved ikke, hvad de tjener i stats-kirke og kongeri. Jeg er for en ænkelt slig artikel så taknæm, at jeg hele den dag, ofte længere æfter, tar den fræm i
5 min tænkning, ræt som det er, og samtaler med den som med en væn, der er kommen i besøg. De har ingen forestilling om, hvor godt det gør; ti dette er det, som er min glæde, virkningen af den, som jeg på grun af mit store kænskab til folk, kan tænke mig denne. De taler uden »ekko«; ja; det er derfor at De taler, så stæm-
10 men ingen hindring møder! Var nu ikke det pent sagt? Men det er alligevæl sant. De fik nok ekko, hvis De ikke var så stærk i beviset, så tændende i følelsen, når De tog en ting fat; — der blir uvilkårlig stilt deræfter. Det var før, man skreg; men da ejede De ikke den fortrinlige form, den personfri stilling til Deres spørgsmål, den over-
15 legne sikkerhed, som ingen tid har til småhandel. —

Hør, Brandes, vil De virkelig tage fast ansættelse der ude? Betænk Dem tre ganger! Jeg kunde sidde her og rægne Dem op en mængde hvorfor; De kænner dem alle sælv; men jeg minner alene om, at en alvorlig man står ved siden af Dem og tæller med Dem
20 disse grunne op. »Alvorlig« tør jeg i dette stykke kalles; ti det, som vænter hos os, har talt dybt til alt, som er alvor i min sjæl; — og aldrig vil De få den magt æller indre ævne som blant Deres egne, så jeg tror det også er et tab for Dem sælv at »gøre Dem om«. De er for gammel til dette.

25 Fortalte jeg Dem i forrige brev, at jeg i disse dager foretager siste overarbejdelse af et stykke, som handler bare, bare om kærlighed (bevar's i modernt kostume; der er en bisp med!) Deræfter min »over ævne«, som jeg tror er det bedste af de tre. Så en fortælling, som jeg alt har lovet Atlantic monthly. (Men jeg ved virkelig ikke
30 om hvad; ti her passer ikke mine æmner rigtig.)

Jeg læser teologi, udelukkende teologi. Jeg kaller det så, ikke fordi at nogen præst nogensinne har læst den; men fordi det var denne

de burde læse, religionernes udviklings-historie. Det er den interessanteste læsning, jeg nogensinne har havt. Fortiden sætter jeg til-livs von der Alms theologische briefe, tre svære bind, og da jeg er en langsom læser, går det langsomt. Men nu et spørgsmål, som De ved lejlighed skal huske på at få løst (og løsningen mig sendt).⁵ Er der noget senere udkommet skrift, som fullstændig behandler alle Bibelens dogmer, og som roses højere æn theologische briefe, og som har taget det nyeste med; ti det har v. d. Alm ikke alle-vægne gjort (han skrev i 62, 63)? Er der et ænkelt spørgsmål af sær-deles interesse for bibel-forståelse nylig behandlet udmærket —¹⁰ giv mig det op! Det er intet mindre æn min agt ved tid og lejlighed at tage det op med teologerne. Jeg er kommet æfter, at de er meget uvidende, når det gælder deres egen »videnskabs« historie, — æn sige i Bibelens modsigelser og uvilkårlige »åbenbarelses« om sig selv.

Men når jeg læser en artikel som Deres idag, blir jeg ræd,¹⁵ at jeg dog burde have levet derude og ikke her. Jeg har ikke råd til det, det er den hele grund. Det er forsåvidt synd i mig. Men så får jeg gøre, hvad jeg kan. Det er også først i den senere tid jeg har lært, hvad man sådan kaller »at arbejde«; men er naturligvis ænnu en stor stympet i det. Ja, ja! — Vi har det ganske godt her,²⁰ skønt jeg nu har drevet det til udenom min hustru ikke at have et eneste menneske at tale med; — de tør ikke!!! — Så kører jeg; jeg har bygdens bedste, vakreste hæst.

Min hustru hilser! Lad ikke Deres frue give die mere!!! Brug de fine gryn; de er også de bedste for den lilles mave; mælk er lumsk;²⁵ den kan være så forskællig; selv moderens forskællig æfter hønnes stæmninger og sunheds-stan, og alt bringer uorden.

Bjørn er i Wien, skal blive k. k. skuespiller. Ak ja! — — —

Mit stykke sendes Dem fra Hegel. —

Hils Deres hustru hjærtelig! —

30

Deres vän

Bjørnst. Bjørnson.

28. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Zelten 16. N. W. Berlin
Kjære Bjørnson! Første Pinsedag [2: 1/6 1879].

Skjøndt jeg har ladet 3 Maaneder gaae hen uden at besvare Deres Brev, har jeg i den forgangne Tid meget hyppigt været hos Dem
5 med mine Tanker. Jeg var ei oplagt til at skrive, havde for meget at gjøre. Jeg har omarbeidet min Beaconsfield paa Tydsk, gjort Bogen meget større og bedre og suppleret den literære Karakteristik med en ligesaa indtrængende politisk. Jeg har nu rettet Korrektoren paa det sidste Ark og har havt den Tilfredsstillelse at alle-
10 rede to engelske Forlæggere have gjort Skridt for at tilkjøbe sig Oversættelsesretten. Det var intet morsomt Arbeid, men et lærerigt. Paul Heyse har rettet alle mine Korrekturer for mig og saaledes har jeg lært meget Tydsk (la fine fleur de la langue) ved denne Leilighed.

15 Jeg maa blot for en Ordens Skyld meddele Dem, at der intet er blevet af den Ansættelse i Tydskland, De fraraadede mig at modtage. Man havde — for anden Gang — tilbudt mig et Professorat ved Wieneruniversitet. Sagen synes at være strandet enten paa mine (ikke ubeskedne men heller ikke beskedne) Fordringer eller, hvad
20 jeg snarere troer, paa min jødiske Herkomst.

Jeg har med største Interesse læst og i disse Dage gjenlæst Deres Stykke »Det nye System« for hvilket jeg takker Dem. Det er et yderst dygtigt, grundigt, solidt Arbeide, Karaktererne klare og originelle og hvad der er Hovedsagen, det træffer dybt og lige ned i
25 de smaa nordiske Landes Brøst, passer paa dem og for dem ganske som »Redaktøren« og har deri tillige sin indre Hindring med Hensyn til Lykke i Udlandet. Jeg har mine Tvivl om det kan tage sig ud paa en Scene. Det er i Grunden mere en Novelle eller Roman end et Drama. Alt dette med Enthusiastfamilien er hvad gamle Johan
30 Ludvig H. vilde kalde »episke« Træk. Aviserne have lært mig at De senere har feiret et afgjort succès med et andet Drama Leo-

narda; jeg glæder mig over Deres store Productivitet og over at De denne Gang har havt ogsaa det ydre Held paa Deres Side.

Jeg selv har ikke ganske min sædvanlige Vigueur i denne Tid; jeg har overanstrengt mig med Arbeid og lider nu meget under Søvnløshed.

5

Anden Pindsedag [3: 2/6].

Den Slaphed som følger med Søvnløshed forhindrede mig fra at fortsætte igaar og er mig atter idag efter en temmelig slet Nat i Veien. Men nu vil jeg engang skrive til Dem.

Jeg har fulgt med lidt af det, der er udkommet i Norden i den senere Tid; thi nogle Forfattere sende mig deres Bøger. Blandt norske har nylig Kr. Elster sendt mig sin. Den er alvorlig og følt, men man føler for meget at den er 8 Aar gammel. Den er ikke ret paa det nærværende Tidspunkts Høide. Jeg beklager ei at have faaet Kiellands Novelletter, som jo roses saa meget, ogsaa af Dem. Han kunde gjerne have sendt mig den, synes jeg, da han efter hvad der er bleven mig sagt, sætter Pris paa min Dom.

Her er nu Reaction, Reaction for fulde Seil og den bliver endnu langt skrappere; den betyder imidlertid i aandelig Forstand ikke det Ringeste uden en Sinkelse, og skjøndt jeg kjender en Del af de ledende og fremragende Mænd her og uvilkaarlig føler Interesse for det, der opfylder dem, volder den mig ingen dybere Bekymring. Derimod sørger jeg over Rusland, det er skrækkeligt at see saa megen ædel Ungdom ofres til Moloch. Det nye Actie-Selskab, der befordrer 12000 politiske Fanger ad Gangen til Sibirien og driver denne Sport som en anden Exportforretning, maa fylde Enhver med Gru. Jeg har nogle Forbindelser i Rusland, hvor mine Skrifter ere belagte med strengt Interdict, og Alt hvad jeg hører og erfarer derfra forøger min Medfølelse. Kunde blot Absolutismen i Rusland styrte sammen, da stod den tydske uden Hold mellem russisk Revolution og fransk Republik. Men ak! den Tid er fjern.

30

Paa Danmark tænker jeg, som De nok forstaaer, meget, og altid med et vist Vemod, undertiden dog med næsten større Uvillie. Blot det Land ikke var saa bundforhyklet, og blot ikke alle de Egennyttige og Uvidende var ovenpaa deri, saa kunde det være saadan et pænt
5 lille Land. I disse Dage feire de nok Universitetsobscurantismens 400aarige Bestaaen under Landesorg med Middagsspising. Skade at Martensens Jubilæum ikke faldt lidt senere, saa kunde de have høitideligholdt det samtidigt; det er dog ens Jubel-Bier altsammen.

Havde De ikke Lyst til at læse Keim: Geschichte Jesu von Nazara,
10 in ihrer Verkettung mit dem Gesamtleben seines Volks frei untersucht« Zürich 1867—72 3 Bind. Den tredie, korte Bearbejdelse deraf udkom i andet Oplag 1875. Det er nyt og godt.

Hvis De interesserer Dem for hebræisk Mythologi overhovedet anbefaler jeg Goldziher: Der Mythos bei den Hebräern. Det er et
15 Værk som skjøndt hist og her lidt hypothetisk fortjener at kjendes. Forfatteren er en Elev af Steinthal.

Lad mig takke Dem for de skønne Linier:

Thors Hammertegn er dit
Det ligger kristnet nu i hvidt
20 og alt vort Hjerteblood
det strømmer derimod.

Jeg havde neppe troet det muligt at man kunde give saa skøn, sindrig og simpel en Udlægning af Farverne i et Flag.

Jeg beklager meget at mit Forhold til »Dagbladet« i den senere
25 Tid næsten har opløst sig. Men jeg har været nød til at skrive andre Ting i den senere Tid, da Bladet slet ikke har Raad til mere end sine nødvendigste Udgifter. De veed, jeg har ingen anden Indtægtskilde end min Pen. Vi kunne ikke alle som Peter i »Eventyret i Rosenborghave« og Holger Dr. i Kjøbenhavn »have Pension i Ungdomsalder« og jeg vilde ei skjøtte om at vinde mig den ved den
30 rygradsløse Holdning, som i denne skønne Verden altid finder sin Løn.

Læste De nogensinde en lille dansk Fortælling Gertrude Colbjørn-
sen af en af mine yngre Venner. Den er hist og her lidt ubehændig,
men Kjærnen er god. Det pøbelagtige Skraal, der efter hvad jeg
erfarer, er hævet mod den i danske Blade, beviser bedst, hvor uende-
lig dybt Smag og Dannelse er sunket i Danmark. Rent ubegribe- 5
ligt er det mig, hvorledes en Journalist o: en Fyr, som i Almindelig-
hed Intet kan og fører et svinsk Liv, faaer den Frækhed at udskjælde
en ærlig Skribent for Immoralitet, hvis blot Forholdet mellem de
to Kjøn berøres, ligegyldigt i hvad Aand det skeer. Men jeg fører
blandt andre smukke Insignier en Bøddeløxe i mit Skjold og ve 10
de Herrer naar jeg engang skulde komme tilbage og vinde nogen
Magt. Man vil da see Løier i dansk Literatur og dansk Aandsliv.
Thi af G. Brandes gives ingen Pardon, hverken gives eller tages.

Jeg længes til Paris og vilde alt være taget derhen paa et Par Uger,
hvis Taine ei havde skrevet mig til at han var taget til Savoien 15
for sit Helbred og hvis ei netop nu Th. français var blevet lukket.
Til Sommer vil jeg lidt til Kjøbenhavn.

Jeg skriver dette Tirsdag efter endelig at have styrket mig ved
nogen sammenhængende Søvn og føler mig nu næsten helt vel. Min
Hustru og mit Barn ere raske. 20

Jeg ønsker Dem og Deres alt Godt. Levvel.

Deres hengivne

Georg Brandes.

29. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

11te juni 79.

Kære Brandes,

25

havde jeg ikke sendt Dem »det ny system«, og havde jeg ikke
troet, at De generede Dem for at sige mig, hvor lidet De likte den
bog og af den grun ikke skrev, så havde jeg oftere skrevet; ti jeg
har oftere havt trang til det. Men jeg var bange for at genere Dem
ved således at tvinge Dem til en udtalelse. 30

Tak for brevet! »Det ny systems« to siste akter omarbejdes delvis,

jeg er næsten færdig. Jeg holder bedre fast og den forsonligheds-ånd, jeg plagedes af før flag-striden, er delvis veget, så udgangen blir kraftigere. Nu har jeg moro af at se, om De æller jeg får ræt, om dette stykke er dramatisk æller ej.

5 »Leonarda« er nu trykt, og De får den samtidig med dette (fra Hegel).

»Kaptejn Mansana, en fortælling fra Italien« kommer ud igjen både på Svænsk og Dansk. Jeg har udfyldt nogle psykologiske over-
10 gange blot med nogle ord (for de dumme og blinde) og strøget noget ræsonnement i det siste. Å, læs den fortælling, når den kommer, én gang til! Jeg tror, jeg her har gjort noget mere, æn De så, da den kom ud. Lov mig det! —

Jeg har gænnemgåt adskilligt siden sist vi skriftlig taltes ved. Det Hovedsagelige for mig derved er, at jeg har opdaget mere usælv-
15 stændighed, mangel på æres-følelse og mod æn jeg vidste om. Og jeg vidste dog om meget. Men der er den forskæl på os og Danskerne, at jeg kan sige det højt, og engang sagt billiget det med skam-følelse af alle de bedste i vort land. Så må det væl også snart blive bedre.

20 Dette med Deres nærvøsitet, kære Brandes, burde tages alvorligt. De kunde ikke komme herop? Vi skulde gøre meget for Dem (»alt« kan vi ikke gøre; ti vi er ikke rige, og vi lever meget tarveligt, og vi er som omgangs-folk ænnu tarveligere. Men Gausdals luft er erkænt som den bedste for nærvøsitet, og her kunde De have fred
25 med de bøger æller det arbejde, som De vilde drage med hidop. — Nu, det sker væl ikke. Men lejligheden står åben. 6 uger anses for den tilstrækkelige tid for en virksom hælbredelse.

Tak for de omskrevne værker; jeg bestiller dem straks! Den fø-
nisiske mytologi og sagn-vælden er det interessanteste for opfattelsen
30 af Jøderne, som ænnu er kommet fræm. — Det ny tidsskrift, som vi skal begynne, må behandle dette d. v. s. det gamle testamente, i hvært eneste hæfte. Jeg vil nødig stå på som udgiver; ti det er jo

ikke mange år siden jeg blev truet in i »for ide og virkelighed«, og en vis anstændighed kræver, at jeg ikke optræder som inbyder og udgiver af det modsatte. Derimod skal jeg give poetiske bidrag i hvert hæfte i den første tid. Så tænker jeg er rigtigst.

Tysklands moralske bevidsthed er svækket; dette er erobrings- 5 staternes straf. Denne tilstan er det, som gør Bismarcks hænsynsløse reaktion mulig. Men dette udhæves ikke af dem, som skriver og taler. —

Jeg gratulerer Dem med »Beaconsfield«, udvidet til at medtage det politiske. Det var udmærket! Men hvorledes kan det være muligt 10 for Dem at studere også dette fra Tyskland af? Fortæl mig det!

Jeg hilser Dem fra mange medfølelse hjærter her! Jeg hilser Deres gærning! Men jeg savner den blant os sælv; jeg vidste ikke, at årsagen til at den stoppede var økonomisk. Nu er intet derved at gøre. Tiderne er forrykte og fortrykte! — Jeg har ikke så god 15 tro til Tyskland som De. At ikke en eneste digter våger at slå et slag, viser ned på en dybt smittet vilje. Fra en fin kritisk erkjendelse til en redelig, modig vilje er grænseløst langt — i visse mennesker, ikke i alle. —

Bjørn har fåt første pris (énstæmmig) ved konservatoriet i Wien 20 i skuespil-klassen.

Nævn mig flere bøger! Sig mig, hvor jeg kan få en god oversigt over socialismen. — Hils Deres frue! Hun må være med hid, hvis De sælv beslutter Dem til det.

Deres væn 25

B. B.

30. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Utaalelig Søndag Efterm.

Kjære Bjørnson!

d. 22 Juni [1879].

Skjøndt jeg er stemningsløs, dum og ligesaa uoplagt til Brevskrivning som til alt muligt Andet, vil jeg ei paany lade Maaneder gaee 30

hen før jeg takker Dem for et Brev og et Drama, og tag derfor til-
takke med Ordene som de falde idag.

Det var langtfra saa, at jeg fandt »Det nye System« ringe; min
eneste Indvending mod Stykket er af rent teknisk Art. Det er et
5 Stykke med en yderst fortræffelig Underbygning, grundmuret; men
Overbygningen holder ei alt hvad Grunden lover; jeg yndede en
slankere Reisning, et Spir, en Vimpel — — — »rent norsk« hvis
saa skal være, men det maatte løbe ud i en Spids. Slutningen af
4de Akt er en Detail, De endelig maa omarbeide. Jeg forstaaer
10 Dem nok, men Publicum neppe og Sligt ligger lige for Parodien. Hvor
sande er saadanne Personer som Kampe, som Larssen, som Fru
Ole, og hvor sandt norsk er især Riis! De skal see, De vil uden
megen Møie faa noget rigtigt Godt ud af det Stykke.

Og saa maa jeg sige min hjertelige Tak for Leonarda. Stykket
15 rørte mig. O den Oldemoer, det er noget af det Skjønneste og
Dybeste, De har gjort. Paa hende ligger for mig Hovedvægten. (Sig
mig kjender De en anden elskelig Oldemoer i George Sand's Drama
L'autre, der ligeledes repræsenterer Overbærenheden, hun er lige-
saa fransk som Deres norsk). Det Bedste i Leonarda turde vel ellers
20 være den store Scene mellem Fru Falk og Ågåt, der slutter tredie
Akt. Blot nu ikke den triste Slutning skader Stykket i dets Egen-
skab af Kassestykke! Det har saa mange Elementer til at blive et
saadant. Er det ikke en Feil, en lille, at Publicum overraskes ved
Meddelelsen om hvem Rosen er? Røst og Fru Røst ere Perler.

25 Jeg skal læse Mansana igjen, men jeg er bange for at jeg aldrig
kommer til at synes om den; den er saa fordømt uitaliensk; jeg har
omgaaedes en Del med Bersaglierofficierer, været ret fortrolig med
dem (de læste endog Brevene fra deres Elskerinder høit for mig)
men de var Pokkers forskjellige fra Deres. Deres er jo et Stykke af
30 Dem selv og der groer ingen Bjørnson'er sammen med Citrontræerne.

Tak for at De vilde have mig hos Dem, skjøndt jeg desværre ei

kan komme. Jeg vilde sikkert have godt af den rene Luft og jeg troer slet ikke, vi vilde skjændes, naar vi talte med hinanden. Men det er skrevet anderledes i min Skjæbnes Bog; maaskee kunde det gaae an et andet Aar.

Jeg sendte Dem forleden min tyske Beaconsfield op til Norge. 5
Jeg skammer mig næsten ved at kunne byde saa lidet nyt i Smlgn. med Deres store Production. Men jeg troer at Bogen stilistisk og kunstnerisk har vundet ved Omarbejdelsen. Alt overflødigt er strøget og man seer Manden stige langsomt. Physiognomiets Linier er ogsaa her skarpere — Velasquez. 10

En sølle Pfaff' ved Navn Heuch, der engang har skrevet noget imod mig, har faaet sit Mak oversat paa Tydsk og har givet det den skønne Titel: Reformjüdische Polemik gegen das Christenthum im Gewande moderner Aesthetik. Det skulde undre mig om der blev solgt 5 Exemplarer deraf, jeg har ikke seet det. Han gik ud fra, 15 at jeg hadede Christus (!!). Nei hader jeg Nogen, saa er det nok snarere Hr. Heuch, hvem jeg iøvrigt aldrig har seet, og som i intet Punkt ligner Christus.

Skaf Dem fra Bibliotheket i Chrania en nysudkommen Bog:

Der Ursprung des Monotheismus. Eine historische Kritik des 20 hebräischen Alterthums, insbesondere der Offenbarungsgeschichte. Von Julius Popper. (Kritik der Patriarchengeschichte). 456 Seiten. Preis 10 Mark. Carl Heymanns Verlag in Berlin. [Der Verf. hat seine Untersuchung vom Standp. der neueren vergleichenden Religionswissenschaft angestellt und behandelt den Ursprung der Sagen von 25 Abraham, Isaak und Jakob mit Einschluss aller einschlägigen biblischen Gestalten und Sagenzüge]. Bogen roses meget og er kun et Par Uger gammel, Forf. er derimod gammel, 60 Aar.

Tydskland er aandeligt paa Retour, en rivende Decadence, ingen poetisk Litteratur, navnlig ingen litterære Skoler (som i Frankrig), 30 Skribenterne ere Handelsmænd, skrive saa meget og sælge det saa

dyrt som muligt. Hos alle Dannede en fuldstændig Ligegyldighed mod politiske Former, hvorfor heller ei een ung Mand giver sig af med Politik. Bourgeoisiet og dets Forfattere repræsentere (tildels idetmindste) causa victrix og falde i Søvn derover. Den Smule Idealisme der findes, maa søges udelukkende i Socialismen, der i sin nærværende Skikkelse ikke kan eller vil føre til noget Godt. Slaverne er de eneste som for Tiden duer noget, have Mod og Evne til at opofre sig. Republiken i Frankrig er kun Skjærnbrædt for et regjerende Coterie af Advocater, som ingen virkelig varende Magt repræsenterer. Tænk Dem Grévy forsøgende paa at holde en Revue over Tropperne; de lœ ham ud. For Thiers havde de endnu Respect, fordi han skjøndt Civilist havde skrevet de Napoleonske Kriges Historie. Og kommer Gambetta, have vi paany Dictaturet. Naar der i et Land er en stor, staaende Hær, saa er Den Magthaveren, og absolut Magthaver, som har Hæren, ligegyldigt om man kalder det for Keiserrige, Kongerige eller Republik. Ak for de første Hundrede Aar er Alt forrykt i Europa! Det skjønneste af alle Ord og Begreber i Politiken, Republik, hedder oversat fra Guderne Tungemaal til Menneskenes: et Advocat-Regimente eller Jurist-Regimente, der varetager de begunstigede Klassers Interesser. Og dog er det det eneste Politiske, jeg vilde lade mig slagte for.

Imorgen er det St. Hans Aften, saa tændes over hele Europa Blus og Bauner, Solen dyrkes, Ilden flammer som for Aartusinder ja Hundredtusinder af Aar siden. Det er min eneste (vemodige) Festdag i Aaret. (Vemodig, fordi saa Mørket begynder at seire paany). Derfor giver jeg et Par gode Venner og Veninder en Flaske Champagne imorgen og jeg vil da drikke alle Prometheus's og Lysets Venners Skaal, og bl. Andre mindes Dem. Levvel.

Deres

30

Georg Brandes.

Jeg har forstuvet min Fod og lider en Del derunder.

31. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

28de juni 79.

Kære Brandes,

jeg har ikke læst hin roman af George Sand; derimod en komedie af hænne, hvori en gammel kvinde er et centrum for alle interesser i stykket (så vidt jeg nu husker). I mig er ideen så gammel, at den allerede var oppe i Halte-Hulda og med min overgang til en dybere kristelig erkendelse (da jeg traf den mere menneskelige form for det — hos Grundtvig —) flyttede over til at blive idealet af en ren kristen-åbenbarelse og til at sidde centrum for en stor familie, hvis lidenskaber der fant sin rænskning og blev sat på sit mål. Stykket blev ikke skrevet. Så havde jeg en annen idé, ja, næsten fra jeg følte jeg kunde forme skikkelser, det var en kvinde, som var fallen, og som værden ikke vilde skulde få rejse sig. Og så er disse to komne sammen — stykkevis og i annet lys — i et og samme stykke (Leonarda).

15

Kære Brandes, jeg føler en grænseløs arbeids-lyst og en utrolig afmagt. I længden kan ikke dette gå således; jeg sidder alene, å, alene! Og alle ser på mig som på noget, de er meget, meget overlegne. Der gives mig ikke hjælp i nogensomhælt skikkelse. Og der har aldrig levet en skald på denne jord, som kunde undvære hjelp, om det så bare var af én. Vist har jeg min hustru, men så træt, så huslig tynget og bekymret for mig på mange måder. Jeg har venner, gode venner, men som jeg nærer. Jeg har ingen, ingen som giver mig noget — uden uræt. Thi at jeg har uræt, ja, det giver man mig på tryk, i ord, i øjne dagene dags. — Mansana er taget af en italiensk kriminal-process fra vore dager. I romanen skød M. sin lille pige på den offentlige parade-plads og prøvde bagæfter at tage livet af sig med en ihærdighed og et mod, som jeg aldrig har sét sterkere. Han lykkedes ikke at komme længer æn til en hård sygdom, og hværgang han blev brav igjen, fristede han på ny — intil han blev frælst av sin mor (og kæreste?) og vågnede som af en lang forfængelighedens, egenviljens rus. »Italiensk?« Men var

30

Orsini ikke en Italiener? Kan De finde mørkere, trodsigere viljer æn i Italien? Hvært eneste kunst-stykke, Mansana gjorde, er bogstaveligt sant. Har De læst Orsinis liv? Har De set, hvad slige mænd kan gøre forat komme ud af et fængsel og uopholdelig begynde på
5 igæn for atter at fængsles?

Jeg tror, I gode kritikere dennegang har gåt til mig med forudfattede meninger; I har oversét æller ikke rigtig sét en hel italiensk type. — Forræsten — har jeg heri taget fejl, så er det ænda ikke hele sagen. Der står noget igæn.

10 Tak for bogen om patriarkerne! Den bestilles straks. — Om Frankrigs republik tænker De for strængt. At denne vej, afstæmningsvej fortiden er den eneste mulige, ja, derom er jeg fullkommen overbevist. Lad nu folk få sidde og føle sin egen magt (som at de kan kaste kongregationerne ud af skoler og universiteter), så kom-
15 mer appetitten, mens de spiser. Ti i Frankrige er alle idealer om en republikansk stat hundre år gamle. Det er ikke lysten på dem, som fejler, men modet og lejligheden. Innen ti — 10 — år er der i Frankrige ingen stats-kirke. Tænk Dem bare alle følger af det?! Innen lige så lang tid æller måske lidt længer tid er der
20 ingen stående hær, bare militis. Det siste synes en våvet spådom; men den kunstige forfængelighed, som kongeriet opaler, kan republikken ikke fortsætte i længden; det er samme umulighed som at fortsætte kongeriets person-tilbedelse. Og ni tiende dele af militærudfoldningen er kongelig forfængelighed i patriotismens lånte klæder.
25 I tusenvis og atter tusenvis er Franskmænd hæmmelig ked af den.

Lord Beaconsfield på Tysk. Den politiske tilsætning er ikke i omfang så stor, som jeg tænkte; men så har den samme koncentration og tilspidsning, som gør Dem til den prosaist, jeg hælst læser, — og jeg læser mange. Der er undertiden i Deres stil noget vældigt.
30 Det fremkommer ved, at den dybe, brænnende overbevisning i den grad behærsker, hvad den fræmstiller, at forståelsen iler forud for ordet, så dette, om det er ganske sagte, vibrerer længe æfter at

det er læst. Man er så betaget af Deres overbevisning, at man mærker sig det minste vink, det letteste mine-spil, og derved lyder ænkelte ting med basuners styrke, sagt ganske lige til.

Deres foredrag er ikke tysk, ja, i den grad ikke tysk, at jeg gad vide, om Tyskerne helt forstår. Tyskerne kan vist ikke komme med 5 på den jernbane-fart. En utrolig mængde »aufwand« er oversprunget. Og så er der i den foredragendes stilling til æmnet en stor forskæl. En tysker må holde sig over det, han fræmstiller; sælv når han rent forguder det, så er det han, som forguder det, med foragt for det, som ikke er som hans forgudelses-gænstan. Jeg tror ikke 10 en Tysker er ubeskednere æn andre; jeg tror, det er en literaturvane, og at denne er alet stor i betrængte tider, og at den vil falle bort efterhvert, som man i et stort, samlet samfun vil føle sig sikrere på sig sælv. — Men De derimod går rent op i det, De behandler; kærligheden til sanheden er i den grad begejstret på færde, at De 15 sælv blir aldrig annerledes synlig æn gennem værket, — skikkelsen, forholdet, som skildres; De er med, De er mod, og halvt med, halvt mod; men det faller i den grad af sig sælv, at om vi er af en annen mening, vi stanser ikke, vi vredes ikke, vi er på en ærlig grun, i et strængt, fint arbejde. Ja fint. Her er en tredje forskæl. Dette er 20 finere arbejde æn det, vi får derfra. Er det en National-forskæl æller bare en individualitets? — Så er der nordiske talemåder, tankevændinger, som ser så bly ud på Tysk. —» En stor man« er nu noget ændret, og det takker jeg for. Jeg ser ham som Thiers, levende et liv uden det samlende; men bevidst og ubevidst fra alle sider 25 arbejdende op imod det. Så giver forholdene ham det helt i hæn-derne, — og så er han stor. — Ja, De giver stoffet, og jeg varierer det. Det kan ikke være annerledes, når De skriver fra Berlin og jeg fra Gausdal. — En bemærkning til: Deres bog i Tyskland nu, kunde den ikke kommes til at udrætte noget? Deres væn 30

B. B.

Pin Dem nu ikke med at svare mig. Jeg skriver forat skrive.

32. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

8de aug. 79.

Hjærtelig tak for Deres brev, kære Brandes, som jeg sætter så meget mere pris på, som det tog Deres tid i Deres brors hjem, under hans sorg og Deres unge vænners overhæng. Tak!

5 Jeg har gennemlevet en tung tid. Det er især det opdragende økonomiske uvejr, som betager mig al lyst til arbejde. Jeg alene læser. Jeg øver mig forræsten in i den mening, at en man, som er i strid med sin fædrelandske samtid, bør blive fattig og have daglig bekymring. Dette er utvilsomt det rætfærdige; ti uden dette blev
10 vort sanheds-sprog ikke så dyrt, som det bør være.

Så har jeg havt og har en teologisk strid gående. Et brev fra mig til en ung redaktør var bleven offentliggjort. Dette kaster præsten Heuch sig over i sit ugeskrift. Det var ikke bestæmt til offentliggørelse; derfor alene antydningmæssigt skrevet. På teologernes per-
15 fide manér lader Heuch nu påstan æfter påstan mødes af hån og forkætring istedetfor at imødegå de bevisligheder, som mit brev, øjensynlig for enhver, der har læst lidt, hvilede på. Dette kaldte jeg humbug, og lagde til, at den undrede mig ikke; han var væl inøvet, så som teologien er samtidens gediegneste humbug. I et gæn-
20 mæle spurte Heuch, hvoraf jeg vidste det? — Så kylede jeg ham i hovedet de to stam-registre i Lucas og Mathæus og teologernes bemærkninger dertil, dokumentarisk og dog med en forfatters (umærkelige) tilspidsning. Lidt æfter nogle af tallene i pentateuchen, og nu agter jeg at blive ved. Ti man har ladet Heuchs første artikel pas-
25 sere alle de udbredte højre-blade (ænog nogle danske har optaget den), og dette har ærgret mig af den grun, at således gør man altid her: et spørgsmål rejses, vedkommende forkættres, og dermed er sagen endt. — Her er megen forargelse og megen sorg over min optræden; sælv mine vænner holder en stun op — med at røge
30 tobak.

»Det ny system«: Rættelserne hos Hegel æller i bogtrykkeriet har

De væl ikke sét? Æller er det disse, De taler om? Svar mig på det! — Tak for Deres vænlige ord. De må bare ikke tro, at jeg trænger »trøst«, »opmuntring« æller deslige, og af den grun skrive noget, som er læmfældigere æn Deres mening. Jeg trænger rætfærdighed. Men den begynner jeg også nu at trænge tilgagns. — 5

De afskyelige forfølgelser, den opkavede reaktion, man fik istan under flag-sagen, har fåt sit æfter-spil i så frisinnede valg, at landet aldrig har havt mage. Under flag-sagen udspreddes det rygte, at jeg trods min republikanisme og vantro blev valgt til stortingsman i mit amt, hvis jeg vilde. Dette blev modtaget med hån. Så rejste 10 jeg in til valget og fik vænstre-mænnene samlede om et frisinnet valg, så stærkt, at alle forskrækkedes både ved radikalismen og ved sejeren. Da følte man, at hvis jeg sælv vilde have været stortingsman, så var jeg også blevet det. Siden har valgene (dette var det første) gåt i samme stærke ånd; sælv Kristiania gør nu åbent oprør 15 mod Stang (og kongen). Også hertil blev flag-sagen udgangspunkt. Arbejder-foreningens forman fornærmede mig, arbejderne forbittredes, og den bevægelse fra de mindre hus-øjere, hånd-værkere, arbejdere, som vi så længe har væntet på, brød løs, ganske vist ikke af nogen sympati for mig, men af hin uforklarlige omstændighed, 20 at nu fant de målet fuldt. — Det er min bestæmte opfatning, at gænnem politiken fræmmes al annen frihed iblant os; her må kræfterne samle sig, om ikke til aktivt arbejde (ti det kan ikke forlanges af andre æn dem, der føler kall) så til passivt. — Hvorfor bér De ikke Deres unge vænner om at støtte bevægelsen i Danmark ganske 25 annerledes fyndigt og myndigt æn hidtil? I religions-frihedens navn kan de mødes med Grundtvigianerne. Hvorfor støtter de dem ikke? Jeg udsender spørgsmålet også af den grun, at man vænter dette af dem, som man overhodet vænter af en ungdom, at den stiller sig, hvor der kæmpes, og da på den forfulgtes og æreskændedes side. 30 Herom bør De ved lejlighed sige et offenligt ord. —

Vi har havt en våd sommer, hvilket dog ikke hindrer os i at

tage en vældig styrt under fri himmel hver dag. Hils Deres hustru!

Deres væn

B. B.

5 »Dagen derpå«

Jeg havde jo nær glæmt, at De spør mig om et par ting. John Paulsen er en født gammel jomfru med adskillig lystenhed, megen godmodighed. Han har aldrig holdt sig til mig; jeg har »ingen to ord« vækslet med ham; ællers havde jeg bedt ham at lade være at
10 skrive, — kærligt, men alvorligt. Nu påhviler det Dem at gøre det.

Kr. Elster er virkelig noget, fræmfor alt en pærlonlighed, ædel, modig, skønt få-mælt og tilbageholdende. Han har så liden opmuntring; tænk, han bor i Trondhjem! Det er et rent under, at han kan tænke på europæisk vis. Bladene har været gemene mod
15 ham; vi savner kritik til en grad, som De væl næppe har sét. Hans bog har for meget af pædagogen og det ufordøjede had; han burde, synes mig, sættes på små billeder fra livet, ligesom på ineksercering af visse forsømte øvelses-greb forat komme til hel smidighed. Han er forst-man, så studierne må ligge for næsen på ham. — Sig ham
20 det! Jeg kan (skønt jeg holder meget af ham) ikke uden at overfalle ham give ham slige råd.

Kiellands dygtighed vil bero på, om han tør helt tage parti, æller om han vil omgå (æller i det højeste snærte til) visse foreteelser, som nu ingir ham harm. Han ligger ænnu imellem at blive en gour-
25 mand og en arbejder; en åben, ærlig strids-man og en bord-taler æller små-skøjer i gode sælskab, hvor hans små-ting bider og kradser på en ikke ubehagelig måde æfter kafféen. Tugt ham fræm, helt fræm! —

De kan tro, jeg blev glad, da jeg læste en kritik over lille Gosse
30 i Dgbl. Jeg tænkte, den var af Skavlan og blev så glad over, at vi havde slige mæn på bærget. Ak, så var den af Dem; jeg blev ganske nedslåt. Men på den annen side glædede det mig jo, at De ikke la'

fingeren imellem. Han driver et uvæsen, den man; jeg lugtede lunt, straks han for mange år siden kom til mig. Jeg viste mig også kold. Han har siden ikke kunnet gøre det bedre, om han havde stået i det partis sold, som han jo ellers ikke giver sig ud for at tilhøre. —

En dårlig, våd sommer! — Mine artikler i Dagbl. angribes på vælger-møderne som »ateistiske«. Ak ja. — Det ser ud til at Vullum og Margr. Rode kommer hid forat gifte sig her.

Deres

Bj. Bj. 10

33. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Tostedt. Provinz Hannover
Kjære Bjørnson! 26. Aug. 79.

Jeg kan ingenlunde slaae mig til Ro med den Tanke, hvori De søger Beroligelse i Anledning af hvad De kalder »det opdragende økonomiske Uveir«, at det nemlig er godt at en Oppositionsmand 15 døier ondt. Det smerter mig, at De har den Art Bekymring og jeg vilde ret meget ønske, at De for enhver Pris søgte at gjøre Ende paa den pinlige Tilstand, hvori De befinder Dem. Det er bleven mig sagt, at De har en Eiendom, der stedse sluger Penge. Men, kjære, saa se dog at blive af med den, jo før jo heller. De maa netop 20 være nogenlunde velhavende, være uafhængig, det vilde være for stor en Glæde for Deres Fjender, om det økonomisk gik Dem ilde. Jeg har Intet, men jeg føler mig lykkelig ved ei at have Gjæld. Gjæld burde De heller ikke have. Og nu naar disse Sorger tilmed tære paa Deres Arbejdslyst, saa hindre de Dem jo desuden i at 25 erhverve.

Jeg skatter saa høit som Nogen Deres sandhedskjærlige Stridbarhed eller Stridbarhed af Sandhedskjærlighed og mig kan det kun glæde, naar De stiller Hr. Heuch og Consorter Kniven paa Struben. Det gjør mig dog ondt, at De, som Forholdene, Fordom- 30

mene, Umenneskene ere, derved taber i ydre Autoritet. Men saaledes er det: Taus Fornemhed indbringer mest af denne Mynt.

De Rettelser i »D. nye System«, jeg talte om, fandtes i et trykt Exemplar af samme, der blev mig tilstillet. De var vel ei udførte
5 med Deres Haand, men øiensynligt efter Deres Ordre og vare samtlige Forbedringer, Forkortninger af en fortræffelig Art. Jeg har ei udtrykt mig lemfældigere om Deres Stykke end jeg mente. Naar man skriver offentlig, nøde Hensyn, Godhed, Frygt for at skade, En ikke sjældent til at sige mindre eller andet end man mener; i
10 Privatlivet er jeg overfor Enhver, der kan taale fuld Sandhed, helt aaben.

Jeg takker for Oplysningerne om norske Skribenter. Deres Bedømmelse af Elster var særligt fin og slaaende. Jeg har skrevet til ham og Kjelland. Gosse er mig ikke rigtigt klar; jeg har kun talt
15 et Par Gange med ham i Alt. Han synes at være kommen under reactionær Indflydelse af Normænd, med hvem han maa staae i Brevvexling. Men hvilke veed jeg ikke. Han er i sine politiske Sympathier meget vaklende; han kalder sig morsomt nok Tilhænger af en ideal Republik. Vullum og Fru Rode, hvem De nævner, kjender
20 jeg personligt ingen af. V. har engang i 1877 tiltalt mig et Øieblik paa en Gade i Florents, men det blev ei til mere. Fruen har jeg kun seet, men syntes jeg ei rigtigt om. Vullum minder som Taler om hendes Fader.

Jeg skulde opfordre — endog offentligt — mine Par unge Venner
25 til at støtte det danske Venstre! Hvilket Venstre, Kjære? Jeg spørger som den svimlende Tømmermand i Hauchs Digt: hvilken af de to Øxer? Thi jeg svimler og Danmark svimler nok med. Ak Bjørnson, tal ikke om denne Misère. Jeg seer to halvdannede eller kvartdannede Grupper af politiske Dilettanter, som skjælde hinanden ud værre
30 end Fiskerkjærlinger og det til deres Modstanderes Jubel. Jeg seer to synkefærdige, masteløse, rorløse Galeier, der fyre paa hinanden — og jeg skulde opfordre de Par Mennesker, der have sluttet sig

til mig og alt bødet haardt nok derfor i social og økonomisk Henseende, til at gaae ombord paa disse Galeier! De fleste af dem have allerede indladt sig saa dybt, de kunde, med det danske Venstre og naar de ei ere blevne Rigsdagsmænd har dette kun beroet paa, at Førerne ikke have villet byde dem en sikker Kreds, men mindre 5 end tvivlsomme. Og nu hvilket Venstre? Saavidt jeg veed, gaaer Deres, Bjørnsons, Sympathier i Retning af de »Moderate« og mine unge Venners i Retning af de Radicale; de føle sig mere tiltrukne af Hørup end af Høgsbro. Sligt er jo Smagssag og jeg har ingen Myndighed og kan ikke ønske at gjøre nogen gjældende, som her 10 kunde bringe dem til at tage Parti.

Hvis Talen endelig var om mig selv, (hvis jeg endnu var i Danmark) da vilde jeg visselig ikke slutte mig til noget af de to Partier. Jeg er ikke af de Mænd, der slutte sig til noget Parti; thi jeg er selv i egen Person et Parti og de gode Folk vilde have at slutte sig til 15 mig eller at lade være. De siger: vi kunde godt gjøre fælles Sag med Grundtvigianerne paa Religionsfrihedens Vegne. Til en vis Grad er jeg ganske af denne Mening; jeg har længe betragtet Grundtvigianismen som en frugtbar Mulighed, men rigtignok ikke, naar den sees efter sin Idee og ikke som den fremtræder i sine bekendteste 20 Repræsentanter. De fleste af disse ere mig en Gru; de er ubetydelige, uvidende og alt andet end frisindede. Og mærk Dem endda, at der i den ene Gruppe i Danmark findes et Element som Holstein-Lethreborg (hvem jeg til min Forundring engang hørte at De følte Dem tiltrukken af), den overbevisningsløseste, blaserteste, mest pat- 25 schuhi-duftende Junker, hvis eneste Lidenskab endda er en koldt fanatisk Katholicisme. Der er til vort Venstre kun eet Spørgsmaal at rette: Er I et Venstre eller er I det ei? ∩: Er I Liberale eller Klerikale?; thi disse ere de europæiske Værdier for Venstre og Høire og uden disse Værdier ere disse Ord saa meningsløse, at Venstre 30 bliver Høire og Høire Venstre alt som man stiller sig, Radicale Moderate og Moderate Radicale, alt som Vinden dreier sig. Altsaa:

Hvad er I, Godtfolk? Ud med Sproget? Liberale eller Klerikale? Og da nu Halvdelen af dem ere Degne og Kirkesangere, da tre Fjerdedele af dem grunde Politiken paa Tro og desl., er Svaret høist tvivlsomt. Det er sandt at de æreskjændes, og forsaavidt har
5 de min oprigtigste Sympathi og jeg afskyer og foragter den Kjøbenhavnisme, der forfølger dem. Men i Politiken er det ikke nok at være æreskjændt. Og hvorfor har den Kjøbenhavnisme, vi begge hader, splittet og beseiret Venstre? Ak; det nytter lidet at lukke Øinene derfor. Fordi den, med al sin dybe Væmmelighed, var re-
10 ligere, honettere, ærekjærere, kundskabsrigere end hint Venstre som styredes af en Kassetyv som I. A. Hansen og som støttede sig til Brandkasser og Folkebanker, der exploderede som Knaldperler, da det kom til Stykket. Ak, ak, ak! Grande misère ouverte! For vor Levetid maaskee er en Sag, der har været saaledes ført og føres
15 saaledes endnu, fordærvet. Jeg har græmmet mig mine Haar graa over det Venstre, saa jeg har, hvis jeg engang vilde tale, her en Pathos at tale ud fra, som De ikke aner, og som heller ikke skal komme til Orde i dette Brev. Mit Folk har vraget mig og har aldrig forstaaet mig. Jeg var selv ikke Politiker. Men til alle mine Uheld
20 i Livet er ogsaa det kommet at leve samtidig med en saadan politisk Usselhed og Corruption og see først Socialismen saa Liberalismen i Danmark i saadanne Hænder. Jeg har støttet dem trods Alt, gjort for dem det lidt jeg kunde, givet dem mere end en af de bedste blandt min unge Garde. For mig, for os have de til Gjen-
25 gjæld intet gjort og intet forstaaet at gjøre. Hvis man foreslog tvungent borgerligt Ægteskab i Danmark, vilde de rimeligvis saa godt som alle stemme derimod. Lad dem nu handle, lad dem gjøre noget. Men jeg veed forud, hvor lidt man kan vente af dem. De ere deres Modstandere værdige og det har lidet at sige om Svinet
30 æder Hunden eller Hunden Svinet. Ak, ak, ak — endnu engang.

Der er dem iblandt dem som jeg skatter personlig. Berg, hvem jeg under mit Ophold i Kbhvn nu for første Gang saa og talte et

Kvarterstid med, gjør paa mig Indtryk af at være en brav Mand og Hørup er et stort Journalisttalent; men dette kan ikke rokke min Totalanskuelse.

Jeg siger dette til Dem, fordi jeg veed, at vi i dette Punkt gaae ud fra samme politiske Standpunkt. De forstaaer nok at jeg over- 5 for en Conservativ ikke vilde afgive saa sørgelige Tilstaaelser og Indrømmelser. Og De seer ogsaa heraf, hvor stor Tillid De efterhaanden har indgydt mig og hvor aaben jeg er overfor Dem. Jeg holder af Dem, Bjørnson, og er glad over at De har udviklet Dem til den, De nu er. Gid De nu snart vilde have lidt Lykke med Dem 10 igjen.

Min Hustru og min lille Pige leve vel. Vi leve her i landlig Ensomhed og jeg gaaer lange Ture over Hede og i Skov hver Dag. (Jeg sendte et Par Ord til Forsvar for Dem mod Gosse forleden Dag til Academy i et længere Brev).

15

Deres hengivne

Georg Brandes.

34. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

28 aug. 79.

Kære Brandes,

Deres studie over Emil Zola er i sin lidenhed betydningsfull ved 20 sit fræmstillings-sæt. Se, dette er tingen og tingenes værdi ligefræm givet. Dette er tingen og dens skildring. Ingen ræster af aflagt stil kliner over et enkelt æller flere partier, ingen fordomme blænder øjet (uden måske den, som gør os alle ensidige med vor tid og dens ævne, men som vi derfor ikke sælv kan se), ingen pæronlige 25 bi-ærinder gås, ikke engang forfængelighedens. En eneste ting vilde jeg have givet en annen tilspidsning, det er slutningstiraden: tidens løsen er ikke fantasi, men intuition. Der hører megen fantasi til god intuition. Kraften i den medbragte erfarings- og kunskabs- masse lader lys-glimtene falle over det, som skal sés, — og da det 30

er denne kraft, som gør intuitionen genial eller ej, og da fantasien er mæster i denne kraft, så vilde jeg hæller have tilspidsningen så, at vi følte, hvad fantasien nu bruges til i modsætning til før.

28de sptbr 79.

- 5 En måned har dette slængt omkring her! Og De har siden glædet mig med hvær af Deres opsæt om Zola og realismen. Ja, De er en personlighed; det er hele sagen. Hvad fanden er de, som De har efterladt Dem i K.havn? De er så bittre, så små-forfængelige, så opfindelses-lystne; det siste er næsten det værste! —
- 10 Tak og ære for Goldzieher, for Keim, for Julius Popper. Den siste er en hel armé med en general foran, noget forfængelig af sin armé; men det har han ræt til. Å, for en epokegørende bog! Hvad kan være naturligere, æn at alt er vokset på det store indiske stamtræ! Nu er de linjer dragne, som efterhånden, som de udbedres, blir
- 15 alfarveje.

Jeg slås med hele kleresiet fortiden i tre forskællige blade. Det er forbausende, hvor lidet de herrer ved; ikke mere og længer æn jeg nu har læst, så forundres jeg såre over deres liden viden. Men det kommer vel af, at det egenlig er alkymi, de har studeret; og

20 den moderne kemi og fysik har så klare grun-regler, at en elev i disse fag straks kan mere æn alkymisterne.

Men tilbage til Deres venner i K.havn. Det synes mig at nætop når vænstre ikke slår til, så er dette en grun mere forat tage sig af papirerne; de får ikke spare sig æller være ræd for at grise sig lidt

25 til i selskabet. Gærningen får gøres, uansét hvem som stod i den før, eller står i den nu. Løftes og bevæges ikke folket politisk, så løftes og bevæges det ikke. Alene således får et folk almen-interesser, samfunds-følelse, og denne er inledning til at føle ansvar, til at søge hjælp i kunskab, til at søge sanddruheden hos den stærke tænker,

30 til at åbne døre og vinduer for alt, som kan gavne.

Min økonomi kan nok forbedres ved at sælge gården, å-ja; men det er at sælge min kærlighed til hus-mændene, mine hjælpere i

huset, ja til mine hæster og køer og marker; det er at gøre mig landløs; ti så rejser jeg ud og kommer sent hjem. Og tro De mig, Brandes, at rejser jeg nu, så tier der nogen i Norge. Å nej; jeg får prøve lidt ænnu. —

Nogle kammerater i K.ania (jeg ved ikke hvilke) har tilbudt mig et stipendium forat komme ud og lufte mig. Jeg smager meget på det. —

Sig mig, om Jødernes historie af Wellhausen (første Bind er nok bare kommet) er god. Og sig mig, når Poppers næste bind kommer! Glæm det ænnelig ikke! »Leonarda« slår klik for mig. Tænk, nu har alle mine senere bøger slået klik. Ja, jeg må jo tilsist økonomisk ryge med, det er grejt, det. — Er der noget nyt, så mæld mig det! — Hils hjerteligt Deres hustru fra mig! Jeg holder af hænne fordi De synes mig jævner, altså tryggere, for hvært brev.

Deres 15

B. B.

35. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

[Wien,
november 1879.]

Kære Brandes,

tak for Deres introduktion til Heyse. Jeg er ællers bange for, at det ikke gik godt. Han havde gjort den fejl, at bede sammen en del mennesker, så vi fik ikke tale sammen. Han gik som den full-ænteste vært fra den ene til den andre den hele kvæld, sagde noget virkelig åndfuldt overalt, så at da to timer var gåt, havde jeg ondt af ham og kom til at sige noget, som han tog for en anklage, mens det fra min side var ment som et råd: på denne vis ødelægger han sig i en aldrig stansende produktion; han er som en harpe; der røres ikke ved den uden at det toner. Han taler vidunderligt, ja egentlig pragtfuldt; han har foran hver tanke, han infører, et forspan af overdrivelse, man ser på det som på et fantastisk optog. — Hans hustru var smuk og smidig. Ved et te-bord var hun fortryllende.

Bjørn har jeg funnet igæn, mager, spænt, men kraftig, ærgærrig. Jeg har hørt på offentlig prøve i Conservatoriet. Han har et sceneansigt, kraftigt organ, god figur, smidige bevægelser. Han ligger mællem Otello og Hans Wurst; han giver bægge. Han har megen
5 lidenskab og fantasi og megen humor og lystighed. — Ja, nu er det bedre med mig, siden jeg har sét ham på scenen. Før, ved at tænke på ham og også se på ham, havde jeg tårer fort væk. Men jeg har nu set ham i hans bestæmmelse, og noget bedre hjem kan man dog ikke ønske den, man har kær. — Han er en ejegod natur,
10 og han har tidlig gjort så dyre erfaringer, så han kleber ikke så snart og så dumt fast som jeg har gjort.

Jeg må skrive Dem disse par linjer til af ingen annen grun æn den, at jeg ikke kan lade det være midt i farten. Ti på farten er jeg! Du gode Gud, om jeg kunde forstå, hvorfor alle mennesker
15 her er så gode med mig! —

[Underskrift mangler]

36. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

[København]

Kære, kære Brandes,

13de dec. 79.

jeg kom altså ikke til Berlin dennegang og fik ikke mere tale med
20 Dem. Men jeg længes ganske forskrækkelig æfter nogle ord fra Dem. Dennegang har jeg havt fryd af mit ophold her. Drachmann er især bleven mig kær. Han er godt gift. Han er glad og bl. gode kammerater. Her er en god ånd. Den første og fineste og ærligste dennegang: Skram. Ret innerlig forælsket i hans udarbejdede for-
25 stan, klare samvittighed, noble optræden.

Død og pine, det begynner næsten at bli morsomt.

Deres

Bjørnst. Bjørnson.

Adresse: Aulestad. Skriv mig nogle ord til!

37. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin. Zelten 16. N. W.

Kjære Bjørnson!

20 Dec. [1879]

De beredte mig en virkelig Skuffelse ved trods givet Ord ikke at besøge os i Berlin og ikke med en Stavelse at underrette os om, at De ei kom den Vei. Vi ventede Dem fra Dag til Dag, saameget 5 mere som jeg, da jeg intet Svar fik paa et Brev, jeg havde sendt Dem (Wien p. restante) sluttede, at De var underveis — til jeg ved et rent Tilfælde af et Brev fra en ung Bekjendt i Kjøbenhavn saa at De allerede befandt Dem dèr. Da min Hustru meget havde glædet sig til at tage imod Dem og da vi havde lovet Dem til ad- 10 skillige af vore nærmere Bekjendte, var Skuffelsen dobbelt følelig. Næste Gang bedre Held!

Jeg kan foreløbig kun lade Dem vide at det gaaer os vel; desværre skranter vort Barn en lille Smule; vi frygter for Mæslingerne.

Fuldstændigt kan jeg berolige Dem med Hensyn til Heyse. Han 15 har absolut ikke taget Dem noget Ord ilde op. Han skriver til mig, at han haaber, naar De næste Gang kommer igjennem München, at see mere til Dem, mener ogsaa, at De allerede denne Gang kunde have faaet Dem talt ganske anderledes ud med ham, hvis De ei havde opsat det til Deres næstsidste Dag i München at opsøge ham. 20

Jeg vilde ønske jeg kunde see Ungdommen i Danmark saa lyst som De seer den. Jeg er vendt tilbage efter — som De maaskee har erfaret — at have holdt mine Forelæsninger i Kjøbenhavn og med betydelig Tilstrømning af Tilhørere, større end nogensinde før, jeg er snarere tilbøielig til Sangvinskhed med Hensyn til de unge Skri- 25 benter dèr end til det Modsatte, ikke desmindre seer jeg alt meget mørkt. Jeg har tilbragt megen Tid af mit Liv med at hindre de forskjellige Medlemmer af Gruppen i at æde hinanden op af Skinsyge, og de ere stadig rede til at kaste sig over hinanden hvor det kan skee. Ret nu have de med rørende Enstemmighed kastet sig over det 30 yngste Faar i Flokken, en 21aarig Fyr ved Navn Gjellerup, der har meget Talent, og søge at lade denne halve Dreng blive Publi-

cums nye Syndebuk. Skram, hvis Forstand og Noblesse De sætter saa høit, og som ellers har mange gode og smukke Egenskaber — han der selv ifjor var Syndebukken — kaster sig med den værste Nedrakken over denne unge Begynder (i den svenske Snällpost).

5 Hr. Galschiøt, hvem jeg ikke kjender personligt, men som hører til dem, der staae med eet Ben hist og eet her, har besørget ham nedrakket i det infameste danske Blad »Dagbladet« og saaledes er denne stakkels Grønskolling, der engang bliver en sand Poet, blevet slagtet allevegne. Jeg væmmes ved Sligt. Hvad de, jeg holder mest

10 af, angaaer, saa synes baade »Unge Dage« og de »Fem Fortællinger« mig alt andet end Fremskridt af Forfatteren. Kun Drachmanns »Ungdom« er et glædeligt Fænomen, men skjæmmes saa igjen af ulidelig Selvros. Ak nei! Udsigterne ere ringe i Danmark. Jeg vilde altfor gjerne troe det Modsatte; men jeg har den ulykkelige Svag-

15 hed at maatte sige Sandheden.

Her i Tydskland er Reactionen i fuld Gang og Flor. Heldigvis er her en Ungdom, med hvilken jeg sympathiserer. Hjerteligst Hilsen til Deres Frue.

Deres heng.

20

G. B.

Jeg ønsker Dem en Glædelig Jul paa Deres ensomme Gaard.

38. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Zelten 16. N.W. Berlin.

Kjære Bjørnson!

19. 1. 80.

De svarte mig ei ét Ord paa mit sidste pessimistiske Brev, i hvilket

25 jeg erklærede ingenlunde at kunne dele Deres lyse Blik paa danske Forhold.

Siden da har det vist sig, at jeg saa rigtigere end De, og De maa — efter den ikke ganske ringe Harme, jeg har udstaaet — unde mig den uskyldigt ondsksfulde Fornøielse, at fremhæve, at det var

Deres Venner, de Herrer Holstein og Bojsen, der ved Frafald i sidste Minut styrtede mig, og Deres Ven Høgsbro, som ved sin Hensigt at styrte Ministeren, ifald han vovede at modtage Bevilgingen til mig, foranledigede at Sagen blev fuldstændig kvalt 5: ei engang kom til Forhandling. Som Curiosum fortjener det at mærkes, 5 at de Herrer ei skammede sig ved at lade, som det var mit attenterede Masse-Barnemord (den et halvt Aar gamle refererende Artikel om Hellenbach), som havde omstemt dem imod mig.

Dette mit Nederlag er ikke, som Frasen blandt mine Venner nu klinger, et foreløbigt, men desværre et definitivt. Denne Mi- 10 nister tør ikke ansætte mig, og hans eventuelle Efterfølger — hvem det og bliver — vil det ikke. Den eneste Chance som forelaa til min Tilbagevenden er forspildt. Kosteligt er det at see det »moderate« Venstres Blade broutende fremhæve, at de haabe og sikkert troe, at en Mand som jeg aldrig bliver Universitetslærer i Danmark. 15 De rose sig af Deres immense Dumhed.

De seer ogsaa deraf, Bjørnson, hvor uretfærdig De var mod mig, da De i Kbhvn flere Gange i Samtalens Løb vilde gjøre mig opmærksom paa, at jeg saa min Stilling for sort, overdrev mine Fjenders Indflydelse, havde for melancholske Meninger om mine Ven- 20 ners Lunkenhed og Politikernes Lumpenhed o. s. v. Min Sags Udfald har vist, at jeg kun feilede i, omend modstræbende, paany at lade mig overtale til at vente Noget af Danmark.

Jeg har ikke længe hørt Noget om Dem, da jeg ikke seer det norske Dagblad mere. Siden September ifjor har de ei sendt mig en Øre 25 og jeg kan ei skrive for Intet, betragter derfor mit Forhold til Bladet som forbi.

Min Familie her lever vel. Jeg beder Dem sige Deres Hustru, at jeg sætter den største Pris paa at have lært hende at kjende. — Jeg har havt det lille Succès, at min Beaconsfield er bleven oversat 30 paa Engelsk og Polsk og har gjort stor Opsigt i Frankrig og Rus-

land. Levvel og besvar dette onskabsfulde Brev som i gl. Dage de »elskværdige«.

Deres hengivne

Georg Brandes.

5 Hvis De i Wien rigtigt fik Hellenbachs usalige Bog, saa tjen mig i at sende mig den, da de to sidste Dele er komne ud.

39. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

30te jan. 80.
Aulestad.

Kære Brandes,

dette med Høgsbro tror jeg død og pine ikke! Ej hæller med Hol-
10 stein. Med den første talte jeg; til den andre skrev jeg. Men jeg skal forhøre mig. Jeg synes ællers, at de danske forhold lysner dygtig. Hvor der er kommet mod, er der kommet mer. —

At De og Deres frue og flere har længtes æfter mig i Berlin, har virkelig gjort mig ganske kry. Det var mere æn jeg vidste. Hele
15 min udenlands-rejse var også en stor overraskelse. Jeg var menneskene kær; det var aldeles åbenbart.

Men hær hjemme går det ynkeligt. Jeg må nu sælge min gård. Ingen synnerlig intægt i fire år, det er for meget. »Det ny system« er borte, før det er født. »Leonarda« ælskes hist og her; men ikke
20 mange steder. Hvorledes det så vil gå med »over ævne«, når det kommer? Jeg tør ikke tro højt. Og så mister jeg lidt spæn-kraft; fire bøger æfter hverandre, halvt æller helt kastede, gir ikke kraft til den fæmte. Men jeg skal dog prøve alligevæl. —

Jeg læser Lazarus' og Steinthals tidsskrift I og II; jeg skal siden
25 læse hvært bind. Jeg lever som en Gud, så længe dette står på. I mællemstunder læser jeg Max Müller, og siden skal jeg til med Bachofen; han er den originaleste satan; han er som en brønd. — En prof. Myhre har bevist, at Joseph og Maria var sødskende-børn. Kæmner De noget med hensyn herpå, så send mig det mod post-
30 forskud. Jeg må slås lidt nu igæn; jeg morer mig ikke nok med at

køre med min travet, den eneste adspredelse jeg har. Joseph og Maria sødskende-børn! — Jeg har endnu ikke fåt Myhres bog; men æfter bibelen er de det ikke; æfter den kan det ikke bevises. »Dukke-hjæmmet« begejstrer uhyre. Alle er med. Jeg finder, her er noget af det, som uddriver Belzebub ved Belzebub; men jeg skal af flere 5 grunde ikke tale om det. —

Det er sant: Deres bror har tat fejl af Lewinsky; han er en tænker og en personlighed; men skuespiller er han ikke. Lewinsky er interessant, men når man har sét Lewinsky, så har man sét alt. — Jeg ser Deres bror mener, at i Kielland er æmne til en stor digter. 10 Jeg vilde ønske det; men jeg tror det rigtignok ikke. — Det er sant: De forudsætter altid, at jeg ikke holder af Zola. Jo, af rætningen uhyre, af enkeltheder hos ham uhyre; men jeg påstår, at den kunstneriske form for det, han vil, er endnu ikke funnet ved ham uden i mindre stykker. Og jeg mener, at hans store karakterer har rævner; 15 de enkelte ting i dem er studier æfter naturen; men hvor de videre skal bruges i intrigens tjeneste, er klinkingen ikke nøjagtig. — Drachmann er flygtet fra kampen. Men han dur heller ikke til den. Drachmann er digter helt igænnem; kan han gøre et digt af det, så går det; men reale ting kan han ikke behandle; det blir ham »for småt«, 20 »for trivielt«. — Hans »Parmo« er et digt; der er et storladent greb i det. Schandorph er dog en tæt, troværdig karl; jeg rigtig ælsker ham. Hvorfor gør ikke hele Danmark det? Ti så blev han noget betydeligt; slige som han må have sol-varme. —

Vor lange konge holder på at forberede et grunlovs-brud in op- 25 tima forma. Vi kan ændre vor grunlov uden ham; i den har han ingen sanktions-ræt fåt over grunlovs-ændringer. Der er sat følgende garantier istedetfor hans sanktion. 1) Ingen ændring mod grunlovens ånd. 2) et grunlovs-forslag behandles først tre år æfter det er fræmsat. 3) i samlet storting må det have to tredje-deler af stæmmerne. 30 Stortinget har været høfligt og har altid forelagt ham lovene — ikke til sanktion, men forat høre hans mening. Har han ikke ligt

det, så har de gæntaget beslutningen. Nu optræder han med krav på sanktion og vil effektuere dette ligeover forslaget om statsrådernes adgang til tinget, som i år beslutes på ny. — Antagelig gir tinget loven ud som lov; men statsråderne møder ikke. Stortinget hos
5 os har stor magt. Vi får se, om de tør bruge den. At vi er stærkere æn de Danske, tror jeg. Nordmanden er et stykke af en jurist. — Jeg glæder mig til denne »vækkelse«. Jeg vil ønske kongen gør sin dumhed. Jeg håber, han har dumme nok folk omkring sig; han liker ingen andre.

10 — Jeg fik en god vän i den ædle hertug af Meiningen. Ja, han er en »fornem« man. Og hans begavede, varme hustru, en så fyldig og fin natur i forening, som jeg næppe før har mødt. Vi sluttede, tror jeg, en pagt for livet. Jeg fortalte »kongen« for dem, helt ud. De fulgte os dagen æfter bægge til jærnbannen, så de skræmtes ikke,
15 og de turde være mig kært i den grad, at de besøger os i sommer. Jeg blev noget forskrækket, da de inviterede sig; men jeg håber, det skal gå. — Den ælskeligste man ællers på hele rejsen var komikeren (som digter og maler) Wilhelm Busch i München. Vi blev venner! — Hils Deres hustru! Tak fra Karoline fordi De likte hænne!
20 Deres, ja Deres vän

B. B.

40. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*Berlin. Zelten 16. N. W.
6. 3. 80.

Jeg er lidt vred paa Dem, kjære Bjørnson, over Maaden, hvorpaa
25 De optog min simple Meddelelse om at Deres Venner, de Herrer Holsteins og Høgsbroes Holdning havde bidraget til at forhindre min Tilbagevenden til Danmark. De svarer at De »troer det ikke«. Det er desværre ikke nogen Troessag. Det er som om jeg vilde negte, at Bjørnstjerne Bjørnson har gjort Topsøe Visit i Kjøbenhavn eller
30 at »Redaktørens« Forfatter ønskede ham indbudt til Hegel. Slige

Ting kan man finde sørgelige eller ærgerlige, men de er nu engang.

Det fornøier mig, at De læser Lazarus's og Steinthals Tidsskrift; var De kommen til mig, havde De kunnet træffe Dem begge i mit Hus. Hvad den egentlige Bibelkritik angaaer, følger jeg kun daar- 5
ligt med; jeg kjender Hovedresultaterne og Enkelthederne interessere mig ikke mere; Kritiken af det Nye Testamente interesserer mig særligt lidet; vi vide positivt næsten Intet om Jesu Person og kunne ikke vente at faae mere at vide. En ret god Sammenstilling af det, som vides, findes i Keim's: *Geschichte Jesu von Nazara*, 10
men Værket er skrevet i den væmmelige, sødladne, halvhellige Stil, som Protestantenverein betjener sig af og som er eiendommelig for de tydske Nyrationalister.

De har maaskee seet at den danske Presse i et Par Maaneder nu har været beskjæftiget med at overskjælde mig. Det rører mig 15
lidet, jeg vil nu næsten udelukkende skrive Tydsk og lægge al min Kraft an paa Tydskland. Jeg har Intet at vente mig af Danmark og haaber blot man vil lade mig i Ro med nye ængstelige og kluntede Forsøg og Tilbud. Selv om det kunde lykkes at gjøre mig til »extraordinær, midlertidig Docent« med 3000 Kroner aarligt, — 20
Noget som hører til det Umulige — er jeg fast bestemt paa a priori at afslaae et saa usselt og uværdigt Tilbud. Jeg siger med Kierkegaard »Min Jolle er flot« og vil nu skabe mig min Existens i Udlandet og der alene.

Jeg er enig med Dem i Deres Beundring for Schandorph og Deres 25
varme Følelser for ham. Der er blevet en Mand ud af ham. Og da der ei er fire Mænd i Danmark, er dette en stor Ting. Drachmanns »Parmo« sætter jeg mindre høit end De. Det gjør mig meget ondt, at De ei har bedre Held med Deres Dramer, det er dog saa interessante og betydelige Værker. Det kommer vel af, at De trods 30
Deres store dramatiske Evner, er mere Novellist end Dramatiker. Sig mig, har det aldrig lokket Dem at udvide Novelleformen og

skrive os en Roman? Jeg troer, at en saa ny Opgave kunde give Dem nye Kræfter.

Zola's sidste Roman er høist væmmelig, men jeg kan derfor ikke lade være at sætte hans L'assommoir overordentlig høit. Man vil ei i Fremtiden kunne komme omkring den Bog. Man maa ind i den og igjennem den.

Det glæder mig, at De er kommen i saa nær Forbindelse med den theaterelskende Hertug af Meiningen; ligeledes at Deres Søn har faaet en fast Ansættelse hos ham. Jeg har altid kun hørt Godt om denne Mand.

Jeg har intet hørt fra eller om Norge i det nye Aar, da jeg ei seer »Dagbladet« mere. Man har ikke behandlet mig som man burde. Det er den største Usselhed i Norden, at de Liberale dør adoptere de Reactionæres Dom om dem selv indbyrdes. Naar jeg sværtes i de reactionære Blade, betragte de Par liberale Blade mig som compromitteret derved. Kort: det Hele er een Ynk, jeg har nok deraf. Tænk hvilke Karakterer der er i et Land som Rusland og saa paa Karaktererne i Danmark-Norge. Nei vi ere og blive Sinkerne.

Jeg har, siden jeg sidst skrev, for første Gang i mit Liv holdt en Række Foredrag her i Berlin paa Tydsk, Resultatet overgik mine Forventninger. Jeg gjorde megen Lykke og har modtaget en Del Vidnesbyrd derom. Det er ikke desmindre meget vanskeligt at tale offentlig i et fremmed Sprog, som man først i Trediverne har lært at tale.

Det gjør mig meget ondt at De maa sælge Deres Gaard, som er Dem kjær; gid nu da blot Salget maa være indbringende for Dem!

Jeg kan kun gjentage, at jeg var meget indtaget i Deres Hustru, hun gjør et saa ualmindeligt sanddru og ligefremt Indtryk. Jeg priser Dem lykkelig, at De har hende.

Deres hengivne

G. Brandes.

41. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.* 13de marts 80

Kære Brandes,

(årsdagen for udpibningen i flag-sagen).

er det fordi De kender mig, eller er det et træf, at De finder ud det middel, som uopholdelig fræmkaller svar: De turrer mig! Denne gang med Topsøe. Hegel vilde have ham, jeg tror fordi T. 5 havde ønsket det; men en vän fra Rom, som er medarbejder i Dgbl., og Borchsenius var meget ivrige. Så var for mig intet andet igæn æn at gøre visit hos ham; ti vi var kænte fra gammelt og meget godt kænte. Det løb uhældigt af; jeg var ikke før innenfor døren, før vi røg i det stærkeste skænneri; ti han var skinhællig, håven og 10 uvidende på én gang, og det er for meget af det, som jeg ikke tåler. Da Karoline fik ham tilbords hos Hegel, kunde jeg ikke lade være at sige højt: væl bekomme! Og da skal han være blevet meget hvid i ansigtet. — Vidste jeg, at fyren var bleven så ussel (jeg læser nemlig ikke hans blad eller romaner), så havde jeg gjort oprør mod 15 den kære Hegel. Dette er historien med Topsøe. Denne man var ellers engang (i salig Clemens Petersens dager) en ganske modig karl og frisinnet!!

Ja, jeg er mere fortæller æn dramatiker; men romaner er min afsky! Nej, så ganske korte, skarpt tægnede billeder, og det sidder 20 jeg nu med. Sig Rundschau, at det snart skal få en stub, og et andet i Berlin udkommende nyt tidsskrift (ved Hammand?) skal også snart få en stub. —

Her er (forræsten i Sverig) udkommet en bog »Victor Hugo och det nyare Frankrike«, som over al måde har frydet mig og vort 25 hele lille samfund heroppe gænnem mig. Jeg tror mannen er nøjagtig; men det er forræsten ligegyldigt; han ælsker sin gænstan så tilgagns, at han ælsker alt; fejlene er ham de nødvendige mællemled i sammensætningen af det store billede, som et helt århundre har givet bidrag til, jeg mener Victor Hugos. Jeg har før ikke kært 30 ham således; jeg har kun vidst, at han var århundredets største hjærte,

oplyst af en glimrende ånd og ren karakter; men jeg har ikke vidst, hvor omtumlet hans skæbnes skib har været, hvor rank han har stået, hvor høj! Død og pine, han er jo en heros! Ved De, der er endnu ingen i vor samtid jeg så gerne vilde bøje mig for i livets aften
5 med den bevidsthed: jeg har ræt til at hylde dig! —

Man har sendt mig en hel del danske »Morgenblade« Dem angående. Ja, Danmark er fortiden det småligste, jammerligste jeg kender. Jeg havde skrevet en artikel; men jeg rev den itu igæn, ikke fordi min vrede og pæn ikke slog til, men fordi min stilling
10 ikke gør det. Det var om de andres usædelighed og Deres sædelighed i forhold til det, som er hælligt, sanhedssøgende, vidende, frimindet i vor samtid. Jeg påviste, at De ubetinget var den, som havde vist den helligste respekt og det sædeligste mod. — Jeg havde vel skadet Dem mere æn gavnet Dem med det; — jeg må vente. Egen-
15 lig sidder jeg her og venter med al ting. Jeg begynder nu at blive utålmodig. Man forstår ikke, at jeg er hensynsfuld og godhjertet. Jeg gad vide, om man vilde forstå bedre, hvis jeg af alle mine kræfter slog til?

Villum vil blive kvit både Dem og mig, det er sagen. Jeg har
20 skrevet ham til om Dagbl. til Dem; han svarer ikke; han svarer mig aldrig! Han er en gourmand. Det er »det skønne« ved friheden og kampen, som begejstrer ham, ikke på noget punkt sagen selv, »det kedelige«. Og med os følger så meget kedeligt, så megen modsigelse, så mange rettelser, så megen stå-hej. Han analyserer os —
25 og er færdig med os, tror han; vi var interessante, til han lærte os! — Så sværmer han for at blive kaldt »den noble kæmper«; han sværmer sælvfølgelig for den Jules Simon'ske position. Hun er i alle dele bedre; men — ja, ikke om hænne denengang. Jeg skal sige Dem ét, Brandes; der er måske nogle yngre, som er fullt pålidelige, skønt
30 jeg kender dem ikke. Men helt ud er ingen det uden Sars og jeg. Nogle tar slag for sagen, nogle ænog fængsel, meget færre den dag-

lige tjeneste, det smålige bryderi, ingen uden han og jeg prostitution. Og ænda gjorde han det nødigt uden ved min side; men da gjorde han pine-død.

Det er sandt: Drachmann. Første gang jeg så ham personlig, var han syg og gav mig den forestilling kun at være et fantasi-menneske, 5 en forestillings-nyder. Nu så jeg ham frisk og fik den fulle sikre følelse af mine første indtryk fra hans sange og bøger: han er en dådsnatur fremfor noget andet. Og dette forklarer alt, — hans trumfer, selvbeskæftigelse, overhaling, træthed, slaphed, opblussen igæn, — han går og er ledig, når fantasien ikke gør krig eller ælskov for ham så 10 vidt, at han glæmmer kedeligheden. Men han døde i en storm æller på en barrikade, når det galt det, han har kært. Margrete Vullum har rakkert ham så forbannet til; jeg måtte samle mig og skrive lidt imod; her hjemme står jeg dog ænnu lidt bedre æn i Danmark. Jeg har ællers sendt did ned til Dansk Folketidende en protest mod 15 de Grundtvigianere, som med Grundtvig vil være de egenlige ideel-realistiske mønster-mennesker.

Hvad siger De til et æventyr-drama af mig på værs?

Tak og hilsen fra min hustru. Hilsen til Deres og kys Deres lille barn fra en, som vil blive hændes væn.

Deres 20

B. B.

42. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin. Zelten 16. N. W.

Kjære Bjørnson!

20. Marts 80.

Det var kjønt af Dem, at De ikke tog mig min Bidskhed ilde op; 25 men De maa huske at jeg er vant til at blive forraadt, solgt og fornegtet et Par Gange om Aaret og tilsidst veed man da ei, hvem man kan stole paa eller om man kan stole paa nogen. Jeg troer kun, at det var en Feil af Dem, at besøge en Mand som T.; han tager Sligt til Indtægt for sig. De unge danske Skribenter bære sig taabe- 30

ligt ad idet de angribe Ploug og lade ham i Ro; han er langt farligere end Ploug og alle Angreb paa denne komme ham tilgode. Saadanne som Borchsenius burde ei kunne influere paa Deres Villie. Det er en ganske svag Natur, som drømmer om at forsone alt Uforsonligt. Han er et upersonligt Væsen.

Jeg anede saadan Noget som De skriver mig om Vullum, men uden at vide det sikkert; thi min Broder skrev til mig, at V. havde været der i Byen uden at see op til ham, medens de ellers kjendte hinanden godt. Mod mig har »Dagbladet« handlet med en Cynisme som er ualmindelig selv mod mig, om hvem Alle bilde sig ind at jeg maa finde mig i Alt og aldrig kommer op igjen, aldrig bliver en Magt. Man skyldte mig en lille Sum, sendte den ikke, skrev en Udflugt og siden aldrig en Linie, aldrig et Ord, hverken til Tak, til Undskyldning eller til Afslutning. Og dog havde jeg skrevet for dem i to Aar og gjort mig Umage for deres Skyld. Da Villemessaut, »Figaro's« Redacteur levede, afskedigede han ei sin yngste Medarbejder paa en saadan Maade, og han var dog den mest be-rygtede Mand i Paris.

Det glæder mig meget at De er i Gang igjen med at skrive. Jeg husker ikke mere hvad jeg skrev til Dem om Deres Arbejder; det var ganske rigtigt noget Snak at foreslaae Dem en Roman. Kun dette: lad Dem ei imponere af Publicums Dom; ikke fordi den er forudindtaget imod Dem, men fordi den er conventionel. Publicum venter af et Stykke hvad det har seet i andre Stykker og føler et vist Ubehag ved det, som fjerner sig fra Reglen. Jeg har hørt mange dumme Domme om »Det ny System«. Folk holde sig til det Materielle i Sagen og see ei Symbolet. En finder, at Stykket handler om Jernbaneanliggender, en Anden, at det kun prædiker den borgerlige Moral, at man skal være redelig og retskaffen. Herved er dog det at mærke, at Stykket er saaledes digtet ud fra de nordiske Forholds Smaalighed, at man ei forstaar det her. Det er lagt om vor Smaalighed, er dens Drapa. Og blandt det Meget, her klages

over, forekommer aldrig det Ord Smaalighed. De Lykkelige i de store Lande kjende slet ikke denne Factor som Magt, kun som pudsigt Curiositet. Derfor begriber heller ingen Udlænding »Redaktøren«. Vore Forhold ere rent abnorme paa dette Punkt. Hvad gjør det mig i et Land med 3000 Redaktører om en af dem kaster 5 sit Had paa mig og min Sag! Skjældes jeg ud i Augsburg, saa roses jeg i Stuttgart, angribes jeg i Leipzig, bliver jeg maaskee prist i Berlin. Der er ingen Analogi.

Veed De fra hvem jeg havde Brev i Anledning af den engelske Udgave af min Beaconsfield? Fra ingen Ringere end Gladstone, 10 der bad mig rette to Steder om ham, hvad jeg ogsaa tildels har føiet ham i i en lille Artikel til Times, der tidligere havde udtalt sig yderst gunstigt om Bogen.

Her i vort Hus staaer det godt til. Min lille Pige tegner til at blive baade nydelig og klog. Hun vil i næste Maaned faae en lille 15 Søster eller Broder, hvis Alt gaaer godt. Min Hustru holder sig meget tappert.

Det er sandt, De skriver om Hugo; det er et Thema hvorm jeg har alt for meget sige for et Brev. Han er i Poesien stor som 20 Lyriker. Læs et Digt som Le Satyre i La légende des siècles, det er et af de skønneste og dybeste der gives. Af de tidligere Samlinger er især Les feuilles d'Automne og Les chants de crépuscule tilligemed den store herlige Samling »Les contemplations« mærkværdige. Hjerteligst Hilsen til Fru Bjørnson.

Jeg er Deres Ven

Georg Brandes. 25

43. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

16. apr. 80.

Dette, kære Brandes, må De sætte tillivs forat opdage, hvilken forbannet slæt Københavner-korrespondent De har; jeg tror han villeder Dem i flere stykker æn i disse med mig og med Høgsbro.

Jeg udgiver ænnu i denne måned min digt-samling med en del 30

nyt i; De skal få den. De vil se, at jeg har det godt, med alt mit mod i god behold — og lidt til.

Ja, jeg er stor og fast i, hvad jeg vil; det er dejligt at leve — nu, da jeg ovenikøbet får solgt min gård og blir fri og selvstændig; 5 det er igrunnen dette, og bare dette, som har lagt over mig.

Deres

B. B.

44. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin

21. April 80.

Kjære Ven Bjørnson!

10 Jeg havde længe ei hørt fra Dem og blev fornøiet ved at faae et tykt Brev og saa — ærgerlig ved at see, det med Undtagelse af 6 Linier ei var fra Dem. Og selv over de 6 Linier kunde jeg ei være rigtig glad, da de indeholdt et, som jeg kan forsikre Dem, ganske uberettiget Udfald mod min »Kjøbenhavnske Correspon-

15 dent«, hvorved De øiensynligt forstaaer min yngste Broder, med hvem jeg aldrig i mit Liv har staaet i nogen stadig Brevvexling. Vi skrive saa at sige aldrig til hinanden, og aldrig mere end et Par Linier ad Gangen. Men min Broder har med ægte Brandes'sk Talent forstaaet at skaffe sig et saadant Læs af Uvenner paa Halsen,

20 at man tiltroer ham al Slags. Læg nu imidlertid Mærke til, kjære Bjørnson, at min Feiltagelse i dette Punkt dog virkelig er yderst uvæsentlig. Det var ikke Høgsbroe, men Holstein, der i Finansudvalget paa den afgjørende Dag slog om og erklærede sig imod mig, og min Hjemmelsmands hele Feil var den, at han ikke troede,

25 Holstein havde baaret sig saaledes ad uden at have Høgsbroes, sin egen Partifælles Samtykke dertil. Jeg har heller ikke kunnet troe andet og det seer i ethvert Tilfælde høist forunderligt ud. Iøvrigt vil jeg hjertelig gjerne troe alt godt om Høgsbro.

Endnu kun dette om denne rent personlige Sag, for det Tilfælde, 30 at De paany skulde høre ymte om den. Saavel min som min Hustrus Beslutning er uigjenkaldeligt fattet: jeg vil aldrig mere høre tale

om at vende tilbage til Danmark som »extraordinær Docent«. Der staaer et ordinært Professorat ledigt. Vil man give mig det, saa vil jeg vende hjem. Vil man ikke, godt, saa vil jeg, som nu er 38 Aar gammel, hvis Navn er bekjendt over hele Europa og udenfor Europa, ikke fornedre mig til at antage en ussel underordnet Plads; 5 saa vil jeg blive her, blive tydsk Skribent, opdrage mine Børn paa Tydsk — jeg har siden jeg sidst skrev, faaet en ny lille nydelig Pige navnlig Astrid — og trods al den Smerte, Adskillelsen fra Sproget volder mig, vil jeg lade de Danske være danske, det vil sige Europas lavesttænkende og mest smaaligt-ondskabsfulde Nation. Dixi. 10

Jeg har i disse Dage læst næsten alle Deres Værker igjennem paany. Jeg har derved meget savnet Dem; der var saare meget, jeg gjerne spurgte om. Jeg kan af de blotte Værker ikke see de afgjørende Indsnit i Deres Liv tydeligt. Paa hvad Tidspunkt i Deres Liv lærte De Sverdrup at kjende, naaer begyndte De at interessere 15 Dem levende for norsk Politik og tage Del i den? Eller for at tage noget tidligere: Naaer begyndte De at træde i nær Forbindelse med Grundtvigianerne, naaer saa De Grundtvig første Gang? Indtrykket? Naar endelig — for at tage noget Senere — aabnedes Deres Øine for europæisk Videnskabelighed og europæisk Ideeliv? Jeg forstaaer 20 vel, at V. Hugo's Udviklingshistorie kan gribe Dem stærkt, den har jo Paralleler med Deres egen.

Skriv ved Leilighed noget til mig om Dem selv, om disse Punkter. Hvilken tapper Bog dog »Kongen« er! Deres Maria Stuart er mig med alle sine mægtige Fortrin altfor conciliant. Hvilken blødagtig 25 Grille at lade hende være uskyldig i Darnley's Mord, som hun selv saa grundigt besørgede og som giver hele Fysiognomiet Relief! og med denne Indordnen af det Hele under den Knox'ske folkelige Kirkelighed; der er saa lidt historisk Aand deri. Men dette Stykke er saa rigt, at det trods Alt er et Monument. »Fiskerjenten« er mig 30 dyrebar. I høi Grad glæder jeg mig til »Digtene«, jeg har den ældre Samling her; jeg haaber paa en Mængde nye.

Det er jo godt at De nu faaer Gaarden solgt og bliver en fri Mand, skjøndt jeg forstaaer Adskillelsens Smerte. Det er da naturligvis Vrøvl, at De, som en Del tydske Blade har fortalt, vil boe i München? Hvorfor skulde De gjøre det?

5 Her er hedt midsommeragtigt Foraar. Alle Træer, selv Egene ere udsprungne, Thiergarten er skjøn og lugter godt.

I Danmark gaaer Alt som sædvanligt usselt. Bladene vrimle (efter Sigende) af Erklæringer fra Skolebestyrere, der afskedige sine heterodoxe Lærere og erklære end ei at ville tage Gymnastik- eller
 10 Skrivelærere, der ei ere gennemtrængte af »den sande christelige Aand« (der saa rørende kommer tilorde i vort Samfund) og Ploug og Topsøe ere Landets populære Alderdom og Ungdom. Hegel, der desværre er saa fortrinligt et Barometer, har afslaaet at tage Pingels Artikler, som han selv til mange Mennesker havde udtalt
 15 sin Tilfredshed over, har pludselig ladet en Novelle, som 5, 6 af mine Venner satte den høieste Pris paa og som han havde taget i Forlag, brække op paany, da den var næsten færdig trykt, fordi den var altfor »sandselig« (den er af en gift Dame) og afslaaer nu til høire og venstre at tage Bøger af mine Meningsfæller og de, han
 20 tager, underkastes en Censur, hvorimod den skammelige, vi maatte finde os i for »Det 19de Aarhundredes« Vedkommende næsten er blid. Kort sagt: Det theologiske Facultet regjerer Landet og Hegel gaaer dets Ærind, og hvad en saa stor og rig Forlægger ei tør tage finder vanskeligt nogen anden. Det er ikke rart at regjeres af Bis-
 25 marck. Men naar jeg har Valget imellem det og at regjeres af — Topsøe, saa siger jeg: »Det Første vælger jeg, det Første«, og jeg er bange for at Mange i Danmark sige det med mig. Derfor bliver jeg her og betaler mine Skatter vemodigt som preussisk Skatteborger. Skade kun at de er saa høie.

30 Det Slemme er at jeg veed saa meget, som Ingen i Danmark veed, men hverken kan eller vil sige det, fordi dog Ingen i Danmark vilde høre paa mig og fordi det er umuligt at sige noget Sandt

i Danmark. Det er et Land der ligger udenfor den levende Civilisation. Skjøn nu lidt paa, at jeg har gjengjældt 6 Linier med 6 Sider.

Venlige Hilsener til Fruen.

Deres

G. B. 5

45. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

27de apr. 80.

Kære, kære Brandes,

der er en klæm og en forståelse i alt, som De skriver til mig (og om mig), som gør Dem til den dyrebareste korrespondent, som jeg har. Jeg henrykkedes formelig da jeg læste, at De vilde komme herop forat holde forelæsninger; men blev lidt lang i fjæset, da jeg af Deres brev ser, at jeg har taget fejl; ti De måtte have talt om det, hvis det var så. Jeg anser det for givet, at jeg får vide det, og at De besøger os, hvis det er så!

Om mit liv? Gid pokker stå i det! Men det er mig umulig annerledes æn talende. — »Maria Stuart« har jeg i disse dage beskåret for en mængde grøn-kål; men De har ræt: den er alligevel god, og jeg har for ramme alvor tænkt at tage den for mig og skrive den helt om. Ingen forfatter har så meget samlet om hænne, antar jeg, og nu kunde jeg magte dette stof i dets dybere historiske sammenhæng og farve. De tar fullstændig fejl af M. S. Hun er så uskyldig i Darnleys mord som De. Læs Jules Gautier! De breve, som skulde vise hænnens skyl, er ænten af hænne (til Darnley), rettede som var de skrevne til Bothwell, æller helt digtede. Darnleys mor fritog hænne fullstændig, den spanske ambassades breve, som nu er fundne, viser, at sælv Elisabeth i et bedre øjeblik tilstod, at brevene var af Lethington.

Ingen historie er bleven forvansket som hænnens. Hun har t. e. hverken været sanselig æller lætfærdig; — men desto mere mange af de historie-skrivere og digtere, som har frådset i hænnens historie.

Bothwell har ræt og slæt røvet og voldtaget hænne. Havde jeg bare vidst det, dengang jeg skrev! —

Har De læst mit ny mællemstil i »kongen«, hvorved det tredje, hvis modstykke det er, blir forklaret?

5 Grundtvig så jeg først, da han steg i land i Kristiania ved studentermødet der 1852. Annen gang i K.havn 56 i studenter-besøget på hjemfærden fra Upsala. Han gjorde et voldsomt indtryk ved sin storslagne, sælvtilidsfulle måde at »spå« og tyde på! Kær vant jeg ham gennem billedhugger Borch, mens jeg skrev Synnøve; men
10 i forhold til ham og hans kom jeg først på Fiskerjæntens tid.

Politiker var jeg først i Bergen (mens jeg skrev »Arne« 1858—59) og umiddelbart dæfter ved min ankomst til Kristiania forat redigere Aftenbladet og ved stiftelsen af »det norske selskab« (siden dødt) lærte jeg at kænne Sverdrup. Det er ved statholder-striden og ved
15 sangen »Har du hørt, hvad Svensken siger«, at vi blev vænner. Sangen blev folke-kær.

Men det er jo sant: Christian Johnsen, udgiver af »Almuevennen« i Kristiania udgiver et konversations-leksikon; i dette er skrevet ikke så lidt om mig på grunlag af mundtlig fortælling. Om De ber om
20 at få den biografi, tror jeg, han sender Dem den; han er en meget tjenstvillig man. Dersom De ber om, at den man, som modtog mine mundtlige fortællinger, vilde sende Dem en afskrift af det mere, jeg opgav, og som leksikonet ikke har, så fik De vist også det. Ti han har megen ærbødighed for Dem. Desværre husker jeg ikke
25 hans navn. Men skriver De til Johnsen om det, så gør han Dem den villighed; det er jeg vis på. Bed om at låne hæftet! —

Min og hustrus lykønskning til den ny datters fødsel, ved hvis gifter-mål De blir sviger-far, den mest indflydelsesrige stilling, som De og jeg når i det udvortes i vor samtid.

30 Jeg vil bo i Norge, jeg vil prygles og prygle i Norge, jeg vil synge og dø i Norge. Vær vis på det! —

Kommer De til Kristiania, så vær vænlig mod Vullums! Vi to

kan have klart for os deres mangler (og da især hans); men vi må have lige så klart for os, at vi tåler ikke at gøre dem bange eller uvillige; vor sag har meget få tjenere, og på os hviler det ansvar, at vi ikke mister disse få. »Dagbladet« står i alle henseender svagt.

Nu har jeg læst Kiellands ny bog. Ja, den vil gøre lykke! Her 5 er for publikum, — og dog ikke én eneste afståelse til det. Tværtom! — Han kommer her om nogle dager. Igår aftes, da jeg læste bogen, var jeg ganske varm af den; men den minker noget dagen æfter; her er mere behændighed æn geni; mere en samling af udvortes foreteelser æn en til dybden forfulgt undersøgelse. Han er spillende 10 overfladisk, men med respekt for alt dybt og stort. Og undertiden (som i scenen ved branden æller på kirkegården) når han det store ved en omhyggelig opsøgen, en begejstret eller harmfull gængivelse af en uænnelig mængde småt, som han forener i et billede. Det samme kan siges om den hele bog; der er noget stort over den; 15 det er ikke dens psykologi; ti den er på intet punkt synnerlig; ikke dens bygning; ti den er ganske løs, ikke dens udførelse; ti den er i hver scene (på de to nær) flygtig; — men deri, at det, som er, er sikkert, sant — på nogle kåde overdrivelser nær, hvorover man bare morer sig — er så mangfoldigt, fra tusene pudsige iagttagelser 20 (et helt nisse-spil!) — er så broget, og dog sammenhængende, så dristigt og dog spøgefuldt, at det betager lige meget ved sin mængde som ved sin klare plan, lige meget ved sin mesterlige inskrænkning til det, han ved, vil, kan, som ved sin fyrrighed, springskhed, kraft innen denne beskedne ramme. Bogen er i vor literatur noget aldeles 25 nyt. Det har en stor fare for forf. at man ikke ser begrænsningen og begynner at vænte på det store, som han ikke ejer. Han er innen sit stor nok.

Når jeg blev »omvændt«? Da jeg kom hid til Gausdal, omtrænt et halvt år æfter begyndte det. Men jeg vidste det dengang ikke 30 sælv. Jeg forargedes over dette og hint og troede, det stak i Bruuns forkyndelse (og i andres, de ortodoxes); men så brød det igennem!

Jeg skrev i Oplandenes avis »om vor forkyndelse« — det satte det halve opland i brand, og så om djævelen, — ja skridt for skridt gik det. Men at jeg havde fåt de øjne, som så, de øren, som hørte, skyldtes Dem og andre.

5

Deres

B. B.

46. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Grand Hotel. Xiania

Kjæreste Bjørnson!

8. Mai 80.

Det var mig en sand Glæde igaar at faae Deres Brev som har
10 gjort Reisen frem og tilbage til Berlin.

Det var en ren Flyvegrille af mig at tage herop: Vaaren, Reisedrift, Lyst til Propaganda, Trang til Samvirken med Norden, Kjærlighed til den norske Bevægelse.

Forsaavidt jeg haabede noget videre Overskud af Reisen, er jeg
15 bleven skuffet. Forholdsvis faa Tilhørere, endog betydeligt færre end for 4 Aar siden. Jeg er ei mere ny, og en tydsk Gjøgler, der lige var her, var langt pikantere og mere fashionable end jeg. Tilmed er en storartet privat og offentlig Agitation udfoldet mod Besøg af min Forelæsning af Herren Sebaoths Tjenere. Derfor næsten ingen
20 Damer i Salen. En fra Deres Kant, Fru Janson, som er her, har jeg truffet nogle Gange og er jeg meget indtaget i. Hun er af de Kvinder, som Mændene hobevis forelske sig i, troer jeg. Det er ogsaa morsomt at see, hvor ivrig hun er for de nye Tanker, hun i de senere Aar har opfattet.

25 Hvad Vullums angaaer, er vort Forhold det bedste. De kom mig imøde med største Venlighed og jeg gjengældte den af et redeligt Sind og uden Bagtanker. Jeg lærte begge først nu at kjende. Hun overraskede mig ved Ligefremhed, Sanddruhed og venlig, hjertelig Imødekommen.

30 Besøge Dem! ak Bjørnson jeg vilde gjerne. Men det gaer ikke. Jeg har ei Tid dertil. Reisen er for lang, min Tid for knap.

Min Hustru saa min Reise med Sorg, ja med slemme Anelser om Død, Undergang o. s. v. for mig. Det var jo kun 4 Uger siden vort Barn var født og hun derfor i oprevet Stemning. Kan jeg nu af en fremlagt Liste skjønne, at det pekuniært kan lønne sig for mig at gaae til Bergen med, saa reiser jeg samme Aften, jeg her taler 5 sidste Gang direkte derhen og saa lige hjem til Berlin. Vilde jeg ei faae Hus der, saa tager jeg uden at foretage denne Reise strax hjem; thi da beholder jeg endnu mindre tilovers efter Reisen. Og De veed, jeg er en Arbeider, som maa arbeide for mit Brød og ikke tør mere mig som en dydig og religiøs Statsborger, der aldrig be- 10 høver at bestille noget.

Nu dette: Min yngste Broder foreslog mig den Dag jeg var paa Gjennemrejse i Kjøbenhavn at jeg skulde stille mig i Spidsen for en Nytaarsgave, der skulde udkomme til Jul, ei i Stilen med Englebørn med Palmer paa Bindet. Men en radikal Nytaarsgave, i hvil- 15 ken jeg samlede den hele norsk-danske Falanx og hvor vi mødte mandstærke og imponerede Modstanderne, for første Gang alle forenede. Her altsaa De, Sars, Skavlan, Kielland o. s. v., hver skulde levere et lille Stykke og alle mine danske Kyllinger ligesaa. Er De med? 20

Her oppe er dog et Pust af Friskhed og idetmindste lidt (for 10 Øre) Mod og Manddom; i det slattede Kjøbenhavn er der endnu mindre men jeg vilde saa gjerne se at samle saa mange Banditter som muligt. Vi maa skynde os, hvis vi vil seire, inden vi krepere og man bærer Sørgeflor om Hatten for os. 25

De har Ret, Kiellands Bog er god og fortræffeligt skrevet. Men han maa tvinges frem til at blive stedse alvorligere, og det vil lykkes. Blot stille Fordringer og holde streng Disciplin og give Æren uden Forbehold, hvor den fortjenes, saa gaaer det godt med disse unge Norske. I Danmark er det anderledes. Der mangler Rygrad hos 30 En, Talent hos en Anden, Udholdenhed hos en Tredie og der har det regjerende Krapyl al Magt.

Tak for Oplysning om Dem selv. Jeg vil ordentlig sysselsætte mig med Dem.

Og nu de hjerteligste Hilsener til Fru Bjørnson — uforglemmelig Erindring. Det var jo vel trist at jeg fik Topsøe til succesneur som hendes Bordkavaller i Kjøbenhavn, men det er paa den anden Side symbolsk for Tilstandene der. Jeg haaber ei, hans Snurbart helt har udvisket Erindringen om mig.

Deres Ven

Georg Brandes.

10 47. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.* [15/5 80]

Hjærtelig tak for Deres brev! Jeg skal svare Dem til Bergen. Går De til Gundersens forat tage afsked, så bed om der at få se en epilog, jeg netop har skrevet for hende, da den er det siste af min pen — og jeg sælv sætter pris på den.

15 Alle fryder sig over Deres forelæsninger; når kommer de ud for os andre dødelige?

Deres innerlig heng.

B. B.

48. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Bergen. Holdts Hotel.

20 Kjære Bjørnson!

21. Mai 80.

De lovede mig paa Deres Brevkort Brev til Bergen, men jeg vil ikke oppebie det for at skrive, da jeg har et bestemt Anliggende at raadføre mig med Dem om. Sars og jeg have paany vexlet Ord om det projecterede Tidsskrift; men af mange Grunde er Intet 25 afgjort. Her kort mine Tanker derom.

De har hidtil ikke sagt klar Besked om hvad De i den Sag vil; først vilde De udgive det strax, saa vente til De var ude af peku- niære Sorger; først vilde De være Medudgiver saa kun Medarbejder og af et Hensyn, jeg finder betydningsløst. Altsaa pro primo:

Vil De ikke være Medudgiver, falder Sagen for mit Vedkommende bort.

Vil De det derimod, da følgende:

Sars ligesom Skavlan ere af nationale Grunde og Fordomme meget ivrige for at Tidsskr. skal udkomme paa norsk Forlag. 5

For denne Plan taler dette Ønske, videre den Omstændighed, at der er to Nordmænd i Redaktionen, endelig den, at da jeg boer i Berlin, De i Gausdal, Sars i Christiania, vilde Ingen af os kunde besørge Udgivelsen i Kjøbenhavn, som da maatte betroes min Broder som Redactionssekretær. For Planen taler endelig fra mit 10 Synspunkt Rimeligheden af at kunne faae bedre Bugt med en norsk Forlæggers Frygtsomhed og Hensyn end med Hegels, der hvert Øieblik lod hele Ark af »Det 19de Aarhundrede« brække op af Angst for at tabe Bispens Søgning.

Mod denne Plan taler 1) at de Herrer slet ingen norsk Forlægger 15 have endnu, medens Hegel har erklæret sig villig, 2) at de norske Forlæggere ingen Kapital have, følgelig ville være enten lidet rundhaandede eller upaalidelige eller have Fattigmandsforsigtigheden, der er endnu større end Rigmandsforsigtigheden hos Hegel, 3) at man i Norge er vant til at see norske Ting udkomme i Kbhavn, 20 i Danmark ikke til at see danske Sager udkomme i Christiania. Økonomiske, praktiske Hensyn tale for Hegel.

Dernæst, da der maa Ende paa Vrøvlet, skal det saa ikke begynde Nytaar 1881? og denne Aftale være fast? Vil De, naar De bestemmer Dem, sende saavel mig som Sars nogle Ord derom. 25

Jeg gaaer ikke til dette Tidsskrift med store Forventninger, men med Følelsen af at det maa gjøres. Vi kunne ei betragte Udgivelsen af et sligt Foretagende anderledes end som Leilighed til at udgive et vist Antal Brochurer. Vi er i Danmark nu sunkne til et usselt Billedblad som »Ude og hjemme« hvori ei tør staae et mandigt Ord, i Norge 30 sunkne til det rene Intet, hvorom Hegelianerne i gamle Dage tale.

Hvad vi kunne gjøre er kun at udsaae Sædekorn for en fjern

Fremtid. Vore Folk ere altfor langt tilbage til at vi kunne vente at opnaae Noget i vor Levetid.

Den hvem Ungdommen tilhører, tilhører Fremtiden og Skolerne, Børnene ere Geistlighedens nu som før. Rigsdage og Storting ane
5 jo end ikke Opgaven. Hele Undervisningsvæsenet maatte omordnes, thi sene Omvendelser nytte i Regelen Intet. En enkelt stor Begivenhed i Privatlivet, et elsket Væsens Dødsfald eller lignende kaster den Nysomvendte tilbage til de orthodoxe Barndomsindtryk. Altsaa vi bygge paa Sand og maa være os det bevidste. Vi maa opdrage
10 en Slægt, der engang kan reformere Opdragelsesvæsenet.

Nogle af mine Bekjendte i Christiania vilde bilde mig den Taabelighed ind, at den norske Bonde inderst inde er rationalistisk. Har dette Ord nogen Mening, da den, at han — naturligvis — i Regelen bekymrer sig mest om Mad og Penge. Men den Rationalisme kan
15 vi ikke alliere os med. Hvor han er vakt til aandeligt Liv, er han overtroisk, mystisk, fanatisk, halvgal af Frygt for Helvede og Haab om Paradis. Hvad skulde han være Andet!

Og det nytter ei, som jeg troer De mener, langsomt at pille ved Bibelens Udenværker, Smaatteriet med de geologiske Opdagelser
20 eller Slægtregistre; thi dette tiltaler vel en vis juridisk Sans hos Menigmand men skylls bort af Præstens Fremstilling, saasnart det gjælder. Vi kjende jo Remsen: Bibelen vil ikke lære os Astronomi eller Geologi men at have et rent Hjerte o. s. v. De Dannede kjende jo alle disse Opdagelser men troe uanfægtede deraf eller rettere,
25 indbilde sig, uanfægtede deraf, at de troe. Religionen er altid en ond Magt, har i 9 Tilfælde af 10 kun gjort ondt og er vel Menneskehedens Grundulykke, et Product af dens Evne til Hallucination, der behersker og skræmmer den som Hallucinationen den Hallucinerede, og Magthaverne, der tidligt have indset dette, bruge den
30 med som Middel: Det kaldes den gode Magt, og det er den største Synd at rokke den.

Hele Norden er behersket af det klerikale Parti og des vissere,

fordi Enhver, man fortæller det, afviser det med Latter og siger: Gives her et klerikalt Parti?

Det gives, fordi Norden ingen stor Literatur har havt, ingen Bacon, ingen Locke, ingen Voltaire, ingen Lessing og man kan kun høste hvad Fædrene have saaet. I have endda havt Wergeland, 5 vi havde kun Oehlenschläger. Og selv af Jer Nulevende have de faa Gode, de Bedste, deriblandt en vis Bjørnson, brugt deres Ungdom til at bekjæmpe hvad de nu sent forstaae var det, de skulde have fremmet. Vi ligge som vi have redet og vi ligge ikke godt, ville ligge yderst slet en Menneskealder endnu. 10

I Danmark som her fremkalder Kampen for Oplysning en overmægtig quasi-religiøs Reaction. Kjøbenhavnerne sige om mig, at jeg allerede har bygget 5 Kirker i Kjøbenhavn, det er tungt men det er sandt, og har jeg end til Gjengjæld revolutioneret Literaturen, saa opveier det Intet, saalænge Undervisning og Opdragelse 15 blive som det er.

Alt det Politiske er underordnet saalænge Kampen ei er tilspidset paa: klerikal eller antiklerikal.

Jeg traf i Christiania en ung Mand Arne Garborg, der var blandt de værste til at overfalde mig i Pressen, da jeg var her sidst, og nu 20 i Mellemtiden har slaet om og lod til at skamme sig derover. Forhaabentlig bliver der noget af ham.

De spurgte om mine Foredrag snart komme ud. Nei, Bogen er endnu i en embryonisk Tilstand. Jeg reiste et Stykke Vei sammen med Kielland og havde megen Fornøielse deraf. Han er paa god Vei. 25

Her er skyet, koldt, regnfuldt, trist. Hele Præstepøbelen gjør af mig i Bladene. Jeg er led af det. Jeg længes stærkt tilbage til Berlin.

Hjertelig Hilsen til Deres Frue.

Deres

Georg Brandes. 30

Jeg seer, jeg glemte, hvad jeg egentlig vilde sige: Juristeri nytter Intet, det er Apostle, vi behøve. Christendommen kom i Grunden

først i det nittende Aarh. ind i Norge og kom med Hauge og nu er den der. Til at drive den ud udfordres ikke Jurister, men Apostle. Før vi faa Apostle, glødende Apostle for Tankens Frihed, før faa vi intet opnaaet. Og dette er et anderledes Apostolat end Troens, 5 Hauge's, Kierkegaards, Ibsens Brand's, Grundtvigianernes o. s. v. Thi alle disse havde den gennem lange Tider ophobede Folkestemning for Christendommen i Ryggen, medens vore tilkommende Apostle maa byde den Spidsen.

Altsaa: Apostle søges.

En Apostel.

10 49. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

27de maj 80.

Kære, kære Brandes!

De er et hæftigt, urætfærdigt menneske, og De udrættede langt mere, hvis De ikke var det. Men så er det ilden, der driver under kedlerne, som det gæller, — og jeg skal ikke sige mere om det. —

15 På adskilligt af det, De spør om, må Kielland have svaret for mig, derom kan jeg ikke tvile. Jeg gæntar alene, at jeg nu har tabt unseelsen. Jeg sætter mit navn på titel-bladet; men jeg kunde ikke gøre det, før det falt mig naturligt.

Men tids-skriftet må have et bestemt mål. Jeg ælsker ikke san- 20 heden for sanhedens skyll, men for samfunnets. Altså må det, vi gør, virke. Hos os skriver alene én, én eneste man, så folk forstår det: Ernst Sars. Bare fag-mæn forstår de andre. Og hvad vi gør, skal forstås. Jeg har intet imod den abstrakte, den historiske, den naturhistoriske o. s. v. behandling; men ved siden af må gå en ju- 25 ridisk siker optrævling af tros-stoffet, en krig med teolog-juristerne; ti de er intet annet, hele vort folk er intet annet ænnu æn jurister. Det gæller mit og dit, ræt mod ræt, tro mod tro, dogme mod dogme overalt. Som folket er, så kamp-måden. Voila! — I hvær by, i hvær bygd er her nogle, som det kommer an på. Men nogle af disse

nogle må kunne forstå, hvad vi farer med, hvis de vil. Ællers vil jeg ikke være med; siger tvært nej.

Jeg finder også af mange grunde at tids-skriftet ikke bør komme ud i København. Nogen københavns Metropolitan erkender ikke Norge længer, — så længe I styres af Carl Ploug, skønt det intil 5 for ti år siden just var ham, som værgede dette forhold.

De har ret i, at Kristiania-vænerne er nogle godvejrspilte. Af stormfugl-arten er jeg vel endnu den eneste her hjemme. Dons måske er af den samme; jeg kender ham ikke siden han var en gut.

Men alligevel er Ernst Sars værdt hundre, som skriver i tids- 10 skrifter. Hvis den man kunde bevæges til at skrive daglig en liden dagbog-artikel, gjorde han, hvad gøres skal, næsten alene! Ingen pæn i Norden har været så lig Voltaires — norsk og fransk fastholdt i sin forskællighed, ligesom tid og vilkår.

Jeg tænker på at flytte in til Kristiania. — — Her får jeg desværre 15 ikke solgt. Jeg går en økonomisk ruin imøde.

Min digt-samling udkommen med glimrende trykfejl. Hvor længe jeg dog har vasset innen begreberne »Herren« og »folke-ånden«. — Men så har jeg brugt dem i frihedens tjeneste, så der er folke-mod i digtene endnu i et par tiere. — Drachmanns æventyr har jeg læst. 20 Værsene er ofte hærivende skønne, luftningen fri, ånde-taget læt, synerne undertiden friske, yndige, vellystige; — men det hele noget flygtigt.

De må hilse mine venner i Bergen, Kahrs, Hansen'erne, Baars, Lofthus, Lund o. s. v. o. s. v. — 25

Drude Janson, som kom hjem i vild Brandes-rus, er under min lægedom igæn såvidt hælbredet, at hun årker at sende Dem en naturlig hilsen. Min kone hilser Dem hjærteligt; vi blev bægge så glade, da vi erfarede af Konow, at De havde havt flere og flere tilhørere i Kristiania! Måtte det blive så også i Bergen! — 30

Så De siger alene om Kielland: af ham kan der blive noget, eller han er på veje til at blive noget? Han er noget, og er, tror

jeg, i alt væsentligt det, han kan blive; han er ikke af dem, som udvider rammen, men af dem, som har meget at opdage ænnu innen sin ramme. Jeg forstår ikke, at værden ikke står i én fryd over hans udmærkede bog »Garman & Worse«. — Vi har dog aldrig
5 havt noget lignende.

Hils Deres hustru fra hændes ukænte venner heroppe!

Deres vän

Bjørnst. Bjørnson.

50. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin. Zelten 16. N.W.

10

10. Juni 80.

Heftig — ja. Uretfærdig — nei og endnu engang nei. Jeg uretfærdig! jeg — Nei, men jeg skal sige Dem hvad jeg er, en Mand, og en Mand som har siddet levende begravet mellem Ærtekjællinger og som kun har løsrevet mig fra dem for at være helt isoleret. En
15 med god, fyldestgjørende Grund mistænksom Mand, der altid forud formoder en Ærtekjælling i enhver Nyankommende. Hvis De kjendte mig, vilde De vide hvilken Ros det er i min Mund: der bliver Noget af ham (Kielland), jeg mener dermed: Han vil maaskee blive en Mand. Endnu har han kun vist at han er en Kunstner, og jeg
20 behøver ei at sige at jeg skatter ham i høieste Grad som saadan. Men han maa ryste Barnet og Lapsen af Ærmet.

Deres Brev til Bergen kom mig ihænde her imorges. Jeg er hurtigere i mine Bevægelser end det norske Postvæsen, over hvilket der svæver en Parfume fra Frederik d. 6tes Tid.

25 Tonen i Deres Brev var hjertelig som altid, men jeg veed slet ikke hvad jeg skal gjøre ud af Indholdet. Det synes mig i Grunden som den ikke udtalte Mening er, at De i Forening med Sars bedst fører Deres Krig alene uden mig. Hvis det er den, saa vilde jeg blot ønske De for Tidsbesparelsens Skyld havde sagt det lige ud. Det
30 kunde jo umuligt krænke mig.

Jeg skal ingenlunde bestride hvad De siger om Sars's Betydning

for Norge, skjøndt han forekommer mig at være netop meget Fagmand og ingenlunde have lagt sin Dygtighed som Tidsskriftsredaktør for Dagen (han havde 2—300 Abonnenter, det 19de Aarh. henved 900), men i Danmark er hans Navn næsten en Nitte. Folk veed slet ikke hvem han er. Tilmed forekommer det mig, at De med en aldeles urimelig Lethed kommer over den Hovedsag, at den danske Forlægger har Penge, den eventuelle norske ingen. Jeg vil have, at Tidsskriftet, hvis jeg bliver Medlem af dets Redaktion, skal være smukt at see til, trykt paa elegant Papir med smukke Bogstaver, se fornemt ud, tage sig ud paa et Bord omtrent som Alex. Kjelland tager sig ud i en Selskabssal — og dette er norske Forlæggere altfor lusede til at turde vove. Saa vilde jeg hellere begynde Kampen blot paa egen Haand med mine Danske, skjøndt Himlen veed, det var dumt, om vi ei kunde blive enige. Men betænk dog Hensynet til Pengene. Desuden dette: Paa Gjennemreisen gennem Kjøbenhavn fik jeg fuld Vished for at rige Venner af mig dersteds vilde hjælpe os til helt at udgive Tidsskriftet paa eget Forlag (altsaa uden Afhængighed af nogensomhelst Boghandler) naar det blot kom ud i Kjøbenhavn. Jeg synes vi skulde modtage dette gode og nyttige Tilbud. Kun naar vi selv helt ere Herrer over Foretagendet, kunne vi styre det efter Lyst. Jeg vil naturligvis aldrig sætte mig imod Deres »juridiske« Kampe mod Theologien.

Deres Hilsener til Venner i Bergen kunde jeg ei overbringe af den gode Grund at Brevet traf mig i Berlin. Deres »Digte« lovede De mig, men sendte mig dem aldrig. Og dog havde jeg vel fuldt fortjent dem; thi jeg holdt Foredrag over Dem i Bergen for entrüstedede og henrykte Tilhørere og sagde adskilligt Godt om Dem, der tog sig net ud paa et Katheder.

Jeg lider Drachmann's Digt yderst godt, skjøndt det naturligvis er temmelig tomt.

Idag fik jeg Telegram fra Norge om Sverdrups Seir. Jeg er saa fanatisk utaalmodig, at det glædede mig som var Seiren vundet

enten i Danmark eller i et af de store Lande, hvor den vilde have umiddelbare Følger for Europa. Leve den norske Republik!

I Norge er der dog endnu Mænd, ikke mange, et Par. I Danmark er det en næsten uddød Varietet. Men sig mig ei, at de Danske lade sig styre af Carl Ploug. Gjør de det, da er det vor Skyld, Deres og min. Hvorfor have vi ikke for længe siden sat os paa ham? Det er altid en Jammer at høre voxne Mandfolk sige, at den eller den staaer dem iveien. Hvorfor Djævlen slaae de ham saa ikke ihjel?

Jeg er irriteret og gider ei skrive meer. Jeg væmmes tidt saa grusomt over det Hele. Se nu blot Tydskland! 40 Millioner Mennesker tabte for Friheden. Og man har kun eet Liv og kommer aldrig til at opleve noget.

Levvel. Hils Deres Frue mange Gange. Jeg tilbringer Juli Maaned helt med Hustru og Børn Marstrandsvei 4 Kjøbenhavn, i et Hus med Have ved Søen, da min ældste lille Tøs er noget svag og maa have bedre Luft. Ellers fandt jeg alt vel her.

Endnu engang: Lev rigtigt vel!

Deres Ven

G. B.

Skjøndt De ei kan lide min Broder burde De læse hans Bog: Dansk Skuespilkunst, dels fordi den er extragod, dels fordi den synger Normændenes, specielt Deres, Lov paa hver Side.

51. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

16de juni 80.

Kære, kære Brandes,

De er en hel, en stor kunstner i mistænksomhed! Af mit brev at få ud, at jeg muligens ikke vil have Dem med i tids-skriftet! — Ikke fjærneste spor af tanke derom. Jeg vilde alene demonstrere, at Sars's ævne kænner De ikke, æller vurderer De ikke højt nok! Han har det forud for både Dem og mig at vi danner parti; men han erobrer fiender. Hans dialektik og stille lune er i sit slags Nor-

dens øverste. Men få ham til! Tar man tids-skriftet fra os, så blir det nu slæt ikke. Han snakker da — og lar tids-skrift være tids-skrift. I det forrige gad han ikke synnerlig af andre grunne (Liebleins, Kroghs, Dons's forskællige slags dumheder). Et stort argument på Deres side er pænge-bidragene dernedefra, som De stiller 5 i udsigt. Nu skal jeg veje sagen med Sars. Jeg har inviteret ham herop. —

Så De har Deres hustru i København! Du Gode, hvorfor kom I så ikke alle hidop og levede sommeren her hos os! —

Tak for foredraget! Det har slåt fortræffelig til; De må have for- 10 løst Bergenserne.

Men tids-skriftet, tids-skriftet, jeg ser det forud, at det blir ikke, hvad jeg ønsker. — I er alle så uden instinkt for hvad her trænges; I skriver ud af vrede, ud af overlegen kundskab, som vil ægge æller belære æller bægge dele; I kanner nok ondet, som skal hælbredes: 15 men I tager, alle til hobe, fejl af hvorledes. Men det nytter mig ikke, så I får bestemme, som har magten, og jeg får hænge på. Det, jeg venter på, kommer væl så næste gang.

Mine digte har jeg bedt Hegel at skikke Dem; det kunde ikke ske, så længe jeg ikke vidste, hvor De var, De har ikke sagt mig 20 et eneste godt ord om dem! Ved De, at jeg ikke har sét et eneste sådant her i min ensomhed, — med untagelse af at Dagbl. har trykt to af — i parti-øjemed.

Deres brors bog skal jeg læse, og så må De hilse denne min fiende fra mig, som er min vän! Jeg har ikke annet imod ham, kære Brandes, 25 æn at han som kritiker er meget for tilfældig — jeg kan ænnu ikke opdage af hvilken grun; ti hans samvittighedsfullhed ser jeg. Har han stærke sympatier og antipatier, eller hvad er det, som er kommet i nærheden af magnet-nålen, og som ikke mere synes at kunne fjærnes?

30

Å, så det mente De med Kielland. Einverstanden! Han har ikke skrevet mig til en linje, siden han var her. Har jeg som samlet

intryk stødt ham, skræmt ham eller kedet ham? Det brev, som De skrev mig til æfter at have rejst med ham, var også så bittert og barskt. Og dog kan jeg ikke tro det, at jeg har kastet nogen skygge over Kiellands sjæl; når man så holder så af et menneske som jeg 5 af ham, så er det ikke godt muligt. —

Kunde ikke Schandorph og hustru komme op til os en stun i sommer. Kænder De hans adresse for sommeren, så gør Dem en samvittigheds-sag af at spørge ham fra os. De er inviterede fra før. — Her er gruelig tarveligt og ensomt; men sundt er her. Hils 10 Drachmanns! —

Stortingets sejer er ikke alene en sejer over absolut veto og al den egennyttige, rædde åndløshed, som vilde læne sig til dette scep-ter; den er en sejer over den største magt hos os: juristeriet. Og den har det store i sig, at de, som var med her, de og deres vælgere, 15 svigter aldrig. De tar fullstændig fejl, når De tror her er bare et par mæn i Norge. På lannet rager den ene højere op æn den andre; de er af jærn. Dette har de besluttet i den åndelig reaktion-næreste og økonomisk fattigste tid, som Norge har havt siden 1814. Vore byer er sammensat dels af de forhænværende træle, dels af 20 invandrede løsgængere; stammen bor på landet, og den er god i al sin bornerthed; den har karakter. Her har desuden over den norske bonde gåt et fritænker-mod i de første år af dette århundre, som ær mærkelig virksomt i den ænnu, når det gæller at bruge sin forstan. Jeg har aldrig været så glad. Ikke en eneste bonde blant 25 de 40! — Leve Norge!

Deres væn

B. B.

52. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Zelten 16. Berlin. N. W.

Kjære Bjørnson!

21. Juni 80.

30 Er nu ikke De mistænksomme end jeg — og at jeg er mistænksom vil jeg ei negte, men vel at Skylden derfor er min — naar De

troer, at Kielland kan have stemt mig ugunstigt imod Dem. Desværre — »bitter og barsk« kan jeg blive for egen Regning og bliver det vel stedse mere, om jeg end lykkeligvis ogsaa bliver sikrere og bestemtere — men Kielland har visselig kun talt det Allerbedste om Dem, og Deres Rygte og Ry var i gode Hænder, da det var 5 lagt i vore fire. De havde just heller ikke nogen Fjende i Fru Beate.

Hvor kan jeg sige Dem »et godt Ord om Digtene« da jeg ei har seet dem for mine Øine med Undtagelse af en Psalme, der var ypperlig og som Alex. Kielland kunde udenad og havde med sig i Afskrift i sin Tegnebog. Jo det er sandt Digtet til Drachmann 10 har jeg læst, et Brudstykke der stod i »Bergens Tidende« og fandt det baade originalt og fortræffeligt; det er misundelsesværdigt at blive skildret i Vers af Dem.

De misforstod naar De troer at min Hustru er i Kbhavn, hun er her og vi skulle først i Forening d. 30. Juni gjøre den vanskelige 15 Reise med de to Smaabørn til Kjøbenhavn. Hvor skulde vi kunne komme til Norge med den hele Smala? Til Schandorphs og Drachmanns skal jeg bringe Deres Hilsener.

Og nu et Indfald jeg har faaet til at lette Tidsskriftets Fødsel og Udgivelse. 20

Var det mon ei muligt at lade Hefterne skiftevis udkomme i Kbhavn og Christiania, altsaa f. Ex. Januar i Kbhavn, Februar i Christiania, Marts i Kbhavn o. s. v. Saa spares Vrøvl og Strid. Og De fik Tidsskr. som De ønsker og vi, som vi ønske det. Motto: Gjensidig Imødekommen, Gjensidig Velvillie. Fælles Titel, fælles 25 Redaction paa Titelbladet, men Arbeidets Deling. I de Hefter der udkom i Kbhavn skulde fortrinsvis de Danske skrive, i dem i Christiania fortrinsvis de Norske, dog skulde det være fuldstændigt tilstedeligt at en Norsk eller Dansk skrev i Broderlandets Hefte, hvis det passede i Tidsskriftets Kram og Krav. 30

Kjære Bjørnson! Det er altid feil, naar De troer at jeg sætter Sars lavere end De gjør. Jeg skatter ham ubetinget. Jeg mener kun

rent factisk at hans Ry i Danmark ikke er trængt udenfor Videnskabsmændenes Kreds. Jeg har alt i Christiania forhandlet lidt med ham og vi komme særdeles godt ud af det med hinanden, idetmindste var det ham som gjorde alle Vanskelighederne. Jeg har
 5 havt Grund til at troe, at han ikke bekymrede sig særdeles meget, om at arbeide med mig; thi i sit Tidsskrift behandlede han mig ikke godt. — Jeg anseer det i enhver Henseende for vigtigt at vi skaffe Penge. Vi kunne det. Vi have da rigeligere Udbytte. Vi ere uafhængige af Forlæggerne og vi undgaae, rettere gaae udenom
 10 den eksisterende Boghandlerkrig, der gjør at norske Forlæggere ei vil omsende norske Skribenters Arbeide (f. Ex. ei Kjellands Roman, Cammermeyer sagde det direkte til ham), naar disse have dansk Forlægger, og at norske Bøger i Danmark kun skattes, naar de ere udkomne i Kbhavn.

15 Det skal gaae! Blot god Villie, fast Villie til at komme hinanden imøde og være Venner og endelig udrette Noget. Hils Sars fra mig. Et langt, langt Haandtryk. Jeg kysser Fruens Haand. Levvel. Skriv til mig. Marstrandsvei 4, Kjøbenhavn. Ø.

Deres

20

Georg Brandes.

53. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

15de juli 80.
Aulestad.

Kære, kære vän,

hjärtelig tak for brevet, som jeg tænkte først at svare på, når Sars havde været her; men det blir mig for længe, da jeg kanner
 25 Deres utålmodige natur.

Tidsskriftet: Kommer det ud i Danmark, så når det ikke os. Vor udvikling kræver andre æmner (politiske) og fræmfor alt en jævnere behandling, da vi ikke har de forudsætninger, som I har i eders meget større kontingent af dannede by-mennesker. Det er
 30 dette — og alene dette — som gør os betænkelige ved et dansk æller (et skiftevis) dansk-norsk foretagende. At Deres bror er mange

ganger så dygtig som den, vi tænker at måtte nøje os med som sekretær, ved vi desværre altfor godt. At Deres pænger står færdige og vore ikke (også vi vil tage tingen på eget forlag), ved vi også; at der er en mængde medarbejdere, som har øvelse, her bare en tre-fire, som kan påregnes, ved vi desværre også. Men, som sagt, 5 det europæisk-danske hjælper os ikke stort; det kan måske pirre en del hos os; men blive en virkelig drage-dukke kan det ikke. Dette skulde nu engang forsøges. Og det forekommer mig, at I vilde have gavn af at hjælpe os. En situation, som den, der nu er skabt hos os, har måske ikke været i Norden siden i begyndelsen af dette 10 århundre (når untages 48's flygtige dage og män). Det gælder virkelig at nytte den. Nu kommer mine republikanske foredrag på svensk og norsk. Det er min mening med dem at skabe en smule samfundsmoral på hold, hvor man (takket være kirken) næppe har noget begreb om den. Får man menneske-rættighederne og deres døtre 15 borger-rættighederne til at danse op i forestillingerne, så begynner det at knage og knirke i de faste østerlandske bibel-begreber.

Dersom vi får hjælp til at udgive tidsskriftet med egne midler, må vi kunne lønne medarbejdere ganske godt. Alexander Kielland er meget opsat på at få det ud i Danmark; men han bør, synes 20 mig, i alle fall være med at begynde et norsk foretag, så kan jo I tage det af os om et år eller to, når noget fast hos os er oparbejdet. Ja, hvad synes De? Om det ikke ret vil gå med os, men en god abonnements-ring alligevel er samlet, da at flytte til eder, som i alle henseender er rigere? 25

Lad os i hvært fall ikke skilles! Gør os inrømmelser, f. e. til vore borgerlige krav på gode (Steinthal'ske!) oversættelser o. s. v., i det hele på en udstrakt overflytning af udenlandsk klar, fast læsning for dem af os, som slet intet kænner, samt til vore politiske behov og til en jævn form i det hele, — gør os in- 30 rømmelser, fordi situationen heroppe er stærkest, — — så skal vi til gængæld gøre dem, når eders tid senere kommer til at kunne

drage nytte af det publikum, som for første gang nu skulde komme med hos os. Forstå mig nu, Brandes, og vær venlig med samt Deres strenge bror. —

Det er dog ganske forbannet som de national-liberale og stok-
5 konservative her og i Sverige nu hader mig. Skulde jeg ikke nætop spille fallit, så var det nu meget morsomt at leve. Det holder virkelig på at komme til det, at jeg bekæmpes på liv og død. —

Her er en vidunderlig sommer. Aldrig har jeg følt glæden ved
land-liv som i år, og så er det som en sang, der følger mig, at bøn-
10 derne, så langt ifra at tabe mig, fordi jeg gjorde mit religiøse om-
slag, bare endnu stærkere forstår og holder fast. Jeg kommer nok til en og annen gang at fortørne dem endnu; men dette ærer dem, at de gæennem alt kan forstå en man, og det ærer deres dannelse (jeg må bruge dette ord, der gives intet andet) fræmfor vor. Ti kun
15 få af os kan dette, er i den grad fri.

Igår 14de juli flagede jeg for første gang på denne dag. Jeg skal
hæræfter gøre det så længe jeg har flag. Nætop for Norge, hvis kon-
stitution sprang lige ud af den bevægelse, som da blev stor, er dagen
20 dyrebar.

Deres

B. B.

54. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Kjøbenhavn.
Marstrandsvei 4. Ø.
31. Juli 80.

Kjære Bjørnson!

25 Jeg overbragte Schandorph Deres Indbydelse, men han vilde nu absolut til Stockholm med sin Frue, som iøvrigt desværre er ret svag.

Hvorledes skulde jeg kunne tage Deres Ytringer om Tidsskrift-
projectet ilde op! Jeg forstaaer nu fuldstændigt hvad De vil der-
30 med og finder det naturligt og selvfølgeligt at De vil udgive et saa-
dant Tidsskr. i Kristiania. Det kunde jo ikke udkomme andensteds.
Fortrinsvis norske Interesser, særlig Henvendelse til den store Land-

befolkning, i første Linie norsk indre Politik, alt dette dikterer Deres Stilling som Udgiver. Jeg vil efter ringe Evne støtte det projecterede Foretagende saa godt jeg kan, men jeg kan selvfølgelig ikke — hvad De sikkert heller ikke ønsker — figurere som Medredaktør deraf. Jeg kan jo ikke sidde i Berlin og redigere et norsk politisk-religiøst 5 Tidsskrift, hvis Plan er mig temmelig fremmed og hvis Artikler jeg aldrig forud vilde faae at see.

Kun forekommer det mig, at Deres Projekt og mit have saa lidet med hinanden at gjøre at vi udmærket godt kunne virke ved Siden af hinanden. Vort Publicum er forskjelligt, vore Midler forskjellige, 10 kun Formaalet nogenlunde ligt. De kan ei vente; men Ulykken er at vi heller ikke kan det. Tager ikke nu jeg — direkte eller helst indirekte gennem min Broder etc. — et Tag i Udviklingen her, saa knuses, tilsøles, overvrøvles, udfladiges Alt, hvad jeg har villet. Her triumferer Reactionen høilydt og jeg og mit ties ihjel med yndig 15 Enstemmighed eller Ingenstemmighed af hele Fjender og halve Venner. Jeg har med Overraskelse under dette Ophold seet hvor urokkede Dagblad, Fædreland o. s. v. ere i Kjøbenhavns Beherskelse. Vi maa aabne vor locale Krig hvis vi ei vil strække Gevær. Der er intet Valg. Jeg veed ei endnu ret, hvorledes Sagen skal gribes 20 an, men saa Meget er mig klart at vi, om end enige i Sindelag, i Venskab, i Øiemed maa indrømme hinanden fuldstændig Handlefrihed. Som Sagerne staae, arbeide vi bedst for hinanden, naar vi arbeide med fuld Kraft hver for sig.

Læs endelig en svensk Bog »Röda rummet«, den er meget mærke- 25 lig, Svenskernes første levende Bog i de sidste 20—30 Aar. Fuld af Feil, men ogsaa af Talent og Vid, nærmer sig til »Garman & Worse«.

Mit Humør har i denne min danske Maaned været slet og jeg har ingen Meddelelseslyst. Vi leve ellers vel paa vort lille Landsted. 30

Jeg beder Dem hilse Deres Frue paa det Allerbedste og glæder mig over at De møder saa megen Velvillie og Forstaaelse hos Bonden. Det vil trods alle økonomiske Storme give Dem den Freidighed,

De behøver, og som stemmer altfor godt med Deres Natur, til at De ret længe kan undvære den. Altsaa Lykke til!

Deres ganske hengivne

Georg Brandes.

5 55. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

1ode aug. 80.

Kære Brandes,

tidsskriftet er udvortes bestemt. En redaktions-kommitté (antagelig af Sars, Skavlan og Garborg) skal gå iver; redaktions-sekretær er fru Amalie Møller. Første hæfte som prøve-hæfte før nyt-år.

10 Vil I Danske oprætte et eget, nuvel! Vi er så forskællige i meget, så det kan være rimeligt. Men tillad mig at sige, at et »europæisk« tids-skrift heroppe i Norden er det rene Nonsens. Vi må se til at finne den jævnt oplyste og at tiltale ham med vor ærlige, åbne be-
kænnelse om alt i fatteligt, grejt sprog, og med oversættelser fra
15 strøg, hvor vi dels ikke er repræsenterede, dels ikke så godt som udlandet. — Vi skriver så læt bare for dem, som tænker som vi selv, skriver til os selv. Vi må ikke skille vort samfun; vi må samle, så godt vi kan. Vi må ikke bare kalle os demokrater; men være det i vort arbejde. Af den grun inser jeg heller ikke, hvorfor vi
20 skal skilles. I bør have samme mål som vi, og om nogle opsæt er ud af rent dansk behov, andre ud af rent norsk, så er dette ikke noget slemt; de to publikum døger det nok. Det meget værre er at skrive slig, at samfuns-klasserne skilles, så vi lever i en oplysning, som allerede ved sin form er de andre utilgængelig.

25 Hvad skulde ællers af vort ikke interessere et dansk publikum? Vor politik? Jeg er sikker på, at den vil interessere dem mere æn deres egen, så længe den er så frisk som nu, og med penne som Garborgs og Sars's til Hebe'r. Vor Bibel-strid? Der gives intet nordisk publikum, som den ikke interesserer. Vor literatur? I ælsker
30 jo den lige så meget som vi — at sige Alexander Kielland, og stort mere blir det væl ikke med untagelse af mig, som man væl altid kan tage med uden at krepere deraf.

Og omvendt hos eder, hvad er det, som ikke skulde interessere os? Teatret? Jo, da! Literatur-historiske studier? Interesserer os overmåde! Eders digtere? Gid lejligheden må være der, til at vi engang lærer at ælske dem, som de fortjener; det begynder så småt.

Jeg har i denne sag nu taget kommandoen, intil det er ordnet. 5
 Altså: gå med os! Lad der stå, at (alfabetisk ordnet) Bj. Bjørnson, Dr. E. Brandes, Dr. G. Brandes, Holger Drachmann, Arne Garborg, Alexander Kielland, Ernst Sars, Dr. Schandorph, Dr. Skavlan, Erik Vullum er udgivere af dette tidsskrift, — at man i redaktions-
 anliggender henvender sig — til et gade-nummer i Kristiania; — 10
 næste gang, måske næste år, kan det jo blive til et gade-nummer i København. I alle fall burde vi Nordmænd først forsøge, om ikke et norsk publikum lod sig opdrive.

Jeg har taget kommandoen, hvorfor jeg påtager mig at ordne sagen, og det er altså i alvorlighed at jeg spør og bér om svar! Vil 15
 I gå med? Tag nu De kommandoen dernede, kære Brandes! Samle stammerne, tal om opgaverne! Lad det snarest mulig blive bekendtgjort, at nu kommer dyret; det er altid noget. Og i ja-fall: korte bidrag til første hæfte af i alle fall et par Dansker og naturligvis
 hælst af chefen. 20

(Jeg ved ikke, hvad jeg mere har at skrive om; men i denne uvished må jeg nytte den plads, jeg har igæn, til at falde Dem om halsen under tusen tyske, franske, engelske, nordiske udrop af beundring over Deres lille skitse Musset-Sand! Æller i »al norsk jævnhed« (som jeg ikke ejer en døjt af!) takke Dem; det var den smukkeste 25
 musik, jeg på længe har nydt, i den grad var tanke og form ét, og bægge klangfulde. Jeg, som er alene, kan leve dage på et sligt intryk. —)

Skyn Dem nu! Lad noget blive besluttet! Lad os forsøge ikke at sprede os; går det ikke; lad os da dele os! Deres 30

B. B.

Hils Deres hustru fra min og mig.

Tillæg:

Mon ikke de slag, som De og Deres venner rætter mod Ploug-Topsøe & comp. faller væl så tungt fra vort land som fra København, i samfun med os, som når I står alene? Og striden mod de national-liberale er (det nationale untagen) aldeles den samme som vor med intelligentsen. —

Jeg glæmte Pingel. Han har et godt navn heroppe; se til at få ham med, hvis De selv vil prøve på overhodet at få nogen dansk med. Og er der flere, der kan gavne os, så tag dem med.

10 Vi siger på selve titel-bladet, at ansvarlig er alene en redaktions-kommitté, som vælges for så og så mange hæfter. Selvfølgelig! Lige så selvfølgelig, at enhver af udgiverne er ansvarlige for sit. Skulde kommitteen anse noget af det, en udg. skriver for skadeligt, må selvfølgelig en underhandling finne sted uden fortrydelse.

15 Jeg giver på forhånd carte blanche over alt, jeg skriver. Men I, som er finere på det, kan jo tage eders forsigtigheds-regler som I selv agter at stille dem; de skal blive antagne. Kun gir jeg at betænke, at lige så hensynsløse som vi må være, lige så forsigtige, hvor det uden skade for sanheden kan ske.

20 Ønsker I en særskilt dansk dag-bog, så lad den føre.

Vi må udgive tingen på eget forlag; men i fru Møller får vi en, som passer på småt som stort, så jeg ved, at intet vil gå tilspilde, hvorfor vi vist ingen risiko løber. — Å, hvor jeg glæder mig!!! — Men det vil jo være et skår i glæden, hvis I tror ikke at kunne gå
25 med.

Altså herom sikker og snar oplysning.

Deres heng.

Bj. Bj.

56. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Kbhavn Marstrandsvei 4.

Kjære tapre gode Bjørnson!

20. Aug. 80

30 Jeg kan desværre ikke give det forønskede Svar. Jeg har raadspurgt Drachmann, Pingel, min Broder og mig selv og har hos alle fundet

en og samme Hindring for Tilslutningen til Eders Foretagende: Vi tør ikke yderligere vanskeliggjøre vor Kamp i dette Øieblink ved at give vore Modstandere det nye Stikord imod os, at vi ere Fjender af den svenske Konge, af Kongemagt overhovedet, af Unionen mellem Norge og Sverrig og deslige. Jeg for min Del er, som vel 5 alle de Andre, i mit Hjerte Republikaner, heller ikke har jeg nogen-sinde dulgt mine Sympathier; men i Danmark, hvor vi gjenopleve Frederik d. 6tes Dage i forøget og forbedret Udgave, er en Tilslutning til Jer Nordmænd under Eders Forfatningskamp efter Alles Mening saa in-oppportun, at vi ei tør eller kan vove den. Vor 10 høieste Pligt er at føre vor Krig saaledes at vi have Udsigt til Seir hos os, og efter Alles Mening vilde vi betydeligt fordærve vore Udsigter ved Alliancen. Vi tør ei begynde et Felttog letsindigt, som Franskmændene begyndte deres, i Tillid til vore gode Bajonetter, vi maa begynde à la Moltke om muligt. 15

Eder ligger selvfølgelig Eders egen Sag mest paa Hjertet. I have forlods bestemt Foretagendets hele Indretning. De skriver for Nordmændenes Vedkommende, at vi maa være ligesaa forsigtige som hensynsløse. Det er netop Sagen. De Danske maatte kunne sikre sig at ingen Artikel indtoges, hvis politiske Beskaffenhed kunde 20 ruinere Stillingen for de danske Medudgivere og dette er udelukket, da de, skjøndt Udgivere af Navn, først fik Hefterne at see efter at de forelaa færdig trykte.

Det nytter ei at sige at Redaktionskomitéen kun vælges paa Tid; thi danske kunne jo ei være Medlemmer af den, naar Tidsskriftet 25 udkommer i Kristiania.

De maa troe det gjør mig ondt at skrive Dem dette til. Thi mit hede Ønske var fra først af, var alt i de sidste 4 Aar Samvirkning. Kun min Overbevisning og de andres enstemmige, af min upaa-virkede, — thi jeg forelagde Enhver Sagen ved simpelt at forelæse 30 Deres Brev — kun Overbevisningen om at dette fra vor Side vilde være urigtig, farlig Taktik, gjør at vi maa holde os tilbage fra Med-

udgivelse. Hvad nytter det at skrive, at Udgiverne kun er ansvarlige for det, de selv skrive! en Udgivers Væsen er netop at være ansvarlig for det Hele.

Hav Tak, kjære Ven, for Deres varme Ord om den lille Billing 5 af mig i »Ude og Hjemme«. Den fortjente neppe saa megen Ros, men jeg tager med Fryd imod Ros af Dem. — Her seer Alt saa sort, saa trist ud som muligt. De har vel seet at de Nationalliberale ere godt ifærd med paany at komme direkte til Roret. Fischer maa betragtes som en falden Mand paa Grund af Topsøes utrolige Artikel 10 om hans »Levnet«. (Han skal have to uægte Børn, som han har adopteret og opdraget). Men det er ei, som man skulde troe, erkedumt af Reactionen at skrive Sligt eller (som Ploug) at rose Hr. Caspari's Poesier. De kan vove Alt, da Intelligenspøblen er dresseret til at applaudere Alt.

15 Vi maa see at vende op og ned paa denne Tilstand. Jeg er — af Hjerte, med Smerte, overmaade meget — Deres Ven

Georg Brandes.

57. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin. Zelten 16. N. W.

Kjære Bjørnson!

20. Mai 81.

20 At jeg i dette Øieblik har læst Deres Tale ved Wergelandsstøttens Afsløring, læst den med Rørelse og Glæde det er kun den ydre tilfældige Anledning til at jeg i denne sene Nattetime skriver Dem til. Men jeg har, før De paa Deres Side paany gav mig Livstegn, villet sige Dem, at jeg med Lidenskab har fulgt Dem paa Deres 25 Togt, at jeg stadig mere og inderligere glæder mig over Dem og Deres Udvikling, at jeg seer Dem voxe Dem større, sanddruere, kraftigere, fastere og klogere for hver ny offentlig Udtalelse, og at jeg nu kun beklager de Aar der gik før vi fandt hinanden; hver Skygge af Usikkerhed eller Mistænksomhed er pustet bort af min 30 Sjæl. De er en god Mand, en nyttig Mand for Deres Folk og for Mænd af andre Folk; gid vi, gid vi i Danmark havde en Mand som

Dem. De er en Troende, og i Danmark skorter det saa græsseligt paa Tro. De er en overlegen Mand, og hvor er der i Danmark en overlegen Mand? Vi have mismodige Kræfter, haabløst og ironisk kjæmpende Talenter, fine Intelligenser og brave Hjerter, men der er ingen Storm i Sjælene. Ak der er altid Storm i min Sjæl og 5 derfor er jeg tilovers i Danmark.

Jeg vil ei fortælle Dem om mig selv. Jeg arbejder enormt, vil udgive mange Bøger paa Dansk og Tydsk inden Jul, skjøndt jeg mangler enhver anden Medbør end den, der ligger i det tydske Publikums varme og redebonne Anerkjendelse. Jeg har maattet anvende 10 megen Tid paa at lære mig ét Sprog til, saaledes at jeg kunde beherske det som Skribent, men jeg fortryder ei det haarde Arbeid.

De har imens seet lykkeligere, friere Samfund end dem, jeg kjender. De har aandet skarp frisk Luft. De var lidt af en Hjemfødning, De er det ikke mere. De var trykket af økonomiske Sorger, De 15 maa nu være ude af dem. Jeg tør med Sandhed sige at for hver Dollar, De har fortjent, har jeg glædet mig.

Det er sent og jeg maa iseng, da jeg har saa meget at gjøre imorgen. Vi have desuden saa længe været uden Forbindelse med hinanden, at Detailmeddelelser vilde svulme op til en Bog. Tag der- 20 for mit Haandtryk; hils Deres Frue hvem jeg ønsker Dem tillykke til at have truffet og hvem jeg ønsker tillykke til at have faaet Dem hjem. Deres Søn var hos min Hustru i min Fraværelse og gjorde det bedste Indtryk; han skal have udviklet sig meget.

Det gaaer min Hustru og mine to Smaaapiger vel. 25

Deres

Georg Brandes.

58. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

29de maj 81.

Kære, gode Brandes,

Aulestad.

Deres kærlighedsbrev ved min hjemkomst, det første jeg greb på 30 mit bord, det første jeg svarer på, har frydet mig. De har ofte været

i mine tanker; ti blant tyskerne der måtte De kunne tjene en formue. Muligens også i en og annen by blant skandinaverne med æmner over levende mænd som Ibsen og mig; døde bryr de sig vist ikke en døjt om. De fleste er råere æn råt.

5 Gør det! En forfærdelig vinter, som lagde mig ledig det meste af både februar og marts gjorde mit udbytte tarveligt; men dog så pas, at jeg ikke klager. Mit udbytte forræsten, navnlig at jeg nu læser Spencer i originalsproget med samme læthed som Søren Kierkegård (som jeg ikke læser) er meget stort. Jeg kommer tilbage som
10 en dygtigere man.

Hvad Norge imidlertid er vokset, overgår min dristigste drøm. De kan selv dømme af den modtagelse jeg fik trods al vantro. Jeg er så glad over mit folk, mit land, mit hjem (Gud, hvor her er dejligt!) at jeg aldrig væntede at blive så rigt glad.

15 Den tiende august i næste år fejrer jeg mit 25 års-jubilæum. Til da vil jeg have ud mit ny drama og »af mine foredrag om profeterne«, — en folke-bog, som jeg har lært at skrive i Amerika. Ved siden deraf må jeg tage nogen del i vor politik; men alene en program-givende, og som følge deraf lidt korrigerende nu og da.

20 Ænnu ikke læst Kiellands »Arbejdsfolk«. Glæder mig til den over al beskrivelse. Læst Vullums to små-bøger »Falsen« »Wergeland«. Hvor holder det menneske på at blive dygtig! Han er min største overraskelse! — Tidsskriftet begynder i November, såsom da kommer Januar-hæftet ud. Måtte nu Deres navn komme med på ud-
25 giver-listen for sammen med Deres brors at stå ved siden af mit, da vi hører til de reformerende B'ers mer og mer udbredte familie.

Kære, gode Brandes, rejs til Amerika og skaf Dem underlag! Den »storm« i sindet må holdes ud. Underlag og stærke væggen! Lad
30 vor arbejdsdag blive lang, vi har så grænseløst meget at gøre, og vi har i fræmrykket alder at låne de unge autoritet og asyl; vi ved, hvad det koster, intet sådant at finne, når det er mest fornødent.

Altså nu er Deres danske parti inne i politiken; nu har jeg håb. Et gænnembrud i Norge (og det er ikke langt borte; vi har valg om væl ét år) vil snart blive et gænnembrud i Danmark. Den store fejl i Danmark er, at man ikke sætter republikens åbne program i sædelighedens navn; ti det er dybt usædeligt at lade sig styre som nu i Danmark. »Oportunisme« må ikke forstås så, at man undlader at sætte in det eneste, som kan bringe på glid, fordi om det i sig selv endnu ligger langt borte; det er nætop republikken, som er det store agens i fiendens sin; den er det, som driver ham til forbrydelser; men den samme kan også drive ham til at give æfter. Var jeg dansk, reiste jeg nu fra sted til sted og overbeviste dem om, at valgene må ske på grunlag af republik; jeg er ofte fristet til at gøre det, skønt jeg ikke er dansk.

Hvor det har frydet mig, Brandes, af Spencer at se, at ikke én linje i »mine foredrag over republikken« strider imod noget i den moderneste sociologiske tænkning. Jeg ved intet, hvorover jeg har følt mig så stolt.

De gjorde mig en stor tjeneste, hvis De sagde mig, hvilken bog jeg skulde læse for med ét slag at komme in i den moderne psykologi.

Har Julius Popper udgivet annen del af sit værk om Patriarkerne? Hvorledes står kritiken af første del? —

Annet og stort nyt, — sig mig det! Lad mig få følge med, så vidt jeg har tid og kræfter og kunskab.

Hils Deres hustru fra mig, kære vän. Min havde forvandlet huset her under mit fravær til et paradys!

Å, hvor her er dejligt, å, hvor det vilde more mig at se Dem se os her i vort eget. Ti her er Norge, og især om sommeren, når de fleste af dem, som nu er ledende, sidder en liden stun hvær på min veranda!

Deres 30

Bjørnst. B.

59. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin. Zelten 16. N.W.

Kjære Maestro!

18. Juni 1881

Hermed den Undertegnedes Portræt som sendes i Haab om at faae Deres til Vederlag, da jeg ei har det og dog sandelig ei vil kjøbe
5 mig det i en Butik. Vær altsaa saa god at sende et.

Deres Amerika-Raad er gode nok; De glemmer kun at jeg udi Ry er i Sammenligning med Dem hvad en beskeden Flue er mod en mægtig Humlebi. Imidlertid har jeg jo den Fordel at kunne tale et mere udbredt Sprog. Vær saa elskværdig at lade mig vide hvad
10 De paa Deres Reise har tjent Netto. Før om nogle Aar kan jeg iøvrigt ei tænke paa Sligt. Jeg udgiver nu først 7 Bind paa Dansk og Tydsk og flere maa følge før jeg kan reise. Jeg er bunden ved Kontrakt.

Kjære Ven! jeg seer De er en uskyldig godtroende Sjæl og ind-
15 bilder Dem at Psychologerne vide mere om Psychologien end Digterne. Den egentlige Psychologie findes i gode Romaner, Noveller og Dramer.

Jeg raader imidlertid til at læse Taines fortræffeligt skrevne og lærerige Bog *De l'intelligence*, 2 Bind samt Herbert Spencers berømte *Principles of psychology*. Jeg troer at Bain's Bog »*The Emotions and the will*« som ellers er god, vil være altfor bred og kjedelig for Dem. Englænderne besidde jo den Guds Gave, som Tydskerne begynde at kaste Vrag paa, ikke at kunne skrive.

Jeg kjender desværre ikke de Smaabøger af Vullum, som De
25 roser saa meget. Arbeidsfolk er en god frisk modig Bog, men den har mange Mangler. For mange Personer, en karrikerende Form som vækker Vantro, kun undtagelsesvis rigtig Menneskeskildring. Syfilishistorien er noget tvungent opfundet. . . .

Om Republik og Ikke-Republik har jeg hverken Lyst eller Tid
30 til at forhandle skriftligt. For mig staaer det som om det for Tiden kun vilde splitte endnu mere at kaste Ordet ind iblandt det danske Venstre. Det gjælder for os om at samle Demokratiet, der er splittet

nok. Det nytter ei heller at troe som Berg at man kan vente til en ny Slægt voxer op og for øvrigt vandre gennem Ørkenen med den gamle Slægt, vi maa virke med de Kræfter der er. Desværre er danske Bønder umandigere end norske. Pfaffen-Regimentet er vel omtrent det Samme i begge Lande. En grundtvigiansk Præst Otto Møller 5 har i denne Tid udgivet et meget læst af Fanatisme skummende Skrift imod os. Fritænkeri beroer paa »bevidst Løgn«. Min Broder er som Folkethingsmand »æreløs«, jeg prædiker »Usædelighed«, »Vellyst« og det Øvrige; det er en »Frækhed« at Nogle engang i fordums Tid have tænkt paa at ansætte mig ved et dansk Universitet. Det 10 gaaer i dem, de er godt forberedte af Topsøe og de øvrige Banditter. Noget gaaer det jo imidlertid frem.

Sig mig om en Dame jeg for et Aar siden traf i Christiania Fru Janson er kommen hjem til Norge. Hun lovede mig dengang et Besøg i Berlin men kom (som De og alle andre, jeg bryder mig om, 15 der melde sig) aldrig, naturligvis aldrig. Vil De hilse hende og hendes Mand, der nylig skrev et smukt Digt til Wergeland.

Om Popper veed jeg ikke noget; men han betragtes af kyndige (Steinthal) som altfor fantastisk og hypothetisk. Hav Tak for den Tale, De holdt om Christendommen etsteds i en lille By. 20

Lev nu vel i den smukke Sommertid, hils Deres Frue mange Gange og sig hende paany at min Kone syntes saa godt om hendes Søn og fandt han havde vundet saa overordentligt, og glem ikke naar De svarer, virkelig at svare paa mine Spørgsmaal.

Deres 25
Georg B.

60. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad
14de okt. 81.

Kære,

først om stilen i Lassalle! Når jeg står på en højde og ser langt ud og de ænkelte gæstanne tydeligt, tænker jeg aldrig på, at det 30 er fordi luften er så klar. Sæt »stil« in for »luft«, og De har forkla-

ringen på, at man læser denne bog ark æfter ark uden at huske på stilen. Det første sted, hvor jeg måtte tænke på den var, da De kom til Berlin med Deres hælt! Men da De er gruelig koket, så blev det alene min forundring, at først her mødte stilen og mældte
5 sig som noget sælvstændigt.

Ja, dette er en fullvoksen bog! Jeg kunde prate med Dem om den i timer. Skulde det tilsist ikke lykkes at bibringe menneskene en ævne til at se på folks fejl med en smule naturhistorisk øje? Slige
bøger som denne skulde den ikke lære menneskene lidt af en me-
10 tode? De lærer os at se.

De er så snil, så varm, så naturlig oprigtig i denne bog; der er ingen ekstra-ærinder, som besørgeres, og ingen upåagtede stunder i samtalen. Alt fast, redeligt, klart. De forekommer mig stærkere i samme grad som De blir vænligere, mandigere i samme grad som
15 De blir mildere.

Det var naturligvis Dem, som skrev om Ploug i dansk Morgenblad. Jeg lo rasende; ti det er truffet — måske lidt forringet; men i alle fall ikke af ondskab. De lar ham i hans sneverhed bli en bra karl, og det skal De ha tak for!

20 Derimod ingen tak for Deres artikel om Bismarck. Nej, af æstetisk utålmod at svigte de ærlige mennesker, der er i pagt med friheden, se, det er jeg ikke med på.

Jeg er ikke engang med på i ordets udstrakte mening at kalle Bismarck en statsman. Den kan ingen statsman kalles, som aldrig
25 har set en alen fremfor sig.

Han er den store tyske ur-okse, som har spænt sig foran den store vågn, da den var færdig. Men så langt som der var oparbejdet klar vej af klare hoveder drog han støt og sikert; da han skulde dra videre æfter eget instinkt, har han sandsynligvis skadet mer æn
30 han før gagnede, og der skal mange år og mange gode kræfter til at få den tilbage igæn og in i sporet.

»De andre ejer ikke initiativ«. Kan være; det er jo faktisk ude-

stængt fra lovgivningen, og stillingen er blét slig, at ingen har annet eller større at gøre æn modstan. Bismarck har så råt spekuleret i en hel hoben menneskers fejl, at han har fåt den hele situation fast-kørt. Jeg holder ikke ud at læse et tysk blad.

Jeg arbejder på et stykke, som jeg har et fast tag i, og som i tusene 5 stykker er mit eget liv. Det vil komme godt. Det er en levende tragedie, og der er kraft i den.

Deres portræt skal De ha hjærtens tak for! Jeg havde så mange ærinder at besørge, at jeg tabte lysten til at skrive. Nu går tingene (de politiske) omtrænt som jeg ønsker, så nu har jeg trukket mig 10 noget tilbage. Jeg har i politiken ingen annen ærgærrighed æn en gang imellem at gå hæn til rorgængereren forat få kursen noget annerledes, når der er fält for meget af. I det religiøse har jeg fåt en liden forpost-fægtning nætop istan; til våren stiger jeg fræm med det allerhæftigste anfall. Fra tidsskriftet hører jeg ikke mere. Med 15 de kære i Kristiania er og blir alting en umulighed.

Nu ja, det var dette om Lassalle, at De er et geni, en årvågen vilje, en ærlig sjæl, en prægtig fyr!

Deres innerlig hengivne

Bjørnst. Bj. 20

Min hustru henrykt i Deres bog. Hils Deres!

61. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*
Kjære Ven!

Berlin. Zelten 16. N.W.
22. Januar 82.

...

Det var og er mig en stor Glæde at De syntes godt om min Las- 25 salle; De var en af de faa, bestemte Læsere, paa hvem jeg under Udarbeidelsen tænkte. Det var mig og en Fornøielse at holde Foredrag om Dem. I Kjøbenhavn holdt jeg det om Dem tre Gange, to Gange paa Universitetet, og selv anden Gang var der saa fuldt, at 100 Mennesker maatte gaee uden at kunne faa Billet, og jeg 30

gjentog det gratis for hened 600 Studenter. Det svarer ikke til det, som findes i Moderne Geister og som De maaskee har seet. Det er betydeligt bedre og mere sluttet; det andet er beregnet for Tydske. Jeg haaber snart at faae Tid til at udgive det. (Thi jeg
5 har Kontrakter paa mig).

De bebreider mig min Artikel om Bismarck. Vi forstaae ei hinanden og kunde mundtligt gjøre det saa let. Denne Artikel var det uklogt at skrive, thi den løb alle tydske Blade rundt, den conservative Presse aftrykte den med Jubel (og med Udeladelser af
10 det Vigtigste, alle Forbeholdene) og mine Venner her have taget mig det ilde op, ligesom den liberale Presse har skjældt mig ud. Men Artiklen var sand. Se Bjørnson: disse gamle Ord Høire og Venstre have ude i Europa tabt det Halve af deres Mening; det er forældede Ord. Vi staae paa Tærskelen til en Tid hvor Stikordene
15 ville lyde: Kollektivisme eller Individualisme! Fordi Bismarck har Blik for det Sande og Fremtidsrige i Kollektivismen, staaer han over de Liberale. Forsaa vidt naturligvis! Han har tidlig forstaaet Socialismen, de Liberale have kun haanet og beløiet den og forstaae endnu den Dag idag Intet af den. Bismarck er visselig en
20 Frihedsfjende. Men Bismarcks Interesse for Fjerde Stand kan være ægte, de Liberales kan ikke være det. De Liberale er Bourgeois, kjæmpe for og maa kjæmpe for Bourgeois-Interesser, ere valgte med disse for Øie. Bismarck, som staaer over disse Interesser, kan idetmindste hæve sig til at see Sagen fra et høit Standpunkt og kan
25 antage sig de Arveløses Sag. Han opfatter det som sin Opgave, det veed jeg fra mange private Ytringer af ham, der er blevne mig overbragte.

Ulykken er at de Midler, han anvender, er fordømmelige.

. . .

30 Det har fornøiet mig meget, at vi to uden Aftale og som jeg formoder af ganske samme Bevæggrund paa et og samme Tidspunkt og næsten med samme Argumenter have taget Ordet til Henrik

Ibsens Forsvar, nu, da han havde vovet sig saa langt ud, at han trængte til Støtte. Jeg er overbevist om, at det gaaer Dem som mig. De er ei synderlig glad over Stykket selv; thi vi trænge til Arbejder, der overbevise og vinde, ei til saadanne, der tirre og skræmme, dernæst er det saa uheldigt at Gengangerrepliken, den afgjørende, 5 er sat i Forbindelse med Udtalelsen af det Konventionelle i Forbudet mod Ægteskab mellem Halvsødskende. Men hvad skal vi med den Opposition. Jeg for min Del har ingen Brug for den. Jeg har 1) aldrig haft nogen Søster, 2) aldrig villet gifte mig med hende, 3) er jeg allerede gift. Men skjøndt Stykket saaledes i sig 10 selv snarere skræmmer Folk fra de nye Ideer og deres Mænd end det vinder nogen, saa gjør det dog den Gavn, at det utvivlsomt indordner Ibsen i deres Rækker, i hvilke man saa længe har vægret sig ved at ville see ham. Jeg forstaaer ei ret, hvorfra han har faaet dette Mod paa een Gang, forstaaer ikke heller hvorfor han ei har 15 ført sit Stød med større Sikkerhed og mindre Vildhed. Efter 5 Aars Taushed sendte han mig et Brev til Tak for min Artikel. Det glædede mig thi jeg har altid holdt af ham og skylder ham fra gamle Dage megen Opmuntring. Desværre har han ogsaa sendt nogle Anmeldere af lav Art Tak for halvt fjendske Anmeldelser, hvad der har 20 rygget sig i Kjøbenhavn og undret og skadet meget.

Jeg veed ei om De har seet en Digtsamling »Rødtjørn« af en ganske ung Mand Gjellerup (23-24aarig), hvem hele den danske Høire- 25 presse har overdænget med Skarn og som har meget Talent. Han sendte Dem paa min Anmodning sin Bog om »Arvelighed og Moral«, men jeg veed ei om De har læst hans Vers. Har De en Dag et godt Øieblik tilovers, saa send ham i saa Fald en Linie, thi Angrebene — det styggeste stod i »Ude og Hjemme« og var et sandt Judas-Smækkys — have gjort ham noget modløs og arbejdsudygtig. Hvorfor nævner nu et Blad som norsk Dagblad ikke med et Ord 30 Bøger som hans, hverken hans videnskabelige eller digteriske Production, hvorfor har det end ei nævnt, end mindre anmeldt min

Bog om Lassalle. Jeg begriber ei Bladet, mindst dets Adfærd mod mig, thi jeg har med største Uegennyttighed gjort det mange Tjenester og det sender mig end ei de faa Skillinger, det efter egen Regning er mig skyldig, og besvarer ikke mine Breve.

- 5 Vi to — De og jeg — leve begge hver paa sin Vis meget isoleret, troer jeg. Jeg taler altid Tydsk og omgaaes kun tydske, De lever vel mest sammen med Bjerger, Heste og Køer. Vi forholde os begge kun gjennem Bøger, Blade og Breve til det Liv, der mest interesserer os. Der er heri noget galt, men jeg er ei istand til at gjøre For-
- 10 andring heri for mit Vedkommende.

Min Familie lever vel. Min ældste lille Pige er nu tre Aar gammel og for mit Faderøje et lille Vidunder af Gratie, Livfuldhed og Kløgt. Hendes Indfald forbause Alle. Den yngste lille er snart to Aar og meget skjøen.

- 15 Jeg beder Dem ei lade lang Tid gaae hen før De lader høre fra Dem. De maa paaskjønne mit lange Brev lidt, thi er det end kjedeligt, saa havde jeg kun daarlig Tid til at skrive det, og man kan kun skrive morsomt, naar man skriver hver Uge.

- Min Hustru og jeg selv bede os gjenkaldt i Deres Frues og Deres
- 20 velvillige og venskabelige Erindring.

Jeg er Deres ganske hengivne

Georg Brandes.

- De vilde tjene mig meget ved i Korsbaand (5 Øres Frimærke) at sende mig Deres Tale ved Wergelandsfesten. Mit Exemplar er
- 25 kommet bort og jeg har Brug for det. Men glem det nu ikke, De er saa glemsom.

62. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad

Kære Brandes!

29 jan. 82.

- Det at bli fortryllet, er en kortvarig glæde; men den er vidunder-
- 30 lig, mens den står på. Og De har fortryllets ævne; selv i brev har De den! Tak for det siste. De har ikke natur fælles med mig,

og derfor er der noget, som De ikke har tag i; men så forstår De intenst hvad De har brug for og holder Dem til det med mandigt alvor. — På dette amerikanske papir med d^o blæk vil jeg ikvæll snakke med Dem, som med en forlovet; ti der er en arbejdets — øjemedets — pagt mællem os, der er urokkelig. — Ibsens bog 5 er mig igrunnen modbydelig. Dora var det også; denne er det mindre trods de unødige kådheder, han har tilladt sig. De samme ting kunde i en annen (en værre) mun æn fru Alving's være sagt uden anstød; her er de dumme, ti de udrætter intet i billedet uden at skæmme det. Og så er det hele unaturligt; forseret intil unatur- 10 lighed. De skulde dog en gang gå i kast med hans psykologi; ti i den ligger det. Han bruger alene menneskene til at sige repliker; han har ikke forælskelsens forståelse af dem; de siger ting, som slår sammenhængen i dem istykker. Fruen er ikke et menneske; sælv præsten er tilsist bare en idiot; ja, igrunnen er de det allesammen, 15 før de slutter. — Jeg ilte med at skrive til fru Vullum, at bogen måtte (også for ikke at skade os som parti) opfattes som af Dem og mig senere sagt. Men Garborg havde alt begåt dumheden, før brevet nådde. Sælv skrev jeg — ikke fordi at ikke andre kunde gøre dette bedre; men for ikke at stå som »den bedre«, såsom jeg 20 i alt hovedsageligt dennegang er enig med Ibsen. — Hvad De skriver om Bismarck kænte jeg som opfatning fra visse ringe i Tyskland gænnem Jonas Lie, der sælv hylder den. Men stilles sagen således, næmliq som kamp mællem kollektivisme og individualisme (ikke sant: dumme betægnelser, ti individualismen kommer aldrig 25 før til sin ræt æn i kollektivismen?) så mener jeg, at den liberalisme, som vil ha alminneliq stæmme-ræt, præsse- og forsamlings-frihed og på dette det parlamentariske system, den fører bredt og sikert in i socialismen, hvad så førerne idag mener om den; mens den despotisme, som vil fræmhjælpe de små, slår både sig og dem 30 istykker. Det er at ville det gode med det onde. — De synes at nære større beundring for Bismarcks intellektualitet æn jeg gør. Uden

de preussiske konge- og hær-midler gad jeg rigtig se ham på schakbrættet! — Jeg beundrer personlighedens voldsomme kraft, personlighedens logik. Men han siger jo ikke en sætning i disse sine siste brutale taler, som kan stå sælvstændige; de må sættes på magtens
5 stativ for ikke at bli latterlige. Hvor er han ikke latterlig i sin brug af kejseren! i sin storm mod tiden, i sin kristendom, i sin socialisme, i sin tobak!! Jeg spår, at her kommer en tragisk kollisjon a la Ludwigs »der erbförster«, i større stil, inrættet for den større man, og som absorberer det latterlige i sin strænge skæbne. — Fra Bismarck
10 til — Topsøe. Jeg kænte ham hos Clemens Petersen, og da var han nervøs og forfængelig; men intellektuelt interesseret og modig. Er han senere blet alt det, De siger, da burde De gi mig kænsgerninger; ti da skyller jeg Deres bror en oprejsning. — Forræsten: mente Deres bror, han var en fejj kæltring, hvorfor fanden skrev han så ikke
15 det? Her er så mange former for at sige sligt, og da var jeg blét opmærksom. Det, der står, er ikke det rætte, kan ikke være det rætte. — Med forbauselse hørte jeg af Thommessen, som nylig var her, hvorledes Dagbl. har behandlet Dem. Kan De ikke gi mig et kort resumé; ti jeg arbejder af al magt på at få Grevstad væk.
20 Jeg ønskede at oplyse hvorledes han har tabt Dem, som han har tabt mig — og vil tabe alle de bedste. — Da har De heller ikke læst mit inlæg om ægteskabet og Ibsens bog som svar på et angreb? Jeg holder det for noget af det bedste, jeg i den vej har skrevet. Det var tydelig tale. — Jeg har nætop ændt en fortælling til vort
25 ny tidsskrift; den heder »Støv«. Jeg har en annen en lige i hælene (»På Guds veje«). Nogle digt kommer også, især »salmer«. — Min hustru bér Dem, når De ænnelig må arbejde som en hæst, ænnelig også spise — ikke som en hæst, men som den mest raffinerede gourmand, der som kært vil have alt af første sort uden gögl. Er
30 Deres hustru flink i det kapitel? Det morer mig, hvad De siger om Deres lille pige! Det morer mig uhyre! I den alder er de aller-sødest. Vort yngste barn er nu fæm år, sunheden, grejheden sælv,

hele husets glæde; men den fortryllelse som over treårs-alderen er der ikke over 5-års-alderen.

Den ny redaktør af »Gegenwart« har stræget en hel del i mit opsæt under det påskud, »at han som Schwejtzer må være tvefold forsigtig«. Hvorfor fanden er så folk Schwejtzere, når de bare er 5 det for at afføre sig det? Han lod mig sende 50 kroner! Det er til oversætteren og lidt til! Og har den frækhed at be om mere! — Nu hører jeg, han har tat in et stykke om mig af Hartvig Lassen, denne gamle forlorne literat, der har forrådt alt, han engang har holdt af, og det med »frejdighed«! Er der noget i det, som faktisk 10 bør rættes, så gør det, Brandes! Er det det alminnelige vås, så skidt med det. — Ibsen skriver til alle, som skriver et godt ord om ham offenkjært, at sige, hvis de sender ham det. Han forsmådte i sin tid ikke at lade skuespillerne ved det kgl. teater virke for en dannebrogsgdekoration! Jeg har det fra fru Heiberg. — Hånden på hjertet: 15 tror De han havde sendt ud sin siste bog, hvis han havde troet, at modtagelsen blev denne? Tror De ikke, han mente, det måtte bli umuligt? Det var jo et værk af Ibsen?! Tar jeg fejl, så vil jeg ved lejlighed trykke hans hånd igæn, skønt den er som at ta i sop. — Min siste fortælling handler om det samme som hans siste bog. 20 Jeg havde just dagen forud skrevet en replik, som jeg fant igæn ord-ræt i »Gængangerne«, da jeg dagen æfter læste den. Men jeg strøg den naturligvis. — Den liberale sag gør glimrende fræmskridt; min republikanisme blir formelig tyk-mavet, så trives den. Gud bevare Kong Oskar den andre! Fritænkeriet, arm i arm med 25 friheden, — leve kong Oskar den andre, sælv når han er død! Han har rejst æres-porten for begge!

Deres tro

B. Bjørnson.

Gjellerups bog om Arvelighed faldt klods ned i min læsning og 30 glædede mig uhyre. Ikke mindre hans digte på grun af deres mod, anskuelse, apparat; men om han er digter. ved jeg ikke. Begge dele har jeg sagt ham.

63. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin, Zelten 16. N. W.

Kjæreste Ven!

7. Marts 1882.

Jeg veed ikke selv hvori det ligger at jeg er blevet saa sen til at skrive Breve, jeg gaaer og ruger i Ugevis over et Navn som nu Deres
5 og kommer ei til at svare. Det er vel det samme som gjør, at jeg ei mere gider trykke mine Bøger. I yngre Dage trykte jeg Bøgerne, naar de var halvt eller kvart færdige, nu lader jeg Manuscriptet ligge i Aaringer. Fra 72—75 udgav jeg 4 Bind Hovedstrømninger, fra 75—82 har jeg ei faaet eet færdigt. Min Kritik er bleven saa
10 mægtig. Jeg vil gjøre varigt Arbeid nu. Og jeg gider ei mere skrive det rene Vrøvl selv ikke i Breve.

Det var mig inderligt kjært at mit sidste Brev behagede Dem, jeg har siden da levet et forstyrret Liv, var nogen Tid borte og holdt Foredrag i Hamburg og Bremen, har gjort adskilligt Smaateri færdigt. End ei mit Foredrag om Dem har jeg endnu faaet trykt.

De troer, jeg ei læste Deres fortræffelige Artikel om Ægteskab og Christendom; De tager feil, jeg læste den og frydede mig i mit Inderste; det var helt igjennem netop hvad der burde siges. Saa afbrød Grevstad Discussionen. Å propos Grevstad. Jeg seer, De har
20 at beklage Dem over ham, ligesom jeg og De ønsker i Grunden ogsaa af mig Vaaben imod ham. Jeg er vred paa ham, men jeg har Medlidenhed med ham, og hvad Hovedsagen er: jeg begriper ham aldeles ikke. Hvad gaaer der dog af Fyren. Er han dum? Jeg
25 for min Del havde visselig ingen Grund til at tvivle paa hans personligste Hengivenhed; thi faa unge Mænd talte til mig i saadanne Udtryk, da jeg første Gang var i Norge; han sagde til mig: »De bringer os 10 Aar frem ved Deres Komme«, han hentede mig som Deputation med nogle Andre en Aften, da Studenterne gjorde en
30 Sexa for mig i Studenterforeningens Sal og han skrev Sangen, der blev sunget til mig. Daarlig var den, men velment.

Det var i 1876.

Under Vullums Redaction fjernede jeg mig helt fra Dagbladet.

Da Grevstad overtog Bladet, havde jeg netop sendt Olaf Thommessen en Artikel paa hans Bøn; men da Grevstad saa denne i MS., bad han saa meget om han maatte faae den, at Th. gav ham den, hvad iøvrigt ei stemmede med mit Ønske. Saa skrev han til mig, temmelig latterligt, om hvad jeg fordrede, om Honoraret o. s. v. 5
 Jeg svarte selvfølgelig at naar jeg skrev i hans Blad, var det for Sagens Skyld og ei for at tjene Penge. Jeg kunde ei skrive helt gratis, men jeg agtede ei at prutte. Han skulde give hvad han kunde. Han fastsatte selv en Ubetydelighed, sendte imidlertid aldrig Penge uden at jeg krævede dem af ham, hvad ærgrede mig. 10

Saa efter at jeg siden ifjor Foraar havde skrevet ham en Del Artikler og aldrig faaet en Øre af ham skrev jeg, da jeg i December var i en øieblikkelig Pengeforlegenhed, dette til ham, sagde det var mig pinligt at fordre Penge, men jeg havde i Øieblikket ingen, da jeg var bleven snydt af en tydsk Student og bad ham sende hvad han 15
 efter eget Opgivende i et foregaaende Brev skyldte mig. Herpaa kom intet Svar og efter 3 Ugers Forløb skrev jeg da paany at denne Taushed var en Uartighed og at jeg ei mere vilde have noget at gjøre med ham. Herpaa svarte han ei et Ord.

Ikke desmindre sender han mig nu daglig Bladet, som jeg gjen- 20
 nemseer, skjøndt det er daarligt redigeret. Det er det Hele; jeg veed, De gaaer ud paa at styrte ham. Som sagt jeg har nogen Medlidenhed og Hovedsagen er, jeg kan ei være vred, thi jeg forstaaer ham ei; for hver eneste af de Artikler, jeg sendte, har han takket mig i de varmeste Ord og han gjorde mig i November i Christiania 25
 strax sit Besøg. Jeg troer han er skjødesløs og doven. Man sagde mig, De gjerne vilde have Lofthus i hans Sted. Lofthus er en tro Ven, en sikker Mand, en Karakter. Men jeg er ei vis paa om han passer saa godt for Christiania. Han er mig ikke ret ung nok. Der er jo flere. Bliver Heiberg til noget?? Irgens-Hansen er et betyde- 30
 ligt kritisk Talent. Men den første Pen er utvivlsomt Garborg; blot han ei af en vis Plumphed lod sig forlede til at begaae Dumheder

som nu med Ibsen sidst. Hvor høit han staaer som Menneske, det har hans Novelle, som han sendte mig, lært mig. Der er et stort Stykke af en Poet i ham. Og saa hører han til de haarde Nødder, som ikke kunne knækkes. Hvis han ikke allerede havde »Fedra-
5 heimen«, var han sikkert den bedste at sætte i Spidsen for Dagbladet. Der er mig noget æsthetisk ved Lofthus, han skriver Vers (!); det samme hører jeg iøvrigt om Lars Holst. Det er slemt, meget slemt, det tyder — ikke sandt Bjørnson? — paa en Bedærvethed i det indvortes Menneske, som De selv kjender noget til.

10 Og nu tusind Tak for »Støv« som Skavlan i Dag sendte mig. Havde jeg Dem her, trykkede jeg begge Deres Hænder, kastede mig til Deres brede Bryst og foretog mange lignende gymnastiske Experimenter; nu nøies jeg med at gestikulere i Frastand, og Deres Frue kan give min Pantomime Legemlighed.

15 Alt det om Træerne, Sneen, Støvet, den hele Naturstemning og Naturdybsind fortryller mig ganske. Og dette Carlo Dolci-Hoved, saa fint, saa rigtigt, netop Carlo Dolci! Noget frygter jeg for at have læst som et dumt Bæst; jeg forstod ei ret, hvad det er, der giver den syge Kone den pludselige Klarhed. En Indvending, men
20 uvæsentlig, har jeg. Læren, Udbyttet, træder efter min Mening for direkte, for udtalt frem mod Slutningen. De kommer her Deres Læser et Skridt for meget i Møde.

Og hvad siger De saa til vor fælles Ven Alexander? Jeg forsikrer Dem mit Hjerte svulmede af Glæde, da jeg læste hans »Karen« for-
25 leden i Rundschau. Det kalder jeg Fortællekunst. Hvor det groer deroppe! Og hvad siger De til Fru Mathilde Schjøtt, der har faaet sin Mand til at være med i det nye Tidsskrift og støtte Gengangere med sin hele Professor-Autoritet. At den Dame har gjort det ud af den Mand, det viser, hvilken Energi der boer i hendes spinkle
30 Person.

...

Bryd Dem ei det Fjerneste om den ny Redaktør af Gegenwart.

Det er et skikkeligt Nul — rent Nul. Jeg læser og seer aldrig Bladet, har derfor ei heller læst Noget mod Dem, men intet Menneske bryder sig om, hvis det har havt noget mod Dem. Man forstaaer, at Redaktøren fremfor Alt vil være farveløs og ufarlig og loyal — som bekjendt enhver god Tydskers første Pligt. 5

De er for haard mod lille Gjellerup. Han er Digter, men af en Slags, vi ei er vant til, og han er vel meget en Søgende. Store Naturer søge og vælge jo ikke; men der er ogsaa i ham meget, han maa. Det er en aarvaagen Aand og en rig Aand. Men der er noget Tørt ved hans Fantasi, skjøndt Vid har han og Farve med. 10

Aldrig fik jeg at vide hvad De sagde til »Vandenes Datter« som nu snart er glemt under Drachmanns fabelagtige Production. Der var jo deilige Ting deri, men selve Undinen kan jeg ikke med. De? Drachmann er saa sprudlende rig som ingen Anden, til en vis Grad ogsaa dyb, men saa pludselig igjen flad eller ufærdig — det er for- 15 underligt. I »Svend Trøst« var der uovertræffelige Ting. »Vor Moders Saga« er rent Mesterværk. Nu har han skrevet et Drama; jeg troer, han med Oversættelsen af Don Juan har udgivet 4 Bind og skrevet et Par desuden i Aar, desuden malt en Mængde Billeder. Ogsaa hos os i Danmark er der Grøde i Luften. 20

Jeg lever her mit sædvanlige ensomme Liv, ensomt trods mange Bekjendtskaber; men dog tænker jeg aldeles ei paa at vende hjem. Jeg vil blive her længe endnu, selv om Estrup falder — hvad han vel nok gjør ret snart — Kjøbenhavn skræmmer mig. Jeg troer vi to have ens Kjærlighed til Kjøbenhavneriet. Her lever man under 25 den store Bjørns brutale Stjernebillede i et Samfund, der skjælver for sine dyrebareste Interesser (Tobakken), hjemme have vi Solen staaende i Krebsens Tegn, det er dog endnu værre. . . .

Levvel, tænk imellem paa mig, skriv imellem til mig. Bed ogsaa Deres Frue mindes mig. Min Hustru hilser Dem begge paa det 30 Bedste.

Deres hengivne

Georg Brandes.

64. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

9. Mai 82.

Kjære Bjørnson!

Det er evige Tider siden jeg har hørt fra Dem. Jeg er nervøst angrebet, overanstrengt; derfor skriver jeg saa lidt i den senere Tid.

5 Maaskee saa De dog en Artikel af mig i Deutsche Rundschau om Brødrene Goncourt og med det Første sender jeg Dem en stor Afhandling om Schack Staffeldt der maaskee vil more Dem.

Hermed et Portrait, der nu blev taget af mig i Kjøbenhavn og som ligner, medens det, jeg har af Dem (efter Rangleriet i München) er høist usselt. Jeg læste idag Deres Indlæg i Anledning af Ibsens Ansøgning og det fortryllede mig ganske, saa meget mere som jeg selv i Dansk Morgenblad hævdede samme Standpunkt. Ja, ja De og Ibsen har dog 1600 Kroner af Deres Land og skrive Bøger, der indbringe Dem Noget, medens endnu kun en eneste af mine
15 Bøger har oplevet et andet Oplag og den ærede danske Stat ikke giver mig en Øre. Det er vanskeligere Conditioner. Men det er karakteristisk for den danske Kultur. Et Folk, der har været regeret af kristelige Konger og Pfaffer, saa længe det har været til, har faaet en Sløvelse af Tænke-Evnen, der er uheldbredelig. Jøderne
20 er i mange Maader et slemt Folkefærd og har store Feil, men det Fortrin har de, at de aldrig har været regerede (skjøndt nok pinte og stegte) af kristne Præster, og den Omstændighed skyldte de deres dybe Menneskelighed.

Levvel, tænk imellem paa mig og skriv imellem til mig.

25

Deres

Georg Brandes.

65. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Aulestad
8de juni 82.

Kære,

kan De nu se, at Jacobsen mest bruger æstetiske, d. v. s. annen-
30 hånds studier, at han nytter nogle intryk, men aldrig en virkelig modell. Stillebens-ting har han optat med fin sans, og mennesker

anbragte i maleriet; hans psykologiske analyse er ni-tiende-dels optaget med omgivelserne og derfor ingenlunde rig i sig selv, tværtom!

Han er en poetisk natur med en fin, farveklog pensel, mest brugt til puslerier, nætop som den sort æstetikere har for vis. Han er en 5 udpræget romantiker, som svømmer i en stor sanseligheds-drøm, å, hvor dansk, og hvor forbannet forførende for dansk fantasi. På hans opslagne bøger ligger de parvis og boler eller i tusenvis og onanerer hver for sig bortover de grønne bløde danske enge og sænge.

Gjellerups »tider og ånder« er vistnok mere skematisk æn svul- 10 mende; men hvad dette dog er for en høj, ædel natur, utvilsomt af alle den største som menneske. Hvad han blir som digter får vise sig; det er her mindre magtpåliggende; ti han er så ævne-rig og vilje-fast, at hans virksomhed i hvært fall vil bli ingribende.

Ja, den Kiellands »Karen« er et mønster på virtuosmæssig for- 15 tælling; jeg kan ikke glemme den minste ænkelthed i den.

Jeg er fortiden bare politiker; får bli ved, til valgene er over. Har aldrig været så udkælt som nu, hvilket vil sige meget. Det er komisk, at mit 25årige jubilæum som digter skal falle nætop nu. Men så har jeg også frabedt mig al officialitet, og inskrænker mig 20 til at bede nogle få gode venner og deres hustruer komme til mig den og de påfølgende dager. Det nytter naturligvis ikke at be Dem og Deres?

Ibsen skrev mig et varmt, stærkt brev til for et par måneder siden, og jeg overraskedes. Han må dog være betydelig vokset som per- 25 sonlighed, siden — nu ja, bare på tre-fire år. Pokker ved, hvad der er hendt; men dette er duelig gjort; jeg tar min hat af.

Skidt være med hele den tyske politik, Brandes; jeg har så ondt for at tro på dette folk, når det hæller ikke nu arbejder op til en personlighed, men lar det metafysiske, kejslerligt og arbeidsomt stå 30 til, samme fanden med personligheden.

Det er så uvæntet sødt af Dem, Brandes, at De virkelig interesserer

Dem for og stræber at forstå en natur, som min, der er Deres stik modsat i det meste. Jeg har hidtil trod, at man egenlig bare søgte natur-slægtskabet i alt, man forskede æfter; jeg må til at opgive det.

Med en fortale af mig, som taler ud, kommer nu et skrift af Ingersoll, Amerikas største taler, og som jeg titulerer: »Tænk selv!« Det synes mig så skikket til at skyde bresche i bonde-hoder og borger-vrøvl. Og så kommer bog i bog. Jeg har allerede en ny under oversættelse, og så kommer en af mig selv også: »af mine foredrag om profeterne«.

10 Min fortælling: »På Guds veje« får stå hæn til valget er over.

Deres tro

Bj. Bjørnson.

Hils så Deres Hustru hjærteligt fra min og fra mig!

66. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Berlin

15 Kjære Ven!

13. Juni 82.

Med Sort paa Sort, saa det ei kan læses, har jeg skrevet bag paa det indlagte Portræt — jeg maa dog vise Dem, at jeg ogsaa har et hvidt Halstørklæde — disse veltalende Ord

Til Thor fra Loke

20 ved hvilken sidste ikke den slemme Utgarde-Loke, der tillige er plump og skikkelig, er ment, men den egentlige Ild-Loke, ham, der kjørte paa Kærre med Thor, som har en hel Del i sig af Romernes Lucifer og derfor ikke er yndet i nogen videre høi Grad af Geistligheden. Hans Endeligt minder om Prometheus. Kort sagt, der er
25 en Del godt at sige om ham, som jeg dog hellere end at sige det selv vil overlade til Thors Ædelmodighed. Bryder han sig ei selv om Billedet, da han alt har et, saa bedes han i Ærbødighed præsentere Fru Sif det.

Kjære B. B. vi blive naturligvis (og maaskee heldigvis) aldrig
30 enige om Bøger, Mennesker eller nogen Ting. Vi er altfor forskjel-

lige; det Eneste, hvori vi ligne hverandre, er det, at jeg ligesom De, er et dumt Fæ, eller som det hedder i det finere Sprog naiv — naturligvis indenfor visse Grænser. Deres Dumhed er jo heller ikke ubegrænset. Men min er solidere, naivere, dummere, troer jeg. Og det harmeligste er, at den ikke tager af med Aarene. Alle meget 5 yngre Mennesker betragte mig som et rent Barn. En 30aarig Tydsker sagde til mig i et Berlinerselskab med anerkjendende Overlegenhed: »Sie haben sich die Naivität der Gefühle bewahrt; das ist mir sehr merkwürdig«. Er det ikke godt, det var en af Nationalzeitungs mest personlighedsløse Journalister. 10

Jacobsen er en syg, ganske syg Mand, hvis Udvikling blev hæmmet i Væksten for snart 10 Aar siden og som siden da vegeterer uden at kunne gaae en Gade ned i rask Gang. Han er en Sprogkunstner og maa tages som saadan, men han er ogsaa et høist fint og sjælfuldt Menneske. Det seer De ikke. 15

Gjellerup var ogsaa mig denne Gang for systematisk. Han har hvad I Normænd kalde et »bitte lidet« Glimt af Shelley og Swinburne, men han er endnu for tør og mager. Han har Karakter. Han er endnu noget Egoistisk skjøndt i al Uskyldighed, men jeg troer paa ham, og De maa ei discouragere ham ved bestandig at 20 gjentage, at De ei troer han er Digter. Lov mig det. Det er jo endnu et Barn. Han seer ud som Ewald da han løb bort og blev Tambour.

Hvad De skriver om Deres gode Forhold til Ibsen glæder mig høilig. Jeg havde allerede faaet et Nys om det gennem Deres unge Søn — hils ham fra os, han kom og gik og kom aldrig igjen; vi 25 saa ham spille og havde stor Fornøielse deraf, hans Talent er uomtvisteligt, skjøndt det endnu ei havde nogen stor Boldgade at bevæge sig paa. De veed, det var mit gl. Ønske at De skulde forsone Dem med Ibsen — Deres Frue vil huske det fra Middagen hos Hegel — er det nu skeet og grundig skeet, saa det ei strax river ud 30 paany, saa er meget vundet.

Deres Jubilæum, siger De, om vi vil og kan komme; det er ganske

vist høist tvivlsomt; men den allerførste Betingelse var dog at vi vidste naar De celebrerer denne Festlighed. Og derom tier De som den store Diplomat, De er. Kom Bogen ei ud 1. October? Det siger en Lexikonsartikel.

5 Jeg sendte Dem en lille Ting om Staffeldt, ligesaa grundig som kjedelig. Jeg tænker, De har slet ikke kunnet komme igjennem den, da De ei nævner den. Har De nogensinde redet og kjæmmet Spindelvæv? Saadan var det at forstaae og fortolke Staffeldt. Jeg benyttede Leiligheden til at rette et velpræpareret lige forsigtigt og uimod-
10 staaeligt anbragt Snudedrag i Synet paa Molbech som idealistisk Kritiker.

Den forbandede Politik. Gid de Valg var forbi. De spilder saa kostbar Tid paa dette. Jeg for min Del læser altid Deres Taler og Artikler med Glæde og vilde give meget for at have en fuldstændig
15 Samling af dem i mange Bind lige fra Deres Jubilæumsperiodes Begyndelse med alle Galskaberne, med alle Stadierne; men Eftertiden vil, naar 100 Aar er gaaede, bare læse Deres Poesi. Af Dem bliver dog altid nogle Bind tilbage, af mig bliver Intet tilbage, frygter jeg, undtagen mit sværtede Navn. Publikum er altfor dumt
20 til at kunne forstaae den Poesie og Kunst, der skjuler sig i Kritiken. I Grunden er jeg ligesaa fuldt Poet som Poeterne, men Ingen seer eller forstaaer det; de tro, det at være Kritiker er noget ringere.

Sigyn hilser paa det Allerbedste og reiste helst strax op til Dem.

Deres hengivne

25

G. B.

67. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

[Aulestad,
15. juli 1882.]

Kære Brandes,

dagen er 10de august, da blev fortællingen færdig i »Folkebladet«, som jeg dengang udgav, et lidet tosset blad for menigman; jeg
30 trodde, det var slig simpel poesi, at jeg ikke kunde lægge den fræm annetsteds.

Jeg takker hjærtelig for siste brev. Vi er enigere æn De synes at tro. Men det nytter ikke at skrive. En fejltagelse må jeg klare! Den omvendelse, De forårsagede hos mig, var religiøs, ikke literær. I den sag har De ingen indflydelse havt, som overrager al den annen, jeg var udsat for, og svarede til den forståelse, det savn jeg følte, 5 da jeg havde skrevet »Mellem slagene« og skrev fortællingerne, »de Nygifte«. Jeg vidste godt, at jeg burde være nærmere virkeligheden æn jeg var.

Deres

B. B. 10

68. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

9de aug. 82.

Kære, gode Brandes,

det vil ha undret Dem, kanske har det også stødt Dem, at jeg ikke har takket Dem for de værdifulle greb til forståelsen af min stilling i Nordens ny-liv, som Deres geniale jorde-moder-pen har 15 skåret; ti mens jeg skriver dette ned, faller det mig in, at De egenlig skærer mig ud af tidsbevidstheden, som er i en forbandet fødsels-våde med mig. Skønt jeg aldeles utvilsomt af alle aktive deltagere er den, som burde være lettest at forstå, har mange omstændigheder gjort, at ingen før Dem (og Garborg i en enkelt henseende) 20 har gjort et forsøg på at løse mit billede ud af dag-striden og gøre det til en afgrænset personlighed i tids-bevidstheden. —

Men jeg kan ikke takke af den grun (nu må De ikke le, eller le væk, for satan!) at jeg har ikke læst det i sammenhæng; jeg har kiget, stjålet mig til at se omridset, hvor der var et vers citeret 25 eller en annen slig ujævnhed i linje-løbet, som øjet blev hængende ved, og forresten har jeg hørt et og annet af omgivelser, men ikke tilstrækkeligt, da jeg, ligesom jeg har været flau ved at læse, har været flau ved at røbe, at jeg ikke har læst.

Dette er, så snurrit det synes Dem maaske, den skære sanhed. 30 Og jeg kommer sansynligvis aldrig længer, når jeg ikke kan mere

ænnu. Den enkelte bemærkning om mig eller mit, som jeg tilfældig træffer flydende i en avis, den piner mig allerede forbannet; men det får gå; derimod det hele opgør, uden tilfældighed, modent, overlegent, én gang for alle måske, — hu, fy for fanden; det var
5 som jeg ikke mere kunde leve og ta fat, når alt, jeg ejede, var vejjet. Andre kan det galant; men dette kan jeg ikke. Overhovedet kan jeg ikke med det bag mig. Det får ligge der; der er noget af naturmagt, noget af forholds-tvang i det; det blev slig; — men leve fremtiden og muligheden! Leve det uendelige studium og den ofte
10 afbrudte forsøgs-ævnne i at følge studiet. Ti det er virkelig selve ævnen, som blir brudt af; den er så optaget, at jeg kan somme-tider ikke, om man vil hænge mig; det kan vare i årvis. Men så kan jeg.

Imidlertid, Brandes, hvad De har skrevet eller ikke skrevet, —
15 tak for at De beskæftiger samtiden med mig; den (jeg mener den del deraf, som jeg er født op med, har mine (tabte) venner iblandt, mit dannelses-fællesskab med, min længsel hos, min smærte, min krænkelse iblandt) — den vil jo ikke se til den side mere, og det skal ligefrem mod og standhaftighed til at tvinge den til det.

20 Min vän; jeg tror ikke, der gives nogen annen salighed æn forståelsens; mål så med denne mile-lange alen min taknæmlighed. Ikke som jeg tror, at jeg derved opnår saligheden; nej, mine få vænners forståelse får være nok; men for at der var en man, og det en man som Dem, Brandes, der dog levede nogle uger, kanske
25 måneder for, at den burde blive mig til del.

Og lad mig nu ikke være urætfærdig mod de andre, idet jeg takker Dem så melankolsk. Jeg har jo forståelsens salighed blandt venner, der er de bedste i sit samfund eller i sit land, og tillige i en daglig beskeden omgang, som ikke kan lyve, men som kan ælske.

30 Men det må De nok forstå, at en man, der trods så meget hvori han kommer til kort, målt med andre, alligevel har en higen og et arbejds-mål langt udover den lille ring, og langt udover disse

dage, — har også den tilsvarende higen efter at blive forstået i sin gode vilje, i sin virkelige kærlighed.

Om denne sort salighed kunde jeg i alle fall få lov til at drømme; det var dog ikke ubeskedent, hvad? Men De skulde leve her nætop nu og se og høre! 5

Jeg greb igår med egen hånd en fyr, som trodde, han kunde rejse forbi min gård, over min ejendom, pibende ad mig. Han gjorde kun, hvad tusender vilde gøre, hvis de torde for den gode tones skyll.

Imorgen er her fæst. Mine barn, min hustru og deres venner 10 stæller til en hel del, som jeg ikke skal se. Egentlig sidder jeg imens for at se på, hvad jeg kunde finne at sige til alle de venner, der er så gode. Og så kom jeg isteden til at skrive dette brev. Men det har jeg skrevet af hjertet! Hils Deres hustru.

Deres 15
B. B.

69. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Paris
28/2 1883.

[Telegram:]

Georg Brandes

Angleterrehotel

Kbhavn. 20

Velkommen hjem! Kampen føres rigtig, naar Modstanderne har ligesaamegen Respekt for vore Karakterer som for vore Vaaben.

Bjørnson   Lie   Thaulow   Werenskiold.

70. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Paris, av. de Niel 96, 25
place Pereire. 27de maj 83.

Kære Brandes,

det er jo en skam, at jeg ikke før nu har læst Deres »den romantiske skole i Frankrige«.

Men så vilde det være en ænnu større, om jeg ikke straks takkede

Dem for denne bog! Forsåvidt jeg har om et og andet af dens rige indhold dannet mig en mening, er den ikke allevægne Deres, skønt jeg blir mere og mere enig med Dem, jo længer vi bægge lever og udvikler os. Men det er også dennegang især Deres metode, jeg er
5 forælsket i, og hermed mener jeg ikke alene — ja, ikke engang fortrinsvis — Deres anlæg, Deres virtuosmæssige behandling; men den ubetingede hengivelse i kærlighed til mennesker og stof! Jeg har aldrig hos nogen annen sét magen! Om ikke analysen var så fin, overalt hvor den lagdes; om den ikke lagdes på så mangfoldige
10 punkter (ofte på de mest modsatte, hvilket betinger et stort omfang i Deres ævne, kære Brandes!) — De vilde alligevel have gjort den store læse-værden en usigelig tjeneste ved at føre den in på denne måde i det store naturalie-kabinet, hvor tankerne, de afdødes, er samlede. Det er således vi skal se! Da blir det frugtbart at se!
15 Ja, det er stort hvad De dennegang har lært mig; ti her er mange ting, som har været mig ufordragelige, og som jeg først nu egenlig ser, nættop fordi de før har været mig ufordragelige.

I ét vil jeg ællers straks tro, at jeg har mødt Dem. Uden at De siger det har Alfred de Musset dalet i Dem; i mig også. — — —
20 Jeg så forleden atter et stykke af ham. De allerskønneste blomster over lig. Og han lar de utroligste mennesker strø med disse blomster, mennesker, hvori der absolut ikke er betingelser for dem. Og det var som psykolog han stod for mig! —

Jeg har ændt et stykke, jeg er så pisse-lej af, at jeg ikke mere vil
25 tale om det. Og jeg var engang så lykkelig over det! Men jeg er inne i mit gamle æmne igæn (»over ævne«), og dennegang har det fart! Det er mit største æmne; måtte det også bli det, jeg kommer længst med! Jeg har en anelse om det. — De ser vist med forundring på min ubehjælpelige skrift. Men der er dage, hvori jeg ikke kan
30 skrive — Jeg blir her et års tid til, så tager jeg til Spanien. Jeg har en mængde at gøre! — Politiken hjemme kan jeg ikke hjelpe, når jeg ikke vil på tinget. Og det er for hårdt, det er for meget!

Trænges jeg til næste valg, nu ja; æller hvis der blir stats-koup, da straks. Men ællers — nej. Nu må jeg få afbilde min værden; jeg er en idealist, siger man. Lad være; jeg skal dog gøre mit til, at der danner sig en ideal elite i vort stell! Min idealisme består bare i, at jeg ser natur-forholdene, mens de andre bare ser traditions- 5 mæssig.

Min væn, jeg tror ællers på, at her er revolution i luften. På et æller annet punkt går det snart løs! Idag krones Russernes kejser. Skulde det først brænde løs der? — Alt dette fordi de, som er fær- 10 dige med det gamle (ti det er alle, sælv de værste reaktio- nære!!) ikke vil den naturlige skridtvise afløsning! Trods de lever »over ævne«, en arvet fejl, som blir vor undergang, hvis vi ikke rætter hele opdragelsen.

Deres

B. B. 15

De skal få se stigende følger af, at jeg atter har fåt tag i Jonas Lie. Han er en rig Natur.

71. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Kbhavn. St. Annæ Plads 24.
Kjære Bjørnson! 21. Juli 83.

Af Hegel hører jeg at De staaer i Begreb med at omarbeide 3die 20 Akt af Deres Skuespil En Hanske. Kan jeg ikke i den Henseende være Dem til nogen Nytte? Poeterne blive undertiden usikre, hvor De ikke behøvede at være det, og vi rette alle ikke sjeldent det bedre til det værre. Kan jeg ikke være Dem til nogen Gavn? Har De noget imod at jeg seer Stykket i dets første Skikkelse? Lad mig 25 eller Hegel vide Deres Mening herom. Af et Par Ord, Maleren Edelfelt sagde mig om Stykket slutter jeg, at det er svært moralsk.

Hvorfor jeg har været saa sendrægtig med at svare Dem paa et Brev, det glædede mig at modtage i de sidste Dage af Mai, veed jeg ikke selv. Den mundtlige Meddelelsesform er saa meget at fore- 30 trække og har desværre næsten aldrig været anvendt mellem os;

vi have jo kun talt sammen en to, tre Gange eller lidt meer. Hvad der opfylder eller piner En den enkelte Dag kan man i Regelen ikke skrive uden at forudskikke en saa lang Række af Meddelelser, at man gyser tilbage derfor. Saa ender det med at hvor meddel-
5 som man end var i sin tidlige Ungdom, trækker man sig, alt som Aarene gaar, stedse mere ind i sin Skal.

Det er en hel Del trist at være kommen hjem fra et stort Samfund, hvor Alt var i Bevægelse, hvor man med sine Øine kunde see Tingene fornyes, Bygninger voxe o. s. v. til et dødt, trægt, stillestaaende Sam-
10 fund, til en By, hvor Intet skeer. Jeg har holdt Forelæsninger, men skjøndt jeg maa holde hver to Gange og kunde holde dem tre, da en Mængde udebliver af Frygt for Trængselen og den elendige Luft, er det absolut utænkeligt at jeg kan faa et større Lokale. Universitetet bliver ei ombygget; det er bygget 1835 og aldrig er det faldet
15 Bygmesteren ind i hans vildeste Drømme, at 250 Mennesker frivilligt skulde ville gaae ind i nogen Høresal der. Paa Ventilation har han ligesaa lidt tænkt. Og Intet skeer. Jeg ansøger om Festsalen og faaer Afslag i Naade. Det er et Symbol paa det Hele. I Berlin fik paa én Dag Museumsbestyrelsen 400,000 Mark bevilliget
20 til en nødvendig Ombygning af Enkeltheder.

Umandigheden her overgaaer ogsaa Alt hvad jeg fra Udlandet af kunde danne mig nogen Forestilling om. Siden jeg er kommen tilbage, begriber jeg først at Ministeriet Estrup endnu sidder. Her behøvedes, at i Kjøbenhavn 300 Mænd i Livsstillinger satte Benet
25 haardt i Jorden og sagde: »Nu skal I gaa«; men saadanne 300 Mænd findes her ikke. Der var ikke én Fabrikant, selv af dem, der havde udtalt sig i Venstre-Retning, ikke én Universitetsprofessor, ikke én uafsættelig Dommer, der vovede at underskrive en offentlig Opfordring til at understøtte Pingel, og det trods det, at de forsikrede
30 om deres varme Sympathi. Jeg begynder formelig at sympathisere med Ministeriet. Det bestaaer dog i det Mindste ikke af gamle Kjærlinger: Det kan sidde mange Aar endnu, frygter jeg.

Hvordan lever De i Paris? Jeg synes i Grunden, den By passer daarligt for Dem. Kan De lære noget der? Det fornøier mig, De fandt noget i min Romantiske Skole. Det er en Bog, med hvilken jeg har gjort mig stor Flid. Selvfølgelig kjøber Ingen den saa lidt som mine andre Bøger. Mit Salg er en 6—800. Siden har jeg ud- 5 givet en Samling Afhandlinger og vil nu udgive en ny og noget Mere.

Vil De hilse Hr. Lie fra mig og takke ham fra mig for hans Opmærksomhed at tilsende mig sin nye Bog, som jeg med Fornøielse har læst. Vil De ogsaa hilse Deres Hustru mange Gange fra mig 10 og Deres tydske Søn ligeledes.

Vore Smaapiger tale endnu Tydsk men begynde at indblande danske Ord. De trives, skjøndt jeg desværre ikke har Raad til at ligge paa Landet iaar. Flytningen fra Berlin hertil har været for dyr.

Levvel kjære Bjørnson og lad mig høre fra Dem. Min Hustru 15 beder mig sende hendes Hilsen til Dem og Deres.

Venskabeligst

Georg Brandes.

72. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Paris, 24de juli 83.

Av. de Niel 96, Monceaux. 20

Ja, »moralsk« er bogen; men når moralen bæres af levende mennesker, så får den være. Den mindre ændring, som jeg gjorde i tredje akt, da bogen alligevel ikke skulde ud (Hegel alene ved hvorfor!) er længst gjort, og det har drøjet alene af den grun, at min siste afskriver bor i Norge og har i mællemtiden rejst hidned. — Læs 25 stykket i sin siste skikkelse, den er i alt væsenligt den samme som første; men tal til ingen om det! De virkelig forløste mig ved at tale om forholdene i Danmark! Tænk at jeg turde ikke skrive til mine kammerater der af frygt forat sige, hvad der vilde sære. For mig er summa summarum ikke den, om der er spræng-stof nok 30 i sind og forhold til at få Estrup væk. Til en vis grad og en vis

tid elsker jeg, at champagne-flasken har sin prop. For mig er overhovedet de juridiske eller statsmæssige akter ikke det afgørende, men folkets tænkesæt. Modnes dette, så skaber det i tidens fylde den ny form og holder den gamle i skak, intil den ny er færdig i forholdene. Men det er dette jeg ikke ser! Hvor er den voksende republikanisme i Danmark? Hvor er de store republikanske møder? De være vise eller gale politisk sét, — hvor er de møder, hvis ledere siger: al vor hindring stikker i den monarkiske forfatning; den er værge og værn for alt råddent iblant os! Jeg siger mere: når det danske folk ikke nu blir republikansk, så er det mere en tålmodigt, det er latterligt, — som politisk samfun.

Paris passer mig fortræffeligt: ti det tugter, piner, plager det i mig, som er svagest. — Og luften har incitament. — Hjemme kan jeg ikke skrive, fordi jeg er for stærk patriot. Og så må jeg være fraværende, når jeg ikke vil være stortings-man og opta den lige-fræmme leder-stilling ved siden af de andre. Af mange grunde er det bedre at jeg spares op til værre tider. Jeg tænker, at jo værre de blir, des bedre vil jeg passe; des bedre vil man også føle, at min tid er kommet. Selv næste valg-bevægelse tror jeg, at jeg vil holde mig udenfor. Alene har jeg nu måttet bryde det fordømte tausheds-system lige over for de vitterlige statskup-planer. De vil snart høre en svare avis-spektakel, og det er det anonyme jeg, som har sat luntten til. Jeg la alt tilside og tog mit hoved imellem mine to hænder i nogle dager for rigtig at tænke stillingen igænnem. Og at møde en stor fare »med moralsk indignation« især når den er taus, — ja det kunde ligne den uforlignelige frase-helt, vor kære, som ordfører stort begavede, livlige, kundskabsrige Sverdrup, — men barnsligt er det!

Jeg arbejder på »miraklet« (i »over ævne«, første afdeling). Ejen-dommeligt stof; men det ligger for mig. Kierkegaards og Ibsens »Brand« har taget lovens side af kristendommen og ufrivilligt og frivilligt bevist dens umulighed. Men evangeliets da? Den skønne,

kærlighedsfulle hengivelse med miraklet som ledende stjerne over sine bønner — er den mindre umulig? Det er den, jeg følger ud til sin yderste spidse i et så vidt muligt elskeligt, syndefrit menneske — og kommer in i overanstængelsens allersiste med dem, hvor alt blir nat.

Deres innerlig hengivne ⁵

Bj. Bj.

Hils Deres hustru og Dem selv fra mig og min!

Deres

B. ¹⁰

73. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Kbhavn St. Annæ Plads 24.
Kjære Bjørnson! 5. Aug. 83.

Læst »En Hanske«, der har fængslet mig meget. Det er et Stykke som har sin Dybde og er vel egnet til at sætte Sindene i Bevægelse. Der forekommer mig ikke at være noget at udsætte paa dets indre ¹⁵ Logik. Om det er muligt under Samfundsforhold som de bestaaende at lempe Naturerne efter denne Logik, er et andet Spørgsmaal. Jeg anerkjender Arbeidets Værdi, forbeholdende mig mine private Tvivl.

Omarbeidelsen er uomtvisteligt en Forbedring. Ikke desmindre ²⁰ gjør jeg opmærksom paa følgende Smaating, som jeg beder Dem tage under Overveielse. Jeg har læst begge Texter og betegner dem med 1 og 2.

Repliken: Nej der må gå ild i det (I 122, II 119) er bedre, fyn- digere, simplere i første Fatning. Da det er Stykkets Program burde ²⁵ den bibeholdes i sin første Form og Stedet ændres i Correcturen.

Ordene: Nu ser jeg først, hvorledes det er! Her er et helt bærg o. s. v. I, 129 bør ei gaa tabt, thi de kunne ei undværes, bør indskydes II 128 i Svavas Replik umiddelbart før Ordene: Men lad mig få tale med Alf!

Jeg beklager at Fru Riis's Replik: Jeg forstår dig o. s. v. I 133 er strøget. Den synes mig medhenhørende, kan den ei gjenindføres?

Af de nye Replikker er der en enkelt der har forekommet mig skurrende i den Talendes Mund. Det er Replikken: De behøver bare
5 at utgi Deres selv-biografi. Fru Riis bliver i den ligesom en anden end den hun var, ligefrem en anden end hun i første Fatning var. Stemmer det med hendes Karakter at gjøre et sligt braaddet Udfald?

Jeg henstiller Spørgsmaalet til Dem; Alt kan endnu frit lempes,
10 da Omarbeidelsen endnu ei er trykt. — Er ikke ogsaa Slutnings-scenen bleven altfor kort?

Jeg kommer hjem fra en Art Concert, de samtlige jyske og kjøbenhavnske Sangforeninger gav i Rosenborg Have. Jeg troer aldrig at have hørt noget elendigere af Musik, aldrig trægere, slø-
15 vere, søvligere Sang. Ingen Gnist, ingen Flugt. Der var Intet, som satte Ild paa Sangerne og Sangen. Alt var i en skrækkelig Grad traditionelt og dertil selvtilfredst. Mit Livs Ulykke stod paa engang klar for mig, mens jeg hørte: at skulle virke i et Folk med et saadant Temperament, et Temperament, der stemmer saa lidet med
20 mit. Ja sæt Ild paa vaade Tørv!

De seer at Høiremøderne nu florere paa det Bedste. Veed De, hvorfor Venstre-Demonstrationen i Aalborg gik i Stykker? Fordi Bønderne, der blev kjede af at vente paa Kongens Komme, og som plagedes af Lyst til at see paa Stadsen i den pyntede By, spredte
25 sig til alle Sider for at tage den i Betragtning.

Er ikke Landets yndige, men saa karakterløse Natur et Varsel? Alt lige karakterløst, Land og Mennesker. Veed De at den danske Fiskerstand — vel det bedste Almue-Element — gjenemgaaende er høire? Og nu Kjøbenhavn, Litteraturen. De veed vel at Holger
30 Drachmann søgte og fik Audiens hos Hs. Maj. Kongen for at bede ham overvære første Opførelse af det triste Snavs »Strandby Folk«; men véed De at han har skrevet til Studenterforeningen (den gamle)

og erklæret den, han havde større Sympathi for den end for Studentersamfundet? Og nu ved Kunstnermødet alt hans Bavl om at staa udenfor Partierne og om Pieteten mod de gamle Professorer, den, han selv aldrig har havt og nu tilhykler sig. Han har faaet Lønnen, Masser af Penge og Ros for Strandbyfolkene. Han er den 5 danske Karakterløshed i Goliaths-Format. Og De, kjære Bjørnson, har Deres Skyld i at det er blevet saadan med ham. De har af hans Vedhængen ved Dem lukket Øinene for hans Kaprioler. Jeg troer, at Ord af Dem havde holdt ham tilbage fra at søge Kongen eller at overrække Prins Valdemar sin Tordenskjold, (man siger med 10 Indskrift: Til Danmarks første Sømand). Naar Jacobsen dør og Schandorph snart er gammel og svag, er Drachmann den eneste poetiske Repræsentant for Danmark, hvilken Udsigt! Og selv om han slaar om paany — hvad han rimeligvis gjør engang — er det nu lige meget; thi hans Karakterløshed er saa kjendt, at Ingen 15 frygter ham. Han kunde offentlig kalde sig Socialist paany, ja Kommunist og Nihilist — Høire vilde bare smile, og med Rette. Da han ifjor Sommer skrev sine usle Digte til Dem og Norge, var jeg den eneste i disse . . . [Resten mangler]

74. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.* Paris av. de Niel 96, Ternes 20
Kære Brandes, 9de aug. 83.

hjørteleg tak for det brev, hvori der snakkes ut!

Ang. »hansken«, nej, fanden piske, om jeg ændrer det støv i den mere. Men vil De æller et annet forstandigt mandfolk gå op og ændre noget i den, så vær's go! Jeg ser det gærne; ti jeg tror, De 25 har ræt.

Repliker er imidlertid bare repliker, og noget bedre æller værre gør ikke stort; det, som gør, er hvor de står.

Jo Fru Riis siger meget rigtig tilsist den med selvbiografien; hun

holder på i hele den scene at arbejde sig op til sit gamle menneske igæn, til den, som engang var Svavas mor og sin bedstemors datter. Men der er en god stun gåt hen, siden hun var det. Jeg mener, hun i dette stykke er en virkelig type på en mor.

5 Mit næste stykke er et skilsmisse-stykke, hvori jeg, som jeg tror med komisk og patetisk magt fastholder, at der er noget som er højere æn et kærligheds-liv, og det er et arbejds-liv. Jeg har en hel mening med dette. Jeg fullgør for andre min egen udvikling. Og den er ikke den fra sanselighed til ikke-sanselighed; ti jeg er fræm-
10 deles en fullblods sanselig natur, men som sætter vilje på, når det, som optar mit sind ikke er nok. Den etiske dressur er et forsømt element i vor ny literatur.

Min vän: dette med den lange Drachmann er jeg lige så uvidende om, som De var, før det skéte! Nu først altså hører jeg det! For
15 fæm minutter siden! Sælvfølgelig er De urætfærdig mot mig. Jeg holder af Drachmann, han er en god gut og er aldeles ikke skapt for de store situationer og karakterer. Og så skal man hæller ikke kræve dem af ham, for pokker! Lad mig få gi Dem et råd: vil De være høvding, vil De fastholde en flok, så agt på de forskælliges
20 karakter og tal ænkeltvis med dem; men stil ikke general-forlangender. Vær god med Drachmann, fortæl ham, begejstre ham for de opgaver i det danske folk, som De tror han kan stile på. Men hold ikke forelæsninger for ham uten på den allerhærteligste måte. Det kan De så godt! Og vi skal ikke slippe ham! Jeg tror også det, havde
25 jeg været om ham i de dager, så havde han ikke båret sig slig ad. Men med en natur som Drachmanns er aldrig noget tapt. Bare hold ham, kære Brandes! Og gå ikke in på Deres brors spidse, tørre måte. Den passer ikke i Danmark, og slæt ikke Deres sinnelag og opgave. De er et ælskende menneske, ja, som meget få. De har
30 anlæg for at bli en ideal sammenholder med travle, omsorgsfulle høne-kluk til hundre søgende viljer. Men stil så på det mål gænnem agtpågivenhed på de forskællige ævner, og da karakter-ævnerne ikke

minst. Gør mot de levende, hvad De altid gør mot de døde. Ja, nu har De fåt en lang præken!

Men De skal ha én til! Alt De skrev om Kiellands bog var rigtigt. Men så kommer det, som ikke står. Hvad er det for en psykologi den under latin-dressuren? Der tales om onde indflydelser; men de ses ikke! Hvad er der for sammenhæng i Mordtmann mællem hans skarpe syn på latin-skolen og hans øvrige slask? Vis den! Forklar den! Kan nogen bli mere forundret, æn vi, når rektor tar »De er en djævel!« op på den måde? Hvor har vi lært, at rektor var så hæste-dum og rå? Ti det er det, han er. Kan nogen bli mere forundret æn vi, når fru Wenche tar gift? Hvem fanden har tægnet henne så, at hun må ta gift? — De roser at den unge hvalp »spotter og gør nar af«. Ja, lad os se det! Jeg ser ikke hele gutten. — Nej, De er makeløs i at holde fast tids-opgaverne og »til at finne Deres igæn«. — Men et digt må være et digt og ikke en del livlige scener, 15 lætte antydninger og avis-føljetonger. Fordi Kielland kan mere; fordi de lange bøker utvilsomt ikke er hans fag, derfor siger jeg Dem dette. Jeg ælsker hans bog, ja. Men skulde jeg være dens mælder — ja, da måtte jeg sige ham mere!

Dette skrev jeg, før jeg læste slutten af Deres brev (det annet 20 ark). Og jeg havde ikke skrevet det, tror jeg, havde jeg straks læst den; ti den har tat mig, denne stærke klage, just fordi den er så dæmpet af vemod. Min væn, min tapre, ideale væn, dette har gjort mig forfærdelig ondt. Dette med kunstner-gildet især. Det er aldeles utroligt! 25

Ja, der er noget i Sællænderiet især, der virker på min natur som en dårlig, en meget dårlig snaps. Og denne lille-bitte kaste-betragtning likeoverfor Dem, at De måske ikke kunde kalles »kunstner« (De er det mere æn nogen dansk-født i øjeblikket, kære Brandes!), ja det er Sjællandsk. D. v. s. — og dette d. v. s. vil jeg henstille til 30 Dem at lægge mærke til —, som Sællandsk er idag, og i de fleste kredse.

Jeg har sét det samme Sællandske under Grundtvigs påvirkning, og jeg har set det i Schandorphs skikkelse (ikke hos ham alene!) og det er fanden, som det kan strække sig! I rætning af at erkænne ideer og våge noget for dem; i rætning af med troende sin, som
5 bærer selv en blød vilje meget langt fræm i kampen, er Sællænderen et stort materiale!

Men vær nu tålmodig! Dette med de jydskede bønder, som løb hæn forat se på stasen, ja, havde der været talt alvorlig til dem bare én gang om nætop sligt, så var det aldrig skét! — Men i politiken (og
10 den er nu udsædes-marken for karakter-frøet) taler I jo bare om små juridiske tvistigheder og med nogle snille vændinger forat ungå at lade som at folke-tinget vil ha magten alene o. s. v. — kort, med øjet på fiendens mulige motsigelser istedetfor på det karakter-utviklende. Men det kommer væl! De taler vedholdende så helt i det
15 æstetisk-etiske, så turen kommer væl også til at tale helt i det politisk-etiske. Havde i Norge ikke mine republikanske taler og folkesouverænitetetsbegrebet forberedt sinnene, så havde den nuværende bevægelse været en umulighed.

Jeg fortæller dette atter og atter! Det er da noget oplevet.
20 Slutnings-repliken i Lies bog (en bog, unskyl!, som står over Kiellands i poetisk kraft og konsekvents) er desværre af mig; han fortalte mig stoffet, og så sa jeg: altså han æller »væra« må på slave-riet? — Og en så kort, sammenfattende replik skulde han ikke få lov at sætte til? Hvis De bare var halvdelen så prinsesse-fin på
25 det, når det galt Kielland!

Hør Brandes, jeg kan ikke sitte her og skrive hele dagen om alt det, jeg vil; — men har ikke De snart et ærinde til Paris? De kan bo her hos mig! Nu har jeg havt tre gutter og en kammerat af dem i én måned, så kan jeg da, når de er rejst, også skaffe plads
30 til Dem og Deres hustru, hvis De vil ta hende med. Plads ved bordet er der, det kan jeg forsikre!

Deres innerlig heng.

Bj. Bj.

75. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Kjøbenhavn. St. Annæ Plads 24.
Kjære og store Ven! 15. Aug. 83.

Resultatet blev, at jeg foretog et Par mikroskopisk smaa Tilføielser i den omarbejdede Akt og iøvrigt lod Alt blive som det var fra Deres Haand. Tilføielserne vare iøvrigt naturligvis ogsaa af Dem, de Par, 5 jeg angav i mit Brev. Til Lykke med Stykket; det vil i ethvert Tilfælde blive Samtaleæmne over hele Norden. Jeg er ogsaa meget spændt paa det næste Skuespil.

Og nu kjære Ven et Ord om det næste Punkt. Intet Menneske taaler bedre en Prædiken end jeg, ingen kan være mere angst for 10 at løbe sig fast i en Ensidighed. Men Deres Prædiken er et Slag i Luften. De dømmer uden virkeligt Kjendskab til Forholdet. Jeg har personlig Intet udstaaende med den lange Digter. Et broderligt Venskab forbandt os i tidligere Aar og aldrig har jeg tilbage- 15 lagt et Hanefjed for at fjerne mig fra ham. Ham er det, der engang om Aaret, i sin Angst for ikke at behage Publikum, begaaer et eller andet lille Forræderi, naar han da ikke begaaer et stort. Han er forsaavidt uskyldig deri, som han med alle sine skønne digteriske Egenskaber, hvilke jeg elsker, mangler en Rygrad, hvad jeg ikke elsker. 20

De har ikke Skygge af Ret til at advare mig mod at forfalde til min Broders »tørre og spidse Maade«, thi ingen ligger mig fjernere. Min yngre Broder, hvem De iøvrigt anslaaer for lavt, har aldrig kunnet udøve nogensomhelst Indflydelse paa mig; han er 6 Aar yngre og var Barn endnu, da jeg var Candidat. Heller ikke er jeg 25 gaaet frem med Ukjærlighed mod Drachmann. Hvor kunde jeg, som altid har holdt af ham trods alle hans Svagheder og al hans Selvsyge. Jeg besvarede hans offentlige Angreb i et Privatbrev. Men dette Brev lod han uden Svar. Da jeg ægget ved hans fornemme Vrøvl om det norske Venstre — iøvrigt ladt grundigt i Stikken 30 af Dem og det norske Venstre — paatalte hans Overbevisnings-

løshed — hændte det, at hans Hustru skrev et smukt Brev til mig, sagde mig at min Artikel gjorde hende ondt, hvorvel jeg efter hendes Opfattelse havde ganske Ret, og spurgte om ei Forsoning var mulig. Samme Dag skrev jeg 8 eller 12 Sider, dem
5 jeg bad hende vise ham, affattet i den inderligste, kjærligste Tone, hvori jeg foreslog følgende (for at redde D.s Ære c : for at ei Forsoningen skulde synes en Underkastelse fra hans Side) nemlig at han skulde svare mig offentlig i saa skarpe Ord, han vilde; jeg forpligtede mig herved med mit Navns Underskrift, til Intet at svare,
10 hvad han end sagde imod mig. Herpaa takkede hans Hustru mig glad og rørt. Men D. dementerede hende, svarte hverken offentligt eller privat, kunde ikke, da han ikke havde rent Brød i Posen, skrev til Hegel og mange andre Venner, at han vilde udeblive fra ethvert Selskab, hvortil jeg var indbudt, og fordrede overalt som
15 Betingelse for sit Komme, at jeg ei blev inviteret. Jeg har saaledes ingen Anledning til at vise ham Kjærlighed, da jeg i $1\frac{1}{2}$ Aar ei har seet ham og han overalt skyer mig eller stræber at udelukke mig, som ved Kunstnermødet. Vær altsaa saa god, kjære Mester og Ven, at tage Prækenen i Dem igjen og anvende den, hvor den
20 er paa sin Plads.

Der er meget sandt og fint i hvad De indvender mod »Gift«. Jeg tog skaansomt paa Bogen dels fordi der er saa meget Godt i den, dels fordi jeg havde omtrent mistet K.s Venskab ved en noget streng Bedømmelse af hans forrige Bog, og træt af at vandre om i det
25 Hospital af saarede Forfængeligheder, hvori jeg med min Digter-Omgang lever, besluttede ei at gaa ham for nær. Ikke desmindre har han i sin plumpe Fornemhed end ei skrevet mig et Ord til for min Kritik.

Kort sagt, kjæreste Ven, jeg var et dumt Fjols, at jeg fra et stort
30 Land, hvor jeg udfyldte en ikke ringe Plads, vendte tilbage til disse mere eller mindre raadne og giftige Lilliput-Forhold, og nu svier

det til mig at have været en sentimental Patriot og lignende, man aldrig burde være. Med et Læs af Forpligtelser paa mig tør jeg ei reise.

Hjertelig Hilsen til alle Deres fra

Georg Brandes. 5

76. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.* Paris, av. de Niel 96, Ternes,
17de aug. 83.

Siden siste brev har jeg ærgret mig, kære, kære Brandes, ærgret mig over, at jeg ikke gav den harm, jeg på Deres vægne følte, et uttryk, som befriede mig selv. Slikt kan ikke tages op igæn, når 10 det er forspilt, — og det blev forspilt fordi jeg den dag var både rasende ærgerlig på Deres vægne og rent ud bærg-tat af mit ny stykke. Jeg var ikke rigtig tilstede, da jeg skrev. Men havde De fulgt mig på mine lange spadser-ture og hørt mig bande! For, ser De, trods mine prækener til Dem, jeg har oplevet alt det der. De 15 må huske, at jeg har været forrådt af mine bedste venner i det uænnelige, og blir det tildels ænnu — af den pæreste fejghed. Men jeg har i den grad vænnet mig til det, at deres ælskelige personlige vænlighed hvær gang på ny vederkvæger mig. Men det er forfærdeligt, hvad jeg har gåt igennem. Så jeg kan forstå Dem! Det 20 er oprørende, hvad De gænnemgår i Danmark! De skriver bøger utaf en reformators brændende energi; og der er en præken i dem så genial intrængende, at ingen kan undgå dem! Jo; man kan undgå dem; man læser dem ikke! Vi har i Norden aldrig havt maken, og så læser man dem ikke! Dette ene forhold forklarer alle 25 de andre. Det urætfærdigste, som jeg ser på i Norden nu, det er behandlingen af Dem! —

Men så sant som nu det er, så er det dog værdt at se, om De kan ordne dette in i Deres daglige liv som tørthen givet og samtidig opdrage den unge slægt. Minst ét år må til, før De kan se, 30 om De formår dette. Men den dag De ser, at De ikke formår det,

da skal De pinedød rejse, hvor mange læs forpligtelser der også ligger på Dem. — Slikt forstår jeg ikke, som at De siger, forpligtelser nøder Dem til at bli, når disse forpligtelser gør Deres store formål skade. Vænt ét år til! Sig alle mennesker, at går det ikke, ja, så går
5 det ikke. — Og handle deræfter! I alle fall vilde jeg handle så. Og jeg tænker, De har værre for at holde urætfærdighed ut æn jeg.

Med Drachmann har De jo ræt. Ti ganger! Er forholdet dette, så har jeg begået en dumhed ved at skrive til Dem om ham.

10 Jeg protesterte på stedet mot Drachmanns råd til mig i jubilaet. Stærkt og ubetinget! Jeg kaldte det en sirene-sang, og talte om det modsatte: »det at stige ombord hos Janson« (til kamp, antydning til hans tale) som det uænnelig højere og skønnere.

Men for Drachmanns eget vedkommende — ja, Gud, nu kænner
15 jeg ham jo. Det kan ikke falle mig in at løpe æfter ham og sige ham, han har ingen rygrad. Det gør man, når man er sint på ham, æller når man tror, han kan få en. At han ikke vil være sammen med eder i selskaber, det kommer væl af, at De (og Deres bror) undertiden stikker, når talerne blir eder for flau. Og det forstyrrer den
20 danske gemytlighed. Jeg tror ikke, det har nogen annen grun.

Kommer De ikke til Paris? Herregud fin på at have noget at bestille i Paris. Jeg har gjort det løfte, at jeg (hvis der ikke blir statskup) ikke kommer tilbake til Norden, før jeg er kvit min gæll. Dem binder intet sligt løfte. —

25 Mit ny stykke. Første akt af det er det mægtigste jeg har skrevet. Man læser og tuter her omkring mig. Annen akt (der er bare to i denne første del; men de er meget lange), ja, den er ikke færdig i ænden, det svin! Så jeg tør ikke tale. Jeg er misnøjd; derfor sitter jeg og fusker og skriver brev. Ti jeg skulde nu ha været færdig og
30 står istedet foran et nyt problem, som jeg, mit fæhode, ikke så, før jeg kom like til det! Og derfor får jeg idag ikke magt i nogen ting jeg tar mig til, således heller ikke i dette brev! — Jeg er bare dum

og ræd. Ræd, at jeg med min dumhed skal spille en stor virkning, et fint, sikkert sigte. Ti der er sigte i det stykke, kan De tro! Når det smælder, så er der noget, som faller i en og annen. — Har miraklet i sin psykologiske genesis været på scenen før? Æller i litteraturen? Dette er det næmlig. Menneske-bakgrunnen, som det spiller 5 på, er Nordlands-fantasiaen under midnats-solen blant de stængte, tunge, nakne fjæld.

Ovenpå det længes jeg svært til min skils-misse-historie, hvor mannen slæper i nedtrådte tøfler afsted over alle hensyn; men er rigtignok et aldeles fortreffelig menneske. Og hun er, hvis det 10 går, som jeg nu tænker, min stoute väninne Drude Janson, som, Gud skal vite det! aldrig har tænkt på at skille sig. Hvad er vi poeter for svin, som således flytter vore bedste venner ut i slibrige forhold, skønt de går i værdens sikreste. Det kommer deraf, at jeg bestandig sa Drude: »ak Drude! Jeg har levet i dødelig frygt for 15 at en spansk skipper skulde komme og ta dig! — Nu begynner jeg at tro; han kan ikke.« Hils Deres hjerte og de små hjerter af hennes!

Deres

B. B.

77. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

Paris, rue Faraday 15 20
[August 1887].

Kære Georg Brandes,

det vilde være en stor skam, om sædelighets-saken skulde skille os, skønt jeg virkelig var ved at tro det. I lang tid har Deres syn her gjort mig ondt, så meget mere som Deres forrige stilling og Deres kamp for frihed til at se annerledes på den æn vedtægt og 25 lov vilde, og for full yringsfrihed i æmnet hadde min fulle glade tilslutning i ord og gærning, så meget sterkere som De blev misforstået og mishandlet. — Men om sædelighedssaken skal vi nu ikke tale. — Jeg har læst Deres opsæt mot frøken Grundtvig og hennes venner som vilde De sige mig det ubehageligste, De visste. 30 Det har jeg. Og jeg har funnet det så råt af Dem at anfalle kvinner,

»gamle jomfruer«, en hel stand, som De gjorde (dog var jeg først i den mistydning, at De tillike var »Lucifer«). Frøken Grundtvigs inlæg var da rent refererende; jeg har aldrig sét større misforhold mellem det, som skal slås, og den, som slår. — Hvad vil De, jeg skal
5 rette? At De var »rå«. Jagu mener jeg, at De var det; vil De ha mig til at lyve, kære væn? Men det forstår sig, at dette ord har i denne forbinnelse en særegen tydning. Har De læst »Gamle jomfruer« i Norsk Dagblad, så forstår De, hvad jeg mener. Manfolkeråheden, som kønsomgangen fra tidlige »sejre« opdrager den i »erob-
10 rerer«. Vi har den alle sammen, og den bryter ut ved minste lejlighed. Jagu gør den så. Som jeg siger i hint opsæt »lurer under Dannelsen og Alvoret« hos os alle.

Jonas Lies brev — jeg fik det først nu; han ligger på landet — har noget om, at jeg skulde vite, hvæm jeg forsvarte mot Dem, så
15 forstod jeg, at De hadde ræt til at være indigneret. Det er en sak for sig; kan De overbevise mig om det, at det altså ikke var vor vanlige manfolkeråhed, som jeg trodde, ja, da skal De ha min fulle bøn om forlatelse. Og når De siger til ham (J. L.), at De ikke har ment at fornærme mig personlig, så gør det mig hjærtensgodt at
20 høre, og er fejlen min dårlige måte at læse på, så ber jeg Dem meget om undskylning og skal med fornøjelse gøre det offentlig. Jeg var meget, rasende, rykende sint; men herregud, fire minutter æfter er det jo over. Og når De siger, at De glømmer ingen fornærmelse, så tror jeg Dem ikke; De har sannelig glæmt mange,
25 synes jeg. —

Jeg har en mærkelig bok under arbejde, og fra min side adskilligt nyt i den, som koster mig megen tid. Derefter annet stykke af »over ævne«, så »Bothwell« (istedetfor siste akt af Maria Stuart, som blev tilsat i hast, da Carl Ploug rådede mig til ikke at gøre to stykker).
30 Jeg går til Bothwell med mange historiske studier. Känner De noget særskilt, kære, sig mig det! — Jeg har glæmt at sige Dem, at annet stykke af »over ævne« er socialismen. — Har De læst den engel-

ske roman om Lassalle? Ja, der er flinke, tildels morsomme ting i den; men for tværet. Lassalles flamme var i Amerika, da jeg var der, vilde gruelig gerne ha tak i mig; men hun var blét mig motbydelig. — Hvor er »La terre« slæt og liderlig! Og hvad her er for et oprør og frafald over hele linjen! De tror alminnelig, han lider af 5 en nyresykdom, som gør, at han ikke kan fri sig fra visse syn og længsler. — Er det så rigtig, at Ingeborg og Deres bror er gifte? Hun er utrolig klok, men ænner næsten bestandig med at gøre en dumhed. Er dette nu klokt? Er det det, så lykønsk henne innerlig fra os begge. Deres bror tør jeg vel ikke lykønske; han er jo 10 også sint.

Deres hengivne

B. Bjørnson.

78. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Kbh. 29. Aug. 87.

Kjære Bjørnson!

15

Jeg kjendte Dem ikke fra den Side, saa mistænksom og saa parat til at flyve i Flint mod gamle Venner.

Deres Brev kom netop til rette Tid til at hindre Udbryden af en Strid som kun kunde forgifte Forholdet mellem Dem og mig, og Dem og flere end mig — til Gavn og Glæde for vore fælles 20 Fjender alene, der have jublet over Deres Overfald paa mig.

Hvad jeg fordrer af Dem? Jeg forlanger simpelthen at naar De paany sender et lille Indlæg til Politiken, hvad De jo ikke vil mangle Anledning til, De saa nævner mit Navn med den Tilføjelse »min Ven« og indfletter en Sætning af det Indhold »om hvem jeg 25 i et Øjeblikks Opbrusning har sagt Ting, der ikke var mente som de lød« eller en lignende Vending. De har sagt, som De vel mindes, at De aldrig har læst noget raaere end mine Artikler (jeg gratulerer til Valget af Deres Læsning), De har sagt: Er noget frækkere end . . . og De har talt om mit dybe Forræderi, netop et ligesaa 30

dybt Forræderi som det, De har vist mod Hans Jæger, nemlig ikke at ville understøtte hvad der er Dem en Pest.

Er dette sket, skal Alt fra min Side være godt igjen.

Hvorfor gaar De og bilder Dem ind, jeg vil Dem tillivs, hvorfor
5 gaar De og hører paa Snak af Misundelige og Hadefulde? Er det en Grund for os til at hade hinanden, at De hylder én Moral og jeg en anden? Skal vi derfor slaas? For mig endda gjerne. Men paa Kosteskafter slaas jeg ikke. De kan ej begynde med at sige »fræk«, »utroligt lumpen« og saa videre, og saa derefter vente en
10 Debat. Og, kjære Bjørnson, tro mig nu — jeg taler i dette Øjeblik visselig ikke min Sag — men De skader Dem selv altfor meget ved en saadan Fremgangsmaade. Hvad ligner det, naar man føler sig irriteret, da at gribe det groveste Skældsord, man kan finde og slynge det ud i Luften — det virker jo ikke, og mindst paa de Danske.

15 Jeg forstaaer meget godt Deres Moral, men De forstaaer slet ikke min. De citerer f. Eks. mod den kvindelige Læge, en fin blufærdig ung Pige, nogle plumpe Vendinger (af Hr. Kleins elendige Brochure), som hun aldrig har erklæret sig enig med, og saa findes end ikke Hr. Kleins usandfærdige Citat hos den engelske Læge. —
20 Og nu »Lumpenheden«! Jo naturligvis er jeg Lucifer, hvem Satan skulde ellers være det! De raser fordi jeg siger at De og Scavenius taler ens — det gjør De jo og det er jo Ulykken, De og Dagbladet og Scavenius og vore Oftedøler, alle raabe det Samme i Kor. Og saa vil De gjøre det til en Beskyldning mod Dem og Frk. Grundtvig for at have været i Knabrostræde. Som om Damer gik i Kna-
25 brostræde!

Nej, kjære, De læser ikke meer, naar De er ude af Dem selv.

Begrib dog engang et andet Menneskes Standpunkt. Forstaa dog at jeg er kjed af nu paa 20de Aar at være »den almindelige Usæde-
30 lighed«.

. . .

Men jeg vil afbryde Litaniet. Jeg beder Dem blot betragte et

Venskab mellem to Mænd, der hæve sig over det almindelige flade Niveau, som noget for godt og kostbart til at skulle sættes til paa Grund af Øretuderi og Misforstaaelse. Her er saa Meget, saa uendeligt Meget her i Norden, som fordrer vort Samarbejde.

Hvad De har hørt om min Broders Ægteskab, er rigtigt. Jeg vil 5 haabe, det bliver til Lykke for begge Parter. — Jeg kjender ikke den Bog, De sigter til om Lassalle, heller ikke La terre. Det glæder mig hjertelig at De har saa mange Arbejder for. Om Bothwell véd jeg desværre intet specielt.

Deres hengivne 10
Georg Brandes.

79. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

[Septbr. 1887].

Kære Brandes,

ledende mæn burde oftere bytte ord privat; jeg inser det, og mest af alle de råd, De gir, såsom ikke ét passer. . . . De kan mene om 15 hanske-moralen, hvad De vil — at der ænnelig går alvor i det er en begyndelse, som en man med sans for begyndelser ikke skal overfuse. De kan ikke vite det, men jeg kan, at her er noget af det fineste og skønneste og vederhæftigste, som Norden ejer, samlet i en betydning, som der sjelden er samlet. Af dette vokser meget! 20

Jo, det er så, at den engelske læge vil ha omgang fra mandbarhedens alder, nætop da, og til de 50—60; det er intet fejl citat af Klein, det. Og der er nok af læger, som gir forf. ræt, at mandbarheds-alderen er den farligste; skønt andre nægter det. Og skal der være sanhed i mannens standpunkt, så kan han ikke sætte 25 grænsen annerledes. Tænk, denne bok, denne jammerlige bok, hvad den har født i Norden! — Jeg bruker ikke gærne stærke uttryk i det, jeg skriver; ikke gærne. Jeg skriver uafatelig offenlig, det er den bredeste propagandavej, jeg kænner, bladenes; brukte jeg stærke uttryk, så var det mig umuligt i længden; jeg blev så ikke engang 30 læst med tillid. De enkelte ganger, det sker, er jeg svært harm.

Efter dette utrolige overfall på mig i »Politiken« (det var vist ikke så uskyldig, som De siger!) kan jeg næppe skrive mere i det blad, og det gør mig forresten ondt; for der er vilje i det. Efter den holdning »Morgenbladet« har intat i de norske spørgsmål, kan
 5 jeg heller ikke skrive der; så nu er jeg foreløbig husvild. Jeg havde noget om republikken i Frankrige at gøre færdig for Amerika (og Pall-Mall), som jeg kunde like at få ørelyd for i Danmark. Den danske fransk-forgudelse er (som den svenske) en afvej for os. — Nu får det være.

10 Men alt dette er ikke hovedsaken. Hovedsaken mellem os to er, at der går noget varmt, lysende, frugtkastende af alt, De skriver, og et så ejegodt smil af Deres goddag og velkommen, så jeg aldrig kan bli sint på Dem i mere æn fire minutter. Med min beste vilje, jeg kan det pinedød ikke; når jeg nu tænker på Dem og hører
 15 Dem og ser Dem, så er De for mig bevægelsen, årvåkenheden, rådsnarheden i person; og denne kraft sat in i vort åndsliv på et højst vigtigt punkt, det er Deres historie; men det er slet ikke den for mig, det er Dem selv. Og det var prægtigt, at jeg fik et glimt igen.

Deres

20

B. B.

80. *Georg Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Kbhavn d. 4. Sept. 87.

Nej, Bjørnson, paa den Maade kan vi ikke forhandle. De kan ikke blive ved at udslynge det plumpeste Skældsord, De kan finde, imod mig og samtidigt privat skrive mig venskabeligt til. Deres
 25 »utrolige Lumpenhed« maa have en Ende, og De maa selv annullere den. Ellers er vi nøjagtigt paa det Punkt som før Lie sendte Dem sit Brev.

Det er ogsaa en meget uheldig Vane af Dem at skrigte Nej! og Nej! og Ukvemsord til Ting, jeg siger Dem og som slet ikke kan
 30 modsiges, fordi de er sande.

De Linjer, De skriver af efter Kleins elendige Piece, findes —

som jeg nu ved anden Gennemlæsning har overbevist mig om paany — aldeles ikke hos den engelske Læge. En slig almindelig Regel, ens for alle, giver han slet ikke. Og det bliver ikke smukkere og bedre at paadutte ham det paany, naar det ikke er sandt.

Hans Bog anser jeg paa ingen Maade for »jammerlig« men for 5 en ærlig og god Bog, i hvilken der er langt mere Sandhed end i alle Skriverierne imod den. Den er ufuldkommen og lidt forkert; det er Alt, hvad der kan siges, men Forfatteren har ej vidst bedre og han brænder af den ædleste Overbevisning.

Det er usandt at Politiken staar paa den Bogs Grund. Atter Copi 10 af Kleins elendige Piece. Alt hvad der er sket er, at den Bog én Gang i Anledning af Jæger har været nævnt i Politiken.

...

At sige, at mine Artikler er fulde af Skældsord er det samme som at sige, at De ikke læser, hvad De bedømmer. Jeg bliver naturligvis 15 dømt af danske Højredommere, det er givet; men i min Artikel findes sandelig ikke Skældsord. Jeg var ikke raa, men jeg var streng overfor denne skidenfærdige Dilettantisme der pjatter ud i Taaget. Det var min Ret. Jeg er sandelig ingen Modstander af en Frk. Grundtvig. Er jeg noget, da er jeg hendes Dommer. Jeg 20 vilde ikke længer taale dette Pjat om min Udbreden af den almindelige Usædelighed. Jeg vil ikke se Kvindesagen, som jeg selv ganske alene har bragt frem her i Norden og i en Aarrække ene kæmpet for under Forfølgelse fra alle Sider, forvrøvlet af uvidende Kvinder. . . .

25

De vil ikke høre mine »Raad«, som De kalder det. Lad kun være. Men vid, at De faar ikke Bugt med mig paa den Façon. Jeg eringen Dreng, der lader sig offentlig forhaane. Jeg er en Mand paa 45 Aar, og skjøndt jeg som Evne selvfølgelig ikke kan sammenlignes med Dem, staar jeg hverken under Dem i Kundskab eller i Tænk- 30 ning, og mit Navn er kendt Europa over saa vidt som Deres. Pøbeldommen over mig i Danmark er ikke Eftertidens Dom. De slaar

ind i dens Tone med Deres Skrigen paa mit dybe Forræderi og min utrolige Lumpenhed.

Jeg spørger Dem endnu engang: Vil De tage Deres Ord tilbage?
Hvis ikke undertegner jeg mig herved for sidste Gang

5

Deres

Georg Brandes.

81. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

den 7 septbr 87.

Kære Brandes!

Nej.

10 Hvært ord jeg har skrevet om det, som De har skrevet, er sant.
Jo længer De skriver, jo mere viser De det.

Da De var i Norge, lå De på knæ for frøken T. på hennes rum, alene med hende; hun rakte tungen udover Dem, mens hun talte med Dem i Sandvigen og forstak sig, så De ikke fant hende, da
15 De skulde hjem. Siden jeg hørte det, som ifølge sin natur ikke kan være enestående, så ænten De taler om sædelighedssaken æller De synger fuglesang for mig, er mig aldeles like alvorligt.

Og hvad De, som er nervøs indtil hysteri og så grænseløs forfængelig, skriver den ene dag og vil ha bortfortolket den andre,
20 det kan nok i øjeblikket forbittre mig; jeg er også nødsaget at drage det frem og belyse det; — men det er sant, hvad jeg siger, at det overrasker mig ikke; jeg har visst, at De kan være svært uædel, jeg har sét det i så mange af Deres kampe; men utover det har jeg et godt og varmt billede af en mærkværdig man, som er og
25 blir mig meget kær. Forstår De ikke det, så er det fordi at De ejer ikke min sinslikevægt.

...

Ikke De har rejst kvinnesaken i Norden; det har fru Collett længe før Dem samt inbragt kundskab fra Amerika. Og den forkluddres
30 ikke ved sædelighedskravet, den finner først i det sin ænnelige løsning. Hværgang De bærer Dem ad som en dræng eller et hysterisk

mandfolk, finner De en man foran Dem, men jeg kan derfor ikke undlade at være Deres væn. Og jeg skal trods alt ved lejlighed vise både Dem og hele verden, at jeg er det. De har noget tilgode af mig, og jeg holder ord, og jeg er ikke utaknæmlicg.

Deres væn 5

Bjørnst. Bjørnson.

82. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

[25/10 1891]

[Telegram:]

Jeg kan ikke nu være med paa Fest for Dem, men protesterer mod Rigsdagens Behandling. Man lønner ikke saaledes et betyd- 10 ningsfuldt Dagværk og bekæmper ikke Aand med Hunger.

Bjørnstjerne Bjørnson.

83. *Bjørnstjerne Bjørnson til Georg Brandes.*

[4/2 1902]

[Telegram:]

Tak for den Virksomhed, som aabnede Øinene og styrkede 15 Viljelivet.

Bjørnstjerne Bjørnson.

HENRIK IBSEN TIL GEORG BRANDES
1866-1902.

1. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Hr. Georg Brandes!

Rom,
den 25de April 1866.

Det paabegyndte Brev kan jeg ikke sende Dem; det er skrevet midt oppe i den pinlige Stemning, som i de første Dage efter Davids
5 Død havde grebet os samtlige Skandinaver hernede. Nu staar Tingen anderledes for os; der er for ingen af os nogen Grund till Selvbefrejdelse, og Begivenheden maa derfor fortælles paa en anden Maade. Hvor meget De kjender af det passerede, ved jeg ikke; jeg vil derfor skrive, som om De intet kjendte.

10 Omtrent i Midten af Marts kom David tilbage fra en Udflugt i det Neapolitanske. Han var livlig og forholdsvis munter, men legemligt ikke ganske vel; navnlig talte han om lette Feberfølelser, som dog ikke hindrede ham i at færdes blandt os andre, og som hverken han selv eller vi tillagde nogen Betydning, da de
15 her ere saa hyppige især udover Vaaren. Jeg talte ofte med ham efter Tillbagekomsten, oftere end før; det var somoftest de politiske Forhold hjemme, der beskjæftigede os; om Dem talte vi ogsaa meget; de Stridigheder, De laa i, interesserede mig, og hernede har vi kun ufuldstændig Anledning till at følge med. Fra hans
20 Udflugt sydover var det især Sorento, der havde tilltalt ham; Beliggenheden lige ved Havet fandt han henrivende, og naar han led under Heden og Feberfølelserne og Sciroccoen, som just i de Dage hjemsøgte os, undslapp der ham hyppigt gjentagne og usædvanligt livlige Ytringer om, hvor herligt det nu vilde være at
25 kunne springe ud fra den høje Strand dernede ved Sorent og faa sig et godt kjølede Bad. (Mærk dette!) —

Fredagen den 23de Marts saa jeg David i Foreningens Lokale; han havde tegnet sig som Deltager i et Gilde, vi om Aftenen skulde give for Etatsraad Bravo. Han syntes rask, men tog Medicin, og fortalte at han havde raadspurgt Dr. Erhard, der havde paalagt ham almindelig Forsigtighed i Diæt og givet ham nogle Draaber. 5 Vor Samtale kom till at berøre adskillige alvorlige Gjenstande, og just som jeg vilde gaa sagde han: »Det er sandt, jeg har idag faaet Brev fra Georg Brandes; han beder hilse Dem!« Jeg takkede og spurgte, idet jeg formodede at mit nye Digt var udkommet, om der ikke stod mere, hvortill han svarede med et bestemt nej. Under 10 det følgende Ordskifte ytrede han Forundring over, at jeg ikke personligt kjendte Dem, en Forundring, som var mig paafaldende, da jeg under vore tidligere Samtaler om Dem udtrykkeligt havde sagt, og desuden ved forskjellige Spørgsmaal noksom givet tillkjende, at noget personligt Bekjendtskab ikke fandt Sted. Jeg lagde 15 imidlertid ingen vedvarende Vægt herpaa; thi midt under den Vrimmel af Indtryk, man paa en Rejse modtager, slipper ens Erindring lett, hvad den i Forbigaaende modtager, og David syntes idetheletaget endnu at staa midt inde i Rejseurolighederne. — Ved Gildet for Bravo var David ikke tilstede; det blev sagt, at 20 han var gaaet tillsengs. Lørdagen den 24de var der om Aftenen almindelig Sammenkomst med Konsert i den skandinaviske Forening. Kl. 8¹/₂ saa jeg David, der syntes oprømt og som nu med et Smil ytrede at der i Brevet stod meget mere end en Hilsen, men at han Dagen iforvejen havde været saa forstumlet i sit Hoved, 25 at det ikke havde været ham muligt at kunne meddele mig noget deraf. Nu fik jeg en fuldstændig Meddelelse, saavidt jeg kan skjønne, fuldkommen korrekt, ialfald var den sammenhængende fra Ende till anden. Jeg bad ham naturligvis bringe Dem min bedste Takk og Hilsen, derpaa talte vi endel om min Bog, hvilken jeg lovede 30 at laane ham næste Middag og spurgte ham i den Anledning, paa hvilken Sal han boede. Hertill svarede han: første Sal, og tillføjede,

at Musiken og Heden generede ham; han vilde gaa tillsengs. Strax efter hørte jeg af Kammerherre Wolfhagen, at han var gaaet hjem.

Gaarden, hvor David boede, er et Hjørnesteat. Den har Facade
5 till Corso og en lang Sidebygning ud till en trang Overskjærings-
gade: Via della croce. Denne Sidebygning er uregelmæssig. Her
boede David; ikke, som han havde sagt, paa 1ste, men paa 3dje
eller 4de Sal (hvilken af Delene er vanskeligt at sige med Bestemt-
hed, da Gulvene i de forskjellige Værelser ikke ligger i Plan med
10 hverandre). I Forhuset till Corso boer en fransk Oberst; en Skild-
vagt staar udenfor. Henimod Kl. 4 om Natten till Palmesøndag
hørte Soldaten et tungt Fald inde i Strædet Via della croce, han
ser efter og finder et nøgent Menneske ligge livløs paa Brostenene.
Det var David; Vinduet till hans Værelse stod aabent. Vagten
15 gjorde naturligvis Anskrig og fik tillkaldt nogle Sygebærere fra
det nærliggende store Hospital St. Giacomo, hvorhen han strax
blev bragt.

Kand. Kierkegaard var den første, som erfarede det passerede,
da han om Morgenen vilde forhøre sig om Davids Befindende;
20 han fik Konsulen tillkaldt, denne forseglede den Afdødes Papirer
og overgav disse tilligemed hans øvrige Effekter till hans Tante,
Prindsesse Pignatelli.

Da David om Lørdagsaftenen Kl: 10 var kommen hjem, havde
han af Tjenestepigen forlangt kogende Vand dels for at tage Fod-
25 bad, dels for at lave The. Da Pigen bragte ham Vandet havde
David givet hende 1 Scudo (2 Rdlr.); noget forundret havde hun
spurgt, om han skulde flytte; hertil svarede han nej, idet han tak-
kede og tilløjede at han intet videre behøvede. Derpaa var Pigen
gaaet tillsengs. Ved Siden af Davids Dør boede en Lejetjener, som
30 han undertiden benyttede; denne havde i Nattens Løb intet hørt.
Om Morgenen fandtes Døren till Davids Værelse halvt aaben og
Lyset endnu brændende. Fodbadet viste sig at være blevet benyttet;

paa Thekanden fandtes en ganske ubetydelig Levning af en overordentlig stærk The, — efter Konsulens Ytring: sort som Kaffe; Resten af den store Kandes Indhold var forsvundet. En Spirituslampe, som David ellers benyttede, stod paa sin Plads; den havde efter Pigens Udsagn været i Ustand i flere Dage og desuden overflødig ved denne 5 Lejlighed, da jo Vandet var bragt ham kogende. Spiritusflasken stod imidlertid paa Bordet og ved Siden af den et Vinglas, som bar Spor af at have været iskjænket Spiritus. Ved Sengen laa hans Skjorte og den Uldtrøje, han plejede at bære inderst. Begge vare endnu om Morgenen gennemvaaede af Sved. — Paa Davids Skrive- 10 bord laa to paabegyndte Breve. Begge ere øjensynlig stiledede till hans Tante. Det ene begynder med at han har overbragt Kmh: Wolfhagen med flere navngivne Personer Indbydelsen till det bevidste Middagsmaaltid, men at han selv, paa Grund af Ildebefindende, ikke vilde kunne komme før Onsdagen. (Dette var ogsaa 15 fuldkommen rigtigt; Invitationen var overbragt om Lørdagsaftenen). Men saa kommer nogle Linjer, øjensynligt skrevne længere ude paa Natten, hvilke dels ere utydelige, dels meningsløse. Bladets første Side, af Størrelse som nærværende Papir, var fuldkrevet, derpaa ere 2den og 3dje Side oversprungne, og paa 4de fortsættes mere og mere 20 forvirret; de sidste næsten ulæselige Ord ere »Jeg er død; jeg er i det yderste Vanvid« og istedetfor sit Navn, som Underskrift, har han skrevet: »Jeg er gal!« — Det andet Brev, en liden Lapp, er øjensynligt skrevet mellem Begyndelsen og Afslutningen af ovennævnte, og beregnet paa at skulle leveres till hans Tantes Tjener, 25 som om Morgenen plejede at indfinde sig. Det omtaler i uklare Udtryk den Ulykke, som er hændt ham; han beder at Lægen strax maa hentes; han er meget syg. Hans Forældre skal underrettes om alt, skaansomt, men uden Omsvøb. Ogsaa i denne Billet er den stigende Aandsforvirring kjendelig. Han ender med, at han 30 ikke vil vække nogen af Husfolkene »for at de ikke, ved at undlade at komme ham till Hjælp, skulle blive medskyldige i det, som maa

ske«. Begge Breve vare aabne. Sengen viste, at han havde ligget; paa Hovedpuden fandtes Spor af 2—3 store Bloddraaber, som efter en stærkt begyndende men igjen pludseligt standset Næsebløden.

Hvad er nu foregaaet deroppe i den forfærdelige Natt? — Noget
5 overlagt Skridt kan der ikke være Tale om at han har begaaet. En Sindsforvirring, som den, der vidner ud af hver Linje i hine to Breve, lader sig ikke eftergjøre af noget Menneske, der har Fornuftens Brug. Den Sygdom, han var angreben af, var en gastrisk Feber, der under herværende klimatiske Forholde lett og med Hurtighed kan slaa sig paa Hjernen. Han havde i flere Dage kun levet
10 af Kjødsuppe og The; sin Tillstand vilde han ikke vedgaa for nogen, ikke engang helt ud for Lægen; det oppirrede ham, naar man spurgte till hans Befindende. Ved Hjemkomsten om Aftenen har Sygdommen udviklet sig; den store Mængde stærk The har været ham
15 skadelig, og hvis han nu dertil, febersyg som han var, har, i den Tanke at skaffe sig Søvn, drukket Spiritus, saa vil Sygdommens rivende Fremskridt ikke længere kunne forundre nogen. Men selv hans Feberfantasier har aabenbart ikke gaaet i Retning af at forkorte Livet; thi hans Hentydninger till »det, som maa ske«, gjælder
20 aabenbart hans Frygt for at Autoriteterne ville indsætte ham i en Daareanstalt uden at Husfolkene ville forhindre det. — Han er sprungen ud fuldkomment nøgen; saaledes springer man ud i et Bad. Han er endvidere, som De af det følgende skal se, sprungen ud med Hovedet foran. Heri mener jeg, at vi øjner Traaden i hans
25 forvildede Tankegang, og denne min Hypothese er fuldkommen bleven billiget saavel af Lægen, som af samtlige hans herværende Landsmænd. Uklare Erindringer fra Sorent og dets Bade har svævet for ham; Feberheden har ligesom fortæret ham, den overstrømmende Sved har været ham uudholdelig, Virkelighed og Erindringer har
30 blandet sig sammen til et for ham, og saa er Ulykken sket; — der var ingen, som kunde hindre den.

Da den Afdøde ikke var Katholik, kunde Liget ikke forblive i

St. Giacomo; hans Tante havde tabt al Fattning og havde desuden efter de her gjældende Love ikke Tilladelse til at henbringe den Døde till sin Bolig. Liget blev derfor Søndags Middag ført till den skandinaviske Forening, hvor en Stadslæge, samt derpaa Dr.: Erhard, i Politiets Nærværelse om Mandagen foretog Obduction for 5 at faa Dødsaaarsagen konstateret.

Jeg var tillstede. Faldet havde været øjeblikkeligt dræbende. Det øverste af Hovedskallen var knust og indtrykt, hvilket beviser at han er sprunget ud med Hovedet foran. Dette fremgaar yderligere deraf, at Ansigtet var blodigt som efter en stærk Skrabning nede efter, 10 hvilken Skrabning aabenbart er fremkommet ved at han i Faldet har stødt mod Gesimsen af det nedenunder værende Vindu, og derved forklares tillige at han blev funden kastet over mod den modsatte Side af Gaden. Arme og Ben vare hele, men flere Ribben knækkede, og Lungen itureven, hvorfor en betydelig Blod- 15 udstrømning havde fundet Sted. Kjendetegn paa en stærkt og hurtigt udviklet Tyfus var tillstede, og Doktor Erhard erklærede, at den Afdøde, trods hans Spørgsmaal, har lagt forsætteligt Dølgemaal paa hvor ilde det igrunnen maa have staaet till med ham. Han tillføjede ogsaa, at om nogen havde været tillstede hos ham, saa kunde 20 man vistnok have forhindret Dødsmaaden, men neppe den samme sørgelige Udgang paa naturlig Maade. Dette har været os en Trøst, ligesom vi ogsaa stadigt har gjentaget for hverandre, at hans Læge end ikke et Øjeblik har fundet eller kunnet finde sig foranlediget til at tillraade noget ekstraordinært Tillsyn. Her gik desuden flere 25 andre Landsmænd blandt os, tillsyneladende langt sygere end han, og, som før bemærket, vilde han paa ingen Maade taale, at man yttrede nogen Bekymring for ham; hans Tante, i hvis Hus han daglig kom, faldt det heller ikke ind at skjænke hans Ildebefindende nogen særlig Oppmærksomhed. 30

Tirsdagen efter Dødsfaldet blev han begravet ude paa den venlige protestantiske Kirkegaard; saagodtsom samtlige Nordboere

fulgte, og vi afsluttede derude, paa en alvorligere Maade end sædvanligt, vort Samliv for denne Vinter.

Jeg har nu fortalt Dem den hele ulykkelige Begivenhed, koldt, som en officiel Indberetning; men saaledes kan jeg nu se tilbage
5 paa den, naar det behøves, og saaledes antager jeg, at De er bedst tjent med at modtage den.

De var meget ofte tilstede i Deres afdøde Vens Tanker under hans sidste Levedage. Jeg kjendte ham vistnok ikke tilbunds, men det saa jeg, at der var mange stille smukke Dybder i ham.

10 Hvor meget hans Forældre kjender af Sammenhængen, véd jeg ikke; De maa derfor være varsom med de Meddelelser, De her har faaet.

Sluttelig takker jeg Dem for de venlige Ord fra Dem, som ere mig meddelte. Jeg haaber og glæder mig till engang personligt at træffe Dem; staar det till mig at vælge mit fremtidige Opholds-
15 sted, saa bliver det Kjøbenhavn; længere Nord vil jeg ikke.

Indlagte Billet tør jeg maaske bede Dem om velvilligst at till-
stille Hr. Hegel. Kjender De Clemens Petersen, saa beder jeg Dem hilse og takke ham for hans Anmeldelse. »Fædrelandet« er det eneste danske Blad vi holder her. Skulde de øvrige Blade behandle
20 min Bog, vilde jeg være Dem usigelig taknemmelig, dersom De, uden altformegen Ulejlighed, vilde under Korsbaand og ufrankeret, som Aviser ialmindelighed, sende mig vedkommende Nummere, — eller ogsaa bede Hr. Hegel gjøre det; jeg har glemst at skrive derom i indlagte Billet. — Lev vel, og slaa tappert; det till-
25 trænges i mange Maader oppe blandt os.

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

2. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden.

Kjære Herr Brandes!

den 26de Juni 1869.

30 Det har været mig en stor Sindslettelse at modtage Deres venlige Linjer; thi jeg har med Rette maattet frygte for at De fandt

mig meget utakknemmelig, naar jeg ikke havde et Ord till Dem, efterat De havde belyst min Virksomhed saaledes, som ingen anden har gjort det. Utakknemmelig er jeg dog visselig ikke. Det magtpaaliggende er jo ikke at blive »ubetinget forherliget«, men at blive forstaaet. 5

Naar jeg imidlertid ikke har tillskrevet Dem, saa er det fordi mit Svar i Tanken svulmede opp till et helt stort Stykke Æsthetik, og da jeg fandt, at denne maatte begynde med Spørgsmaalet: hvad er Poesi? saa vil De indrømme at Brevet turde blive temmelig vidtløftigt, og at Themaet passeligst lod sig behandle under et 10 personligt Sammenstød.

»Brand« er bleven mistydet, ialfald ligeover for min Intention; (hvortill De rigtignok kan svare at Intentionen ikke kommer Kritiken ved). Mistydningen har aabenbart sin Rod i at Brand er Prest, og at Problemet er lagt i det religiøse. Men begge disse Om- 15 stændigheder er ganske uvæsentlige. Jeg skulde været Mand for at gjøre den samme Syllogismus lige saa godt om en Billedhugger eller en Politiker, som om en Prest. Jeg kunde faaet den samme Frigjørelse for Stemningen, der drev mig till at producere, om jeg, istedetfor Brand, havde behandlet f. Eks. Galilæi, (med den For- 20 andring, at han naturligvis maatte holde sig stiv og ikke indrømme, at Jorden stod stille); ja, hvem véd, — var jeg født et hundrede Aar senere, saa kunde jeg maaske ligesaa gjerne behandlet Dem selv og Deres Kamp mod Rasmus Nielsens Akkordfilosofi. I det hele taget er der mere maskeret Objektivitet i »Brand«, end man hidind- 25 till er kommen undervejr med, og det gjør jeg mig, qva Poet, till af. —

I mit nye Lystspil vil De finde den jævne Dagligdagshed, ingen stærke Sjælsbevægelser, ingen dybe Stemninger og fremfor alt ingen isolerede Tanker. Hvad De med fuld Rett har bebrejdet mig an- 30 gaaende de uforarbejdede Forfatterrepliker i »Kongs-Emnerne«, har

gjort sin Virkning. Deres Afhandling, — og heri maa De tage den bedste Takk, jeg formaar at yde Dem, — har været det samme for mig, som Mons Wingaards Krønike var for Jakob v. Thybo; jeg har læst den 16 Gange og 16 Gange till og haaber at skulle
5 føre mig den till Nytte »udi adskillige Krige«.

Men nu er jeg meget spændt paa at høre hvad De vil sige om dette mit nye Arbejde. Det er skrevet i Prosa og, som Følge heraf, med en stærk realistisk Farvning. Formen har jeg behandlet med Omhu, og har blandt andet gjort det Kunststykke at hjælpe mig
10 uden en eneste Monolog, ja, uden en eneste »afsides« Replik. Dog, alt dette beviser naturligvis ingenting; og derfor beder jeg Dem indstændigt: faar De en ledig Stund, saa vis mig den Venlighed at læse det og lade mig høre, hvad De dømmer derom; hvorledes Deres Dom end falder ud, saa gjør De en god Gjerning mod mig
15 her i min Menneskeforladthed, ved at udtale Dem. Bogen kommer ikke i Handelen før till Høsten, og det er længe at vente. —

Et Par af vore fælles Venner beder jeg Dem hilse, nemlig Jonas Collin og Julius Lange; den sidste modtog neppe noget særdeles godt Indtrykk af mig fra Samværet i Rom; men jeg var dengang
20 i Stemning som et Rovdyr og havde diverse Grunde dertill. —

Jeg beklager for min egen Skyld, at vi rimeligvis ikke mødes paa Deres forestaaende Rejse; men for Deres Skyld glæder jeg mig inderligt, eftersom Touren gaar mod Syden; det er en usigelig stor Lykke at drage did for første Gang.

25 Og hermed hjertelig Takk baade for Deres Brev og for det meget andet.

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

P. S. Goldschmidt kjender De jo personligt. Er han for Tiden
30 i Kbhvn., saa bedes ogsaa han paa det hjerteligste hilset fra mig.

3. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*Dresden,
15de Juli 1869.

Kjære Herr Brandes!

Hvad De fortæller mig om Bjørnson har ikke overrasket mig; for ham eksisterer der kun to Slags Mennesker: de, som han kan drage Nytte af, og de, som kan være generende for ham. Og for- 5
øvrigt, saa god en Psycholog B. kan være ligeover for sine egne dig-
tede Skikkelser, saa daarligt kalkulerer han, naar det gjælder virke-
lige Individider.

Jeg begynder at ane at jeg maaske ikke burde anmodet Dem om at læse mit nye Lystspil. Ved nærmere at tænke over, tror jeg 10
at hvad der i Digtningen egentlig interesserer Dem, er de Tra-
gedier eller Komedier, der spilles i den enkelte Persons Indre, og
at De lidet eller intet bryder Dem om Virkelighedens faktiske
Forholde, de være nu politiske eller hvadsomhelst. I saa Fald kan
De ligeoverfor mit Stykke spørge: hvad er Hekuba for mig? Men 15
nu har jeg denne Gang ikke villet give noget andet, end hvad
Arbejdet indeholder, og derefter maa det jo dog dømmes. De er
desuden selv ikke ganske uden Ansvar; thi De har paa en viss
Maade ægget mig ind paa Rettingen gennem en Ytring i Deres
æsthetiske Skrifter. Herom mere mundtligt. 20

Det er en Misforstaaelse at jeg skulde have troet at De ikke
ynder de stærke Sjælsbevægelser eller de dybe Stemninger; jeg vilde
tvertimod have Dem advaret mod at vente, hvad De ikke vilde finde.

Angaaende de visse Partier af »Peer Gynt« kan jeg ikke være enig
med Dem; jeg bøjer mig naturligvis for Skjønhedens Love; men 25
dens Vedtægter bryder jeg mig ikke om. De nævner Michel Angelo;
efter min Mening har ingen syndet mere mod Skjønheds-Vedtæg-
terne end netopp han; men alt, hvad han har skabt, er skjønt
aligevel; thi det er karakterfuldt. Rafaels Kunst har egentlig aldrig
varmet mig; hans Skikkelser hører hjemme før Syndefaldet; og 30
overhovedet, Sydboen har en anden Æsthetik end vi; han vil det
formelt skjønnne; for os kan selv det formelt uskjønnne være skjønt

i Kraft af den iboende Sandhed. — Men herom kan det ikke nytte at stride med Blæk og Pen; vi maa mødes.

Hvad jeg ytrede om »Brand« maa jeg fastholde. At Bogen kan have givet Pietismen noget at hælde sig till, vil De dog ikke lægge mig till Last. De kunde ligesaa gjerne bebrejde Luther, at han indførte Spidsborgeriet i Verden; dette laa jo dog ikke i hans Hensigt og han faar derfor være angerløs.

Men under alle Omstændigheder Takk for Deres Brev og till alle Tider Takk for at De har mødt mig i Venskab; det er en stor Velsignelse at have fundet en hel Personlighed.

Paa Tirsdag rejser jeg till Stockholm, og naar jeg udover Efteraaret vender tilbage hertill, hvor min Familje imidlertid forbliver, saa lægger jeg sandsynligvis Vejen over Kjøbenhavn for at tale med Dem; ikke alene om alt det literære, hvorom vi er uenige, men ogsaa om meget af det menneskelige, hvori jeg dog tror, at vi staar hinanden en hel Del nærmere.

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

Ved Lejlighed en hjertelig Hilsen till Cancelliraad Hegel.

4. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kjære Herr Brandes!

Dresden

den 6te Marts 1870.

Naar jeg først idag besvarer Deres venlige Linjer, — der forøvrigt var blevne oppholdt undervejs, rimeligvis formedelst Isforholdene i Beltet, — saa er Grunden den, at jeg i flere Dage gik og var uenig med mig selv om jeg ikke strax skulde rejse opp till Kjøbenhavn.

Ved nærmere Overvejelse er jeg imidlertid kommen paa det rene med at dette ikke gaar an da jeg alligevel nødvendigvis maa deropp till Sommeren. Jeg antager desuden at Rejseforberedelserne saa

aldeles lægger Beslag paa Dem, at De ikke har Tanke for noget andet.

Jeg har for Øjeblikket ikke Anledning till at se de danske Blade. Men nu er De naturligvis Doctor? Modtag min hjerteligste Lykønskning!

5

De siger at De ingen Venner har hjemme. Det har jeg længe tænkt. Naar man, som De, staar i et inderligt Personlighedsforhold till sin Livsgjerning, saa kan man egentlig ikke gjøre Fordring paa at beholde sine »Venner«. Men jeg tror det er i Grunden godt for Dem, at De drager ud uden at efterlade Venner hjemme. Venner er en 10 kostbar Luxus; og naar man sætter sin Kapital paa en Kaldelse og en Mission her i Livet, saa har man ikke Raad till at holde Venner. Det kostspielige ved at holde Venner ligger jo ikke i hvad man gjør for dem, men hvad man af Hensyn till dem undlader at gjøre. Derved forkrøbles mange aandelige Spirer i en. Jeg har gennem- 15 gaaet det, og derfor har jeg bag mig en Del Aar, hvori jeg ikke naaede frem till at blive mig selv.

Hermed vil jeg slutte for denne Gang. Jeg beskjæftiger mig ofte med Dem, og har dannet mig et Billede af Dem baade i Nuet og i Fremtiden; thi saa lidet jeg end personligt kjender Dem, saa nær 20 hænger De dog sammen med det, som jeg aandeligt ejer, lever paa og digter paa.

Jeg havde en hel Del at sige Dem forresten; men det faar være. — Takk for Deres Anmeldelse af »De unges Forbund« og Takk for Deres Brev! Nu vil jeg ønske Dem Lykke og Glæde till alt det 25 dejlige, der forestaar Dem. Skriv mig saa engang till dernede fra Solskinnet.

Kjære Ven, De maa tro mig, — jeg fordrer ikke den Slags Enighed, der i Almindelighed afgjør om et Forhold skal bevares.

Deres hengivne

30

Henrik Ibsen.

5. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

Kjære Georg Brandes!

den 20de December 1870.

Hver dag har De været i mine tanker i denne tid. At De var syg, havde jeg fået at vide både af cancelliråd Hegel og gennem de 5 norske aviser; men jeg frygtede at De endnu var for svag til at modtage breve, og derfor skrev jeg ikke.

Nu føler jeg mig så beroliget, siden jeg igår modtog Deres venlige linjer. Hjertelig tak, at De har tænkt på mig!

De spørger, hvad De i fremtiden bør foretage Dem. Jo, det skal 10 jeg sige. I den nærmeste fremtid skal De slet ikke foretage Dem noget. De skal give både fantasien og tanken ferie på ubestemt tid; De skal ligge stille og forældes; thi det er just det velsignede ved slige sygdomme, — således som man går ud af dem! Der forestår Dem en herlig tid, når De begynder at komme til kræfter. Jeg ved det 15 af egen erfaring; alle onde tanker var vegne fra mig; jeg vilde kun spise og drikke hvad der var fint og let; alle grove ting, syntes jeg, vilde smudse mig. Det er en ubeskrivelig tilstand af taknemmelighed og velvære.

Og når De så er bleven stærk og dygtig igjen, hvad skal De 20 så gjøre? Jo, da skal De gjøre, hvad De må gjøre. En natur som Deres vælger ikke. —

Jeg vil ikke skrive langt; thi det har De ikke godt af. Og De bør slet ikke skrive for det første. —

I sommer var jeg i Kjøbenhavn. De har mange, mange venner 25 og tilhængere der; flere kanske, end De selv tror. Bliver De nu fraværende en tid, så er det desto bedre; man står sig altid på at lade sig savne.

Så har man da nu taget Rom fra os mennesker og givet det til politikerne. Hvor skal vi nu hen? Rom var det eneste fredlyste 30 sted i Europa; det eneste sted, der nød den sande frihed, friheden for det politiske frihedstyrannei. Jeg tror ikke, jeg vil gjensé det efter hvad der er passeret. Alt det dejlige, umiddelbarheden, smudset,

vil nu forsvinde; for hver en statsmand, som opstår dernede, vil der gå en kunstner tilgrunde. Og så den herlige frihedstrang, — den er nu forbi; ja, jeg må i al fald sige, at det eneste jeg elsker ved friheden, er kampen for den; besiddelsen bryder jeg mig ikke om. —

5

En morgen for nogen tid siden gik mit nye arbejde klart og slående op for mig, og i øjeblikkets overstrømmende glæde skrev jeg et brev til Dem. Det blev ikke afsendt; thi stemningen bar ikke længe, og da den var over kunde jeg ikke bruge det.

Verdensbegivenhederne optager for øvrigt en stor del af mine 10 tanker. Det gamle illusoriske Frankrig er slået istykker; når nu også det nye faktiske Preussen er slået istykker, så er vi med et spring inde i en vordende tidsalder. Hej, hvor ideerne da vil ramle rundt omkring os! Og det kan sandelig også være på tiden. Alt det vi til dato lever på, er jo dog kun smulerne fra revolutions- 15 bordet i forrige århundrede, og den kost er jo dog nu længe nok tygget og tygget om igjen. Begreberne trænger til et nyt indhold og en ny forklaring. Frihed, lighed og broderskab er ikke længere de samme ting, som de var i salig Guillotinens dage. Dette er det, som politikerne ikke vil forstå, og derfor hader jeg dem. De menne- 20 sker vil kun specialrevolutioner, revolutioner i det ydre, i det politiske o. s. v. Men alt sligt er pilleri. Hvad det gjælder er menneskeåndens revolter, og der skal De være en af dem, som går i spidsen. Men først skal De få feberens fra halsen.

Deres hengivne ven

25

Henrik Ibsen.

6. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

Kære Brandes!

17de Februar 1871.

Jeg har jo nok tænkt mig at min lange taushed vilde bringe Dem i vrede; men jeg håber trygt på at det står således imellem os, at 30 ingenting brister for den sags skyld. Ja, jeg har en bestemt følelse

af at en livligt vedligeholdte brevveksling mellem os snarere kunde medføre en sådan fare. Når vi først engang personligt var stødt sammen, vilde meget stille sig anderledes; meget vilde da blive klaret på begge sider. Indtil da løber jeg virkelig fare for gennem mine løslige spredte ytringer at stille mig i et galt lys for Dem. I filosoffer kan *raisonnere* fanden et øre af; og jeg sporer ingen lyst til *pr: correspondance* at lade mig reducere til en sten eller en hane, — selv med den mulighed for øjet, efter en mundtlig forklaring at blive ophøjet til menneske igen. I Deres forrige brev beundrer De ironisk min sindets ligevægt under de nuværende forhold. Der har vi stenen! Og nu, i Deres sidste venlige (?) linjer gør De mig til en hader af friheden. Hanen! — Sagen er at mit sind befinder sig så nogenlunde i ligevægt fordi jeg anser Frankrigs nuværende ulykke for den største lykke, der kunde times denne nation. Og hvad frihedsspørgsmålet betræffer, så antager jeg det indskrænker sig til en tvist om ord. Jeg går aldrig ind på at gøre friheden ensbetydende med politisk frihed. Hvad De kalder frihed, kalder jeg friheder; og hvad jeg kalder kampen for friheden er jo ikke andet end den stadige, levende tilegnelse af frihedens idé. Den, der besidder friheden anderledes end som det efterstræbte, han besidder den dødt og åndløst, thi frihedsbegrebet har jo dog det ved sig at det stadigt udvides under tilegnelsen, og hvis derfor nogen under kampen bliver stående og siger: nu har jeg den, — så viser han derved at han netop har tabt den. Men netop denne døde siden inde med et visst givet frihedsstandpunkt er noget karakteristisk for statssamfundene; og det er dette jeg har sagt ikke er af det gode.

Ja, visstnok kan det være et gode at besidde valgfrihed, beskatningsfrihed, o. s. v.; men for hvem er det et gode? For borgeren, ikke for individet. Men det er aldeles ingen fornuftnødvendighed for individet at være borger. Tvertimod. Staten er individets forbandelse. Hvormed er Preussens statsstyrke købt? Med individernes

opgaaen i det politiske og geografiske begreb. Kellneren er den bedste soldat. Og paa den anden side Jødefolket, menneskeslægten adiel. Hvorved har det bevaret sig i isolation, i poesi, trods al raaehed udenfra? Derved at det ikke har havt nogen stat at trækkes med. Var det forblevet i Palæstina, vilde det for længe siden være gået 5 under i sin konstruktion, ligesom alle andre folk. Staten maa væk! Den revolution skal jeg være med paa. Undergrav statsbegrebet, opstil frivilligheden og det aandeligt beslægtede som det ene afgørende for en sammenslutning, — det er begyndelsen til en frihed, som er noget værd. Ombytning af regeringsformer er ikke andet end 10 pusleri med grader, lidt mere eller lidt mindre, — daarlighed alt-sammen. Ja, kære ven, det gælder blot, ikke at lade sig skræmme af hævdenes ærværdighed. Staten har sin rod i tiden; den vil faa sin top i tiden. Der vil falde større ting end den; al religion vil falde. Hverken moralbegreberne eller kunstformerne har nogen evighed 15 for sig. Hvor meget er vi i grunden forpligtet til at holde fast ved? Hvem borger mig for at ikke 2 og 2 er fem oppe paa Jupiter?

Disse antydninger kan og vil jeg ikke skriftligt udføre videre. Hjertelig tak for Deres digt! Det vil ikke blive det sidste De skriver, thi kaldelsen taler ud af hver linje! At De overvurderer mig, skriver 20 jeg paa venskabet regning; tak, tak! Bevar mig saaledes; jeg skal visselig ikke svigte!

Og kom saa snart til kræfter igen! Og kom saa til Dresden paa to sunde ben. Ja, den benhistorie! Følte De det ikke som en Nemesis? De foer engang saa voldsomt frem mod en anden filosof fordi han 25 stod paa to ben. Gud ske lov, at De ikke fik praktisk bevise muligheden af at en filosof kan hjælpe sig med et. — Jeg forudsætter, at al fare er forbi, ellers spøgte jeg visst ikke dermed.

Af »Kritiker og Portraiter« har jeg til dato fra Hegel kun faet første halvdel; men selv om jeg havde faet det hele, vilde jeg have 30 indskrænket mig til et varmt tak for bogen. Jeg er en yderst daerlig kritiker; enkelte værker forstaar jeg ikke at udtale mig om, og hvor-

ledes De står for mig i det hele, som afsluttet personlighed, det ved De.

Med udgivelsen af min digtsamling har jeg næsten nat og dag været beskæftiget siden jul. Det har været et forbandet stykke arbejde at skulle gennemgå al den mængde standpunkter, hvormed jeg forlængst var færdig. Tilsammen danner de dog noget helt; og jeg er spændt på at høre hvad De vil sige om bogen.

De tusende ting Deres brev kunde give anledning til at skrive om, vil jeg denne gang lade ligge. Først vil jeg nu erfare om jeg kan vente snart at se Dem her. Da skal vi tage for os til forhandling både biskop Arius og de syv churfyrster; De skal se, jeg har ikke for intet levet to år i nærheden af Gert Westphalers fædreland. — Hjertelige ønsker om sundhed og alt godt.

Deres hengivne

15

Henrik Ibsen.

Så snart jeg kan overkomme et nogenlunde skikkeligt portræt, skal jeg sende Dem det; tag foreløbig til takke med indlagte. Jeg håber, De gør gengæld!

7. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

20

Kære Brandes!

den 18de Maj 1871.

Gennem vor gamle konsul håber jeg, at De i den sidst forløbne tid har modtaget en hilsen fra mig; i al fald har jeg fremsendt en sådan, og fra København har jeg med glæde hørt, at De nu er rask igen og for længe siden uden fare. Ja, faren har jeg nu egentlig ikke troet på; man dør ikke i expositionen; den store verdensdramaturg behøver Dem til en hovedrolle i den »Haupt- und Statsaction«, som han vel nu snart belaver sig på at lade opføre for et højstæret publikum.

Hjertelig tak for portrætet! Det har hjulpet mig et stort skridt fremad til forståelse, eller egentlig til tilegnelse af Deres indre per-

30

sonlighed. At denne ligger klar nok i Deres værker, er utvivlsomt; men jeg vil altid gerne have en personlig form at knytte forestillingen til. Derfor slår jeg mig heller ikke til ro før jeg har truffet Dem, og jeg tænker det da vil vise sig at vi samstemmer i noget mere end forkærlighed for fløjelsfrakker. 5

I denne temmelig lange mellemtid har jeg ikke kunnet bekvemme mig til at tilskrive Dem. Af Deres sidste brev fremgik at De var en smule vred på mig, og da nu udgivelsen af mine digte stod for døren, vilde jeg ikke gøre noget skridt, der kunde se ud som et forsøg på at få Dem forsonet før gennemlæsningen. At Deres op- 10 fatning ikke lader sig bestikke, ved jeg meget vel; men en vis takt bød mig at undgå ethvert skin af at have troet noget sådant. Kære ven, De vil forstå dette.

Jeg håber at Hegel for længe siden har sendt Dem bogen. Der er både nyt og gammelt deri, og meget, som jeg ikke lægger videre 15 vægt på; men det hører dog altsammen med til min udviklingshistorie. Sig mig så Deres dom derom; jeg lægger den allerstørste vægt på at få denne at vide.

Og hvad bestiller De så dernede i det dejlige varme Italien? En fordel har måske Deres sygdom bragt Dem, den nemlig at 20 De får leve en sommer dernede. Jeg tænker daglig på Dem; jeg ser Dem snart i Frascati, snart i Albano eller Ariccia. Hvilket er nu det rette? Og hvad forberedes dernede af nyt for vor åndelige fremtid? Thi at noget sådant er modnet under Deres lange sygdom, det tror jeg sikkert. Det er et af goderne ved en afkræftelse, 25 at den giver renhed, og vækst til så meget, som ellers ikke får udfolde sig. Jeg har kun en eneste gang været rigtig syg; men just derfor har jeg måske aldrig været rigtig frisk. Chi lo sa!

Er det ikke nederdrægtigt af »Communens« i Paris at den har gået hen og fordærvet mig min fortræffelige stats-theori — eller 30 rettere — ikke-stats-theori! Nu er ideen ødelagt for lange tider, og jeg kan ikke engang anstændigvis fremsætte den på vers. Men den

har en sund kerne i sig, det ser jeg så klart, og engang vil den nok blive praktiseret uden al karrikatur. —

Jeg har ofte tænkt på, hvad De engang skrev, at jeg ikke havde tilegnet mig videnskabens nuværende standpunkt. Hvorledes skulde
5 jeg også kunne overkomme dette? Men fødes dog ikke enhver generation med samtidens forudsætninger? Har De aldrig i en portræt-samling fra et af de foregående århundreder bemærket en forunderlig familjelighed mellem de forskellige personer af samme periode? Således også i det åndelige. Hvad vi profane ikke har som viden,
10 det tror jeg vi til en viss grad har som anelse eller instinkt. Og en digters opgave er jo også væsentlig at se, ikke at reflektere; navnlig vilde jeg for mig selv se en fare heri.

Kære Brandes, — det er mig altid en lettelse at udtale mig for Dem, og en stor, stor glæde at høre Dem tale, selv blot på papiret.
15 Glød da nu snart

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

8. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

Kære Brandes!

den 24de September 1871.

20 Det er altid med en underlig blandet følelse at jeg læser Deres breve. Hvad De skriver er mere digte end breve; det kommer til mig som et nødråb fra en der er bleven ene levende tilbage i et stort uddød strøg. Og så kan jeg jo ikke andet end glæde mig og takke Dem, fordi De retter dette råb netop til mig. Men på den anden
25 side fylder det mig med bekymring idet jeg spørger mig selv: hvad skal en sådan stemning føre til? Jeg har da ikke andet at slå mig til ro med end det håb, at det kun er en gennemgang. Det forekommer mig som om De nu står i den samme krise som jeg i de dage jeg skred til at skrive »Brand«, og jeg er viss på at også De
30 vil vide at finde det lægemiddel, som driver sygdomsstoffet ud af

kroppen. En energisk produceren er en fortræffelig kur. Hvad jeg først og fremst vil ønske Dem er en rigtig fuldblods egoisme, der kan drive Dem til for en tid at sætte Deres eget som det eneste, der har værd og betydning, og alt andet som ikke eksisterende. Optag ikke dette som et tegn på noget brutalt i min natur! De kan jo 5 dog ikke gavne Deres samfund på nogen bedre måde, end ved at udmynte det metal, De har i Dem selv. Det solidariske har jeg egentlig aldrig haft nogen stærk følelse af; jeg har i grunden kun taget det sådan med som traditionel troessætning, — og havde man mod til fuldt og helt at sætte det ud af betragtning, så blev 10 man måske kvit den ballast som tynger værst på personligheden. — Overhovedet er der tider da hele verdenshistorien står for mig som et eneste stort skibbrud; det gælder at frelse sig selv. — Specialreformer lover jeg mig intet af. Hele slægten er på vildspor, det er sagen. Eller er der virkelig noget hold i den nuværende situation? 15 Dette med uopnåelige idealer og sligt? Hele rækken af slægter forekommer mig som en ung mand der har forladt sin læst og er gået til theatret. Vi har gjort fiasco både i elskerfaget og i det heroiske fag; det eneste vi har vist en smule talent for er det naiv-komiske; men med den mere udviklede selvbevidsthed går heller ikke det 20 længere. At det er bedre bevendt i andre lande, end hjemme, tror jeg ikke; massen står udenfor al forståelse af det højere både ude og hjemme. —

Og så skulde jeg forsøge på at stikke en fane ud! Ak, kære ven, det blev en historie, som da L. Napoleon gik iland i Boulogne med 25 en ørn på hovedet. Senere, da hans missions time slog, behøvede han ingen ørn. — Under beskæftigelsen med »Julian« er jeg på en viss måde bleven fatalist; men dette stykke bliver dog et slags fane. Frygt for øvrigt ikke for noget slags tendens-væsen; jeg ser på karaktererne, på de krydsende planer, på historien, og giver mig ikke 30 af med »moralen« af det hele — forudsat, at De ikke under historiens moral vil forstå dens filosofi; thi at en sådan kommer til at skinne

frem som den endelige dom over det kæmpende og sejrende, er en selvfølge. Dog alt dette kan kun anskueliggøres praktisk.

Deres forrige brev om denne genstand gjorde mig ikke urolig, først fordi jeg fra Deres side var forberedt på deslige betænkelig-
5 heder, og dernæst fordi jeg tager stoffet anderledes, end De forudsætter. —

Deres bog har jeg modtaget; jeg kan kun sige Dem at den for mig er en læsning, som jeg atter og atter vender tilbage til. — Ja, kære fortræffelige Brandes, det er mig ufatteligt, at De kan
10 være mismodig. De har jo dog fået åndens kaldelse så klart og utvetydigt som kun få mennesker. Hvad skal så dette mismod til? Har De lov til det? Tro forøvrigt ikke andet, end at jeg godt forstår Dem.

De viser mig nok den tjeneste at fremsende indlagte visitkort
15 til cand. mag. Fr. Knudtzon, Amaliegade; — skulde De personlig træffe ham etsteds, så hils ham fra mig; jeg sætter ham i mange henseender højt; — jeg kan også sige, at han er en begejstret og ubetinget beundrer af Dem.

Og så tilsidst hjertelig tak for besøget i Dresden; det var fest-
20 timer for mig. Lykke, mod, sundhed og alt godt!

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

9. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

den 4de April 1872.

Kære Brandes!

25 I dette øjeblik modtog jeg Deres brev og besvarer det uopholdelig.

Hvad er det dog for utrolige ting, De skriver! Og jeg, som troede Dem svælgende i lykke og triumf! Men det er umuligt andet end at De har en hær bagved Dem. Husk på at det er rekruter, De
30 fører i ilden; første gang viger de, anden gang holder de stand, siden følger de Dem til storm og sejr.

Den liberale presse lukker sig for Dem. Ja, naturligvis! Jeg udtalte engang for Dem min foragt for den politiske frihed. Dengang modsagde De. Af Deres eventyr om »Rødhætten« ser jeg at De har gjort visse erfaringer. Kære ven, liberalisterne er frihedens værste fiender. Under absolutismen trives åndsfriheden og tankefriheden 5 bedst; det viste sig i Frankrig, senere i Tyskland og nu i Rusland.

Men jeg vil gå over til det, som i denne tid uafslædt har været i mine tanker og forstyrret min nattero. Jeg har læst Deres forelæsninger.

Farligere bog kunde aldrig falde i en frugtsommelig digters hæn- 10 der. Den er en af de bøger som sætter et svælgende dyb mellem igår og idag. Da jeg havde været i Italien, forstod jeg ikke hvorledes jeg havde kunnet føre en tilværelse forinden jeg havde været der. Om tyve år vil man ikke kunne begribe hvorledes det åndelig taget var leveligt hjemme før disse forelæsninger. Hvad det var 15 Steffens i sin tid udrettede, har jeg ikke nogen klar forestilling om; men jeg antager at det var den formale æstetik, som han gav en ny skikkelse. Deres bog er ikke literaturhistorie i den gamle forstand, heller ikke kulturhistorie; hvad den egentlig er, vil jeg ikke bemøje mig med at finde et udtryk for. Den står for mig som 20 Kaliforniens guldfelder, da de først forefandtes; man blev millionær på dem, eller man gik under i elendighed. Er nu vor åndelige konstitution robust nok hjemme? Jeg ved det ikke; men herpå kommer det heller ikke an; hvad der ikke kan bære tidens ideer, det må falde. 25

De siger, at alle stemmer i det filosofiske fakultet er Dem imod. Kære Brandes, vilde De ønske det anderledes? Er det ikke fakultetets filosofi, som De vil tillivs? En krig som Deres skal ikke føres af en kgl. ansat embedsmand. Hvis man ikke lukked døren af for Dem, så viste det jo at man ikke frygted Dem. 30

Hvad nu agitationen imod Dem angår, løgnene, bagvaskelserne, o. s. v., da skal jeg give Dem et råd, som jeg af egen erfaring ved

er probat. Vær fornem! Fornemhed er det eneste våben imod sligt. Se lige ud; svar aldrig med et ord i aviser; hvis De i Deres skrifter polemiserer, så ret aldrig polemiken mod dette eller hint bestemte angreb; lad Dem aldrig mærke med at et eneste ord af Deres fiender
5 har bidt sig fast i Dem; kort sagt, trød op som om De slet ikke aned at der var nogen modstand. Og hvad livskraft tror De vel Deres modstanderes attentater har? I tidligere tider, når jeg om morgenen læste et anfald på mig, tænkte jeg: nu er jeg da ødelagt; nu kan jeg aldrig rejse mig mere! Jeg rejste mig dog; intet menneske
10 husker mere hvad der blev skrevet, og jeg selv har glemt det for længe siden. Altså, gør Dem blot ikke gemen med alskens slags og sådant noget. Begynd en ny række forelæsninger, uforstyrret, urokket, med irriterende sindsligevægt, med glad affejende ringeagt for alt det som ramler sammen til højre og til venstre. Tror De det orm-
15 ædte vil kunne stå imod!

Hvad der kommer ud af denne kamp på kniven imellem to epoker, det ved jeg ikke; alt andet heller, end det bestående; det er for mig det bestemmende. Af sejren lover jeg mig ikke egentlig nogen stabil forbedring; al udvikling har hidtil ikke været andet end en
20 slingren fra den ene vildfarelse over i den anden. Men kampen er god, frisk, sund; Deres rejsning står for mig som en eneste stor hel sønderbrydende og frigørende genialitetsytring. Dersom de gamle hylér over gudsbespottelse, så skulde de betænke at de selv ere spotterne; den store vedkommende har nok havt sin hensigt med
25 Dem.

Jeg hører De har stiftet en forening. Stol ikke ubetinget på enhver der slutter sig til Dem; hovedsagen er om tilslutningen finder sted på de afgørende præmisser. Hvorvidt Deres position styrkes derved, ved jeg heller ikke; for mig står det i al fald, at den ensomme er
30 den stærkeste. Men jeg sidder jo her nede i ly og De står deroppe midt ude i uvejret; det forandrer meget.

Farvel for denne gang, kære Brandes! Bevar en venlig plads for

mig og mit ved siden af det som fra nu af må være Dem det eneste vigtige fordi det i ånd og sandhed er Deres eget.

Undskyld hastværk og mangel på sammenhæng!

Deres hengivne

Henrik Ibsen. 5

10. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kære Brandes!

Dresden
den 31te Maj 1872.

Tak for Deres sidste linjer. Deres bog til forsvar har jeg læst med stor interesse; men jeg kan ikke komme bort fra den tanke, som jeg udtalte forinden jeg vidste at en sådan bog skulde udkomme, 10 — nemlig at De beviser størsteparten af Deres modstandere altfor megen ære når De nedlader Dem til at føre et forsvar. Deres sag er det vordendes sag, og den forsvarer sig selv når man blot giver tid.

Forrige gang skrev jeg i al hast og var således optagen af det ene store thema at jeg ganske glemte at takke Dem for anmeldelsen 15 af mine digte. Den kom til mig som et brev fra en ven, og som et sådant skulde jeg have besvaret den. Nu er det for sent, og jeg vil opsætte det til et personligt sammentræf.

Ja, hvor og hvorledes skal vi kunne mødes i sommer? Til København kan jeg ikke komme, kan overhovedet knapt forlade Dresden. 20 Men tænker ikke De på at gøre en udflugt og indlede forbindelser her i Tyskland? Tænker De ikke på at oversætte Deres forelæsninger? I et brev, jeg for nogle dage siden modtog, betegner Adolf Strodtmann Dem som »den geistvollsten aller moderner Kritiker«. At De er både dette og noget meget mere tillige, det tror og ved 25 jeg, og derfor ved jeg også at De ikke er sat her i verden for at virke for vort skandinaviske Norden alene. Kom herved, hvis De kan!

Det har undret mig at De ikke har tænkt på at holde forelæsninger i Sverige. Svenskerne står i visse henseender i udvikling tilbage for 30

os andre skandinaver; men netop derved står de nærmere ved det kommende; thi vort forspring for dem er et forspring ind på en afvej. —

Julian tumler jeg stadigt med. Jeg har den største lyst til at med-
5 dele mig til Dem angående dette stykke; men jeg føler at jeg ikke kan det uden at udsætte mig for at blive misforstået. —

Jeg vil håbe at mit forrige brev er kommet Dem ihænde? Er det meningen at lade Deres nye forelæsninger trykke strax?

Der er en hel del ting, jeg havde at skrive om; men så længe jeg
10 endnu håber på muligheden af at vi om nogen tid kunde mødes, vil jeg udsætte dermed. Skriv snart!

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

11. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Berchtesgaden i Bayern,
den 23de Juli 1872.

15 Kære Brandes!

Når De erfarer grunden vil De ikke tage mig min lange taushed ilde op; thi dennegang er jeg virkelig, imod sædvane, ganske uskyldig.

Jeg har nemlig flakket om i Bøhmen og andre østerrigske lands-
20 dele og er nu endelig havnet her i bayersk Tyrol, hvor jeg har taget fast bolig for en 4—5 uger. Her forefandt jeg Deres brev.

At De tænkte på at komme til Dresden i sommer kunde jeg aldeles ikke udlede af Deres tidligere yttringer, ellers havde jeg ganske visst arrangeret mig på en anden måde. Men sommeren er lang
25 hernede, og kommer De i September, vil De ganske sikkert træffe mig og skal blive modtagen med åbne arme.

Det er så langt fra at jeg har følt nogen forskrækkelse ved tanken om at skulle yde bidrag til Deres tidsskrift, at jeg tvertimod har opgjort en plan over adskilligt, som jeg kunde ønske at udtale og
30 som De måske kunde bruge, — alt i form af rimbrevne over forskel-

lige af vore og overhovedet af nutidens forholde i politik, literatur og andet lignende. Det skulde på en måde blive min troesbekendelse. Nogen direkte hjælp for Dem og Deres sag vilde det ikke blive; men, kære Brandes, anderledes kan jeg ikke være med. Jeg må begrænse mig indenfor det, som er mit eget; rundt om dette kredser 5 alle mine tanker. Området er ikke meget vidtstrakt, men jeg bearbejder det af bedste evne. Se nu blot ikke noget egoistisk heri!

Hvad tid jeg kan begynde hermed, ved jeg imidlertid endnu ikke; uhyret Julian har endnu et så fast tag i mig, at jeg ikke kan slippe ham. Dog, herom kan vi nærmere tales ved, helst mundtlig. 10 Nogen frygt for at betragtes som partigænger nærer jeg aldeles ikke; og jeg kan igrunnen ikke godt forstå at man nu betragter mig som stående udenfor partierne.

At De vilde behøve et eget organ for Deres gerning har jeg længe tænkt mig. Men jeg havde rigtignok ikke troet at De skulde behøve 15 det for, som De skriver, »at leve af«. Har Danmark da virkelig ikke en ledig plads for Dem? Er professorposten besat? Og i så fald med hvem? At de gamle herrer gerne vil holde Dem borte, kan man ikke fortænke dem i. Men hvem er det, der skulde vove at tage posten, når De er bleven forbigået? Hvem skulde vove at 20 vise sig som den foretrukne uden at føle sig skammet sønder og sammen under sammenligningen? Jeg begriber ikke dette.

Det glæder mig at Deres forelæsninger udkommer på tysk. Nogle uddrag, som allerede skal have været oversatte i »Ueber Land und Meer«, har vakt megen opmærksomhed og interesse; jeg hørte dem 25 omtale i den literære forening i Dresden. Kom her ned! Det er i udlandet at vi nordboer skal vinde vore feltslag; en sejr i Tyskland, og De vil være ovenpå hjemme.

Hjertelig hilsen, og på snarligt gensyn!

Deres hengivne

30

Henrik Ibsen.

12. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Berchtesgaden

den 29de August 1872.

Kære Brandes!

Mit ophold hersteds er bleven forlænget udover den oprindelig bestemte tid, og således modtog jeg først igår aftes Deres venlige
5 brev, der tilsendtes mig fra Dresden.

Imorgen afrejser jeg herfra og håber at være i Dresden den 1ste
September. Hjertelig velkommen did! Min bolig er: »Grosse Plauensche
Strasse, No. 9, parterre rechts«. Tag ind i hotellet »Kurländer
Haus«. Det sted tror jeg i alle henseender at turde anbefale Dem,
10 og der har vi Dem lige i nærheden.

Jeg står midt i forberedelserne til afrejsen. Idag altså kun disse
få linjer. På snarligt møde i Dresden! Jeg har tænkt meget på Dem
og Deres planer i denne tid og har stor lyst til at være med hvor
15 jeg kan.

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

13. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

den 30te April 1873.

Kære Brandes!

De har visselig fuld føje til at klage over min uefterrettelighed i
20 brevskrivervejen; men til min undskyldning må tjene, at jeg siden
vi såes knapt har haft pennen ude af hånd undtagen for at spise
og sove.

Jeg takker Dem hjerteligst for bøgerne. »Ladislaus Bolski« læste
jeg med stor interesse; skønt Deres mundtlige fremstilling af ind-
25 holdet gjorde på mig en fuldt så stærk virkning som læsningen af
selve bogen.

Men nu Stuart Mills skrift! Jeg ved ikke om jeg tør udtale
mig om en sag, hvori jeg ikke er fagmand. Dog, når jeg betænker at
der gives forfattere, som skriver om filosofi uden at kende Hegel
30 eller den tyske videnskab overhovedet, så synes jeg at mangt og
meget kan være tilladt. Jeg vil da ærligt tilstå Dem at jeg aldeles

ikke kan forstå at der skal ligge noget fremskridt eller nogen fremtid i den stuart millske retning. Jeg begriber ikke at De har villet påtage Dem den møje at oversætte dette skrift, der i filistrøs vismandsmæssighed synes at minde om Cicero eller Seneca. Det er min overbevisning at De i halvparten af den tid, oversættelsen må have kostet Dem, vilde have kunnet skrive en ti gange bedre bog selv. Jeg tror også at De gør Stuart Mill højlig uret når De tvivler på sandfærdigheden af hans forsikring om at han har fået alle sine ideer fra sin kone. — De sagde engang i en samtale at medens den tyske filosofi satte sig som opgave at bestemme tingenes begreb, så gik den engelske filosofi ud på at påvise tingenes love. Denne ytring gjorde mig begærlig efter at læse noget af de engelske filosofer; men jeg kan aldeles ikke finde at Stuart Mill har løst den af Dem antydede opgave. »Tingene« er jo dog noget ganske andet end alskens urene forekomster og tilfældigheder. Der kan være nedlagt såre megen skarpsindighed i et slikt skrift; men hvis dette er videnskab, så er »den kristelige etik« også et videnskabeligt værk. — Alt dette tør jeg ikke uden videre indlade mig på at udvikle på papiret; men mundtlig trøster jeg mig til at forsvare min mening. —

Deres nye bog om den tyske romantiske skole glæder jeg mig meget til, og ikke mindre til at vi skal mødes personligt igen. Men hvor? Til München kan jeg ikke komme i sommer. Men kan ikke De lægge vejen over Dresden? Herfra afrejser jeg til Wien henimod midten af Juni og blir der til udgangen af Juli. Kan De arrangere Deres rejseplan i overensstemmelse hermed, så gør det!

Vor fælles ven Adolf Strodtmann har taget mig mit digt »Nordens signaler« ilde op. Jeg tilskrev ham et brev i anledning af at han i fortalen til sin bog havde kaldt mit digt et Hohngedicht imod Tyskland; men da han i sit svar lod indflyde den ytring at han ikke havde troet at jeg ønskede at man i Tyskland ikke skulde vide, hvad jeg skrev i danske blade, så har jeg ikke videre indladt mig med ham i denne sag. Jeg har naturligvis intet imod at man i

Tyskland får vide, hvad jeg skriver i Danmark, men hvad jeg må protestere imod er falske fortolkninger af, hvad jeg skriver. Digtet er ganske visst et håndigt, men ikke imod Tyskland. Der gives altfor meget hjemme i vore egne lande, som det er mig magtpåliggende
5 at håne, til at jeg skulde påtage mig den ulejlighed at håne Tyskerne. — Dette må idag være nok om Strodtmanns bog, om hvilken jeg forøvrigt mundtligt har adskilligt at sige Dem.

Altså — kom snart herved! De ventes med glæde, trods meningsforskelligheder i mangt og meget. Under alle omstændigheder lader
10 De mig nok høre fra Dem, og lover jeg Dem da at være punktligere til at svare; thi nu har jeg tiden så omtrent til fuld rådighed.

Med hjertelige hilsener fra min kone og mig selv —

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

15 14. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

den 8de September 1873.

Kære Brandes!

I disse dage er det netop et år siden at vi færdedes sammen her nede i Dresden, og nu, da jeg efter en omflakkende hvileløs sommer, igen er flyttet ind i min vinterbolig, tænker jeg daglig tilbage på
20 de uger ifjor, da De bragte liv og afveksling i vor ensomme tilværelse. Derfor vil jeg idag tilskrive Dem nogle linjer for dog idetmindste at erfare hvor og hvorledes De lever; thi jeg ved ingen af delene.

Først må jeg nu opklare en misforståelse, eller hvad jeg skal kalde
25 det. De var i Juli måned her med Deres broder og svigerinde. Deres fru svigerinde havde den godhed sammen med fru Falsen at besøge os; og derefter skal De, ifølge fru Falsens sigende, have yttret forundring over at min kone »ikke vilde modtage« Dem! Min hustru beder mig sige Dem at en sådan formodning fra Deres side
30 må bero på en misforståelse. Hun ventede at se både Dem og Deres broder; men De kom ikke. Hvad man kan have forebragt

Dem, ved jeg ikke; men sagen er mig ingeniunde uforklarlig; thi allerede under slutningen af Deres foregående ophold i Dresden lod det til at her var nogen, som med et slags ængstelse syntes at våge over at De ikke altfor hyppigt og i uforstyrret fortrolighed kom sammen med os. Kære Brandes, De er en smule åbenmundet, og 5 det ser virkelig ud, som om nogen har frygtet denne egenskab; af hvilke grunde skal jeg lade være usagt.

Dette skriver jeg fordi jeg vil De skal vide at De har været genstand for en mystifikation, og fordi De skal tro at De i os har virkelige venner, ikke blot bekendte af det slags der kommer imøde 10 eller trækker sig tilbage alt efter omstændighederne. —

I Wien har jeg i sommer opholdt mig et par måneder som medlem af kunstjuryen, senere har jeg tilbragt nogle uger på landet her i Sachsen, og i al den tid har jeg ikke fundet lejlighed til at følge med vore aviser, ligesom min skriftlige forbindelse med Dan- 15 mark og Norge har indskrænket sig til forretningssager. Jeg ved derfor slet ikke hvad De tager Dem til eller hvor De færdes. Sig mig fremfor alt, hvad det bliver til med Deres engang påtænkte længere ophold i Tyskland? Der er uendelig meget, jeg gerne vilde tale med Dem om, og udtømmende kan sligt kun ske mundtligt. 20 Jeg synes at mange tegn tyder hen på at noget nyt er ifærd med at danne sig. Eller hvad siger De om valfarts-raseriet i Renans Frankrig? Om dette og meget andet vil jeg imidlertid ikke her videre udtale mig for ikke at udsætte mig for at misforstås.

Min nye bog venter jeg hver dag. Jeg er meget spændt på at 25 høre hvad De vil sige om den. Fra Norge tilskrives mig at Bjørnson, uagtet han ikke kan kende bogen, skal have erklæret den for »Atheisme« og tilføjet at dertil måtte det naturligvis komme med mig. Hvad bogen er eller ikke er, bryder jeg mig ikke om at undersøge; jeg ved kun at jeg energisk har set et brudstykke af menneske- 30 historien, og hvad jeg så, det har jeg villet gengive. —

Det er mit håb at dette brev finder Dem, hvor De end for øje-

blikket måtte færdes, og sker det, så lad mig snart høre fra Dem, forudsat at De ikke kan og vil berede mig den endnu større glæde at komme personlig.

Og hermed for dennegang et hjerteligt levvel og — hvis det må
5 være mig tilladt — en forbindtlig hilsen til Deres broder, fra

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

P. S. Også herr Drachmann bedes hilset. Han tænkte halvvejs på at komme hid tilbage. Jeg skulde af mange grunde ønske, mere
10 uforstyrret end sidst, at kunne træffe sammen med ham under et længere besøg.

H: I:

15. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

Kære Brandes!

den 16de Oktober 1873.

15 De forundrer Dem i Deres sidste brev over at jeg ikke med et ord har omtalt 2den del af Deres literaturhistorie, som De i sommer havde den godhed at sende mig. Jeg kan hertil kun svare at jeg, ved at høre dette, blev ligeså forundret; thi jeg stod i den bestemte formening at jeg kort før min afrejse til Wien havde tilskrevet Dem
20 ret udførligt om bogen. Jeg må altså dog alligevel have forsømt dette og beder Dem ret hjerteligt tilgive min uopmærksomhed.

De synes i Deres sidste brev at svæve i uvished om hvad indtryk jeg har modtaget af bogen. Kære Brandes, dersom jeg ikke var aldeles sikker på at De sletikke mente dette alvorligt, vilde jeg
25 uopholdelig have svaret tilbage. Men jeg var temmelig forvisset om at De godt måtte føle at det samme indtryk, som jeg modtog fra 1ste bind, det har jeg også modtaget fra 2det. De ved godt at jeg betragter Deres værk som epokegørende i vor livsbetragtning og at dette vil blive almindelig erkendt hjemme, om end nogle år
30 først må hengå. De siger at aviserne i Danmark har tiet bogen

ihjæl; men andre Danske fortæller noget ganske andet. At aviserne har tiet til den, kan vel være; men at det skulde være lykkedes dem at tie livet af den, det forholder sig jo dog ikke så. Jeg kan finde det ganske forklarligt ifald 2den del ikke har opvakt den storm, som første; thi den revolterer jo ikke således direkte imod 5 vort eget; men denne kendsgerning, forudsat at den virkelig er tilstede, afgiver ingen målestok for hvor dybt bogen er slået ned. Alt dette behøver heller ikke en udenforstående at sige Dem; thi De har overlegen kritik nok til at sige Dem det selv. Jeg har derfor, oprigtig talt, ikke følt nogen dyb trang til at trøste Dem i dette 10 anliggende. Jeg forstår jo nok såre godt at mismod stundom kan gribe Dem, således som De står derhjemme omringet af bornert-hedens erbarmelighed på alle kanter; men så ved jeg også at De midt under alt dette har store skønne timer, da De med frejdig sikkerhed ser hvor retten er, og hvad der engang vil komme. 15

Dette er, hvad jeg i al korthed vil sige Dem. Til nogen kritik føler jeg mig ikke kaldet; det ligger udenfor mit felt, og vilde ikke kunne have noget værd for Dem. De har i mig en glad og taknemmelig læser, ikke noget andet.

Og gå så trøstig iveau med fortsættelsen! Jeg tror at tiden er gunstig. 20 Ser vi tilbage på den skandinaviske udviklings historie, så viser det sig at vi ikke går samtidigt og skridtmæssigt jævnsides frem med kulturfolkene. Disse går fra og til et stykke vej frem, uden at vi opdager det. Europa kommer fra og til over os som en overraskelse. Et sådant moment kan nu umuligt længe lade vente på sig; og da 25 vil de allesammen hjemme have det rette øje for Deres bog, — og påstå, at de altid har havt det. Omslaget vil ske med en gang og bogen vil være adopteret uden prøvetid. —

Når De modtager disse linjer vil »Kejser og Galilæer« rimeligvis være i Deres hænder. Bevægelserne her udenlands har føjet det 30 således, at dette digt er blevet mere tidsmæssigt end jeg selv havde tænkt mig.

Tør jeg bede Dem takke Deres broder for det besøg, han tiltænkte mig i Wien, og som jeg meget beklager at jeg ikke fik nyde godt af. Kært skulde det være mig at se Dem eller ham her i Dresden. Og hermed, kære ven, en hjertelig hilsen fra

5

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

16. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

Kære Brandes!

den 20de April 1874.

Det var fra min side visselig ufortjent at De på min fødselsdag
10 erindrede mig og glædede mig med et venligt brev, hvorfor jeg af
herttet takker Dem og beder Dem være forvisset om at mine tanker
er oftere hos Dem, end De af min forsømmelighed i brevskrivning
skulde formode.

Deres tidligere brev angående det påtænkte tidsskrift kom jeg
15 ikke til at besvare af den grund at jeg altfor længe gik og speku-
lerte på hvad og hvorledes jeg skulde svare. Det var nemlig blevet
mig mere og mere klart at her ikke handledes om et blot og bart
ja eller nej; når jeg skulde være oprigtig, — og det vilde jeg være,
— så havde jeg meget mere at sige; men dette syntes jeg kunde bedst
20 ske mundtligt og derfor ventede jeg i det håb, om ikke lang tid
at få gensé Dem hernede, et håb, som imidlertid ikke nu synes så
snart at skulle gå i opfyldelse; og derfor vil jeg heller ikke længere
tilbageholde min opfatning af sagen. Tag mig så ikke min lige-
fremhed ilde op!

25 Det var Deres og Deres broders plan at udgive »et tidsskrift«.
Men hvad slags, — et dansk eller et skandinavisk? De danske
literater vil nok have abonnenter og læsekreds i alle de nordiske
lande; men de lever og ånder og føler kun i den københavnske
luft; hvad der i eders tidsskrifter og dagspresse kæmpes for eller
30 imod refererer sig altsammen til hvad der er på dagsordenen hos
jer; kun eders egne, eller rettere de københavnske brydninger i

filosofi, politik o. s. v. forekommer eder af betydning; ja, I ved igunden slet ikke besked om noget andet eller mere forsåvidt Skandinavien betræffer; for udlandets vedkommende derimod er I ret vel orienteret. Hvad specielt de norske ejendommeligheder angår, så er det næsten som en nåde fra dansk side at disse får lov til at give sig tilkende i litteraturen; er man venligt sindet, så fremføres der undskyldninger; i modsat fald spottes der, altid gående ud fra at det danske er det normale. Hvad ved Københavnerne om vore indre forholde, om vor politik og vore politikere? Intet. Vi, Normænd og tildels Svensker, ved besked om alle eders ting; I ved knapt besked om noget af det, der berører os. Den københavnske uvidenhed om skandinaviske sager er så mageløs at den kun finder sin lige i det københavnske hovmod.

Dette er, sammentrængt til en tusendedel af hvad jeg havde at sige, grunden til at de københavnske tidsskrifter ikke kan bestå. Eders 2 millioner mennesker kan ikke bære et tidsskrift; skal det gå, så må I ikke på københavnsk fornemt oversé de 4 millioner Svensker, de 2 millioner Normænd, den ene million Finlændere og den næsten ligeså talrige skandinaviske befolkning i Amerika. Dette udgør tilsammen henimod 10 millioner mennesker; opgiv al københavnsk partikularisme; skriv for dem allesammen, så skal jeg være med; men oprigtigt talt finder jeg det ikke umagen værd literært at udtale mig for den københavnske befolkning indenfor voldene og ude på broerne.

Jeg ved jo nok at De står i mange stykker i opposition til dette københavnske væsen; men alligevel er De dog ubevidst hildet deri. Hele første bind af Deres literaturhistorie er mere en polemik imod den københavnske end imod den nordiske bornerthed; det er specifikt københavnske retninger i litteratur, kultur og kunstbetragtning, der bekæmpes, og det er denne begrænsning af slagfeltet, som jeg mener at en forfatter hos os som andetsteds må komme ud over, hvis han skal kunne slå igennem.

Dette, kære Brandes, beder jeg Dem betragte som en venskabelig indbydelse til at komme herved, forat vi i fællesskab kan lægge vore krigsplaner. Tanken om tidsskriftet bør De ikke opgive; men det må absolut anlægges på en mere omfattende basis end tidligere 5 danske tidsskrifter, hvis det skal skaffe Deres ideer den fortjente udbredelse og sikre Dem en behagelig sorgløs tilværelse.

De mange øvrige sager vil jeg idag ikke omtale; men tænk over hvad jeg har sagt og skriv snart til Deres altid hengivne ven

Henrik Ibsen.

10 17. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Dresden

den 30te Januar 1875.

Kære Brandes!

For at overbevise Dem om, — hvad De vel igrunden ikke betvivler, — at De i en sær grad nyder gudernes gunst, vil jeg idag lægge alt andet tilside for at besvare Deres iforgårs modtagne brev.

15 For de modtagne hefter af Deres og Deres broders tidsskrift takker jeg forbindtligst; jeg har deri fundet mange ting, som i høj grad har interesseret mig; men jeg kan ikke komme bort fra den forestilling at det til dato altfor overvejende har præsenteret sig som et dansk eller rettere københavnsk tidsskrift, medens opgaven ab-
20 solut må være den at gøre det til et skandinavisk. Her i Tyskland grundlægger man ikke tidsskrifter for Baden eller for Hessen-Kassel; og Danmark alene vil heller ikke kunne bære et sådant. Har De ikke tænkt på at søge bistand hos professor Sars, hos O. Skavlan eller hos Fr. Bætzmann i Kristiania? I Sverig især synes jeg
25 at De måtte kunne påregne mange medarbejdere. Et enkelt bidrag ser jeg at De allerede har erholdt derfra; men netop dette viser noksom tidsskriftets eksklusive danske karaktér, idet man har foretaget sig at meddele det svenske bidrag — i dansk oversættelse! Hvorfor? Påregner da tidsskriftet ikke læsere også i Sverig? Og
30 tror man i København at Svenskerne vil læse svenske originalartikler i dansk oversættelse? Eller er Danskerne virkelig endnu så

ukyndige i det svenske sprog at meddelelser derfra kun kan forstås gennem oversættelser? I så fald står det dårligt til med udsigterne for vort allervigtigste anliggende. Jeg har rigtignok en følelse af at De, kære Brandes, ikke har noget så særdeles stort hjerterum tilovers for dette anliggende; men jeg for mit vedkommende måtte 5 ikke have levet så længe i Tyskland, som jeg har, hvis jeg ikke skulde have fået øjnene op for at dette ene er hovedsagen, og de øvrige formål relativt underordnede. Hvorfor står De, og vi andre der befinder os på et europæisk standpunkt, så isolerede hjemme? Fordi dette vort hjem ikke er nogen hel sammenhængende statsorga- 10 nisme; fordi man hjemme tænker og føler og anskuer kommunalt, ikke nationalt, ikke skandinavisk. Den politiske organisation lægger jeg ikke så stor vægt på; men så meget mere på en sammenarbejdelse af vore nationalopfatninger. De kalder Deres tidsskrift »Det 19de århundrede«; men hvor forskelligt fysiognomi har ikke dette samme 15 århundrede for øjeblikket i Danmark, i Sverig, i Norge? Og tror De at denne brøkdelen af europæisme, som hver af vore folkegrene sidder inde med, kan afgive noget tilstrækkeligt grundlag for alt det, som De vil have ført frem? Kun de hele nationer kan være med på en kulturbevægelse. En frontforandring i livs- og verdensopfat- 20 ningen er ikke nogen kommunalsag; og vi Skandinaver er, ligeover for Europa, endnu ikke kommen ud over sogneråds-standpunktet. Men intetsteds giver et sogneråd sig af med at forvente og fremme »det tredje rige«.

Dog, ved disse betragtninger skal jeg ikke videre opholde mig; 25 jeg vil heller gå over til direkte at besvare Deres brev. — Det forholder sig ganske rigtigt så at jeg har lovet kancelliråd Hegel at sende nogle digte som bidrag til tidsskriftet; men dels behandler disse digte specifikt norske anliggender, så at jeg ved nærmere eftertanke er kommen til at befrygte at de for indholdets 30 vedkommende vilde være hartad »svensk« for Københavnerne; og dels er de endnu ikke gennemarbejdede men foreligger i den første

rå uformelige skikkelse som blotte og bare udkast. Her handles altså om noget mere end at »gennemsé«; derimod må jeg bekende at jeg ikke har tænkt på at »uforbederliggøre« dem; dette vilde også være uforment, thi jeg har erfaring for at man i Danmark, som andet-
5 steds, gerne er velvillig nok til at tage det uforståede i den bedste mening. — Digtene skal De imidlertid få; men for en sikkerheds skyld henholder jeg mig til den af Dem ansatte yderste tidsfrist — »April eller Maj«. — Deres bemærkning om at der for mig ikke vil være noget »kompromitterende« i at skrive i Deres tidsskrift, ved
10 jeg ikke at jeg har givet nogen anledning til, og det vilde vistnok for Dem, såvelsom for enhver anden, undtagen for mig selv, falde vanskeligt at afgjøre, hvad jeg ansér for mest »kompromitterende«, — enten at arbejde sammen med biskop Martensen eller med sal: David Strauss.

15 Ufatteligt er det mig at De har kunnet tage anstød af den af mig brugte ytring om at tidsskriftet, under en bestemt forudsætning, vilde skaffe Dem en behagelig tilværelse. Jeg, der erindrer Deres breve ligeså godt, som De synes at erindre mine, kan forsikre Dem at denne tirade er ligefrem et svar på en i et brev fra Dem selv
20 forekommende udtalelse, og jeg begriber ikke hvorledes nogen i vor tid kan føle sig såret ved at man om ham antager at han gør fordring på at kunne leve af, hvad han lever for. —

Modtag min bedste tak for at De i Deres tidsskrift har havt en plads for »Kejser og Galilæer«. Jeg havde forøvrigt meget at sige
25 Dem i denne anledning; ad skriftlig vej må jeg imidlertid indskrænke mig til den bemærkning at jeg finder nogen indre modsigelse i Deres dom om den i min bog indeholdte nødvendighedslære, når jeg sammenholder Deres misbilligelse heraf med Deres godkendelse af noget lignende i P. Heyses »Kinder der Welt«. Thi efter min
30 mening kommer det omtrent ud på et, enten jeg om en persons karakter siger »det ligger i blodet« eller jeg siger »han er fri — under nødvendigheden«. —

I April drager jeg til München for at bosætte mig der. Tænker ikke De snart på en ny udenlandsrejse? Jeg synes at De lettere måtte kunne redigere tidsskriftet fra udlandet end hjemme. Alt, hvad jeg forøvrigt havde at sige Dem, må ligge til en anden gang. Skriv snart til Deres hengivne

5

Henrik Ibsen.

18. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

München

Kære Brandes!

den 2den Maj 1875.

Som sædvanligt har jeg ladet Dem vente utilbørligt længe på svar; men siden midten af forrige måned har jeg ikke haft en pen i min ¹⁰ hånd, og idag er De den første, jeg skriver til. Jeg har nemlig i denne tid foretaget min overflytning til München og først igår flyttede jeg ind i min vordende bolig; tag derfor idag tiltakke med et par ord.

Jeg har ikke lovet, og kunde med min forestående bopælforan- ¹⁵ dring for øje, ikke love at sende Dem bidrag til April- eller Majheftet af Deres tidsskrift; men jeg har lovet at sende Dem et bidrag i April eller Maj, og dette løfte skal jeg holde.

Min plan er nu lagt og moden. Jeg vil ikke sende Dem noget gammelt, der ingen sammenhæng har med foretagendet, men jeg ²⁰ vil stile til Dem en række rimbrev, der i en let form skal behandle tidens åndelige bevægelser, således, som de for mig fremstiller sig. Jeg vil skrive uforbeholdent, således som den ene ven skriver til den anden, og jeg tænker De skal erkende at vi er enige i flere punkter, end De nu synes at formode. ²⁵

Dette bliver min udelukkende beskæftigelse i den nærmest forestående tid og jeg glæder mig meget til at gå iverj dermed. Videre vil jeg idag ikke skrive om sagen.

Jeg har stor lyst til at gøre bekendtskab med Paul Heyse; men har også mine betænkeligheder derved når jeg erindrer hvorledes ³⁰ jeg fra København ved mindst to lejligheder er bleven modarbejdet

ligeoverfor Adolf Strodtmann. Skriver De til Dr. Heyse, så introducer mig med et par gode ord. Jeg har afgivet mit visitkort hos ham, men uden at opgive min bolig, og har således til dato ikke truffet ham.

5 Kommer De ikke snart herved igen? Min adresse er: Schönfeld-Strasse, no. 17, 3die indgang, parterre. Kært skulde det være os at se Dem træde ind til os her.

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

10 19. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

München

den 31te Maj 1875

Kære Brandes!

Idag, på månedens sidste dag, sender jeg Dem et par linjer for at lade Dem vide at jeg igår fuldførte et længere digt, som jeg skal sende Dem om nogle få dage. Øjeblikkelig at renskrive det
15 og skikke det fra mig kan jeg ikke bekvemme mig til, da jeg har erfaring for at der i så fald gerne undgår min opmærksomhed et og andet i udtryk og vendinger, som ved en kort henliggen let kan forbedres. Dette i al hast for idag.

Deres hengivne

20

Henrik Ibsen.

20. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

München

den 8de Juni 1875.

Kære Brandes!

Herved sender jeg Dem da endelig et bidrag til tidsskriftet. Det oprindeligt påtænkte har måttet sættes tilside for medfølgende, der
25 mere hænger sammen med øjeblikket. Nu skal jeg hver måned sende Dem et bidrag såfremt ikke uforudsete hindringer skulde komme ivejen.

Dette i al hast for idag. Lad mig snart høre fra Dem. Hils Deres
30 broder og lev vel!

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

21. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kitzbüchel,
den 16de September 1875.

Kære Brandes!

Undskyld at jeg ikke før har ladet Dem høre fra mig. Deres to brevkort modtog jeg igår. Til Oktober-heftet er det mig en umulighed at levere noget bidrag; jeg går nemlig i denne tid omkring med 5 et større dramatisk arbejde i tankerne og dette udelukker med nødvendighed beskæftigelsen med alt andet. I slutningen af måneden vender jeg tilbage til München og begynder da for alvor at skrive. Kan jeg, så skal jeg »mellem akterne« se at gøre noget istand til Dem; men De forestiller Dem neppe hvor megen anvendelse af 10 tid jeg behøver for at få et sådant lidet bidrag istand; selve nedskrivningen er naturligvis for intet at regne; men jeg tør trygt sige at det sidste digt, jeg sendte Dem, optog mig udelukkende i en hel måned. Jeg kan altså nu til sådant kun anvende pauserne. Men senere hen skal De absolut få noget fra mig. Vær overbevist om at 15 jeg gerne skriver for og med Dem! Dette i al korthed for idag.

Med hjertelig hilsen fra min hustru og mig selv

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

22. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

München, 20
den 1ste August 1876.

Kære Brandes!

Igår havde vi den glædelige overraskelse at modtage Deres og Deres hustrus visitkort, og idet jeg bringer Dem vor bedste tak for tilsendelsen, hvori vi ser et tegn på at De fremdeles bevarer os i venskabelig erindring, beder jeg Dem tillige modtage vor hjerte- 25 ligste lykønskning. Gid alt held må følge Dem og Deres hustru!

En egentlig overraskelse var det forøvrigt ikke. I begyndelsen af Juni var jeg, som De kanske ved, i Berlin, og der blev gjort mig meddelelse om at et sådant skridt var forestående. Disse meddelelser var forøvrigt meget kortfattede og derhos naturligvis kun udtrykket 30 for en ensidig opfatning af forholdene. Når vi engang mødes, står

det ganske til Dem om De vil supplere, hvad der er mig meddelt. Under alle omstændigheder, — vi er og bliver Deres oprigtige venner.

Jeg skriver dette i flyvende hast. Om nogle dage rejser vi til
 5 Gossensass i Tyrol. Meddel mig lidt om Deres planer. Tænker De at blive i København eller tør vi glæde os ved håbet om at se Dem og Deres hustru hernede? Jeg har såre meget at tale med Dem om og er, som De ved, en dårlig brevsriver. — Bring Deres hustru min ærbødige kompliment samt indlagte kort, og skriv snart —
 10 eller kom!

Deres hengivne ven

Henrik Ibsen.

23. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Rom,
 den 3. Januar 1882.

Kære Brandes!

15 Igår havde jeg den store glæde gennem Hegel at modtage Deres glimrende klare og for mig så hædrende anmeldelse af »Gengangere«. Modtag min varmeste og hjerteligste tak for den uvurdérlige ven-skabstjeneste, De igen har vist mig! Enhver, der læser Deres artikel, må, synes jeg, få øjnene op for, hvad jeg har ment med min nye
 20 bog, hvis man overhovedet vil se det. Thi jeg kan ikke frigøre mig for den tanke, at en overmåde stor del af de falske udtydninger, som aviserne har bragt, er fremsatte imod bedre vidende. I Norge tror jeg dog nok at forvrøvlingen i de fleste fald har været ufrivillig; og det har sin nærliggende forklaringsgrund. Deroppe besørger nem-
 25 lig kritikken delvis af nogle mere eller mindre formummede theologer; og disse herrer er i regelen aldeles ude af stand til at skrive fornuf-tigt om digterarbejder. Den afsvækkelse af dømmekraften, som, ialfald for gennemsnitsnaturers vedkommende, er en nødvendig
 30 følge af længere tids syslen med theologiske studier, ytrer sig nemlig især når talen er om at bedømme menneskekarakterer, menneskers handlinger og menneskelige bevæggrunde. Det praktiske forretnings-

skøn lider derimod ikke så meget ved studiet. Derfor er de gejstlige herrer meget ofte ypperlige komunal mænd; men de er ubetinget vore sletteste kritikere.

Og hvad skal man så sige om den såkaldte liberale presser forhold? Disse førere, som taler og skriver om frihed og frisind og 5 som samtidigt dermed gør sig til trælle af abonnenternes formodede meninger! Jeg får mere og mere bekræftelse på at der ligger noget demoraliserende i at befatte sig med politik og i at slutte sig til partier. Under alle omstændigheder vil jeg aldrig kunne slutte mig til et parti, som har majoriteten for sig. Bjørnson siger: majoriteten 10 har altid ret. Og som praktisk politiker må han vel sige så. Jeg derimod må nødvendigvis sige: minoriteten har altid ret. Selvfølgelig tænker jeg ikke på den minoritet af stagnationsmænd, som er agterudsejlet af det store mellemparti, der hos os kaldes de liberale; men jeg mener den minoritet, som går foran der, hvor fler- 15 tallet endnu ikke er nået hen. Jeg mener, retten har den, som er nærmest i pakt med fremtiden.

Dette har jeg nedskrevet som en slags redegørelse, om en sådan skulde være nødvendig.

Den storm, der har rejst sig imod »Gengangere«, var jeg forberedt 20 på. Men jeg syntes ikke, jeg kunde tage noget hensyn dertil; det vilde have været fejhed. —

Ikke mindre end for Deres artikel i Mgbl. takker jeg Dem for det foredrag, De har holdt over mig og ligeså fordi De nu vil lade dette foredrag udkomme i trykken. Hegel skriver at De ønsker at 25 optage nogle steder af breve fra mig. Jeg har naturligvis ikke noget derimod at indvende. Jeg stoler ubetinget på Dem i dette, som i alt andet. Ønsker De at anføre et eller andet også af dette brev, står det Dem frit for.

Når jeg tænker på, hvor træg og tung og sløv forståelsen er der- 30 hjemme, når jeg lægger mærke til, hvor lavtliggende den hele betragtningsmåde viser sig at være, så overkommer der mig et dybt

mismod og jeg synes mangan gang, at jeg ligeså gerne straks kunde afslutte min literære virksomhed. Hjemme behøver man egentlig ingen digterværker; man hjælper sig så godt med »Storthingstiden« og »Luthersk ugeskrift«. Og så har man jo partibladerne. Jeg har ikke noget talent til at være statsborger og heller ikke til at være orthodox, og hvad jeg ikke føler talent for, det afholder jeg mig fra. For mig er friheden den højeste og første livsbetingelse. Hjemme bekymrer man sig ikke stort om friheden men kun om friheder, nogle flere eller nogle færre, alt efter partistandpunktet. Højest pinligt føler jeg mig også berørt af dette ufærdige, dette almueagtige i vor offentlige diskussion. Under sine såre priselige bestræbelser for at gøre vort folk til et demokratisk samfund er man uforvarende kommet et godt stykke på vej med at gøre os til et plebejer-samfund. Sindets fornemhed synes at være i aftagende hjemme. —

Her må jeg afbryde for denne gang. Frembær vore bedste hilsener til Deres elskværdige hustru. Hun lever uudslettelig i vor erindring. Tak, kære Brandes, for alt, hvad De har gjort og fremdeles gør for mig!

Deres hjertelig hengivne

20

Henrik Ibsen.

24. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kære Brandes!

Gossensass, Tyrol,
21. September 1882.

Nu har jeg da for lidt over en uge siden fåt mit manuskript fra halsen og kan begynde at genoptage min længe forsømte brevskrivning.

Først og fremst vender jeg mig naturligvis til Dem og beder Dem modtage min hjerteligste tak for det literære portræt, som De med vennehånd har udkastet af mig. Jeg er, som De siger, ganske visst ikke ufølsom for æresbevisninger; men højest af alle dem, der hidtil er blevne mig til del sætter jeg dog den hædrende og udførlige fremstilling, jeg allerede i levende live er bleven gjort til genstand

30

for af Dem, der jo dog på dette område står som den første i samtiden.

Når mit nye skuespil kommer Dem ihænde, vil De kunne forstå hvorledes det har interesseret, og jeg kan sige, moret mig at bringes i erindring de mange spredte og henkastede ytringer i mine breve 5 til Dem; og De vil da også forstå, hvor højlig det har måttet glæde mig at Deres portræt af mig udkom netop nu, umiddelbart foran udgivelsen af dette mit nye arbejde. Ja, kære Brandes, De har i sandhed været mig en støttende ven denne gang som altid!

En faktisk unøjagtighed i Deres fremstilling skal jeg få lov til at 10 berigtige. Mine forældre tilhørte både på fædrene og mødrene side datidens mest ansete familjer i Skien. Stedets mangeårige storthingsrepræsentant, byfoged Paus og dennes bror sorenskriver Paus var min fars halvbrødre og min mors fætttere. Ligeså nær beslægtede var mine forældre med familjerne Plesner, v. d. Lippe, Cappe- 15 len, Blom, altså omtrent med alle de patricierfamiljer, som dengang dominerede stedet og omegnen. Min far sad som købmand i en mangeartet og vidtløftig virksomhed og yndede en hensynsløs gæstfrihed i sit hus. I 1836 måtte han indstille sine betalinger og der blev os intet andet tilbage end en landejendom i nærheden af 20 byen. Did flyttede vi hen og således kom vi ud af berøring med de kredse, som vi hidtil havde tilhørt. —

I »Peer Gynt« har jeg benyttet mine egne barndomsforhold og erindringer som et slags model ved skildringen af livet i »den rige Jon Gynts hus«.

25

I Deres senere breve har De gentagende berørt et par omstændigheder, hvis rette simple sammenhæng jeg hidtil ikke har oplyst Dem om. Under mit sidste to dages ophold i København blev det mig sagt at De var rejst på landet og da jeg ikke så Dem og Deres hustru ved middagen hos Hegel, kunde det aldrig falde mig ind 30 at De befandt Dem i byens nærmeste omegn; og jeg kan umulig tro andet, end at også Hegel dengang var uvidende derom. At

jeg ved vort sammentræf i München ikke havde læst Deres værk over Lassalle lå ene og alene deri at Hegel ikke endnu havde sendt mig bogen, hvilket han ellers plejer gøre med de forlagsskrifter, som han ved interesserer mig. Jeg gik desuden dengang og tumlede
5 med planen til »Samfundets støtter«, og under sådanne omstændigheder læser jeg sågodtsom intet og allermindst de bøger, om hvilke jeg på forhånd kan vide at de helt vilde optage mig.

Gid De nu må komme til at føle Dem vel tilfreds i København! Jeg håber at træffe Dem der næste sommer; der er så meget, jeg
10 gerne vilde sige Dem og tale med Dem om. — Her lever vi nu afskærne fra tilbagevejen til Italien ved store oversvømmelser; når vi tør håbe at være i Rom igen, ved vi endnu ikke; foreløbig må vi indskrænke os til at nå Bozen, hvilket for øjeblikket er umuligt.

Med vore bedste hilsener til Deres ærede frue

15

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

25. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Rom.

den 12. Juni 1883.

Kære Brandes!

Også denne gang må jeg begynde mit brev med at bede Dem
20 undskylde, at jeg først idag besvarer Deres seneste venskabelige skrivelse.

Det var mig overordentlig kært at erfare, at Deres afhandling over mig snart kan ventes offentliggjort i Tyskland. Straks jeg fik underretning herom, tilskrev jeg Hanfstängls fotografiske anstalt i
25 München med anmodning om, at man derfra direkte vilde tilstille redaktionen af »Nord und Süd« to forskellige portrætter af mig i kabinetsformat og håber, at dette nu forlængst er sket. Mit navns underskrift lod jeg medfølge på et visitkort.

Deres store værk over den romantiske skole i Frankrig har jeg
30 rigtig modtaget og takker Dem hjerteligst derfor. Det er en selvfølge, at jeg læste bogen med den mest levende interesse; jeg havde

under læsningen en følelse af, at jeg selv var med og oplevede den periode, De skildrer. Men om Deres bøger kan jeg ikke udtale mig i et brev; det må engang ske mundtlig. Der er i Deres bøger et nyt, et fremtidselement, som meget ofte beskæftiger mig; der er ved dem kommet noget ind i historieskrivningen, som jeg ikke synes var der 5 før. Således står navnlig Deres værk over Disraeli for mig som en dyb og stor digtning. Men, som sagt, om disse ting måtte jeg tale med Dem; min pen egner sig ikke for sådant.

At jeg ikke før har meddelt Dem noget om tilblivelsen af »Gildet på Solhaug«, forekommer mig nu selv underligt; men jeg har aldrig 10 tillagt sagen nogen videre betydning. Da imidlertid den nye udgave af dette ungdomsarbejde krævede et forord, så fandt jeg anledningen bekvem til at antyde den virkelige sammenhæng.

Hvad »Folkefienden« angår, tror jeg nok, vi skulde blive nogenlunde enige, når vi blot fik tale derom. De har naturligvis ret, når 15 De siger, at vi alle må virke for udbredelsen af vore meninger. Men jeg fastholder, at en åndelig forpostfægter aldrig kan samle et flertal omkring sig. Om ti år står måske flertallet på det standpunkt, hvor dr. Stockmann stod under folkemødet. Men i disse ti år er jo doktoren ikke bleven stående stille; han står fremdeles 20 mindst ti år længere fremskudt end flertallet; flertallet, massen, mængden indhenter ham aldrig; han kan aldrig få flertallet omkring sig. For mit eget personlige vedkommende fornemmer jeg i al fald en sådan uophørlig fremadskriden. Hvor jeg stod, da jeg skrev mine forskellige bøger, der står nu en temmelig kompakt 25 mængde; men jeg selv er ikke der længer; jeg er andetsteds henne, længere fremme, som jeg håber. —

Jeg går i denne tid og tumler med udkastet til et nyt dramatisk arbejde i 4 akter. Der ansamler sig jo gerne mellem år og dag diverse galskaber i en, og dem vil man jo gerne have et afløb for. Men da 30 stykket ikke kommer til at handle om rigsret eller om absolut veto, ikke engang om det rene flag, så tør det vel neppe påregne nogen

opmærksomhed fra norsk side. Forhåbentlig er der vel imidlertid ørenlyd at finde andetsteds.

Vi har glædet os meget ved at læse og høre om den modtagelse, De har fundet ved tilbagekomsten til Danmark, og vi ønsker hjertelig, at De fremdeles må befinde Dem vel og tilfreds derhjemme.

I slutningen af denne måned rejser vi til Tyrol for dersteds at tilbringe sommeren.

Med vore bedste og forbindtligste hilsener til Deres ærede frue og til Dem selv og med en gentagen tak for, hvad jeg i så mange måder skylder Dem, tegner jeg mig

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

26. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Rom,
den 25. Juni 1884.

Kære Brandes!

Hjertelig tak for Deres brev, som jeg for længe siden burde have besvaret, så meget mere, som jeg jo ved at De holder en stræng kontrol med Deres korrespondenter, skønt De rigtignok forsikkrer at De har forandret Dem noget i dette stykke.

Jeg havde også gerne svaret Dem hurtigere, dersom ikke et nyt dramatisk arbejde i de sidste måneder så udelukkende havde lagt beslag på hele min tid. Og for mig er det, at skrive et brev, ikke den samme lette sag, som for Dem.

Lige som De, således har også jeg en bestemt følelse af at vi nu står hinanden nærmere end i de første år af vort bekendtskab; men jeg tror, grunden er den, at vi gensidig er kommet hinanden imøde under vor udviklingsgang. Herom og om beslægtede emner kunde jeg nok have lyst til mundtlig at tale med Dem. I et brev går det ikke.

Der går en misstemning igennem, hvad De skriver om Deres erfaringer i hjemmet efter tilbagekomsten. Dette overraskede mig ikke. Da De vendte tilbage til København, fandt jeg dette skridt

fra Deres side så ganske naturligt; men jeg var forberedt på at Deres oplevelser dersteds ikke udelukkende vilde blive af den glædelige slags. De kom jo hjem med et europæisk navn; og en åndelig rangordning forliges ikke godt med de demokratiske principer. Der- 5 til kommer, at det er langt lettere at styre et parti og lede en bevægelse i frastand end på nært hold. Den personlige nærværelse irriterer i flere henseender og af forskellige grunde. Jeg har havt anledning til at gøre iagttagelser derover, og jeg har ført mig disse iagttagelser til nytte »udi adskillige krige«.

Det literære skuespil, som pressen der hjemme har opført i det 10 sidste års tid, har jeg fulgt med opmærksomhed. De stedfundne rolleforandringer kom mig ikke uventet; navnlig ikke for heltefagets vedkommende. Men herom vil jeg ikke videre tale nu. Jeg vil heller bringe Dem endnu en gang en tak for hvad De så åbent og elskværdigt har udtalt i Deres brev, og ikke mindre for den tyske bear- 15 bejdelse af min biografi. Tidsskriftet selv har jeg ikke set, men jeg er bleven bekendt med et separataftryk af afhandlingen. Tak — og atter tak!

Den store tilstrømning til Deres forelæsninger har jeg erfaret af tyske blade og af danske rejsende. Deres landsmænd er nu stolte 20 over Dem alligevel, om de end en gang imellem ikke kan dy sig for at plage Dem. Jeg kender det slags forhold. —

Af mit nye arbejde, et skuespil i 5 akter, har jeg nu konceptet færdig og er stærkt optagen af gennearbejdelsen, den finere udformning af sproget og den mere energiske individualisering af 25 karakterer og repliker. Om et par dage rejser jeg til Gossensass i Tyrol for i løbet af sommeren at bringe alt dette til afslutning. Samtidigt rejser min hustru og søn til Norge. — Undskyld dette hastværksbrev. — Vore bedste hilsener til Deres ærede frue og til Deres småpiger.

Deres hengivne ven

30

Henrik Ibsen.

27. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

München,

den 10. November 1886.

Kære Brandes!

Jeg ved næsten ikke, om jeg tør regne på, at De vil modtage et brev fra mig nu, da der er hengået mere end år og dag, uden at
5 jeg har ladet høre direkte fra mig. Men jeg stoler på Deres gode hjerte og på vort gamle venskab, hvilket jeg aldrig kan tænke mig skulde kunne gå alvorlig i stykker. Fra min side vil det i alle fald være en umulighed.

Sammenhængen med min ihærdige taushed er den, at jeg mere
10 og mere henfalder til at sysle med en eneste ting af gangen, kredse om en eneste forestillingsrække og, imedens dette står på, skyde alt andet til side. Lige siden min tilbagekomst hid har jeg været plaget af et nyt skuespil, som absolut vilde frem, og først i begyndelsen af forrige måned fik jeg det fra halsen. Det vil sige, da fik jeg
15 manuskriptet ud af huset. Men så kom alt det uundgåelige skriveri, som jo følger med udgivelsen og oversættelsen af en ny bog. Sent kom jeg også til at arbejde på dette stykke. Først inde i Juni måned begyndte jeg for alvor at sætte pennen på papiret. Indtrykkene, erfaringerne og iagttagelserne fra min rejse i Norge ifjor sommer
20 virked længe forstyrrende på mig. Og først efterat jeg var kommen til fuld klarhed over det oplevede og havde uddraget følgeslutningerne deraf, kunde jeg tænke på at omsætte udbyttet i en digtning. Også Deres rejse til Kristiania og Deres oplevelser dersteds gav mig meget at tænke på; de gav mig et værdifuldt bidrag til vore
25 fremskridtsmænds karakteristik. Aldrig har jeg følt mig mere fremmed ligeoverfor mine norske landsmænds Thun und Treiben end efter de lektioner, det sidst forløbne år har givet mig. Aldrig mere frastødt. Aldrig mere ubehagelig berørt. Men jeg opgiver alligevel ikke håbet om, at al denne rå midlertidighed engang kan klarne
30 sig til et virkeligt kulturindhold i en virkelig kulturform. Men den mulighed interesserer for øjeblikket ingen deroppe. Jeg tror heller ikke, at de forhånden værende aktive kræfter hos os vilde formå

at bære frem dybere og inderligere opgaver end dem, som nu står på dagsordenen. Og kanske knapt nok dem engang. Det var en ulykkelig stund for fremskridtets sag i Norge, den stund, da Johan Sverdrup kom til »magten« — og fik mundkurv og håndjern på.

Så vidt har jeg dog i dette år fulgt med udenverdenens begiven- 5
heder, at jeg ved, De i foråret igen var i Warschau og holdt en række forelæsninger. Vi havde så halvt om halvt håbet, at De vilde tage hjemvejen over München. Men det blev der da ikke noget af. De ved for resten visst ikke, hvor mange varme beundrere De har i literært interesserede kredse også hersteds. 10

For Deres to tilsendte afhandlinger om polske tilstande og om Luthers udtalelser vedkommende cølibatet, takker vi Dem hjerteligst. Den første gjorde et dybt og blivende indtryk på os, og over den anden har vi moret os kostelig. —

Deres frue beder vi Dem takke fra os for det så venlig tilsendte 15
anbefalingsbrev for Sigurd. Han vil rimeligvis i løbet af vinteren få anledning til at benytte det.

Vi taler ofte om vort besøg i Deres lune, hyggelige hjem. Hils fra os både Deres hustru og småpigerne! Næste sommer kommer vi kanske til Danmark. Vi har begge stor lyst til at tilbringe nogle 20
måneder oppe ved Skagen. Da håber jeg, vi mødes i Kbh. Lev vel så længe. — Deres hengivne og takskyldige

Henrik Ibsen.

28. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kære Brandes!

München.

den 30. Oktober 1888. 25

Efter mange måneders uafledigt arbejde på et nyt fem akters skuespil, som nu er færdigt, begynder jeg igen at få tiden til min rådighed og kan tænke på en smule brevskrivning udenfor det rent forretningsmæssige.

Tillad mig da, skønt lovlig sent, at takke Dem for telegrammet, 30

som De glæded mig med på min fødselsdag. Dernæst for afhandlingen om »Temperamentet og virkeligheden hos Emile Zola«, hvilken De i sin tid havde den godhed at sende mig, og som jeg gentagne gange har læst med levende interesse. Og så endelig for Deres nye
15 store værk: »Indtryk fra Polen«, som jeg nu er i færd med at leve mig ind i under tilsidesættelse af alt andet. Det er jo et helt »sort fastland«, som her åbner sig for den vesteuropæiske bevidsthed. Hjertelig tak for denne nye berigelse!

Om den store tilstrømning også til Deres senere forelæsninger
10 har vi læst i bladene. Men ellers ved vi lidet om, hvorledes De egentlig har det, og hvorledes De trives under de hjemlige forhold. Jeg for mit vedkommende forestiller mig jo, at man dejlig måtte kunne leve i København. For resten har jeg jo kun forsøgt det for kortere tid af gangen.

15 I Norge vilde det være mig rent umuligt at slå mig ned for alvor. Intet steds vilde jeg føle mig mere hjemløs end deroppe. For et nogenlunde åndsudviklet menneske strækker ikke nutildags det gamle fædrelandsbegreb til.

Vi kan ikke længere lade os nøje med det statssamfund, som vi
20 sorterer under. Jeg tror, at den nationale bevidsthed er i færd med at uddø, og at den vil blive afløst af stammebevidstheden. I alle fald har jeg for mit vedkommende gennemgået denne evolution. Jeg begyndte med at føle mig som Normand, udviklede mig så til Skandinav og er nu havnet i det alment germanske.

25 Naturligvis følger jeg med opmærksomhed og interesse livsytringerne i det gamle hjem. Det er just ikke glædelige iagttagelser, man der har anledning til at gøre. Mig har for resten den politiske udviklingsgang deroppe aldeles ikke beredt nogen skuffelse. Hvad der er sket er ikke andet, end hvad jeg var forberedt på. Jeg vidste
30 på forhånd, at således og ikke anderledes måtte det naturnødvendig komme. Men vort venstrepartis ledere mangler aldeles verdenserfaring og havde som følge deraf hengivet sig til de urimeligste

illusioner. De gik der og bildte sig ind, at en oppositionsfører vilde og kunde forblive den samme, han før havde været, også efterat han var kommen til magten.

Den 4. November.

Kære ven!

5

Jeg har måttet lade dette påbegyndte brev ligge, da jeg har følt mig uvel i nogle dage og derhos været overhobet af uopsættelige forretninger angående teateranliggender.

Men just som jeg idag satte mig ned for at fortsætte, hvor jeg sidst slap, indløb fra København en pakke med Deres velkendte 10 håndskrift på omslaget. Deres »Indtryk fra Rusland« har De altså også havt det vennesind at betænke mig med! Ja, så tør jeg ikke for denne gang indlade mig på videre udgydelser over de hjemlige forhold. Brevet med min hjerteligste taksigelse må afgå straks. Den med blyant skrevne tilegnelse er mig også et fingerpeg om, at jeg 15 ikke ved fortsat taushed tør sætte Deres venskab og Deres overbærenhed på nogen yderligere prøve. Jeg erkender, at jeg så fuldelig har fortjent denne tause, men dog talende, bebrejdelse fra Deres side. Men den vækker ikke nogen egentlig bekymring hos mig, rusker kun op i min onde brevskriversamvittighed. En alvorlig og 20 vedvarende misstemning imellem os to står nemlig for mig som en utænkelig ting.

Og mens jeg her dvæler ved mine postale synder, beder jeg Dem bringe Deres broder min varmeste tak for hans anmeldelse af »Rosmersholm«. Den vil altid blive mig uforglemmelig. Da jeg første 25 gang læste den, var det for mig, som om jeg læste en fin, dyb og forståelsesfuld digtning over mit arbejde. — — —

Min hustru forener sig med mig om at sende Dem, Deres frue og småpigerne de hjerteligste hilsener.

Deres trofast hengivne og takskyldige

Henrik Ibsen. 30

29. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

[25/10 1891]

[Telegram:]

For 25 Aars geniale og epokegjørende Rydningsværk i den aandelige Befrielses Tjeneste sender jeg Dem idag i Takskyldighed og Venskab min varmeste Lykønskning.

Henrik Ibsen.

30. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kristiania,
den 11 Februar 1895.

Kære Georg Brandes!

Jeg kan ikke modstå min trang til at sende Dem en særlig tak for Deres »Goethe og Marianne v. Willemer«. Den livsepisode, som De deri skildrer, kendte jeg ikke noget til. Kanské jeg nok for lange, lange tider siden har læst derom hos Lewes; men så har jeg glemt det igen fordi forholdet den gang ikke havde nogen personlig interesse for mig. Nu derimod stiller sagen sig noget anderledes. Når jeg tænker på karakteren af Goethes produktion i de betræffende år, ungdomsgenfødselen, så synes jeg, jeg burde kunne sagt mig selv at han måtte være bleven benådet med noget sådant noget dejligt for ham, som det at træffe sammen just med Marianne v. Willemer. Skæbnen, tilskikkelsen, tilfældet kan dog virkelig være nokså velsindede, elskværdige magter en gang imellem.

Lev hjertelig vel!

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

31. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kristiania,
den 24. April 1896.

25 Kære Brandes!

Nej, De har ret; jeg svarede aldrig på Deres venlige brev af 16. December ifjor skønt det stadig har ligget og fremdeles ligger på mit bord, stedse manende mig til at sende Dem min taksigelse. Mit håb var at Hegel vilde sende mig Deres store værk når det var afsluttet. Men hidtil har jeg intet modtaget fra ham, og en opfordring dertil vil jeg ikke gerne fremkomme med. Altså takker

jeg Dem af ganske hjerte for Deres tilbudte mellemkomst i så henseende. Vær forvisset om at der er ingen bog jeg nu så gerne vil fordybe mig i, som i denne Deres nye. — De foreslår mig i Deres forrige brev at aflægge et besøg i London. Ja, dersom jeg var tilstrækkelig inde i det engelske sprog til at kunne tale det, så rejste jeg måske. Men så er desværre ikke tilfældet, og derfor må jeg ganske opgive den tanke. Desuden er jeg optaget af forberedelser til et stort nyt arbejde og dette vil jeg ikke lade henligge længer end nødvendigt. Jeg kunde jo nemlig så let få en tagstén i hovedet før jeg havde »fået stunder at gøre det sidste vers til«. 10
Og hvad så?

Hjertelige hilsener! Deres hengivne

Henrik Ibsen.

32. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kristiania,

Kære Brandes!

den 3. 10. 96. 15

Min umulighed som brevskriver kender De fra før, og De vil derfor forstå den virkelige grund til at jeg, selv lige over for Dem, så længe har forholdt mig taus.

Hele Deres store monumentale værk om Shakespeare har jeg ikke alene læst men jeg har fordybet mig deri, som neppe i nogen anden 20 bog. Jeg synes at både Shakespeare, hans samtid og De selv med lever og ånder i denne Deres geniale digtning. Hjertelig tak for den berigelse, De derigennem har skænket mig! —

Det unge parisiske ægtepar, som De sendte mig, syntes jeg særdeles godt om. Ligeså om den ungarske sproglærde. Men jeg er 25 glad ved at de ikke kom nu i denne tid da jeg nægter mig hjemme for enhver. Jeg sidder nemlig nu og arbejder på et nyt omfangsrigt skuespil, som bør være færdigt så snart som muligt.

Tag derfor tiltakke med disse få linjer fra

Deres trofast hengivne ven

30

Henrik Ibsen.

33. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kristiania,

11. 10. 96.

Kære Brandes!

I al korthed sender jeg Dem her mit svar på Deres spørgsmål:

- 1) Jeg erklærer herved på ære og samvittighed at jeg aldrig i
5 mit hele liv, hverken i ungdommen eller senere, har læst en eneste
bog af George Sand. Jeg begyndte engang på »Consuelo« i oversæt-
telse, men lagde den straks væk da den forekom mig at være produkt
af en dilettantisk filosof og ikke af nogen digter. Men jeg læste
jo kun nogle få blade, så jeg muligens tager fejl heri.
- 10 2) Svar på dette punkt bortfalder altså.
- 3) Alexandre Dumas skylder jeg aldeles ingenting med hensyn
til dramatisk form — undtagen det, at jeg af hans skuespil har
lært at undgå adskillige ret drøje fejl og misgreb, som han ikke
så sjelden gør sig skyldig i. —
- 15 Hjertelig tak for at De vil påtage Dem den møje at berigtige disse
franske indbildninger!

Deres hengivne

Henrik Ibsen.

34. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

3. 6. 97.

20 Kære Georg Brandes!

Det var først gennem Deres brev jeg erfarede at det var et så
kedeligt og langvarigt onde som årebetændelse, Deres gamle kapi-
tolinske sygdom, De nu atter lider af; først i det igår modtagne
numer af »Politiken« nævnes det. Jeg havde tænkt at det blot var
25 et almindeligt halsonde, som hindrede Dem i at holde forelæsninger.
Og hvor kunde jeg vel tro andet? Jeg har jo i de sidste uger set Dem
offentliggøre omfattende artikler om Helge Rodes nye stykke og
produktion for resten, om Victor Hugos monument og om andet
mere. Ja, Deres produktionskraft er udtømmelig. Deres store felt-
30 tog, foranlediget ved Deres franske afhandling om mig, har jeg
kun delvis kunnet følge med i enkelthederne, og jeg vil derfor

opsætte med at tale derom og takke Dem derfor indtil vi personlig kan mødes igen. —

Ja, dette om personligt møde er ikke en tom talemåde. Kan De gætte hvad jeg går og drømmer om og planlægger og udmaler mig som så dejligt? Det er: at slå mig ned ved Øresund, mellem 5 København og Helsingør, på et frit åbent sted, hvor jeg kan sé alle havsejlerne komme langvejs fra og gå langvejs. Det kan jeg ikke her. Her er alle sunde lukkede i enhver ordets betydning, — og alle forståelsens kanaler tilstoppede. Å, kære Brandes, man lever ikke virkningsløst 27 år ude i de store fri og frigørende kultur- 10 forhold. Her inde eller, rettere sagt, her oppe ved fjordene har jeg jo mit fødeland. Men—men—men: hvor finder jeg mit hjemland? Havet er det, som drager mig mest. — — For resten går jeg her i ensomheden og planlægger noget nyt dramatisk noget. Men jeg kan ikke endnu sé klart, hvad det blir til. 15

Ja, bliv nu først og fremst frisk igen og det uden altfor mange plager, og så på gensyn i det nye hjem, hvor sundet ligger åbent for mig.

Deres trofast hengivne

Henrik Ibsen. 20

35. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kristiania,
den 30. 9 98.

Kære Georg Brandes!

Jeg har modtaget Deres brev og jeg er den bøhmiske komponist takskyldig, fordi han har foranlediget Dem til at bryde, hvad De havde forsvoret, nogensinde mere at skrive mig til. Men fremfor 25 alt takker jeg Dem selv for Deres brev, sådan som det nu engang er.

De fortæller mig om Deres sygdom. Som om jeg ikke kendte den! Dag for dag fulgte jeg med spænding og uro beretningerne om Deres tilstand i den kritiske tid. Aviserne sagde at De ingen besøg måtte modtage. Og så skulde jeg trænge mig ind til Dem, lige til 30 sygesengen, med en smule brevskrivning nu og da! Jeg kan umulig

tænke mig at det i Deres daværende tilstand var Dem så særlig magtpåliggende at høre noget fra mig. Jeg tror at De nu bagefter tager fejl i dette. I alle fald vilde jeg i Deres sted have udbedt mig fred og ro til at komme på fode igen — og ingen forstyrrelse. Og så kender De jo til overflod min indgroede aversion imod at sætte mig ned og skrive breve. Og hvad skulde det være godt for? At jeg skylder Dem så meget, også fra den seneste tid, og at jeg med takfølelse erkender dette, det véd De dog. Og dersom De alligevel tviler, — kunde så en skriftlig forsikring hjælpe til noget? Herregud, De véd da, hvor
10 let det går at sætte et slags fransk generalstabsbrev sammen.

Jeg kan derfor ikke finde at min tausheds brøde er så kvalificeret at den berettiger Dem til at titulere en mangeårig ven for »Deres Højvelbårenhed« eller lignende. Og jeg synes aldeles ikke at det er en mand som Dem værdigt at tage sådan på vej for et par forsømte breves skyld, — og det oven i købet breve fra en mand, hvis hovedpassion det aldeles ikke er at udveksle epistler — selv med sine bedste og kæreste venner. —

Indlagte brev må jeg desværre selv svare på, da jeg har kontraktmæssige hensyn at tage til mine tyske teateragenter. Jeg har igår
20 modtaget et direkte brev fra herr Fibich om samme genstand.

Hils Deres frue og frøken Edith på det hjerteligste fra os.

Deres altid hengivne

Henrik Ibsen.

36. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

Kristiania,
den 30. 12. 98.

25 Kære Georg Brandes!

Aviserne har bragt mig meddelelse om det tab, som De og Deres slægt har lidt, og jeg forstår det savn og den tomhed, De nu trykkes af, thi De stod visstnok Deres afdøde moder usædvanlig nær. Vær forsikret om at jeg med deltagelse har dvælet hos Dem i disse
30 dage. — —

Og så må jeg få lov til hjerteligst at takke Dem for den rige gave, som De havde den usigelige varmhjertethed at sende mig — umiddelbart efter modtagelsen af mit sidste brev, der jo ikke indbød til et sådant vennesvar. Tak, tak for dette! Deres fine, varme, sjælfulde digte læser jeg stadig på ny og jeg forstår nu at De ikke længer skriver direkte vers; for det er jo det samme fond af poesi, De har nedlagt i Deres storslåede epos om Shakespeare, i digtet om Disraeli, om Lassalle og i alt det øvrige; hvor historisk det end kan være, så er det dog altsammen gennemåndet af latent poesi, af Deres egen poesi fra ungdomsversenes dage. — Bogen om Julius Lange forekom mig yderst fængslende under læsningen, og således har jeg bevaret den i erindringen bagefter. Men den har ikke egentlig bragt mig varmere ind til Julius Lange. Han forekommer mig fremdeles lidt for akademisk, lidt for korrekt og altfor irriterende samvittighedsbesværet. Men så mangler jo også Deres breve, som jeg svært gerne vilde havt med; for det er aldrig heldigt for forståelsen af en dialog at man kun kan høre den ene persons repliker og må gætte sig til den andens. For mig står venskabet mellem Dem og Julius Lange som ikke ret indlysende. Har De ikke undertiden, uden selv at ville det, virket terroriserende på hans brevstil? Har han ikke under affattelsen af sine vennebrev taget et visst hensyn til, hvorledes de vilde blive modtagne? Og dette kan jeg ikke godt bringe i harmoni med venskab.

Men, hille mænd, her har jeg nok uforvarende forvildet mig ind på enemærker, hvor jeg ikke hører hjemme. Also, — »Schwamm darüber!«

Og modtag så en hjertelig tak for det forløbne år, vore bedste hilsener til Dem og Deres og ønsket om alt muligt godt i det år, som kommer.

Deres trofast hengivne

Henrik Ibsen.

37. *Henrik Ibsen til Georg Brandes.*

[4/2 1902]

[Telegram:]

I gammelt og uforanderligt Venskab sender jeg Dem i Dag min
beste Hilsen, min varmeste Lykønskning.

Henrik Ibsen.

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE OG
VIDENSKABSMÆND

UDGIVET AF
MORTEN BORUP
UNDER MEDVIRKNING AF
FRANCIS BULL OG JOHN LANDQUIST

IV
ANDET HALVBIND

KØBENHAVN 1939
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

ALEXANDER L. KIELLAND OG
GEORG BRANDES
1879-1900

1. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Hr. Dr. Georg Brandes.

Stavanger
den 22 Juni 79.

No 16. In den Zelten

Berlin. N. W.

5 Kjære Herre!

Gjennem Deres Broder har jeg faaet Deres Adresse, og samtidigt hermed sender jeg Dem et Exemplar af mine Noveller. Jeg vil gjøre det, fordi jeg altid har vidst, hvormeget jeg skylder Dem, og jeg gjør det, fordi Deres Broder har sagt, at De ikke vil finde mig
10 vigtig, om jeg gjør det.

Dersom De finder, at jeg arbeider i en rigtig Retning, vil De glæde Dem — det er jeg vis paa — siden De omfatter den »rigtige Retning« med en saa smittende Sympati; og dersom De vidste, i hvilken Grad De har Part i min langsomme Udvikling, vilde De glæde Dem —
15 om ikke mere saa dog paa en anden, mere krydret Maade — eftersom det er en sjelden Glæde for en Stridens Mand — tænker jeg mig — at faa Takken udbetalt kontant. — De ser, jeg forudsætter næsten, at De skal blive fornøiet med min Bog — det er Deres Broders Skyld, som har forkjælet mig. Føi derfor den Tjeneste til de
20 mange, De har gjort mig, uden at kjende mig, at De uden Hensyn — det er: paa Deres egen Maade viser mig mine Feil — det vil sige: de af dem, der kunne rettes paa — nu, da jeg haaber, at vort Bekjendskab er indledet og grundet —

Deres meget forbundne

Alexander L. Kielland.

2. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Berlin Zelten 16. N. W.

Kjære Hr. Kielland!

28 Juni 1879.

Jeg modtog iaftes Deres Bog og Deres venlige Skrivelse, og da jeg frygter for at meget Arbeide og en uhyre Brevvexling let kunde forsinke Takken utilbørligt længe, hvis jeg ikke strax svarede under 5 det første Indtryk, saa vil jeg strax fortælle Dem, at skjønt Deres Bog fra Deres Haand er mig kjærkommen, har jeg dog alt hele to Exemplarer af den, et som min Forlægger og et andet, som en Ven i Kjøbenhavn sendte mig. Imidlertid er jeg saa forvænt med at faae Bøger forærende af skandinaviske, tyske og selv undertiden franske 10 Forfattere, at jeg var halvt skuffet ved ikke at have faaet Deres, og nu er Skuffelsen forbi. De er mig ikke fremmed; thi jeg læste for længere Tid siden et lille Proverbe af Dem i Norsk Tidsskrift og min Broder Edvard meddelte mig, sidste Gang han skrev mig til — det er længe siden, seer De — at De havde gjort ham Besøg 15 i Kjøbenhavn. Saa fik jeg Deres Bog, læste den grundigt og syntes saa godt om den, at min Broders Formodninger desangaaende neppe ere gaaede for vidt.

Nu ønsker De en Slags Bedømmelse. Saadan Noget gives saa mangfoldige Gange bedre mundtlig. Thi min Dom vilde afhænge 20 af Deres Svar og Deres Forklaringer. Jeg veed altfor lidt om Dem, til at kunne sige noget Skarpsindigt til Dem, der kunde veilede Dem; jeg aner jo ei engang Deres Alder, kjender ikke Deres Livsstilling o. s. v. Jeg vil da efter Deres Ønske kun sige et Par Ord om Bogen, abrupt, thi jeg har ei Tid. 25

»Haabet o. s. v.« er god; deri er Lunet friskest, thi overgivnest, lystigst. Der er deri et vist Overskud af overlegent Humør som virker digterisk. Det Gode deri er ogsaa, at Ironien er der uden at angribe Fortællerstilen, som den gjør det i »Slaget ved Waterloo« S. 146: Han havde følt denne uudsigelige Smerte. Her er en altfor tykt 30 paasmurt Ironie. Føler Personen sin Situation der virkelig saaledes,

da er han ei blot en flau Student, men halv Idiot og ei det Skud Krudt værd.

»Visne Blade« er fin, men det skorter med Hensyn til Behandlingsmaaden. Der er ingen rigtig Stil deri, Indledningen er for lang
5 i Forhold til den korte Pointe. De to første Indledningssider vrimle af (lidt affecterte) fremmede Udtryk: Gardien'er, Kollektioner, banal, Extravagance o. s. v. Sligt er Dovenskabsudtryk.

»Erotik og Idyl« morsom, vel skrevet, ikke synderlig opmuntrende. Det er den bare Malthus, og Søren, den arme Fyr, ligner lidt vel
10 meget et til Skræk og Advarsel opstillet Exempel. Det er godt for en Gangs Skyld og som polemisk Hug; men Poesi lader der sig ei spinde ud af Malthus.

»Balstemning« er ensartet med »Visne Blade«. Det er blot en Pointe. Ikke ret velskrevet. Tonen klinger nu og da i det Pathetiske som ud
15 af en daarlig Roman. Det er ikke den gode Methode at fortælle hele Heltindens Liv paa et Par Blade. Tilmed — er det ret troværdigt? ret seet? Jeg veed ikke. Jeg har kjendt en Kvinde, omtrent i den Situation, meget nøie, rigtignok kun en. Jeg troer ei ret paa »det altid sikre og værdige Væsen« i dette Tilfælde. Der pleier at
20 være noget »Stødvist« ogsaa ved det ydre Væsen hos saadanne Kvinder.

»Slaget ved Waterloo« er meget morsom og træffende. Kjender De den sidste Samling »Züricher Novellen« af Gottfried Keller. Det er pudsigt hvor beslægtet hans Behandlingsmaade af den unge
25 Schweitzer Hr. Jacques er med Deres spottende Behandlingsmaade af unge Nordmænd (Se især Slutn. af 1ste Bind). Hvis De, som jeg tænker, ikke kjender denne Bog, saa læs den, De vil have Morskab deraf med Hensyn til dette Punkt.

»To Venner« er dygtig, helt igjennem vel skrevet; jeg kan imidlertid
30 ei ret bruge denne Fortælling til noget; deres norske Studier er bedre, have Næb og Kløer, virke stærkere. Hold Dem til Norge.

Dette er mere blot Øvelse for Dem. Brillant er Skildringen af Caféen tilsidst. Der er den nøie, virkelighedstro Beskrivelse, som ei kommer frem i saadanne Skitser som »Balstemning«.

Men dette Stileretteri er utaaeligt kjedsommeligt — for Dem og for mig selv. Saa blot endnu et Par Ord om Sagen i det Hele. 5

De har dette betydelige og uomtvistelige Talent. De har endnu mest øvet det let, satirisk, stundom næsten som var Resultatet beregnet paa at læses høit en Aften i en Studenterforening. Nu skulde De stille Dem Opgaver. Det er klart hvad De kan gjøre. De vilde for Norges Vedkommende kunne skrive Bøger af den Art som Tur- 10 geniews Ny Jord f. Ex., et Værk jeg sætter uendelig høit. De vilde kunne bruge Satiren saaledes at den lod en Del staae, som Turgeniew gjør og saa man saa noget Positivt der foresvævede Dem, Deres Samfund, Deres Ungdom o. s. v., hvor langt I end ere fra at have naaet det eller have det inde. Opgaver og Energi — det 15 er Alt. Men fremfor Alt Energi. De kan vove en hel Del mere. Og naar De vover mere, kan De ogsaa skaane mere. Der er en overstrømmende Spot i Deres Bog. Men den bruges til at skyde Spurve med. Skyd Rovdyr. De har vel nogle i Norge endnu, Bjørne maa De da have. Man føler næsten ingensteds i Deres lille Bog hvor 20 de positive Kræfter i Deres Samfund ligge — der er kun den unge Pige, Captainens Datter i »Waterloo« — vis os dem. Se! De har et stort Fortrin for Deres berømteste Mænd, Bjørnson og Ibsen. De tør sige mere, gribe dybere, mere ubarmhjertigt, De tilhører en yngre Slægt, er ikke bleven dykket saa dybt ned i Sødmlæksidea- 25 lismen og Brækvandsromantikken skjøndt De muligvis i Deres tidligere Ungdom har maattet drikke mangan Snaps deraf. Nu vis at en anden Slægt er kommen. De to Gamle arbeide sig nu møisomt løs; vis, at De har et Forspring. De Gamle kunne ei skrive en norsk Roman; skriv De en, eller en større Novelle; det kan de Ældre 30 heller ikke. Kort sagt Feltet er aabent foran Dem. Fortæl mig nu lidt om Dem, hvor gammel De er, om De er gift — jeg antager dette

af Deres Bog — hvad Deres daglige Beskæftigelse er. Saa kan jeg ganske anderledes raade Dem i Et eller Andet. Jeg glæder mig i ethvert Fald meget over at Deres første Bog har været et utvivlsomt Succes.

5 Jeg sendte Dem gjerne min sidste Bog til Tak for Deres; men jeg har uheldigvis igaar sendt mit sidste Exemplar af den til Frankrig til en Forfatter, fra hvem en Bog ankom en Time før Deres. Det er en i det tydske Sprog forfattet, fuldstændig Omarbeidelse og Udvidelse af mit sidste Skrift paa Dansk. Den udkom i forrige Uge
10 her under Titlen »Lord Beaconsfield«, og udkommer nu om nogen Tid ogsaa paa Engelsk. Hvis De interesserer Dem for den engelske Statsmand og hvis De leilighedsvis i Deres fjerne Hjem kunde faa fat paa min tydske Udgave, vilde De glæde mig ved at læse den; den er meget bedre end den danske, idet den til den litterære Cha-
15 rakteristik har føiet en ligesaa indtrængende politisk.

Hvis De igjen vil skrive mig til, beder jeg Dem næste Gang adresere Kjøbenhavn. Jeg agter mig i denne Sommer til Kjøbenhavn og til Paris. Muligvis kommer ogsaa De et af Stederne hen, saa kunde vi maaskee træffes og De vilde erfare at jeg ei er en saadan Skole-
20 mester mundtligt som — paa Opfordring — skriftligt.

Deres ærb. heng.

Georg Brandes.

3. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

Kjære Hr. Doktor!

den 10de Juli 79.

25 Mange Tak for Deres elskværdige Brev af 28de f.M. Jeg er ganske skamfuld over alt det Bryderi, jeg har voldt Dem; men De maa ogsaa være forvissat om, at Deres Ord ikke ere spildte — ialfald ville de i høi Grad forøge min Taknemlighedsgjæld til Dem.

Jeg er ogsaa glad ved at høre, at De drager til Kjøbenhavn.
30 Derved vil jeg spares for det vanskelige Hverv at skrive om mig selv. Deres Hr. Broder har nemlig — haaber jeg — et nogenlunde

fuldstændigt Indtryk af mig, og da vi ere saa gode Venner, vil han vist være saa snil at give en liden Skildring. Gift er jeg siden 7 Aar — jeg er 30 Aar gammel — med en klog, munter og modig Dame. Vi har tre Børn, lever i en fin Smaabyfamilie, der er temmeligt rig og som har aristokratiske Opstød. Paa Kant med alle i Henseende 5 til Meninger klarer jeg mig ved altid at være glad og glat som en nymalet Væg, dertil er jeg stor og stærk, af en eventyrlig Sundhed og et godt Ydre. Min Forretning har jeg netop skildret for Deres Broder; hvis jeg kunde tjene tilstrækkeligt ved den, har jeg Intet mod den — tværtimod den passer for mig: megen Motion og lidet 10 Arbejde og ingen Fusk. — Jeg har læst temmeligt flittigt siden jeg blev voxen — det er: siden jeg blev gift. Det har koft indeni mig i flere Aar; men først ifjor gjorde jeg endelig det lille Hop og reiste halvt i Fortvivelse til Paris. Den Befrielse fra det store Tryk af mine Omgivelser, jeg søgte, fandt jeg tildels; men nu siger min Kone, 15 at jeg er paa Vei til at blive en Kjærring igjen — (jeg skal nok være lidt feig — siges der).

Se nu skriver jeg jo flydende om mig selv, det var meget morsomt! altsaa fortsætter jeg.

Energi og hensynsløst Mod er det jeg savner: jeg er for fin paa 20 det! Derfor skyder jeg Spurve; men jeg ved ogsaa om det selv. Men ikke kan jeg forklare Dem, hvorfor det maa forblive saa; da maatte De have seet min Opvæxt, se det Liv, jeg lever opi. Forlade det! — ja, men det værste er jo, at det kan jeg ikke, fordi jeg kan ikke leve andetsteds. Jeg længter strax efter alle mine hjemlige Ærg- 25 relser. Enten det nu er, fordi jeg er vaagnet for sent eller om min Natur er for ur-blød, nok er det: jeg kommer neppe til at levere noget stor, stærk Kamp, men halvt i Skjul faar jeg staa og pirke med min Kaarde. — Nu har De kastet en Brand i min Sjæl — en Roman! en virkelig Roman, tror De, at jeg kan? — Opgaver — siger De — 30 det er igrunnen Synd, at jeg ikke har mere Mod; men jeg tror dog, det skal gaa bedre, naar jeg faar mere Fodfæste i Literaturen. At

min første Bog blev læst, var et umaadeligt Held: det er bedre — mener jeg — at en stor Mængde Mennesker faar smuglet i sig noget nyttigt end at nogle faa Udvalgte nyde en Kraftessents — det er bedre for Menneskene, men det er ikke nogen stor Opgave for Forfatteren at opspæde og fortynde Dosisen.

Imidlertid er jeg ved godt Mod — noget jeg i høi Grad kan takke Dem for; et saadant Brev som Deres sidste lever jeg længe af.

Deres hengivne

Alexander L. Kielland.

10 4. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Kjøbenhavn.
Skandinavisk Hotel
d. 28 Juli 79.

Kjære Hr. Kielland!

Min Broder Edvard har bedet mig meddele Dem, at han har havt den tunge Skjæbne, d. 23. Juli at miste sin Hustru. Hun døde
15 pludselig, muligvis ved et Frembrud af den haarde Sygdom, hun i flere Maaneder var sengeliggende for ifjor. Min Broder er, som De kan tænke, meget nedslaaet; det er en Lykke, at han har de to Smaabørn.

Jeg vil ikke undlade til denne sørgelige Meddelelse at føie et Par
20 Ord i Anledning af Deres sidste venlige Brev, for hvilket jeg takker.

Jeg vilde ønske, De ei sagde om Dem selv, at De led af Mangel paa Energi; thi det gjør jo i Danmark næsten Alle. Heldigvis modsiges Deres Gjerninger Dem tildels. De er øiensynlig meget rig paa Indfald og Planer og slige Naturer ere sjeldne i disse Lande. Jeg
25 læste nylig Deres Foged-Drama, som vist vil gjøre en god Virkning paa Scenen; min Broder har ei faaet det læst endnu i dets omarbeidede Form. Men af hans Ord slutter jeg at det har vundet meget.

Naturligvis kunde De skrive en Roman, vel neppe strax en udmærket, men altid en læseværdig. Kjender De den russiske Digter
30 Gogol's Drama: Revisoren? Ellers burde De absolut læse det i fransk eller tydsk Oversættelse. Den Art Stoffer ligge netop for Dem og

naar De sammenligner Behandlingsmaaden deri med den i Deres nye Drama, vil De kunne lære meget. Hans Kunst er synes mig den at behandle provinsielle Stoffer saaledes, at Behandlingsmaaden (ved Ironiens Overlegenhed) aldrig faaer det mindste Stænk af noget Provinsielt. 5

Hvis De har havt Leilighed til, som jeg, at høre Udlandets Dom over Bjørnson og Ibsen, vil De have erfaret, at den staaende Anke er Klagen over Provinsialitet. Den naive Kirkelighed i Bj.s tidligere Fortællinger, det Sentimentalt-moraliserende i hans Dramer, og paa den anden Side det umodent Revolutionære og senere snart Pie- 10 tistiske snart Uklartchristelige i Ibsens Arbejder*) paavirker Udlandet som Provindsarbeide. De er en Hovedstadsnatur, skjøndt De lever i en mindre Provindsby end, saavidt jeg veed, de andre, ældre Poeter have gjort. Polemiser da aldrig mod noget blot Localt og behandl Norge som de gamle hollandske Malere behandlede Hol- 15 land — jeg mener almenmenneskeligt, for Europa. De har Mulighederne dertil i Dem, og De behøver jo ingenlunde at forlade Deres By og Virkekreds for det. Slet ikke.

Hvis Deres Frue opmuntrer Dem til store Forsætter, tillader jeg mig ganske at slutte mig til hende, idet jeg skjøndt ukjendt beder 20 Dem overbringe hende min ærbødige Hilsen.

Deres forbundne

Georg Brandes.

5. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

Kjære Hr. Doctor!

den 9de August 79. 25

Efterretningen om Deres Svigerindes Død gjorde et stærkere Indtryk paa mig end De maaske kunde tænke. Vistnok saa jeg hende kun tre Gange; men jeg beholdt et Billede af hende saa forunderligt stærkt og klart. Jeg, som glemmer saa let, kan, naar jeg vil, se hende lyslevende for mig, skjøn, smilende, med nogle ejendommelige, fine 30

*) Jeg sigter til Kjær.l.s Kom., Brand, Julian.

Rynker ved Øinene, naar jeg fik hende til at le; — og saadan som hun spillede! — i mine Fremtidsfantasier var det altid Fru Brandes, som skulde møde mig i Kjøbenhavn, naar jeg igjen skulde nedover Evropa, og nu er hun død. Jeg kunde ikke lade være at skrive et
5 Par Ord til Deres Broder den samme Aften, jeg fik Deres Brev (tusind Tak for Deres Velvilje og ubetalelige Raad!) — men da jeg er ganske uden Begreb om hans Sindstilstand, om Maaden, hvorpaa han tager sin Sorg, har jeg saa vanskeligt, for at gjenoptage Korrespondencen med ham. Derfor vilde jeg bede Dem fortælle mig lidt om ham; jeg har aldrig haft nogen stor Sorg, siden
10 min Moder døde, og da var jeg en Gutunge; jeg ved slet ikke, hvorledes jeg vilde bære et saadant Tab, om jeg vilde bede mine Venner tale og skrive til mig, eller om jeg vilde bede dem gaa Fanden ivold. Derfor maa De være saa snil at fortælle mig lidt om ham — under-
15 haanden. Jeg priser mig meget lykkelig ved at være traadt i Forbindelse ogsaa med Dem, og jeg er saare taknemmelig for Deres Breve, der stive mig op indvendig og beklippe mig udvendig. Bare De ikke bliver træt af mig. Foged-Dramaet har vundet i mine Øine, siden De sagde, at det vil gjøre Virkning paa Scenen. Jeg var —
20 rent ud sagt — halvt fortvivlet efter den sidste Omarbeidelse, især efterat Professor Skavlan fra Kristiania (som i Parenthes sagt gifter sig med min yngste Søster paa Thorsdag) — mente, at jeg burde lade det hele ligge. Det syntes jeg, var altfor ærgerligt, og efter Deres Brev, har jeg sendt det til Kristiania Theater — og har jeg
25 nu — ogsaa opflammet af Dem — besluttet at skrive en stor Roman! Det koger mig i Hovedet; men det vil ikke hænge sammen. Allerede længe har jeg talt med Deres Broder om, hvor gjerne jeg vilde skrive en lang Ting; men det syntes mig saa umuligt. Det falder saa gjerne i Smaapluk for mig. Saaledes har jeg to-tre af de
30 sidste Kapitler saa færdige i Hovedet, at jeg gjerne kunde sætte mig hen og skrive dem ned strax; — derimod har jeg ikke Greie paa, hvorledes »Romanen« skal se ud paa Midten. Jeg har saa mange

Folk og alle ville de spille Hovedrollen — hvad skal jeg gjøre ved det?

Vil De være saa snil at fortsætte med at give mig Raad, naar De har Tid og saa endnu et: vær saa snil at anvise mig Læsning, jeg er saa afstænget og ensom her. 5

Deres meget forbundne

Alexander L. Kielland.

6. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.* Tostedt. Provinz Hannover.
Kjære Hr. Kielland! 20 Aug. 79.

Saavidt jeg kan skjønne, gjør det min Broder godt at modtage 10
Beviser paa Velvillie og Venskab nu som ellers; hvis han ei har
svaret paa Deres Brev, maa De skrive dette paa hans øieblikkelige
Uoplagtheds Regning. Blot følgende: naar De lader ham høre fra
Dem, saa berør aldeles ikke hans Hustrus Død; skriv om andre Ting;
men bibring ham Indtrykket, at han er til nogen Nytte her i Livet, 15
har Noget at udrette og kan udrette Noget. De vil formodentlig
allerede vide, hvor yderst skeptisk han, ligesom de Par andre unge
Danske, der due noget, er i dette Punkt. Han sætter Pris paa Dem,
og er, under Skin af Upaavirkelighed, temmelig modtagelig for Til-
skyndelser fra dem, han bryder sig om. Desværre varer enhver Be- 20
slutning hos ham altfor kort; den bliver sjeldent til Handling. Han
er kun altfor tilbøielig til at adoptere Gautiers Mundheld: Rien
ne sert à rien! mais cela est bien indifférent.

Jeg glæder mig over, at De vil tage Dem sammen, og det skulde
fornøie mig dobbelt om jeg virkelig turde tilskrive mine Opfor- 25
dringer nogen Del i Deres større Arbeidslyst. Min Lod i Livet er
for en stor Del bleven den at maatte arbeide paa at puste en vis
Flamme frem i andre Mennesker; det er ingen høi Samfundsstilling,
en Art Fyrbøderstilling, men det tilfredsstillende ogsaa Fyrbøderen naar
Ilden brænder. 30

De staaer saaledes for mig: Faren for Dem vilde være at blive accepteret af den herskende Spidsborgerlighed som en Art vittig maître de plaisir, der sagde dem drøie og skarpe Smaating, men indenfor den foreskrevne Ramme, saa man følte sig lige god for
5 det, kunde lee med, lee selv og blive ved at være den man var, for saa engang, naar De fik hvide Haar, at kunne udnævne Dem til Æres-Spidsborger. Naar De blot vil, er en meget større Fremtid Dem forbeholdt. Det Utrolige i hin Retning er jo i Norge skeet med Ibsen, der saa bidende han er og var, er bleven tagen til Indtægt og har ladet sig tage til Indtægt. Vær De helt Kunstner!

Skriv de Par Kapitler af Romanen op, som De mener at være paa det Rene med. Man bør aldrig arbeide paa et Stykke hvidt Papir. Hav et Grundlag at arbeide paa og bearbejde! Det letter altid og gjør Arbeidet baade klarere og mere sammentrængt i Stilen.
15 Altid skrive, ikke omarbeide i Hovedet! Det er idetmindste min Regel og jeg troer den har Gyldighed for de Fleste; dog kjender jeg Undtagelser (J. P. Jacobsen, Paul Heyse). Og hvad de Kapitler angaaer, De ei har Oversigt over, saa skriv Notitser til dem, enkelte Repliker, der falde Dem ind og skulle bruges o. desl.

20 Jeg kjender for lidt til Deres tidligere Læsning til at kunne give Dem Raad om den fremtidige. Maaskee er Deres meste Dannelse fransk. Kjender De de nyeste Franske? Da De har omgaaedes min Broder, har han vel alt anprist Dem mine Yndlingsforfattere; thi saa grundforskjellige vi end ellers ere, have vi underligt nok ganske
25 samme Smag m. H. t. Bøger. Jeg læser gjerne Brødrene Goncourts Romaner især Manette Salomon, Charles Demailly, Renée Mauperin, og Germinie Lacerteux, desuden selvfølgelig Zola's store Suite, som De naturligvis kjender. Jeg foretrækker La fortune des Rougon, Le ventre de Paris, Son excellence M. Rougon og L'As-
30 sommoir. Emile Augier's Theater er nylig udkommet i en samlet Udgave, 6 Bind, vel værd at eie. Vil De læse noget af det nyere Tydske, saa læs Hans Hopfens Noveller og Romaner. Tag f. Ex.

»Juschu«. — Hvis De seer Skavlan, hvem jeg kjender, vil De da lykønske ham fra mig.

Og lad mig snart høre fra Dem igjen.

Deres hengivne

Georg Brandes. 5

7. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 26 August 1879

Kjære Hr. Doktor!

Efter Deres venlige Brev af 20. dns. har jeg skrevet til Deres Broder, idet jeg efter bedste Evne har søgt at følge Deres Anvisning. Jeg synes saa bitterligt Synd i ham, baade fordi han fik denne store 10 Sorg, og fordi han har saa tungt et Sind. Jeg skrev let, om mine egne Ting og bad ham tilslut om at komme herop til mig. Jeg bor paa Landet nu, for ret at tage fat paa »Romanen«, og jeg tror, at den ensomme Egn vilde gjøre ham godt. Jeg bad ham tage sit Arbeide med, saa kunde vi arbeide omkap, han paa sine gamle 15 Sprog, jeg paa denne meget omtalte Roman. Det er vel knapt nok, han kommer.

Hvergang jeg faar Brev fra Dem, maa jeg undre mig over, hvor klart De ser paa Frastand. Tror De kanskje ikke, at det netop er faldet mig ind, at jeg kunde gaa i Hundene ad den Vei, De antyder. 20 Ser jeg ikke Folk, som jeg næsten var bange for vilde lægge mig i Had for et og andet Hib i Novelletterne, komme halvt smilende halvt hovedrystende: De skildrer for sort, men De skildrer saa godt! — Hvad Fanden skal jeg gjøre? — jeg vil ikke blive Æresspidsborger, og dog — er det mig, som er forfængeligere end en Skjøge eller er 25 det en almindelig Skjæbne? — og dog kan jeg staa og tage imod de taabeligste Komplimenter af de taabeligste Mennesker uden at føle Væmmelse — ialfald ikke i nogen tilstrækkelig Grad. Hvad skal jeg gjøre! — anvende skarpere Lud, tage dybere Spørgsmaal? Jeg kommer nu til at skrive om Fædre og Sønner, om Præster — 30 gamle og mætte, unge og ivrige; om megen Trang til at forandre,

til at udrette noget, men — ja jeg kan ikke hjælpe det! der udrettes Intet. Religion, Autoritet lægger sig som en Meldug over Slutningen af Bogen, og kun to Mennesker slipper fra det med Ære. De sagde engang: vis de levedygtige Spirer i Deres Samfund —
5 eller noget lignende — her er saa faa, eller jeg ser dem ikke. At være frisk mellem syge er igrunnen et trist Forspring, derfor driver jeg det bare til at være misfornøiet og medlidende; men jeg vilde lyve, om jeg sagde, at jeg saa noget nært Haab. Bogen skal hedde: De Misfornøiede. Titelen lyder godt, hvis den ellers kommer til
10 at passe.

Det er ikke af Trods, jeg ikke vil følge Deres Anvisning til at udarbejde en Bog; men jeg er overbevist om, at den Methode, De foreslaar, er absolut umulig for mig. Hvis jeg vilde skrive, hvad jeg har fuldt færdigt, altsaa Brændpunkterne om ikke Glandspunk-
15 terne, vilde jeg faa Ulyst til de vanskeligere, mindre interessante Dele, og Arbeidet kunde resikere at ligge hen halvgjort. Jeg maa skrive fra Begyndelsen og ikke tillade mig selv at lade noget henstaa halvt udarbejdet til næste Gang; derfor har jeg ogsaa saa svært for at rette det skrevne. Naar jeg derimod gaar og fortæller mig selv
20 en Historie mange Gange, saa filer jeg med stor Omhu, og jeg ved aldrig, at jeg har glemt et eneste Ord, som jeg var tilfreds med. Naar jeg saa under Skrivningen kommer til et af disse Punkter, som jeg kan udenad, saa gaar det som Røg, og saa glæder jeg mig til det næste. Saaledes maa jeg arbeide — tror jeg.

25 Jeg har faaet meget Skjænd af min Kone, fordi jeg glemte sidste Gang at takke Dem for Deres Hilsen og sende hendes venskabelige Gjenhilsen.

Tak for Anvisningen af Lektüre; — og glem mig ikke, naar De har en Stund tilovers.

30

Deres

Alexander L. K.

Berlin.

8. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*In den Zelten 16. N. W.
6 Dec. 79.

Medens jeg nylig var i Kjøbenhavn, modtog jeg gennem min Broder Edvard flere Gange Hilsen fra Dem, Hr. Kielland, med tilføiede Beklagelser over at jeg ikke skrev. Jeg havde imidlertid i Kbhavn saa meget at bestille — jeg arbeidede et Par Gange Nætterne helt igjennem — at jeg hverken gjorde eller modtog Besøg i al den Tid jeg var der og allermindst kunde faae Tid til Brevskrivning. Jeg havde Forelæsninger at holde, som kostede mig megen Umage, men som ogsaa lønnede Umagen for mig, da de havde stort Tilløb og gjorde en Del Virkning. 10

Nu er jeg atter i Ro i mit Hjem og det vil glæde mig at høre fra Dem.

Af min Broder har jeg erfaret, at Romanen alt er vidt fremskreden, hvortil jeg gratulerer. Edvard forelæste mig ogsaa en Dag ved Bordet en hypothetisk Dialog mellem ham og mig, hvis Indhold vist var meget træffende, men Tonen vil De træffe bedre, naar De først engang har talt ogsaa med mig. De reiser naturligvis snart ud igjen; kom da og besøg os her i den Zelten og tag Deres Frue med, som jeg beder hilset ærbødigst. 20

Her er en rent græsselig Vinter, som vilde forstemme mig, hvis jeg ei var ved ret godt Lune. Læs af danske Bøger »Det unge Danmark« af en akkurat 22aarig Forfatter, K. Gjellerup, og Drachmanns indholdsrige Digtsamling »Ungdom i Digt og Sang«, hvor alt det er godt, der ikke handler om ham selv, og gjennemblad Schandorphs »Fem Fortællinger«. 25

Jeg tænker mig nemlig en Mand i Stavanger havende fuldt op af Fritid.

Deres hengivne

Georg Brandes. 30

9. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 15de December 1879.

Hr. Dr. Georg Brandes

In den Zelten No. 16, Berlin. N. W.

Kjære Hr. Doktor!

5 Deres Brev af 6te Dec. kom just som jeg gik og tænkte paa at skrive Dem til i Kjøbenhavn. Jeg kunde gerne have skrevet før, da jeg har Tid nok om Aftenen — især efterat jeg har endt første Gangs Skrivning af min Roman (hvorum mere siden); men da jeg følger den Skik at besvare Breve strax og ellers ikke skrive, saa faldt det
10 sig saa forkjert, jeg kom ind i Opsættelserne og saa videre. Jeg misunder Dem Deres Tilværelses Bevægelighed — nu er De igjen i Berlin. Om jeg snart »kommer ud« igjen? — det kan jeg aldrig tro. Men lige stor Tak skal De have, fordi De vilde ønske, at se os i Berlin — min Kone og mig selv; — vi tillade os at hilse Dem og
15 Deres Frue forbindtligst. Mr. Hitherto (a hitherto unknown author) — kalder min Kone mig siden igaar, da jeg endelig fik det Nummer af »the academy«, hvori Deres Artikel om den danske og norske Literatur. Min første Tanke var at takke Dem ogsaa for dette; men saa har jeg udfundet, at det jo ikke er at takke for. Forstaa mig ret:
20 jeg mener, at enten De har Ret eller Uret i Deres store Forventninger til mig, saa er det jo ikke noget at »takke« Dem for; thi det er jo Deres Overbevisning. At De udtaler den glæder mig, gavner mig, smigrer mig — ja tilslut kommer jeg atter tilbage til dette med Taknemligheden, — jo vist er det Taknemmelighed! jeg
25 skylder Dem Tak, fordi De tager Dem af mig. Men paa den anden Side, saa skrev De, forat skildre vor Literatur, slet ikke forat hjælpe mig frem — altsaa ikke noget at takke for. Dette Kredsløb bliver lidt kjedeligt, naar det skrives, og jeg kunde have tænkt Tingene igjennem, før jeg skrev. Imidlertid vil De forstaa, hvilket Rygstød
30 jeg har i Deres Omdømme — ikke saameget overfor mine Omgivelser, for hvem Dr. Brandes er en Skræk, men hos mig selv, — et Rygstød, der kan trænges just nu. Thi man begynder at spaa

mig en haard Medfart fra Christiania for min Foged, der gik i fredags. Jeg har aldrig faaet paa Pukkelen i Aviser; men jeg siger med Madam Køhler — en Dame af mit Bekjendtskab — »hvad der maa til, det maa til«!

Fra Kjøbenhavn har jeg ikke hørt paa en Stund. Stakkels Deres 5 Broder! — han har det vist ikke godt. Mangengang synes jeg næsten det er Synd at plage ham med min lette Korrespondence; men saa tænker jeg dog, at det tilslut kan være ham til lidt Opmuntring. Derfor har jeg slet ikke hørt noget om Deres Forelæsninger. Men De kan vel tænke Dem, at jeg omfatter Deres Arbeide med Interesse 10 og glæder mig til at læse dem. De trykker vel disse Forelæsninger? — det er saalænge siden jeg fik direkte literær Belærelse fra Dem — Disraeli var med alle sine gode Sider ikke saameget for mig som for Exempel Hovedstrømninger og Søren Kierkegaard. A propos om ham! — det har altid været en Yndlingside hos mig at se en Folke- 15 udgave af Øieblikket tilligemed det nærmeste i den Forbindelse. Eier Reitzel Kierkegaard? En Folkeudgave til 1 Krone for Exempel — lidebittegran simplificeret i Stilen hist og her af en varsom Haand, med en orienterende Fortale af Dem — uden Deres afskræmmende Navn! — det vilde falde i Hovedet paa vort Præste- 20 skab, der nu er myndigere — ja jeg forsikrer Dem! — meget myndigere end i 1600 og den Tid! I' min Roman har jeg fat i et Par Nutidspræster — glatte, velvillige, seigt udholdende. Den skulde hedt — som jeg vist har sagt Dem — »De Misfornøiede«; men det mislykkedes ganske for mig. Nu hedder den bare: Garmann & 25 Kruse og er altfor tam; — jeg ved ikke hvorledes det gik, men jeg fik den ikke saa bitter som den skulde været; næste Gang skal det blive bedre. Jeg har en stor og en liden Plan til ny Produktion; men jeg tør ikke hænge efter nogen af dem, før jeg har omskrevet og skjærpet G. & K. — til Vaaren. 30

Modtag mine bedste Hilsener

Deres hengivne

Alexander L. Kielland.

10. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.* 24 Dec. [1879] Morgen.
Kjære Hr. Kielland!

. . .

Jeg vilde ønske Deres Roman var hvas, ei tam, vi gaae tilgrunde
5 af Tamhed i Norden. Der gives ikke Mage til den Formindskelse
af Mandsmød og den Aftagen i Karakterkraft som finder Sted der-
oppe. Man kaster op, naar man tænker derpaa.

Jeg har i disse Dage havt en stor Skuffelse. Som De maaskee har
seet af Aviser, agtede Rigsdagen at ansætte mig ved Universitetet
10 rigtignok kun som »extraordinær Docent« og med en ringe Gage,
men det var dog altid Grund under Fødderne; efterat man gjennem
en Række Afstemninger havde været aldeles enig, alle Partier enige,
derom, har man ved sidste Afstemning opgivet det Hele, skræmmet
af en Modstand der er kommet jeg veed ei hvorfra, rimeligvis fra
15 Biskop Martensen og de Par dominerende Blade. Jeg vilde ugjerne
tilbage til Danmark fra først af, men havde nu siden Juli Maaned,
da Sagen indledtes, vænnet mig til Tanken. Nu er den opgivet;
men Danmarks Adfærd mod mig vil ikke blive noget stolt Blad i
dette Lands Aarbøger.

20 Mine kbhavnske Forelæsninger skulle blive til femte Bind af »Hoved-
strømninger«, engang i Tiden, thi jeg vil først trykke Bogen stykke-
vis i tyske Tidsskrifter for at kunne leve.

Jeg undrer mig ei over at De ei har fundet Meget for Dem i min
Beaconsfield. Det beroer paa at den ei, som tidligere Ting af mig,
25 var skrevet for Norden, for hvilket jeg overhovedet ikke mere
skriver noget. Men det er det første af mine Skrifter, der har gjort
en gennemgribende europæisk Lykke. Den omarbejdede tyske Ud-
gave blev omtalt i alle Europas Tidsskrifter endog tre Gange i
Revue des deux mondes, i engelske, russiske, polske Revuer og saa-
30 vel en engelsk som en polsk Oversættelse udkommer nu til For-
aaret. Jeg er nødsaget til nu at lægge Hovedvægten paa min Stil-
ling udenfor Norden.

Skriv til min Broder, han trænger til Dem.

Hvad Kierkegaard angaaer, da troer jeg at Tiden for hans Værkers Frigivelse omtrent maa være udløben. Er det ei 25 Aar og han døde i 1856. Men hvor er det karakteristisk at De end ikke tænker paa selv at realisere Deres »Yndlingsidé«, De vil jo ikke selv ud- 5 give »Øieblikket«, vel? Og saaledes er det hele Norden igjennem.

Lidt vred er jeg paa Dem for Deres sky Ord om mulige Avisartikler. En Skribent tager sig, naar han er bange for Avispapir, endnu langt slettere ud end en Officier, der er bange for Kuglerne. Husk dog paa hvilke gemene Banditter, hvilket over al Beskrivelse 10 stinkende Krapyl der skriver Flertallet af de norsk-danske Blade, og tænk heller paa hvilke Udryddelsesmidler der kunde tænkes mod dette Væggetøi. Men jeg prædiker overfor Dem og har dertil ingen Ret. Levvel og et glædeligt Nytaar og skriv snart igjen.

Deres heng. 15

Georg Brandes.

11. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjære Hr. Doktor!

Stavanger
den 2den Januar 1880.

Jeg har desværre ingen Kopi af mit Brev til Dem og kan heller ikke huske, om det var mer end almindeligt feigt. Men jeg tror det 20 saa gjerne, jeg har stygge Anfald af Feighed, om de end — haaber jeg — blive sjeldnere efterhvert. Jeg vil slet ikke underholde Dem eller undskylde mig selv med en Skildring af mine Omgivelser og det Tryk, de alle — med Undtagelse af min Kone — øver paa mig; men jeg kan med Sandhed forsikre Dem, at jeg benytter hvert Trin, 25 jeg vinder opad i Anerkjendelse, til at stille mig altid mer og mer i Opposition, og jeg tror, at hvad jeg skriver, skal blive skarpere med Aarene. Det er sandt, at min Roman blev mere tam end jeg selv havde tænkt; men jeg tilskriver det for en Del den Omstændighed, at Tanker der fra først af ere tænkte ganske nøgne — i Form af Tendens, 30

altid ville tabe i sin oprindelige Skarphed, naar de iklædes Personer og udvikles gennem Begivenheder og Karakterudvikling. Jeg ved ikke om jeg fik klart udtalt min Mening? — jeg mener, at naar jeg i mit stille Sind holdt mine Taler for mig selv mod de Feilsyn og
5 Mangler i Livsopfatningen, som jeg mest var indigneret over, saa lød mine Ord meget skarpere end nu i den indirekte Form udtalte i en Række Karakterer og Skjæbner, der kun bæres af Tendensen som en Understrøm. De Emner, jeg i Bogen er inde paa, er den bløde, glatte Præstemaner, der forfusker Karaktererne og bryder alle
10 Spidser af, forat det hele kan gaa regelmæssigt og lydløst — jeg har noget, som hedder: »Biskop Sparres Patentfilt« — en ung Pige, der forgjæves søger at sætte Mands-Mod i Mændene og tilslut lærer, at hun selv er den stærkeste; en anden ung Pige, der gaar tilgrunde af Naivitet og saa nogle humoristiske Figurer og et Par gode Beskri-
15 velsler. Men jeg har ingenting af den Art, der saavidt jeg forstaar blandt endel yngre danske Romanforfattere ansees som stort Bevis paa Mod for Exempel: Ragazzo o Ragazza — i den ellers saa fortræffelige Bog: Det unge Danmark. Jeg er mig ikke bevidst at have bøiet af paa noget Punkt af Frygt; men det kan nok være, at jeg har
20 holdt Tonen noget lettere end oprindeligt bestemt. Dette har sin Grund i, at jeg har tænkt at læse Bogen offentligt for Penge, og da troede jeg, det vilde gavne, at lade Stilen blive saa løbende som muligt.

De ser, jeg forsvarer mig; De ved altsaa, at jeg føler mig truffen
25 ved Deres Skjænd. Jeg siger »Skjænd« — i god Forstand, saaledes som det gives af Velvilje og modtages med Taknemlighed. Det er sikkert, at jeg trænger til et Rap nu og da, og De har netop »Ret til at prædike«; saasom De haver begyndt den gode Gjerning i mig, bør De ogsaa fuldkomme den, indtil De en Dag kan have rigtig
30 Glæde af mig.

Et komisk Træf maa jeg fortælle Dem. Helten i min Bog hedder Lars Kruse, og saa kommer mig Drachmann og bebuder en ny Bog

(han er en ren Skrivekugle!), der bærer netop mit Navn Lars Kruse! — nu maa jeg forandre baade Bogens Titel og mange Navne. Jeg har valgt »Garman & Worse« og Jacob Worse.

— En Uret gjør De mig dog, naar De synes at tro, at jeg skulde være bange for at staa som »Øieblikkets« Udgiver. Det var en Ære, 5 jeg vilde atraa med Begeistring, hvilket er meget sjældent hos mig, og naar jeg ikke har vovet selv at gjøre det, saa er det først og fremst, fordi jeg lever saa alene heroppe uden nogen Maalestok for, hvad jeg overhovedet tør tillade mig. Dernæst tvivler jeg paa, at jeg kunde skrive Fortalen; — og jeg føler, at der maa en god orienterende For- 10 tale til. Men siden De nu virkelig synes at tænke Dem det som en Mulighed, at jeg kunde faa slaa Følge med den Forfatter, jeg mest har elsket — det er et sjældent Ord i min Pen —, saa vil jeg sandelig prøve at sætte sammen en Fortale. Den skal have Næb og Klør og ikke være grundig, men folkelig — og De skal korrigere den! 15

Jeg kjendte ikke til Udfaldet af Rigsdagens Forhandlinger om Deres Docentpost; men Deres Broder havde forberedt mig paa, at D’Hr Politikere vare lidet at stole paa. Det bedrøver mig, fordi De nu engang vilde tage det Kors paa Dem: at stride cominus (det skal betyde: »i Haandgemæng« — eh?) med deres sorte Fiender, og det 20 oprører mig som alt, hvad jeg hører fra Danmark. Men saa maa jeg rigtignok sige, at det synes mig en langt skjønnere Lod at kunne skrive for Evropa. For mit eget Vedkommende vilde jeg aldrig — tror jeg — sætte stor Pris paa mine Landsmænds — ikke engang paa Deres Landsmænds Øren, men kunde Menneskene i de folkerige 25 Samfund finde Mon i at høre paa mig, vilde jeg føle mig meget lykkelig. Derimod bindes jeg med en underlig Magt til Stedet, ikke til Folkene. Jeg har ikke vidst det før, men efter mit Ophold i Paris, og efterat jeg har begyndt at skrive, er det gaaet op for mig, at dette Kystlandskab saa stygt, saa vildt, saa uhelbredeligt mismodigt er 30 mig saa kjært, at det er mig nødvendigt. Driver jeg det nogen Tid saa vidt i pekuniær Retning, at jeg kan give min Tilværelse nogen

Bevægelighed, vil jeg dog altid have en Retræt her, for at nyde Høststormene og Regnskyllene og Havet, som knurrer udfor Døren.

Men De bryder Dem jo ikke om Kjøbenhavn — ellers var De jo Mand for at sige »skidt paa mit Land og dets Aarbøger!« thi De kunde
 5 naturligvis tjene Penge nok ved private Forelæsninger uden at behøve denne lumpige Statstjenergæge. Hvorom alting er, saa tilhører De os — den lille Flok Evropæere — »under nordlig Bredde« — som Skrivekuglen vilde sige — ja — finder ikke De ogsaa, at det er temmeligt tyndt at sætte en Tankestreg i en Titel: En Skildring fra Vir-
 10 kelighedens og — Sandets Regioner« — somom han vilde raabe — hør! hør! allerede i Titelen er der noget ret sindrigt at beundre! »Ungdom i Digt og Sange« — har jeg læst med den Nydelse, som jeg altid har af gode Vers; men Personen bliver mig mere væmmelig — og det er Skade. Jeg begriber ikke at et voxent Mandfolk ikke skam-
 15 mer sig for at staa saaledes foran Speilet og skabe sig.

...

Nu tænker jeg, De kan have nok af mig for idag. Mange Tak for alt i det gamle Aar, og vore bedste Ønsker for det nye til Dem og Deres.

Deres hengivne

20

Alexander L. Kielland.

12. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

D. 3 Marts 1880

Kjære Hr. Kielland!

Naar jeg først nu besvarer Deres Brev af 2. Januar er Aarsagen den, at jeg har været saa optaget (af en tydsk Afhandling og en
 25 Række tydske Foredrag, jeg med ualmindelig Bifald har holdt her i Berlin,) at jeg har maattet opsætte al Brevskrivning.

Deres Brev glædede mig meget; jeg troer, at De har en smuk Fremtid for Dem. Jeg vilde visselig ikke beskyldte Dem for Feighed eller Frygtsomhed — slige Beskyldninger fremsætter jeg ikke — men

jeg troede i en Ytring af Dem at finde et Symptom paa den Passivitet, under hvilken vi i Norden gaae tilgrunde. Det er, synes mig, kommet saa vidt deroppe, at Karakter er noget Uhørt i Literaturen, og de Par Talenter, der findes, gjøre Indtryk af at mangle Rygrad, fordi Karakteren er saa ringe. 5

Det vilde fornøie mig meget at høre at Deres Bog er færdig og De selv tilfreds med den, idetmindste saa tilfreds som man bliver det med sine egne Frembringelser. De har maaskee lagt Mærke til, at siden vi sidst hørte fra hinanden, har den hele conservative Presse i Danmark fyret paa mig af alle sine Mundinger. Jeg troer 10 at have faaet sendt mere end 50 Artikler for og imod mig. Det fører som Alt i Norden til Intet, thi Striden dreier sig aldrig om Principer men om de ynkeligste Smaaligheder, og kun i Smaaligheden føle de Danske sig hjemme. Deres Liv interesserer Ingen i Europa, deres Sprog læses af Ingen og saaledes ere de henviste paa 15 hinanden, æde dels hinanden op, bringe dels hinanden Fakkeltog; det er trist at see paa. Det er et mod Historiens Trækluft afspærret Rum.

Mit Ønske om — under visse Betingelser — at boe i Kjøbenhavn er noget anderledes beskaffent end De troer. Det beroer ei paa en 20 Længsel bort fra Berlin, hvor jeg lever med i det store Verdensliv og har en bedre og langt lærerigere Omgang end jeg kunde have i Kbhavn; men det beroer 1) paa at jeg nødig seer den aandelige Bevægelse, jeg der har bidraget mit til at fremkalde, sande til, 2) paa Tilbøieligheden til at leve sammen med mine Forældre, 25 Brødre og nogle Venner, endelig 3) paa det Fordelagtige for en Familiefader i at have en — om nok saa ringe — sikret aarlig Indtægt. Dette blot til Forklaring, ikke fordi jeg mener det kan interessere Dem synderligt. De vil ogsaa nu see, at jeg vel forstaaer at paaskjønne Goderne ved at leve i et Samfund, hvor jeg nyder 30 borgerlig Agtelse og literær Anseelse; medens jeg i Danmark hverken har det ene eller det andet. Her tør jeg dog sige som der staaer

i Heines Vers: »Nennt man die besten Namen, so wird auch der meine genannt«. I Kjøbenhavn tør den usleste Bengel skrive om mig i Landets største Blade i Udtryk, paa hvilke det var umuligt at svare uden med en Pidsk. Hvorfor er dog Sæderne sunkne saa
5 ledes, at Alle finde dette ganske naturligt! Det var umuligt, at En turde tiltale mig saaledes i en Stue, men det bliver muligt, saasnart det trykkes i 6—18000 Exemplarer. Desværre vil det føre til at jeg efterhaanden overskjærer ethvert Baand, der binder mig til det danske Publicum, og kun skriver Tydsk. Mine Bøger sælges heller
10 ikke i Danmark ☉: der sælges bestandig mindre af dem, medens mine Sager her gaee godt.

Det er svært, hvor De er forbitret paa Drachmann. Sandt nok, hans Personlighed har slemme og store Skavanker, men der er — synes mig — altid noget ved hvad han skriver. Han kan nu engang
15 ikke tænke og De maa ei vente Tanker af ham, men han har Opfindsomhed, Følelse, Iagttagelsesgave og stor sproglig Begavelse. Endelig er den store Frugtbarhed, der er Dem saa meget imod, i mine Øine et Fortrin. Det Slemmeste er at han er bleven saa helt opfyldt af sig selv; men det forklares tildels ved den Iver, hvormed
20 han rakked ned af de Mange, der hade og misunde ham. Husk endelig paa, at det er dette Material, vi i Norden har at arbeide med og pædagogisk gjøre det bedst mulige ud af. Det gjælder ei om at vrage, men om trods Alt at holde ogsaa den Art Naturer fast. Den lille »Idealist«, Forf. til Det unge Danmark er et ungt Barn paa nu lige
25 22 Aar. Han er jo meget grøn endnu, men jeg troer der bliver noget af ham. Der er Talent i den sidste Halvdel af hans Bog.

Hvorledes lever man egentlig i Stavanger? jeg mener selskabeligt. Det maa vel være meget monotont? — Jeg har af Deres Breve faaet store Tanker om Deres Hustru og beder hende ærbødigst og hjerte-
30 ligst hilset.

Deres heng.

G. Brandes.

13. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

Kjære Hr. Doctor!

den 9de Marts 1880.

Jeg tænkte hele Tiden, at det var vel de Forelæsninger, hvorom jeg har læst i Aviserne, der forsinkede Deres Brevvexling. Men jeg gjør sandelig ikke Fordring paa, at De, der har travelt, skal svare med min Ilfærdighed; jeg er bare saa glad ved, at De bestandig har mig i Erindring — i venskabelig Erindring, naar De faar lidt Tid tilovers.

Forresten har jeg heller ikke været ørkesløs; foruden mangfoldige Breve — efterat jeg har fundet Mennesker at skrive til, begynder Brevskrivning at blive en Yndlingssyssel og min jævnlige Rekreation hver Søndagmorgen; »Rekreation« er et dumt Ord her; thi hele mit Arbeide med Pennen er endnu Rekreation efter den døde Tid, da jeg var en malkontent, tvivlesyg Teglblænder. Det kjære Teglværk skal jeg forresten sælge i disse Dage; det gjør mig saa ondt at skilles ved de lange symmetriske Rækker vaade Murstenseмner, Vandhju- lets Klapren, den ejendommelige Metallugt af den friske Ler, og alle de fillede, udklinte Folk, som syntes, jeg var en saa godmodig Herre. Det vil da sige: jeg haaber, de syntes det; thi det er min faste Overbevisning — erhvervet i 8 Aar —, at disse Folk — de fattige, de som slider for os — de narrer os altid; — enten med Vilje eller af Vane, af indgroet Mistillid til de »Fine« ere de aldrig fuldstændigt aabne mod os. Om jeg i Uforstand har givet de ravgaleste Ordre, saa lyster de — ja hvad mere er! de lader, somom det er Vidsommens Ord, jeg taler; men bagefter tror jeg rigtignok ogsaa, de ler overordentligt hjerteligt. Dette Salg er forresten ikke let at faa istand; da jeg er cand. jur., kan jeg ikke anstændigvis (jeg tør heller ikke for Far) overlade det hele til en Sagfører; og saa skal jeg nu tage fat paa en Mængde Dokumenter, gamle Kontrakter, Assurance- og Taxtforretninger, Vandafgifter og Lerafgifter, Veirettigheder, Strandrettigheder og meget mere, for af det hele at udkoge et lokkende Prospektus. Jeg har en god Kjøber i Kikkerten, som jeg hver Dag pirker lidt i paa Børsen. Kunde jeg blive alle mine Vexler og

»løbende« Papirer kvit, tror jeg, at jeg vilde skrive en Høisang næsten saa god som Salomos, — ialfald noget lignende.

Men ogsaa Forfatteren i mig har været letvint. Romanen trykkes nu af al Kraft hos Hegel; han gav mig 70 Kr. pr. Ark for 1500
5 Exemplarer, med hvilket Tilbud jeg tillod mig at være misfornøiet. Det var vist meget paveagtigt af mig; men jeg havde nu sat mig i Hovedet, at jeg vilde have 80 Kr.

Saa har jeg 4 Noveller færdige — tildels trykte i Ude og hjemme — og to i Hovedet. Sammesteds har jeg en stor Roman: »Arbeids-
10 folk«, der skal skrives til Vinteren.

Saa har jeg færdigt liggende til Trykning: »For Scenen«; tre Smaa-stykker; — nemlig: Paa Hjemveien; H. Majestæts Foged (omarbejdet til to Akter) og: Det hele er ingenting.

Det skal Hegel faa at trykke, naar Garman & Worse har begyndt
15 at gjøre Lykke! — Rim! — idag er jeg ret paa min Skrivekugle! De faar vist døie et Ark til?

Endvidere har jeg holdt en Oplæsning af et Par nye Noveller i Bergen, hvor det gik mig over al Fortjeneste godt. Over Paaske reiser vi — min Kone med — til Bergen og Trondhjem, hvor jeg vil
20 læse udvalgte Stykker af Romanen, før den naar op til Norge. Saa gaar det sydover — indom til Bjørnson, til Kristiania og kanske til Kjøbenhavn.

Da jeg nu er begyndt med at snakke saa forskrækkeligt meget om mig selv, maa jeg bringe Dem rigtigt a jour med mit Forfatterskabs
25 Væxt. Deres Broder har sagt, at Garman & Worse er dygtig; jeg kan være vel fornøiet med den; og det er jeg da ogsaa, saamegetmere som jeg tilslut hverken vidste op eller ned. At den er velskabt, er min store Trøst; dens værste Mangler havde jeg en Anelse om; men det skal kanske blive bedre med Tiden. Ialfald har jeg faaet et ubæn-
30 digt Mod.

Bjørnson har skaffet mig til Forlægger i Sverige Albert Bonnier i Stockholm. Naar Bjørnson først lægger sin Elsk paa nogen, saa er

det ikke med Maade; og mig har han nu taget saaledes ind i sit Ven-
skab, at jeg næsten skammer mig, naar jeg tænker paa, hvormeget
der igrunden er indeni mig, som forholder sig absolut usympatetisk
til Bjørnson. At jeg er taknemlig, kan De vide; at jeg føler mig
hædret o. s. v. det er altsammen godt nok; — men — ja hvorfor for- 5
tæller jeg Dem det egentlig? — det er somom jeg overfor ham ikke
ret faar den Fornemmelse, denne velgjørende Fornemmelse af
gentlemanmæssig Broderlighed som f. Ex. overfor Deres Broder og
— tillad mig! — overfor Dem Hr. Doctor! — og det er ikke, fordi
Bjørnson imponerer mig formeget. Men — ja der er et Ord, som spørger 10
i Blækkuset; jeg vilde saa nødtigt synes vigtig, endnu nødigere mis-
undelig; men Ordet, som spørger, Tvivlen overfor Manden — er
Paalideligheden. Han er mig for meget Digter; — det hjælper ikke,
at dette er slidte Ord, jeg maa sige det. Det staar i mit personlige
Forhold til ham som en Sky mellem os, og hvergang jeg modtager 15
et nyt Bevis paa hans Venkab, stikker det mig i Brystet, at jeg ikke
holder saa meget af den Mand, som han har Grund til at tro, — Ret
til at vente. Jeg ved ikke, om dette er synderligt klart; paa mig har
det ialfald virket lettende som etslags Skrifte.

Nu skulde det dog være komisk, om Bjørnson sagde noget lignende 20
om mig! — og det kunde hænde! Thi han skriver altid til mig:
Kære vän vær ænnelig tro! — jaja! — nu faar vi se, hvem der
holder ud.

Da jeg skulde til at fare nedover denne Side ogsaa, læste jeg
atter Deres Brev gjennem, og jeg blues over mig selv, saaledes 25
som jeg kan sidde og skrive om mig selv, medens De er saa ultra-
beskeden, at De gjør en lille Undskyldning, fordi De forklarer mig
de personlige Grunde, hvorfor De kunde ønske at leve i Kjøben-
havn. Jeg forstaar Dem nu meget bedre, og jeg takker for Deres
Svar paa mine kanske indiskrete Spørgsmaal. Danmark er dog en 30
meget, meget tristere Hule end mit Bärenzwinger af et Fædreland.

Om Drachmann tør jeg ikke tale paa lang Tid; thi Deres Bror

har saaledes taget mig afdage i den Anledning, at jeg maa vente, til jeg faar samlet noget rigtigt godt, bittert at sige om ham, thi det er sandt — jeg er gal paa det Menneske! — Hvorledes vi lever i Stavanger, skal jeg fortælle Dem en anden Gang; det vil blive mor-
 5 somt for os begge. Hvis De i Deres Svar herpaa, vilde minde mig om det, var det saameget desto bedre, thi naar jeg har forsegleet mit Brev, er det næsten glemt med det samme.

Miss Jane Mulley er vist ikke meget brugelig; hun synes at opfatte Norsk som en Art plattysk; jeg tror slet ikke, hun kan vort
 10 Sprog. I Amerika derimod har jeg en Ungdomsven, som naturligvis er Professor, han vil tage sig af mit transatlantiske Ry.

Min Kone lader hilse paa det venligste. Hun siger ellers, at det er vel nok dette: at jeg yder hende Retfærdighed i Omtale; men hun vilde dog foretrække, om jeg var lidt manerligere i Hjemmet; thi
 15 jeg er et Drog — siger hun.

Deres hengivne

Alexander L. Kielland.

14. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

11 April 80.

Kjære Hr. Kielland!

20 . . .

Da det, man ønsker, som bekjendt sjældent skeer, vover jeg ikke at lykønske Dem til Salget af Deres Teglværk; der er naturligvis kommen noget i Veien derfor som der altid gjør. Er det iøvrigt Deres Hensigt, naar dette Salg er kommet istand, da at leve blot for
 25 Literaturen? I Stavanger vil De dog sikkert i ethvert Tilfælde blive boende og en kort Skildring af Livet der maa De dog ved Leilighed sende mig.

Siden jeg sidst skrev til Dem har jeg faaet en lille Datter; nu har jeg to, som hidtil ere undgaaede deres Faders barnemorderiske
 30 Lyster og trives godt.

Jeg tænker, De nu er kommen tilbage fra Deres Tournée og at

Deres Roman om kort Tid udkommer. Jeg haaber at den vil blive godt solgt, men egentlig Lykke troer jeg ikke, De maa vente at den skal gjøre, med mindre den er anderledes affattet end jeg tænker. Lykke gjør i Danmark ingen oprigtig Bog. »Dukkehemmet« er maaskee en Undtagelse, men kun fordi Ibsen tidligere har skrevet 5 Bøger med religiøs Tendens som Brand og Julian og fordi han er endnu mere moraliserende end moralsk. Lykke kunne gode Bøger først gjøre i Norden, naar — engang om 500 Aar — Undervisningen er bleven vristet ud af Geistlighedens Hænder og den opvoxende Slægt strax føres ind til Læsning af frisindede Forfattere, og der er 10 langt frem, sagde Kjællingen.

Jeg synes ikke, De bedømmer Bjørnson ganske rigtigt. Han lader sig i det Store og Hele kun lede af hvad han anseer for sandt, men — jeg troer af gl. Vane er han i det Smaa lidt Politiker og undertiden en ubehændig Politiker. Jeg kjender Folk, som i det Store og Hele 15 altid kan lade sig lede af deres Fordel og som blot i Detailler ere sanddru, hvor høit staaer han ikke over denne Mennesketype. Mange af Europas berømteste Skribenter høre til den. Derimod er det fuldstændigt rigtigt, at han er uberegnelig. Han slaaer ængstende pludseligt og ængstende grundløst om i sine Domme over 20 Personer og Ting. Dette beroer især paa, at man endnu i Norden er Digter paa den Maade, paa hvilken man for nogle Menneskealdere siden var det i Europa. Blandt de mange forældede Forestillinger, man pleier deroppe, er ogsaa en helt forældet Forestilling om Genialiteten som efterhaanden darwinistisk har indvirket paa Genier- 25 nes virkelige Væremaade. Drachmann er et slaaende Exempel paa den; men Ulykken er at Bjørnson og Drachmann — trods Personernes overordentlige og kvalitative Forskjel — tilhøre samme Type. Ligesom Skuespillere endnu leve et Bohêmienliv i Norden og bevise deres Talent ved aldrig at gaae ædru iseng, saaledes føle Poeterne i 30 Norden sig i Regelen stillede udenfor de Normer, der ellers gjælde mellem Gentlemen. Det er underligt, de ikke mere bære langt

Haar og bestræbe sig for at see geniale ud. Og dog maa jeg sige, at Bjørnsøns Udvikling i Retning af det Menneskelige og stedse Menneskeligere rører mig og jeg holder af Hjertet af ham derfor. Han lever indvendigt og det er Hovedsagen, det holder ham frisk.

5 Det er kun den svigtende Teknik, som lader hans senere Arbejder synes Tilbageskridt. De ere det i Virkeligheden ikke, skjønt Publikum og Recensenter raabe det i Chor; men jeg kan ikke negte at jeg nu i høi Grad ønskede ham en literær Triumf. Han har en saadan nødig.

10 Om mig selv er intet Interessant at meddele.

Med de bedste Hilsener fra Hus til Hus er jeg

Deres heng.

Georg Brandes.

15. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

15 Kjære Hr. Doctor!

den 15de April 80.

Vi gratulere med Deres lille nye Datter og sende vore Lykønskninger til Deres Frue.

Men ellers vil jeg ikke svare for, hvad her kommer til at staa i dette Brev; thi jeg er meget optaget idag. Nu skal nemlig først denne
20 Fandens Oplæringsreise begynde; der har været utallige Forhindringer, og jeg har baaret mig dumt ad; men det blev altfor langt at forklare Dem i hvilken Grad.

Derfor kan der ikke være Tale om at levere nogen Skildring af mit Liv herhjemme; — ja — oprigtig talt! — af en anden Grund
25 ogsaa. Jeg mindes nemlig med den Tydelighed, som er ejendommeligt for en slet Hukommelse, der lunefuldt og uberegneligt fastholder en Ubetydelighed og overgiver alt andet til ubarmhjertig Forglemmelse, — saaledes husker jeg, at jeg har lovet Dem en Skildring herfra, ja jeg er endogsaa vis paa, at jeg lod falde et overmodigt
30 Løfte om, at det skulde blive morsomt for os begge. Og nu er Sagen — kjære Doctor! — et saadant Drog er jeg, at dette lille Løfte giver

mig en saadan Skræk og Afsmag for denne Skildring, at om jeg prøvede, blev det elendigt; men vær tryk, jeg vil ikke prøve; De faar aldrig nogen Besked om Stavangertiden af mig — ialfald ikke nogen morsom.

Har jeg kanske ikke ogsaa i et Brev til Deres Broder halvveis lovet 5 — eller noget lignende — at skrive noget om Fontainebleau for »Ude og hjemme«. Ja — Fontainebleau var det deiligste, jeg kjendte i Verden, og nu taaler jeg lidet at tænke paa det.

Item: Professor Sars har talt om et nyt ugudeligt Tidsskrift. Jeg — fuld af Glæde og Forventning — lover mit Bidrag, flittigt Bidrag 10 — sagde jeg vist. — Ja! — jeg er allerede vis paa, at det Tidsskrift vil koste mig en hel Dot af mine sparsomme Haar. Thi alle mine Hovedhaar ere snart talte, jeg begynder at blive skaldet — 31 Aar gammel!, og er et af de forfængeligste Mandfolk, jeg kjender.

Med Teglværket fik De ganske Ret; det blev ikke til noget. Saa 15 beholder jeg det ialfald et Aar til og sælger af de store Beholdninger. Det er ogsaa etslags Levevei — for en Tid. Senere skulde jeg prøve, at leve af Literaturen, og hvad min Fader efterlader mig, c. 50,000 Kr. eller lidt til. Jeg fik 1600 Kr. for Garman & Worse — det var ikke saa galt — hvad? Den expederes den 24de fra Kjøbenhavn. 20 Jeg læste den igjennem iformiddags; — mon det ikke er en god Bog?

Den er ikke bidsk nok, det skjønner jeg godt; men sig mig dog, naar De har læst den, om den ikke er lidt bidskere end de smaa Naalestik i »Novelletter«. Det er nemlig min Ærgjerrighed, at jeg 25 skal sees at gaa frem i Ondskab, og rykke Fienden paa Livet — fint og forsigtigt, men dog stadigt nærmere. Jeg vilde jo gjerne, at Bogen skulde »gjøre Lykke«; men jeg vilde dog heller faa en ordentlig Paapakning af de Christne og saa lidt Ros af Jøder og Hedninger.

30

Se saa! nu fik jeg ikke takket Dem for Merimée i »Deutsche Rundschau« —, og det var dog bestemt til at udgjøre Hovedindholdet af

dette Brev, som er lidt usammenhængende — frygter jeg. Send mig nu nogle Alvorsord, naar De har læst min Bog.

Deres

Alexander L. K.

5 16. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.* Berlin, Zelten 16. N. W.
Kjære Kielland! 10 Juni 80.

Venlig Hilsen og Tak for Alt. Jeg er hjemme siden den 7de og tænker med Fornøielse tilbage paa Reisen. Dem skylder jeg særlig Tak for godt Selskab og udvist Gjæstfrihed. Hvor mange Sandheder
10 end Fru Beate i sin retfærdige Harm sagde mig, hendes elskværdige Smil og barnlige Latter bødede tifold derpaa.

Nu først en Lykønskning til, at der dog endnu er Mænd i Norge; det glædede mig høiligt igaar at see Sverdrups Triumf. Dernæst en Opfordring til at hjælpe mig til at vi — trods al Deres Uvillie mod
15 »Sag« og Fællesskab — kunne udrette Noget sammen. Fra Bergen af skrev jeg til Bjørnson om Tidsskriftet. Igaar her et Svar, som forekommer mig taaget og temmeligt trøstesløst.

Han begynder med at kalde mig »et heftigt og uretfærdigt Menneske« fordi jeg har udskammet ham. Det lader jeg gaae hen, da han gjør
20 hvad jeg vil, nemlig sætte sit Navn paa Titelbladet. Dernæst hævder han Nødvendigheden af den »juridiske« Bekjæmpelse af Theologien, som jeg misbilliger, men hvor jeg vil give efter af samme Grunde som Bordet gjorde det efter Alex. v. Humboldts Opfattelse
(Friedrich Wilhelm 4: Aber, mein lieber Humboldt, wie erklä-
25 ren Sie es denn, dass der Tisch zuletzt sich zu bewegen anfang, was gar nicht zu leugnen ist?)

A. v. Humboldt. Nun, Majestät, der Klügste giebt nach).

Men saa — formodentlig for at lade mig føle, hvor stor Norges Overvægt er, hvor nødvendigt det er at Tidsskriftet kommer ud i
30 Christiania — hos en Forlægger uden Penge og uden Mod — endelig hvor overflødig jeg selv er derfor, skriver han om Ernst

Sars: »Han er værd hundrede. Hvis den Mand kunde bevæges til at skrive daglig en liden dagbog-artikel, gjorde han, hvad gjøres skal, næsten alene! Ingen pæn i Norge har været saa lig Voltaires — norsk og fransk fastholdt i sin forskællighed, ligesom tid og vilkår«. (Udhævelserne af mig). 5

Hvad siger De dertil? Ernst Sars og Voltaire!! Mon Bjørnson turde sige det, hvis han nogensinde havde læst 10 Sider af Voltaire?

Altid uden Maal og Grændse! Aldrig gaves der noget saa Ugræsk som Bjørnson. Det er dog sørgeligt. Den eneste, han desuden sætter Haab til som mulig »Stormfugl«, det er — Dons! den stakkels Dons, 10 af hvem jeg i Christiania hørte et Foredrag om det Subjective og det Objective. Ikke mange Gange i mit Liv har jeg oplevet saa massiv en Skuffelse.

Nei det er Ulykken, det er næsten umuligt at arbeide sammen med Bjørnson. Han har jo ingen bon sens. Hvad Dem angaaer, er 15 han ligesaa blottet for Maal og Maade. Først priste jeg Dem i høie Toner, saa holdt han noget igjen. Nu da han spurgte mig ud om Deres Bog svarede jeg først meget varmt, anden Gang svarede jeg blot kort, som jeg seer: »af ham bliver der Noget«, i min Mund den største Ros. Hør nu Bjørnson: »Så De siger alene om K.: af ham 20 kan der blive noget, eller han er på veje til at blive noget. Han er noget og er — tror jeg — i alt væsentligt det, han kan blive — jeg forstår ikke, at værden ikke står i én fryd over hans udmærkede bog »Garman & Worse«.« Det er jo halvt Spøg, men i sin Ubegrændsethed mig yderst pinligt. 25

Hør nu: Edwards og mine velhavende Venner i Kbhavn give os med Fornøielse Pengene til at grunde et stort elegant Tidsskrift dér, paa egen Haand, eget Forlag, saa vi ere Herrer over det helt. Kan De ei hjælpe mig til at faae de Andre til at gaae ind derpaa? Det var dog det eneste Rette. En Grund til at det vrages, er desværre Bj.s 30 Had til Edvard, troer jeg. Blot han dog vilde læse E.s Bog, der er saa fuld af Komplimenter til ham.

Hvad E. angaaer traf jeg alt ved det Gamle, ikke videre Glædeligt, men ikke specielt Slem.

Jeg fik ei Kl. 2 Nat paa Gaden svart paa Deres Indvendinger mod »Sagen«. Den rent literære og rent digteriske Production kan selvfølgelig ei drives af et Fællesskab eller i Fællesskab, men overfor Klerikalismens sluttede Masser er det absolut nødvendigt at være et Tal, om end et Mindretal. Encyclopædisterne forstode det. Forstaa ogsaa De det! End ei et Tidsskrift kan jo gjøres af en Enkelt. Vi maa have et Sted, hvor vi kunne lade trykke Ting, der ei er 20 Ark store, ei er hele Bøger. Vi maa have et Organ der er for det skrevne, hvad Rammen er for Billedet, det Fremhævende, ei som nu, det der ud-sletter Virkningen ved slette og matte Omgivelser. Levvel. Tak Fruen paa det Bedste fra mig for hendes hjertelige Imødekommen. Kan jeg end ei sige: søde, deilige Ven o. s. v., jeg er ikke mindre skjønksom for det.

Min Hustru hilser, hun for sin Del sværmer for G. & W., om hun end ei »står i én fryd«. Desværre fandt jeg min ældste lille Pige saazart og skrøbelig, at vi maa tilbringe Juli Maaned paa Landet ved Kjøbenhavn. I Løbet af Juli Maaned er da min Adresse Marstrandsvei 4. Kjøbenhavn Ø. Men jeg haaber sikkert paa Svar hertil endnu i Juni.

Je vous serre la main cordialement.

Deres

G. B.

Frimærkerne til Deres Dreng. Et til Dem selv.

25 17. Alexander L. Kielland til Georg Brandes.

Kjære Doktor!

Ogne
25de Juni 1880.

Mange Tak for Deres venlige Brev af 1ode dns, som jeg — underligt nok — først besvarer idag. Thi ellers er jeg virkelig en prompte Brevskriver. Men jeg har været meget optaget af Forretningen, og desuden i tungt Humør. Det vil bedrøve Dem at erfare, at min Kone

har været syg. Nu er hun jo bedre, men det var en Bronchitis — den høire Lungespids angreben —, og da er det paatide at være ængstelig for hende. Jeg ved ikke, om jeg har fortalt Dem, at alle hendes Slægtninge — Moder og Søskende — ere døde af Tæring, derfor maa alle, som holde af hende, være forberedte paa at miste 5 hende for tidligt. Hun bor med Børnene paa Landet — inde i Fjordene; og da her er et Sommergeir, hvis Mage jeg aldrig har seet herhjemme, kommer hun hurtigt til Kræfter igjen. To Gange om Ugen kan jeg besøge hende, og sidste Gang, jeg var der, havde hun gjenvundet sit Humør, og det hjælper hende over alle Lidelser; hun 10 kan som alle, der have wenig Fleisch und viel Gemüth ikke leve uden Solskin og Latter. Deres Hilsener til hende foraarsagede hende en barnagtig Glæde, og De maa aldrig glemme i Breve til mig at indflette nogle Ord til hende, — hvis De ikke endogsaa vilde glæde hende med et lidet Brev engang. 15

Jeg er flygtet herud — vi passerede Stedet med Jernbanen —, fordi der er en Prins i Byen. Tænke Dem! — en svensk Fregat med en svensk Løitnant Bernadotte — og saa hele Byen paa Benene! — Embedsmændene med Guldbuxer, Borgervæbningen en haye, Bal, hvidklædte Piger med Blomster; en hel Befolkning trykker sig om 20 dette lille Skidt af en Kongehvalp. Jeg holdt ud i to Dage, fordi jeg vilde ærgre mig; men saa blev det mig for stridt; thi hele min fine Familie er Rollehavende, og jeg var nær bleven Uvenner med Far, fordi jeg ikke vilde gaa paa »Borgerbal«. Og den samme By — Stavanger — vælger liberalt! — kan nogen forklare mig det? 25

Siden De gjør mig den Ære at tro, at min Smule Stemme skulde have nogen Vægt i Spørgsmaalet om Tidsskriftet, har jeg skrevet til Bjørnson og skal jeg paa Søndag skrive til Sars & Skavlan. Men ikke tror jeg, det nytter, hvad jeg saa siger. Det er imidlertid min faste Beslutning at gaa med Dem, og det vil jeg sige de andre. 30

. . .

Vil De være saa snil at hilse Deres Frue fra mig. Vel synes jeg

nok, hun gjerne kunde have staaet »i én Fryd«; men jeg skal dog nøie mig med mere moderat Bifald, siden De har fortalt mig, at Fruen er en forstandig Dame og ikke saadan en Blæsebælg som han oppe i Gausdal. Er han saa nødvendig paa Titelbladet?

- 5 Beate bad mig hilse, naar jeg skrev, Gutterne takke for Frimærkerne og jeg for mit. — Kjære — tag tiltakke med dette daarlige Brev, — jeg er ikke rigtig i Humør nu om Dagen.

Deres

Alexander L. K.

- 10 18. Alexander L. Kielland til Georg Brandes.

Stavanger

den 6te Juli 1880

Kjære Doktor!

- De overvælder mig ganske med al Deres Venlighed. De kan ikke tænke Dem, hvor underligt det kjendes for mig, naar jeg mindes de Tider — for en 3—4 Aar siden — da jeg sad herhjemme og læste Dr. Brandes's Bøger. Allerede da var det min faste Beslutning, om jeg
15 nogensinde traf Dem, at gaa lige paa Dem og yde Dem min Tak for alt det, jeg havde lært hos Dem. Jeg kunde da sidde og memorere den Tale, jeg vilde holde til Dem, derpaa svarede De koldt og forbindtligt, og længer kom jeg ikke. Og se nu — hvor langt jeg er
20 kommen! — og hvor meget mere jeg har at takke for. Men hvorledes skal jeg nogensinde — hm! jeg synes, Tonen bliver noget melodramatisk; det kommer vist af, at jeg er i en blød Stemning nu om Dagen. Beate kommer sig, men langsomt; jeg har været en Tid hos hende; hun ser meget svag ud. Deres Brev kommer til at fryde hende
25 overmaade; jeg sender det imorgen — Tak for det ogsaa. — Undskyld mig et Øieblik, jeg maa paa Børsen, forat formaa en Debitor til at give mig Accept for en stor Ladning Mursten til Rusland. — Høres ikke det storartet? — Jeg fik Løfte om prompte Accept og har allerede udskrevet Vexelen. — Min allerærgjerrigste Drøm har været
30 at komme i Deutsche Rundschau, og nu kommer jeg der kanske!

Jeg kjender ikke — saavidt jeg ved — Frøken Ottesen; men jeg er hende allerede paa Forhaand særdeles forbunden.

Da jeg først læste Deres Forslag (Brevkortet er kommet; min Kusine beder mig takke Dem) — ved Deres Forslag om den vexel-
vise Udkommen af Tidsskriftet, tænkte jeg strax: hoho! — nu be- 5
regner den listige Doctor, at de norske Hefter skulle blive saa mor-
derligt kjedsommelige, at det hele snart gaar over til Danmark. Gjør
jeg den Listige Uret, saa tilgiv. Forresten forstaar jeg mig ikke et
Snus paa Sagen; gaar det an, saa gjerne for mig; jeg skal ærligt dele
min Medvirkning. Fra Bjørnson havde jeg Brev igaar; men jeg ved 10
endnu ikke, hvad der staar i det; thi det tager mig altid en otte Dage
at opløse hans »saakaldte Haandskrift«. Saameget ser jeg, at det gaar
paa Melodien Sars, der staar s'gu noget om »Voltaire's pæn« —
ogsaa! Et dansk Tidsskrift forhaaner han som en »Udstilling af fine
Sager«, medens han for sig selv forlanger Plads for »en fagmæssig 15
Kamp mod Theologerne« — i et norsk Tidsskrift. Jeg fortvivler;
thi jeg er en Høne. —

Næste Gang vil jeg tale om Deres Broders Bog. Hils ham fra mig;
hils ogsaa Deres Hustru paa det venskabeligste; bare jeg snart blev
saa rig, at jeg kunde komme sydover! 20

Deres hengivne

Alexander L. K.

19. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Kjære Kielland!

Tag et hjerteligt Haandtryk for Deres Brev. Jeg haaber, det er
bedre med Fruen, fra hvem jeg har havt et rørende nydeligt Brev,
som jeg naturligvis strax besvarede.

Mit Humør har været tungt i denne Maaned og jeg har ei kunnet
meddele mig. Jeg er vel ei i bedre Lune endnu, men trænger til at 30
sige Dem, at jeg regner Dem til de lyse Punkter i mit Liv og glæder

Kjøbenhavn.
Marstrandsvei 4. Ø.
D. 31 Juli 1880. 25

mig meget over Dem. Jeg læste her Deres lille Fortælling »En god Samvittighed« og fandt den meget fin.

Hvad Tidsskriftet angaaer, har jeg nu faaet definitiv Besked fra Bjørnson. Han og Sars ere afgjort for Christiania, ville ei engang
5 lade det udkomme skiftevis her og der. Følgen er, at jeg for min Del trækker mig tilbage som Medudgiver, saa meget mere som man end ikke synes at have Brug for eller ønske min Medvirkning i denne Egenskab. Man vil skrive for det store Landpublikum, behandle udelukkende norske Interesser, kort sagt, man vil udelukkende føre
10 sin Krig. Jeg har al Sympathi for denne Krig men den er nu engang ikke min, følgelig vil jeg støtte Foretagendet, hvor jeg kan, men som Redaktør vil jeg ikke være med, hvor Talen er om særlig norsk Politik, jeg vilde kun skade mig og Ingen gavne.

Bj. foreslaaer mig at vente et Par Aar med vore egne Interesser; 15 men dette gaaer ikke an; hvis jeg og mine ei nu gribe ind i Danmark, kvæler Krapylet den Smule aandeligt Liv her er. Edvard har sagt mig at han blot venter paa et Svar fra Dem for at gjøre Dem Forslag m. H. t. Samvirkning.

Han for sin Del er melancholsk og forpint og jeg veed ei, naar
20 hans Humør vil rette sig.

Hvad jeg her har seet, gjør mig forstemt. Jeg praler nødig, men jeg kan sige (med Sandhed desværre) som Dante: hvis jeg gaaer, hvem bliver saa? thi saasart jeg ei boer her, ligger Alt, Modet, Energien, Foretagelsesdriften. Jeg alene kan sætte noget Fandeni-
25 voldske i Maven paa dem. Nu er Reactionen seierrig over hele Linien. Det er vel en Skinseir, men den varer til jeg er en gl. Mand, hvis jeg ei tager et Tag, og hvorledes naar Alt glipper, hvad man tager i. Canova gjorde en Løve af Smør; jeg har forsøgt noget lignende, jeg har villet gjøre adskillige Løver deraf. Hvilke Sjæle!
30 Der gaaer 12 paa et Dusin. Og dog — dog er her saa megen Intelligens og saa meget Talent og dog var her saameget ungdommeligt Haab — men Forholdene kvæle det. Og nu boer jeg her ikke

engang mere, og jeg maa boe ude for at fortjene mit Brød og vinde mig et europæisk Navn, da jeg systematisk ties ihjel i Danmark. — Hver har sit Litani.

De bør læse August Strindbergs »Röda Rummet« som høilig har overrasket mig. Det er en udmærket dygtig Bog, vittig og talentfuld. 5 Dens Composition er Kjørvælling og Helten er stykket ud i 3 Personer, den har hundrede Begynderfeil men den er god. Skarpere, hvassere, bitrere, mandigere end »Garman & Worse« med et Talent der nærmer sig til denne Bogs Forfatters, kun karikerer han paa en altfor grov og engelsk Maade. Det er vist den eneste levende 10 Bog, Svenskerne besidde. Selv Rydbergs Sager er jo bare akademisk Stylten.

Vi leve her i et lille Hus med Have, forstyrrede af utallige Besøg og utallige Indbydelser. Vi blive her maaskee til den 26de August for at see Sarah Bernhardt, der kommer hertil fra 17.—26. Mine Smaa- 15 børn trives, min Hustru befinder sig vel paa dansk Grund.

Jeg er Deres Ven

Georg Brandes.

20. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

den 15de August 1880 20

Kjære Ven!

Thi naar De siger, at De er min Ven, ved jeg, at det har noget at betyde. Men netop derfor lever jeg nu om Dagen i megen Tvivl. Der bliver nemlig 2 Tidsskrifter — ser det ud til —, et norskt og et danskt. Hvor skal jeg nu hen? De er den, jeg har lært mest af — mere end af nogen Landsmand; til Dem og Deres Broder føler 25 jeg mig ganske anderledes knyttet end til nogen herhjemme; jeg er stolt af at føle mig i Aandsslægtskab med Eder, medens det ikke er frit for, at jeg stundom maa le lidt af mine Landsmænd — selv af de »største« blandt dem. Men hvis jeg nu gaar med de danske, vil Bjørnson rive Hovedet af mig, og der vil styrte en Skylnegn af 30

Ubehageligheder over mit skikkelige Hoved. Gaar jeg derimod med de norske, vil I være høflige nok til at sige: Ja han kunde vel ikke gjøre andet, han maatte vel følge sine Landsmænd. Men det vil gjøre mig ondt; min Plads er blandt Jer Evropæere, ikke blandt
5 disse »Norges Kjæmper«. Udvendigt slipper jeg bedst fra det ved at gaa med mine, men indvendigt vil jeg altid ærgre mig over — ja bebreide mig, at jeg ikke er med Eder. (Dersom De finder, at jeg lægger en ubeskeden stor Vægt paa, hvilket Parti jeg vælger, saa er De selv den, der har sat mig i Hovedet, at jeg kan blive
10 en Allerhelvedeskarl). Hvis jeg bare var produktiv nok, kunde jeg dele mig; — iethvertfald vilde jeg af og til sende noget til det danske Blad.

En Mand, der kom fra Bjørnson var inde hos mig igaar og fortalte, at Tidsskriftet: »Det frie Ord« var besluttet. Det skulde komme
15 til Nytaar, uden Redaktion paa Titelbladet, med den smukke Fru Müller til Secretair (hende, for hvis Mand De interesserede Dem saa levende hos Vullums), en ny Roman af Bjørnson skulde være Trækplaster (om en Præst, der bliver omvendt til Vantro), B. B. regner endnu paa Brandes og de danske, og har ment at faa 800
20 Abonnter; ingen Penge har man, ingen Forlægger, — knapt nok, om de finder saa modig en Bogtrykker!

Jeg haaber, at Deres Ophold i Danmark vil sætte Liv i Vennerne der; kan De umuligt redigere fra Berlin? To Tidsskrifter anser jeg som en Ulykke; men — det være sagt sub rosa — det norske vil
25 neppe leve længe.

Strindbergs Roman har jeg for længe siden bestilt; men De kan tro, vor Boghandel er en Prøvelse! Selv skal jeg begynde paa min Bog iovermorgen; vi flytter til Malde, hvor vi boede ifjor, imorgen. Beate er ganske frisk, og jeg fed og fuld af Arbeidslyst. Vi tænke
30 at købe et lidet Hus paa en Sten ude i Søen — til Vaaren. Min Kone hilser Dem paa det venskabeligste og vi bede begge, at De frembringer vor Kompliment for Deres Frue.

De skriver vel snart igjen; jeg har været doven isommer, men det skal komme sig.

Deres

A L K.

21. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.* Marstrandsvei 4. Kbhvn. 5
Kjære Ven! 24. Aug. [1880]

Edvard meddeler mig, at De ingen Lyst har til at alliere Dem med ham til Tidsskriftsudgivelse; det undrer mig ikke; det syntes ogsaa mig, at De derved vilde give Deres Navn uden Udsigt til at vinde noget Synderligt, hvis der nemlig samtidigt udkommer et 10 norsk Maanedsskrift. Da Edvard meddelte mig sin oprindelige Plan var det under Forudsætning af at Nordmændenes Forsæt ikke blev virkeliggjort.

Jeg har nu nødtvungen — da jeg slet ingen Indrømmelser kunde opnaae — givet Bjørnson et afslaaende Svar paa egne og danske 15 Meningsfællers Vegne, og vi maa absolut nu selv aftale og begynde noget.

...

Jeg har at takke Dem mange Gange for Deres Bog. Det glæder mig hver Gang De faaer noget Nytt ud. Dog gjør det mig ondt, at 20 jeg glemte og at De var for diskret til at minde mig om Gjennemlæsningen af »Fogeden«. De har beklippet den for stærkt. Vel er det godt, at Skurken er falden bort, men De har skaaret mange gode Replikker, meget Liv og meget Legeme bort. Det er bleven for skeletagtigt hvad der staaer tilbage. — Lidt ærgerlig blev jeg paa Dem for 25 at De trods mine Bønner og Anraabelser og kraftige Eder — særlig efter Theatret — har ladet Versciterne staae i den nydelige Bagatel »Ingenting«. Jeg sagde Dem dog hvor utilladeligt det er at citere paa denne Maade. Hvorfor vil De ikke troe mig. Hvorfor vil De gjøre Dem til — Paul Lindau. Han lader altid, naar han er lens, 30 recitere et eller andet lyrisk Digt af Goethe ved Aktslutningen. Men

De! Allerede Heines gamle Konge er utilladelig, særlig i et Stykke, hvor slet intet mariage à trois finder Sted, men Replikskiftet S. 133 er den rene Vansmag. Og at tænke sig, at det kunde have været skaaret bort med en Pennekniv og det lille Stykke været udadleligt.

5 I Deres Sted vilde jeg endnu den Dag idag lade Bladet eller Bladene omtrykke og erstatte Citaterne med egne Repliker af samme Rumfang. »Paa Hjemveien« er et lille helt igjennem fortræffeligt Arbeide. Jeg synes, at Replikbegyndelsen: Løgn — Præst! er lidt grov og lidt Ibsensk, men her er ellers Alt godt, især originalt.

10 Hvilke Mangler end Bogen overhovedet har, den er original og det er Hovedsagen. Ogsaa Fogeden er meget original. I Sammenligning hermed betyde Manglerne lidet.

Venligste Hilsener fra Hus til Hus. Gode Ønsker for Romanen.

Deres hengivne

15

G. B.

Jeg aabner mit Brev for at vedlægge et Frimærke fra Argentina (til Jens), som Postbudet i dette Øieblik bragte.

22. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 28de Aug. 80.

Kjære Ven!

20 Naar »Edvard« meddeler Dem, at jeg ingen Lyst har til at alliere mig med ham, saa refererer »den ulykkelige Edvard« yderst uefterretteligt. Eller mon han virkelig er mistænkksom nok til at tro, at det er Ulyst, der skjuler sig bag mine Betæneligheder? Isaafald gjør han mig Uret. Thi Lyst har jeg — god Lyst; men — ja derom har
25 jeg skrevet min Hjertens Mening til Deres Broder, og han skylder at oplyse Dem om den. Jeg nærer ingen Tvivl om, at I beggeto ville forstaa, hvor slemt jeg sidder i det, og jeg kan kun overfor Dem — som overfor Deres Broder — udtale det hemmelige Haab, at det norske Foretagende maa mislykkes.

Jeg kan vente Bjørnson hver Dag, og jeg nægter ikke, at jeg skjælver lidt; han er saagu ikke god at fægte med i Haandgemæng; thi han fører en grov Kølle mod min lille Kaarde. Men jeg er nu saa forhakkende gal paa hele hans Tidsskriftsplan in specie paa Fru Müller, at jeg haaber, jeg skal holde mig brav. 5

Jeg ser godt, at »For Scenen« er saare tarvelig, og »H. M. Foged« er kanske altfor afsnubbet. Da jeg fik den tynde Bog i Haanden, angrede jeg; men nu er det bagefter, og saa faar det staa til.

Jeg ventede mig et Uveir for Citaterne; men jeg er forberedt til Forsvar. Voila: Versene ere maaske mindre godt valgte, Scenen for 10 lang, og desuden er det aldeles ravruskende uheldigt, at Versene ere tyske. Men at plapre Heine er i den Grad nødvendigt for en Fløs som Ferdinand, at det vilde være en følelig Mangel ved Figuren, om han ikke gjorde det. At saa hun faar den Ide at svare med et Vers, hun synes godt om, er efter min Formening aldeles ikke saa umaadeligt 15 dumt. Hvad vil det sige, at det er utilladeligt at citere paa Scenen? — Dersom Situationen er til det, saa er vel et Citat ligesaameget paa sin Plads paa Scenen som i Livet; naar jeg behøver et Citat, saa er det selvfølgelig tilladeligt. Ikke tror jeg, at hin Scene er saa forbandet god; jeg skulde uden Suk stryge den, og det vilde 20 være let gjort. Men jeg skammer mig overfor mig selv ved at foretage en Forandring, om hvis Nødvendighed jeg ikke er overbevist, bare fordi jeg bliver tilraadet af en, hvis Dom jeg stoler paa.

Thi misforstaa mig ikke! — De ved, jeg sætter Deres literære Skjøn uendeligt høit over mit eget. Har jeg ikke lært, hvad jeg ved i saa 25 Maade, af Dem? Fra det første jeg begyndte at læse Dem, fulgte jeg Dem med Henrykkelse, gennem kjendt og ukjendt altid belært, sandende Deres klare Domme — og en enkelt Gang uenig med Dem. Dette med Citaterne er et af disse uhyre sjeldne Tilfælde, hvor jeg ikke faar Deres Dom ind i min Overbevisning. 30

Paa Deres smertelige Spørgsmaal: »Hvorfor vil De ikke tro mig?«

— kan jeg kun svare: Vilde De synes bedre om mig — ja vilde De endog være tjent med, at jeg troede Dem i den Forstand, at min »Tro« skulde tage min selvstændige Opfatning fangen under Troens Lydighed? Ingenlunde! — hører jeg Dem svare over det speilblanke
 5 Hav (har De seet en saadan Sommer!); thi det, der skal forsone en Mand med det utaknemlige Hverv: at give gode Raad, er ikke den absolute Adlydelse; men det er Følelsen af, at Modtageren annammer Raadet med taknemligt Sind, dreier og vender paa det, forat passe det ind i sin Overbevisning — samt ærligt melder tilbage, om dette
 10 er lykkedes eller ikke. Derfor er De aldeles ikke »lidt ærgerlig«, og De vil sletikke ophøre at være »den, der giver gode Raad« (hvilket jeg herved beslutter at kalde ἐὺεῖργητικὸς paa Græsk) (læg Mærke til Accenterne); men De vil sige til Dem selv: Jeg vil ikke vredes paa denne stridige Person, men fremdeles holde min Haand over ham!
 15 Amen!

Jeg er nu midt i »Röda rummet«. Jeg ligner ham paafaldende; men han er min Overmand i den hvasse Satire. Derimod synes jeg ikke, han gjør et saa tilforladeligt Indtryk som jeg: han overdriver; hvis Livet var saa grelt farvet, var det lettere at leve og Hykleriet
 20 skulde ikke trives saa godt som det gjør. Imidlertid er jeg ikke færdig med Bogen endnu; desuden kan det ogsaa hænde, at disse forkomne Mennesker, der uafadeligt tænke paa at pantsætte sine Buxer, i og for sig er mig saa fjernt, at jeg ikke faar det stærke Virkelighedsindtryk. Iethvertfald er det en prægtig Bog, som jeg lærer meget af.
 25 Fra Jens skal jeg sende en rørt Taksigelse for det sjeldne Frimærke; har De ogsaa en Sjæl i Forvaring i Argentina? — vore venligste Hilsener.

Deres

Alexander L. K.

30 Kan De ikke give mig en Skub i Halen; jeg er saa doven, her er formeget Sol.

23. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Malde pr. Stavanger
d. 3die Sept. 1880

I Hast! Kjære Brandes!

Mens jeg husker det! — De maa endelig være saa snil at skaffe Beate et Portræt af Sarah Bernard. De tror ikke, hvormange Gange jeg har glemst at skrive derefter, hvormeget Skjænd og Bank jeg har 5 faaet for det Satans Fotografi — Kjære, find dog et Billede af et eller andet skindmagert Fruentimmer og send det — med Navn paa. — Og saa faar De idag en Pakke Manuskript. Bliv ei forfærdet; De kjender altsammen før. Det er bare Skipperhistorien De skal læse og sige mig, om den kan passere i Samlingen samt om De tror, jeg vil 10 komme i Fængsel for den. Deres Broder har altid raadet mig til at tage den med; men jeg har sagt nei, — indtil jeg nu i Fortvivelse over, at jeg ikke kan finde paa noget bedre, har taget den til Naade —, hvis De tilraader det. Hils nemlig Edvard og sig ham, at jeg anser ham som mere voldsom end De, hvorfor jeg ogsaa æsker Deres 15 Raad. Synes De, at Bogen kan passere som den nu er, vil De da være saa inderligt venlig at sende den til Hegel, saa skal jeg skrive til ham. Naar jeg siger til Hegel, at det skal være 10 Ark, saa maa han vel sørge for at tvære det ud — he?

Undskyld og tilgiv og tilgiv og undskyld alt Bryderi nu og til 20 evig Tid.

Deres

Alexander L. K.

En uventet Løsning af Tidsskriftspørgsmaalet: Bjørnson reiser til Amerika! saa falder alt sammen og jeg er fri! 25

24. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Kbh. 8 Sept. 80.

Venlig Hilsen til Fru Beate, at indlagte er det pæneste og mest lignende Portrait af den meget bemeldte Sarah som jeg har kunnet finde. Mulig kan foruden Ansigtet ogsaa den smukke Dragt have Interesse for en fin og slank Dames Øine. 30

Kjære Ven!

Jeg har rigtigt modtaget M. S. og paa de to Breve svarer jeg kortelig, at jeg naturligvis aldrig kunde tage Deres Obstinasighed overfor mit Raad ilde op, men bliver ved min Mening. Naturligvis er et
5 Citat tilladeligt naar det er godt valgt, slaaende, fyndigt og endnu mere karakteristisk end en citatfri Replik; men efter min Overbevisning ere Citaterne her bovlamme. Jeg vil haabe, at Læseverdenen maa være af Deres Mening, jeg ønsker saa lidt som muligt at faae Ret. Der er ei Spor af Betænkning ved at optage Skipperhistorien; den gjør godt. Spørgsmaalet om at komme i Fængsel er vel
10 Løier. Bortset fra Anklagens Umulighed vilde jo den offentlige Anklager blive druknet i Latter. Gid De blev anklaget derfor!! Mage til Reklame vil De aldrig opleve i Deres hele Existens. Men desværre, saa nem gjøres den litterære Bane kun Gudernes mest
15 forkjælede Yndlinge.

Af Historierne er vel »En Abekat« lidt tynd. Saa gode end de fleste af dem ere, vilde jeg ønske der var en, rigtig lattervækkende endnu, saaledes som den første og sidste i forrige Samling. Men Bogen kan ogsaa godt gaee som den er.

20 Notitsen i Deres Brev om at Bjørnson reiser til Amerika forbauser mig. Jeg saa det i et Blad og troede følgelig at det var Løgn. Betyder det virkelig at hele hans Tidsskriftsplan falder sammen? Vil da Sars nu resignere? For vort Projekt er det jo i ethvert Tilfælde godt. Jeg har under mit Ophold her undertiden tænkt paa at vende tilbage
25 hertil og selv sætte mig i Spidsen for et Ugeskrift men noget bestemt er ingenlunde besluttet.

...

Er det for dristigt naar jeg beder Fru Beate i Stedet for Sarah B. at sende mig sit eget og Deres — helst vellykkede — Kontrafeier?
30 Jeg trykker Fruens Haand til mine Læber og er Deres hengivne

G. B.

25. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 13de September 1880.

Haardtprøvede Ven!

Her er atter noget, De maa være saa snil at læse. Far, som lærte perfekt Tydsk i Lübeck anno 43 er ikke tilfreds; han siger, det lyder oversat og har langt fra den korrekte Klang, han elsker. Hvad De skal sige mig er, om det lyder som Tysk? — om De tror, jeg med Flid og Lexicon (jeg har bare et halvt, gammelt danskt herude) kan oversætte for tyske Blade? Ja — De maa gjerne le af mig; jeg venter ikke Ros; men det har moret mig at oversætte; thi — tænk Dem! endnu har jeg ikke skrevet et helt Kapitel af Bogen! Jeg er aldeles fortvivlet og tænker paa at reise ud paa Jæderen og fiske Lax. 10

Jeg fik netop Deres Brev med Portraitet; Beate er meget taknemmelig. Til næste Gang skal jeg samle en Blumenlese af Billeder til Dem; min Kones Portraiter ere gode; men jeg har bare nogle skrækelige af mig selv; — imidlertid skal De faa, hvad Huset for- maar; — her ude — paa Malde — har vi nok ingen. Saa maa De ogsaa sende os Deres Portrait — og Deres Frues, hvis De — som jeg haaber — haver indplantet hende noget af den Sympati, hvormed vi føle os omfattede af Dem. Jeg maa ellers idag fatte mig i al Korthed, da Mølleren, som er mit Postbud, skal kjøre om en liden Stund. 20

Jo saa pitlamen er Bjørnson reist! Han passerede herforbi til England med Domino i Thorsdags. Jeg kom beklageligvis for sent til at hilse paa ham, skjönt han laa ved Bryggen i flere Timer. Det var saameget ærgerligere som han til min Fætter Andreas Sømme havde betroet, at han var ynkeligen tilmode ved at skulle skilles saa længe (8 Maaneder) fra sit Land, sit Folk og — ja det skrev han ogsaa til mig — fra sin Karoline! 25

For at sige min Mening: han har uendeligt godt af dette — især ÷ Karoline. Han er en stor Hjemfødning, og alle Indtryk, han kan faa udenfra, ere værdifulde. Vistnok træffer han derover mange norske Kaalhoveder; men jeg har dog en stor Tro til Amerikas Luft; selv har jeg altid længtet didover. 30

Ogsaa for hans Stilling herhjemme er det godt at Vaabnene hvile lidt. Jeg tror, han var indvendigt saa gal, saa ophakket af alle de daglige Smaahug, han fik, at han var farligere for Venner end for Fiender — som en overladet Kanon.

5 Det er dog forskrækkeligt, hvad jeg kan rable ivei, naar jeg skriver Breve! — dette skulde jo været en kort Lap. — Om Tidsskriftet er det min usvigelige Formening, at det dør. B. B. mente, han skulde virke for og i det endnu kraftigere(!) fra Amerika!!! Men »Hans Forsigtighed« — Svoger Skavlan forsikrer mig, at Intet — aldeles
 10 Intet er afgjort — specielt slet ikke Fru Müller. Kort at fortælle — det er noget almindeligt norsk Vrøvl: store Ord om »Samhold« — »gjensidig Forpligtelse« — og saa Uenighed og Vranghed og Feighed paa alle Kanter — vi ere etslags graafarvede Polakker uden Fjerbusk. Kommer De til at sætte Dem i Spidsen for et
 15 Tidsskrift, saa byder jeg herved min Tjeneste; indtil De har bestemt Dem, vil jeg holde mig flot og vente. Mange Tak for Deres Gjennemlæsning af Manuskriptet — fik Hegel det? Beate hilser.

Deres hengivne

Der for Mølleren!

Alexander L. K.

20 *Efterskrift.*

Jeg maatte aabne mit Brev forat »modificere« — som det diplomatisk vist hedder — mit Tilbud med Streg under. Thi jeg fik et Brev fra Skavlan, efter hvilket jeg kan udmaale den Elendighed, som vilde ramme mig, om jeg »sveg« den norske Sag.

25 Imidlertid modificerer jeg kun Tilbudet saaledes: Hvis De — og jeg forudsætter Deres Broder er med — opretter et Tidsskrift, kan De gjøre Regning paa Bidrag fra mig.

Herved vilde jeg da udtrykke, at jeg ikke ønskede allerede nu at binde mig fast som »Medarbejder«, før jeg ser, hvorledes det gaar
 30 med den norske Plan.

Deres

A. L. K.

26. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.* Berlin. Zelten 16. N. W.

Monsieur et cher ami,

27. 9. 80.

jeg kan ikke gjøre noget ud af det lille Utydske, De sendte mig. Der forekommer vel nu og da en Sætning deri, der er rigtig eller næsten rigtig, men det er og bliver et Utydske. Hvor kan De ogsaa 5 troe, kjære Ven, at De ved Hjælp af Lexikon og Grammatik skulde kunne skrive et levende Sprog, i hvilket De aldrig har levet og aanded, De der selv som Poet saa godt veed, hvor nødvendigt det er at have staaet, ja at staae i levende Rapport til et levende Sprog for at skrive det. Hvis De var Naturforsker eller Mathematiker vilde Deres tyske 10 Kundskaber naturligvis være mere end tilstrækkelige til at De kunde skrive Deres Arbejder paa Tydsk, men i Deres Profession gaaer det ikke.

Frk. Ottesen oversatte da Slaget ved Waterloo til Rundschau og den bliver ogsaa optaget om nogle Maaneder, men Rodenberg siger 15 at Oversættelsen skjøndt rigtig er saa daarlig og livløs at han maa anvende en halv Dags Tid paa at omarbejde den. Han har bedet mig, da De er saa helt ubekjendt, at ledsage Oversættelsen med en Fodnote om hvem De er, hvorfor jeg herved ærbødigst udbeder mig Deres Høivelbaarenheds Fødselsaar; hvis der fraseet Fødselen 20 skulde være Dem tilstødt noget Mærkværdigt bedes De ligeledes meddele det.

Gid der dog gaves en eneste ordentlig og nogenlunde billig Over-sætter fra Dansk til Tydsk! men der findes neppe nogen.

Om Tidsskriftsplaner gider jeg intet skrive, da Deres Breve des- 25 angaaende gjerne have haft en Efterskrift. Jeg anseer det for rimeligt at jeg selv alene om et Aars Tid grunder et.

De har vel seet at Edvard er bleven valgt med overordentligt stort Flertal paa Langeland. Jeg er tilfreds dermed og ønsker nu blot at flere af vore danske Venner vilde følge hans Exempel. Kun i de van- 30 kundigste katholske Egne her, som Tyrol eller Baiern, vilde den Agitation været mulig, der blev sat i Scene imod ham. Danmark har

kun Ulemperne af at være et protestantisk Land. Jeg haaber, det siden De skrev er bleven bedre med Romanen. Seer De, Alt det har De tilbage at lære at kjende: les longs découragements, de Forsøg, som slaae feil, de Perioder hvor man er gold og dum. Buffon, der
 5 dog har sagt noget mere end den bekjendt Flause om Stilen, har bl. A. sagt: Le génie est une longue patience, en bedre Definition end en Tilhænger af Oehlsenschläger med hans Aladdin vil troe.

Og maa jeg nu spørge Dem hvorledes en smagfuld Mand som De og en Hedning ovenikjøbet kan forsegle med et saa hæsligt, saa mod-
 10 bydeligt, saa nederdrægtigt Signet, med en saadan Karrikatur af Døden og dens engelsk-spleenagtige Valgsprog. Sligt er en Horreur, 3: en Smagløshed der er værre end en Horreur. Jeg indrømmer at til Segl paa Billets doux kan dette Signet være originalt; men min Skjønhedssands opbringes paany hver Gang jeg seer det. Saa lukker
 15 jeg da dette mit Brev med en ægte etrusk Gemme.

Venligst Hilsen til Fruen fra os begge. Hvorledes gaaer det hende? Er hun veltilmode? Her er endnu sommerligt, men De har det vel allerede koldt.

Indlagt et Frimærke til den unge Samler.

20

Deres ganske hengivne

G. Brandes.

27. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*Malde pr. Stavanger
d. 3die October 80.

Kjære Ven!

Det ante mig — sa' Manden, han blev kastet ud —, at det stod
 25 galt til med mit Tysk! — allerede nu er jeg saa langt borte fra hin Stemning, hvori jeg foretog det Arbeide, at jeg næsten ikke begriber, hvor jeg kunde være saa dum — for det første at prøve og dernæst at tro, det kunde lykkes. Thi nu har jeg det godt igjen; min Modløshed var bare vulgær Dovenskab; da jeg endelig tog fat, var alt
 30 iorden. Jeg har nu tre Kapitler — gode — det forsikrer jeg: Beate har selv sagt det! — Her er yndig Søndagssol; Høsten er begyndt;

det er uden Sammenligning den skønneste Aarstid. I 1878 saa jeg Haverne i Fontainebleau gradvis falme og slippe Bladene. Noget af det behageligste, jeg ved, er at gaa i en Alle og slæbe Fødderne i et tykt Lag af visne Blade, med Blade strøet udover Dammen, en mat stille Høstluft og Kraager, som flyve over Træerne og sige 5 Kræh—kræh—kræh! Jeg bor nu paa en Exercereplads; nede paa Moen foran mit Vindu have Børnene hver sin Flagstang; de løbe dernede med røde Pinhuer — rigtige Sansculottehuer; Vandet i Mellemgrunden er blankt mellem Sivene, og Toppene af de fjerne Fjelde ere mørkeblaa; vi venter Sne paa de høieste og imorges var 10 her hvidt af Rimfrost. Ak! — den som havde sig et komfortabelt Hus her eller ude paa Jædderen! — jeg ønsker visselig ikke, at Far skal dø, men jeg længes efter Penge.

Hvis De virkelig vil være saa snil at levere en Note til »Rundschau«, saa er jeg født den 18de Februar 1849. Sub rosa vil jeg gjøre 15 Dem opmærksom paa, at da jeg engang var saa nærgaaende mod mine Forældre at tælle baglængs paa Fingrene, fandt jeg ud, at jeg undfangedes Natten efter den 17de Mai — vor Frihedsdag i det bevægede Aar 1848 — deraf mit i Familien uhørte Oprørerblod.

Min Moder mistede jeg, da jeg var Gut; hun var en klog, fin Dame 20 — munter og djærv. Hendes Far — Provst Alexander Lange — var en af Landets fremragende Geistlige, — en herskesyg Satan — mellem os. Men Kiellands have altid været fyrstelige Folk, der have elsket sig selv over alt; de spise godt, drikke godt og dø af Sten. Ved mig, og min Skjæbne findes der ikke Spor af mærkværdigt; jeg var 25 Korrektheden selv, indtil 1878, da jeg reiste til Paris og begyndte at skrive.

Jeg faldt næsten af Pinden, da jeg hørte om Edvard. Tænke sig den fine Edvard paa Langeland — bondevalgt — repræsenterende Bønder! — der er dog intet i Verden saa radbrækkende komisk som 30 Politiken! For ham var det en sand Velsignelse, at han blev valgt; for Partiet og for os alle var det til stort Gavn, ja — selv Langelæn-

derne ville vist være vel tjente med ham, — men komisk for mig er og bliver det, og jeg maa le, hvergang jeg tænker paa det. Jeg har ogsaa leet af ham, og han har taget mig det op i Venlighed. Jeg maa vist være en sjelden politisk Umulighed. —

5 Min Kone og jeg selv sende vore Hilsener til den Zelten; de Smaa takke for Frimærkerne.

Deres hengivne Ven

Alexander L. K.

De Portraiter, jeg sender, udgjøre beklageligvis kun en liden Del
10 af det Menageri, jeg havde tiltænkt Dem; men jeg maa have mistet en hel Bunke gamle Skræmmebilleder.

Jeg bryder mig Pokker om Deres etrusiske Gedebuk; mit Signet har hængt under min Oldefars Mave ved mangen munter Leilighed — han var ogsaa en etrusisk Gedebuk — og derfor skal De idag
15 have tre Segl deraf.

28. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

16. Nov. 80.

Min kjære Ven og kjære Frue!

Klokken er 1 Nat og overanstrengt som jeg er, burde jeg iseng, men jeg maa see at knibe nogle Minutter for at sige Dem min hjerte-
20 lige Tak i Anledning af de nydelige Fotografier som voldte os den største Glæde. Jeg opsatte mit Svar dels paa Grund af et uhyre arbejdsomt Liv, dels fordi jeg gjerne vilde sende idetmindste mit Kontrafei til Tak, men da nu den Münchenerfotograf, jeg har skrevet til, intet sender mig, ja end ikke svarer, saa beder jeg mine
25 Venner nøies med det ideale Billed af min Patron, som findes indeni og udenpaa dette.

Tro mig, Kielland, at selv naar jeg ei har Tid til at skrive, tænker jeg tidt paa Dem. Men jeg har saa meget at bestille, at hvis jeg nøiagtigt meddelte om Alt, vilde man troe jeg løi. Notitsen om Dem
30 er skrevet til D. R. og kommer med Novellen, naar Pladsen engang er dertil, jeg veed ei naar.

Edvard var da i Norge men har vel ei seet Dem. Jeg har med Mellemrum havt Besøg af to Nordmænd her, vor fælles Bekjendt Frits Thaulow og Redaktør Thommessen, min gode Ven.

Jeg maa fortælle Dem om en lille Ære der er vederfaret mig i disse Dage. Jeg er bleven opfordret af Gneist og Helmholtz til iaar 5 at være en af de 12 som i Singakademie holder Foredrag for Universitetets Professorer med deres Damer, Keiserinden, Hoffet og Aristokratiet. Det er Foredrag, Universitetet arrangerer og hvortil de bedste Kræfter indbydes fra hele Tydskland. Da jeg nu dels er fremmed, dels slet ingen Stilling har, ansees det for en vis Udmærkelse, 10 at man har henvendt sig til mig, medens i Aar alle Professorer fra alle Tydsklands Universiteter i mit Fag ere bleven forbigaaede. Jeg skal tale den 12. Februar. Desuden skal jeg den 13. December holde Foredrag i Humboldtakademiets Festsal paa Opfordring af en gammel General, der forestaaer dette Akademi. Jeg er lidt angst for 15 dette : for det første. De skulde engang see Berlin, De kan troe vi have fine Damer her. Unge Fruer og Piger, i hvis Familie det høieste Frisind og den fineste Dannelse har været nedarvet gjennem 3, 4 Generationer og som derfor udgjøre Verdens fineste, høieste, eneste sande Aristokratie. Slige er mine kjæreste Bekjendte her. Saa have 20 vi desuden Turgéniewske Russerinder, Djævelinder, som synge, saa Hjertet smelter, og som gnistre af uimodstaaelig Ondskab og Djævelskab (som en Fru von Strahlendorf jeg traf igaar aftes) — kort her er al Slags.

Edwards Valg kan jeg med min bedste Villie ikke finde saa grin- 25 agtigt som De finder det. Hvorfor skulde Bønderne ei kunne forstaae ham fuldt saa godt som det slattede Krapyl, man kalder en dansk Hovedstads intelligente Befolkning.

Jeg haaber det gaaer rigtigt godt med Fruens Helbred og med Herrens Roman. Jeg glæder mig forud til den. Læs lidt af det danske, 30 som udkommer. I Drachmanns Don Juan har jeg gjennemrettet alle Stroferne og skrevet mange. Schandorphs nye Bog er god, den lille

Gjellerups ganske net. Til min Glæde hører jeg at Jacobsen har endt sin Roman Niels Lyhne der snarest kommer.

Jeg kysser Fruens hvide Haand; jeg takker mangfoldigt for hendes Billed, som jeg finder godt. Børnene er søde paa Billedet som i 5 Virkeligheden. Vore to smaa Piger er os nu til megen Fornøielse.

Jeg er Deres ganske hengivne

Georg Brandes.

29. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 24de Nov. 1880.

Kjære Ven!

10 Det var da rigtig godt, der endelig kom en Lyd fra Dem; jeg glemte at telegrafere til Dem sidst jeg var i Byen; men det var min Agt. Imidlertid maa De ikke tro, at jeg er en saa fordringsfuld Korrespondent; men det er De selv, som har forvænnet mig. Jeg kunde jo godt have skrevet Dem nok et Brev, og det vil jeg gjøre 15 næste Gang, naar det varer mig for længe; — men det maa det ikke!

De er da ogsaa et Helvedes Menneske til at have travelt; jeg tænker helst, De gaar paa Rangel om Aftenen, sidder og snadrer aandrigt bag en Mængde Skjorter, saa De er øm i Mundvigerne, naar De lægger Dem. Stundom kommer der en Længsel over mig efter 20 saadant et Liv som Deres, og jeg maa da føre en liden Kamp med mig selv, forat resignere i denne mer end halvt spidsborgerlige Tilværelse, hvor jeg staar op Kl. halv 8! og gaar tilsengs halv elleve! — taler med min Kone og mine Børn og ellers skriver om Formiddagen og læser om Eftermiddagen. Men saa trøster jeg mig med, at 25 jeg duer dog ikke i Salonen; jeg er altfor svær og fed, vælter Stole og smaa Borde og knuser Tabouetterne, naar jeg sætter mig — og desuden — jeg sveder! — med Aandrigheden er det bedre bevendt — synes jeg i min Beskedenhed — og det er virkeligt et stort Savn, at jeg saa sjældent faar Anledning til at føre en interessant fin 30 Samtale.

Ærligt talt! — Deres Russerinder gaar mig i Hovedet! — det maatte være forskrækkeligt morsomt at faa saadan en Djævel til at elske eller hade sig.

De kan ikke tænke Dem, hvor det glæder mig, at man begynder at skjønne paa Dem dernede; thi jeg kan tænke mig, at det ikke er 5 nogen let Sag at gjøre sig gjældende i et overfyldt Samfund for en Fremmed. Men De er mig for nervøs; De ter Dem op; jeg er saa ræd, at De en Dag falder sammen — fortæret indvendig fra af Deres egen Ild. Naar De havde lidt af mit tykke Blod!

Jeg synes Synd i Edvard, som skal have alt det Tracasseri med sin 10 Ed; paa samme Tid som selve Spørgsmaalet ikke staar for mig i den Klarhed, at jeg bestemt kunde sige, hvad jeg in casu vilde gjort. Forsaavidt klart staar det, at jeg i min »absolute Forholdsløshed« aldeles ikke vilde havt noget med det hele, men om jeg nu havde stærk politisk Interesse og altsaa vilde ind i Rigsdagen — vilde jeg 15 saa aflægge Ed? Som Jurist — jeg veed ikke om Hr. Doctoren mindes, at jeg er docteur en droit —, fra juridisk Standpunkt har jeg altid forment, at Eden — al Ed — kan ophæves (at den bør ophæves er klart); men min Betænelighed vilde kun være den ubehagelige Fornemmelse — som da uden Tvivl ogsaa Deres Broder har havt — 20 at jeg er paa Randen af at deltage i en Ceremoni, som kan krænke to eller tre Gentlemen i Landet, — jeg regner ikke Krapylet som skraaler. Og denne Krænkelse er alvorlig; derfor synes jeg Synd i dem, der gaa i Breschen. Som De ved, har han underskrevet og givet en grei, krigersk Besked. 25

Forholdene herhjemme er muntre — kan De tro! Regjeringen bliver hver Dag mere forstokket, og Kongen synes at lide af blød Hjerne. Af Aviserne ser De vel de mange Majestætsforbrydelser, en Raptus, som dog nu formodentlig har kulmineret. Deraf tager min Roman Farve, og jeg smører tykt paa. Men saa ler jeg ogsaa af mig 30 selv; thi altid synes jeg, at jeg er saa forbandet skarp og modig, og naar det saa kommer til Stykket, saa er det dog ikke andet en Suk-

kerbrød! — Min Far er syg, og han maa nok dø. — Min Onkel — nuvel! det er ogsaa en sørgelig Historie.

— En af mine Venner er løbet bort med Penge og siges nu død i New-York.

5 Her er trist nok i vor Afkrog; men vi — min lille Husstand — har det dog godt. Beate hilser paa det venskabeligste; hun har meget Stræv med mig — siger hun, idet hun paastaar, at jeg i det sidste er umulig at leve med. Jeg er nok lidt sær —; men det er s'gu ikke saa godt, naar man har en hel brændende Roman i Hovedet!

10 Om 14 Dage er »Arbeidsfolk« færdig — d. e. første Skrivning. Den bliver paa en Prik saa stor som »G & W«, men ikke saa morsom. Mange Penge venter jeg for den. Ved De, at i 1880 har jeg tjent ved literært Arbejde over 6,000 Kr. — var ikke det godt i det første Aar?

Af de nye danske Bøger har jeg kun faaet »Smaafolk«. Det er en
15 udmærket god Bog — jævn, sikker, følt og meget lærerig. Er Schandorph en godmodig formløs Person, som jeg f. Ex. turde skrive til, om jeg fik Lyst?

Af de andre glæder jeg mig jo mest til Jacobsens; men det tager Tid til Stavanger. —

20 Kjære Ven! hils Deres Frue fra os paa det ubekjendtvenligste
Deres hengivne

Alexander L. Kielland.

30. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Berlin. 22 Jan. 81.

Kjære Kielland!

Zelten 16 N. W.

25 Disse Linier træffe Dem forhaabentlig endnu i Norge; det er jo en daarlig Aarstid at reise paa. Jeg kan tænke mig hvilken trist pinlig Tid hele denne sidste har været for Dem og at De længes bort til nye Indtryk.

De har øiensynlig efterhaanden som de fleste andre — ladet min
30 Broder og mig smelte sammen til een Dobbeltpersonlighed for Dem, thi paa Deres Brev stod først Edvard og til en Oversætter Ziegeler

— en stakkels Fyr, mod hvem De har været lidt haard — havde De skrevet at Dr. E. Brandes havde faaet Deres »Slag« antaget ved Rundschau. (Denne Oversætters Forsøg bragte mig til indstændigt at lægge Rodenberg paa Hjerte snart at bringe den, hvad han da ogsaa lovede). Edwards store og gode Handlinger ere jo ogsaa for Tiden 5 langt større og bedre end mine. Jeg tænker, De har havt Morskab af »Lægemedler«. Jeg læste og rettede det med Fornøielse.

For Novellerterne takker jeg Dem paa det Allerbedste. Læste med stor Fornøielse igjen. Et og Andet deri er jo nok lidt ubetydeligt, men det Meste baade eiendommeligt og fint og sandt. Der 10 gives alligevel saa mange andre Synspunkter for Livet end Deres Yndlingssynspunkter. De har meget endnu at lære og det er godt; thi ny Indsigt vil fremlokke nye Sider af Deres Talent. Hovedsagen har De.

Jeg gaaer med den Plan at De skal sætte »Arbejdsfolk« i Feuilleton 15 paa eengang i Dansk Morgenblad og Norsk Dagblad. Min Broder vilde ei foreslaae Dem det første, fordi han siger de ei har Raad til at betale Dem; de er i Virkeligheden endnu yderst svagt stillede. Men De vilde sikkert kunne faae lige saa meget eller omtrent lige saa meget Honorar alligevel for den trykte Bog og fik Deres Navn 20 kjendt — hver Dag trykt — i vide Kredse. De veed vel at »Ude og Hjemme« og Morgenbladet samtidigt ere blevne bragte paa Fode.

Jeg er bleven indbudt til Byen Posen af 800 Tilhørere og til Wien af de østerrigske Studenter at holde et Par Foredrag for dem. Jeg har i Alt holdt 6 Foredrag paa Tydsk i mit Liv. Deraf har jeg faaet 25 saa stort Ry. Var jeg født her, havde jeg faaet en anden Skjæbne. De danske Studenter have endnu aldrig indbudt mig paa lignende Maade, og hvor mange Foredrag har jeg ikke holdt paa Dansk!

Hils Fruen, hvorledes taaler hun Vinteren? Vi ønske hende begge alt Godt. Hvis De bliver længe i Kbhavn kunne vi maaskee engang 30 ad Aare træffes der, skjøndt Reiseplaner lægges endnu ikke i vore Telte.

Levvel, skriv til mig. Hvo veed naar dette kommer Dem i Hænde,
thi Alt er Is.

Deres

Georg Brandes.

31. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

6te April 1881.

5 Kjære Hr. Doktor!

Netop den 22de Marts, da De skrev til mig, spiste jeg Middag hos
Deres elskværdige Moder paa hendes Fødselsdag. Det var for mig
lærerige og interessante Dage — Opholdet i Kjøbenhavn —; jeg
bestræbte mig for at orientere mig i de nye Omgivelser, jeg gaar
10 at prøve; — og alt i alt maa jeg sige, at jeg væsentlig reiser til Kjøben-
havn, forat komme bort fra Stavanger. Thi naar jeg undtager Ed-
vard og to eller tre af hans nærmeste, saa er jeg mig — rent ud sagt
— bevidst, at Mesteparten af dem, der ellers ere mine Aandsfæller
— over- eller underlegne, — de tiltalte mig ikke! — nei de tiltalte
15 mig aldeles Pinedød ikke!

Derfor er jeg saa glad, fordi jeg skal bo i Øresundsgade No. 34 —
langt ude paa Strandvejen. Der vil jeg være flittig — d. e. læse.
Skrive er vel nok; men i Længden duer det ikke for en, der ved saa
lidet som jeg. En liden Bog skal jeg være færdig med til Høsten, og
20 saa vil jeg samle mange, nye Kræfter til en stor Bog om Opdragelsen
— ja det bliver i Romanform.

Slaget ved Waterloo — var ikke saa slemt som jeg havde ventet.
De havde talt saa heftigt derom, at jeg ventede mig noget meget
værre. Jeg gjør derfor ingenting ved det; men jeg har bedet Sarauw
25 sende Rodenberg en Novellette.

Der er Haab om en Forlægger i Leipzig.

Det er sent paa Aftenen — godnat! kjære Ven! min Kone hilser,
skjønt hun vist sover for længe siden. Nu venter jeg at høre næste
Gang, om De synes, jeg er gaaet fremad i »Arbejdsfolk«.

30

Deres hengivne

Alexander L. K.

32. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Kjære Ven!

Kbhavn

d. 18. April [1881].

...

Til Spørgsmaalet om »Fremskridtet«, som jeg seer ligger Dem paa Hjerte, kan jeg ei give et saa »grejt« Svar som De ønsker, thi jeg 5 forstaaer ei Ordet nøie. Jeg har med Opmærksomhed og stor Fornøielse læst 16 Ark af »Arbeidsfolk«. Det er dristigere, kjækkere end »Garman & Worse«, vil ikke heller blive mødt med en saa tilgivende Sympathi af det fine Krapyl, men det er vel neppe kunstnerisk bedre. Den anden Bog var jo allerede god og fin. Denne er som Alt, hvad 10 De gjør, særdeles velskreven og ligesaa underholdende som skarp. Men den er lidt gammeldags skreven. Bogen er et Grundrids. Den er mere antydet end gjort. Intet er helt udført, helt gennemtegnet. Det er rigtigt at De ei giver Meningen en unødvendig Tryksexten, men jeg yndede Farverne noget mere pastost paasatte, en federe 15 Farvegivning, om jeg saa maa sige. Jeg seer Lærredets Traade gjennem dette tynde Paastrøg. Er ikke de fleste af Personerne næsten Skaller? Man seer ei ret hvordan den Statsraad f. Ex. er bleven den han er, ei engang, hvorledes den Mo er bleven saa forbandet en Kjæltring. Der er for meget Liv, for meget Vid i den raske, overgivne 20 Stil; den slaaer nu og da Skildringen selv i Stykker. Det var en Styrke i G. & W. at Biskoppen ei var karikeret; her nærme mange af Personerne, meget af Fremstillingen (som f. Ex. af Departementslivet) sig til ren Karikatur. Noget maa dog vel de Mennesker bestille. Jeg vilde havt et kompaktere Liv i Personerne, en mere objek- 25 tiv, upartisk Stil (som hos Flaubert f. Ex.). De gjør Løier med Ballet, som jo er latterligt nok, men for mange, for ungdommelige Løier. Jeg vilde seet Konturerne skarpere uden Deres Smil.

En ukunstnerisk Indvending er denne. Det er i Reglen umuligt at forudsee at en Mand, der engang har havt Syfilis, vil smitte sin Kone; 30

Sandsynligheden vil i de fleste Tilfælde være derimod, troer jeg. Dette gjør det mindre slem, at Ingen advarer Kirstine. Ligeledes er det at hun dør, en stor Usandsynlighed medicinsk talt. Men det er mig tillige kunstnerisk ukjært. Det er en Følge af Deres bløde
5 Hjerne. Hun skal ikke bøde for haardt, hun skal dø i en Art Forklarelse. Livet har haardere Hænder, Virkeligheden byder haardere Vilkaar. Der er her et blødt Sted i Dem selv. De nænner ikke at være altfor slem.

Sujettet er jo kjækt, dumdrigt næsten. Men Udførelsen er ikke
10 kjæk nok. Giv os dog Malla Bimbam, giv os dog Evelina og Mortensen fuldtud; forbyd Dem i Fremtiden ogsaa i Sligt.

De er en rig Mand og en ødsel Mand — for mange Personer. Jeg vilde have, De nu skulde skrive en Bog om ganske faa Personer, men gaa dem efter i Sømmene, analysere dem indtil Nyrene, frem-
15 stille dem i Profil og Halvprofil og en face, i alle Situationer. Dette er en høist talentfuld Skizze til en Roman; Romanen selv er der egentlig ikke. Det er antydnet, ikke gjort, som jeg skrev.

Det var Indvendingerne, som jo iøvrigt Intet betyde, hvor der er saa meget at glæde sig over. Det Positive i Figurtegningen, Land-
20 skabet o. s. v. er alt godt. Satiren glubsk og vittig. Middagen paa Landet f. Ex. Hav ogsaa megen Tak for Kapitlerne om Trækfuglene og Brevene, det er Poesi.

Det er karakteristisk for Dem at De trods Deres større Kjendskab til fransk Sprog end til engelsk, helder afgjort til engelsk Teknik
25 (Thackeray og andre beslægtede gamle) ikke til fransk. Jeg sætter den franske Teknik høiere.

Det har glædet mig hjerteligt at høre om al den Medgang De har og hvor strygende Deres Bøger gaar. Ingen under Dem det bedre end jeg.

30 De skal ogsaa see at naar De kommer til Kbhavn, vil adskillige af Skyggesiderne hos de danske Literati træde tilbage for deres gode

Sider. Det er skikkelige, uegennyttige og varmtfølede Fyre — næsten alle vore.

Jeg kysser Fruens lille Haand og trykker Deres. Levvel.

Deres

G. Brandes. 5

33. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

d. 22 April 81.

Kjære Doctor!

Mange Tak for Deres gode, lange Brev fra Kjøbenhavn. Deres »Indvendinger« har jeg læst med stor Interesse og Taknemlighed; og jeg er glad ved at kunne sige, at jeg i et og alt giver Dem Ret. 10 Det bliver mig mere og mere klart, at jeg ikke burde skrive flere Bøger af den Art. Men De kan ikke tænke Dem, hvor fristende det er for mig at lade Personerne myldre frem, bare forat tjene »Tendensen«; der er saa meget, jeg er sint over, saamegen Ondskab, jeg plent maa faa give af mig, at jeg ikke gider stanse ved de 15 Enkelte.

— Vi to — kjære Ven! vide, at naar Alexander Kielland siger »gider« saa burde han sige »kan«; thi jeg kan slet ikke skildre et Menneske nøiagtigt — ikke endnu! Nu vilde jeg netop næste Gang prøve dette: tage et Fruentimmer fra Barn og lade hende langsomt 20 gaa tilgrunde, og saa skulde der foruden hende bare være Madame Späckbom og en Søster og Broder fremme i Forgrunden. Men vil De tro, at jeg har min allerstørste Møie med at holde en Mylder af snurige Folk ude af min Plan, der er en saadan Mængde, som vil være med, og alle — synes jeg — har Ret til at faa Plads. Det er 25 som naar Beate skal ud at kjøre, saa inviterer hun i sit Hjertes Godhed de 6 første, hun træffer og bliver altid lige overrasket, naar hun ser, at en Vogn kun rummer 4.

Det skal blive en Julefortælling og det sidste Kapitel — som jeg

allerede kan ordret — skal blive et non plus ultra af Ondskab og »Tendens«.

Jeg formoder, at jeg i mit forrige Brev bad Dem sige mig, om jeg har gjort »Fremskridt« fra »G. & W.« Derved mente jeg, om mine
5 Fortrin fremtræde stærkere, skarpere i »Arbejdsfolk«. Det tror jeg nu selv, de gjør. Men jeg indser, at alle mine Mangler ogsaa er her — kanske endmere iøinespringende end forrige Gang. Naar jeg stundom ærgrer mig over, hvor de to Bøger ligne hinanden, har jeg kun den Trøst, at de ialfald ere mine egne og ikke ligne nogen
10 andens.

Det slog mig, hvad De siger om min »Tekniks« engelske Sving. Jeg vilde ogsaa ti Gange heller bære franske Vaaben; jeg har selv saa mange Gange følt engelsk Lyd i det, jeg skriver — især i det humoristiske, men jeg synes aldeles ikke om det — det lyder gammelt
15 og »ungdommeligt«.

Jeg har læst Deres Brev igjen. Det skulde dog været morsomt at faa tale sammen halvanden Time; men saa gjerne som jeg skriver Breve, indser jeg dog, at jeg maa afholde mig fra punktvis at gjennemgaa Deres Brev. Alt, hvad De siger om Bogen, synes mig
20 sandt og godt og velvilligt og jeg er taknemlig mod Dem og fornøiet med mig selv. Æqva mente imødeser jeg nu den saakaldte Kritik, — Bogen udkommer idag — De tror, jeg faar Vaps, det tror jeg ogsaa; jeg tør ikke sige Dem, at jeg glæder mig til det; thi De vilde mistænke mig for Skaberi.

25 Kristian Elsters Død har gjort et dybt Indtryk paa mig; det var en Hædersmand paa den rette Side, og vi har ikke Raad til at miste nogen.

Vi hilse Dem og Deres paa det venskabeligste.

Deres hengivne

Alexander L. K.

34. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

11 Mai 81.

Monsieur et cher ami!

Berlin. Zelten 16. N. W.

...

»Arbejdsfolk« vilde ei kunne behage i dette conservative Land og egnede sig mindst for et Tidsskrift eller et Blad. Men Deres Navns 5 Udbredelse i Tydskland er fuldstændig sikret.

Dette var det forretningsmæssige jeg vilde meddele. Det vil sige: dette kan i Tiden indbringe Dem noget. Og De bedes da, ikke at glemme den ydmyge Mægler eller Klokker som først hængte Navnet op paa den store Klokke, men bevare ham et velvilligt Sindelag. 10

For »Arbejdsfolk« takker jeg. Alt i Kbh. læste jeg de sidste Kapitler og de hæve Bogen meget. Den afrunder sig smukt.

Jeg havde Lyst til iaar at samle alle de onde Mennesker og gode Kræfter og gjøre en eller anden Julegave deraf til det souveræne Folk — »det evige Fæ, man kalder Man« (siger Flaubert) — udi 15 Norden.

Politisk seer det galt ud i Danmark og dumt ud i Norge eller omvendt, hvis De synes bedre derom. 17 Mai-Vrøvlet hos Jer er meget karakteristisk. Jeg glæder mig over at Bjørnson kom levende hjem fra Amerika. Det er næsten utroligt at han hades saa stærkt — han, 20 som er saa blød og sentimental og en saa daarlig Hader — naar det endda var Folk som mig og mine Lige, men det er vel den folkelige Stentorstemme som er dem i Veien.

Jeg arbejder en hel Del, men skriver kun Tydsk, omarbejder mine Bøger til nye Udgaver og deslige; det er ikke det morsomste Arbejde 25 eller det, jeg helst gjorde men det maa til.

Det gjør mig ondt, ei at være i Kbhavn. naar nu baade De og Jacobsen komme dertil. Men da mine Bøger paa Dansk ikke blive udsolgte i 11 Aar, er der intet blivende Sted for mig. Følgen er imidlertid desværre, at jeg brænder inde med saa meget som det kunde 30 være godt for mine Landsmænd at vide og som jeg ikke siger dem, fordi jeg ledes altfor dybt ved dem, medens paa den anden Side

Tydskerne er mig for fremmede til at jeg har nogen Interesse af at opdrage paa dem.

Jeg har for Tiden her (indlogeret ved Siden af) en fransk Ven med sin italienske Hustru. Vi lærte hinanden at kjende i 71 og have siden 5 da staaet i uafbrudt Brevvexling skjøndt vi kun have seet hinanden 14 Dage i de 10 Aar.

Vi har Sommer. Mit Humør er jævnt skidt. Ønsk Fru Beate fra mig at hun maa føle sig vel i Kjøbenhavn.

Deres hengivne

10

G. B.

35. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

Kjære Ven!

d. 21de Mai 1881.

Paa Grund af mange Forhindringer kommer vi først afsted den 15 1ste Juni. Det er fortrædeligt; først fordi det er trættende at gaa og hænge i saadanne lange Venteperioder, hvori man dog ingenting kan foretage sig; dernæst fordi Afskeden mister sin festivitas og bliver smerteligere for hver Dag, som gaar. Thi nu er her endelig bleven Vaar. Idag sad Gjøgen og gol over mit syndige Hoved ude paa 20 Malde, der var grønnere end jeg nogensinde har seet det, Havet var saa blaat som jeg er vis paa, at Sundet aldrig er, og min gamle Yndlingsgaas havde ti deilige, gule Unger. Jeg ved ikke, hvorledes det skal gaa mig: jeg hænger saa fast ved denne friske Strand. Forresten fik jeg solgt Teglværket og har nu ordnet mine Affærer 25 saavidt, at jeg beholdt en liden Klat af min Arv efter Far, og naar hans Enke dør, faar jeg en pen Klat til. Mine Søskende og Venner have sammensvoret sig mod mig og sat mig i etslags Umyndighedstilstand, i hvilken jeg befinder mig uhyre vel; og da jeg tjener mange Penge hos Hegel, er mit Hjerte lettere end det har været i flere Aar. 30 Fordi De ringede mig ind i Tyskland, vil jeg være Dem evig taknemmelig. Forat spare os alle for Ærgrelse af de frivillige Oversættere, har jeg nu sluttet Kontrakt med Capitaine C. v. Sarauw og

han har truffet Aftale med Gebrüder Paetel. Samme Sarauw har for »Arbeidsfolks« Vedkommende taget tiltakke med Forlæggeren Auerbach; Bogen kommer i næste Maaned.

17de Mai er vel overstaaet og gik med Glands. Jeg var ganske nervøs hele Dagen, forestillede mig Pøbelen trækkende om med 5 Bjørnsons Lig og mig selv talende fra hans Grav over Texten: Vi vide, hvem der dræbte ham! Nu maa jeg le, at jeg endnu en Gang har ladet mig narre: her foregaar jo aldrig noget herhjemme; Taler, Fester, Aviskjævl er det eneste, som kan trives blandt Norges Fjelde.

Ikke at jeg beklager, at de ikke rev Hovedet af Bjørnson— forstaar 10 De! det var jo godt, det gik som det gik; — men alligevel —

22 Mai.

Jeg drømte meget om Deres Hustru inat. Det var en meget smuk Dame med sorte Øine; men hun var desværre paafaldende uvenlig 15 mod mig. Spørg hende dog, hvad det skal betyde? Beate er desværre forkjølet; jeg er saa bange for yderligere Opsættelser af denne Reise.

Naar De fortæller, at Deres Bøger ikke gaar i Danmark, bliver jeg ganske skamfuld ved Tanken om, at 3000 Arbeidsfolk gik i et Par Uger og nyt Oplag paa 2000 er under Pressen! Jeg tænker mig altid, at Deres Tid maa komme; De har et altfor stort Forsprang. Vi, 20 som har lært saameget af Dem, ere etslags Tyveknegte, der trives i Skyggen af alt det Bank, De har faaet. Men vi vide det og ere taknemlige.

Deres

Alexander L. K. 25

36. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Monsieur et cher ami!

Berlin Zelten 16. N.W.

14. Juni 81

Hvis jeg nu iaar, som ifjor og tidligere, tilbragte Sommeren Marstrandsvei 4 og ei af Dyd og Pligt — for at arbeide des mere — havde afslaaet Tilbudet, saa boede vi 100 Skridt fra hinanden og kunde 30

sees en Gang om Dagen hvis vi havde Lyst. Nu iaar, da De og Jacobsen begge er i Byen, skal jeg netop være saa optaget — saadan gaaer det altid.

Hermed sender jeg Dem mit Portræt som jeg længe har skyldt
5 Dem, jeg har nylig ladet nogle gjøre. Jeg beder ogsaa Fruen ved Synet af det mindes en Reise-Bekjendt og Ven, der ikke altid fortæller »en lille Historie« men undertiden som Figura udviser kan høre andægtig til.

Jeg veed ikke ret om de 12 Tavlers Love tillade at man drømmer
10 om andre Folks Koner; dog er det formodentlig en formildende Omstændighed naar man i Drømme seer dem »paafaldende uvenlige« imod En; det er ellers ikke denne Dames Skik, hun er reserveret, men artig og sorte Øine har hun aldeles ikke. Edvard skriver til mig: Kielland lever vel og »bekymrer sig ikke om den øvrige Ver-
15 den«. Hvis derved forstaaes sammes kvindelige Halvdel, vil det vist ikke være Fru Beate ukjært ad denne Omvei at faae Bekræftelse derpaa. Hvor godt man end veed en kjær Ting, saa o. s. v. Men dersom dermed menes dansk-norsk Politik, Literatur etc. saa vinder denne Stemning ikke den ældgamle berlinske Feldmarschalls
20 Bifald.

I Stavanger forklarede De mig i den lyse Nat paa Gaden udenfor Hotel Scandinavie — hvor der var en meget net Opvartningspige — at der i Literaturen hverken gaves Skoler eller Grupper; det var
altsammen lutter isolerede Punkter. Senere skrev De til mig, at De
25 var baade »sint« og fuld af »Tendens« — hvad vel maa oversættes som en Bestræbelse, man har fælles med andre — og senere igjen i Anledning af Elsters Død at han var en Hædersmand »paa den rette Side« og at »vi« (!!) ikke har Raad til at miste nogen.

Disse Fremskridtssymptomer glædede mig, nu frygter jeg for et
30 Tilbagefald til Isolationen, grundet paa Frygten for at danske Litteratorer skulle indfinde sig Øresundsgade 34 og ville være frère et cochon.

Nei skriv et Par Artikler i »Morgenbladet« ligegyldigt om hvad, saa er De en brav Karl.

De har nu seet Jacobsen, det er 6, 7 Aar siden, han og jeg taltes ved, men han skal være uforandret i Væsen om end ellers yderst medtaget. Hvad synes De om ham? hvad syntes De egentlig om hans »Niels Lyhne«, sig mig det. Blot den ei var saa frygtelig ufrisk. Læste De min Anmeldelse af den i sin Tid? Jeg kunde gjøre en meget hvassere; men Manden er jo syg.

...

Ønsk Fru Beate at hun maa blive nogenlunde fornøiet i Udlændigheden.

Deres

Georg Brandes.

37. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn Ø.
d. 15de Juni 1881
Øresundsgade 34. 15

Kjære Doctor!

Jeg skulde just idag eller imorgen skrive til Dem, skjønt det jo var Deres Tur. Desto gladere var jeg ved at se Deres kjære Flueben imorges, — thi Deres Haandskrift forbedrer sig ikke i Udlandet, og der er mange Ord, som jeg først forstaar ved »tredie Læsning« — som vi Politikere sige. Deres Portrait var udmærket godt, og vi takker begge, idet Beate synes at mene, at hun ejer den største Halvdel deri.

Feldmarschallen maa indtil videre opføre mig i Rullerne som surnumerær — eller hvad det nu heder, naar man nok vil bibeholde sin Rang, men ikke ønsker at gjøre Tjeneste. Der er mange Smaating iveien med mig, jeg behøver Tid til at overvinde noget, og Tid til at tage nye Interesser. Men jeg vil hverken nu eller nogensinde skrive i Morgenbladet eller nogen anden Avis. Det er meget muligt, at jeg i Tidens Løb har sagt mange Dumheder om Isolation og Samarbeide; men jeg synes dog at mærke paa mig selv, at jeg mere og mere nærmer mig det første. De — kjære Ven! — er ialfald for klog til at opfatte dette som Hovmod, snarere vil De tænke paa Feighed.

Dersom De nu var i Marstrandsvei 4, hvor De burde være, saa vilde jeg forklare Dem, at intet Menneske kunde holde ud at arbeide sammen med mig i 8 Dage, thi jeg er stridig og stædig som et Æsel, og Beate siger, at jeg er bleven lidt gal i det sidste. Jeg forstaar, hvad
5 hun mener. Efterat Far døde, føler jeg en Glæde ved ingen at have over mig, der nærmer sig til Begeistring; jeg har alle Dage været — ialfald troet, at jeg var en blød, doven Person, som lod de andre raade, og specielt har jeg aldrig gjort noget uden at tænke paa Far. Men nu er jeg som beruset ved Tanken om at staa ansvarsløs op-
10 over, saa bare Tanken om, at jeg skulde faa den mindste Traad af fremmed Vilje ind i min egen Væv, bringer mig til at steile som en vrang Hest. Derfor vil jeg arbeide alene — haabende, at det, jeg udretter, maa gavne paa den »rette Side« og ikke vise mindre Mod end om jeg stod in Reih' und Glied. — Frère et cochon — siger De,
15 nuvel — det ogsaa! — det er sandelig ingen overflødig Frygt — det ved De meget godt selv. Hvilken Grund er nu Hovedgrunden? — ja hver faar tro som han vil om det.

Broder Edvard er bleven en Kjæmpe — slagfærdig og virksom, elskværdig og snil mod sine Venner. Vi sees ofte, og jeg tror, baade
20 han og min Kone gjensidig finde Behag i hinanden. Saaledes lover jeg mig megen Glæde af ham, medens jeg nok tror, at han er fortvivlet over mig mangengang, naar han ikke kan faa mig til at interessere mig for alle de politiske og literære Kampe, der optager ham. Men det vil snart give sig — tænker jeg, naar han først ser, hvor
25 absolut umulig jeg er. Idem velle idem nolle er lykkeligvis ikke Betingelsen for firma amicitia, og jeg haaber, at baade Edvard og de andre brave henede vil vænne sig til at overse det grossereragtige og lapsede ved mig, som nu engang er nedarvet i mig og tage mig som jeg er, — hvad jeg da ogsaa selv gjør med dem. Om Jacobsen
30 ved jeg endnu ikke meget; men det, jeg har seet af ham, har gjort et stærkt og sympatetisk Indtryk. Jeg vilde anse det som en stor Lykke, om han kunde komme til at holde af mig; men De ved,

han er saa taus og tilbageholden; naar da jeg snakker og snakker, og jeg saa ser denne Jammerskikkelse foran mig, saa tænker jeg: hvad han dog maa finde dig utaalelig med din vulgære Sundhed; og jeg kunde sætte mig til at græde, naar han hoster, saaat Knoklerne ryste om hinanden som i en lang Sæk. Der er noget lumpent 5 ved at være slig en Fyr som jeg. Der er mer end for et Menneske af Kraft og Sundhed i mig, og saa skal man ørkesløs gaa og se paa et Menneske som Jacobsen fortæres og slukkes ud og gaa sin Vei, men selv sidde igjen og drikke Burgunder — revnefærdig af Sundhed. Vi lever godt nu, efterat Beate har forvundet alle Flytningens og Ord- 10 ningens Besvær og Fortvivlelser. Desværre er her ikke Sol nok, men Værelserne ere forresten lyse og smukke. Jeg ser baade det kjære Hav og det forhadte Sverige; her er ensomme Spadsergange, Nattergal — à propos! den har skuffet mig. Jeg havde aldrig hørt den før undtagen i Buch der Lieder, og nu finder jeg, at den ikke er 15 saa bedaarende — eller er det, fordi jeg ikke er forelsket?

Hver Morgen skriver jeg paa min nye Bog: En Julefortælling. Den bliver kort og staar endnu uklart for mig i Midten. Vil De hilse Fru Marschallinden ærbødigst fra mig, jeg har ikke senere tilladt mig at drømme om hende. Beate raaber herind at jeg maa sige, at 20 det var »skrækkeligt kjedeligt«, at De ikke kom herop isommer.

Deres hengivne

Alexander L. K.

38. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Berlin Zelten 16. N.W.

Kjære Ven!

3. Juli [1881].

25

Hovmod er det ikke, Feighed endnu mindre — hvad skulde De være bange for — men det er den falske Fornemhed, den som de, Kierkegaard kalder »de virkelige Sandhedsvidner«, altid have været for stolte til at hylle sig i, den, hvis Prestige beroer paa at vise sig sjeldent, og aldrig paa alfar Vei. Jeg er mig bevidst, at jeg ved denne 30

Leilighed ikke taler Tendensens Sag; thi jeg vilde ønske der var mindre Tendens i »Arbejdsfolk« og De istedet skrev en ganske tendensløs Artikel i »Morgenbladet«. Jeg veed med mig selv, at jeg havde kunnet gjøre som De, jeg veed, hvad det har kostet mig at
5 nedlade mig til at skrive i Blade; men jeg har betragtet det som Pligt. Dog jeg vil naturligvis ei plage Dem og i og for sig, jeg mener, for min Interesses Skyld, er det mig naturligvis aldeles ligegyldigt.

De synes stadigt at have en hel Del mod de danske Skribenter
10 som Personer. Maaskee kjender De dem fra deres ugunstige Side. Jeg gjør det ei; thi de vise sig ei overfor mig med fuld Frihed; da jeg altid har været betragtet som en Slags Papa for Hjorden og det allerede da jeg var kun 29 Aar gammel, viste man mig en Nuance af Respekt og satte sit bedste Ben frem, naar jeg kom. De Raaeste
15 have aldrig sagt et raat Ord, naar jeg var tilstede; jeg har aldrig hørt noget. Derfor er jeg en daarlig Dommer over deres Skyggesider.

At tænke sig, at De aldrig før har hørt Nattergalen! og at De dømmer saa koldt om den! De var saa sikker paa Deres »naturlige«
20 Overlegenhed over mig, at De, blot fordi jeg fortalte Deres Frue et Par Anekdoter mens vi kjørte over Jæderen, — som jeg har bevaret det mest levende Billede af — fraskrev mig (og hende da ogsaa) al Natursands. De skulde nu ei være saa sikker paa det; thi hvad jeg kjender og forstaaer af Naturen — det elsker jeg saa fuldt
25 som nogen Romantiker i den værste Tid kunde gjøre det. Og her har jeg lidet at trøste mig med; thi denne By er en stor Tarm fuld af Sand og Menneskene har smaa Tarme fulde af Sand. Sligt er godt at slaes med, men ikke Stort for et »følende Hjerte« som man sagde 17hundredeoghvidkaal. Et Par Retfærdige findes der dog
30 baade i Masculinum og Femininum.

Det er alligevel et skrækkeligt sandt fransk Ordsprog: Hvor er Lykken? Der, hvor vi ikke er.

Ernst meddelte mig en Gang, at De havde paataget Dem at udgive Efterladenskaber af Kr. Elster og at De havde anbefalet ham en Bog af samme. Jeg vilde ønske De vilde sende mig den Bog; jeg havde megen Sympathi for Manden. Kjender De maaskee mit Forhold til ham? Seet ham har jeg aldrig, men jeg skrev i Anledn. af en 5 af hans første Artikler i 1869 til Norge til Aftenbladets Red. og spurgte hvem »K. E.« var og skrev til ham og takkede ham for hans gode Artikel og sagde ham at han havde Talent og at hans Artikel var bedre end min. Siden sveg han mig naturligvis og løb over til R. Nielsen, Rud. Schmidt etc. eller rettere, han havde vel dengang en 10 anden Overbevisning. Saa anbefalede jeg ham paa hans Anmodning ifjor til et Reisetipendium, som han ei fik, skjøndt jeg udtrykkelig i Anbefalingen havde skrevet, at han, saavidt jeg vidste, i ingen Henseende delte mine Anskuelser. Han skrev mig et smukt Brev til, da han ei fik Legatet — for det Tilfælde at De skulde ville udgive 15 hans Breve.

Jeg arbejder særdeles meget, i Grunden altid, og mest fortæres jeg af Kampen med det fordømte fremmede Sprog. Jeg har i denne Tid skrevet hele 1ste Del af Hovedstrømninger om paa Tydsk til dens nye Udgave. 20

I denne Uge kommer endnu en af Deres smaa Noveller i Tribünens Feuilleton. Sarauws »Arbeiter« har jeg faaet og har lovet at anmelde det alt i »Tribünen«. Bar er broderløs Bag.

Sig til Fru Beate at det skjærer mig i Hjertet, at dumt Slid netop iaar forhindrer mig i et Samliv med Dem og Deres. Se til at synes 25 lidt bedre om Kbhavn, bliv der nogen Tid; saa komme vi. Eller kom De til Berlin!

Min Kone har intet imod at De drømmer om hende; Koner har aldrig noget mod at andre Mænd end deres egne drømmer.

Levvel kjære Ven og skriv til en Iso- og Exileret. 30

Deres

G. B.

Hvad er Jacobsens Adresse?

Det fornøier mig at De ogsaa har lært mine Forældre at kjende. De Gamle har døiet en hel Del ondt med os og af os tidligere. Nu gaaer det jo lidt bedre.

5 39. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn Ø.

d. 11 Juli 1881

Øresundsgade 34.

Kjære Doctor!

Jeg har ikke behøvet at ransage mit Hjerte saa særdeles nøie, forat give Dem Ret i, at det rammer mig, hvad De siger om den
 10 falske Fornemhed; og at denne — den falske Fornemhed — ikke sømmer sig for »de virkelige Sandhedsvidner« —, det er jeg ogsaa overbevist om. Men hvad jeg slet ikke kan forstaa er dette: De vilde ønske, at der var mindre Tendens i Arbeidsfolk, og at jeg istedet skrev en ganske tendensløs Artikel i Morgenbladet. Hvor ialverden
 15 kan De dog sige sligt — Doktor! lad Arbeidsfolk have, hvad Feil den vil, men den er dog et ærligt, patriotisk Arbeide, fremgaaet af stærke lange Indtryk lige fra min Barndom; jeg er født blandt disse »Arbeidere« — jeg kjender og hader dem. Desuden er Bogen forsaa vidt modig som jeg var mig bevidst, at jeg ved den satte mit fornemme —
 20 hidtil farveløse Navn paa Spil; jeg vidste, at jeg brød med en Mængde kjære Forudsætninger i mit Liv, som De ikke kjender; men jeg troede ogsaa, at jeg var ualmindeligt heldigt stillet hjemme netop i Retning af at gjøre et saadant Arbeide. Og naar jeg saa kommer fra et saadant Arbeide — selv om der er blevet formegen Tendens i det, saa
 25 skal jeg høre af den gamle Feldmarschall, at det var bedre, jeg havde skrevet hvadsomhelst i en dansk — i en fremmed Avis! Men saa sig mig dog — i Fandens Skind og Ben! — hvad er dette Morgenblad? Er jeg et Fæ — er jeg splittergal, naar jeg tror, at det er et ganske almindeligt politisk Blad for dansk Politik? et Blad, hvori
 30 — det har jeg hørt med egne Øren — hvori man ikke tør tage anerkjendte glimrende Ting af Frygt for den eller hin Abonnent; hvis tre

Redaktører jeg selv har seet sammen — halvveis Fiender, halvveis Skuespillere, — uden Forstaaelse, den ene foragtende den anden, — kort sagt: et Blad som ethvert andet politisk Blad — kanske noget bedre redigeret. Eller skulde denne danske Avis virkelig være et Fænomen i min Tid, i hvis Spalter der skulde være mere Nytte at gjøre end om 5 jeg paa egen Haand gennemroder det Samfund, jeg kjender, og hvor der ialfald findes Feldter, som jeg kjender bedre end nogen anden. Nei Doktor! — her maa De tage Feil! — og naar De netop i samme Forbindelse siger, at det har kostet Dem meget at »nedlade« — Dem til at skrive i Blade, saa er det noget, jeg saa uendeligt godt 10 kan forstaa. Thi der er faa Ting saa pinlige for mig som at se Dr. Georg Brandes »nedlade« sig til at skrive sig op i Smaastumper for et Blad, som er idag og imorgen kastes i Ovn. Det er nu min Mening, og tag mig det ikke ilde op, at jeg — nei hvorfor skulde jeg gjøre en taabelig Undskyldning? — det vilde jo være, somom De 15 nogensinde var en trykkende Feldmarschall. — De danske Forfattere gaar det allerede meget bedre med; jeg lærer at sætte Pris paa dem efterhvert, — dog tror jeg fremdeles, de fleste af dem kunde have godt af lidt af min falske Fornemhed uden at de derved tog Skade som virkelige Sandhedsvidner. Denne uartige Spas gjælder ikke 20 Edvard og Jacobsen, der ere patentfine.

Min Kone hilser paa det venskabeligste.

Deres hengivne

Alexander L. K.

40. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

[ca. 15/7 1881] 25

Kjære Ven!

Misforstaaelsen er barok. De troer for Alvor, jeg et Øieblik har ment, at Arbeidsfolk gjerne kunde være uskreven hvis De blot til Gjengjæld skrev Bladartikler. Jeg maa have skrevet galt og De have læst galt. Mit »i Stedet« (hvis det staaer der) maa have betydet 30 »istedenfor det plus ultra af Tendens, der er i Arbeidsfolk saa jeg

gjerne en tendensløs Artikel i Mrgbl.« De har ikke Lyst at skrive deri og min Opfordring være usagt; der er ikke mere at sige derom. Men jeg synes det er urigtigt af Dem at gjøre meget ud af Æmnet »en dansk, en fremmed Avis« (jeg har i to Aar skrevet stadigt til
5 Christiania Dagblad), ligeledes at lægge saa stor Vægt paa de Forsigtighedshensyn Bladet maa tage og paa Redaktørernes ringe Forstaaelse af hinanden. Jeg holder selv ikke af at man skjærer mig 20 Linier ud af min Text eller lignende, fordi man f. Ex. ei tør trykke Ordene »den rene Friheds- og Fremskridtsfrase« eller lign., men jeg
10 finder mig deri fordi jeg seer og billiger Øiemedet, at skabe et nyt og bedre Venstre, at skyde Breche i Kjøbenhavns stupide Conservatisme. De træffer ikke Nuancen rigtigt, naar De siger, at de tre Redaktører »foragte« hinanden. Foragt er der ikke Tale om, ikke om Ringeagt engang. Høist agter man Bergs litterære Evner temme-
15 lig ringe, men han gjør jo selv ikke nogen Prætension i den Retning. De veed, at man i nyere fransk Malerkunst sætter Kunstens egentlige Opgave i (og derfor den høieste Pris paa) at træffe hver Tings Localfarve ganske nøie, saa den staaer ganske klar, ubrudt, netop som den er i Naturen. Først derved virker hele Billedet sandt. Det
20 skal være yderst vanskeligt at opnaae denne Nøiagtighed, hvorpaa for Malerne Alt beroer. Det forekommer mig at der gives en lignende og ligesaa værdifuld for den psykologiske Opfattelse af Mennesker og Ting. Jeg har den altid for Øie, hvor langt jeg end er fra i Praxis at besidde den. Jeg synes at De — under Indtrykket af mit
25 uheldigt affattede Brev — har tabt dette Ideal af Sands for menneskelig Lokalfarve afsyne i Deres Dom over det hele litterær-politiske Venstremaskepi. Og der er noget deri, som er karakteristisk for Dem, thi De er saa ung, saa heftig, saa hurtigt dømmende, saa meget mere Poet end Kritiker, at De overhovedet har svært ved at træffe Nuan-
30 cen (i Ros som i Dadel, i Gjengivelse som i Satire). Hvad der i »Arbejdsfolk« ikke er helt lykkedes, hint ovenomtalte »plus ultra« beroer derpaa.

Mine egne Smaa-Artikler fortjene jo ikke bedre end »at være idag og imorgen kastes i Ovn« , jeg har ingen Medlidenhed med dem og knap med mig selv, at jeg skriver dem. De læses idetmindste af et Par tusind Mennesker mens mine danske Bøger med Møie tilerobre sig de 600, der dække Boghandleren. Og det Meste i Bøgerne duer 5 heller Ingenting. Det er og bliver dog kjedeligt, at jeg ikke havde Tid og Raad til at komme til Kbhavn til Sommer. Jeg havde saa gjerne seet, at vi var komne til at omgaaes Dem og Fruen.

Vi er nu her meget alene, da næsten alle vore Bekjendte ere borte fra Berlin. 10

Levvel.

Deres

G. Brandes.

41. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn Ø.

d. 18de Juli 1881.

Øresundsgade 34. 15

Kjære Doktor!

Mange Tak og hjertelig Tak for Deres smukke, fine Brev, som jeg blev ganske forskrækket over at modtage saa snart; jeg er ikke vant til at bo paa Kontinentet, hvor Posten gaar saa fort.

Med Hensyn til Elsters literære Efterladenskab, staar Sagen saa, at Hegel har bedet mig være Udgiver. Denne for mig fuldstændig 20 nye Rolle ængster mig jo lidt; men jeg vil gjøre mig al mulig Flid, og jeg er selvfølgelig glad og taknemlig for ethvert Vink eller Ord fra Dem. Endnu venter jeg paa, at hans Ven — Pastor Just Ebbesen i Trondhjem skal samle Tingene og de biografiske Noter; thi jeg kjendte igrunnen ikke Manden og har aldrig læst andet af ham 25 end de to sidste Bøger.

Det er Synd, at Farlige Folk slet ikke synes mig at vække Opsigt nok; Aarstiden er jo uheldig. Jeg vilde saa inderligt gjerne, at det norske Morgenblad skulde skjælde ham ud, saaat jeg kunde faa

Anledning til en skarp Fortale. Var ikke De tilfreds med Bogen? — det er bare Synd, at han ikke har havt nogen ved Siden, som kunde befriet ham for hin skrækkelige Kvinde fra Indianien. —

Vore Venner her gaa omkring med et lidet Smil ianledning af
5 Redaktør Topsøes Død. Men Edvard og jeg ere blevne enige om, at man aabent tør glæde sig ved en Fiendes Død; naar vi alle byde Døden den samme Chanse, kan vi jo uden Samvittighed glæde os over, at det blinde Træf rammer efter vor Smag.

Jeg for min Part kjendte kun Manden som Forfatter og som saa-
10 dan havde jeg store Tanker om ham; jeg satte ham næst Jacobsen — det vil sige: jeg lod der være et stort Mellemrum, hvor der ingen kom, og saa kom Forfatteren til hin Reise paa Donauen, Musikanten og Damen, som laa i sin Lænestol, og som nok syntes, hun kjendte disse Toner og at de underligen bevægede hende; men hun reiste
15 sig ikke op, forat se ned i Slotsgaarden. Det er det, jeg beundrer i den Novelle, at hun ikke reiste sig. Det er den Overlegenhed, der nægter sig hele den Hverdagseffekt, som her ligger lige for Haanden; det, at Forfatteren har Hjerte til at lade hende blive liggende, at lade dem saaledes gaa hinanden forbi i Mørke — det synes jeg er et
20 sikkert Tegn paa, at han var en Kunstner af Rang. Drachmann har nok skrevet Vers over Topsøe, og Fredsmægleren Borchsenius optager dem næste Søndag i Ude og hj. Han forklarede mig omstændeligt, at dette gjorde Alles Hjertelag Ære; men jeg tilstaar, at jeg ikke var saa inde i Forholdene, at jeg forstod det; der var nemlig
25 noget om Drachmanns Koner med i det, og da gaar det altid rundt for mig.

De kunde ikke engang komme hertil, om saa alt ellers var iorden, for denne stygge Epidemi; den nærmer sig nok ogsaa til os nu — hører jeg. Men det som er værre end Epidemien og alt andet —
30 det er, at det ser saa daarligt ud med Jacobsen. Vistnok siger man mig, at han har været ligesaa daarlig før; men jeg kan dog ikke faa

det af Hovedet, at det gaar altfor fort nedad med ham. Jeg ved aldrig, jeg saa hurtigt er kommen til at holde af nogen Mand som Jacobsen, og jeg ved slet ikke, hvad jeg skal gjøre, hvis han nu dør. Min Kone hilser Dem venskabeligst; vor Hilsen til Fru Brandes.

Deres hengivne Ven 5

Alex. L. K.

42. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Tostedt i Hannover

[Brevkort:]

[2/8 1881]

Kjære Kielland!

Det var selvfølgelig ikke Meningen, at De skulde forære mig 10
Bogen, men nu er det skeet og jeg takker Dem ret meget. Jeg maa
sige Dem, at den har grebet mig overordentligt, langt over Forvent-
ning. Thi Tora Trondal lovede ikke dette. Jeg læste den med Hen-
rykkelse og i Spænding. Jeg synes ei den er bleven bedømt varmt
nok. Sig mig, hvis De veed den, Enkens Adresse. Jeg vilde gjerne 15
skrive hende til. Jeg har saa ondt af hende. Det viser sig nu at det
var en Skjændsel for Norge at Elster fik Afslag paa den Smule
Legat, han søgte om og hvortil Ibsen og jeg anbefalede ham for-
gjæves. Hvad bliver der af den stakkels Kone, hvad har hun at leve
af, er der Børn? Kan jeg ei gjøre Noget? Skrive om Bøgerne for at 20
faae dem solgte? Svar mig omgaaende paa et Brevkort hvis De har
Brug for de Breve, jeg har fra Elster, før d. 15de Oktober; thi jeg
maa da skrive strax til Berlin, da de ellers lukkes inde i et Jernskab
saalænge, sammen med mine andre Breve. Dog maaskee skal hans
Efterladenskaber ikke udgives lige strax. I hvad Maaned er han død? 25
Udkom Bogen efter hans Død? Det er slet ikke sandt at han er
direkte paavirket af Dem, synes jeg. Bj.s nye System spiller lidt ind,
men han er selvstændig. En mandig, alvorlig, lidt sen Natur. »Den
pietistiske Atheisme« som J. P. J. taler om. Skriv til mig.

[Underskrift mangler]

43. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn Ø,
d. 3die August 1881.
Øresundsgade 34.

Kjære Ven!

Naturligvis var det ikke Meningen; men jeg kunde dog ikke lade
5 Leiligheden gaa forbi til at gjøre en saa god Foræring. Og jeg er saa
glad over, at De ogsaa er henrykt over Bogen. — Det er idag min
ældste Søns Fødselsdag og vi skal kjøre en Tur i Skoven, saa jeg vil
bare kortelig svare paa Deres Spørgsmaal.

Enkens Adresse er vist bare Trondhjem; men sæt dog for Sikker-
10 heds Skyld Pastor Just Ebbesen til; han er hendes Mands Ven og
vist hendes Formynder — eller hvad det heder.

Hendes Økonomi er vist daarlig; der er Børn, men jeg ved ikke
hvormange. Beate tror, der var 5.

Hvorledes det bliver med Udgivelsen af hans Efterladenskaber,
15 kan jeg ikke saa nøie vide. Min Tanke var, at det skulde være ude
til Jul. Nu skrev jeg forleden til Ebbesen, at han maatte skynde sig.
Det vilde vist være godt, om vi fik nogle Breve med, iethvertfald
vilde jeg være Dem taknemmelig, om De vilde sende mig Deres —
hvis det ikke er altfor meget Bryderi —; hvis de saa ikke blev brugte,
20 saa var der jo ikke værre i det.

Han døde før jeg reiste hjemmefra — jeg tror, det maa have
været (Marts eller) April. Bogen kom først flere Maaneder efter.

Vognen kommer; de Smaa staar og tripper; hjertelig Hilsen.

Deres hengivne

25

Alexander L. Kielland.

44. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Tostedt. Hannover
[17/8 1881].

[Brevkort:]

Kjære Ven!

Som De formodentlig af det norske Dagblad har seet foretrak jeg
30 efter modent Overlæg at skrive om Enken istedenfor til hende —
det sidste havde kun været en tom Condolence medens dette havde

en praktisk Betydning, og jeg har allerede havt Brev fra Norge hvoraf jeg slutter, at det er lykkedes mig at sikre Enken en Storthingspension. Saaledes er da idetmindste lidt gjort for vor fælles Protégé's Efterladte og Opmærksomhed henledet paa Bogen. Rigtignok blev tillige en af de Artikler skrevet som De saa nødvendig seer af mig. Men er det dog ei en formildende Omstændighed at jeg har tre tyske og to danske Bøger paa een Gang i Trykken eller under Arbeid til Trykning. — Jeg lever her i absolut Ensomhed, kun arbejdende, med smaa Ændringer, smaa Forbedringer. Jeg vilde gjerne gjøre min Bog om Lassalle til en Velasquez. Men jeg savner tidt Oplysninger og maa vente saa paa én Oplysning, saa paa en anden. Mine Smaapiger have Kighoste og de og deres Moder, som mister sin Nattesøvn, lide en hel Del derunder. De er en brav Karl, den eneste af mine Venner, som svarer mig, naar jeg skriver. Da jeg lever her paa Heden, har jeg intet Morsomt at meddele. Jeg er bleven opfordret til at holde Foredrag i Vinter i Berlin, Wien, Posen, Bremen, Frankfurt am Main og jeg er bleven helt oversat paa Russisk under store Lovtaler af de Indfødte. Jeg egner mig godt for det unge Rusland. Lev rigtigt vel, mit Knæfald for Fruen, tænk imellem paa mig.

[Underskrift mangler]

20

45. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn Ø.

d. 21de August 1881

Øresundsgade 34.

Kjære Ven!

Det kan nok være, at der er dem blandt Deres Venner, som ikke svarer ordentlig paa Deres Breve, — Folk er ubegribeligt træge til at korrespondere —; men jeg kan dog glæde Dem med den Forsikring — og det maa glæde Dem, at alle som en i disse Dage sige: Nei den Georg Brandes er dog en herlig Mand! Og det er, fordi De slog til Lyd for Elster. Allesammen har paany faaet Følelsen af, at De vaager over os som et Forsyn, og De gjør mig ganske flau, naar De

30

siger, at det var igjen en af de Avisartikler, som jeg saa nødtigt ser af Dem.

Endnu har jeg ikke faaet Elsters Papirer, og jeg vilde gjerne have dem snart nu. Thi min Julefortælling bliver ganske færdig — to
5 Gange skrevet — om fire Dage; og saa vil jeg til Jylland.

Deres Broder har jeg seet skammeligt sjældent; han har været saa optaget med Flytninger og Rigsdagen, og jeg kommer ikke saa ofte til Kongens Nytorv, efterat jeg har lært at barbere mig selv. Imidlertid er han nu kommen iro, og jeg vil gaa til ham imorgen; han
10 har flere Gange talt om, at han skulde have Lyst til at prøve, om vi to — han og jeg — kunde faa Garman & Worse omskaaret til en Komædie; det skulde være morsomt; nu har jeg Tid nok.

Om min nye Fortælling er der ikke stort at sige; jeg er bange, den er ikke meget betydelig. Saraauw oversætter den nu; han siger,
15 han har Rodenbergs Ord for, at den skal komme i D. R.; — bare den ikke bliver for ufin for disse tærtefine Tyskere. Jeg læste nylig en Artikel om Reformationen af Zola, som har gjort et stærkt Indtryk paa mig; jeg er bleven bange for, at Snerperiet skal snerpe sig ganske sammen om os, saa vi tilslut ikke taaler andet end Sukker-
20 vand i Literaturen. Og i Tyskland og England er det jo endnu værre end hos os? Da jeg var hjemme i Stavanger, syntes jeg, vi i Norge var de største Høns under Solen; nu begynder jeg at finde, at der er adskilligt af respektabel Alvor blandt os. Saa er der rigtignok lige ved Siden deraf en Bornærthed uden Lige; men man tør virkelig
25 der sige sin Mening friere end i Kjøbenhavn — ialfald.

Det er en ren Misforstaaelse, som jeg maa prøve en Gang for alle at faa udryddet hos Dem — denne: at jeg skulde mene, De »skrev Dem op« i Smaaartikler — i den Forstand, at De skulde forsømme Deres større literære Virksomhed. Det mener jeg jo ikke; jeg ved
30 jo, De er en ren Djævel til at arbeide og jeg, som dovner mig saa godt, skulde nu sidst komme med sligt. Nei — jeg mener bare, at det er Synd, at De behøver det, det er Synd for Dem som det er Synd

for en Ridehest at anvendes til Pløining. Det var ellers et yderst daarligt Billede, eftersom det var det bedste, Ridehestene kunde tage sig for: at pløie; men De forstaar Meningen.

Vi har det alle godt, og haaber, at Deres Smaa ere friske igjen. Har man Kighoste om Sommeren? Beate sender sin Hilsen til Dem 5 og Fru Brandes — jeg ogsaa.

Deres

Alexander L. K.

46. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

21 Sept. 81.

Kjære Kielland!

10

Det gjør mig ondt at De længes til Norge, thi jeg har dog mere Ud-
sigt til at træffe sammen med Dem, saalænge De er i Kjøbenhavn
end naar De er i Stavanger igjen. Vær imidlertid noget paa Deres
Post mod at troe for meget paa denne Længsel. Thi man længes som
bekjendt altid bort. Da De var i Norge, længtes De ud. Le bonheur 15
est où on n'est pas. Jeg nærer god Tro til Deres Fortælling, — paa
Forhaand, thi De har intet meddelt mig om hvad den dreier sig om.
Det undrer mig ikke at De finder Tonen stiv og forhyklet i Kbhavn,
selv i Smlgn med Norge; jeg veed rigtignok ikke, i hvilke Kredse De
kommer, men jeg tænker mig at Tonen i enkelte er Dem vel grov, i 20
andre for snerpet. Vi lider under, at de Skribenter, som ere mest en
vue hos os, bekjæmpe Snerperiet ved en vis Raahed i Udtryks-
maaden, som skræmmer Folk tilbage i Snerperiet. Og saa lider vi,
som De rigtigt føler, først og fremmest under denne aandelige Syffilis,
som kaldes Protestantismen. Den tager efterhaanden Freidighed, 25
Røst, Frugtbarhed, Kraft fra Menneskene og gaar i Arv som den
anden fysiske Dito. Og i ingen Lande grasserer den saa galt som i
de skandinaviske. Det er deprimerende, i Chr. Dagblad at læse de
norske Høireblades Udgydelser.

Dog hvad jeg vilde sige, var dette, istedenfor at længes hjem og 30
ærgre Dem utilstrækkeligt i Kjøbenhavn, saa brug Leiligheden til

grundigt at studere Menneskene der i Smlgn. med dem, De kjender. Istedensfor at ængstes over at der i nogen Tid ei falder Dem Bogplaner ind saa saml Iagttagelser over »To Byer« som Dickens siger, og Bogen vil komme af sig selv. Det har jo ingen Hast. Jeg synes det
5 maa være morsomt for Dem at sammenligne Høire, Venstre, Pressen, Religionen, Officererne, Literatorene, Kjøbmændene, Universiteterne o. s. v. i de to Lande. Der er saa stor Lighed og saa meget Fællesskab, at Forskjellene er interessante og lærerige. Man kan f. Ex. slet ikke paa den Maade sammenligne Tyskland og Dan-
10 mark. Ligheden mangler; der maa være Grundlag.

Her er iøvrigt næsten frygteligt nu. En almægtig, triumferende Reaction, et slappet, gammelklogt Folk, en Løsladen af Massernes bestialske Instincter, som det rent kjøteragtige Jødehad, og samtidig et evindeligt Halleluja af de Fineres servileste Lidenskaber, den
15 næsegruse Keiser- og Hof-Tilbedelse, den modbydelige monarchiske Fuldskab. Ak!

Jeg lever for Tiden ganske ene og seer slet Ingen, melancholiserer sygeligt.

Af Deres Brev seer jeg at Elsteraffæren er kommet i det rette Spor.
20 Jeg vidste kun at der gaves mindre Arbeider af ham; selv har jeg imidlertid ei læst et eneste af dem; de stod i Tidsskrifter, jeg ei saa. De kan naturligvis med største Lethed besørge den Smule Udgivelse.

Idag sendtes mig Deres »Garman & Worse« paa Tydsk; den tager
25 sig glædelig godt ud; ærgerligt er kun den lille Forlæggers dumme Geschwätz. Nu er De jo helt overflyttet paa Tydsk. Gratulerer.

Glæder det ikke ogsaa Dem nu, hver Gang B. B. optræder offentligt. Jeg synes, han har vundet meget i de sidste Aar. Før han blev Fritænkter, var han selv altid Midtpunktet og det egentlige Formaal
30 i alt hvad han sagde og gjorde; siden han har faaet Øinene op, føler han sig selv som en Tjener af Ideer. Fortræffeligt egner han sig til Folketaler. Gid der var saadan en Mand i Danmark. Jeg havde

nogle Betingelser for at virke ogsaa politisk; men i den sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede regnes en Mand af jødisk Afstamning ikke som tilhørende sit Folk, han kan ei tale i dets Navn eller paa dets Vegne eller for dets Sag, da det selv ikke vil betragte ham som hørende til. Naar jeg blader i Heines Bøger, synes jeg, Europa var 5 videre i 1830. H. var en svært stor Mand.

Venligst Hilsen til Fruen fra Huset Zelten 16.

Jeg trykker Deres Haand.

Deres

G. B.

47. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn Ø. 10
d. 29 September 1881
Øresundsgade 34.

Kjære Doctor!

De er rigtig snil, som skriver saa jævnt til mig, uagtet jeg ser, Deres Humør er alt andet end jævnt. Alligevel er jeg ikke langt fra at misunde Dem Deres Ærgrelser; thi — tænk Dem! jeg gaar endnu omkring 15 uden nogen ny Ide i mit syndige Hoved. Det nytter slet ikke, at De beroliger mig eller giver gode Raad; jeg maa hjem. Foreløbig reiser jeg til Jylland. Jeg tænker De — som alle mine Venner — er kjed af denne Reise allerede paa Forhaand. Men jeg glæder mig hver Dag som til Juleferierne fordom. Hvorfor Fanden jeg ikke er reist for 20 længe siden?

Jo — først er der nu dette med Elster. Jeg venter paa, at »En fremmed Fugl« skal blive færdig i Bergensposten. En Fortale havde jeg gjort, som Deres Broder og Jacobsen har gjort saa forskrækkeligt Nar af. Det, som stod i den, skulde udelades; og det, som var ude- 25 ladt, skulde staaet der; Stilen var som den Berlingske Tidende.

Tiltrods for min sædvanlige Trodsighed, og siden det jo bare gjalt Enken Elster og ikke mig, har jeg indrømmet Rigtigheden heraf. Nu skriver jeg da en ny kort simpel Biografi og siger, at Meningen med Bogen er bare at skaffe et Julebind til Fordel for Enken, 30

og Meningen med Biografien er, at skaffe en Smule Underretning for de mange, der nu interessere sig for Elster uden at kjende noget til hans Person.

Det er klart, at jeg ikke formaar at give nogen literær Kritik,
5 noget jeg da heller ikke mente. Samlingen skal hede: Solskyer og omfatte de fire Fortællinger: Solskyer, En Korsgang, En fremmed Fugl og Kjeld Horge (Manuskript).

— Min Længsel er ikke af den Art, der lader sig tale tilrette med:
»Dort, wo du nicht bist, dort wohnt das Glück!« — thi jeg ved meget
10 vel, at det ikke er Lykken, som venter mig, jeg søger hellerikke efter den. Men jeg tror, det er det gamle Familieblod, — Trangen til at træde paa sin egen Jord, til at være der, hvor jeg hører til, hvor der staar en Plads aaben for mig. Vel ejer jeg ikke stort; men det kan være ganske det samme; saasnt jeg er paa Hjemmets Grund, ejer
15 jeg hver Sten; og jeg hænger ved tusinde smaa Klør fast i det hele. Her er jeg aldeles paa Vildspor; det er værre end i Paris, for der var jeg absolut ukjendt og levede som en Prinds incognito. Her er jeg halvvejs kjendt, men meget mere fremmed end i Paris. Det er det latterligste og pinligste jeg kan tænke mig, naar jeg anskues som
20 Digter! — jeg er ti Gange mere Teglblænder.

Jeg deler Deres Glæde over Bjørnson. Nu er han ogsaa fornøiet selv, og han passer nu for Norge som det er. Men De — kjære Ven! passer ikke for Danmark som det er, hvilket er saare uheldigt for Eder begge; det er ondt for Dem, men værst for Danmark.

25 Deres
Beate hilser. Alexander L. K.

48. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

[Poststempel: Berlin
30/12 1881]

[Brevkort:]

Kjære Ven!

30 Tak for al udvist Gjæstfrihed; og lad mig benytte Aarsskiftet til at frembære mine bedste Ønsker for Fruen og Dem, og optage Traa-

den. De har maaskee hørt at jeg har været og er noget afkræftet. Dette min Tausheds Aarsag. Siden vi saaes, er jo ikke meget skeet. Deres »Else« er kommen ud og jeg takker paa det Bedste for den; jeg saa engang i et Brev, at den skulde være angrebet i Dagbladet. Havde De blot sendt mig Nummeret, havde jeg kunnet tage det med 5 paa min Samvittighed forleden. Jeg vilde ønske, man i Danmark polemiserede langt skarpere. En skøn Dag bliver man ellers dog sat til Vægs og kan takke sig selv derfor. I Danmark svarer man aldrig paa Angreb; man kan det undertiden daarligt selv, men en Anden burde altid gjøre det paa den Angrebnes Vegne. Og adskillige Mod- 10 standere burde tilintetgjøres : man burde koldblodigt knuse Knoglerne paa dem. Men der er desværre ingen Organisation og liden Galde. Hører De til dem, Gengangere har gjort et dybere Indtryk paa? Jeg, ja og nei.

Jeg haaber hele Huset i Øresundsgade gaaer med freidigt Mod 15 ind i det nye Aar og beder Dem meget hilse Fruen, Børnene og »Excellencen«. Levvel.

[Underskrift mangler]

49. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn, Ø.
d. 12te Januar 1882. 20
Øresundsgade 34.

Kjære Ven!

Tak for Deres Brevkort. Glædeligt Nytaar for Dem og Deres.

Mens jeg husker det, maa jeg dog spørge, hvad De synes om, at Ibsen har skrevet Takkebreve til Winkel-Hornet og Erik Bøgh for Anmeldelser, som jeg tilogmed hører vare tvivlsomme nok? Det er 25 dog meget besynderligt. Endvidere har han spurgt Hegel, om den haarde Medfart i Bladene havde skadet Afsætningen. Den gamle Heire vred sig og snoede Benene om hinanden — ja spurgte endogsaa mig tilraads, om han turde svare Ibsen, at Afsætningen virkelig havde lidt; fra Cammermeyer i Kristiania var der f. Ex. kommet 30 500 Exemplarer tilbage — hele Commissionslageret — ja C. bad endog

Hegel ogsaa tage noget af »den faste Regning« tilbage! Jeg mente naturligvis, at Ibsen maatte være gammel nok til at taale Svar paa et Spørgsmaal.

Om jeg hører til dem, Gjengangere har gjort et dybt Indtryk paa?
5 — ja! men mere som et Billede af Ibsen end af Livet. Jeg ved aldrig, at jeg saa stærkt og vedholdende har henført et literært Arbejde til Forfatteren; naar jeg tænker paa Gjengangere, tænker jeg hverken paa Fædre, Mødre, Sønner, Ludere eller Præster, men bare paa Ibsen. Denne Ophobning af Rædsler interesserer mig — rent ud sagt —
10 mindre for sin egen Skyld end for det Indblik det giver mig i denne fine, forsigtige, dekorerede, lidt snobbete Person, der ligesom Nora altid har gaaet med en hemmelig Lyst til at sige »Pinedød« midt opi al Finheden, — og som nu har faaet Mod — Gud ved hvorfra til pludseligt at skaffe sig Luft i et vildt Anfald. Thi i selve Anfaldet er der
15 mere Vildhed end egentlig Kraft — synes nu jeg.

Dernæst tænker jeg meget paa, hvad literær Virkning denne Bog vil have. Først vil den være en Lynafleder for os alle, og gjøre os det muligt at gaa langt videre end vi før kunde. Dernæst vil den være en Fristelse for smaa Hoveder, der af den ville fange Mod til at stable
20 store Rædsler op i bitte smaa Dynger. Den har givet »vore Fiender« Vand paa Møllen, den har skræmt »vore Venner« og vore Halvvenner; men ved at ligge til den opvoxende Slægt, vil den styrke de kommende Slægter i Rygraden, og give dem ganske anderledes Føde for Livet end det Slik, hvormed vi opfødtes. Deres Anmeldelse læste jeg
25 med Interesse, skjønt jeg nok syntes, De gik lidt udenom; Polemiken ved De, jeg ikke forstaar.

— I Julen havde vi det morsomt — mit Hindernissen. Thi Kitty blev just i de Dage opereret (min Søster, som kom hertil fra Paris, forat opereres i Næsen) og det faldt jo lidt ubekvem i Huset, hvor
30 ogsaa Jacobsen boede. Men senere blev det bedre; Jacobsen blev her i 3 Uger, og vi vare saa glade i ham. Nu besvarer jeg i et Par Dage alle mine Breve og saa begynder jeg min nye Bog: »Skipper Worse«;

men hvorledes den skal kunne være færdig til Vaaren, det forstaar jeg rigtignok ikke.

Min Kone hilser paa det venskabeligste baade til Dem og til Deres Frue; jeg ogsaa!

Deres hengivne 5

Alexander L. Kielland.

50. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

26. Febr 82.

Kjæreste Kielland!

Vi have temmelig længe ikke hørt fra hinanden. Jeg har i den forløbne Tid været daarlig, været paa Reiser, været nødtvungent 10 uvirksom og nødtvungent optaget af kjedsommelige Ting, desuden bombarderet med de kjedeligste Breve, saa jeg ei fik Leilighed til at svare mine Venner. Imidlertid er jeg Dem taknemmelig for Deres Brev, for Deres Bemærkninger om »Gjengangere«, der klarede mig mit eget Indtryk, mindre for Deres Kritik af min gamle Anmeldelse, 15 ikke fordi den jo var sand, men fordi denne var dikteret af sund litterær Politik og ingenlunde udtrykte min ligefremme æstetiske Overbevisning. Jeg vilde forsvare Ibsen i denne Knibe.

Siden da er meget Vand flydt i Stranden. Formodentlig er den Bog, De skrev, De vilde begynde paa, alt skredet langt frem. De 20 sagde: »jeg begriber ei, hvorledes den skal blive færdig til Foraaret.« Jeg for min Del vilde ønske, den ikke blev det. Hvorfor levere sit Arbeid saa hurtigt? Hvorfor gjøre sig selv til en saadan Maanedrose? Jeg saa heller, De ret fordybede Dem i Deres Stof, selv om det tog meget længere Tid. Det er Overtro, at det bør gaae saa rask, troer 25 jeg. Dog hver har rigtignok sin Manér. Jeg hører af Rodenberg at De har noget i hans Martshefte. Det glæder mig. Ogsaa seer jeg, at Deres Garman har oplevet tredie Oplag allerede, noget der først vil hænde mine Garmænd 50 Aar efter min dødelige Afgang, samt at Revue Suisse i forrige Maaned har bragt Waterloo slaget paa 30

Fransk. Min gamle Spaadom i Academy som indordnede Dem blandt »Ceux qui seront célèbres« er saaledes forlængst gaaet i Opfyldelse.

Nu vilde jeg ønske, De ret vilde føle Dem som det De er. Jeg har i længere Tid syslet med en gl. dansk Poet Schack Staffeldt, om
 5 hvem Steffens træffende sagde at han »altid vilde være Digter blandt Kammerjunkere og Kammerjunker blandt Digtere.« De har, troer jeg, noget af denne Feil. De er helst en Smule Teglblænder blandt Skribenter og, jeg tænker mod Deres Villie, altfor meget Skribent til i Længden at holde det ud blandt Forretningsmænd. Mellem os
 10 længes De efter Folk der tale om Sild og andre Realiteter; oppe ved Silden længes De maaskee efter en Samtale om Literatur. —

I denne By er der paa denne Aarstid mange Indtryk at hente. Vi leve midt i den uhyre Circulation. Det er ei her som i Norden, at man stadig seer samme Mennesker, samme Ansigter, stadig hører
 15 samme Sprog. Hver Dag nyt Selskab, nye, fremmede Mennesker, med ukjendte Forudsætninger; én med Forbindelser i de sydamerikanske Republikker, én med en Søster i Constantinopel, én med Venner i Moskau, en fra Zürich og en fra Montevideo og en fra Paris — det er det daglige Liv og dets Indtryk.

20 Jeg tør ei rose mig af at være særlig productiv for Tiden, men jeg tænker og føler meget, som Ingen i Danmark har Anledning til at tænke og føle, skjøndt jeg kun daarlig er i Stand til at give det Udtryk, formodentlig fordi jeg aldrig hører og aldrig taler mit Modersmaal, og fordi kun Samtale deri gjør mig umiddelbart productiv. Men
 25 Livet er her idetmindste ikke tomt. Og det forekommer mig, at saadanne Naturer, som det er glædeligst og værdifuldest at lære at kjende, jeg mener de fuldstændigt ægte — dybe, aarvaagne, rene, rige Menneskenaturer — i et stort Kulturliv faae en egen Slibning, ligesom en større Tæthed, en diamantagtig Haardhed og Klarhed,
 30 som de udenfor dette ikke opnaae. Af saadanne Væsener gives der naturligvis yderst faa, men de faa, der gives, have ligesom nogle Karat flere end hos os.

Dog nok med denne Juveler-Sammenligning som De formodentlig dog ikke kan bruge til noget.

De nævner Jacobsen; hils ham hjerteligst og sig ham, at han havde forvænt mig ved ellers at mindes min Fødselsdag, medens han i Aar ei gav Kny. Han kunde gjerne engang sende mig et Brev- 5 kort. Bed ham derom.

Hvorledes gaar det Deres Søster, er hun rask? Hvorledes lever den elskværdigste af Fruer? Min Hustru og jeg hilse begge.

Deres

Georg Brandes. 10

51. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

6 Marts 82.

Hav tusinde Tak for Karen, som jeg lige har læst i Rundschau og som har henrykt mig. Det er et Mesterværk af Fortællekunst. Og paa kun fem Sider! Aldrig har De gjort noget kunstnerisk Fuld- endtere. Jeg er meget lykkelig derover.

Deres 15

G. B.

52. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn

den 7. Marts 1882.

Kjære Doktor!

Tak for Deres Brev og for Deres Brevkort, som netop i dette Øie- 20 blik manede mig til at skrive til Dem, mens jeg tager mig en liden Fristund fra Skipper Worse og hans Sorger. Naar De er saa tilfreds med Karen, saa gad jeg vide, hvad De vil sige om: Pesten i Bergamo, som Jacobsen netop har pillet sammen. Det er for mig det uden al Sammenligning fortrinligste, jeg har læst paa Dansk. De 25 kommer til at faa Dem en stor Glæde ved at læse den; der er intet ufriskt, eller uklart som jeg undertiden finder hos ham, — alt er uforligneligt skjønt og fuldendt. Ogsaa Støv af Bjørnson var god

— ikke sandt? hvor moderat, hvor kjærligt og mandigt man mærker den gode Mening banke i hvert Ord; han tager det forvovneste Emne som en voxen Mand uden at forstyrres af Skriget, som venter ham, lægger det roligt og smukt ud — uden Spark til nogen Side og
5 uden overflødig Forargelse. Det var mig en stor Opbyggelse at læse den. — Indledningen var jeg ikke saa tilfreds med, den er — Gud forlade min Mund — lidt skabagtig og ikke saa lidt endda. Men fra de begynder at lede efter Gutterne, er der ikke Skygge over min Beundring. Deres Bror mente, den var lidt lavet — saadan lagt
10 tilrette, forat faa Tendensen frem, det mener jeg ogsaa; men det er i mine Øine det største Fortrin; for mig er der netop noget velgjørende i at læse saadant, hvor ubarmhjertig alt det er kappet væk, som ikke netop gjør Nytte i Fortællingen, og hvor kun det faar Lov til at foregaa, som præciserer Hensigten. Se det er nu
15 min Orm; Jacobsen havde ikke endnu læst Støv, saa vi fik ikke høre hans Dom; den pleier at falde for streng — synes jeg. Min Bog er i det syvende Kapitel og jeg formoder omtrent halvveis. Det gaar med Fart; men det kan vist ikke gaa anderledes for mig. Naar jeg gaar et Par Dage uden at skrive, saa tænker jeg ialminde-
20 lighed — som Kjeld Horge — bare paa Kraftstederne — omigjen og omigjen — til jeg kan dem udenad. Men naar jeg derimod sætter mig til at skrive uden at vide andet, end at i dette Kapitel skal det og det ske, saa sker det til min egen Overraskelse for mine Øine paa Papiret og Pennen følger bare efter, forat det skal blive
25 staaende der. Jeg har skrevet to Kapitler — en Række Scener, som der virkelig er Liv i, som jeg ikke havde Anelse om, da jeg begyndte om Morgen.

Mit kjære Byesbarn Steffens har aldrig sagt noget saa træffende om mig, som det om Kammerjunkerne; det skal staa paa min Grav-
30 sten. Kun undrer det mig, at De ikke synes at indse, at det netop er min Lykke og min Styrke. Alle Mennesker, der leve i fuld Forstaaelse med sine Omgivelser, som ere tilfredse, fortrolige, broder-

lige o. s. v. enige o. s. v. kort sagt, som ere komne paa sin rette Hylde — de ere efter min Erfaring de allerkjedsommeligste Væsner paa Kloden; kun saalænge Mennesket er utilfreds, saalænge der intet findes i Verden, som han kan gaa op i — kun saalænge duer han noget for sig selv og for mig. Saasnart jeg faar realiseret min 5 nuværende Yndlingsidé: et muret Hus i Stavanger, skal De høre mig jamre og længte efter Skjaldenes hellige Kor og de beslægtede Aanders søde Forening. Næste Gang skal De høre om Bogen, hvis De vil.

[Resten mangler]

10

53. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn

den 16. Juni 1882.

Kjære Ven!

Nu er det tilslut blevet mig klart, at jeg skylder Brev; thi din Afhandling om S. S. var jo at anse som en Skrivelse. Jeg vederkvægede og bestyrkede mine Meninger, ligesom meget, jeg ikke selv havde 15 tænkt fuldt ud, blev mig klart ved den Del af Afhandlingen, som omhandler gammel Digtning mod ny; — det var som i gamle Dage, da jeg hverken vidste op eller ned, og orienterede mig langsomt ved Dr. Brandes' Værker. Men selve den omskrevne Digter kan jo jeg ikke læse, der endnu staar foran Adam Homo; tilslut bliver jeg 20 — som den Fyr hos Daudet, der aldrig nævnes som andet end l'homme, qui a lu Proudhon — den Forfatter, som ikke har læst Adam Homo. Saameget mere maa jeg forresten takke for Afhandlingen som jeg ved min nye Bog ikke kommer til at sende dig noget Friexemplar. Jeg har nemlig bestemt mig til at ophøre med den 25 Ting, som fra først af var en Glæde, men tilslut udvidede sig til en byrdefuld Pligt med mange Hensyn til alle Kanter, hvilket er noget, jeg prøver at holde mig fri for. Derfor og for at styrke mig selv i mit Princip, undlader jeg at sende endog til mine fortroligste og bedste Venner, hvem jeg helst vilde vise Opmærksomhed, og hvis 30

Dom er mig værdifuldest, for hvilket Brud paa Sædvane og god Tone jeg fremsender mit Portrait som en mæglende Person. Bogen kommer Fredag den 23. Juni og er 20 Ark stor. Selv er jeg mere end ellers tilfreds med dens gode Sider. Jacobsens Noveller var en
5 god Bog; jeg begriber ikke — eller rettere, jeg ærgrer mig over, at jeg begriber, hvorfor Publikum ikke fuldt ud paaskjønner ham, og hvergang jeg saa maa sige mig selv: han er for god for Massen, farer det som et Stik gennem mig: mine og Ewalds store Oplag! Imidlertid skulde jeg gjerne resignere som en populær Romanskriver
10 — trøstet ved den gode Indtægt, naar jeg bare kunde faa mere Interesse overført paa J. P. Men det er utroligt, hvormeget det staar ham imod selv hos ellers brave Læsere, at hans Sprog — hvad jeg jo ogsaa synes — er mangesteds ganske forvokset eller forkrøblet under Dressuren. Selv Kierkegaard, som havde den samme Dyre-
15 tæmmermaner, — han red dog selv Dyret; Jacobsen staar midt i Cirkus og lader stundom Sproget gjøre ret banale Cirkuskunster. En anden god Bog er sandelig Gjellerups Darwin. Jeg var saa gal paa ham for Rødtjørn, hvor jeg synes, der var saamegen gutteagtig Godtkjøbs-Vantro og deslige, at jeg nu med den største Glæde maa
20 erkjende, at der er noget genialt ved hans Talent, som — f. Ex. Ewald og jeg — kunde bide os i Fingrene efter. Aldrig havde jeg troet, at jeg uden Ærgrelse skulde kunne taale et nyt Digt om Guder og Genier; men Sandheden er, at jeg ved Læsningen af enkelte Partier var fuld af Beundring — ja Henrykkelse. Gaa paa af Jonas Lie
25 svæver ikke saa høit; den kan sammenlignes med min Skipper Worse, i hvilken Sammenligning jeg for min Part vil foreslaa, at den taber.

Beate venter hver Dag at nedkomme med en Datter — jeg med en Søn — det vil sige, du forstaar, hun mener, jeg faar en Datter
30 — nei jeg mener hun faar en Søn — ja du forstaar!

[Resten mangler]

54. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

[30/6 1882]

Kjære Ven!

Dit Brev gav mig engang paany Leilighed til at undre mig over hvor dum jeg har været — desværre ingen sjelden Leilighed — thi troer du, jeg har anet det Ringeste om, at en Arving til Huset 5 Alex. L. Kiellands berømmelige Navn, Skatte og Rigdomme var paa Stabelen? Intet har jeg anet eller sporet. Gid det nu maa gaae godt! Det ønskes Fruen af Undertegnede.

Det er dog trist naar Folk lægger sig Principer til, meget trist. Det er ikke for de 4 Kroners Skyld, men fordi en Bogs Værdi, dens 10 bibliografiske Værd for mig i høi Grad beroer paa den skrevne Dedication foran, og nu dette Princip! Ja ja jeg skal ligefuldt læse Bogen 3: købe den som enhver anden Urtekræmmer og lade den pænt binde i Stil med de andre, violet Ryg med røde og blaa Felter, det Bind jeg har »componeret« (og ladet udføre af min Berlin'ske 15 Hofbogbinder) som passende for de Kiellandske Aandsfostre.

For Portraitet takker jeg mange Gange. Du seer derpaa betydelig mere levende og veltilpas ud end jeg i Ude og Hjemme. Har Du seet Tegningerne af de dødsdømte russiske Nihilister? Akkurat det.

Du saa vel at jeg hævnede mig for Skipperens Udebliven ved at 20 give dig en skrækkelig Snært igaar i Morgenbladet. Det morede mig iøvrigt især at bebreide Edvard Opbyggelighed. Ogsaa er det godt i dette Øieblik at bebreide Bjørnson christelig Moral, ikke sandt?

Jacobsens Bog har naturligvis glædet mig — den fik jeg dog — 25 mig er han kjærest, hvor han er galest, som i To Verdener og Roserne; der har man ham skarpest. Men Noveller er det jo ei. Sprog-mindesmærker, Stemninger. Mogens er mig rent Vrøvl som Novelle betragtet.

Tal dog ikke om at Du er en populær Romanforfatter. I Ordets 30 gode Betydning, Høistærede. Derom er jo ingen Tvivl.

I dette Øieblik kommer En og fortæller mig at Skipper Worse

staaer i Rundschau. Det glæder mig. Nu sender jeg samtidigt Hegel et Kort om at sende mig den.

Det gaar jo heldigvis bedre med Drewsens Barn. Ganske vis er jeg ei paa, om vi, naar vi komme til Kbhavn blive i det lille Hus; thi min Kone trænger til Sølufte og Søbade og der er lidet af begge Dele i Marstrandsvei. Men vi sees i alt Fald og jeg glæder mig meget til nogle lange ordentlige Samtaler med Dig.

Edvard skrev mig idag til, at han er meget indtaget i din nye Bog.

Gjellerup bedømmer jeg noget anderledes end Du. Jeg fandt mere Talent i »Rødtjørn« end i »Darwin«. Naturligvis var der en Del Barnagtigheder, men der var meget overraskende i Rødtjørn. Her er et enkelt Afsnit Guderne godt, men Genierne kan jeg ikke med.

Tag dette tomme Brev blot som et Haandtryk. Vi kunne jo snart tale sammen.

Jeg hører til min Forbauselse at Ibsen har et nyt Stykke færdigt. Saa stærkt har han aldrig før skyndt sig.

Vore allerbedste Ønsker for Fruen.

Din

Georg B.

55. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

13 Juli 82.

Kjære Ven!

Min bedste Lykønskning til Begivenheden. Vi sende begge Fruen vor Hilsen og gode Ønsker. Vi haabe, at Befindendet vedvarende er godt.

Jeg har nu læst Skipper Worse og havt stor Fornøielse af Bogen. Den udmærker sig især ved sin rolige Varme. Den vil sikkert gjøre Lykke; thi Sympathien med Haugianerne vil berolige Mange. En og anden Indvending har jeg, som vi mundtlig kunne diskutere: Citaterne er for lange og ubearbejdede, et og andet om Faderens lange Brev, hvis gamle Stil ikke er gennemført nok, har ingen

anden Opgave end at lægge Bro over til »Garman og Worse«. Men dette er Smaating. Bogen er et smukt Værk.

Den har lært mig, at vi i vort Grundsyn paa Mennesker rimeligvis fjerne os en Del mere fra hinanden end jeg havde troet. Om ikke mange Dage er jeg i Kjøbenhavn og opsøger dig. Jeg kommer 5 alene. Med min Familie haaber jeg at flytte ind i Drewsens Hus den 25de.

Den gamle Skipper Worse er fortræffelig.

Paa Gjensyn.

Din

G. B. 10

56. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Berlin. Zelten 16. N. W.
30 Dec. 82.

Kjære Kielland!

Megen Tak for den venskabelige Tilsendelse af de to smaa Noveller, en let men glædelig Lektüre. Hvor høit jeg stiller den sidste, har jeg ofte sagt dig; ogsaa den første har det været mig en stor 15 Fornøielse at læse og det gjorde mig meget ondt at Erik Skram dels bedømte den saa koldt, dels søgte deri efter Alligatorer og andre vilde Dyr, som deri ikke vare ventelige, da det Hele jo ikke gav sig ud for at dreie sig om andet end en Hund. Jeg glædede mig hjertelig over det Hug, som deri bliver ført mod de Danskes for- 20 smædelige »Loyalitet« mod Den, som er i Magten; dog forekommer det mig ikke at du har faaet alt det ud af det Æmne som laa deri og som du i Sommer i en Samtale med mig antydede; jeg havde haabet en noget dybere Karakteristik af de Danskes Nationaleiendommeligheder og Skjødesynder. Dog herom er det kjedeligt at 25 skrive. Det er dog Skade, Du aldrig kom og besøgte os her i Berlin; dette var forsaavidt en By efter dit Sind som Hundene sandelig her have maattet gaae under Aaget. Faa og sjeldne er de, Mundkurve maa og skal de altid bære; i Nærheden af offentlige Anlæg og Haver tør de kun føres i Line og desuden er de Par af dem, 30

man seer, næsten alle spændte for Lastvogne. (En Bog som Vischers »Auch Einer« maatte være dig imod; thi den tager ivrigere Parti for de undertrykte Hunde end du for Menneskebørnene).

En anden dansk Bog, jeg i denne Tid med stor Interesse har læst er »P. A. Heiberg og Fru Gyllembourg«. Der er mere ligefrem Menneskelighed i den end i Fru Gyllembourgs opdigtede Fortællinger. Hun har skrevet disse Breve som ung og revolutionær, sine Noveller som gammel og halvreligiøs Forfatterinde.

Denne Bog laantes mig iforgaars af Edvard, der temmelig overraskende kom hertil fra Paris, har tilbragt nogle Dage her og i dette Øieblik er i Operaen med min Kone. Jeg har seet ham mere i disse to Dage end i al den Tid, jeg i Sommer var i Kjøbenhavn. — Du har jo havt Bjørnson hos dig nylig. Jeg har ærgret mig noget over ham. Paa en Tid, da jeg selv var overlæstet med Arbeid, da jeg arbeidede regelmæssigt fra 9 Morgen til 2 Nat 8 Uger i Træk, gav jeg en hel Dag til at gennemrette og omarbeide en elendig og ubrugelig af ham autoriseret Oversættelse af hans »Støv«. Jeg underrettede ham senere derom, og han som intet andet bestilte end at gaae fra Middagsselskab til Aftenselskab og lade sig hylde, gad end ei tage et Brevkort og takke mig for al min Umag. Ei et Kvæk svarte han. Følgen af evig Smiger og Vane til at fordre alt af andre uden Vederlag. Det er en dum Politik af ham. Thi det er sidste Gang, jeg gjør sligt.

Du har maaskee seet, at Hr. Rud. Schmidt vedblivende beskylder mig for at ville forføre min Bedstemoder. Jeg har i min nærværende høie Alder ingen Bedstemoder mere ilive, ja sandt at sige, jeg har i de sidste 25 Aar ingen havt, men Schmidt som formodentlig i sine erotiske Drifter hverken skyer Ild eller Vand synes at tænke sig erotiske Anfægtelser overfor 80aarige. Han er en Perle af det skidneste Vand.

Her er flere Gader oplyste med elektrisk Lys. Naar man fra dem kommer ind i de gasoplyste Gader, der skjøndt tidligere formentlig

glimrende oplyste nu see ud som Landsbygyder, er det som kom man fra det 19de Aarhundrede tilbage til et tidligere Seculum eller rettere som saae man fra det 20de Aarhundrede tilbage paa vort. Blot jeg ei faaer et lignende Indtryk naar jeg fra Berlin vender tilbage til Kjøbenhavn. Det er min Agt at komme i Februar og forsøge at holde nogle Forelæsninger; vor Overflytning finder først Sted sidst i Marts, men saa ere vel du og dine desværre borte.

Jeg ønsker dig, din Hustru og dine elskværdige Smaa et glædeligt Nytaar.

Din hengivne 10

Georg Brandes.

Jeg haaber du har faaet min sidste Bog, jeg lod sende dig.

57. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Berlin. Zelten 16. N. W.

Kjære Kielland!

9 Jan. 83

Jeg forstaaer ikke ret, hvad Meningen er med det besynderlige Brev, jeg idag har faaet fra dig. Det forekommer mig at være vel et Aars Tid siden, at vi bleve Dus med hinanden og jeg tilstaaer aldrig at have skjænket Anledningen dertil eller de Ord, som faldt ved den Leilighed, en Tanke. Nu, da Du minder mig derom, erindrer jeg dunkelt, at Du engang bemærkede, at jeg først havde opfordret Dig til at være Dus med mig, hvortil jeg uden mindste Hensigt, kun for at constatere det Rigtige, bemærkede, at det var dig, fra hvem Forslaget var kommet. Med ingen Stavelse har jeg antydet, at dette Forslag var mig ukjært, har heller aldrig ment noget saadant, har lige saa lidt — det jeg veed — ved hin Leilighed i mindste Maade svart »høfligt undvigende« men simpelthen sagt »Gjerne« og »Du«.

Er din Mening altsaa nu blot den, at Du fortryder, vi er blevne Dus, og hellere ønsker, vi skulle sige De til hinanden paany — en noget besynderlig og vist ganske useet Volte — saa staaer det

dig naturligvis ganske frit for at gjenindføre den tidligere Tiltaleform imellem os. Er Meningen imidlertid blot at sige mig, Du ikke for din Del sætter Pris paa en fortroligere Form mellem Dig og mig eller at Du ikke har villet paatrænge mig noget Du, saa synes
 5 Forsikringen derom mig overflødig; jeg har aldrig anseet dig for paatrængende og det faldt mig ikke ind at see andet i dit Forslag end en Venskabsytring.

Jeg er din hengivne

Georg Brandes.

10 58. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Kjøbenhavn

den 16. Januar 1883.

Kjære Ven!

Jacobsen forlod os igaar efter et 14 Dages Ophold, og her er ganske tomt efter ham. Der er overmaade megen Hygge ved ham i det daglige Liv, det forunderligt uklare, bizarre, som jeg saa ofte ser
 15 hos ham, naar han i en almindelig Samtale mellem flere indskyder en liden Bemærkning, hvis Aandrigheid ikke altid er iøinefaldende, — alt det forsvinder, og han er jævn, godmodig og elskværdig som faa. Vi har ellers — Beate og jeg — siden Nytaar havt saamange sørgelige Efterretninger hjemmefra, at jeg ialfald næsten ikke har
 20 tænkt paa andet. Du har vel ogsaa bemærket de store Falliter i Stavanger? — det var de ældste og »fornemste« Familier, vor nærmeste Omgang gennem Generationer og omfattende flere af mine bedste Venner. Mit Hus bliver der saaledes ikke noget af; (men jeg flytter alligevel hjem til Vaaren); og ingen kan vide, naar der
 25 bliver saa normale Tider igjen i Stavanger, at Penge kan erholdes med Rimelighed; thi jeg maa laane til Huset. Men det er jo en Bagatel — min lille Skuffelse, og jeg nævner den kun i Forbigaaende; hvad Ulykke disse Fald derimod er for store og smaa i Stavanger, gjør du dig neppe Ide om. Det er i det smaa, som om Rothschild
 30 og Bleichroeder vilde ramle overende, de pludselige Omvexlinger

fra Luxus til Blottelse, ufor skyldte Tab af Tillid til de over 100 Aar gamle Huse, Sparepenge forsvinder, Børns og Kvinders Fonds inddragne i Hvirvelen, Arbeidsfolk uden Arbejde, de smaa Handlende med ubetalte Regninger, Panik og Storm paa Bankerne — alt er i det smaa som i det store, og jeg ved sandelig ikke, hvor det er 5 værst. I de store Forhold vælter den store Bølge længer og knuser mere; men i de snevre Kredse, hvor alle Sambaand ere inderligere, der ryster Grundvolden stærkere og Haabløsheden er større. Ingen af vort Navn er truet, — lad det være sagt i en god Stund; thi hver Post bringer nye Navne, jeg ikke havde tænkt vare interesserede. 10 Ja dette tager mere paa mig end nogen tror, og det er uheldigt, for nu skulde jeg skrive en Bog i tre Maaneder.

[Resten mangler]

59. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Berlin.

Kjære Ven!

19 Jan. 83. 15

Jeg er for svag til at kunne besvare alle mine Breve — jeg lider under Følgerne af en Overanstrengelse — men blot dette som Svar paa dit: jeg giver dig begge mine Hænder og haaber vi skulle være og blive gode Venner, saalænge vi begge leve. Jeg anseer det for ærefuldt at være Dus med en Mand som Alex. Kielland, og er jeg 20 bleven det ved et Tilfælde eller en Feiltagelse, saa gjør det Intet til Sagen. Den Mistænksomme var dog sandelig Du, ikke jeg; det var jo dig som mistænkte mig for ei gjerne at ville være Dus med dig. Hvad skulde jeg svare andet!

Det gjør mig meget ondt at dine Venner i Stavanger ere blevne 25 saa haardt ramte. Helt kan jeg ei sørge over at du ei nu strax bliver fast bosat i Stavanger; men jeg begriber at det er en Sorg for dig. Levvel!

Din

Georg Brandes. 30

60. Georg Brandes til Alexander L. Kielland.

D. 24 Dec. 83.

Kjære Ven!

10—12 Ugers Arbeid Dag og Nat igjennem, nogle Nætter til 2¹/₂ andre til 3¹/₂, dernæst i 8 Uger kun Søvn ved Hjælp af Chloral
5 have sat mig aldeles tilbage i min brevlige Forbindelse med Omverdenen.

Nu er saa lang Tid gaaet hen siden dit Brev kom, at det som dengang var frisk og nyt — En Hanske f. Ex. — er gammelt og glemt.

10 Det Nyeste er — hvad du vel veed — at Berg med Benyttelse af en uforklarligt nok glemt eller dog ganske upaaagtet Klausul i en gammel Kontrakt har brudt uden Varsel med Hørup og min Broder, saa den ved Omstændighederne paabudte og med saa
15 mange Ofre opretholdte Alliance mellem Grundtvigianere og Fritænkere mod Ministeriet Estrup ved pludseligt Forræderi er bristet. Paa én Gang lod man sin Intriges Bomber springe. Drachmanns Optræden var et Led i den lagte Plan.

Vi staa nu foreløbig uden journalistisk Organ og maa see Tiden an, navnlig see, om Berg saa virkelig opnaar den Ministerpost,
20 han tror at tilkjøbe sig ved at skille sin Sag fra de Radikales (Gruppen Hørup) og Fritænkernes (Gruppen Brandes). Det skulde for Sagens Skyld glæde mig om han ikke blev snydt, skjøndt dette Ønske er saare uegennyttigt.

Med Undtagelse af at vi i Sommer var en 14 Dage paa Skagen
25 have vi været fast i Kbhavn, jeg mest optaget af mine Forelæsninger (over 6te Del af Hovedstrømninger) hvilke jeg nu har afsluttet. Jeg har holdt hver Forelæsning to Gange og Trængselen blev den samme til Slutningen.

Af nye litt. Ting tror jeg Arne Garborgs Bog interesserer mig
30 mest, fordi det er en ærlig og mandig Sjæl. Vort unge Efterslet, H. Bang etc. er saa fælt. Den samme unge Herre har bl. A. pludselig sat sig det Formaal at nedbryde dit gode Renomme. Iøvrigt

har jeg i et Par Maaneder faaet mindst 3 Bind sendt om Dagen, saa jeg har næsten Intet læst af det Nye i de forskjellige Lande.

Iforgaars var jeg til en Disputats paa Universitetet, om Ludwig Feuerbach. Jeg har ei været dér siden jeg selv blev Doctor, men Intet kan lignedes ved det Indtryk af Rædsel som greb mig. Jeg følte 5 mig hensat i Middelalderens mørkeste Tider. Den ældste Professor (Heegaard) der er apoplektisk kaldte Feuerbach, Tysklands største Tænkter siden 1830, »en overfladisk og fræk Vaaser« og bebreidede den unge Præses at han ei havde »maset« ham — Præses var 24 Aar —, en theologisk Licentiat gik om med Dandserpas og skjem- 10 tede i dette Trit med »dem, der indbildte sig at kunne rydde Kristendommen af Veien«, men den havde holdt værre Stød ud, og endelig indfandt sig Rosenberg med det Ny Testament i Haanden brølende som et galt Menneske mod Disputatsen og dens Gjenstand Feuerbach, raabende, at den og han stammede fra »Løgner og Løgnens 15 Fader«, og apostroferende mig: at han havde 100,000 mere Respekt for »en gammel ædel nordisk Hedning, der troede paa Odin og Thor« end »for disse moderne Herrer«, der troede paa Frihed, Fremskridt og — [med et Udtryk af den dybeste Foragt og Væmmelse] Videnskab! Og det i et Universitet. Man følte sig ved denne 20 Kapucinade efter Theologens Harlekinade hensat i det 12te Aarhundrede. Her i Landet begynder »Fritænker« paany at blive et lignende Skjældsord som det var i 1872.

Dog dette er ikke nogen Julebetragtning og jeg vilde dog først og fremmest ønske dig og dine glædelige Juledage. 25

Du maa hilse din elskværdige Frue paa det Bedste fra min Hustru og mig; ogsaa hilse Børnene fra os.

Fra Jacobsen kan jeg bringe en temmelig frisk Hilsen. Hans Tilstand er Status quo. Edvard og Ernst ere, som du kan tænke, meget opbragte og ærgerlige over Morgenblads-Katastrofen. Jeg har ganske 30 gjenvundet min Sindsro.

Din hengivne

Georg Brandes.

61. Alexander L. Kielland til Georg Brandes.

Stokke pr. Stavanger
den 29. Decemb. 1883.

Kjære Ven!

Tak for dit Brev, saa velkomment i denne tause Tid, hvor ingen synes at have en Stund tilovers for mig, medens jeg dog saa halvt
5 om halvt ved, at der foregaar triste Ting i Kjøbenhavn. Vi har
saa ofte sagt — jeg har selv sagt det mange Gange: vi gaar en
slem Reaktionsperiode imøde; men jeg har aldrig forestillet mig
det rigtig nær ind paa Livet, hellerikke saa galt som det nu synes
at ville blive. Drachmanns Fald var hæsligt — det hæsligste, jeg
10 har seet, skjøndt jeg jo var saa forberedt paa det. Men Bergs »For-
ræderi« — som de kalder det — oprører mig slet ikke paa den
Maade. Vi vidste jo alle, at Forbindelsen: Grundtvigianer med
radikal Fritænker var en foreløbig Nødhjælp — Kompromiser, Forti-
tielser, Hykleri og alskens Elendighed, der følger falske uensartede
15 Forbindelser. Det var til fælles bedste, fordi ingen var stærke nok
til at føre sin Sag alene, og de havde nogle Sager fælles. Men saa-
snart en af Parterne blev — eller troede sig stærk nok, vilde den
skille sig ved de uensartede Bestanddele. Eller tror du ikke, at om
Kortene var blandede anderledes, vilde »radikal Fritænker« med
20 største Sindsro have sparket den modbydelige Grundtvigianer ud
og — jeg tænker — uden synderlig Hensynsfuldhed. Berg mener
vel nu, han skal klare sig uden de andre, som visseligen ere ham
yderst modbydelige; han bryder ikke med Venner — de tre Herrers
Forhold ligner ikke Venskab; han svigter ingen Livsanskuelse, intet
25 Princip; han arbejder som Politiker videre for sin Politik. Dette
kan ikke kaldes Forræderi, — selv om det saa skulde vise sig, at
Berg er i Ledtog med Erkeförræderen Drachmann.

Det gjør mig ligesaa ondt at høre, hvor du træller, som at fortælle,
at jeg ingenting gjør; men mit Tilfælde er uden Sammenligning
30 det tristeste. Jeg har været ganske uddød og ligegyldig uden Lyst
eller Trang til at sige noget. Jeg tror virkelig, det vil gavne mig
og opfriske min Indignation — alt det, som nu laves sammen nede

hos Eder. Men jeg misunder ikke dig og de andre, som nu igjen skal skjældes og hudstryges — det er dog en forfærdeligt lurvet By fra Top til Taa! Og saa Universitetet! — vil du ikke gjøre et Nummer af den Doktordisputats eller ialfald anvende den et eller andetsteds? — Jeg tror forresten, de gamle ere ligesaa gale hjemme; 5 men vi har dog nogle unge Professorer, som ikke ere saa umulige — endnu; men hvem ved, hvad Tiden vil gjøre af dem.

Naar du vilde være saa snil at sende mig et og andet af den fiendtlige Journalistik nu om Dagen; jeg interesserer mig jo mere for Kjøbenhavn nu, da jeg kjender de agerende og selv er saa langt 10 borte. Men allerhelst maa du skrive og formaa din Broder til det samme.

Dine moderne Mænd sætter jeg over det meste af, hvad du har skrevet; kanske mest, fordi jeg kjender Personerne. Edvard er brilliant; det var en stor Fornøielse at læse især om Drachmann; jeg 15 har saa længe ærgret mig over denne danske Kjæmpe, hvis Ben vi dog alle vidste var det blødeste Ler. — Garborgs Bog er ogsaa udmærket. Jonas Lie's er god, men usigeligt ubetydelig; havde han bare havt Mod til at vise sine ædende, forstumpede Embedsmænd som de nuværendes Fædre, saa var det blevet en Bog, nu er det 20 en nydelig Roman om ingenting.

Glædeligt Nytaar for dig og dine fra os alle.

[Resten mangler]

62. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

4 Jan 83 [p: 84].

Kjære Ven!

25

Jeg takker for dit expedite Svar og skriver gjerne strax igjen.

Du gjør dig ganske overflødig Sorg i Anledning af din Ulyst til at skrive. Sligt kommer og gaar for alle Skriftverdenens Mænd uden at det lader sig beregne eller hidkalde. Man kommer ud af Øvelsen dermed som med Klaverspil og der udfordres en Anstren- 30 gelse for at begynde paany. Du, som har skrevet saa meget i kort

Tid og som jo tilmed efter Sigende har en Fortsættelse af »Gift« in mente, en Fortsættelse, der nok skal gjøre min Fortolkning af Bogen ganske til Skamme, idet den lader Abraham bedre sig aldeles — var det Grunden, hvorfor du aldrig berørte denne min Kritik?
 5 — Du vil ikke ret længe se dig hæmmet af indre Hindringer.

Jeg selv er værre faren; min Søvnløshed er permanent og mine Planer lide derunder. Det var mig en altfor stor Anstrengelse at udkaste 6te Del af Hovedstrømninger i saa kort Tid. Og nu har jeg forpligtet mig til at udgive 4 Bøger i 1884, 3 paa Dansk, og en
 10 fuldkommen Bearbejdelse af »Den romantiske Skole i Tyskland« paa Tysk. Blot mine Nerver holde det ud — dog de have udholdt mer end det. Paa Aarets sidste Dag fik jeg fra Berlin et meget skjønt Basrelief i Bronze — Bronzens Værdi alene var angivet til 800 Mark; over og under stod

15 Dr. Georg Brandes

Seine Berliner Freunde.

1883

Det er udført af Billedhuggeren Siemering og yderst delikat be-
 20 handlet i Stil med den italiensk-franske Renaissances Medailler. Det forestiller en kvindelig Genius (den har min Hustrus Legeme og Profil) som seiler bort fra Land i en Baad og af et Fyldehorn strøer Blomster; nogle smaa Genier svæve i Luften derom. Meningen er: Glück mit Euch! Man indbilder sig i Berlin at jeg er gaaet en
 25 glimrende Fremtid imøde i Danmark.

Nu først indseer jeg Urimeligheden af den Sentimentalitet, som Ingen derovre kunde forstaa, den, der drev mig hjem.

...

Det er meget naturligt, at du ser Bruddet mellem Berg og os i
 30 et andet Lys end jeg — det beror, tror jeg, især paa, at du ei kjender alle de smaa Enkeltheder, der gjøre hans Handlemaade odios.

Han synes at have ikke ringe Haab om i en nær Fremtid at blive

Minister, saa hans Færd er forstaaelig nok. Men tro dog endelig ikke at han eller de, der have pustet ham op til Forbitrelse — Borchsenius, Drachm., N. I. Larsen etc. — ere overbeviste Grundtvigianere. De tro paa meget lidt; deres Religiøsitet er intet værd; en Smule Overtro i det Høieste. Nærmest ere de Fritænkere, Berg 5 sikkert med. Men det er privat Misundelse og Had, særligt det uhyre Had til Edvard, som har inspireret dem. Dette Had har jeg længe med Sorg set voxe. Endnu for en Maaned siden sagde jeg herhjemme: Det er ubegribeligt, at Edvard kan gaa og tirre et saadant Had frem og ei ænse Faren. Den Dag, det samler sig, maa det jo 10 skylle ham overende. Dengang anede jeg ei hin Kontrakts Eksistens. Men saa klog han ellers er, saa er han dum paa dette Punkt og har altid været det. Han er saa forhadet, at jeg er vis paa, hele Byen med Undtagelse af en Snes Mennesker, er henrykt over hans Fald og Udelukkelse. 15

Naturligvis river han mig med sig i sit Fald. Vi staa nu, angrebne eller udsatte for Angreb fra alle Sider, uden et firkantet Stykke Papir, hvorpaa vi kunne forsvare os. Selvfølgelig hovere vore Fjender; ja selv den liden Dags-Avis toner idag Flag imod os med fuldendt usandfærdig Motivering. Du er god, som spørger, om jeg vil skrive 20 noget om den skandaløse Feuerbach-Disputats. Intet Blad vilde optage Sligt.

Har du fulgt, hvordan den lille ækle Herman Bang har stræbt at undergrave dit Renommée. Jeg forsøgte i min (for lang Tid) sidste Avisartikel at sætte en Stopper derfor. 25

Venlige Hilsner.

Din hengivne

Georg Brandes.

63. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stokke pr. Stavanger
den 21de Februar 1884.

Kjære Ven!

Du vil nok le af mig — du, som har det saa ondt med Nerver 30 og Fiender og Forelæsninger og Søvnløshed! du vil nok le, naar

jeg siger dig, at jeg kun kan svare paa mine Venners Breve med faa Ord paa Grund af Fedt og Sovesyge. Men det er alligevel saa — jeg er nedsunken i en Dvaskhed, af hvilken kun Borgerkrigens Riflesalver vil kunne vække mig; — og det vil de kanske; ja —
5 her ser virkelig helt underligt ud: en død Stilhed hos Massen som foran en Ulykke, og saa en vanvittig og ørkesløs Kasten med Ord og Insinuationer i Pressen. Jeg medbragte desværre fra et kort Besøg i Hovedstaden et mindre godt Indtryk af flere af Venstres gode Mænd.

10

Den 16de Marts.

Der kan du selv se, hvor jeg er doven — jeg, som altid fremstilled mig selv som et Mønster paa en Brevskriver. Men netop i disse Dage er Fortryllesen løst, og jeg gjennemgaar nu — saa godt det lader sig gjøre — en Carlsbaderkur, siden jeg iaar ikke kan
15 komme derned. Jeg staar op $\frac{1}{4}$ før 7 og spaserer en hel Time, spiser lidet og drikker Seltersvand med Bringebærsaft. Derfor har jeg ogsaa i 14 Dage aflagt 13 Pund i Vægt! og jeg ser 10 Aar yngre ud — siger man. Imidlertid er jeg ikke aldeles kureret; jeg kan falde i Søvn om Formiddagen midt i en vel overveiet Sætning af
20 min nye Bog; derfor gaar det ogsaa meget langsomt med den; jeg har kun 4 Kapitler færdige, og selve Planen er heller ikke saa ordentlig udarbejdet som ellers. Abraham Løvdahl skal gaa nedad; men Erindringen om Moderen stiver ham dog op til en og anden Kamp, i hvilken han taber, hvorefter han synker dybere hver Gang
25 og ender nede i det haabløseste Hykleri.

Vor Politik har endelig løst lidt paa de værste Knuder; jeg antager, at Selmers Fald — saa blødt som han endog faldt — vil være et Tegn paa, at Reaktionen maa forandre sit Sprog en god Del; og selv om det nye Ministerium ikke bliver synderligt liberalt, saa
30 synes jeg dog, det meste er vundet, naar vi bare faar bevist, at Folket har faktisk en Magt, som Kongen modstræbende anser det for klogt at bøie sig for. Blandt de Høiremænd, jeg ser til daglig, har

jeg mødt en slet Spøg, eller et flout Forsøg paa at forsvare; jeg tror desværre for Alvor, at en stor Mængde dannede norske Mænd og Kvinder vare beredte til at modtage Kongen med Jubel, om han var kommen i Spidsen for en svensk Hær mod Storthingets Pluralitet. Jeg siger dannede for at udtrykke de velklædte. At Kongen 5 alligevel gav sig — skjønt han var da uartig nok! — var mere end jeg havde ventet af ham; jeg troede virkelig, han var saa slet underrettet af sine Omgivelser, at han ligefrem vilde vove et Statskup; at han har tænkt paa det, tvivler jeg ikke om.

Ja — hvis du er sovnet saa mange Gange, mens du læste dette 10 Brev som jeg, mens jeg skrev det, saa — ja saa har du ogsaa Sovesygen og den er meget slem, naar man skal skrive en Roman.

[Resten mangler]

64. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Hillevang pr. Stavanger
den 6te Novemb. 1884 15

Kjære Doktor!

Det er vistnok du, som skylder mig Brev? men jeg vil ikke stride om det; det er iethvertfald altfor længe siden, vi underholdt os med hinanden. Gjennem Beate fik jeg venskabelige Hilsener fra dig og din Kone; hun — min Kone — beder mig sende Eder Tak og Hilsen for elskværdige Møder. 20

Jeg tænker mig, du har meget travelt; og nu er jeg saa hjertelig ledig — altfor ledig næsten. Da jeg begyndte som Forfatter, var jeg saa absolut gal paa alting, at jeg bare behøvede at rette mit Øie paa et begrænset Feldt, saa myldrede det strax med Folk, som vilde fortælle. Nu da jeg har faret over adskillige Feldter af mit 25 Lands Samfundsliv og udøst mig, nu er der ikke længer saadant Mylder af fortællelystne Stemmer.

Det kommer vel af, at jeg mindre interesserer mig for det enkelte Menneske som saadant, men mere for Menneskene i Forhold til hinanden og til en eller anden Last eller Daarskab. Jeg tænder 30 ligesom et Baal i Midten, hvor jeg vil brænde et eller andet Sam-

fundsonde, og rundt dette grupperer sig en Flok Personer, om hvilke Baalets Lys falder stærkere og svagere, men altid kun Belysning fra Baalet; derfor blive mine Figurer ensidigt belyste eller — som man siger — overfladiske. Det er nu engang min Maade, og derfor
5 — kan du vel vide — finder jeg den aldeles udmærket god. Bjørnsons store Bog, i hvilken jeg forresten ikke er kommen længer end til Rendalens Tale, indeholder derfor allerede for meget efter min Smag; der pakkes ind saa mange uhyre gode og velmente Ting, men det er mig for uensartet, for broget. Forresten har jeg nok
10 det beste igjen, saa jeg kan holde Mund, til jeg er færdig. Det ærgrer mig bare, naar jeg læser, at Bjørnson, som nu for sin egen og for det Heles Skyld burde havt en skinnende Bog, der ret skulde beskjemme Pakket, at han selv for sine beste Venner skal være saa skabagtig i Sproget; det er mange Gange, saa jeg generer mig, og
15 næsten ikke en hel Side faar min Beundring Fred til at hvile for disse Smaastik, han saa let kunde skaane sig selv og os for, om nogen, han troede paa, fik følge ham i Skrivningen og sætte Fingeren paa hver unaturlig Vending. Tænk de to unge Mennesker i apalen! — et Æbletræ heder slet ikke apal; det vilde Æbletræ kalde Bønderne
20 sommesteds apal eller apadl; men et Træ i en Have, hvoraf der plukkes spiselige Æbler heder for alle norske Mænd og Kvinder: et Æbletræ — Basta!

Jeg har igrunden meget savnet Brev fra dig; jeg hører for lidet fra Danmark, og dog har jeg jo mere literær Rod der end her.
25 Vi har vist ikke engang glædet os sammen over vor store Sejer i Politik? — nu er her roligt hjemme, kanske bliver her nu altfor roligt; de danske Forviklinger ere saa rent personlige; Sagerne selv ere jo rene Skilter for Partierne, ikke Reformere, der kræves nedendra af et myndigt Folk, — eller er det ikke saa?
30 Jeg skulde ønske at faa tale et Par Uger med mine danske Venner; Anledningen kunde været Holbergsfesten; men jeg er ikke buden; forresten burde jeg vel helst som Patriot reise til Bergen; men der

er jeg hellerikke buden; det bliver morsomt at tænke sig det lange Festbord af bergenske Grosserere og Embedsmænd til Gilde for Baronen uden Plads for Tidens Forfattere; det betyder den literære Stands Fremskridt fra Holberg selv, som ikke fik spise ved Kongens Bord i sin egen Fest. 5

Hilsen til Dig og dit Hus fra mig og mine.

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

65. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

13 Nov. 84.

Kjære Alexander Kielland! 10

Tag ei Tausheden ilde op. Tidligere var jeg ei i Brevhumør og nu da det (Humøret) gaar an, har jeg 14—16 Timers anstrengt Arbeid pr. Dag, som jeg maa gjøre, ser derfor Ingen, besvarer ingen Breve.

Det var mig meget kjært at se din Frue i Kbhavn; desværre saa 15 vi hende ikke i vort Hjem; det maa indhentes naar I engang igjen begge komme hened. At vente paa en »Indbydelse« til Holberg-Festligheden vil ikke være rigtigt; thi jeg tror ikke, der er indbudt en eneste dansk Skribent heller. (Jeg arbejder paa et Festskrift om Holberg, der skal være færdigt i denne Maaned men jeg har endnu 20 8 Ark at skrive derpaa, maa skrive et Ark om Dagen, og tilmed rette Korrekturerne).

De politiske Forhold her interessere naturligvis mig mere end dig. Det er dog ei saa smaat og personligt som du finder. Der ligger dog det Problem bag ved, hvad det engang sejrende Venstre saa 25 skal betyde, Degnedannelsen, der spærrer sig af mod det Europa, den foragter, eller den Smule moderne Kultur, — lidt nok er det — som Verdensaltet til Dato har frembragt. At Hørup har 25 Valgkredse ($\frac{1}{4}$ af dem alle) bag sig, er for mig en glædelig Ting. Min Glæde er meget uegennyttig. 30

Jeg er indbudt til en lang Række Byer i Tyskland, Østerrig og

russisk Polen. Man har skrevet og bedt mig holde Foredrag. Fra Begyndelsen af Januar til Midten af Februar skal Reisen vare. Mest glæder jeg mig over en Indbydelse til Byen Warschau, hvor jeg har lovet at tale paa Fransk paa Raadhuset (3 Gange) og at
5 give den polske Comité Halvdelen af min Indtægt. Mine Sager er oversatte paa Landets Sprog allesammen og det er den By i Europa, hvor man gjør mest af mig. Forleden fik jeg en anden snurrig Indbydelse, fra London, fra den engelske Komité for den første store Udstilling (Industri og Kunst) som Amerika afholder i Eu-
10ropa, aabnes Mai 1886. Man ønskede mit Navn i Velkomstkomi-téen, hvor jeg kommer i fint Selskab.

Sig mig om du synes om Bladet Politiken, jeg finder det ret vel redigeret; vi have alle anstrengt os hvad vi kunde.

Bjørnsons Bog er jo god i meget, men ret gal, Ibsens gjorde et
15 trist Indtryk paa mig, syntes mig lidt tom. Hvorfor dog beskjæftige sig udelukkende med saa aldeles ubetydelige Mennesker! Hans Menneskeforagt synes i stadig Stigen.

Min ældste lille Pige ængster mig ved at have en Bronchitis, heldigvis endnu let. Men det Barn er min Øjesten.

20 Familien paa St. Anna Plads hilser paa det Bedste Fru Beate og dig.

Jeg er din Ven

Georg Brandes.

66. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Aarre pr. Stavanger.
d. 17de Juli 90.

Kjære Ven!

25 Jeg har nu saa mange Gange været i det Tilfælde, at jeg om Aftenen har læst noget af dig, som jeg i mine egne Tanker har fortsat med det Forsæt at takke dig, naar jeg næste Dag sad med Pennen i Haanden.

Men saa vaagner man kjølig og optaget af sig selv og af den
30 Dag, som begynder, og gjenfinder ikke Ordene og ikke Stemningen.

Men idag skal det dog være slut, efterat jeg har læst, hvad du skrev om de almueagtige Moralister i Dagens siste Krønike. Du ved, det er saa ofte med Tanker som med Tinsoldater i Æsker: man ser dem først, naar de stilles rigtig op paa Bordet med Officerer og Musiken i Spidsen. Jeg har tumlet med alt dette i min Ensom- 5
hed, og du har — atter! — gjort mig den store Tjeneste at rette mine Folk op og give dem Mod og Slagorden.

I den Bog, jeg skriver, har jeg vort lille graaafarvede Samfund saaledes om Reaktionen nu har lagt det tilrette for det almueagtige. Den simple — jeg mener den uaristokratiske Bonde, som kun har 10
den grove Guldtørst, finder, at »Intelligensen« og Religionen netop har nedstemt alt saaledes, at man ikke behøver at genere sig. Alle er Svin og maa behandles derefter. Han vader opad i Samfundet, og Hykleriet i Ord og ydre Vaner er ham medfødt let; al hans Ondskab bliver ham let tilgivet, fordi han af Hjertet er med paa at 15
spytte paa Kulturen og foragte det Store og de Store. Jeg ser, at dette er den første Følge af Demokratiet, ligesom de ravgaleste Fruentimmer er Førstegrøden af Emancipationen; men jeg ved ogsaa, at Strømmen i det store og hele tilslut vil og maa løbe den rigtige Vei, kun er det vor Pligt strax at møde Snigveien, at vi ikke 20
forsinkes i det uendelige.

Men — du ved selv, hvor mat Livet er i disse smaa Folk, og at man, jo mer man tilhører dem, des mer ligger man under for selve Matheden. Derfor maa du ikke vente noget stort af Bogen. Den er snarere — og ganske vist — ringere end de første paa Liv og 25
godt Humør; jeg føler selv, at jeg er træt af den Form, og der er vistnok flere døde Punkter end før. Var jeg kommen til Verden i et større Samfund, kunde jeg have faaet mer Ild i Blodet. —

Jeg finder det høist paafaldende, at i en Tid, der for mig staar som enestaaende i den almene Svækkelse af de simpleste og mest 30
elementære »Dyder«: Paalidelighed mellem Mandfolk, i Penge, i Politik, i dagligt Liv; i en Tid, hvor stor og samfundsfarlig Reak-

tion ikke længer sniger sig frem, men mer og mer tager Gud under Armen og trodser sig frem; i en Tid, hvor Varslerne ere saa mange om simple sociale Mad-Spørgsmaals blodige Løsning, — at i en saadan Tid Literaturen føler Trang til at krybe under en Sten, 5 forat være psychologisk! Istedetfor at hidse og hidse det brændende, opvarmer man hinanden og sig selv med nærgaaende Snusen i alle Alkover: hvem der har dyppet hist og hvem her, og hvorledes det smagte. Hvad er det dog for noget forbandet Vrøvl med disse Kvindesjæle, som skal være saa complicerede? — tre, fire Liden- 10 skaber i det høieste, hvis man ellers vil gjøre sig den Uleilighed at skille Forfængeligheden ad i Magtsyge og Misundelse. — Det var nu ikke det, jeg vilde skrevet om; men tag min Tak for dine siste gode klare Tanker baade i Striden med Rugekassen Høffding, der fromt ønsker, at der ikke var Brug for Haner, og det om Tol- 15 støj og de andre. — Vi kommer til Kjøbenhavn til Vinteren; og jeg vil være glad ved at faa tale med dig igjen.

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

20 67. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.* No 4 Marstrandsvej - Ø - Kjøbenhavn.

Kjære Ven!

d. 19de Dec. 90.

Jeg har bestandig havt den Tro, at blandt det norske Folk, der er saa langt mere præste-forkuet end det danske, der vilde en Bog som Kierkegaards Øieblikket være en ren Forfriskelse. Men Bogen 25 maatte indledes og tildels gennemskrives.

Indledningen skulde du besørg, og der skulde staa: Oprindelig Præsterne velsindet, — holdt sig tilbage for Faderens og Mynsters Forhold, — Martensens Ligtale og saa gaar det løs. Saa kort og let fatteligt som muligt — uden noget om hans Filosofi etc.

30 Ved at »gennemskrive« mener jeg, at jeg vilde prøve med Streger og Interpunktion og ved varsomme Forandringer at gjøre hans Stil —

ikke simplere i ond Forstand, men klarere for de mange, som ikke kan holde Aande i en lang Periode. Naturligvis faar jeg Utak af dem, der elsker Kierkegaard vel tillukket; men skal han gjøre ret Gavn — for Exempel i et Oplag paa 30,000 i »Bibliothek for de Tusind Hjem«, saa maa han lettes lidt for de tungt læsende. 5

Vil du være med? — dele Honoraret halvt? Saadan Titel:

SØREN KIERKEGAARD
»Ø I E B L I K K E T«
med Indledning

af 10

GEORG BRANDES

udgivet

af

Din hengivne

Alexander L. Kielland. 15

68. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

D. 19 Dec. 90.

Kjære Ven!

Det vil være mig kjært hvis jeg kan staa dig bi med Hensyn til Udførelsen af din Plan. Om Honorar og Sligt er der Tid til at tale naar Sagen er i Orden. Vi maatte ogsaa have en ordentlig 20 Samtale for at jeg ret kan forstaa hvad du ønsker af mig.

Hvad jeg strax vil fremhæve er foruden min Beredvillighed til at arbejde i Forening med dig to Punkter. Det første og vigtigste er: Har du ogsaa Lov til at udgive Kierkegaard. Jeg kjender ikke Loven, men tvivler stærkt derpaa. Der er vist ikke gaaet Aar nok 25 siden Forf.s Død. Det er vist 50 Aar, der skal gaa, og i saa Fald er der jo langt igjen. Jeg kan ikke tro at Udgivelsens Stedfinden i Norge vilde gjøre Sagen lettere.

Det andet Punkt er at jeg lige nu er sørgeligt uarbejdsdygtig. Min lille Piges Død har ligesom gjennemsavet de Nerver hos mig 30

paa hvilke min Evne til Arbejd beroede, saa jeg maa vente til jeg bliver normal igjen.

Forhør dig altsaa om Lovens Beskaffenhed.

Din hengivne

5

Georg Brandes.

69. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Aarre

Kjære Ven!

den 11te August 1891.

Jeg ved ikke, hvorledes det er gaaet til, at jeg først nu herude paa Aarre har faaet læst »Det unge Tyskland«.

10 Det er med Sorg, man lukker en saadan Bog, at den ikke var længer, — at man ikke altid har foran sig et saadant Værk. Jeg synes ikke, du nogensinde har skrevet noget bedre; thi hele Skiltringen vibrerer over en Forargelse, der flammer som Nordlys mellem Linierne, medens hele Tiden og Literaturen i Norden er
15 saa kvalm og snusfornuftig, hykkelsk og feig.

Desuden var jeg endelig engang saa nogenlunde Herre over Stoffet, — det vil sige: egentligt Kjendskab har jeg kun til Heine; men jeg har i Opvæksten gennemgaaet Stemningerne fra det tyske Liv i
20 Begyndelsen af Aarhundredet. Min Far levede nemlig som ungt Menneske nogle Aar i Lübeck — ca. 1836 — vistnok som Handels-
schüler; men da Kjøbmandsskab altid var ham imod, og da han var den rige Mands Søn, søgte han mest sin Omgang blandt Stu-
denter og Burscher. Han medbragte Allgemeine Lieder- und Com-
mercebuch, og mangen Aften i Skumringen har jeg sunget med
25 glødende Begeistring: Das ist Lützows wilde, verwegene Jagd, mens Fader tordnede paa Pianoet, eller fortalte sine Erindringer og sang og lo og grød

Ich habe mein' Sach' auf Nichts gestellt

Juchhe! , hvortil jeg tror, at selve Spohr har

30 skrevet Melodien;

Trink! betrübter, todtenblasser

Wassertrinker, Rebenhasser

— trink doch Wein! —

og den alvorlige Nytaarsvise: Des Jahres letzte Stunde. —

Det var Stemninger, som bragte mig nærmere til tysk Studente- 5
liv end noget, jeg siden har hørt eller læst. Desuden flød der om-
kring i hele Huset de tyske Digtere i violette Omslag med Lyrer
og Pegaser.

Men det var mig ikke muligt at læse stort af dem, først da jeg
endelig — som Student — fik Kloen i Heine, forbandt Barndom- 10
mens Stemninger sig med det nye hos ham; jeg fik Mod til at le
og spotte over mangt, som jeg før havde tvunget mig til at agte,
— til stor Sorg for Fader, der kun viste det om Heine, at han var
frivol og ugudelig.

Hvad du skriver i din Bog om Heine var Manna for min Sjæl. 15
Jeg beundrer ham paa en Maade og i en Grad, som jeg aldrig
egentlig har tilstaaet for nogen — jeg tror, af etslags Skinsyge. Thi
Heine har den Ulykke at beundres af nogle Svin, som tillader sig
at fraternisere med ham in dem Kothe. Du vil ikke betragte det
som noget Rov eller som nogen Ubeskedenhed, naar jeg siger, at 20
jeg gjenfandt saa mange af mine egne Tanker; thi dette er jo kun
et fyldigt Udtryk for Forstaaelse: at du fik udsagt det om Heine,
som skulde siges af den, der ret har forstaaet og værdsat ham. For
Exempel: Tak for det forløsende Ord: Heine foragtede de store
Gebærder, derfor forstaaer Tyskerne ham ikke — hele denne stolte 25
»pöbelscheue« Side af Heine er i mine Øine hans egentlige Væsen.

Det var ogsaa for mig en sjælden Fornøielse at være saa lærd i
Materien, at jeg udenad kunde følge med Citat for Citat. Kun
savner jeg det smukke og kunstfærdige:

Ich hatte einst ein schönes Vaterland

Der Eichenbaum u. s. w.

Es küsste mich auf deutsch und sprach auf deutsch

man glaubt es kaum
 wie gut es klang das Wort:
 Ich liebe dich!
 Es war ein Traum.

- 5 Det var en Bog, som gjenkaldte mig Barndommen, Ungdommen og de første Aar af mit Ægteskab, da jeg læste dine første Bøger; men denne siste var den beste af dem alle.

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

10 70. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Christiania

Kjære Ven!

16 Aug. 91.

Jeg takker dig paa det allerbedste for dit Brev. Jeg fik det ved et mærkeligt Tilfælde iaften da jeg gik paa Poste restante'n her for at sige, at jeg nu hjemrejste til Kjøbenhavn, hvad jeg om faa
 15 Timer gjør. Jeg har været en 6 Uger i Belgien og Holland, 14 Dage i Omegnen her.

Hav ret megen Tak for dine opmuntrende Ord om min gamle Bog, den har just ikke ellers kunnet glæde sig ved nogen god Modtagelse og hævede sig vel til et Salg af en 500 Exemplarer, hvad jo
 20 ej er svimlende.

Mere og mere er jeg kommen til det Resultat som du, at Heine er en af Jordens første Skribenter. Jeg har i min Bog med ængstelig Samvittighedsfuldhed sammensøgt Alt hvad der kunde indvendes imod ham for at man ej skulde sige jeg paa Stammefrændskabets Vegne roste ham utilbørligt. Nu synes jeg, at han neppe
 25 er rost nok. Faktisk er han udenfor Tyskland den mest beundrede af Tysklands Mænd.

Du har set et stort Stykke af Verden siden vi sidst saas, jeg kun et lidet. Dog saa' jeg noget nyt og smukt i Nederlandene.

30 Her i Norge har jeg i de sidste Dage været ikke lidet sammen med din Søster Kitty som er et af de stouteste Fruentimmer, jeg

har kjendt, og som overhovedet er til. Jeg var lige ret nu sammen med hende, og vi var igaar sammen til en lille Middag paa 20 Personer omtrent, som jeg arrangerede for Dovregubben H. I. og som mislykkedes paa den mest komiske Maade, da han, hvormegen Ros han end fik, ikke fik nok og viste sig baade grov og arrig. Din Søster, som er mere overbærende end jeg, kan fortælle dig derom naar I ses.

Men jeg maa lukke min Kuffert. Levvel og hav Tak for dine venskabelige Ord.

Din 10
Georg Brandes.

71. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.* [25/10 1891]

[Telegram:]

Jeg hilser dig højt med Tak og Venskab.

Alexander Kielland. 15

72. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.* Kbhavn.
21 Dec. 91.

Kjære Ven!

Undskyld at min Lykønskning kommer lidt sent. Den er ikke derfor mindre varm og velment.

Fra den første Dag da Rygtet kom op gik jeg og haabede, Du maatte faa Pladsen. Jeg gik endog strax op paa Politikens Kontor og slog efter hvad Indtægterne var for at se om det var noget, man kunde være bekjendt at ønske dig, fandt saa, at var det end ikke glimrende, saa var det dog meget ordentligt. Og Korpus til Titlen har du og Aand til Embedet mere end nok. Jeg haaber da, at Alt i den Henseende er paa det Bedste.

Jeg skylder dig endnu Tak for din venskabelige Telegramhilsen til den gamle Fest i Oktober. Den gik ganske pænt — en uskyldig Demonstration uden nogensomhelst Følger, thi som du véd har det aldrig set værre ud for det, frisindede Mennesker hertilands vur-

dere, end netop nu. Vi er slagne som vi ikke har været slagne før, skjøndt vi er vante til Nederlag.

I dette Land betragtes nemlig Karakterfasthed som en Last og Overløben indbringer Hæder. Her i Danmark er slet ingen Udsigt
5 til Bedring, kun den sikre Udsigt til Ydmygelser uden Tal — skjøndt jeg tilstaaer, jeg føler mig kun qua Dansk, ikke personligt ydmyget ved hvad der skér.

Du siges at have skrevet en ny Bog hvad der glæder mig, men skjøndt Julen er inde, har jeg endnu ingensteds set den. Jeg har
10 ikke endnu læst de andre nye norske Bøger men ser jo af Aviserne hos Jer med Tilfredsstillelse, at det er lutter Goethe's Fauster, Byrons Manfred'er og andre epokegjørende Sager, »Mesterværker« alle uden Undtagelse, som man har i Vente, saasnart man blot faaer
15 Stunder til en Gjennemlæsning.

Din hengivne

Georg Brandes.

73. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger.

Kjære Ven!

den 5te Novbr 1893.

Du er rigtig rørende. Først sendte du mig ifjor din siste store Bog,
20 som jeg læste og glædede mig over — uden saa meget som at sige Tak. Men jeg var syg — jeg forsikrer dig — meget sygere end jeg selv og de Andre viste, og dertil sorryfuld. Og nu igjen sender du mig Hiob Post —, jeg tænker, du mener, jeg kan trænge lidt Gjenklang fra de Dage, da jeg ogsaa var med og skrev, og deri har
25 du mere Ret end du selv ved.

Hvad tror du, jeg nu skriver om Dagen? med denne min egen Haand og med denne celebre Pen skriver jeg hele Stavanger By's Budget! — det dreier sig vistnok kun om en halv Million; men du kan vel begribe, det er mer end nok for mit Hoved.

30 Er det ikke i Anledning af Ladislaus — hvad Fanden hed han? — Bolsky? — at du taler om en Fjærbusk i Kufferten?

Saaledes virker nu paa mig et Vink fra min literære Tid, dengang vi red ud, saa det drønedes under Ross — forresten! der skulde ikke mange Dages Ophold i de gamle Omgivelser til, forat jeg igjen skulde skyde Budgettet af mig og være lige saa ivrigt med i alt det gamle og nye — kun tror jeg aldrig, jeg kunde finde paa at skrive 5 mer i de gamle Former. Jeg er ræd, B. B. ligte ikke, at jeg for nogen Tid siden skrev til ham, at jeg ikke kunde begribe, hvorledes han endnu gad finde op Smaa piger. Men det er mit Alvor. Jeg kan ikke tænke mig, at jeg nu skulde faa Lyst til at skildre Ungdom og Elskov og Piger —, jeg har forresten aldrig været flink 10 med Pigerne — saaledes. Men jeg vilde forfærdeligt gjerne være stillet saaledes, at jeg frit kunde faa skrive om og for voxne Mænd — enten i den ene eller i den anden Form, — ja, jeg vilde endog ønske, at jeg kunde faa Tag i Politiken, — saa øde har jeg det.

Dig ser jeg endnu i Politiken og nu i Hiobs Post, som jeg meget 15 beundrer. Det er et Velbehag at falde i de gode Skribenters Hænder, hvad det saa er, de skriver om. Og nu er vi alt saa gamle, at den gode Skrivemaade er den, som alt er gammel. Jeg saa Broder Edvard var ude og pillede ved Symbolerne; — jeg følte i hvert Ord, hvor han krummede sig under den snigende Tvivl: er det jeg, som 20 er gammel? — jeg saa ham reise sig modig og klamre sig til det sikre gode Navn: I. P. — og alligevel! — alligevel kommer denne klamme Tvivl over os: har ikke Ungdommen Ret idag som igaar? — i 1890 som i 1870? Hvad er Sandhed? sagde Pontius Pilatus og vred sig som en Orm. 25

I Livets Længde maa man skifte som Bonden, der driver Vexelbrug, — kun at man aldrig — som han — maa begynde Ringen forfra igjen. Det gaar ikke an altid at dyrke det samme, de samme Former for Tanke-Meddelelser. Jeg er ligefrem lud-lei af mig selv og al Fortælling, af Vers, Novelle — puh! sjældent ser jeg en læse- 30 værdig opfundet Historie (for Ex. Flirt af Rudolph Lindau; han har noget tiltrækkende for min Smag). Derfor kommer med Aarene

Trangen til Historie, til Forskning, Lærdom, tørt sikkert Stof, ordnet med gammel Snedighed, — Kritik er det vel, jeg mener. Derfor er du formodentlig endnu ung. Dersom jeg var »well off«, vilde jeg sidde i en stille Stue og skrive Vidsoms-Breve til min Søn. Dette
 5 synes du kanske er noget tidligt og noget meget; og det blev vel ikke saa stort med Visdommen. Men paa en eller anden Maade maa jeg vist faa Luft tilslut, hvis det da ikke ender, før jeg selv ved Ord af det formedelst mit medtagne Hjerte. Det er ellers en fin Sygdom, som stiller sig selv og ikke generer mig; jeg har den bare
 10 boende som en stille Logerende, der nødvendig vil forstyrre Værten. — Tak for din Elskværdighed — og skriv er du endnu jillere. Hils Edvard og fælles Venner.

Din hengivne

Alexander L. K.

15 74. *Georg Brandes til Alexander L. Kielland.*

Kbh. d. 15 Dec. 93.

Kjære Ven!

Dit Brev glædede mig meget, jeg vilde meget nødigt ud af Forbindelsen med dig. Jeg sendte dig derfor ogsaa forleden min sidste Bog, en ringe Samling, som jeg egentlig havde lovet din unge
 20 Datter, men som hun nu som forlovet dog ikke havde Brug for og som du sikkert er en langt bedre Læser af.

Du maa ikke i Afstand lade dig imponere af »Taarnet«. Det i Babylon var meget højere. Det er unødvendigt at ramme det, thi Sprogforvirringen er allerede deri.

25 Vistnok har Ungdommen altid Ret, naar den gaar videre hvor den Ældre ængstelig holder igjen. Men det er jo slet ikke Tilfældet her, og Johannes Jørgensen, den ellers skikkelige Fyr, der nu er lidt forfalden til Selvoervurdering, er ikke Ungdommen, end ikke ung. Hans Ungdom er den, der havner i Spiritisme og Borddans,
 30 ganske paa sin Norsk og Fransk. Saa er Frelsens Hær mig dog kjærere.

O denne Spiritisme. Se den Alvor, hvormed den behandles i

norske Blade. Hvor har du din doktrinære Tro paa Fremskridtet fra? (den næste Slægts større Ret). Det sikreste Fremskridt i denne Verden er det fra Dumhed til større Dumhed i alle Forfaldsperioder. Tag Kunstens Historie, italiensk Maleri i det 17de Aarhundrede, hollandsk Maleri i det 18de Aarhundrede. Kun en eneste stigende 5 Elendighed.

Tro mig: Der er Tider hvor Dumheden og Karakterløsheden begynder som Snebolde og ender som Lavine. Det har intet med Alder og Ungdom at skaffe. Naar jeres Garborg udspørger sit Bordben om de Hedengangnes Skjæbne eller jeres Janson sit Medium 10 om den højere Verden, saa er dette ikke Ungdommens Ret, end ikke Ungdom og Galskab, men det sidste alene*).

Her i Danmark er der under den politiske Nederdrægtigheds Regimente, der har holdt alt Værdifuldt nede, gaaet Forraadnelse i de Unges Sind, de unge Jøder lader sig i Peterskirken omdøbe 15 katolsk, de unge Damer sværge i Almindelighed til Religionen — det gaar ganske til som i den tyske Romantiks første Tider.

Jeg selv har gravet mig ned i Shakespeare og laver paa en meget stor Bog om den gamle Herres Sjæleliv i et Par Bind. Meget vilde jeg ønske du kunde faa lidt Tid tilovers fra Budgettet og paany 20 føle dig som Combattant. Hvilke Vers de skriver oppe hos Jer, Sigbjørn Obstfeldter og de andre Christiansfeldtere, Thomas Krag og de andre Krager, hvilke Kragetæer uden Rim, uden Rytme, uden Mening, bare Mørkerædsel, Ha og Hu, meddelt i ganske korte Linier. 25

Gid du maa føle dig rask og stærk paany og ved en god Lejlighed lade din Stemme høre.

Din hengivne

Georg Brandes.

---

*) En smuk Dame fortalte mig forleden at Prof. Rosenfeldts Spisebord paa 30 given Anledning havde erklæret at det hadede mig. Som Herren er, saa følger ham hans Bord.

75. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger.

Kjære Ven!

den 7de Marts 1900.

Tak for Laanet af Brevene. Du har vel ikke noget imod, om jeg i sin Tid tager dem med i en Samling til Udgivelse?

5 Nu er jeg saa langt og længe skilt fra Danmark og de gamle danske Forbindelser, at vi maatte have en lang Samtale, før jeg kunde være med og forstaa.

Men ved at samle Breve, kommer jeg dog netop i disse Dage ind i de gamle Tanker og det morer mig og glæder mig at mindes godt
10 Venskab og den første Forfatteretid, da jeg havde saa megen Støtte i dig og dine Værker.

Hvis du husker det, saa bed Edvard sende mig mine Breve og fortæl, hvor prompte du fik dine igjen. Naturligvis vil jeg iagttage sømmelig Discretion ved Udgivelsen, — hvis det nu blir til noget.
15 Jeg glæder mig til at møde dig igjen.

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

76. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger

Kjære Ven!

den 6te April 1900.

20 Tak for en Eftersending af Breve. Det hober sig forførdeligt op; men jeg holder endnu Haabet oppe: at Stoffet lader sig anvende i smaa Portioner. Et Udvalg vilde være Snyderi, og det kunde jeg ialfald slet ikke gjøre selv. Men jeg maa aligevel gaa over et og andet altfor drøit Udtryk, som i Samtalen kan have passeret mellem
25 Mandfolkevenner; men som bare vilde fordrive Læserne uden at gavne nogen. Saa gjælder det ogsaa om det kan gaa an at sige til alle, hvad jeg har sagt til den ene Ven om den anden. Jeg finder for Ex. i et af Brevene til dig, at jeg mistvivler om Bjørnsøns »Paa-

lidelighed«. Dette ser jo galt ud; men det gjalt den Tid, da han var saa optaget af det Religieuse, at man kunde frygte, at der forestod en Svingning mod den Kant. — Jeg faar nu se og stole paa min gode Samvittighed.

Din hengivne 5

Alexander L. K.

KRISTIAN OG SANNA ELSTER
OG GEORG BRANDES
1879-1891

1. Kr. Elster til Georg Brandes.

Hr. Dr. G. Brandes.

Trondhjem
i Maj 1879

Naar jeg tillader mig pr. Pakkepost at sende Dem 1 Expl. af en Fortælling »Tora Trondal«, som jeg har udgivet, beder jeg Dem
5 alene at betragte det, som om jeg afgiver mit Visitkort hos Dem.

Til at aflægge Dem en Visit har jeg tvende Grunde.

De vil neppe nu længere erindre, at De for ca. 8 Aar siden sendte en Anmeldelse af Ibsens »De unges Forbund« (i norsk Aftenblad) nogle
Linier, i hvilke De udtalte, at De syntes Anmeldelsen var vel over-
10 vejjet. Et saadant Ord fra Dem var mig meget kjærkomment. Jeg
vidste meget vel, at hvad jeg skrev, ikke fortjente Navn af Kritik,
maalt med en voxen Maalestok. Men jeg var mig bevidst, at jeg
skrev ud af en oprigtig Iver for Sagen og uden nogetsomhelst Bi-
hensyn. Dette blev imidlertid ikke almindeligt anerkjendt, og det
15 var mig derfor særdeles kjært at se, at De havde faaet et ret godt
Indtryk af min Anmeldelse. Under Pres af meget forskjelligartede
Forretninger fik jeg dengang ikke Tid til at takke Dem uden i nogle
afjaskede Linier, og har derfor altid ønsket at faa en Anledning til
at komme tilbage til Sagen.

20 Min anden Grund til at aflægge Dem en Visit er den, at jeg øns-
skede at takke Dem for, hvad jeg har lært af den Række literatur-
historiske Arbejder, De har udgivet. Disse Arbejder har ganske
vist ikke bidraget lidet til at fremkalde det Omsving i det aande-
lige Liv, som netop nu foregaar heroppe. Jeg ser vistnok adskilligt
25 anderledes end De, men dette kan dog ikke forhindre mig i at takke

Dem for hvert ærligt og modigt Ord, De har sagt i disse Bøger, der ogsaa hos os har givet Stødet til en friere Diskussion.

Min Fortælling var i det væsentlige færdig allerede for 8 Aar siden. Sygdom har hindret mig i at fuldføre den før nu, og den er saaledes nu bleven mig selv noget fremmed. Jeg tror ikke, jeg 5 nærer nogen Overtro om dens Værd, og jeg er mer end bange for, at den ingen Interesse vil have for Dem. Imidlertid skulde det dog altid være mig kjært, om De vilde læse den.

Forbindtligst

Kr. Elster. 10

2. *Georg Brandes til Kr. Elster.*

f. T. Tostedt. Provinz Hannover

Høistærede Hr. Elster!

21 August 1879

Jeg har siden jeg havde den Fornøielse at modtage Tora Trondal fra Dem arbeidet og reist saa meget, at jeg har maattet ud- sætte mig for den Misforstaaelse fra Deres Side, at jeg var lige- 15 gyldig ved Deres Sending og Brev.

Det forholder sig ikke saaledes; jeg havde heller ikke glemt Dem, skjøndt jeg, til Deres Bog kom, ikke havde læst andet af Dem end hin gamle Artikel om De Unges Forbund, hvorfor jeg takkede Dem. Men De skrev, om jeg ikke feiler, i et Tidsskrift jeg aldrig læste, 20 men som jeg veed var mig fjendsk, og jeg tænkte mig derfor, at De i Et og Alt stod paa mine Modstanderes Side. Ikke desmindre bevarede jeg den bedste Erindring om Dem, og jeg husker ogsaa at jeg, da jeg i 1876 besøgte Christiania, spurgte forskjellige om, hvorledes De levede og hvad der var blevet af Dem. Man sagde 25 mig at De var Forstmand, at De ikke boede i Hovedstaden, og roste Dem iøvrigt meget.

Saa læste jeg med stor Opmærksomhed Deres Bog og læste den med Udbytte. Jeg synes det er lykkedes Dem at frembringe netop det Indtryk, De har villet. Der raader en alvorlig, modnet, noget 30 tungsindig Aand i Deres Fortælling, og der er en Mands Villie i

den. De meddeler mig, at den i alt Væsenligt har været færdig alt for en Aarrække siden; jeg vil ikke sige, at jeg havde gjættet det af mig selv; men nu, da jeg vidste det, har jeg troet at kunne spore det; jeg troer, De nu vilde kunne frembringe noget en Streg
5 mere Modernt.

Jeg maatte ved Læsningen af Deres Bog nu og da tænke paa Turgeniew; ogsaa han har undertiden skildret Embedsfamilien paa Landet i dens Mangel paa Forstaaelse af Folket; der gives Situa-
10 tioner af den Art, som er fælleseuropæiske, man behøver da hel-
digvis ikke at forlade Trondhjem for at finde europæiske Sujetter.

Skulde jeg fremsætte nogen Kritik over Deres Bog — som jeg iøvrigt forleden Dag omtalte i en Artikel, jeg sendte det engelske »Academy« om nyere dansk og norsk Digtning — da er det den, at Behandlingsmaaden synes mig noget tung, jeg mener noget
15 pædagogisk og moraliserende. En Figur som Deres Thea-Petrine (jeg haaber hun hedder saaledes, thi jeg har ei Bogen med mig her) er skildret noget grovt eller vredt, med et vist Had; en koldere og lettere Behandling vilde virke stærkere. Det er i det rent Tech-
niske, De maaske endnu har noget at lære. Bjørnson, med hvem
20 jeg jævnlig corresponderer, mente nylig, at De vilde vinde, hvad der fattes Dem i teknisk Færdighed, hvis De vilde skrive nogle Smaabilleder af Livet, der kunde være for Dem ligesom de Øvelses-
greb, der give Smidighed. Jeg troer, at dette er fint sagt og tænkt. De har det Væsentlige, Varmen og Virkelighedssandsen. Det, der
25 mangler Dem, er det som kan læres.

Dog jeg sidder og giver Raad, som De ei har anmodet mig om. Jeg mener imidlertid, spurgt eller uspurgt, at den, der har saa-
meget Talent som De, ikke bør skrive en Bog hvert 5te eller 10de
Aar, men sige til sig selv »Nulla dies sine linea«. Hvor meget De
30 end ellers har at gjøre, dertil har De Tid.

Med særdeles Agtelse

Georg Brandes.

3. *Kr. Elster til Georg Brandes.*

Trondhjem

Hr. Dr. G. Brandes.

den 16. Februar 1880

Er jeg meget paatrængende, naar jeg — idet jeg nu paa det bedste takker Dem for Deres venlige, for mig meget værdifulde Brev om min Bog — med det samme anfalder Dem med en af disse Anmod- 5 ninger, af hvilke De rimeligvis mellem Aar og Dag modtager en generende Mængde?

Sagen er, at jeg gjerne vilde opholde mig nogen Tid i Udlandet forat sé og lære et og andet. Jeg søger i den Anledning et lille bitte Stipendium. Det er ikke et af dem, der uddeles til de allerede aner- 10 kjendte eller berømte, men et lille uskyldigt et, der Aar efter Aar skjænkes mange Malere, Musikere og Literater, der ved denne Lejlighed nævnes for første og sidste Gang. Jeg tror saaledes ikke, at jeg stiler ubeskedent højt. Imidlertid er det vistnok meget tvil- somt, om jeg faar den attraaede Understøttelse. Jeg tager neppe 15 fejl i den Formodning, at de, der her har den afgjørende Myn- dighed, er mig imod, og skulde Sagen lykkes, kan det vistnok blot ske derved, at nogen, om hvis Sagkundskab, der ikke hersker Tvil, vover at udtale sig til min Fordel. Hvad jeg da vilde spørge Dem om, var, om De kan og vil anbefale mig til en Understøttelse som 20 den omhandlede? Det er som sagt maaske lidt paatrængende af mig at trække Vexler paa Deres Velvilje ved denne Lejlighed, og jeg ved ikke engang, om jeg kan søge nogen Undskyldning i den Omstændighed, at jeg fra mine Journalistdage af har befundet mig i Opposition til de herskende Kredse og saaledes har liden Udsigt 25 til at naa Maalet uden Hjælp, og at jeg er saa godt som fuldstændig blottet for literære Forbindelser og Bekjendtskaber, hos hvilke jeg i dette Tilfælde kunde søge Støtte. Imidlertid — min Trang til at komme lidt ud har besejret mine Betæneligheder, og her er jeg nu altsaa med min Anmodning. 30

Deres meget forbundne

Kr. Elster.

4. *Georg Brandes til Kr. Elster.*

Berlin d. 25. Februar 1880

Hr. Kristian Elster har ønsket nogle anbefalende Ord fra min Haand med Hensyn til det Reisetipendium, han søger. Jeg nærer Tvivl om, at en Anbefaling af mig vil være ham til nogen Nytte, 5 men giver den med den største Fornøielse.

Mit Bekjendtskab med Hr. Elster, hvem jeg aldrig personlig er truffet sammen med, er bleven indledet paa den Maade, at jeg engang for vel 11 Aar siden i et norsk Blad ved et Tilfælde læste en Kritik (over et dramatisk Værk), der forekom mig som Mand 10 af Faget at røbe saa betydelige Evner, at jeg tilskrev Bladets Redaction for at erfare, hvem Forfatteren til den kun med Bogstaver undertegnede Artikel var, og bevidnede ham min Agtelse.

Siden da har Hr. Elsters betydelige og talentfulde Fortælling »Tora Trondal« vist mig baade, at denne Forfatter besidder ual- 15 mindelige digteriske Evner og at det for at modarbejde disses ensidige Udvikling og allermest for at hindre deres Fortørring, var i høieste Grad ønskeligt, om det muliggjordes Forf. at lære de store europæiske Culturer at kjende paa nært Hold. Det er i vore Dage i Regelen en Nødvendighed for en Skribent at reise, see fremmede 20 Lande og Mennesker, og sammenligne Indtrykkene af disse med de hjemlige, og det noget tungsindige Præg, der betegner Hr. Elsters Talent, synes mig særligt at røbe, hvor gavnlig Paavirkning udefra kunde være ham.

Jeg vil endnu for at styrke mit Vidnesbyrd om Hr. Elsters Evner 25 udtrykkeligt bemærke, at jeg ingenlunde i ham seer nogen Meningsfælle, tvertimod — uden herom at besidde nogen sikker Kundskab — er tilbøielig til den Antagelse, at vore Livsanskuelser fjerne sig meget betydeligt fra hinanden.

Georg Brandes.
Dr. phil.

5. *Kr. Elster til Georg Brandes.*

Hr. Dr. G. Brandes.

Trondhjem
3 Maj 1880

Min hjerteligste Tak for den Anbefaling, De sendte mig. Jeg fik intet Stipendium og faar vist heller aldrig noget. Dette er nu ganske vist slem nok, forsaavidt som jeg herved afskjæres fra den Ud- 5 dannelse, som erhverves ved at besøge de store Kulturlande. Derimod forekommer det mig, at jeg med Ro kan finde mig i den Dom om mig som Forfatter, der ligger i en saadan Afvisning. Den Udtalelse, jeg ved denne Lejlighed har faaet fra Dem ligesom fra H. Ibsen, har ialfald for mig en ganske anden Værdi end den 10 Anerkjendelse, der bliver En til Del ved, at man erholder et offentligt Stipendium.

Endnu engang: Megen Tak for den Velvilje, De har vist mig.
Deres meget forbundne

Kr. Elster. 15

6. *Georg Brandes til Sanna Elster.*

Høistærede Frue!

Adresse: Dr. G. Brandes.
Berlin. In den Zelten 16. N. W.
29. Sept. 81.

De vil i disse Dage fra min danske Forlægger modtage et Skrift, jeg har gjort færdig til Udgivelse i denne Sommer, betitlet »Ferdi- 20 nand Lassalle«. Det indeholder adskilligt juridisk og økonomisk Stof, som neppe kan interessere Dem, men dog ogsaa meget og mest Menneskeligt, for hvilket jeg haaber paa Deres Interesse. Jeg beder Dem i Tilsendelsen af denne Bog kun at see et Tegn paa min Høiagtelse. 25

Da jeg havde læst »Farlige Folk«, følte jeg en Drift til at skrive Dem til, som min Hustru ivrigt opfordrede mig til at følge. Da jeg imidlertid fandt at et saadant Brev kun vilde være en tom Con- dolence, foretrak jeg at udtale mig offentligt. Jeg er mindre mis- trøstig end De, Frue, om et godt Udfald, naar Storthinget kommer 30 sammen. Thi jeg har forsøgt at gjøre Sagen til en Æressag for Nord-

mændene. Bladene »Dagbladet« og »Verdens Gang« som styres af gamle Venner af mig, ville støtte den, og Sverdrup selv, hvem jeg i denne Tid seer daglig, da han som syg er her i Berlin, hvor jeg har Anledning til at vise ham adskillig Opmærksomhed, vil sikkert
5 for sit Vedkommende stille sig gunstigt. Ogsaa Bjørnson skal jeg, om fornødent gjøres, sætte i Bevægelse.

Det glæder mig at erfare, at De ingen Nød har eller lider; men jeg seer her mindre paa det Materielle; Nationen skylder Dem en Anerkjendelse og en Opreisning.

10 Jeg haaber, at Kielland nu besørger Udgivelsen af Elsters Arbejder til Deres Tilfredshed og at De har sendt ham nogle Oplysninger om Elsters Liv og Udviklingsgang. »Farlige Folk« viser, hvilke Gaver han besad. Havde jeg Tid, vilde jeg have bedømt Bogen offentligt men jeg har i dette Efteraar udgivet to Bøger og
15 har tre i Trykken dels paa Dansk dels paa Tysk; derfor strække mine Kræfter ei til. Jeg tænker mig at ogsaa De, Frue, finder Fortællingen om Pampaskvinden og den Moral, den vil hævde, forunderlig. Der er ogsaa en Del Uklarhed i Sønnens pludseligt opstaaende Mistvivl til Faderens Uegennyttighed, som atter forsvinder uden at have
20 sat Frugt eller havt Betydning.

De vilde forbinde mig meget, hvis De ved Leilighed vilde sende mig et Visitkortfotografi af Deres afdøde Mand.

Tør jeg endelig bede Dem formelde Hr. Pastor Ebbesen min bedste Hilsen.
25

Deres ærbødige

Georg Brandes.

7. *Georg Brandes til Sanna Elster.*

Høistærede Frue!

Kjøbenhavn. St. Annæ Plads 24.

D. 9 Januar 83 [c: 1884].

Meningen med at sende Dem det indlagte Avis-Udklip er følgende:
30

Min Ven, Hr. Arthur Fitger, den bekjendte Maler og Digter i

Bremen, Forfatter til Dramerne »Die Hexe«, »Von Gottes Gnaden« og flere skønne Digtsamlinger, hvem jeg ifjor sendte den tyske Oversættelse af »Farlige Folk« blev saa betaget af denne Bog og fik gennem den en saa levende Interesse for dens Forfatters Enke, at han besluttede efter Evne at vise hende denne sin Interesse. Han 5 har derfor sat sig i Spidsen for den i »Weser Zeitung« nævnte Faust-Opførelse i Bremens Kunstnerforening. Da han er Bremens ubetingede Yndling, er det at haabe, at den vil give et ret godt Udbytte, der altsaa i en nær Fremtid vil blive Dem tilstillet.

Det har været mig en Glæde at kunne gjøre Dem denne Med- 10 delelse samtidigt med at jeg udtaler mine bedste Ønsker om et glædeligt Nytaar for Dem og Deres.

Deres ærbødige

Georg Brandes.

8. *Georg Brandes til Sanna Elster.*

Kbh. St. Annæ Plads 24. 15

Høistærede Fru Elster!

2 Febr. 84.

Hermed har jeg den Fornøielse at oversende Dem

1156 Kroner 35 Øre

der ere mig tilsendte for Dem fra Bremen som Netto-Indtægt af den tidligere nævnte Forestilling. 20

Tør jeg bede Dem sende et Par Ord til Tak samt en Kvittering for den modtagne Sum direkte til denne Adresse:

Herrn Arthur Fitger

Humboldtstrasse 127

Bremen. 25

Hvad det andet omskrevne Anliggende angaar, saa har jeg i forrige Uge allerede skrevet til Forlæggeren Hr. Auerbach og opfordret ham til at sende Dem Netto-Indtægten af »Fattige Folk«. Noget Svar har jeg ikke modtaget. De har sikkert en Ret til Pengene, men det er jo efter Sagens Natur umuligt at bevise, at der 30

virkelig har været nogen Indtægt, da vi ingen Adgang have til at see Hr. A.s Bøger. Jeg har kun ringe Tro til ham.

Skulde De imidlertid høre direkte fra ham, beder jeg Dem om
5 strax at underrette mig derom.

Deres ærbødige

Georg Brandes.

9. *Sanna Elster til Georg Brandes.*

Theresegd. no. 32 Kristiania.

Dr. Georg Brandes!

2/4 91.

Elsters søstersøn Hjalmar Christensen har taget sig den frihed at
10 sende Dem sin lille bog »Mat Blod«. Tør jeg bede Dem gjøre ham
den store tjeneste på en eller anden måde at lade ham vide Deres
mening om Bogen? — Han er meget ung både af år og end mere af
erfaring og udvikling forekommer det mig, han har næsten udeluk-
kende omgang med jevnaldrende kammerater, fra hvem kritikken
15 vel mest falder rosende, så det vilde være ham til så overmåde stor
nytte, vilde De, — for hvis autoritet han jo må bøie sig, sige ham
nogle ord om bogen.

Jeg ber Dem meget undskylde at jeg atter uleiliger Dem og
20 lægger beslag på Deres tid.

Ærbødigst

Sanna Elster.

10. *Georg Brandes til Sanna Elster.*

Kbhavn

Fru Sanna Elster!

25 Mai 91.

Kjære Frue, tør jeg bede Dem undskylde, at jeg først idag besvarer
25 Deres Brev fra Begyndelsen af forrige Maaned. Jeg er saa stærkt be-
skjæftiget, og faar bl. A. hver Dag en saadan Pakke Breve og Bøger,
at jeg, i de Tilfælde, hvor jeg overhovedet kan overkomme at svare,
kun langsomt naaer til at give Svar.

Jeg har læst Hr. Hjalmar Christensens Bog et Par Gange meget

opmærksomt igjennem. Vil De fra mig takke ham for hans Artighed at sende mig Bogen og vil De tillade mig, da jeg ikke kjender hans Adresse, gjennem Dem at meddele det lidt, jeg kan sige om den.

Den første Fortælling røber Evne til Skildring, især til at skrive en naturlig Dialog, en Evne, som synes forholdsvis udbredt i Norge. 5 Man faar et meget levende Billede af hvordan unge Mænd og Kvinder af en vis Klasse i Norge taler med hverandre og en Forestilling om hvad det er, som optager dem.

Den anden Fortælling er ikke meget værd. Den dybere Karakter- skildring, som skulde vække Deltagelse, mangler, og selve den Be- 10 givenhed, der fortælles, og som alene angaar Driftlivet, er saa tom.

Om den unge Forfatter har noget solidt Talent i Kroppen, kan hverken jeg eller nogen Anden afgjøre efter en saadan Prøve. Bogen er jo ikke skreven med nogen synderlig Energi. Hvad har han, han skal have sagt? Mat Blod kunde jo godt skildres med varmt, rigt 15 Blod. Men det fattes.

Man føler hos H. Chr. som hos flere andre af det yngste Kuld Forfattere med et vist Ubehag, i hvilken aandelig Ørken de leve, hvor forfærdeligt ubetydelige Mennesker, de alene har iagttaget. Gjenstandene ligge lavt nede, og undertiden saa lavt, at der skulde 20 Geni, helst komisk Geni til for at Fremstillingen ikke skulde blive triviell.

Det er pedantisk og i Regelen dumt at give Raad. Thi man kan kun sige Almensandheder, som er forud kjendte. Men jeg er jo bleven spurgt. Hvis jeg altsaa turde raade, saa skulde den unge Forfatter 25 fremfor Alt lære noget, jeg mener lære meget, lære rastløst som en Videbegjærlig og en Ærgjerrig lærer. Uden megen Kundskab og uden Ideer, der give Overblik, kan man i vore Dage ikke fortælle og skildre saaledes, at det interesserer Mennesker, der have oplevet og tænkt noget. 30

I Danmark er en Del af den skrivende Ungdom meget stræbende, en Del altfor lidt lærelysten, især fordi den slider sig op i Journalistik.

I Norge troer jeg man har større Ungdomsmod. Jeg vil ønske Elsters Søstersøn at han maa kunne udvikle en haardnakket Energi.

Deres ærbødige

Georg Brandes.

5 11. *Sanna Elster til Georg Brandes.*

Kristiania

Hr. dr. Brandes!

27/5 91.

Jeg takker Dem så meget for Deres brev. Deres råd er hvad Christensen tiltrænger og De har gjort mig en stor tjeneste ved at give det. Hvad De siger om hans bog er jo til den grad sandt, at jeg synes
10 Hjalmar selv må kunne indse det, om han end har nokså megen ulyst til det.

Nok engang mange tak.

Ærbødigst

Sanna Elster.

ARNE GARBORG OG GEORG BRANDES

1882-1885

1. *Georg Brandes til Arne Garborg.*

Berlin. Zelten 16. N. W.

Høistærede Hr. Garborg!

16 April 1882.

Nogle Linier i et gammelt Brev fra Fru A. Müller giver mig Haab om, at De allerede længe har vidst, hvor megen Pris jeg igjennem Deres Bog har lært at sætte paa Deres Personlighed; thi jeg skrev varme Ord om Dem og den til Bjørnstjerne Bjørnson, og jeg seer at han har vist hende mit Brev, og hun kjender jo Dem. Rigtigt er jeg endnu ikke kommen mig af min Forbauselse over, at De som i 1876 i December endnu skrev lange og gramme Artikler imod mig i Anledning af min Bog om S. Kierkegaard, allerede i 1878 har skrevet »Ein Fritenkjar«.

Jeg vidste at De var en skarp og tapper Journalist, nu seer jeg at De ogsaa er Poet.

Der er meget, ogsaa meget digterisk i Deres Bog. Der er vel i selve denne Fortælling for megen Bestræbelse, for megen Agitation til at den kan gjøre et rent Indtryk af Poesi; men alle Elementerne er der, af hvilke med Tiden noget helt Digterisk kan fremgaae. Hvis De ellers vil den Vei. Thi jeg veed ikke om De overhovedet vil bruge Deres poetiske Talent anderledes end som et Vaaben til.

Hvis De vil det, maatte De nødvendigvis tage anderledes fat paa Deres Æmner, eller tage andre Æmner op. Thi vi sidde deroppe og skrive bestandig om eller mod Ting, som ikke mere kan behandles poetisk.

De fleste af vore nyere Digterværker have europæisk talt den Skavank: de er antiquerte.

Jeg mener: De bekjæmpe Magter, som ikke mere kunne gjøre Fordring paa at bekjæmpes i skjøn Litteratur men maa bekjæmpes i Livet.

Saaledes er Bøger, der bekjæmpe Standsfordommene der skille Borgerlig og Adelig, antiquerte, skjøndt det er høist nødvendigt, 5 absolut nødvendigt i Livet at føre denne langt fra til Ende bragte Kamp. Saaledes er Bøger forældede der bekjæmpe Katholicismen som Religion og lignende.

Manglen i vore Bøger er gjennemgaaende: de bekjæmpe Orthodoxien en bloc. Men Orthodoxien er literært et Lig. 10

Og Ingen vel
kan slaae tilgavns en Død ihjel.

Vi skulde see (i Litteraturen) Pessimister og Optimister, Individualister og Socialister — skjøndt alle Fritænkere — bekjæmpe hinanden, hvis vi skulde faae nye Gnister til at springe ud af Ste- 15 nene. Men Ulykken er, de nordiske Samfund er saa langt tilbage at de tvinge Litteraturerne til ogsaa at blive tilbage.

Derfor burde De efter min Mening have taget anderledes paa Ibsens Gengangere, thi han er en af de faa, som ikke bliver tilbage.

Men jeg har ei Tid, jeg har med yderste Møie maattet knibe disse 20 Minutter for at give Dem Livstegn. Jeg haaber De sender mig et Svar.

De reiser. Kommer De over Berlin?

Vil De hilse Thommessen fra mig.

Deres ærbødige 25

Georg Brandes.

2. *Arne Garborg til Georg Brandes.*

Hr. Doktor!

Kristiania
9 Mai 82.

Det var meget smukt af Dem at sende mig det høit ærede af 16de f. M. Jeg kjendte ikke Deres Mening om mit lille Debutant- 30 arbeid, da jeg i de 3 første Maaneder af Aaret var borte fra Byen

(nervøs) og ikke stod i Brevvekslingsforbindelse med næsten noget Menneske. Og hvad Kritikken angaar, saa var den fordømt velvillig og fordømt mat, saa jeg næsten begyndte at føle mig benauet. Det var derfor med sand Taknemmelighed at jeg læste Deres Udtalelser, der, sagkyndig nøgternt, men tillige sagkyndig bestemt, tildømte mig, hvad jeg saa omtrentlig mente at have Krav paa i Kraft af det præsterede. Jeg takker Dem meget for Deres Brev.

Jeg ved ikke om jeg slaar mig paa »Digterfaget« saadan professionelt. Der er en Del Ting, jeg gjerne vil have sagt, og som jeg bedst og mest effektivt kan faa sagt i poetisk Form; derfor skriver jeg saadant. Alligevel er det naturligt af stor Vigtighed at være Indehaver af en vis Digter-Evne; thi jo større Kunstværd mine Historier maatte faa, des større Autoritet og Virkekraft vil de selvfølgelig vinde. —

Naar jeg i »Ein Fritenkjar« skrev om Tolerancen, saa skete det, fordi jeg i den Tid selv holdt paa at gaa over fra det gode til det banlyste Samfund, hvisaarsag jeg, for første Gang i mit Liv, for Alvor følte Behovet af denne her i Samfundet saa sparsomt forekommende Artikel. Saadant kunde jeg ikke gjøre en Bog om nu. I selve »Fritenkjaren« har jeg — i den foreliggende (2de) Udgave — forsøgt at pointere ud en anden Tendens, uden at det dog egentlig er lykkets, — den nemlig, at naar Fritænkeren gaar tilgrunde, saa er dette ikke først og fremst Intolerancens Skyld, men det kommer af, at Manden er feig, at han ikke fra først af toner Flag og gaar paa. Skrev jeg om en Fritænker nu, vilde dette blive den ledende Tanke. Tolerancen — tror jeg ikke saa meget paa.

Forresten har Tanken om at være næsten skjæbnefordømt til at skrive antikverede Ting, plaget mig adskilligt. Deres Udtalelser om det Punkt synes mig høist betimelige. Men der er vel intet synderligt at gjøre. Man faar være europæisk i Form og i Syn — thi det lader sig vel nogenlunde gjøre —, og saa faar man tage Emnerne som man finder dem. Ulykken er, at man først og fremst maa forstaaes

af det Publikum, for hvilket man nærmest skriver, og at man ikke med Fremgang kan skildre andre Forhold end dem, man »kjender hjemmefra«. —

Jeg vil, sandt at sige, grufuldt gjerne være europæisk; men — jeg har jo ikke engang set Europa! Nu har jeg i Fortvilelse taget 5 mig sammen og ansøgt Thinget om et Reisestipendium. Et Aars Ophold derude nu vilde vel hjælpe en Del. Men nu er nok vore »kristelig-liberale« Bønder lidt bange for mig, som rimeligt kan være, og kanske jeg ingenting faar. Skal jeg saa begrave mig her hjemme — i Statsrevisionen — saa kan De regne ud Resten selv. 10

I 1876 skrev jeg imod Dem og var fanatisk — fordi jeg følte mit kristelige Standpunkt gyngede under mig. Det var hele Hemmeligheden. Jeg stod saaledes dengang, at enten maatte jeg stagnere og blive Fanatiker à la Lochmann, eller ogsaa maatte jeg, hvis jeg gik fremover, »gaa Fanden i Vold«. Nu havde jeg imidlertid en 15 Fordom mod at blive Fanatiker, og saa — — Der er intet underligt i, at jeg to Aar efter skrev »Ein Fritenkjar«.

— Men Gud bevare mig, hvor jeg hadede Dem i den Tid, Hr. Doktor! Thi De var den værste til at ruske op i mit nyopførte kristelige Standpunkt. Bestandig ramte De mig der, hvor jeg troede 20 mig tryggest, og hvor det smertede mest. — Siden har jeg jo skjønnet, at Operationen var ganske sund. Men dengang ræsonnerede jeg anderledes.

Til Berlin vilde jeg gruelig gjerne komme, hvis jeg overhoved kommer nogensteds? Men hvorlangt kan man egentlig reise for 25 3000 Kroner? I Paris vil jeg ligge et halvt Aar, og til Rom vil jeg. Klarer jeg synderligt mere?

Nu om Dagen holder jeg paa med Deres »Ferdinand Lassalle«, som er umaadelig interessant, og som jeg lærer saa meget af. Jeg har i Grunden saa meget at takke Dem for; hvad jeg kjender af 30 europæisk Aand, det har jeg — som den yngre Slægt i hele Norden — først og fremst fra Dem; men for »Lassalle« vil jeg takke sær-

skilt. Den er helt igjennem mesterlig. Jeg vil læse den en Gang til straks.

Thommessen bor paa Landet nu, jeg ved ikke rigtig hvor. Politisk Nyt kan jeg ikke fortælle, da jeg følger daarligt med nu, og
5 andet Slags Nyt har vi ikke her oppe for Tiden. Kan De læse disse nervøse Kragetæer, Hr. Doktor? Jeg er

Deres ærbødige

Arne Garborg.

3. *Georg Brandes til Arne Garborg.*

Berlin. Zelten 16. N. W.

10 Kjære Hr. Garborg.

24 Juni 82.

Skjøndt jeg har fuldt op af Arbeid, en Bogtrykker der klager og beder om MS., og i Aften alene 25 ubesvarede Breve liggende for mig, der maa besvares, kan jeg dog ei lade være at skrive Dem til for at sige Dem hvor ondt det gjør mig at det med Deres Sag
15 er gaaet som det gik. Jeg læste Storthingsforhandlingerne. I Guder! Saavidt ere vi naaede efter et halvhundredaarigt Pfaffentyranni. Der seer De selv at der var Mening i at prøve paa at faae det brudt.

Men det gjør mig inderligt ondt, at nu De er bleven Offer. Da jeg læste om alle de pæne Mænd, der havde givet Dem Anbefaling
20 gjorde det mig ydmygende ondt at mit Navn gjælder saa lidt i Norden. Jeg havde saa gjerne anbefalet Dem, men vidste jo at en Anbefaling fra mig vilde have en den tilsigtede modsat Virkning. Naar jeg tænker mig at i næsten alle europæiske Lande Tyskland, Frankrig, England, Schweitz, Østerrig, Rusland, Polen, Holland
25 en Anbefaling fra mig vilde betyde en hel Del — thi mine Bøger er oversatte i næsten alle Sprog og man kjender mit Navn — men at alene i Norden mit Navn er saa berygtet, at det snarere skader end gavner den, jeg vilde støtte, saa føler jeg mig meget trist, thi i Norden har jeg dog mit egentlige Arbeidsfelt.

30 De er nervøs. Hvad vil det egentlig sige? Har De Svækkelse i Ryg eller Hoved, eller er De kun sensibel. Det sidste er alle Skri-

benter og vi maa alle døie det og finde os deri. Jeg er selv meget nervøs. Men ogsaa derfor maa De jo ud. Har De dog ei i Partiet en Klump rige Mænd, der kunne forstrække Dem med de Par tusind Kroner, saa kan De jo siden skrive en Bog og betale Pengene tilbage. 5

Det skulde gjøre mig oprigtigt ondt om De ei kom til at reise. Man kan jo ei leve hele sit Liv i et Land som Norge.

Hvad er det egentlig for »en moderne Idealisme«, De vil studere? Der er ei stort af den, som duer noget.

Zola's Naturalisme skal De endnu mindre bryde Dem om nu, 10 han er med sin Pot-Bouille kjørt fast i Skarnet. Jeg veed ei hvorfor Dagbladet priser ham saa systematisk. Jeg læser Bladet stadigt. Men dets udenrigske Politik gjør mig rent utaalmodig. De dømme falsk om næsten Alting. Hvad skal den idelige Gambetta-Forgudelse til? Og overhovedet: Er det ei skrækkeligt at være saa vidt i Parti- 15 Blindhed, at man priser al Verdens Liberale, hvilke Fadaiser de end begaae, og kalder Alt galt, naar blot en konservativ Mand gjør det, selv om det er nok saa liberalt. Sligt gjør mig syg. O al den Mangel paa Sandhedskjærlighed og al den Uvidenhed!

Betragt mig som Ven og skriv til mig om De virkelig er nød 20 til at opgive Udsigten til at reise ud.

Deres forbundne

Georg Brandes.

4. *Arne Garborg til Georg Brandes.*

Kristiania

Kjære Hr. Doktor!

1ste Juli 1882. 25

Jeg er ganske lykkelig over den Deltagelse, De viser mig. Tak for Deres kjærkomne Brev!

— Ja; det gik daarligt. Man havde Pluralitet for Sagen om Formiddagen; men da Debatten blev saa religiøs, var der en Del som blev rædde og trak sig tilbage, og saa faldt jeg. 30

Naa; skulde jeg falde, var det jo bedre for mig at falde paa mine

Anskuelse end paa noget andet. Men det er ikke trøsteligt at se saadant alligevel.

Det var naturligvis først og fremst de politiske Hensyn, som afgjorde Sagen. En af dem, der stemte imod, er senere paa et Folke-
5 møde blit interPELLERET i Sagens Anledning, og han svarede ganske naivt, at han havde været med paa at opofre mig, forat ikke Høire under de forestaaende Valg skulde kunne sige, at Venstre støttede Vantroen. Næste Gang (!) vilde han stemme for Sagen, sagde han.

Saadan har vist mange ræsonneret. Det kan man bl. a. slutte
10 af, at flere, som i Thinget stemte »nei«, siden deltog i Bidragstegningen til et paatænkt privat Stipendium; — deriblandt var ogsaa Høiremænd, ja endog Præster.

Politik, Hr. Doktor! — Men det er trist, at saadan noget skal kunne være Politik.

15 Debatten var saa som saa. Nu, da jeg ser den i Stortingstidenden — fuldstændig —, synes jeg den er tristere end da jeg læste den uddragsvis i Bladene.

Alligevel kan man til en vis Grad glæde sig over den. Konow var enig med mig i, at en saapas modig Debat i et saadant Spørgs-
20 maal havde været en Umulighed for 20 Aar siden. — Det er en tynd Trøst; men den er bedre end ingen.

For Deres Udtalelse om, at De i Tilfælde havde været villig til at give mig en anbefaling, er jeg saa taknemmelig, som havde jeg faaet anbefalingen, og Stipendiet ved den. Jeg bad Dem ikke om
25 nogen anbefaling — fordi jeg kjendte mine Folk. Ligesaa lidt henvendte jeg mig f. Ex. til Bjørnson. — Det er uhyggeligt, at det skal være saaledes. Men det er naturligt nok; thi saa langt ligger vi udenfor Europa. Deres Bedrøvelse over dette gjør Deres Hjerter Ære; jeg holder af Dem for det. Men en uberettiget, om end bitter
30 Tilfredsstillelse kan De søge deri, at Skaden af dette Forhold, saavel som Skammen, den har Norden og ikke De.

Reaktionen er en fæl Plage. Det er ikke farligt om et Folk staar

tilbage, naar dets lave Standpunkt bare har sin Grund i manglende Udvikling; men Reaktionen, der bringer Folk til forsætligt og med Hensigt at isolere sig, er haabløs. Naar Menneskene murer sine Vinduer igjen, saa nytter hverken Sol eller Maane. Her op i Norge maa vi hovedsagelig haabe paa »Folket«. De, som mangler 5 Udvikling, kan faa Udvikling; men de, som garderer sig mod Udviklingen, er umulige. Og Præstetaagen over Landet er som om man tænker sig, at Luften havde forvandlet sig til tæt, graa Uld.

— At jeg er nervøs vil ikke sige saa meget nu. De 3 Maaneders Hvile i Begyndelsen af Aaret hjalp betydeligt. Forresten var det 10 især Hovedet, som var daarligt. Nu er jeg jevnt arbejdsdygtig, men taaler ikke Overanstrengelse.

Det private Reisestipendium, som jeg allerede har nævnt, blir det vanskelig noget af med. Blandt de liberale er der faa Penge- 15 mænd, og de overkjøres desuden af saa mange Subskriptioner og Krav. Laane Penge lader jeg nok være; thi jeg har mer end Gjæld nok før. Hvis jeg ikke faar reise, vil jeg til Nytaar opgive alt Avisvæsen, leve af mine 150 Kr. Maaneden i Statsrevisionen og anvende mine Eftermiddage til Læsning. Faar jeg engang en bedre aflagt Bestilling, faar jeg reise lidt da for mine egne Penge. 20

Men det blir jo paa en anden Maade. —

— »Idealismen« har ærgret mig en Del derved, at jeg ikke har kunnet faa rigtig Greie paa den. Hvorledes opfatter den sig? Hvad er dens egentlige Princip og Mening? — I det sidste interesserer disse Spørgs- 25 maal mig særligt, netop fordi jeg har faaet nok af Zola. Jeg har til det yderste søgt at erkjende og anerkjende Naturalismen; men jeg er og bliver Subjektivist. De, der interesserer sig væsentlig for realia, maa gjerne skrive naturalistisk; men jeg vil prædike, og jeg tror, at til syvende og sidst blir det sig selv, man faar lægge frem, naar man skal gjøre noget gennemslaaende. 30

Da jeg var i Dagbl., forsvarede jeg Zola, fordi han blev angreben af vulgus. — Siden har jeg ikke fulgt Dagbl. regelmæssigt. Deres

Bemærkninger om dets Udenrigspolitik antager jeg er beføiede. Det maa imidlertid erindres, at saadan som Stillingen er her oppe nu, saa kommer det foreløbig — for os — bogstavelig mindre an paa, hvad der blir gjort, end paa, hvem der gjør det. Thi vi ligger jo
5 endnu og kjæmper for Parlamentarismens Anerkjendelse. —

— Naar De, Hr. Doktor, tillader mig at betragte Dem som Ven, saa gjør De mig helt hovmodig. Thi i Forhold til Dem, den lærde og vidtberømte Mester, kan jeg ikke i Realiteten være andet end Eleven. Naar jeg alligevel vover at tage Dem paa Ordet, saa er
10 det i Fortrøstning til, at De allerede har taget dette i Betragtning. Og jeg vil jo saa gjerne staa i venskabeligt Forhold til en Mand af Deres Rang og med Deres Betydning.

Men for at De ikke ved mine lange Breve skal fristes til at angre paa, hvad De har sagt, saa bryder jeg overtvert og tegner
15 i ærbødig Høiagtelse

Deres

Arne Garborg.

5. *Arne Garborg til Georg Brandes.*

Kjære Hr. Doctor!

Kristiania

16. Novbr. 1883.

20 »Velkommen hjem! Ved Deres Hjemkomst synes Europa mig at være kommet os en Dagsreise nærmere.«

Dette har jeg skrevet til Dem adskillige Gange i mine Tanker. Men paa Papiret er det ikke kommet — før nu. Jeg blir mer og mer umulig som Brevskriver. Det er et Slags Blækskræk, tror jeg;
25 — der skal særdeles meget til, for at jeg kan overvinde min Uvilje mod Skrivetøiet. —

Denne Gang skriver jeg, for det første altsaa for endelig at faa sagt Dem mit Velkommen. For det andet har jeg at takke for en overordentlig kjærkommen og særdeles smigrende Hilsen i Anledning
30 min Anmeldelse af »En Folkefiende«. Og endelig har jeg at gjøre Dem et Slags — jeg har Lyst til at sige Undskyldning —, fordi

jeg samtidig hermed oversender Dem min nye Bog »Bondestudentar«.

Sagen er den, at Bogen er saa lang. De faar aldrig i Verden Tid til at pløie den igjennem, helst da den er paa »norsk-norsk«. Nu er det jo saa, at naar man saadan »oversender« en Bog, saa ligger deri en vis Forudsætning om, at man venter Bogen læst af vedkom- 5 mende, — og det er altsaa dette, jeg — paa Grund af Bogens kvantitative Uendelighed — beder om Undskyldning for. Og saa dispenserer jeg Dem høitidelig fra enhver Forpligtelse i antydede Henseende. Faar De Tid til at læse den, skal det fryde mig. Faar De ikke Tid, — tag den ialfald som en Tribut, nedlagt for Deres Fødder 10 af en taknemmelig Læresvend.

Den handler om — og søger at piske — den norske Usoliditet og Uselvstændighed m. m., og har bl. a. det bestemte Formaal at ægge op Bønderne til Mod og Manddom. Forresten er den i sin Grundtendens statsøkonomisk, og med Hensyn til Stof er den spe- 15 cifik norsk. —

Bjørnsons sidste Bøger er mærkelige, tildels besynderlige. Men stærk er han paa sin Vis. Vor Politik staar stille nu i Paavente af den store Dommedag; Defensor, Advokat Bergh, (hvis Indlæg i Jaabæks Gudsbespottelsessag De i sin Tid kriticerede efter For- 20 tjeneste i Det nittende Aarh.) synes ikke at gjøre store Affærer. Jeg tror Publikum i det hele og store vænner sig mer og mer til den Forestilling, at D'Hrr. blir dømte, og dømte efter Aktors Paastand.

Til Gjengjæld har vi havt nogle Theateruroligheder her. Lind- 25 bergs Osvald gjorde voldsom Lykke, og saa eggedes Ungdommen op i Vrede over, at vor egen Theaterstyrelse havde stillet sig saadan til Ibsens Stykke; det var Oprindelsen. Saa var der jo desuden al mulig Grund til at pibe af Theaterstyrelsen i det hele, desformedelst at den ingen Styrelse er. Nogle gamle halvtullede Officerer og grund- 30 idiotiske Grosserere m. m. sidder og agerer Direktion, og den ledende »Chef« er en pen Gut og ellers ingenting. Men De maa ikke ind-

bilde Dem, at disse Demonstrationer nytter til nogen Ting. Man er oplært i den Opfatning nu, at naar man er kommen ind i en Bestyrelse, saa skal man sidde der, og hvis Offentligheden viser Tegn til Misfornøielse, da skal man sidde saa meget fastere, sidde Etaten
5 ihjel — for at frelse den fra de radikale. — Det ske! Amen.

— Dersom det ikke var den fordømte Statsrevidering — jeg er blit Statsrevisor siden sidst! — vilde jeg bo i Kjøbenhavn en Stund og høre Deres Forelæsninger. Men kanske til Vaaren — —.

Endnu een Gang: velkommen til Norden!

10

Deres ærbødige

Arne Garborg.

6. *Georg Brandes til Arne Garborg.*

Kjøbenhavn St. Annæ Plads 24.

Kjære Hr. Garborg!

26. Dec. 83.

Kun et Arbeid, som næsten overstiger en enkelt Mands Kræfter,
15 har forarsaget Forsinkelsen af mit Svar. Jeg har siden Midten af Oktober arbeidet hver Dag igjennem og hver Nat til 2¹/₂ undertiden 3¹/₂, og i 8 Uger kun sovet ved Chloral. Flere hundrede Breve have ophobet sig ubesvarede og af Bøger komme i Gjennemsnit to eller tre, undertiden fire eller fem om Dagen i Foræring,
20 der alle ere modtagne uden Tak.

Jeg vilde desuden gjerne læse Deres Bog før jeg svarte og dertil fik jeg først Tid igaar og iforgaars. Jeg takker Dem nu meget og vil, hvis jeg kan overkomme det, skrive noget i Tilskueren om Deres Bog; det bliver ikke Alt Ros, men kan altid nytte Dem lidt.

25 De ønsker mig Velkommen hjem! De Danske have ej gjort det. Det vil være Dem bekjendt, at jeg i dette Øieblik er slettere stillet end nogensinde før, slettere endog end i Slutningen af 1875 da jeg besluttede at forlade Danmark. Thi da havde jeg det Skaktræk at forlade Landet tilbage, nu ikke mere. De veed, at Berg
30 har forraadt os, benyttet sig af en glemt Klausul i en gammel Kontrakt, brudt med Hørup, vor første Journalist og første Taler,

og med os »Fritænkere« i den Hensigt at skaffe sig en Ministerplads. Thi Hørup repræsenterer Kampen med de vanvittige Forsvarsforanstaltninger, ved Hjælp af hvilke B. nu vil til at slaa sig op, og vi repræsenterer det Hoffet forhadte Frisind. Vi havde for et Par Dage siden her en Disputats om Ludwиг Feuerbach, hvori jeg 5 deltog. Aldrig havde jeg dog, da jeg boede i Tyskland, troet Sligt muligt. Man følte sig hensat i det 12te Aarhundrede. En Harlekinade og en Kapucinade, jeg aldrig har oplevet Magen til. Den ældste filosofiske Professor Heegaard erklærede Feuerbach for en »fræk og overfladisk Vaaser« og forklærede at det eneste, der ud- 10 mærkede ham, var hans stærke »Kjønndrift«, Theologerne blandt Opponenterne talte som —Theologer og Dr. Rosenberg sprang op med et Ny Testamente i Haanden og dundrede mod »Løgnens Fader« en Time itræk. Da jeg nu har levet i Feuerbachs Kreds, kjender hans Venner, ja den Familie han elskede høiest, og nærer 15 den dybeste Ærefrygt for den store Tænkер, kunde og maatte jeg nedlægge en Protest. Men den forsvandt i Fjottethedens Malstrøm.

I staa i Norge dog moralsk maaskee lidt høiere end vi: Sverdrup kunde ikke handle mod Sars som Berg har handlet mod mig. Og I have ei iblandt jer et Slyngel-Fænomen som Drachmann. Men 20 ogsaa I leve jo udenfor Verden. Jeg har følt det, da jeg læste Deres gode Bog. Den har glædet mig meget. Slutningen er lidt trættende, men Begyndelse og Midte har meget dybt og godt. — Hvad De skrev om en Folkefjende var ligefrem mesterligt. Der er skrevne faa saa gode Kritiker i Norden. 25

Er De enig med Lars Holst i hans sygelige Norskhed? Hans sidste Artikel imod mig er efter min Opfattelse bevislig usand, eller dog urigtig. Men slem er især Hr. I. H. Han skriver stadig i et sygeligt og ondskabsfuldt Raseri. Det er jo ingen Kritiker. Lad ham blive noget Andet! 30

Jeg har nu udkastet en meget stor Bog om det tyske Aandsliv fra 1824—1848, 6te Del af Hovedstrømninger. Mine Forelæsninger

om dette Værk er nu efter 12 Aars sammenhængende Bestræbelser endte. Men der staaer endnu meget Arbeid tilbage. Den Tilfredsstillelse har jeg at næst efter Andersens Eventyr er dette det Værk, som udgaaet fra Danmark i dette Aarhundrede, er naaet videst 5 rundt paa Jorden. Selv paa Russisk og Polsk er det oversat.

Nu staaer jeg hjemvendt her, udsat for Had og Angreb fra alle Sider, isoleret med min lille sammensmeltende Flok, uden et firkantet Stykke Papir, hvorpaa jeg og mine kan skrive. Thi Dags-Avisens Tone er os for frivol og lavtliggende. Alt, hvad vi i 11 Aar 10 har kjæmpet for, Sammensmeltningen af Bondepartiet og Kbhavns intelligenteste Ungdom, er nu sprængt af Politikeres Æresyge og Svaghed, Literaters Misundelse og Had. Dog Sligt er Verdens Gang og vi hverken tabe Modet eller klage. Det vilde glæde mig meget om De sendte mig et Svar paa dette Brev trods Deres Blæksky, som 15 De deler med alle Skribenter. — Et glædeligt nyt Aar.

Deres

Georg Brandes.

7. *Arne Garborg til Georg Brandes.*

Kristiania

21. Febr. 1884.

Kjære Hr. Doktor.

20 Den Opposition, som har reist sig mod Dem der nede, kommer aabenbarligen af, at De er bleven i høi Grad mægtig i den danske Litteratur; forsaavidt kan den alene være smigrende for Dem, skjønt den naturligvis er irriterende, saa længe den staar paa. Af hvad der er fremkommet offentlig har vi her oppe forresten vanskeligt 25 for at danne os nogen begrundet Mening om Striden, men forsaavidt Hr. Drachmann er Deres Hovedmodstander, skulde den ikke synes farlig. Den Fyr har jo ingen Benrad; er det muligt, at han kan bli en Magt i Kongens Kjøbenhavn? — da skulde Berg være farligere. Men er det egentlig den Mands Mening at afstedkomme 30 et Brud? En af Brevskriverne til det norske »Dagbladet« synes ikke

at mene det. En saadan Sprængning skulde jo ogsaa synes at være meningsløs; hvis Berg tror at blive Minister paa den, maa han være dummere end vi hidtil har troet, eller ogsaa maa Forholdene der nede være anderledes end vi har tænkt os dem.

Er det sandt, at De og Deres Broder vil reise til Udlandet? d. v. s. 5
for stedse eller for længere Tid? Er det ikke Meningen, at Hørup skal komme tilbage til Morgenbladet? — De siger De har ikke noget Organ. Kan De ikke som litterært Organ bruge »Tilskueren« — indtil videre?

Jeg erfarer med Glæde, at der er et nyt Bind Hovedstrømninger 10
under Opseiling. Det er et Værk, De kan være stolt af. Men forstaar jeg Dem ret, naar jeg har faaet det Indtryk, at det Bind skulde blive det sidste?

— Jeg vilde sætte den største Pris paa at se nogle Linjer fra Deres Haand om min Bog; hvad De maatte have at udsætte kan ialfald 15
tjene mig til Belærelse. Hidtil er der kun fremkommet en Anmeldelse, som egentlig har forstaaet Bogens Mening vis-a-vis vore hjemlige Forhold (Fru Amalie Müllers); den af Axel Henriques i Dagsposten glædede mig selvfølgelig ogsaa meget; de andre, jeg har set, har været lidet instruktive. 20

— Min Bog om Maalsagen har jeg selv næsten glemmt; den indeholder vist adskilligt, jeg nu ikke kan underskrive. Maaske er den brugbar som Dokument; den er skreven ud af en meget intens Enthousiasme.

De gjør mig den Ære at spørge mig om mit Liv og Levnet; 25
derom er det naturligvis meget vanskeligt at fatte sig i Korthed (jeg har gjort flere forgjæves Forsøg), skjønt der paa den anden Side i Virkeligheden er lidet at fortælle. Lad mig imidlertid forsøge!
— Historien er i Grunden saa lidet karakteristisk.

Man fødte mig for 33 Aar siden (25. Januar 1851) paa Jæderen, 30
3—4 norske Mil fra Stavanger. Efter at have passeret Seminarist- og Skolemestergraden, samt efterat have (1871—73) forsøgt mig

som Udgiver af et Par Smaablade i Provinsen, kom jeg i Febr. 1873 til Xia. Student Aug. 1875 med Laud præ cet.

Ved den Tid havde jeg, paavirket væsentlig af de danske Romantikere og de norske do. (Bjørnson m. fl. og senere Ibsen) gjen-
nemgaaet en ganske intens romantisk Udvikling, der havde endt
paa normal Vis i fuldstændig Opløsning: Tro paa Ingenting,
Reflexions- og Æsthetiksyge, reaktionære Sværmerier osv. — væmmelig
Tilstand. Den Smule Læsning af Klassikerne hjalp mig lidt; saa kom jeg under
Paavirkning af Kierkegaardianismen og anden
10 Theologi og troede at finde min Frelse i en »ethisk-kristelig Livs-
anskuelse« — skjønt jeg ikke kunde tro paa Dogmerne. D. v. s. jeg
troede dem og troede dem ikke paa én Gang, var, hvad man dengang
kaldte Tviler. Arbeidede i et Par Aar paa at døde Tvilene; egentlig
lykkedes dette mig ikke, men jeg arbeidede mig alligevel
15 op i en temmelig hed kristelig Fanatisme (og der stod jeg, da De
første Gang var her oppe og jeg forsvarede Deres Udelukkelse fra
Festsalen — Tviler og Fanatiker paa én Gang, hvilket let lader sig
forstaa). — Læste i Tiden 1875—78 en hel Del moderne Litteratur,
deriblandt først og fremst Deres »Hovedstrømninger«, der angreb
20 mig i høi Grad og væsentlig bidrog til at undergrave mit Forsøg
paa et »kristeligt Standpunkt«. Dette maatte tilsidst fuldstændig op-
gives; Bjørnsons Tale i 78 (»være i Sandhed«) gav dertil i væsentligt
Mon Foranledningen.

Iste »Optræden«: 1870 med et dundrende Digt i en Provinsavis
25 mod Preusserne og Bismarck (jeg holdt paa Nap. III). Derefter
(se ovenfor) Udgiver af et Par Smaablade (det ene et Slags Skole-
blad). 1873—74: Diverse i diverse Aviser. 1875—77 skrev i afdøde
»Aftenbladet« (mest om Theologi og Maalstræv; arbeidede mig i
denne Tid tilbage igjen til politisk Demokratisme). — 1877—82:
30 »Fedraheimen«. Dette Blad begyndte »paa kristelig Grund«; men
da denne Grund svigtede for mig, blev Bladet religiøs neutralt.
Nogle Artikler i 79 (»Censur!« — i Anledning Hellenbachaffæren)

gav Bladet Ord for at være fritænkensk. 1878: »Ein Fritenkjar« — Indlæg i den samme Strid; udkom særskilt 1881.

Med Bjørnson har jeg siden 1879 — omtrent hele Tiden — staaet mig godt. Ibsens Orangutang har aldrig generet mig; den kom desuden i en Tid, da jeg syntes alt hvad Ibsen gjorde var godt 5 gjort (ca. 1866—74). Jeg fik Afsmag for Ibsen, da jeg begyndte at voxe sammen igjen efter den romantiske Opløsning; da syntes jeg han havde været den værste til at hule mig ud i Interesseløshed og Had til Nutid og Virkelighed. Vinje kjendte jeg ikke personligt († 1870); hans »Døl«, der paa sin Vis var et Organ for den 10 Sars'ske Kreds (hvor Vinje fik sin meste Paavirkning) forstod jeg mig ikke paa i min romantiske Tid. Fjørtoft kjendte jeg bare paa Afstand. Sars's Kreds har jeg staaet udenfor, helt til de sidste Aar (om dens Betydning er jeg forøvrigt enig med Holst, der er en af dens Skabninger; Holst ved forresten tilstrækkeligt nu om Deres 15 Indflydelse paa de yngre Kuld heroppe); en Forhandling om Positivismen, hvori Sars og Vullum deltog (1876?) fik forresten adskillig Betydning for mig (lærte mig at »resignere« m. H. t. »de høieste Spørgsmaal«. — Ja, her slutter Papiret.

Med ærbødig Hilsen

20

Deres hengivne

Arne Garborg.

8. Arne Garborg til Georg Brandes.

X. 27. 11. 84.

Kjære Herr Doktor,

Jeg haaber De har faaet Bogen; jeg bad Boghandleren sende den 25 øieblikkelig. For det Tilfælde at De kommer til at berøre disse Historier i Deres Artikel — den De nok kan tænke Dem, at jeg imødeser med en vis Spænding — bør jeg her meddele den Oplysning, som ved en Feil ikke kom ind i Bogen, nemlig den, at to af Historierne, »Stordaad« og »Ein Ungkar« er saa meget omarbeidede, at 30

de — den første i formel, den anden ogsaa i reel Henseende — næsten kan betragtes som nye.

»Ungdom« er skrevet nu i Høst. Den (saavel som »Ein Ungkar«) er som De vil se præget af min voxende Ærgrelse over den Forvrvling af Sedeligheds- og Ægteskabsspørsmaalet, som i senere Tid er sat i Gang af vore to store teologiske Kandidater Bjørnson og Ibsen (især den første), og vil sandsynligvis indbringe mig en Del Pryl, quod felix faustumque sit. Mit næste Arbeide skal forhaabentlig blive værre.

10 Jeg hilser Dem ærbødigt.

Deres

Arne Garborg.

9. Arne Garborg til Georg Brandes.

Kristiania

Kjære Herr Doktor!

4. Febr. 1885.

De er formodentlig i Polen nu, og hvorledes mit Brev skal naa 15 Dem, har jeg intet Begreb om. Jeg vil forsøge at sende det gennem Deres Forlægger.

Det skal forresten kun indeholde min Tak for Afhandlingen i Tilskueren. For mig er den en virkelig Begivenhed.

Og saa skal det indeholde en Tak for »Ludvig Holberg«. Jeg har 20 læst den med Nydelse. Den anerkjendes fra alle Hold her.

Stortinget er sammentraadt i rolige Forhold. Statsrevisionen tager min hele Dag; heldigvis er det ikke saa langt til Vaaren. Da skal jeg ud.

Polen er vel endnu ikke forloren?

25

Deres hengivne

Arne Garborg.

JONAS LIE OG GEORG BRANDES

1884-1908

1. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Berchtesgaden

Hr. Dr. Georg Brandes!

23 Oktober 1884.

Jeg læste netop Deres fortræffelige, klartseende Division af Aug. Strindberg! Jeg er bange for, at Situationen skal være for haard for
5 ham. Han skrev mig netop til, at han havde alle imod sig, — jeg forstod det næsten som lige til Hustruen. Jeg har sét ham for mig i disse Dage med Haaret vaadt og klamt ned i Panden af indre Strid; thi i Sverige ansés en hel Del mere end det, som alt tør siges hos os for crimen læsæ Maj- og Best- og alleslags-tatis, det er halsløs,
10 borgerlig fortabt Gjærning, og saa sér Strindberg det dertil med dette »Fasans« forstørrende Fantasiblik — Kone og Barn hjælpeløse og sultende. Jeg er bange for Kroppen ikke strækker til, han har arbejdet med vaade Omslag om Hodet isommer. Poseur er der ikke i ham, men vel er han overspændt af alt det, han lider under sin
15 Kamp for at være modig. Han taaler ikke at sé Ligene, skriver han, og maa leve alene for ikke at tage Hensyn til dem, han kan komme til at saare; — jeg tror, han altid sér bestemte Personer bagom sine Figurer, og det er, som han tror Folk dør bare af at nævnes med Blæk.

Dette uforligte: Natur og Kultur (: Urkraft og Form? :) — mon
20 det ikke er Uroen, Motoren, som gjør Malstrømmen i ham? Med det samme han sér Feilen gaber, maa han ogsaa ha Redningen ved Haanden, — Rousseau er for Øjeblikket hans generale Redningsplanke. Ja han sveder for at redde Menneskeheden! mærkelig og i sit storartet sanddru blir han altid.

25 Jeg vilde ønske, jeg nogengang traf Dem, — for at takke Dem helt og alvorlig, som jeg har Grund til, for en mangeaarig Indflydelse

— fra først af ikke altid med min Vilje, — paa hele min séne Væxt og Udvikling. Schopenhauer, sagde De, holdt Medlidenhed med Menneskeheden for den ene holdbare Følelse, — jeg tror, at der traf han det, — det i os, som er den rette Grund i Væxten.

Med en hjertelig og ærbødig Hilsen

Deres

5

Jonas Lie.

2. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

27. 10. 84. Kbh.

St. Annæ Plads 24.

Hr. Jonas Lie!

Min hjertelige Tak for Deres venlige Linier. De kjender Strind- 10
berg personligt og derved nøiere end jeg, der end ikke har læst Alt, hvad han har skrevet. Min Artikel var imidlertid efter min Opfat-
telse baade anerkjendende og velvillig. Kun hans Theori skildrede
jeg som ufrugtbar, selvmodsigende som den er. Havde jeg taget
hans Situation for Alvor, tænkt mig, at Nogen kunde opfatte den 15
tragisk, havde jeg skrevet anderledes. Men kan der være Tale derom?
Tvertimod, mig synes, der er noget pudsigt, noget humoristisk i, at
han bliver berømt for et tilfældigt, kaadmundet Udsagn om Nad-
veren, medens alt hans værdifulde Arbejd kun har gjort ham be-
kjendt. Saaledes blev min yngre Broder kjendt over det halve Eu- 20
ropa fordi han sagde, han ikke troede paa Bibelguden, medens
alt hans Arbejd neppe havde gjort ham kjendt udenfor Kjøbenhavn.
Strindberg, der faaer de højeste Honorarer, Nogen faar i Sverig, og
som modtager Hyldestraab, Fremkaldelser, Laurbærkranse med
røde Sløifer, er dog virkelig ikke et Objekt for Medlidenhed. 25

Dog nok derom — hvad der brænder mig at sige Dem er Tak for
de til mig personligt henvendte Ord i Deres Brev. Det er mig en sand
Glæde at Deres gamle Fordom imod mig er forbi. Jeg husker De for
en halv Snes Aar siden gennem Hegel lod mig vide, at De repræsen-
terede »Deres Lands Enfold«, jeg »Europas Mangfold« og at ingen 30
Samvirken mellem os var mulig. Jeg tør maaske smigre mig med, at

De siden da har indset, jeg er enfoldigere end De troede om mig. Til Gjengjæld maa jeg have Lov at sige Dem min Tak for al Nydelse og Belæring, jeg skylder Dem.

Deres første Bog Den Fremsynte læste jeg under et langvarigt
 5 Sygeleie i Rom i 1870, saa gik der — skjøndt Bogen tiltalte mig i høieste Grad — en Række Aar, hvor jeg tabte Dem afsyne; mit eget Liv var saa anstrengt og omtumlet at jeg af nordiske Forfattere næsten kun læste dem, jeg kjendte personligt. Nu har igjen Deres sidste Ting overtruffet mine Forventninger ganske. Familien paa
 10 Gilje er et aldeles fortræffeligt Værk.

I Haab om at vore Baner engang maatte krydses er jeg

Deres ærbødige

Georg Brandes.

3. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Berchtesgaden

15 Kjære Hr. Georg Brandes!

2 Novbr. 1884.

Deres Brev var en Begivenhed for mig, og jeg maa midt i min Travlhed her takke Dem hjerteligt og faa Lov til at svare nogle Linier. Det er mange Aar, siden De begyndte at øve Indflydelse i vort Hus, og at jeg i Dem kom til at se en aandelig Salter, en retskaffen
 20 og heroisk-vaagsom Mand, der slog med Geni for det, jeg altid har elsket: — Tankens Frihed, — Ret for enhver til at tro og udvikle sig i Fred — og i Literaturen krævede Idéer og Naturlighed, elskede det store, hvor det løftede sig i Skjønhed — og ogsaa hvor det løftede sig uden det, eftersom Ideen gjør skjøn. Jeg kunde oplyse om adskilligt; men det vilde blive for vidløftigt — — Jeg begyndte at
 25 trække ind Tidens Luft og lære og tro paa disse Tanker med Haab i for en ny Tid. Den Mand, jeg har været mest bange for i denne Verden, har været mig selv; derfor har jeg maattet bie paa min Væxt. Men det har været en underlig Skjæbne.

30 Jeg kom uudviklet, naturbunden, (— saa aldrig Tingen, kun Billedet, Lignelsen,) — ind i den Bjørnsonsk-norske Æra; men ud af

et Hjem, hvor George Sand og Balzac, Naturvidenskab og Treschow var min Mors Lektur, medens min Far — maaske noget af den mest selvseende Dømmekraft i Norge, — var aldeles paa et Haar gjennem hele Karakteristiken en ulykkelig Schopenhauer — kun uliterær; ejede ikke nationale Fordomme, ikke religiøse; retskaffen selv til det 5 vanvittige, havde han ingen Tillid til Menneskene, mente, at det laa i Vorherres Plan, at vi intet synderlig skulde vide om Verdensordenen; Troen kunde ingen tvinge; men vi gjorde fornuftigt i at haabe paa en Gud. — Jeg er jo mere religiøst slaat.

Klemmt mellem to Partier, som den blir, der ikke ejer Klarhed nok 10 til at gribe sit, (drivende i Fantasisyner, som Tankerne kom;) — kanske heller ikke med Kunstformen udviklet nok for de større Ideer; — men stadig i Følelsen af, at jeg ogsaa engang skulde faa Luft, — har jeg levet som et sejt Træ — haabende paa en Høst.

Dette til en liden Antydning af mit. 15

Deres Beaconsfield har jeg særlig læst mange Gange, — jeg føler mig i Slægt med dens orientalske Syn; min sortøjede Moder maa paa en eller anden Maade have været af indisk Extraktion.

Vil De takke Deres Broder, Hr. Edvard Brandes, — ikke mindst for hans glimrende uforfærdede Theaterrecensioner. Det har moret 20 os kostelig at sé en Mand, selv dramatisk Digter, slaa og banke hele Theaterdirektionen og Skuespillerne fra Ende til anden, — og jeg tænker, nogen og hver vil heller ha en belærende om end flængende skarp Kritik end noget vammelsødt.

Med en hjertelig Hilsen, — min Hustru beder ogsaa om at faa 25 være med paa den —

Deres ærbødige og hengivne

Jonas Lie.

4. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kjære Hr. Lie!

Kbhavn

d. 18de August 87. 30

De venlige Breve, De nogle Gange har tilskrevet mig, gjør at jeg ved denne Lejlighed henvender mig til Dem med den Anmodning

at være Mellemand mellem mig og en anden i en dum og pinlig Sag.

For en Maanedstid siden skrev jeg i Bladet Politiken 3 Artikler: Engle, Det ottende Bud og En sidste Udluftning mod nogle hyste-
5 riske Kvinder der havde angrebet mig med Uartigheder i Anledning af nogle halvtredje Aar gamle Ytringer i en Artikel i Tilskueren.

I den Anledning har Bj. Bjørnson nylig i Morgenbladet over-
fusset mig med det smudsigste Skældereri. Han bruger Udtryk som
10 disse: Han siger, at mine Artikler er det raaeste, han har læst. Han siger: Er noget frakkere end (som han insinuerer at jeg har gjort) at kalde de, der hævde den sædelige Selvtugt for Hansker og Vanter? Han taler endelig om mit dybe Forræderi, som skal bestaa deri at jeg, som selv har lidt Modgang for at have sagt adskilligt
15 Nyt, nu »haaner og spotter« Forkynderne af den »nye« Ide, at man ikke maa kysse Pigerne.

Hver Vending i denne Artikel er en Usandhed. Mine Artikler var ikke raa, men strenge overfor den stupideste Dilettantisme, der tror sig alt tilladt. Aldrig har jeg, som Bj. insinuerer, angrebet ham
20 (som Hanske eller Vante); jeg talte om dem, der havde skrevet mod hine Linjer i Tilskueren, hvad han aldeles ikke har, Personer, som jeg kender og som Bj. ikke kender, og som fortjente langt strengere Betegnelser hvis Retten skulde have sin Gang.

At tale om mit dybe Forræderi er endelig den yderste Perfidi.
25 Hvem eller hvad skal jeg have forraadt? Ingen kan sige det. Jeg er selvfølgelig ej forpligtet til at støtte Alt, hvad der kalder sig nyt, selv om det er gammelt som Gaderne, fordi jeg selv engang har sagt et og andet nyt. Er Bj. Forræder, fordi han ej støtter Hans Jæger? Jeg er vel ej Forræder, fordi jeg anser Sædelighedsprækeradset for
30 Vrøvl og i Reglen for Hykleri.

Dog dette angaar kun indirekte Hovedsagen, som er denne. Bj. Bj.s hele Optræden gjør mig det umuligt privat at henvende mig til

ham. Offentligt vil jeg ej svare paa hans dumme Skældsord, da det ikke synes mig værdigt, at Mænd som han og jeg udskælde hinanden, og hvad andet Svar er der mig levnet?

Jeg vilde derfor bede Dem — ene og alene for den gode Sags Skyld at to Mænd, der due noget og betyde noget ikke skal give Verden 5 et Skandalskuespil uden Grund — at sige Bj. dette fra mig:

Jeg har aldrig fornærmet ham. Ej en Linje har jeg skrevet imod ham. Jeg anser ganske vist hans nye Sædelighedskrav for en dum gammel Ting, bundfordærlig i sine Virkninger, udbredende Løgn og Hykleri, men jeg har — af Venskab for ham — aldrig udtalt mig 10 imod ham. Jeg har kun modstræbende udtalt mig om Sagen og kun naar jeg blev angrebet.

Imidlertid vil han kende mig nok til at vide om mig, at jeg ikke er en af de almindelige Dusdrikkere. Jeg taaler ikke Fornærmelser og jeg tilgiver dem ikke. 15

Bjørnson maa derfor vide, hvad han har gjort. Han har at give mig offentlig Æresoprejsning, offentlig som Fornærmelsen har været, eller det er for bestandig ude mellem os to.

Han angreb mig sin Ungdom igennem af orthodoxe Grunde. Senere indsaa han, at hans Angreb var skete ud fra Forudsætninger 20 uden Værd eller Hold. Saa gav han mig Oprejsning, søgte mig stadig i Kbhavn, skrev til mig at han var »i Forelskelsens Stadium overfor mig« og brevvekslede i aarevis med mig. Ja, saa latterligt det klinger, det er mig, som har udgivet Hansken for ham, vælgende efter bedste Skjøn mellem Replikerne i to Korrektur-Udkast. 25

Men aldrig lagde jeg Skjul paa, at mit Standpunkt var et andet. Nu falder han grundløst over mig paany.

Jeg mangler ikke Svar paa Tiltale, skjøndt han maa vide, det betaler sig at præke officiel Moral, mens det er noget nær umuligt at faa afvigende Opfattelser ud i Verden, selv om man vil bringe 30 Ofret. Jeg frygter ham visselig ikke som Polemiker.

Men jeg vil ej føre unødigt Trætte med en Mand af den aandelige Rang.

Jeg beder Dem derfor gjøre en Henstilling til ham om han vil give mig en fuld og rund Æresoprejsning. Jeg er ingen Dreng, man
5 forhaaner. Jeg er en Mand paa 45 Aar og mit Navn er kendt Europa over saa vidt som hans. Han er min Overmand i Talent, men hverken i Tænkeevne eller i Kundskab. Jeg vil derfor ikke taale denne Holdning fra hans Side. Han skal vide hvad han har gjort og af hvad Malm jeg er.

10 Hans Meninger om Kjønsmoralen er mig en Pest. Der er, hvad den angaar, kun én Lære at give, Exemples; til Præket har vi Præsterne og de gjør liden Gavn. Men jeg har, som sagt, af Venskab holdt mig tilbage. Jeg har længe tiet.

...

15 Han maa altsaa give mig Oppejsning eller vide, at jeg ikke sidenhen lader mig forsones. Vil De tjene mig i at sige ham dette i passende Ord.

Og undskyld saa, kjære Hr. Lie, at jeg bebyrder Dem med dette maaské Dem ubehagelige Hverv. Men jeg har villet undgaa et af
20 disse ulægelige Brud, af hvilke Livet kun fører altfor mange med sig.

Jeg kender Dem vel kun lidt, men Alt, hvad jeg har hørt om Dem har været godt. Man taler om Deres Karakter med Enthousiasme og kun saaledes.

Den danske Litteratur har mistet Goldschmidt i disse Dage. Jeg
25 skrev igaar i Politiken en Artikel om ham, nedrablet i et Par Timer, men sand, tror jeg.

Her i Danmark er Alt trist. Det frisindede Haab omtrent slukt, Politiken død, Literaturen uden Saft og Kraft. Jeg lever kun op, naar jeg imellem er i Polen eller Rusland.

30 Deres ærbødigst forbundne

Georg Brandes.

5. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

p. t. Marlotte par Bourron

Kjære Hr. Georg Brandes!

Seine - et - Marne d. 25 Aug. 1887.

Deres Brev er rullet noget sént ud til mig her paa Landet og jeg skynder mig med at svare Dem, — hvad jeg antar, De aligevel var sikker paa, — at jeg vil bruge alt, hvad jeg magter for at faa frem- 5 virket det, som maa til for at det kan komme til at holde sig paa Forsoningsfod mellem Dem og Bjørnson. At jeg personlig synes, det er en Ære, at De har vist mig den Tillid at henvende Dem til mig behøver jeg ikke at tilføje, og jeg vil ikke let glemme det enkle, mandigaabne Brev, hvori der rørte sig saamegen stor Følelse og sanddru 10 Personlighed. Det er i den oprørte Stund man kan faa Kig ind paa det inderste faste i Grunden, — det en Mand som De har maattet seire med og Strømmen vige for. I Sagen handler jeg strax og skriver det, jeg tror, kan virke forstandigst, ind til Bjørnson, da jeg først kommer til Paris om en 8 à 10 Dage. Jeg frygter dog for, at han alt 15 er midt inde i en Forkyndelse og er blet en hel Del mere opsat paa sit Standpunkt, siden jeg saa ham. Det er nemlig en 3 à 4 Maaneder, siden vi var sammen; det har jo — mellem os, — for en Tid fjernet os, at jeg i disse Sager har afvigende Meninger og ikke vil erklære visse Personer som Krohg og andre, der er i hans Unaade, i Rigens 20 Acht, — hvilket imidlertid ikke er til Hinder for, at jeg nu udaf vort gamle Venskab baade skriver og gaar op og snakker med ham. Der er nemlig intetsomhelst Brud mellem os, men kun forstandigen en vis Retireren udaf en Meningssphære, som er forskjellig, saa den generer min personlige Frihed, naar man, som vi, bor saa klos paa 25 hinanden. Og, Tolerance mig her og Tolerance mig der, — den Sag, han forkynder, ringer han altid om med en Kirkemur, saa Verden deles i Hellige og Vanhellige; det er vel det, som gjør Kraften i ham. Den personlige Side her, som vender mod Dem, vil jeg gjøre, hvad jeg formaar for at faa afgjærdet. Et saadant Brud 30 imellem to af vor Literaturs allerførste Mænd, der staar med europæisk Navn og Opmærksomhed paa sig, vilde være for skammelig

galt og baade upassende og skadeligt for Literaturens Stilling i Opinionen i det hele. Og inderlig harmeligt er det, at Livet skal lægge sig saa lumpent til, at gamle Fæller, som har sét op til hinanden, skal kunne komme til at gjøre Styrkeprøver og holde Scener til
 5 Publikum's Forlystelse. At levere Slag paa en negativ Sag og overhovedet paa Ting med U- foran ansér jeg med Dem for lidet nyttigt.

Jeg bor fortiden her i Marlotte, et lidet Rede i den bagerste Rand af Fontainebleauskoven, — herlig Luft, Skogen som et Hav at sé udover og et prægtigt Arbejdssted, hvor jeg har Følelsen af at være
 10 allene med mig selv. Jeg lever i en Bog med alle dens Bekymringer, et dagligt Terningkast om det skal lykkes at faa frem det, man vil. Det er et Forsøg paa, hvor dybt jeg kan pløje et Ægteskab op af Livet.

Deres Artikel om M. Goldschmidt rørte mig overmaade. Han var
 15 Gjenstanden for min første unge Beundring i Korsarens Dage, og jeg har fulgt ham med hele mit Hjerte gennem lange Tider. Siden lærte vi at kjende ham i Rom og holde meget af ham, og, hvad De skrev om ham, syntes baade min Hustru og jeg rént ud »tog alle ni« i Forstaaelsen*), — og havde han kunnet sé Deres Artikel, havde
 20 det kanske lagt et andet Skjær over hans Liv.

Jeg sender Dem mange hjertelige Hilsener, som min Hustru bér om at faa være med paa.

Deres hengivne

Jonas Lie.

25 P. S. Deres Broder Edvard bedes hilset meget fra mig.

6. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kjære Hr. Lie!

Kbhavn.

29. Aug. 87.

Det var mig naturligvis ikke bekjendt, at der ikke bestod det gamle Hjertelighedsforhold mellem Dem og Bj. Ellers havde jeg ikke

30 *) Han blev aldrig »fuldt og rundt anerkjendt« paa Gr. af Partistillinger og led vist altid under det.

vovet at henvende mig til Dem. Nu er jeg fornøjet med at jeg ikke vidste det, thi Bj. Bj., der endnu igaar i Politiken kalder mig utroligt lumpen (bogstaveligt) skriver mig idag — som om Intet var i Vejen — et Brev til og foreslaar, vi skal være gode Venner paany. Jeg svarer naturligvis imødekommende, og haaber at Jubelen over hans Uvenskab imod mig da vil forstumme i den os begge fjendtlige Presse. 5

Men hvilket Barn han er! hvilken uvorn Dreng! bærer en Mand sig saadan ad!

Hav De nu min allerbedste Tak, og naar De engang har Brug for en Tjeneste, saa beder jeg Dem ikke gaa min Dør forbi. 10

Hvor gjerne jeg engang vilde træffe Dem! Hvor gjerne jeg vilde høre Deres Mening om mange Ting. Vi Par Mænd som leve for aandelige Ting og have Tanker at udvexle, burde (som for 20 Aar siden de bedste franske Forfattere) 2 Gange maanedlig spise til Middag sammen og bryde Lanser mod hinanden, saa Splinterne fæg. 15 Ved Isolationen bliver nu adskillige (som Ibsen) næsten ude af Stand til at meddele En noget i Samtale, andre (som Bjørnson) saa kjæphøje og indbildske at de ikke taaler en anden Overbevisning ved Siden af sig, og alle lide under Savnet af jævnbyrdig Omgang. Jeg véd bogstavelig næsten aldrig, hvor jeg skal gaa hen her i Byen, 20 naar jeg gaar ud af min Dør. Jeg lever kun paa Rejser.

Maa jeg af hele mit Sind ønske Dem Held til hvad De arbejder paa. De gjorde os alle Glæde med »Kommandørens Døtre«.

Maatte jeg gjøre en lille Indvending imod den, saa er det, at jeg finder det lidt Konventionelt, at de unge saaledes kun en eneste Gang er sammen og at denne Omstændighed strax har Følger. 25

Der er det Skjønne ved Dem som Menneske, at medens de yngre norske Forfattere alle, saa snart de har lidt Medgang, blive fornemme og vigtige — selv paa Garborg var en utrolig Forandring at mærke mellem to Besøg — er De et Menneske, som havde De aldrig havt Held med en Bog. Jeg tror eller rettere véd at de aller- 30

største Mestere have været saa simple. Jeg véd, der var intet jævner end Shakespeare. Turgeniew var ligedan. Stuart Mill ligedan.

Jeg skal hilse min Broder fra Dem, De véd vel at han i disse Dage er bleven gift med forrige Fru Thaulow. Hans Helbred er godt.

5 Tør jeg endnu bede Dem bringe min ærbødige Hilsen til Deres Hustru, om hvem alle har sagt mig saa meget godt.

Deres hengivne

Georg Brandes.

7. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Marlotte par Bourron
den 31te August 1887.

10 Kjære Hr. Georg Brandes!

Jeg har vistnok faat et varmt Svarbrev fra Bjørnson om mit og hans Mellemværende; men paa de flere Sider, jeg skrev om hans Stilling til Dem, — ikke et Ord! Enten havde han endnu ikke saa strax faat overvejet det, hvad jeg indstændig bad ham gjøre, eller
15 ogsaa vil han holde mig udenfor og svare Dem direkte i Brev eller Avis; jeg faar vel høre om det, naar jeg kommer til Paris. Det ligger mig meget paa Hjerte, hvad han gjør.

Jeg sér imidlertid Diskussionen gaar friskt videre, og den sidste Artikel igaar om Terrorisme var jo igrunnen et helt Indlæg — saa
20 human i Tonen og ladet med Elektricitet.

Mange hjertelige Hilsener fra

Deres hengivne

Jonas Lie.

8. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris
den 2 Septbr. 1887.

25 Kjære Hr. Georg Brandes!

At der ikke blev en uhyggelig kraftopslidende Fejde mellem Dem og Bjørnson ansér jeg for en stor Ting.

Og saa Tak for Deres Brev, som jeg fik i Marlotte igaar, det var

mig til mere Glæde, end De maaske tror. I mig bor der, — hvad jeg nok har sagt Dem før, — en dybere Taknemmelighed mod Dem, og at lære Dem at kjende personlig, vilde for mig være noget meget. De har været en førende Bevægkraft i min Udvikling. Jeg begyndte strax at undres over, hvad De foer med, for jeg er fød med en Mistanke om, 5 at der er noget under, i Samvittighederne, naar nogen absolut skal slaaes ned og ryddes afvejen. Og saa saa jeg Kravene klarere og klarere, medens jeg ogsaa følte, hvor det kneb for mig at efterkomme dem i Kunst. Saa kommer det jo an paa, hvordan man er skabt. Med Undtagelse af visse Meninger som f. Ex. Diskussionsfrihed eller 10 personlig Uafhængighed, der betinger alt for mig, interesserer jeg mig absolut mere for og drages jeg mere af, hvordan et Menneske mener, — hvordan han er, — end for hvad de mener; — jeg er en ubevidst Stirrer. Og nu tror jeg, jeg har naat et Blik for den allehaande underlige Trævæxt i Menneskeskogen, saa jeg vil prøve at 15 skrive Skuespil.

At De har fundet noget godt i »Kommandørens Døttre« er mig en stor Tilfredsstillelse; — og om det Punkt, at Marthe og Jan bare har været sammen én Gang, saa har De mere end Ret, det er baade for urimeligt og for banalt; min Mening var virkelig at sige, at de 20 var sammen de tre eller fire Nætter — jeg husker ikke rigtig, — inden Jan skulde reise. Jeg følger hende ind til Dørs den første og den sidste Aften. Men det er min Ulykke, at det blir saa let for spædt under Hænderne, naar jeg skal slaas med Kunsten; det er Sagen at faa alt bredt og helt frem! Ja deri er Ibsen en Mester, han 25 hamrer og hugger og filer, til han faar det mindste hélt frem.

Jeg fik da ogsaa et Brev fra Bjørnson ude i Marlotte igaar. Jeg havde — under et fortsat Forsøg til Klaring af vort Forhold, — betydet ham, at jeg ikke kunde indrette mit Privatlivs Venskaber og Forbindelser efter hans vexlende Avisfiendskaber, — og saa skriver 30 han at saa exceptionelt som han har elsket mig, kan han ikke finde sig i at gaa op til mig og mulig træffe en Modstander der. Og saa

staar da han og jeg akurat der, hvor jeg begyndte eller rettere sluttede ivaar. Det er jo sin lille Frihed, man vil ha. Men vær saa snil at lade dette blive mellem os.

Mange Hilsener fra

Deres hengivne

5

Jonas Lie.

9. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kbh. St. Annæ Plads 24.

Kjære Hr. Lie!

4 Sept. 87.

Iaften faar jeg paa én Gang Deres to Breve. Ret megen Tak for det Sindelag, som træder frem deri.

10 Men i Sagen med Bj. Bj. gaar det desværre ikke saa godt som jeg haabede. Thi han er ligesaa døv som højmelet.

Endnu igaar fik jeg igjen et yderst venskabeligt Privatbrev fra ham, dog ikke alene lader han alle sine offentligt udslyngede Skældsord staa uden at tage dem tilbage, men han hævder næsten samtidigt
15 i Politiken den »utrolige Lumpenhed« fra min Side, et Udtryk som han synes at holde for en stor Triumf.

Jeg har maattet skrive ham til og gjentage min Fordring og rette mit Ultimatum til ham, om han vil tage sine grundløse Skældsord tilbage, ellers har jeg skrevet sidste Gang til ham.

20 Men jeg venter mig ikke noget Resultat. Hans fuldstændige Mangel paa Evne til at sætte sig ind i en fremmed Tankegang og hans Renden sig fast i den Tro at han sidder i Paris og reformerer Meneskeslægtens Kjønsliv gjør det usandsynligt, at han indlader sig paa nogensomhelst Indrømmelse. Det er som for et Par Aar siden,
25 da han absolut vilde have os allesammen til at udraabe Republiken. Nu har han glemt Republiken, nu er det Moralen.

De har Ret: Vore Meninger er tidt kun en ringe og lidet væsentlig Del af vort Væsen, Etiketten paa Flasken, ikke Vinen i den. Værst er det med Stikord som højre, venstre, atheistisk, fri Kjærlighed,
30 radikal og lignende, som intet sige, og som Dumrianerne og undertiden selv Folk, der ikke er Dumrianer, tage højtideligt paa.

Jeg synes Paris maa være et rart Opholdssted for en Digter. De lever i Fred udenfor det daglige Vrøvl i Hjemmet. Nu er jo Alt i Norge én Forvirring: Skuffelsen fulgte hurtig paa Sejren. Hvor lidet oplever man, der ikke er Skuffelse! Man bliver med Aarene stedse mere haabløs, men ogsaa stedse mere nøisom og taknemmelig. 5

Deres hengivne

Georg Brandes.

10. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

den 23 Decbr 1887

Kjære Hr. Georg Brandes!

Tar jeg fejl, naar jeg indbilder mig, at det er Dem, som under 10
Mrk. —o— har skrevet Anmeldelsen i Politiken i Tirsdags af »Et Samliv«? Gjør jeg det, saa undskyld mig, det er simpelthen af Tillid til Dem, at jeg gaar hen saa direkte og spør Mesteren selv i en for mig saa delikat Sag. Men jeg drog uvilkaarlig den Slutning af den hele saa fine og overlegent sikkert vejende Dom — og den elskværdige 15
Vilje til at vurdere de gode Sider. M. a. O. kjære Georg Brandes, jeg havde et Indtryk af, at Bogen blev lagt paa Vægten og af, at De ikke havde lagt den der, om De ikke havde mént den i visse Maader ejede sin Lødighed. Og, dersom det har været Dem, som skrev de saa rosende Ord om min Kunst, og at De fandt, jeg havde naat, — hvad 20
jeg længes saa efter at faa til, — at faa Personerne konkrete, vilde jeg synes, det var en stor Tilfredsstillelse, ha rigtig Glæde.

Ja hele dette Brev kan jo godt være et Kladsk i Væggen; — men saa faar det trøstigt bære paa Deres gode Venskab og menneskelige Forstaaelse. Jeg læste Strindbergs »Faderen«; der er stor Virkning, 25
Tragedie synes jeg, — og selv midt i Galskaben hos Mutter nogle psykologiske Glimtlys paa Forholdet, der tildels kunde tænkeliggjøre os hende. Forresten holder jeg med Zola i, hvad han siger om den for megen Filosofi, — den er Kunstens Drab overalt.

Geijerstam, stakkar, skriver mig et sørgeligt Brev til fra Sverige, 30

han føler sig saa klempt af Opinionen, at han — mellem os — spør mig tilraads, om han med sine smaa Ressourcer tør reise væk fra det hele og prøve et Aarstid med Kone og ét Barn i Paris. Han haaber paa sin nyeste Bog »Pastor Hallin«. Det er Synd i den bra,
 5 ærlige Fyr! Garborg lever lykkeligt Bryllupsliv i en Hytte ved Savalen oppe under Rundarne i Norge; jeg havde netop et Kort fra ham, hvor han skildrer Vinteren om sig: Indsjøen en uendelig Marmorplade, Fjeldet foran vældig Marmor i anden Schattering med en blaa Himlens Klarhed om Tinderne. Lykkeligt lever han
 10 dog, synes det, ved at »føle sig fri for Kristiania«.

Tør jeg saa bede Dem være saa snil at hilse min Ven, Deres Bror Edvard og hans Hustru og sige dem alle der i Huset, hvad jeg ogsaa saa hjertelig under Dem, kjære Hr. Georg Brandes og alle Deres, en glædelig Jul! og Et godt Nytaar! fra Deres ærbødige og hengivne
 15 Jonas Lie.

II. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

2 Jan. 88.

Kjære Hr. Lie!

De tager Fejl i den Formodning, De udtaler, men Fejlen er yderst ringe og ligegyldig. Min Broder er Forfatter til Anmeldelsen; men
 20 jeg vilde med Glæde have skrevet den. Jeg har bragt ham Deres Hilsen og jeg griber selv Lejligheden til at sende Dem min bedste Tak for den smukke Bog. Jeg tror ogsaa efter hvad jeg har set til Aviser, at De i det Hele faar Glæde af den.

Vi har Strindberg her og jeg har nylig gjort hans Bekjendtskab.
 25 I høj Grad vurderer jeg Mandens Talent; sørgeligt er det, at et ulykkeligt Ægteskab af den besynderligste Art — han føler øiensynlig den højeste Grad af fysisk Tiltrækning sammen med den højeste Grad af aandelig Afsky — gjør dette store Talent næsten monomant. Han hører til de Uberegneliges ikke lille Skare. Men et ge-
 30 nialt Menneske er det.

Geijerstam, som var her, er en saare brav Fyr, men hans Talent er jo ikke meget stort og han er saa ilde stedt i dette væmmeligt forhyklede Sverig. Det er skrækeligt med denne »Sædelighed«. Af al forbandet Pest véd jeg ingen værre end denne moralske Schvinepest. Det er Æselsbroen, ad hvilken de faa, der en kort Tid har været ufor- 5
sigtige nok til at tænke frit, søger tilbage til Venskab med de Kle-
rikale. Og deroppe bruger de denne Elendighed til at knuse den
opadstræbende unge Literatur. —

— Blot Garborg nu ikke er forbi, naar han er bleven gift. Hans Frisprog bliver han nok som gift Mand nød til at tøjle, tænker jeg, 10
ikke just for Konens, men for Samfundets Skyld.

Tænk Dem, at da en dansk Forlægger vilde tage Strindberg helt paa Forlag, vilde de svenske end ikke fordele Bøgerne som Kom-
missionærer, saa han opgav det. Nej noget uslere end dette Skan-
dinavien — — — ja ja, jeg vil ikke fortsætte. 15

Jeg vil ikke skrive mig vred. Jeg vil takke Dem for udvist Velvilje i
det gamle Aar og ønske Dem Medgang og Lykke i det nye.

Deres hengivne

Georg Brandes.

12. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Berchtesgaden 20
den 22 Oktober 1888.

Kjære Hr. Georg Brandes!

Det har været mig en stor Glæde at modtage fra Dem begge Deres
Bøger, og foreløbig vil jeg sige Dem min Tak, — »Indtryk fra Polen«
har vakt Begeistring hos to Sønner, jeg har, af yderst forskjellig
Aandsretning og jeg har jo alt baade hørt og selv sét saameget i 25
den, at jeg ved, det er Mesterhaanden, som er ude og drager de klare
overlegne Linier der udvider Horisont og Syn østover og — indover
paa os selv og lægger nyt Land til den nordiske Interesseskreds. Men
læse den og den anden, jeg nu igjen har at takke Dem for, faar jeg
opsætte til jeg kommer til Paris — det vil sige til jeg faar trække 30

Vejret igjen og har faat min Bog af mig. Det blir min første Fritids-
lekture. Og, dersom De vidste hvor utænkeligt det endnu staar for
mig, at der kanske kun skal være fjorten Dage igjen til Maisa Jons
er færdig! Jeg er inde i en Syjomfrus Sprog og Maade at sé paa,
5 haaber ogsaa inde i hendes Følelser. Jeg har havt saa svære Tvil om
den Bog, det stod som et floket Garnnøste for mig, — jeg var syg
af den i hele Vinter og Vaar — til Emnet endelig samlede sig for
mig til noget enklere end jeg tænkte her i Berchtesgaden og kunde
begynde. Det har gaat mig saa med flere af mine Bøger, at det varer
10 saalænge før jeg faar Tag i dem og Mod til at lægge ivej — og saa
gaar det at leve igjennem og skrive Sceneriet under Høitryk —
akurat som denne Gang. Op Klokken seks en halv om Morgenen og
ud en Tur netop som Solen begynder at rødne og lege paa en og
anden af de hvide Toppe — det er en Natur saa herlig og en Luft saa
15 frisk, at en føler sig som en ny opsat Kniv langt inde i sit Væsen. Ja
kjære Georg Brandes, — gid min Kniv ogsaa maatte skjære frem det
Billede, jeg vilde saa gjerne! — Vi har jo en stor Tid foran Dør-
stokken — alle de store Opdagelser blandt andet har en Rækkevidde,
som vor Slægt, som de er kommet saa voldsomt paa, endnu ikke har
20 Hjerne til rigtig at se, — Omvæltninger baade i Aand og Samfunds-
liv, — den Slægt, som kommer, faar en ganske anden Horisont end
vi. Og det Kunsten kan ha at gjøre for at hjælpe til at modtage den
ny Tid, er at gjøre den, vi har, saa gjennemsigtig som mulig, — det
nytter ialfald ikke bare at raabe Vé i Gaderne, — og et lidet Livs-
25 billede — om det lykkes! om det lykkes! — tror nu jeg ogsaa kan ha
sin Værdi som Fejekost foran Døren.

Ja jeg skriver om mit eget og maa ind i mit igjen! Tag mange
Hilsener, kjære Georg Brandes, fra

Deres hengivne

30

Jonas Lie.

Jeg vil faa takke Dem nærmere for Bøgerne, naar jeg har læst dem.

13. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

Kjære Hr. Georg Brandes!

den 26 Novbr. 1888

Her i Paris modtog jeg ogsaa fra Dem Deres »Indtryk fra Rusland«
 — og min hjertelige Tak ogsaa for den Vennesending! Jeg har netop
 læst den og der vibrerer i mig en underlig Stemning fremkaldt af det 5
 store Billede, De har git: — et Verdensrige under Fødsel, én Sjettede
 del af Jorden, — alt vældigst: Skog, Steppe, Fjeld og Floder, Ver-
 dens største Indsjøer, Folkets hundrede Millioner som en bølgende
 Ager i vindsusende uendelig Ensformighed, der gir 5% Soldater og
 25% Korn, — og hvorover tungt Fortryk gaar som Hagl- og Regn- 10
 skurer, der slaar ned og lader gro, — noget mørkt med Lænker og
 kolossale Mennesketragedier i og Sibirien bag, som aligevel bare
 er den sorte frodige Muldjord, — noget som næsten ikke er til at
 forstaa for en Vesteuropæer uden som en frembrydende Tidsændring
 endnu halvt paa Mythens Stadium. Her er aabnet en Horisont 15
 indover mod Øst for os i Norden, som mere og mere faar med Rus-
 land at gjøre. I Kristiania har den russiske Generalkonsul alt holdt
 Forelæsninger over en Handelsvej fra Obdorsk ved Obs Munding,
 hvorefter hele Sibiriens Produkter skal aabnes Handelsvej over Norge
 — og, udenrigspolitisk sét, har vi nok at falde i Betragtninger over 20
 om, hvad Forhold Tiden monne ville sætte os i til dette Verdensrige,
 — saa vi trænger til at ta Lærdom — og lære os russisk med. Den
 russiske Aand har alt længe suset indover Europa, men mærkelig
 nok har Almenheden ikke gjort sig op — klart og grejt da, — at
 dets Krop kan komme efter. Hos os i Norge vil man rimeligvis først 25
 fatte det, naar vi pludselig faar et Skyl af Varetransporter over os;
 men vort Universitet har endnu ikke en Lærestol i Sproget, saa lang-
 synede er nu vi! Deres Billede af Lermontov er indtagende varmt af
 Deres Kjærlighed til Manden selv. Turgenjefs mere literære Karakte-
 ristik betog mig ogsaa ved at det ikke blot var brillant udført men 30
 har personlig Ild ud fra Dem selv — og ved Dostojewskis Raskolnik-
 kow er jeg blet hængende som altid som en Flue i et fineste Ædder-

- kopspind — den Kriminalhistorie magnetiserer ligesom al min psykologiske Interesse, jeg har en Medsans der ind i disse halv-bevidste Rørelser, som jeg føler jeg skulde ha brugt eller kommer til at skabe noget af. — Og saa ender det med Tolstoi med den store
- 5 Halvgud-Plog i det vældige sorte russiske Jordsmon — der er Stemning i det, et Spaadomsbillede ud af Helheden. — Ja Tak for den Bog og alt, hvad den har git mig, — der vil nok mange andre ogsaa takke Dem, thi den er af de Værker, som man vil ty til i Længden, den er fortiden Nordens Vindue øst mod Rusland.
- 10 De to andre Værker, De gjorde mig den Glæde at sende mig ligger endnu i min Kuffert for Bøger etc., som er undervejs hid med Godstoget fra Berchtesgaden og jeg glæder mig til at nyde dem imag nu under Jul. Jeg fandt de samme to paa Henr. Ibsens Bord, da vi var der paa Gjennemreisen; han kom selv og viste mig dem, saa
- 15 han havde nok alt læst dem. Ja der havde vi som altid en ganske sjelden hyggelig Aften, vi er jo Kammerater fra Ungdommen; og uanset at han var saa anderledes voksen dengang end jeg — var det mig han kunde vælge til at præke fuld om sine Skuespilplaner. Nu er jeg meget spændt paa »Fruen fra Havet«.
- 20 Foran mig ligger en Bog af Schandorph først, og jeg vil skynde mig at læse den, — jeg véd, jeg skal ind i noget bredt og jevnt dansk med hans kraftige og saftige Repliker og Karakterer, det som baade er sandt og sét og nationalt; maatte han klare det som »Det gamle Apothek« ÷ Slutningen. Personlig er han en bred elskværdig Mand,
- 25 men i Samtalen af disse opgjort klare og meningsfærdige, som er det modsatte af mig, og som derfor ikke egger mig til det, jeg forstaar ved Produktion i Passiaren; — jeg staar rent »Fant« foran fikse Folk, — og saa glider man væk ved at være hyggelig. Men forhaabentlig skal vi komme sandere og nærmere indpaa hverandre nu i Vinter,
- 30 for jeg har meget tilovers baade for hans Person og hans Talent.
- Og under alt dette summer der i mig nogle brede Figurer fra min Ungdom nordenfra, jeg har faat som en Trang til at smøre paa nu

baade med Farve og Handling, — og mulig er en Bog igjen under Fødselen. Det maatte være underligt for en Kritiker at se, hvoraf et saadant Kaos i forskellige Naturer bestaar; — men midt i alle de fortvilede Stumper og Stykker svømmer her et Par ordentlige Fyre ialfald. Det er den nærsyntes Manér at sé: — ganske fint nær ved 5 eller dunkelt oversigtligt langt fra. —

I Paris er jo Folkestemningen temmelig urolig; her agiteres og sker Ting om Dagene og er en Luft, som foran en større Mærkebegivenhed; jeg haaber dog paa, at Republiken skal ha dybere og stærkere Ankerfæste, end nogen endnu forstaaer, og at Skuden skal 10 klare sig aligevel; men for Figurer der dukker op! — igaar kom Wilson igjen i Deputerkammeret. Og hils saa Deres Broder Edvard mange Gange!

Deres ærbødige og hengivne

Jonas Lie. 15

14. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kbh. 5 Dec. [1888]

Kjære Hr. Lie!

Megen Tak for det hjertelige Brev. Tak for den venlige Dom om Rusland. Egentlig burde Bogen læses *efter* Polen, men ligemeget! De har forstaaet hvad jeg vilde give. Deres Tro paa at Mange vilde 20 sige mig Tak for den gjør Deres Hjerter Ære, men svarer lidet til Virkeligheden. Min yngre Broder og én til (Skram) har sagt mig Tak og rost Bogen og det er Alt. Venstrepressen har ej nævnt den, den saa lidt som Polen, og Højrepressen nedrakker mig konsekvent, klogt og imbecilt. 25

Mit Salg her i Norden er 750 Exemplarer i 15 à 20 Aar — bogstaveligt — i Tyskland er jeg knust af Eftertrykket, saa De sér, mine litterære Vilkaar er ikke glimrende. De véd at de Danske købe norske Bøger, men Nordmændene købe desværre næsten ingen danske. 30

Deres kjære Landsmænd have ingen Sans for solidarisk Skandinav-

isme. Alt tage de gjerne imod fra Danmark af, men Gjengjæld — ja selv Tanken er latterlig. Nordmændene vide end ikke af, hvilken uheldsvarslenende Bitterhed der efterhaanden af den Aarsag har udviklet sig i Sindene her i Danmark. Jeg troer De, kjære Hr. Lie, er den eneste norske Ikke-Egoist. Og naar de endda blot var Egoister, men de har Egoismen i dens mest afskrækkende Former.

Dog jeg satte ej Pen til Papiret for at sige Dem Ubehageligheder om Deres Landsmænd. Men jeg tog mig den Frihed nyligt at anbefale en ung dansk Pige til Dem, en ung Malerinde. Hun er nydelig. Jeg kjender hende selv kun lidt, har talt nogle Gange med hende, men hun gjør det bedste Indtryk, og hvis De vil tage lidt venligt imod hende, vil De ikke fortryde det.

Jeg holder for Tiden for 3die Gang i Træk (og 3die Gang for Betaling) Foredrag om Goethe for overudsolgt Hus.

I Januar haaber jeg at kunne rejse til Rusland.

Iøvrigt lever jeg blandt de afskyelige Mennesker i dette afskyelige Land grundigt gennemtrukket med Menneskeforagt og Uovervindeligheidsfølelse, fredeligt misundende Enhver, hvem Skjæbnen har tilladt at opholde sig i en bedre Himmelegn og i en stor rig By.

Hils Schandorph, hvis De vil, han er det elskværdigste Menneske, brav og god, og udtal min Respekt for Deres Frue, om hvem jeg har hørt saa meget godt. Det vilde være morsomt engang at faa Dem og hende at se Ansigt til Ansigt.

Deres

25

Georg Brandes.

15. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kjære Hr. Lie!

Kjøbenhavn

2 Dec. 89.

Den stygge By Kjøbenhavn, som De har altfor gode Tanker om, fordi De ikke kjender den, smagte daarligt efter Paris. Jeg var nogen Tid ret nedslaaet og tyede ind i mit Arbejde, der ophobet ventede paa mig, for at holde Pinen ud. Nu er jeg midt i min stadige Gjærning

med Forelæsninger, har udgivet et Bind Essays, som jeg hermed tager mig den Frihed at oversende, og sidder nu saa tilvant paany i det daglige Livs Graat i Graat, Sort i Graat og Graat i Sort, at jeg, uden at gjøre mig latterlig ved Melankoliseren, kan sende Dem min bedste Tak for al Godhed og Hjertelighed udvist imod mig under mit Op- 5 hold derovre i den kjære By omkring Triumfbuen.

De var svært elskværdig imod mig, og jeg paaskjønner det af hele mit Sind. Og ikke De alene, men alle Deres, den fine og stille Frue, Deres voxne Datter og Sønner, som uden at blinke hørte deres Far skamrose en fremmed Person, der bare sagde Paradoxer og fortalte 10 Anekdoter, ja selv den smaa, som saa gjerne gik i Skole og sang saa nydeligt paa Fransk og Tyrolsk.

Igaar læste jeg en lang Tirade imod mig i Verdens Gang af Fru L. Kieler, hvis Navn jeg aldrig i mit Liv har nævnt, men som har gaaet og hadet mig i en Aarrække. Da jeg ser, at »Verdens Gang«, som jeg 15 stolte — lidt — paa, optager saa plumpe Skjældsord mod mig uden ringeste Foranledning og nu for anden Gang, saa er jeg ganske færdig med dette Blad. Jeg har længe været langmodig, men nu er det nok. Det er iøvrigt Skade, at den gode Dame ikke meddeler, hvori hendes uskyldige Vexelfalsk bestod. 20

Kjære Hr. Lie! Det var rare hyggelige Middage og Aftener hos Dem i Paris. Der var paa én Gang Fred og Liv. Her i Kjøbenhavn er der ingen af Delene. Vi leve under et skrigende uretfærdigt Regi- mente i et ganske demoraliseret Folk. Jeg for min Part i en At- mosfære af Had mod min Person, dyb Ligegyldighed for mine Be- 25 stræbelser og aandløs Nysgjerrighed, som faar Folk til at styrte i hordevis til mine Forelæsninger og slaas som forrykte for at tiltvinge sig Plads — mens de to Dage efter have glemt Alt hvad jeg sagde og desuden aldrig have forstaaet blot det Halve deraf. — Men kort sagt Omkvædet er: Hjertelig Tak for sidst.

Deres

30

Georg Brandes.

16. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

Kjære Hr. Georg Brandes!

d. 13 Decbr. 1889.

Men det kan da Pinedød ikke være Fiender altsammen, det som
 gaar paa Deres Forelæsninger og staar i lang Queue udover Gaden,
 5 — eller letsindige Vögler, som ikke vil behjerte Ordet, men bare
 glemme. Det er saamæn noget ganske andet, som skér, naar der ikke
 er Interesse i Luften om en, — og det er, at ingen — og ikke alle, —
 kommer. Det Udtryk i Deres Brev forekom mig saa Strindbergsk
 misanthropisk urimeligt, at jeg har heftet mig ved det. Naturligvis
 10 er der bra med Fiender iblandt, og det bør smigre Dem for de kom
 ikke, om de ikke dreves og reves med af Interessesstrømmen.

Og hjertelig Tak saa for det hyggelige Brev og de ny interessante
 Essays, hvorfra jeg nu har læst (og glædet mig ved) det meste, og
 over den slemme Luther særlig. Han var ingen Mand for de forfinede
 15 sjælelige Rørelser, den tydske brede Bondenatur; men hvor klar han
 var over det fysiske — Germanen, som ophøjede det, hans Natur
 sagde ham, til Gudsbud og fandt Stedet i Bibelen for det.

Det er inderlig kjedeligt, at De skal bryde med Verdens Gang,
 kjedeligt at Bladet indtog den Laura Kielers Artikel, der dertil bare
 20 var kjedelig — af disse, der gaar lige direkte tilbunds i Glemselen.
 Den tog sig ud som Reklame til Fruens eget Brug for Øjeblikket, —
 og jeg tror ikke Thommessen har opfattet dette som noget dybere,
 mindst mént, at det skulde føre til Brud med Dem. Det maatte jo
 være saa rent imod hans Blads Interesse ogsaa. Som sagt, — gid den
 25 Bro, De havde paa Norge i det Blad, ikke blev afbrudt — og ingen
 Satisfaktion for Dem selv er der i hele Bruddet.

Deres begge Essays studeres her i Huset af de mange literære
 Hoder, og jeg véd, Erik havde skrevet om den første. Hvad mig an-
 gaar saa trængte jeg virkelig til at læse op igjen om Kielland —
 30 Grunddragene i ham; han er blet mig ny igjen. Og Tak baade for
 Garborg og Nietzsche og Zola — Donatello og V. Hugo kvier jeg
 mig ligesom lidt for at binde an med endnu.

Det var tomt i Luften efter Dem, kjære Georg Brandes, da De saa var borte igjen fra Huset; det havde været os som en aandig Festtid, — De var saa underlig anderledes end jeg tænkte mig Dem, og baade min Hustru og jeg glæder os saa i at det dog blev saa heldigt, at vi nogengang kom til virkelig personlig at lære den Mand Georg Brandes at kjende. Det blev blot saa alt for kort Samvær baade nu med Dem og før med Deres Bror Edvard — og gid det blot kunde blive mere. — Jeg sidder nu egentlig udenfor denne Verdens Larm neddukket i min Bog, vilde gjerne nu faat tat et kraftigt Tag. Her har vi alle den berømte St. Petersburger Influenta. Grieg ligger ned i Hotellet i Rue de Sèze, ogsaa af Influenta, men haaber at kunne greje sig til Prøven paa Onsdag.

Og tag saa mange varme Hilsener fra min Hustru og
Deres hengivne Ven

Jonas Lie. 15

17. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

St. Annæ Plads 24.

Kjære Hr. Lie!

21 Dec. 89.

Hvis en Bager i Paris averterede: »Imorgen Kl. 7 faas hos mig varme Hvedetvebakker gratis« — vilde De da, hvis Folk trængtes i Queue for at komme ind hos ham, deri se et Tegn paa at den Mand var populær eller elsket eller fandtes særlig interessant. Nej, ikke sandt? Netop af samme Aarsag ser jeg i Tilstrømningen til mine Forelæsninger intet Bevis for at jeg er populær eller elsket osv.

Heri er intet Strindbergsk sygeligt, men noget i høj Grad Brandesk rationelt. Tilmed da Kontraprøven stadigt gøres nu paa nogle og tyvende Aar, nemlig at slet Intet sælges af mine Bøger, ligesom de aldrig nævnes i noget dansk Blad uden hvis man kan finde en Anledning til at udskjælde eller haane Forfatteren. Da jeg i Paris sagde Dem, at af de Par Bøger af mine, der var udsolgt, vare i 20 Aar solgte 700 Exemplarer i de 3 nordiske Lande — et Faktum der ikke kan modsiges — saa sagde De, at jeg dog følte mig derved:

Bagved laa dette: jeg sælges ikke mere. Naturligvis laa der bagved at jeg finder det i højere Forstand uretfærdigt eller rettere -- thi blæse dermed! — at jeg harmer mig over Umuligheden for mig af at tjene mit Brød ved min Pen. Men denne Følelse af
5 Uretfærdighed eller denne Harme er da virkelig ingen Trøst. Nej, kjære Hr. Lie, hvor optimistisk De end er, paa dette Punkt kan De ikke gjøre min Følelse af Sagen sygelig.

De har Ret, naturligvis har »Verdens Gang« ej tænkt, jeg tog mig saa Lidet nær som det at blive udskjældt af en Vexelfalsknerneske i det,
10 som dengang endnu var mit eget Hus. Naturligvis ikke — men hvor er selve dette ikke norsk! Da saaledes i Vinter en tysk Reporter for at gjøre Reklame for sig sendte Bladene 3 Spalter af de groveste og dummeste Skjældsord imod mig, optog de norske Blade, selv Dagbladet, alt dette Skarn in extenso og da jeg spurgte Redaktørerne,
15 mine gamle Venner, hvorfor? svarte de, at de havde aldrig tænkt, jeg tog mig sligt nær. Men naar det gjælder deres Egne, har de betydeligt finere Følehorn. Det er ingen Oprejsning, siger De, at jeg trækker mig ud af et Blad, der intet Hensyn viser mig og som jeg ene skrev i for at gjøre Redaktøren en Tjeneste. Sandt nok, men jeg
20 er en stolt Mand og trækker mig bort. Det er ogsaa nok.

Mine smaa Essays er ikke stort værd. Jeg samler mest sligt for at overse hvad jeg har skrevet og for at ikke Andre efter min Død skal udgive det med alle det første Udkasts Tilfældigheder eller Fejl. Desværre er der fuldt af Trykfejl. —

25 Dem takker jeg paa det Bedste for de tilsendte Digte, der hos mig opfriskede den rare Aften i Deres Hus i Paris, da De gjorde mig den Fornøjelse at læse adskillige af dem højt. Da jeg gjensaa Digtene her, hørte jeg som Akkompagnement Deres Stemme.

Jeg er meget indtaget af Digtet om Peder Dass som jeg ikke
30 kjendte, og jeg finder særligt dybt og sandt det sidste rørende »Tilbageblik« fra »Ballonen«.

Glædelig Jul! kjære Hr. Lie, til Dem, Deres Frue og Børn, glædelig

Jul og hjærtelig Tak for al den Venlighed De beviste mig i Paris.

Jeg skal til at skrive noget mod Prof. Høffding, der grundigt har misforstaaet mig.

Deres hengivne

Georg Brandes. 5

18. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

Kjære Hr. Georg Brandes!

d. 19 Januar 1890.

Jeg nytter et Pust d. v. s. et Kapitel færdigt i min Bog til at passiare lidt med Dem. De staar med det egne Smil derinde ved Uret paa Kaminen og her om Aftenen kom jeg særlig til at tænke paa Dem 10 og hvordan De bærer Dem ad her i denne Krigens Verden. De er kampvant, Kampen sidder som et Instinkt i Deres Blod, saa De vist ikke tænker Dem en Stue med et nogenlunde Tal af Mennesker uden at Tanken i Baggrunden ligger som en halvudtrukket Kniv i Sliren færdig — — færdig. Sa De Paradokser paa Paradokser, saa 15 var det til en vis Grad kryddret ved Misforstaaelsens Fare, Vaagsomhedens Forlystelse. De kunde komme med et paa en eller anden Almue rettet: »Ja dette er nu Paradokser«. Og det var, fordi Fiender har kryd og kryr ogsaa i det private om en Mand der naturlig bare vender sig til Mennesket i Menneskerne; — men har gjort Erfa- 20 ringer! Jeg siger dette først fordi jeg kom til at undre mig over, hvorlidt jeg selv dog endnu har faat i Blodet dette om, at Livet i den private Omgang ogsaa er en Personkamp; — jeg taler gjerne og sidder paa bar Bakke i alle Disputer og begriber ikke Faren ved det. Men her om Kvælden saa jeg det. Vi disputerede, saa vi satte selve Fan- 25 den paa Hodet, og Fru Kowalewski havde just faat Guds Tilværelse indesluttet i en mathematisk Firkant — den Sats, at to kan bé Vorherre om samme Levebrød og bare én faa det eller to Skippere i Øresund bé om modsat Vind, — da jeg saa et bravt skrivende Væsen hjemmefra sidde med Barmen mod Bordet og vaage med to spændte, 30 sorte bekymrede Øjne paa, om jeg klarede mig i Disputen, om jeg

kom vel og med Honnøren fra det som norsk Forfatter eller, om Kowalewski og Edgren vandt — og jeg da naturligvis blev nødt til at opgive Idéen om Sjælens Fortsættelse etc. og omvendte mig til Kowalewskis Tro! — Den bekymrede Paapassenhed slog mig med ét,
5 saa jeg lod Fanden staa for det, han var, i Snedriven. Jeg saa pludselig en hél Verden af Tarvelighed, en vi snakker og godtroende gir os hen til med det bedste i os, og som dømmer og noterer — og bare rent ud ikke rækker til at forstaa. Og saa tænkte jeg paa Dem, som smilte saa nær henne paa Kaminen, — havde det været ham, som
10 havde boltret sig i Paradokserne ikvæld, saa vilde han kanske — med sit bedre ind- og tilpygledede Verdensvet — naat hende med en Snert, som tog akurat ned i hendes Aandsstadium. Og, naar jeg har opholdt mig saa vidtløftig om dette — er det, fordi jeg af meget begynder at undres paa, om ikke det, man tar for Had og usympathetisk
15 Modvilje, for en stor Dél bare er utilstrækkelig Tarvelighed. Æsthetisk — og i andre Stykker ogsaa — er det absolut i betydelig Udstrækning blevet saa hjemme. Et Talent kan svøbe hele den lille Nation om sig med samt baade dens Dannelse og Dømmekraft; vi er nu engang en Naturbefolkning af Poeter, Malere og Kunstnere
20 og Folk, som let henføres bl. A. ogsaa, fordi vi tildels endnu er saa unge og ny i Frasen. Men en stor Del af vor øverste Samfundsklasse dukker alt mere og mere ned i Lægprædikantniveauet. Sæt Deres Essays paa en politisk Fanestang eller paa en religiøs eller en Sædelighedens eller Afholdssagens, — og De skulde undre Dem over, hvor
25 de gik af som varmt Brød paa en sulten Dag. Nei, var det enda de intelligente tusenders Had, som gjorde, at en første Rangs og genial Pen som Georg Brandes' ikke kunde sejre ogsaa økonomisk, saa vilde jeg ialfald føle en vis respektfuld Horrør for Faktum; men, lad de hadende tælle sine hundrede og sine gammeldags Klikker, — de
30 mange, de tusinde, som har rekruteret vore øvre Samfundslag i det sidste Tiaar, er ikke i Højde med den gammeldannede Interessesphære, — lad den end staa under en vældig ny Opdragelse af euro-

pæisk Literatur og Tryk af de almene store Idéer. Nu — i Overgangstiden — er det Blaabaand og Afholdssagen og om Fandens Eksistentse etc., som beskjæftiger Aanderne : — der regjerer Tarveligheder med »Tendentser, Moral og Principer« i værste docerende Skikkelse; — og i den Tid lider Mænd som De. Jeg véd ikke, om De 5 finder nogen Trøst i dette; jeg er ialfald vant til at trøste mig, naar jeg blot er istand til at forklare mig Tingen.

Jeg skrev til min Ven Thommessen om den Kjedsommelighed med L. Kieler og er vis paa, at han baade indsaa det og ønsker det uskét; han vil vist ikke miste en Ven som De — ikke personlig — ikke 10 heller selvfølgelig for sit Blad; og gid, det kunde blive godt igjen! Man gaar hjemme ud fra, at store Mænd skal ta Avisbehandling som Regnskvæt og finde sig i alt!

Man har sendt mig Carlyle Aristokratradikaleren i Modsætn. til Stuart Mill Demokrat-Ditto. Hans originale Kraft, Vælde og Ild 15 tiltaler mig overordentlig, — skjønt jeg alt begynder at lugte saa fint noget af en svovelprækende skotsk Præst, der med sin Intuition er sluppet endel længere ud i det filosofiske Fri end Kierkegaard, der blev mere inden Troens Form. Hvad den ene kaldte »Paradokset«, kalder den anden det »sublime«. Jeg liker Fyren, fordi han er intuitiv 20 og ikke en kjedsommelig Tænkter, fordi han souverænt tør tænke sit eget, og fordi han haaber paa en personlig Fortsættelse, — et Haab, som Pokker skulde slippe, før en blir nødt til det, aldenstund ingen Videnskab véd det Døjt om noget outre-tombe. I Mangel af personlig Fortsættelse faar jeg finde mig i at gaa op i den Haandfuld Menneske- 25 hed, som skal kry her, til vor Planet er udbrændt — og in subsidium, efter det, i »Tilværelsens Almindelighed«. Iøvrigt sér jeg aldrig nogen bli hverken bedre eller slettere Menneske af den Metafysiken — kun, som jeg har været det, adskillig hæftet. Carlyle var netop Filosof for Beaconsfield, som ogsaa vilde ha alt for sin Person hinsides; derfor 30 bød han ham ogsaa Bathordenen.

Og De sidder vel alt inde i et eller andet Værk efterat Forelæs-

ningerne er endte. Jeg har Følelsen af at De ogsaa praktisk kommer til at ta Volden paa noget Vis — vor fælledsnordiske Literatur kan ikke undvære sin første kritiske Kraft — og at De kommer til at præke fra Universitetet i nogen officiel for Dem lavet Stilling. —

5 Her er mildt som i Marts, herligt i Bois de Boulogne ved Sørerne og idag, jeg stod nede ved Trokadero og saa udover Eiffeltaarnet og Udstillingen, følte jeg saa levende stærkt, hvor jeg har levet og glædet mig i det Aar 1889, det er som et rigt Ungdomsaar rent at tænke tilbage paa, som jeg slap mig løs og levede, bare levede i det!

10 At De nævner mine »Digte« med Sympathi behøver jeg ikke at sige Dem glædede mig. Jeg har nu tat ordentlig fat paa min Fortælling, som jeg omtalte for Dem og kommer til at sidde og gaa og staa og sove i den nu uden Afladelse i disse Maaneder, til jeg vel kommer frem igjen af den til Verden og Lyset igjen engang ud paa Vaaren.

15 Min Hustru beder Dem varmt og hjertelig hilset, — gid De kom igjen et næste Aar og holdt Forelæsninger, og saa atter hyggede Dem hos os! Begge ønske vi Dem et lyst og glædeligt nyt Aar for Dem og Deres kjære!

Deres hengivne Ven

20

Jonas Lie.

19. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kjære Hr. Lie!

Kbhavn. St. Annæ Plads

14 Febr. 90.

Megen Tak for Deres elskværdige og stemningsrige Brev som bragte mig en Luftning fra Deres hyggelige og saa gjæstfrie Hjem.

25 Deres Skjøn om Carlyle synes mig overmaade sundt. Manden er ganske vist genial, men personligt maa han have været utaalelig og man føler den ubehagelige Privatpersonlighed gennem hans Bøger. Det efter min Mening mærkeligste og bedste han har skrevet er de første Bind af hans Værk om Frederik den Store, der med svær-
30 merisk Sympathi behandler dennes stive og grusomme Fader, men saaledes at man begriber denne Mands Betydning og den Gavn,

han har gjort. Carlyles litterære Indflydelse har forsaavidt ikke været god som hans Elever blive affekterte, saaledes især den forskabede Schweitzer Johannes Scherr.

Jeg har skrevet et Par Smaating i »Tilskueren« og »Dagens Krø-
nike«, som De rimeligvis har læst. I Anledning af det første Stykke 5
lader den kjære Professor Høffding mig nu stadigt angribe af sine
Elever i vort »Morgenblad«. Det er uheldigt for en Ethiker at hans
Elever er saa uopdragne Hvalpe. Ethiken burde vise sin Indflydelse
paa de umiddelbare Disciple.

Siden sidst har Hr. Ola Hansson og hans Frue paa den mest 10
usømmelige Maade og i den mest idiotiske Anledning opsagt mig
Huldskab og Troskab. De paastaar at have »hørt i Byen« at jeg til
en ung Mand ved Navn Hannover, hvem De kjender, har sagt, at
Hr. Hansson har skrevet en Afhandling om Nietzsche, han i Tysk-
land har ladet trykke, efter at jeg havde skrevet min. Jeg har imid- 15
lertid aldrig sagt et Ord derom til Hr. Hannover, hvad denne ogsaa
overfor dem har hævdet. I den Anledning have de skrevet mig
uartige Breve til og paa den mest uforskammede Maade trængt sig
ind i den unge dem ganske fremmede Mands Værelse og overvældet
ham med Grovheder; de kom uden Goddag og gik uden Adieu. 20

Jeg kan kun forklare mig det saadan, at de have en ond Samvit-
tighed overfor mig, idet jeg i Maj eller Juni sendte Fruen (da Frø-
kenen) min Afhandling til Oversættelse. Hun lod Arbejdet ligge,
kom hertil, giftede sig, begyndte at laane Nietzsches Bøger hos mig
og sendte mig saa en Dag et tysk Arbejde af hendes Mand om Nietz- 25
sche (hvem han kun kjendte gjennem mig) allerede færdigt trykt paa
Tysk, medens min Afhandling om samme Gjenstand ikke var over-
sat og blev det saa sent at den først kan udkomme engang i Mai. Mig
er det forsaavidt ligeegyldigt som et Arbejd af Hr. Hansson ikke ska-
der mit, men den første Interesse er nu dog taget af Stoffet, som jeg 30
var den eneste i hele Norden der kjendte og som Ingen før mig
havde behandlet i Tyskland. Karakteristisk er det, at jeg var den

eneste Mand i de tre skandinaviske Lande som forsvarede Hr. Hanssons »Sensitiva amorosa« da den allevegne haanedes, og at min sidste Handling overfor Hr. H. var den at skaffe ham (der i mere end et Aar ingen Forlægger havde havt i Sverig og selv dér aldrig havde
5 havt anden end en Bogtrykker, han betalte) Philipsens Forlag i Kjøbenhavn, som jeg indtrængende overtalte til at tage hans Sager.

Efterat Parret havde draget den Nytte af mig, som de kunde, brød de elskværdige Gemytter med mig. Derefter erfor jeg saa fra alle Sider at Frk. Mohr i al den Tid hun var stadig Gjæst i mit Hus,
10 rundt om havde omtalt mig paa den mest nedsættende Maade, stadig havde karakteriseret mine Evner som »et udbrændt Fyrværkeri« og overhovedet stræbt at sætte min Karakter i det hæsligste Lys. Og det paa samme Tid som hun én Gang om Ugen sad ved mit Bord med de mest underdanigt smilende Miner.

15 Hun og han vil sikkert komme igjennem Verden.

Ogsaa jeg arbejder paa en stor Bog, 6te Del af Hovedstrømninger, Det unge Tyskland, jeg har 18 Ark skrevne og trykte, men lige saa mange tilbage. Bogen skulde have været ud til Foraaret, men kan ikke komme det, da Fru Hansson som Oversætterinde først i længere
20 Tid jaskede saaledes med Arbejdet at det var ubrugeligt (hun oversatte Valpladsen ved Marengo »der Wahlplatz bei Marengo«), derpaa med den Motivering at hun ej taalte Rettelser i sine Manuskripter (!) kastede hele Arbejdet fra sig. Men jeg er forpligtet til at udgive Bogen samtidigt paa Dansk og Tysk.

25 Synes De ikke, Prof. Høffding har paaført mig une mauvaise querelle. Mit Svar er yderst urbant, men der staar mellem Linjerne det ene Ord: Vigtigpeer!

Kong Midas-Bevægelsen har De vel fulgt. Stykket har den Mangel at Ramseth er altfor ubetydelig til at kunne udøve en saadan Ind-
30 flydelse. Men det virker fra Scenen.

Her er mange Norske; jeg indbød engang Krohgs, og de kom, men de har aldrig siden søgt mig. Gunnar Heiberg hjalp jeg ved

en Artikel før Stykkets Opførelse, én derefter, og et Telegram til Norge den første Nat; men De vilde fejle, hvis De troede, han i den Anledning havde sendt mig en Linje til Tak eller gjort mig blot et Fem-Minutters Besøg.

Der var en rig Russer, som for nogle Aar siden sagde til sine Om- 5 givelser paa Dødslejet: »Jeg dør roligt, jeg efterlader mig ikke en eneste Fjende, thi jeg har aldrig gjort noget Menneske noget Godt.«

Jeg er begyndt Foredrag over Goethe, men da jeg tager Betaling for dem, har jeg kun 60 Tilhørere.

Min Broder er meget virksom, som De vel har set. I 3 Maaneder 10 har han ene redigeret »Politiken«; desuden har han talt i Rigsdagen og er i talrige Kommissioner og Udvalg. Hans politiske Indflydelse er i en stadig, meget kjendelig Stigen; men dermed skal ikke være sagt at han overhovedet har meget at sige.

Saa, nu er jeg paa 8de Side, kjære Hr. Lie. De skal have Tak, De 15 ruskede ved Thommessen. Efter Tilskyndelse fra Dem, skrev han, søgte han mig paany og undskyldte Fadaisen.

Vil De bringe mig i venlig Erindring hos Deres kjære Frue og Deres Børn og modtage mine bedste Ønsker om Held med Deres nye Bog. Vi trænge til noget Godt. 20

Deres hengivne

Georg Brandes.

20. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

den 19 April 1890.

Kjære Dr. Georg Brandes!

Jeg gik længe med Svar i Tankerne paa Deres sidste Brev, der be- 25 rørte mig inderligt ved mangehaande uventede Oplysninger, — jeg havde tænkt mig Dem omjubleet af Gunnar Heiberg, hvis Midas De med slig Kraft tog under Deres Skjold, af Krohg osv. Og saa i det Sted alt andet! — Taushed, Tagen Afstand osv. Nu Verden er forunderlig — og en af dens Forunderligheder er da ogsaa den for 30 Dem behagelige, at det synes som netop Deres største Polemiker som

den med Bjørnson og nu sidst med Harald Høffding nu stadig skal ende med et Baal for Dem af Røgelse og Myrrha. Det tør være et Tidens Tegn paa, at De ved selve Tingenes Vækst er naat frem til den for al dannet Opinion indisputable, — og en saadan Mand for-
5 vises ikke længere fra sit Land, føler enhver, som har en Smule Aand selv at fare med.

Deres Bog om Nietzsche sér jeg kommer i Deutsche Revue. — Ogsaa den Historie med Ola Hansson var bra kjedelig. Før Jul skrev Fru Ola Hansson mig til, at de agtede sig til Paris til Vaaren; men de er
10 ialfald endnu ikke kommet hid.

Dagene gaar for mig under min Syslen med min Bog. Jeg kom en Dag ud og saa, at Kastanietrærne pludselig havde faat nævestore Knopper; — jeg havde ikke lagt Mærke til Vaaren her før, som er min Festtid hvert Aar. Idag regner det deiligt raslende paa tungt,
15 stort Løv, — om lidt kommer Kastanieblomstringen som lange Festtog nedover Alléerne i Avenuerne og videre ud i det hele Frankrige lige til Havet. — Og mens jeg gaar udenfor det hele, er der aligevel noget, som stirrer ud hos mig paa Verden — det er Arbejderbevægelsen og denne Keiseren. — — — Min Hustru foragter mig dybt: — »saa
20 sund, som Du plejer at være i Hodet, aldrig havde jeg trot, Du kunde faldt op i en saadan »Hintzepeter«.« — Naa ja, jeg kan ikke la være at stirre paa det — Sligt noget, som at 1 Mai nu blir en Verdens-
Festdag; der gaves før kun nationale — — Digte mig ind i en vældig Æra, hvor Talentet maa blinke som Staalet i Solen, Forfatteren selv
25 gennem Fonograf siger frem sit Digt, fortæller sin Fortælling, hvor Haandskriftstid og -stil er noget overlevet, passé og den levende Stemme sender Indtrykket ind i Sjælen. Hu, Hintzepeter! — jeg skal holde op. — Her er usædvanlig mange skandinaviske Mennesker iaar og usædvanlig faa, som der er noget over; — en Klump med
30 stemningsløse Mennesker ved saadan en Sammenkomst, — eller ialfald ikke videre Folk for mig — og jeg faar slig Længsel efter nogen, som der er rigtig Fest ved, han være en gemytlig hjemlig Bajerbier

med mere og mere stimulerende Konjak ved Siden, — til den ædle Drue tar Magten, — som Schandorph eller en stødvis udskummende Champagneflaske som Grieg eller en musserende, fint konverserende Rhinskvins-ditto eller en perlende gal paradoksalsvovelsmagende én nedefra f. Ex. Syditalien begge Dele som De; — Geistens Glæde er 5 paa mange Vis — og man blir tilslut noget af en forfalden efter den. Men aldrig har man saa ondt i Hodet som efter et kjedeligt Selskab. Jeg læste igaar op igjen Kong Midas; der er ypperlige, dybt tagne Repliker af Ramset; men Mennesket i det blir Anna; — jeg greb Bogen i Anledning af Werenskiolds ypperlige Tegning af Fru Heiberg 10 i norsk Dagblad — han har faat til to Øjne i hende, de sér ud, som de fyrer af Pistolen paa nært Hold, saa bestemt, lige indpaa Livet af det, hun gaar løs paa, — ikke netop hverken smukt eller takkeligt men mærkeligt, interessant Ansigt, — tydelig en Kraft, der skal bære Fremtidsskuespil over Scenen hos os. Peter Nansen kom med 15 sin fine stemningsfulde Digtning som en sand Husvalse fra megen Medicintran af Tendents- og Moralbøger paa det sidste, og vi blev alle meget indtagne i det. Har han Fond, og kan han fortsætte han, saa blir der en fin og læst Forfatter. Der er i Ting i Literaturen, som tydelig har havt sin Tid, — gode store Ting, og naar Zola nu 20 om Dagene sér paa Børsen ved en Pille til at beskues af det ganske Paris som den der studerer sin ny Roman, Penge — saa virker det kjedeligt; — det store ny ved ham har Tiden tat op i sig og intet taaler at banaliseres til Maner. Denne direkte Studeringen à la Malerne forekommer mig altid saa forbandet u-digtersk simpel — 25 én sér aldrig lige paa og tar. Sér De af de seneste videnskabelige Resultater, at Mystikeren har to Bevidstheder — en for Syn og en for Tænkning, én for Tro og en for Viden — i Forhold, som en lever overvejende i det ene eller i det andet. Det kunde være Vand paa Rasmus Nielsens Mølle det, — det vil vel i Virkeligheden kun sige, 30 at Menneskene holder paa at stride sig fra den gamle mystiske over

i en klarere tankemæssig Bevidsthed; — Individet blir ikke to, lige-saa lidt som et Menneske eller en Kalv med to Hoder blir andet end to enkelte sammenvoksede. — —

Ja der kan De sé, hvor langt og mangt hen én kommer, naar en
5 sidder alene hjemme og skriver en Lørdagften. Her er vi et Flidens Hus — to Sønner paa hver sin Hybel læsende og skrivende paa Gud véd hvad, og Erik læste da op her en Aften et Enakts Skuespil, som vi ikke kunde fraraade ham at sende til Theatrene.

Deres Bror Edvard synes at være optaget af Politiken over Ørene
10 — og faa Anséelse der; — imidlertid haaber jeg dog, at han har et dramatisk Arbejde eller en Novelle under Hænder og lægger Sten til den literære Bygning han har vundet saa langt op paa. Hils ham hjertelig fra mig — til jeg igjen faar en ledig Stund til at skrive. Min Hustru har bedt mig hilse Dem mange Gange med samt det
15 ganske Hus; — vi synes alle det er en saa stor Glæde at vi har lært Dem personlig at kjende, kjære Georg Brandes.

Deres hengivne

Jonas Lie.

21. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Dormelles par Montereau
d. 15 Septbr. 1890.

20 Kjære Hr. Georg Brandes!

Jeg saa Dem just saa vakkert omtalt i »Politiken« fra Augsb. All-gemeine, at jeg trods min Travlhed fik en Lyst til at trykke Dem i Haanden — det blir ikke med mange Ord, da jeg egentlig ikke har andet at sige end det; jeg lever saa udenfor alt andet end mit eget
25 her — i en gammel prægtig Jagtegn paa Bondelandet lige ved et gammelt Slot, hvor Frants den første og Diana af Poitiers og Henrik d. 2. og Hertuginde d'Etampes osv. nedover Tiden til Fredegunde har jaget med Hunde og Horn udover Skoge og Bøndergaardene. Der har været Halloh i de Tider — for Herskaberne; — der staar

endnu Levninger igjen af en »Torturelle«, en liden Bastille til Brug for de Livegne, — og ellers herlige storartede Parkruiner, med Myrthegange højere, end jeg husker dem fra Italien, — nu til Brug for mig paa Morgenturerne. Krigen mellem norsk og dansk har jeg jo fulgt i Aviserne, — jeg har nu min Mistanke om at der er nogen, 5 som blaaser til Ilden der oppe fra den højere Politik, og som gjerne sér, at vi norske og danske staar isolerede og smaa som meningsførende paa Tryk. Det første Pust til var, da den danske Professor, som vandt i Konkurrencen ved vort Universitet, ganske frækement forkastedes; — deri var Dessen. De sér vel, at vi nu har faat to Gas- 10 lygter fra 1830 ved vort Universitet — i Skikkelse af to filosofiske Professorater. Og Monrad har — sér jeg — skrevet en Bog paa 600 Sider om det Skjønne! Jeg ser Dem knælende andagtsfuld under Belærelsen! Og det er fra det Hold vor officielle æsthetiske Vejer og Vraget-Torvevægt besørges fortiden — Stipendier som Vurderinger 15 af Aandsværker. De skrev i »Dagens Krønike« efter mit Hjerte om, at Kunsten ikke har noget med Almuestandpunkter at gjøre, — at den forholder sig til det øverste; — det er i grunden Kjernen i den megen Tendents- og Moral-Discussion fortiden — og jeg har ofte villet takke Dem for det. Naar man ser en Landsens Skolemester 20 vasse midt imellem Herlighederne i et Kunstværk — som om ogsaa den Fyren hører hjemme paa Parnas istedetfor nede paa sin Folkeskole i den travle Uge, — ja saa blir jeg trist, trist eller rettere sint langt nede i Sjælen. Naa, kjære Ven, dette er nok et Øjeblikkets Brev — saare fyldt med halve Stumper; — men jeg vilde bare hjertelig 25 hilse paa Dem. Jeg gaar snart ind til Paris igjen; — til at fortsætte der — det er nu ingenting uden at faa det til, som jeg sigter paa med mit Arbejde.

Mange varme Hilsener baade fra min Hustru og mig.

Deres hengivne 30

Jonas Lie.

22. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kbhavn
26 Sept 90

Kjære Hr. Lie!

Hav ret hjertelig Tak for Deres sympathetiske Brev. Jeg havde i denne Tid saa ofte tænkt paa Dem, ogsaa sagt nogle varme Ord om
5 Dem i det »Interview« som Cavling i sin Tid optog af mig, men de bleve udeladte, da de som altfor forsonlige mentes at staa i Strid med den fremherskende Kamptone. Ligemeget! nu véd De, at jeg har
havt Dem i Tanke. Noget politisk laa der vist ikke bag den norsk-
danske Fejde (uden forsaavidt Normændene har en gammel Lyst til
10 at kaste alt Dansk ud af Norge) ak nej! man maa søge Kvinden, som altid, og Kvinden var Fru Ola Hansson, der skaffede Garborg »Æreshonorar« og ophidsede ham og Fru Malle Skram som ophidsede sin Mand og sin Bang, hvilken sidste, der altid gjerne fisker i rørt Vand, benyttede Lejligheden til at mætte sit gamle Had til min
15 Broder Edvard og til yderligere at indynde sig i Norge.

For mig er Stridens Kjerne denne: Vi Danske have længe og paa alle Omraader vænnet os til at betragte og behandle Normændene som Landsmænd. Normændene gjør med faa elskværdige Undtagelser aldrig Gjengjæld. Man vilde i Norge gjøre det til, at jeg
20 ønskede de skulde rose de Danske til Gjengjæld fordi vi roser dem. Det var en plump Opfattelse.

Men tag det Tilfælde kjære Hr. Lie, som denne Gang trykkede Dem Pennen i Haanden. Jeg har i Tyskland som her et rasende Hundekobbel i Hælene paa mig. Stadigt spyer de tyske Aviser fuldt
25 imod mig. Nu staar en Artikel i den i München udkommende Allgemeine Zeitung om mig som den af hvilken de i Politiken saa en Billing (og deri stod at jeg var dømt for usædeligt Overfald paa en Dame efter at have forsøgt at skræmme hende med Skældsord) men som indeholdt ti Gange saa mange Lumpenheder, Bagvaskelser og
30 Løgne.

Det vilde kun koste Henrik Ibsen, der jo hver Dag ser den Avis og

der i München æres som en Halvgud, en Billet paa to Linjer til Redaktionen for at gjøre Ende paa Sligt og beskjæmme Slyngherne. De mener sikkert ikke selv, at det var tænkeligt, han vilde vende sig i Sengen i den Anledning. Og hvor mange 100 Gange have vi Danske ikke forsvaret Normænd! Er dette ikke sandt? 5

Nok derom, kjæreste Hr. Lie! Hvor megen Tak skylder jeg ikke Dem for Deres sjældne Venlighed imod mig i Paris. Maatte jeg have den Fornøjelse at se Dem og Deres her i [Kjøbenhavn]. De er lykkelig at De kan leve en Sommer i landlig Stilhed. Jeg har i hele Sommeren ikke været udenfor denne afskyelige By, arbejdet ustanseligt 10 den hele Tid. Først skrev jeg min store Bog paa Dansk; den har jeg været fulde 8 Aar om, saa er jeg nu sysselsat med Oversættelsen og Trykningen af den paa Tysk, et aandsfortærende Arbejd. Jeg finder den selv ret god og morsom.

Nu er det snart et helt Aar siden jeg havde den Fornøjelse at hilse 15 paa Dem i Paris, og i Deres Hus saa' meget smukt og bl. A. det Vidunder, der i Danmark er ukjendt, en lille Pige der med Glæde gaar i Skole.

Det fornøjer mig at De er saa helt fordybet i et nyt Arbejd; vi glæde os dertil. Vil De saa hilse Deres Frue fra en taknemmelig Gjæst, 20 paa hvem hendes Gjæstfrihed ikke var spildt.

Jeg er Deres ganske hengivne

Georg Brandes.

23. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

den 6 December 1890.

Kjære Hr. Georg Brandes!

Deres sidste prægtige Værk »Det unge Tydskland« har jeg havt 25 min Vederkvægelse af nu i over en Maaned, — den har været min eneste Lektyre, medens jeg, færdig med min Bog, træt, har kjæmpet min fortvilede Strid med at feje af alskens lovede Bidrag. Dette unge Tydskland, som er det Kulturliv, jeg har indsuet fra Skole- og Studenterdagene og længere frem — deres Digtere og Klassikere var 30

som vore egne næsten saa kjendte, og de poetiske, filosofiske, politiske Strømninger og Skikkelser helt op til 1848 eller opimod 1864 fulgt ikke mindre som vort eget Liv vedkommende — Og saa gjen- nemleve alt dette igjen forklaret og genialt belyst som et eneste Hel-
 5 hedsbillede: — Börne og Heine, — Heine frempræget i Forhold til Goethe og Aristophanes! — Rahel og Bettina og Charlotte Stieglitz, Gutzkow, Herweges og Frihedsdigternes Saga osv. osv. — hele Aands- bevægelsen i Verdens dybeste Kulturnation, — hele Øllets, Tobakens, Professorernes og den »schwartz-roth-goldene« Fanes Tydskland, der
 10 tilslut skulde toppes i en v. Bismarck og det overalt savnede — Hand- lingen. De vil forstaa, hvor det kan fængsle mig, hele dette bag 1864 ligesom tilbunds sunkne store Aandsliv! — og at jeg er en af dem, som hjerteligst takker Dem for og beundrer denne ypperlige Slutsten paa et stort, herlig gennemført Aandsværk.

15 Det var 1864 og den slesvigske Krig, som stængte baade Norge og Danmark Tilførselen fra det store tydske Kulturliv, som paaskyn- dede vor nationale Emancipation, — satte Flugt i vor egen Original- itet, — og gav os den brave engelske Filosofi, som nu klæder vore aandelig fremmelige i Darwinrok, Spencerbuxer og Millhatter, og
 20 som er meget mere bestemt og praktisk i sine Antagelser — den er noget seminaristisk halvreligiøs — end egentlig sublim og ladende Aandens uendelige Muligheder blaane frit for Udsigten.

Derved er her skabt en anden Slægt, den resigneret og realt seende, hvis Fremadstræbende, — som De bryder ud, — véd Virkelig-
 25 heden: »at Dumheden er et rivende Dyr, det mest seiglivede af alle.«

Ja, Verden trode anderledes i 1848, og jeg var med og trode, — tror nok slig endnu kanske.

Jeg blir nok ikke snart færdig med den Bog og alt dens rige store
 30 Aandsliv; det beskjæftiger saa mangfoldigt.

Ja rigtig varm god Tak for den Bog!

Min Fortælling kommer vel en af Dagene. Den laa som en Hjerne-

taage over mig i hele Fjor, — denne Urnatur som gjør Troldet i Mennesket, — som med ét kan begrave den store rige organiske Vækst i ham under sit Skred, — som kan tænde og brænde det op alt med en Lidenskab reist ved noget, som ikke taales af det ubevidste dybt under Lagene af hans Kultur, — og som gjør ham næsten 5 til en af Skjæbnen hjemfalden, — som kan lade ham lide aktivt i Misundelsen, Jalousien osv. osv. og passivt f. Eks. ved at Skruplen og Tvilen slaar Revne helt ned i det dunkle, saa han føler sig usalig — ulykkelig trods alt Ræsonnement — At prøve at faa det frem uden store Pas og Skrævinger. 10

I Tydskland blir det igjen hos Engelhorn den kommer ud. Dr. Rodenberg har et Par Gange gjennem min Oversætterinde i Berlin, Frøken Mary Ottesen anmodet mig om en Fortælling, men jeg kommer altid for sént, lader det til. Mulig maa der en Introduktion til. Havde Bogen været tidlig nok oversat, vilde jeg ha bedt Dem om 15 velvillig at læse den og, om De havde fundet den passende for Deutsche Rundschau, git et lidet Ord om den til Dr. Rodenberg.

Kjender De Molard, De traf ham vist hos mig, Søn af en fransk og noget syditaliensk; — han, som i Victoria Benedictssons og Lunde- gaards sidste Bog blir som Model behandlet saa en canaille. Vi syntes 20 saa godt om den unge Mand, — syntes hans musikalske Kompositioner ejede noget sjelden genialt og skrev og sendte dem rundt til Mestere til Bedømmelse. Han syntes at skulle synke tilbage i Mørket, — da en Professor ved Konservatoriet her ved et Tilfælde fik høre en af hans Kompositioner i en Salon, — og nu fik Piben en anden 25 Lyd. Vil han indsende et Par af dem, faar han uden videre Prix de Rôme; — man tilbyder ham frit Undervisning i Konservatoriet — og anser ham for en stor og enestaaende, — og uvidende Komponist. Vi er jo lidt kry her, naar vi har Held med de Folk, vi synes, der er noget usædvanligt ved, — og ham var det nu min Hustru, som først 30 opdagede — og jeg har da nu ogsaa faat Ære af min sidste, Maleren Eyolf Soot, der ganske rigtig nu er en af vore første Navne, — han

grejede den Sag for Verden nu under Høstudstillingen i Xnia og togede ind i Nationalgalleriet med Pauker og Trompeter.

1 Øvrigt har jeg ikke læst Aviser paa over tre Maaneder og forholder mig rent som en Almuesmand til Verdens sociale og politiske
 5 Nyheder, — spørger af og til nogen ud og tænker, jeg nok er a jour aligevel. Men det er mærkværdig, hvormegen Tid man sparer ved at holde sig fra den Læsning som spreder Tanken slig til alle Kanter. Jeg sér en hel Hylde med Bøger forsvundet i Sluget.

Jeg hørte idag, at Aviserne blandt udkomne Sager noterer: »Med
 10 Blyanten« af Erik Lie og maa jo sige, jeg længes efter at læse Bogen som jeg i min Travlhed i Sommer og Høst kun har sét ét og andet lidet af. Han læser ellers paa Bibliotheket her saa flittig som en Myre. Og min anden Søn, Mons, som i høi Grad udvikler sig, reiste igaar til Norge, han trænger til at leve sig mere ind i sit eget Land, syn-
 15 tes han.

Deres Broder Edvard maa De være saa snil at hilse. Jeg glæder mig ved at se, hvorledes hans Skuespil nu stadig erobrer Terrain og gives i alle tre Lande med Successer. Der ligger saa reelle Egenskaber i dem, at de maatte seire i Længden, og jeg haaber, at hans Hoved-
 20 beskæftigelse — midt under alle hans andre Beskæftigelser, — er at smide nye Skuespil; han har alt skabt sig en ordentlig Piedestal som Dramatiker.

Min Hustru bér mig hilse Dem meget og ligesaa gjør

Deres hengivne

25

Jonas Lie.

24. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

8 Jan 90 [p: 91].

Kjæreste Hr. Lie!

Naar De længe har været uden Svar fra mig og naar jeg først idag sender Dem min Nytaarshilsen, beroer det paa, at jeg har modtaget
 30 et saa haardt Slag af Skjæbnen, at jeg er lammet. Den 19. November døde efter 4 Dages Sygdom (Difteritis) min yngste lille Datter Astrid,

et Barn paa henved 11 Aar. Denne Tids Rædsel overgaar alt hvad sørgeligt jeg har oplevet; jeg har maattet lægge den sødeste lille Pige i Jorden efter at have set hende dø imellem mine Hænder, og Savnet i vort Hus er næsten ikke til at udholde.

Vi har nu kun ét Barn tilbage — og den evige Angst for hende. 5
Jeg er flyttet i al Hast og boer nu Havnegade 55, men mit Navn paa et Brev er altid tilstrækkelig Adresse.

Mit Hjem er nu saa sørgeligt, at det er saa temmelig ude med mit Humør. Arbejde kan jeg endnu slet ikke.

Dog jeg vilde næst at takke Dem for Deres Brev udtale for Dem 10
med hvilken Glæde og Beundring jeg har læst Deres sidste smukke fine Bog. Den synes mig at høre til det Allerbedste, De har gjort. Det var baade mig og Kielland en Glæde, da vi en Aften mødtes i Beundring over den. Jeg finder Johnston og Direktøren aldeles fortræffelige begge. Jeg véd ej hvorfor man langt borte skimter ligesom et Glimt 15
af Dem og B. B. Og saa er Fremstillingens, Fortællingens Kunst her ganske overordentlig. Vil De tillade en Kritiker en lille Indvending, saa er der den, at Grundtanken kunde faaet en kraftigere Belysning, om Gjertruds skinsyge Naturel var blevet mere udført. Vi burde set Faderens Misundelse gaa kraftigt igjen i Datterens Skin- 20
syge, men det er blevet ved en Antydning. Lidt vel artig er vel ogsaa den unge Maler. Men da al Vægt ligger paa de to Gamle, saa har dette lidet at sige. Alle Deres Venner have sikkert med stor Tilfredsstillelse været Vidne til at De paany vandt en Sejr i Litteraturen.

Jeg takker Dem tilsidst for Deres venlige Ord om min Bog. Jeg 25
tilbragte Sommeren med at skrive den helt om paa Tysk, og saa snød Forlæggeren mig for hele Honoraret, saa jeg nu maa føre Proces. Jeg har svært Uheld med mig, thi i Originalen har Bogen slet intet Salg. De maa ikke tænke paa mig i Sammenhæng med Rundschau, thi de have dèr vist de Bidrag, jeg vilde sende dem, tilbage, 30
og jeg har slet ingen Indflydelse der. Naar Ens Anseelse uafbrudt undergraves og fra ingen Side hævdes, taber man Terrain. Her i

Landet har den ærgerlige Adresse angaaende mig kun givet Anledning til det ene mere vanvittige Udbrud af Hadet imod mig end det andet. Det Eneste den synes at skulle bruges til, er at give Scavenius et Paaskud til at gaa af (styrtet af Højre for at have villet acceptere den).

Vil De, kjære Hr. Lie, bringe Deres Hustru og Børn min bedste og ærbødigste Hilsen. Hav et godt nyt Aar og fremdeles Lykke med Arbejdet!

Deres hengivne

10

Georg Brandes.

25. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

Kjære Hr. Georg Brandes!

d. 14 Januar 1891.

Som De skriver om Deres lille elleveaarige Astrid, føler vi, Deres Venner, inderlig med Dem, — vi er bare bange for at træde Dem for nær. Men vi har jo mangeslags Erfaringer fra egne Oplevelser at se det med. Sér De, kjære Brandes, De har staat i meget og er født og baaret til at bære det som en Helt; men saa kan vi ikke bare os for at tænke, at dette alt dog vel mest har drejet sig om vistnok for Aand og Hjerter usigelig kjære ideelle Interesser og, — lad gaa, — Ting, De vilde offre den ydre Livslykke for. I den Slags Lidelser og Skuffelser er De øvet og prøvet som faa. Men den samme Mand har kanske et anderledes uøvet og saarbart Sind, hvor det gjælder de enkle Livsforholde, hvormed vi dagligdags uformærkt gror sammen, — han har maaske ikke mange Ar efter, at noget er slidt itu der, — og derfor lider han og sørger han kanske med den første Gangs Sorg paa den Kant, — sér Naturens og Livets vemodige Gang gennem den store Taare i ny Oprindelighed — i Bitterhed; men faar kanske ogsaa der en Velsignelse. »Alles geben die Götter, die Unendlichen, Ihren Lieblingen ganz — —«.

30 Undskyld et velment Venneord, om det skulde falde uvarligt; men jeg føler, hvad det vilde være, om vi mistede vor yngste.

Nu har jeg kun et halvt Snes Sider igjen af »Det unge Tydskland«. Efter selv at have læst den ud i December, har jeg nu udover Aftenerne læst Værket høit for min Hustru, hvem alt dette har interesseret ikke mindre end mig, idet ogsaa hendes Erindringer tangeres og sættes i Stemning af alle disse Navne. De efterlader jo — med al deres Fylde af Evner — et eget langhaaret, tydsk-idealt Indtryk en Række af disse Digtere, som altid blændes slig af Frihedssolen, at det er dem, som Verdens Fuldkommenhedsdag med ét er oprundet, og enhversomhelst Kritik af Virkeligheden svinder. En Englænder vilde brække slig en Tydsker op, fik han ham i Maven. Og de prægtige høisindede Kvinder, som har begeistret denne Tid, er da ogsaa til dels noget for Virkeligheden betydelig instinktløst med flyvende Haar og tindrende Øjne — Rahel undtagen. Charlotte Stieglitz's Tragedie — saa blodig stor, om end oppe i Skyerne for hendes Part, — kunde for hendes Mand Heinrichs Vedkommende med blot et Par Strøg faa et betænkeligt Skjær af det komiske, naar man forestiller sig ham fortvilet dump og stedse stumpere kløende sig i Haaret, medens han drives og pines af hendes ildige Krav i Hjem som paa Reiser i det vilde udover lige til Immatra nord i Finland for mulig at faa »denne Aanden« — han ikke har — »vakt« til Stordaad. Tilslut faar han hendes store Tragedie over sig — og klør sig naturligvis bare yderligere i Haaret. — Jeg skimter da ogsaa her og der Deres eget kritiske Brilleglas paa Figureerne. Ja atter Tak for dette store Tillæg til vor Kulturbevidsthed.

At jeg blev meget glad over Deres Dom om min nye Bog, maa jeg da tilslut sige Dem, — De taler i de faa Sætninger som den, der sér igjennem Tingen. Og Tak for den Glæde. — Fanden begribe, hvorfor De skal være saa uheldig i Forretnings- eller Pengevejen. Men tænk paa, at Jules Ferry — Frankrigs mest udskjældte og — udholdende Mand nu har seiret, — og tag et lykkeligt og glædeligt Nytaar fra min Hustru og

Deres Ven

Jonas Lie.

26. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

[25/10 1891]

[Telegram:]

5 Ikvæld jeg ser ved Faklers Skær
den tidligt vaagne Stridens Hane,
som goel for Kunstens røde Fane
dens Marseillais med revne Fjær.

Jonas Lie.

27. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

den 29de December 1892.

Kjære Hr. Georg Brandes!

10 Tag min hjertelige Tak for Anmeldelsen af »Troid«. Jeg behøver
ikke at sige Dem, at den kom som en stor Glæde. Det var en For-
staaen saa fin og lydhør, og dertil var De gennem Udtryk og Ven-
dinger ligesom saa varmt personlig nær. Angaaende »Duen« gir jeg
Dem ogsaa saa helt ret; det mystiske ved den har været større i min
15 Forestilling end i min Fremstilling, — der burde heller været indsat,
at Manden havde faldt i et virkelig Plump engang, saa Konens Tro
virkelig var blet »rokket«, hvorved det blev en liden Novelle, — ellers
blir »Madamen urimelig«.

Iøvrigt er der nogen Forskjel mellem norsk og dansk literær Luft,
20 en Hørups Ironi kunde vanskelig blive Avisartikel i Norge, hvor man
helst forlanger Underskriften: »dette er Spøg, skal sés paa skjøns«. Da
har vi gode Hoder nok til at se; men vi ligger endnu ikke rigtig for
det blinkende indirekte Bevis, der tilhører Folk af Generationer og
gamle Kulturlande. Jeg erindrer mig hellerikke, at den russiske Lite-
25 ratur fører ironiske eller satiriske Værker. En Fru Kovalevski vilde
følt sig dybt saaret i sine Følelser, om man undergav dem nogetslags
spøgende Form. Det hænger vel tildels ihob med Opkommerklas-
serne, som kræver deres directe Pathos i sin (Opkommer-)litteratur,
der iøvrigt ogsaa deri naar det geniale. Det har faldt mig ind, at
30 det skulde været interessant at se Dem gjøre et saadant Tidens Emne
til Gjenstand for en Afhandling. — Jeg begynder nu ogsaa at faa mit

Sind vendt imod den Kunst, som bare vil sy Begsøms Støvler under Fødderne paa Demokratiet. Fanden være deres Skomager eller brægende Skolemester, jeg aarker ikke længere disse »Moralene«. Hjemme rases der i Anledning af Bygmester Solness over »Kunstnere, der sidder paa polstrede Hynder ved Kaminskin udover Brysseler- 5 gulvtæppet og digter Værker for Overklassen, fine som Billardkugler — uden en Tanke for dem, som lider!« Vi faar Seminaristpræket i Kurs.

Fra Arne Garborg oppe i Fjeldet fik jeg just et rigtig kvikt Brev — han kan lé, den Fyren; nu hugger han Ved efterat være forløst 10 med sin »Fred«. Det er jo et solid, energisk skrevet Værk, kun blev det mig noget uklart udover Fremstillingen, om hans Enok har været gal fra Begyndelsen — hvilket gjør en Historie om en gal Mand, — eller om han blir gal gennem Religionsskruplerne, hvilket gjør en anden Historie. — Saa har vi i Literaturen hjemme noget som en 15 ung frembrydende Leir, — gid den ejede Groevne, — og den ældre, gid den ikke strandede før ved Cap 1900!

Jeg har et Tidsemne fore, hvis Smerte jeg samler i ét eneste Menneske, — en Moder. Opgaven er en Planke højere at sætte over, end jeg endnu har vovet, — ønsk mig Lykke. 20

Jeg har da været i Rom, det var et for alle Tidens Interesser og interesserede Mennesker lufttomt Hul.

Her er kun faa skandinaviske Kunstnere fortiden, — Thaulow forsøger at optræde i en ny Malergenre: Vand istedetfor hans forrige Sné, — og det synes at lykkes; men han gaar meget nedtrykt om Da- 25 gene under Følelsen af Vovestykket.

Deres Broders Kommentar til Solness var mesterlig slaaende klar, — det Drama blir en ordentlig Nød at knække. Vil De hilse ham meget fra mig. — Og saa, kjære Georg Brandes, — et lyst Nytaar fra

Deres hengivne 30

Jonas Lie.

28. Jonas Lie til Georg Brandes.

Paris

Kjære Georg Brandes.

d. 17 Februar 1894

Vi har anvendt over én Maaned fra Midten af Januar til at flytte og skabe et nyt Hus og Hjem, og jeg har slæbt mig om frostig, 5 overflødig, halvsyg. I forrige Uge dukkede mit Skrivebord op, men ikke min Arbejdslust. Om Aftenerne har vi læst højt din sidste prægtige Bog. Det er et Panorama indover Europas Aandsliv af forunderlig Klarhed, man føler Meninger og Domme har gennemgaaet Essen. Jeg kommer jo undertiden til at tænke paa, at Fanden kan sveitses 10 om i mange Skikkelser, og din stille sagtmodige Stil der, hvor Du præsenterer os Tolstoi, den overgaar al Ildmørje. Partihøvdingen fra sytti-otti Aarene fører nu mere den upartiske Forskers Stil. Men det poetiske Naturel med dets Skønhedsglans og Stemningsstyrke fortsætter sig i frisk Umiddelbarhed og den gamle ubændige souve- 15 raine Spot og Foragt til Hensynene. Og en vis næsten uesthetisk robust bred Dømmekraft. Fra Italien — der staar en egen Arom af det Sted i Bogen: — En ung Mand, bleg efter Sygdom, med Nerverne dirrende af Indtryk, suger ind Skønheden og Vinen og Solen og det blaa Maaneskin, sidder og drømmer sin Fremtid ved Colonne- 20 rne — før han skal nord i Sneen og Kulden og fuldbyrde sin Skjæbne.

Ja, i $\frac{1}{4}$ Aarhundrede har Du nu i Gavn — om end ikke i Navn og Gage — været Nordens faktiske Professor i Æsthetik, — her er modne Meningsfrugter — og Tak for Bogen!

25 Det var med stor Interesse, jeg læste dit Opraab til Nationalfølelsen i danske Studentersamfund. Det gjælder at kunne opstille en Lysrække af Begavelser saa stor og mangefarvet, at Europa opfanger et samlet Kulturskjær nordfra. Hvert hævdede Navn er en nordisk Fælledsseir, og Navn som dit derude trækker andres efter 30 sig. Det elektriske Lys er nu for Øjeblikket faldt paa Norden, og jeg tror nu Kierkegaard staar for Tur til at oversættes — det — Europa

— tog saavist Chateaubriand, — jeg tænker f. Ex. paa »Frygt og Bæven«.

Af Mennesker har jeg næsten ikke set nogen, siden jeg kom til Paris — jeg har været husløs. Men lidt Forandring maa jo Mennesket ha. Og nu, jeg begynder at tine med Solen og livne op igjen 5 efter Vinterfrosten og ligesom igjen faa Ansats til Ideer i Hodet, — nu føler jeg ogsaa en vis Selskabsdrift i mig og Trang til Omgang med Medmennesker. Bjørnsons »Over Evne« paa L'Oeuvre kom jeg ikke til at sé, da jeg var klein af Influenza, men hører, det var en Succès. Jeg nævnte da din Broder Edwards Stykker for Medredak- 10 tøren af Echo de Paris den Formiddag han var heroppe for at bli lidt nordisk orienteret.

Vil Du saa frembringe min Hilsen til din Hustru og til Edith med det faste barnlige Verden betragtede Udtryk.

Min Hustru sender sin Hilsen med!

15

Din hengivne Ven

Jonas Lie.

29. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

den 12 April 1896.

Iforgaarsaftes sluttede da vore Shakspear-Aftener — jeg har læst 20 dit Værk høit for min Hustru igjennem Vinteren i de Par fredelige Timer før Sengetiden, Hefte for Hefte, som de kom, levet høit paa det, og det slog mig, da hun igaar yttrede, at der var blevet saa tomt efter det. Vi begyndte husker jeg med Følelser af, at dette vist var noget særlig fagvidenskabeligt noget for specielt interesserede 25 Æstetikere og fortsatte med mere og mere at føres hen af et Størværk, der voksede og voksede udover, — stadig mere betagende og genialt dragende Sløret tilside for Forholdet mellem Mand og Digt-

ning ikke mindre end for selve Digtningens Dybder. Med Lear, Hamlet, Othello og Kleopatra tænkte vi os Høiden naat — vi saa baade Shakspeare og hans Aandsvælde saa beundringsværdig reist, og din egen Personlighed vibrerede gribende i det, En følte, det
5 maltes med Blod af dit eget Liv, hvorledes Du selv ikke var ukjendt med Høiderne for Menneske-Erkjendelsen, de Du der lagde ud for Forstaaelsen af ham. — Og saa kom med »Stormen« og den simple Beretning om Shakspeares Liv i Stratford aligevel en vældig Kupel paa den hele Bygning — muret op af Shakspeares Digtning,
10 Englands Historie og din egen genialt skuende Evne saa der gaar Aandens Sus under Buerne. Jeg skiltes nødig fra de sidste Sider.

Og at det er et Værk, som ingen Shakspeareforsker herefter kan komme udenom, siger sig selv, uden at man behøver at være lærd. Min Hustru og jeg var enig om at det var stolt, at Du ikke nævnte
15 Baconstriden med et Ord, ikke værdigede den engang en Omtale. Og saa kom det hele, tunge, enkelt knusende Argument som det nedrullende Fjeldstykke tilslut — Shakspeare selv mægtig forklaret, personlig levende og spændende sin Fantasis Himmel over Menneskeheden, saalænge den er til.

20 Jeg antar at dette er din Mandoms Storværk og din Udviklings Blomst.

Altsaa Tak for hvad Du har gi't Literaturen og Tak, fordi Du sendte mig det bindstærke Værk. Det er mig en Ære som Forfatter og en Glæde som Ven.

25 Din Hustru og Datter la deres Visitkort her, og vi glæder os til at faa se dem. Thomasine sender sin hjærtelige Hilsen og varme Tak!

Din hengivne Ven

Jonas Lie.

14. April: P. S. Nu har vi sét din yndige Edith, hun kom hidop
30 i et Ærinde igaaraftes sammen med Thommessens Bjørn. Det var en aparte fin liden Skikkelse!

30. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kbh. d. 29 Dec. 96.

Kjære Jonas Lie!

Elskværdige Mand, mest gjæstfri og rundhaandede Mand af alle Dødelige, tag min Tak for det gamle Aar og mine gode Ønsker for det nye. Du skjænker mig en udmærket Bog, du selv har skrevet, din Søn Erik siger mig de varmeste Ord i Studenterbladet og sender mig sin morsomme, dristige Udsigt over Verdensaltet, og jeg er stum som en Fisk, saa I begge maa bande min Utaknemmelighed og Plumphed.

Sagen er, jeg kan ikke overkomme eller bestride mit Liv; i de sidste Maaneder har jeg haft Arbejd med Forelæsninger, saa jeg tidt kun har kunnet bevillige mig 2—3 Timers Søvn i Døgnet, og naar der saa hver Dag, Gud giver, kommer 20—30 Breve og 5—10 Bind Tryksager, saa strækker en Stakkel alle fire fra sig og fortvivler og føler hvorledes han synker i alle Godes Agtelse og Venskab, selv i deres, han vilde bedst.

Jeg er nu og i flere kommende Evigheder Huset Lie's

trofaste og taknemmelige Vasal

Georg Brandes.

31. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris 20

d. 10. Mai 1897.

Kjære Georg Brandes!

Vi har set af Aviserne, at Du har maattet indstille dine Forelæsninger, fordi Du ikke er rask, og Meningen med disse Linier er at bede Dig fra min Hustru og mig om et Par Ord paa et Kort om, hvad Dig feiler og hvordan staar til?

Det er min Hustru, som idag driver mig fra det blotte gode Forsæt — til at skrive. Hos hende har du nemlig en høi Stjerne, blir anført citatvis baade her og der. F. Ex: er der nogen Kristendom, maatte det da være i den katholske Kirke. Eller den din gyldne Bemærkning, som hun stadig retter imod mig og stadig applicerer paa mig — at Du ikke forstod, hvorledes jeg kunde være saa optaget og interesseret

af alle disse »Opfindelser«, Du saa ikke der fulgte noget dybere Aandens Liv eller Veir med dem, hellere blev det baade fladere og mere ydre. Naa, — se der, hvad Du har anrettet i vort Hus! Vi gjætter paa, at Du er forkjølet — som alle Mennesker nu her i Paris — her
 5 er Solsteg med stadig koldt Vindtræk — Bize — under. Forresten den pragtfuldeste Vaar, jeg mindes her. Træerne svulmer og alt er hvidt af Blomster som Snedrev henover. Midt i dette Bazarens Brand og de store, mørke Ligbegjængelser til Kirkerne. Jeg har aldrig set Paris saa overvældet af en Bcgivenhed. Paa 24 Timer var der ind-
 10 samlet 1½ Million. I Aviserne idag staar, at det er ikke Madame Hirsch, som har git den ene — (anonyme) Million.

Schandorph, sér jeg, feirer sin 60 Aarsdag nede i Mentone. Ham har vi stedse faat kjærere, — en ægte Perle af et Menneske. Gid han kom — kureret — tilbage over Paris!

15 Iøvrigt har her været en urolig Vinter, og jeg længes efter Fred og Ro i Berchtesgaden.

Ja, kjære Georg Brandes lad os nu høre at det staar nogenlunde bra til, — og bring din Hustru og Edith vor Hilsen.

Din Ven

20

Jonas Lie.

32. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kbh. d. 13 Maj 97.

Min kjære Ven!

Du er en sand Ven; thi du er den eneste af mine udenbyes Bekjendte af mandligt Kjøen som har forhørt sig til mit Befindende. To
 25 tyske Damer, der kan Dansk, og saa Du og Din Frue.

Ak ja, jeg har alt i en fjorten Dage ligget med en Aarebetændelse i mit højre Ben. Det er en kjedelig Ting, thi det tvinger En til Ubevægelighed og gjør En derved syg. Idag er det lidt bedre, og jeg haaber etc.

30 Du er elskværdig og din Frue er elskværdig, at hun mindes smaa Udsagn af mig og bruger dem til at drille Dig med; det lider jeg

godt. Thi det Menneskelige er jo: blot ikke glemmes, og stadig paany ser man sig jo glemt og værre end glemt af dem, man engang har staaet saare nær.

Det er besynderligt, kjære Lie, at jeg skulde faa Brev fra dig nu; thi jeg har i en 3 Ugers Tid spurgt mig selv, om jeg ikke skulde skrive 5 dig til i et bestemt Anliggende. Jeg frygtede nemlig for at være bleven sat i et ugunstigt Lys for dig og vilde udjævne Sagen. Saa lod jeg ligefuldt være for ikke at have Minen af at ville vinde Faderen for mig, hvor efter min Mening Sønnen har gjort mig Uret.

Nu da Leiligheden frembyder sig, vil jeg alligevel for at undgaa 10 Misforstaaelser meddele dig Tilfældet.

Din Søn Mons sendte mig sin sidste Bog, Tragedier om Kjærlighed og bad mig i et Brev indtrængende om at anmelde Bogen. Jeg, som ikke tager Kopi af mine Breve, men du kan jo lade dig det sende, skrev omtrent saaledes til Svar: Kjære Hr. Lie. Jeg siger Dem Tak 15 for venlig Tilsendelse af Deres Bog, som jeg sikkert skal læse. Naar jeg nu og da ej har svaret paa andre Sendelser maa De undskylde dette. Thi jeg faar hver Dag i Aaret gjennemsnitlig 20—30 Breve og 7—10 Bind. Næsten alle yngre Forfattere som i Frankrig, England, Tyskland, Østerrig og Skandinavien udgive noget, bede mig læse 20 deres Ting og sige min Mening derom. Det er mig ganske umuligt at besvare alle disse Breve, og at læse mere end $\frac{1}{4}$ af Bøgerne, end sige anmelde dem. Det gjør mig overordentlig ondt at De denne Gang ikke har fundet Forlægger til Deres Bog, men jeg kan jo ikke derfor. Af mange Grunde vilde jeg overordenlig gjerne rose Dem. Men der 25 er en vis Urimelighed i at De, saa tidt De udgiver noget, beder mig om dette. Thi De, som sikkert har læst adskilligt af mig, maa jo forud vide, at disse Bøger ikke er skrevne saaledes, at de kunne behage mig. De skulde selvfølgelig ikke være skrevne mig til Behag, men de trodse jo netop det, jeg som vel bekjendt sætter mest Pris paa i 30 Kunsten. Jeg siger ikke, at min Anskuelse er den rette. Men hverken det Formløse og Skikkelsesløse eller det, jeg ikke klart og skarpt for-

staar, det, om hvilket jeg ikke nøje véd, hvad det egentlig er, Forfatteren har villet sige os med Bogen — det er det mig jo ikke muligt at rose. Dog, som sagt, jeg har endnu ikke haft Tid at læse denne sidste Bog. Kan jeg, vil jeg med Glæde rose den baade paa Grund
5 af det varme Venskab, jeg nærer for Deres Fader, og paa Grund af min Hengivenhed for Dem og Deres Frue.«

Dette er selvfølgelig ukorrekt gjengivet efter Hukommelsen, men Gang, Mening og væsentlige Udtryk absolut korrekt. Kun glemte jeg
10 nu at jeg oprigtigt roste Rejsen til Australien i hans første Bog.

Derpaa følgende Svar: »Det maa herved tillades mig at erklære, at jeg kun kan optage Deres Brev som en alvorlig personlig Fornærmelse imod mig. Jeg har for meget paa min Ryg til at jeg længer vil taale giftige Insinuationer af den Natur, som
15 Hr. Doktoren tror at ha Ret til at overantvorde mig.«

Er nu dette ikke Vanvid? Hvad i al Verden skulde jeg ville fornærme Manden for? Og hvor er mine giftige Insinuationer?

Jeg haaber altsaa, at denne usalige Ting aldrig vil kunne fjerne os fra hinanden.

20 Min kjære Ven, jeg kan ikke taale at miste nogen af de virkelige Venner, jeg har tilbage.

Siden vi saas har jeg holdt to nye Rækker Forelæsninger, men har ikke haft Mod og Humør til at lade noget trykke. Jeg giver imidlertid et og andet af mit Bedste ud, naar jeg saaledes taler offentligt,
25 og paa Tilhørere skorter det ikke, jeg maa holde hvert Foredrag to Gange og har vel saaledes en 900 Tilhørere. Meget har jeg længe syslet med Goethe, men han er for stor og uoverskuelig til at man saadan uden videre kan skrive en Bog om ham nu, hvor 10,000 Ty-skere daglig sidde som Spyfluer paa hans Værker.

30 Hav Tak for alt Godt i Paris ifjor. Du husker min første Gang der var til dig.

Jeg har alle Fremmede, der komme til Kjøbenhavn, hos mig,

deriblandt i disse Dage Geijerstam, som talte om dig med største Varme.

Jeg haaber du kan læse dette; det er skrevet i liggende Stilling.

Sig til din Frue, at jeg har hende saare kjær og er hende taknemmelig for hendes Velvilje. 5

Her i Huset staar alt vel til; Edith som nu er en stor 18aarig kjøn Pige forbinder sin Fars daarlige Fod.

Din
Georg Brandes.

33. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris 10
d. 18 Mai 1897.

Kjære Georg Brandes!

Bevare mig Himlen fra at stikke mit Hode ind i min Søn Mons's literære Affærer!

Lad mig her kun takke Dig for dit lange kjære Brev, som vi satte megen Pris paa. 15

Saare glædeligt var det at høre, at Du føler Dig paa Bedringssiden, og hjerteligt ønskes Dig, at Du snart maa faa Has paa din Plage, den jeg kjender noget til, da jeg har lidt af Aareknuder etc. Den kræver Taalmodighed og, naar den saa ovenikjøbet slaar sig ned paa et utaalmodigt Menneske, er det dobbelt galt. 20

Ja snar Bedring, en god Sommer — og mange Hilsener fra min Hustru og

Din Ven
Jonas Lie.

34. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Berchtesgaden i Bayern 25
d. 19 Aug 1897.

Kjære Georg Brandes!

Vi har tænkt saa meget paa Dig her, hvordan Du ligger der i den lange hede Sommer, — og naturligvis stadig skullet skrevet og stadig opsat det, enten til jeg blev færdig med et Afsnit eller fordi der just var kommet en Bulletin om dit Befindende i Politiken. Fak- 30

tum er ialfald, at jeg ikke har skrevet, og at de stadig paatænkte Linier fra min Hustru for at faa vide af Frøken Edith, hvordan det stod til, heller ikke er blevet noget af. Men nu ser det jo glædeligvis ud som din Haand atter begynder at løfte sig mod dine Medmennesker — jeg tænker paa din Indledningsartikel i Verdens Gang. Den anden, hvori Du for aller-allerførste Gang faldt i Amors Snare, er jo anderledes blid humoristisk. Men Hovedsagen er, at alt dette sandsynliggjør for os, at Du er paa Bedringssiden med din Sygdom.

Du gir Billeder fra din Barndom, og jeg erindrer at have set et meget tiltalende Portræt af Dig fra den Tid nogetsteds. For mig staar Du helst som den unge Dr. og Rekonvalescent, der, efterat have svimlet i Italiens Skjønhed, gik sorthaaret og ildøiet og grundede i Siena paa, hvordan Du skulde faa halshugget TrolDET med de ni Hoder der nord i Snemørket — det er som Troskyld og Eventyrromantik over Drømmeren, som nu skal lægge sit Fartøi ud i Virkeligheden, og underlig dunkle Glimt af, hvad der skal komme. Skaf et Portræt fra den Tid!

Medens Du har havt saa gode Stunder til at gruble og grunde, antager jeg, Du ogsaa kan ha helliget nogen Tid til et Emne, som fortiden mere og mere holder paa at optage mig, og det er vore Medmenneskers stigende usigelige Lettroenhed, — hvad dette Hav af Mennesker, som kaldes Publikum eller »et Folk«, lader sig byde og kan bide paa! Jeg vil ikke nævne sligt som, at de direkte sér og hører galt, læser Stemplet: »Nordpolen« paa Brevduer fra Hamburg etc. og at vore Taskenspillere nu har opgivet Bjørnetrækkerprofessionen for at forevise Geister for lærde og berømte Mænd. Men det er selve Erfaringsevnen om Virkeligheden, som synes nægtet dem. For blot fem Maaneder siden, hvilket homerisk Sprog skanderedes der ikke i Athen og med hvilke dundrende Svineblærer af Fraser slog de ikke Tyrkerne, — og hvem undgjælder nu uden at kny, — blev først ført til Slagterbænken i Slag paa Slag og maa derefter sidde ved den daglige Galeiaare og ro den vældige Statsgjæld op, — jo, den for-

standige og uskyldige Del af Nationen: Bønderne og alle de som maatte tie til al Galskaben. Ikke én Rhetor slaat ihjel! hængt, brændt, tvunget til at sprænge sig ved at pumpes ind Luften af sine egne Blærer! Aa nei, langt fra, de sørger ovenikjøbet for at faa skrevet sin egen Historie i Glans — deres berømmelige Krig i 1897! Verden 5 ledes af feminine altruistiske Statsmænd som Gladstone, der burde gaa i Kjæmpeskjorter, — Gud, hvor en Bismarck eller en D'Israeli foragter de — Følelspolitikere, som kun duer, hvor der skal pustes op en indre Agitation paa Massen. Det var Mænd! Og vé en Nation, der i sin Udenrigspolitik føres af et Fruentimmerskjørt. Spanien er 10 ført af Canovas og Frasen til Kuba, og vi »smaa Nationer«, der nu synes at være indtraadt i en saare risikabel Æra, taaler mindst af alt at miste vort Virkelighedsmaal og føres af den Slags.

Ja—ja — det er formodentlig det, jeg vilde sige med alt dette, at jeg synes, Du i dine literære Meningsudtalelser baade ved deres 15 Modighed og deres Indhold manifesterer Dig som en Mand. Og egentligst ved det — jeg er nemlig ingen saa gjenemgaaende Æsthetiker, — har Du glædet mit Hjerte i denne feminine Tid. For Nydelse, bare man sér noget rigtigt, — bare man kommer over et ærligt Menneske. En Vadskekjærring, som ikke vil snyde, kan rette- 20 rede En hele Tilværelsen for mange Dage. Slig Magt i Menneskeeksemplet! Jeg kommer til at tænke paa et Blad med nogle Ord, man mener efter Jesus, som nu skal være fundet i Ægypten. Der stod: Jeg saas i Kjødets; men fandt alle Mennesker drukne, — og ingen tørstede. De var blinde i deres Hjerter — Omtrent noget saadant 25 dødtageagtig er det, jeg mener, ligesom ruger over Tiden nu — Forestillinger forblandes, Han og Hun, smaat blir stort, vi gaa som i »Fylla« og venter paa en ny Æra og fægter med Armene og lægger ud med Tungen.

Ja, nu har jeg git mig Luft idag ved din Sygeseng. Gid nu denne 30 svære fæle Tid snart maa være over helt for Dig, saa Du endnu maa kunne faa godt af den blide Del af Aaret.

Min Hustru beder mig hilse Dig varmt, og vi sende begge vore Hilsener til Din Hustru og Frøken Edith.

Din hengivne Ven

Jonas Lie.

5 35. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Florentz

Kjære Georg Brandes!

d. 4 Maj 1900.

Jeg saa af Aviserne, at Du maatte vende om fra dit Feldtog i Ungarn, og at din Taalmodighed igjen skulde prøves med et Sygeleie og en Kur. Men Du var saa forbløffende produktiv ifjor, din
10 Aand bar Dig videnom, — og paa noget henimod det Vis haaber jeg ogsaa, Situationen vil lettes for Dig nu ogsaa. Det er af og til en Fordel at ha Aand, som kan bruge Vingerne over alle Skjæbnens Mure. Med den blir man, saa at sige, noget uberegnelig noget i den gravitetiske Tilværelse.

15 Dette da kun for at sende Dig en god Hilsen fra min Hustru og mig med vort hjertelige Ønske, at Du snart maa komme Dig paa Fode igjen!

Jeg er kommet til at tænke paa, hvorledes det egentligste slaaende Indtryk af din Personlighed for mig ikke nærmest er funderet paa
20 den store Kritiker og Kunsthistoriker etc., hvis Værker tilhører den europæiske Literatur. Ikke saa, at de ikke har imponeret mig. Men i det æsthetiske har jeg væsentlig kun instinktivt sét og ikke duet synderlig til at ræsonnere eller skabe op noget System for min Bevidsthed. Men, naar jeg tænker paa Dig, er det bestandig noget fest-
25 ligt, digterisk overflødigt over Personen, — noget som den lubne Humle, der søger Nydelsen i Sommerdagen, saalænge den bare aarker, — men med den Forskjel fra Humlen, som ikke gir Honning, at Du derved har skabt en hél vidtrækkende Literatur. Din Bog om Lord Beaconsfield frydede mig ved Fantasiens Flugt og Indgaaen-
30 hed i Karaktér og Race som et helt magtfuldt Digterværk. Dine Biografier i Hovedstrømninger ikke mindre — og ligesaa da Du

saa genialt skabende konstruerede Shakspeare op igjen af et Hav af Indicier.

Det blir altid Humlen, jeg sér og hører, rig og overflødig og tonende i Sommerdagen, — helt fra Du var ung og færdedes i en Skjønhedsrus i Italien med Fremtiden foran Dig. 5

Som Kritiker den dybeste Ærbødighed, — Men det er nu Poeten, der gaar igjennem det hele, der for mig nærmest har sat sin Glans.

Dixi et liberavi animam meam.

Og gid vi saa snart igjen maatte faa en hyggelig Stund sammen,
— det ønsker baade min Hustru og Din Ven 10
Jonas Lie.

36. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris

14 April 1902.

Kjære Georg Brandes!

Tak for dit Brev og dine gode Ord. Kjært var det igjen engang at faa se dit stolte Hoved — kraftigere kanske end nogensinde. 15

Din klare Hjerne næret af en ildfuld Blodstrøm maa dog have arbeidet voldsomt i denne Tid, — Taler, Foredrag, Dagen fyldt med at meddele personlig Elektricitet i Konversationen med halv Fremmede, — foruden alt, hvad vi har læst af Dig under »Skikkelser og Tanker«. Og disse dine Russere vel ikke mindst beskæftigende. Jeg har gjort mig op, at Forholdet for de af Aarhundreders Søvn vakte Russere og Russerrinder kan være noget ligt det hjemme hos os selv, naar begavede Naturer af Folket pludselig faar Idéens Blink uformidlet lige i Øjnene og rives ind i dens Verden. 20

Min Hustru sender Dig sin varme Hilsen og Tak for den deilige Asalia, som staar og gjør Stuen festlig! 25

Forhaabentlig finder Du din kjære Edith i god Bedring.

Og saa Tak for det Glimt, vi fik af Dig denne Gang.

Hjerteligste Hilsener fra Thomasine — dem Elisabet bér om at faa være med paa — og Din Ven 30
Jonas Lie.

37. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kbhavn
d. 8 Juni [1904].

Kjære Jonas Lie.

Jeg bad, man skulde sende dig det første Hefte af Det ny Aar-
hundrede med Skildring af min spæde Barndom, haaber, du har
5 faaet det; men véd rigtignok ikke hvormeget du kjender af Resten.
Dette véd jeg, du sagde, ikke at have læst.

Du sagde meget elskværdigt til mig, at saadan havde du i gamle
Dage jo slet ikke troet, jeg var. Jeg slog det hen, fordi jeg skyede
at dvæle derved. Men i Grunden sagde du kun, hvad jeg følte og
10 vidste. Du vilde, da jeg var 30 Aar gammel, ikke have med mig
at gjøre, du, som alle andre; men du, fordi du aldeles ikke kjendte
mig men opfattede mig gennem det Billede, der circulerede af
mig, tegnet af de Dumme og Ondskabsfulde blandt mine Fjender.
Dette er ingen Bebrejdelse imod dig, men en Ytring af historisk
15 Vemod. Thi saadan gaar det altid, naar En er for stolt og kysk
til at præke og anslaa de følsomme Toner. Han faar Alverden,
selv de bedste af Hjerte, imod sig.

Dog alt dette ligger jo hundrede Aar tilbage.

Din Ven

Georg Brandes.

20

38. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Paris
16 Juni 1904.

Kjære Georg Brandes!

Jeg fik et saa nydeligt helt følt Brev fra Dig og vil ikke lade Bøl-
gerne lukke sig over det. Iaften reiser jeg til Norge og kommer
25 forhaabentlig ikke paa 2 Maaneder ialfald i Berørelse med Pen
og Blæk.

Det var bare dette: »Dersom man for 40 Aar siden havde vidst
og læst en saadan Klarlæggelse af den Mand Georg Brandes som
vi nu faar gennem hans egen Pen og som ved sin dybe Ro og
30 overbevisende Kraft hartad gir os en anden Georg Brandes end
den straalende, vi er vant til at se altid forrest i Aandskampen

her i Norden — ja saa — jeg ved ikke rigtig, hvad jeg skal svare. Denne Mand er den rolige, sikre Analysens Fører, der til Objekt har valgt sin egen Personlighed. Men den gale, den forvovne — den formaledidede Georg Brandes — Jovist, vi er ikke kommet længere end til 15de, saa vi nok endnu faar sé ham — Men nu 5 har jeg faat og læst dine Indtryk fra Drengaaarene og genialt klart og sandt, og derfor saa stærkt fangende Medfølelsen rives man af Hjertet med i alt dette saa almenmenneskelige. Herregud, man har været liten, og nu er man blet stor! Men min Tanke er ikke at snakke kritisk. Jeg kommer bare fra at have læst »Drengaaarene« 10 i gaar, der var i høi Grad baade oplysende og indtagende.

De pakker og rydder rundt omkring mig; men saa fandt jeg denne Lap Papir og rabler ned Indtrykkene saa ferske, som de kom over mig. Mer en anden Gang og mange, mange Hilsener fra dine Venner og Beundrere

Thomasine og 15
Jonas Lie.

39. *Jonas Lie til Georg Brandes.*

Berchtesgaden
24 Juli 1905.

Kjære Georg Brandes!

Jeg har nu i lange Tider havt Dig at takke for det nydeligste, 20 kjæreste Brev og for den Aabenhed om Dig selv, som dikterede det. Jeg har i over halvandet Aar været syg nærmest paa Nerverne, og mange Tanker paa Dig har i den Tid svirret i mit Hode. Nu er jeg stærkere; men har at strides med en stadig tiltagende Blindhed, der gjør Luften mørkere for mig Dag for Dag. 25

Saa har jeg da at takke Dig for din Ungdomsbiografi. Jeg siger bare, at aldrig har jeg sét et Menneske saa forskellig virkende som Du i dine Kampaar og her i denne rolige objektive Selvbekjendelse. Stilen er som det stille Vand, krystalklart speilende. Men, sat ind som Drivkraft i Lidenskab og Strid, vokser den til det mægtige i 30 Farve og Intensitet. Denne din Biografi har været mig særlig fængslende lige til den friske Ungdomstur i Alperne i 1870.

Hvad jeg sætter saa stor Pris paa, det er Ærligheden, jeg kan gjerne sige Fromheden, hvormed Du lægger dit Liv frem. Og hvad jeg igjen deri mest beundrer, er den dybt sandfærdige Maade, Du optog alle dine opdragende Indtryk, — hélt fra Ungdommen af.
 5 Du sigtede paa at blive en Mand for dit Land og din Tid. Og det har Du da realiseret, — med en enestaaende Viljens Renhed.

Og dyb Tak, kjære Georg Brandes.

Tusen Hilsener fra Thomasine, din varme Beundrerske og

Din Ven

10

Jonas Lie.

40. *Georg Brandes til Jonas Lie.*

Kbh. 27 Juli 05.

Min kjære Ven

Dit Brev naaer mig som jeg forbereder min Afrejse til Karlsbad, hvor jeg boer 3 Uger for mit Helbred.

15 Hav inderlig Tak for dit varme, hjertelige Brev. Og jeg beder dig, vær ikke mismodig fordi dit Syn med Aarene svækkes, Tal dog ikke om Blindhed. Kan en blind Mand skrive et Brev!

Og din gode Hustru vil skaane dine Øjne og læse for dig.

Jeg vilde gjerne fortjene din Ros for den Smule Selvbiografi, men
 20 jeg standsede midt i, fordi mit Levned forekom mig altfor almindeligt og tarveligt i hine unge Aar. Dog vil jeg udgive det som et Bind til Julen og uden »han« med et simpelt »jeg«.

Hvad vi dog oplever! Jeg tænker mindre paa de ublodige Be-
 25 givenheder i Norge end paa Rædslerne i Rusland. Jeg staar i levende Forbindelse med det Land og ser med sorgblandet Glæde og glæde-
 blandet Sorg, hvor langsomt det gaar, hvor frygtelige Forsinkelser der finder Sted og hvor langt det endnu er fra at den gode Sag har vundet Sejr. — Jeg har Jer begge inderligt kær.

Din

30

Georg Brandes.

41. *Georg Brandes til Erik Lie.*

Villa San Remigio. Pallanza.

Hr. Erik Lie!

Lago Maggiore. 9 Juli 08.

I en stor Afstand fra Norden har Sørgbudskabet om Deres Faders Død naaet mig. Tillad mig ikke blot at udtale min Deltagelse for Dem og Deres Søskende, men at sige Dem, hvad sandt er, at jeg 5 har elsket Deres Fader og Deres Moder. Faa Mennesker har været mig hengivne som de og faa skylder jeg Tak for hjerteligere Gjæstfrihed.

Aldrig glemmer jeg Efteraaret 1889 i Paris, hvor Deres Forældre atter og atter indbød mig til sig og altid glædede mig med samme 10 hjertelige Modtagelse saa jeg i deres Hus havde som et Hjem.

Og ved hvert senere Besøg i Paris viste det gamle Venskab sig lige stærkt og varmt.

Over hele Norden vil i disse Dage Jonas Lies Navn blive hædret og prist.

Deres ærbødig hengivne

15

Georg Brandes.

K O M M E N T A R

V E D

M O R T E N B O R U P

FORTEGNELSE
OVER
TITELFORKORTELSER

Berl. Tid. = Berlingske Tidende.

Dagbl. = (dansk) Dagbladet.

Det 19. Aarh. = Det nittende Aarhundrede, udg. af Georg
og Edvard Brandes.

Fædrel. = Fædrelandet.

Ill. Tid. = Illustreret Tidende.

Mrgbl. = (dansk) Morgenbladet.

NDagbl. = (norsk) Dagbladet.

NdaMdskr. = Nyt dansk Maanedsskrift, udg. af Vilh. Møller.

Pol. = Politiken.

SS. = Georg Brandes: Samlede Skrifter (1899 ff.).

*

Br. = Brev. Hvis Brevet har været trykt tidligere, meddeles Trykstedet i Kommentaren efter Brevnummeret; hvor intet er angivet, er Brevet først offentliggjort i nærværende Udgave.

Bjørnstjerne Bjørnson og Georg Brandes

1869—1902.

Alle Bjørnsens brev til Georg Brandes opbevares på Det kgl. Bibliotek i København med undtagelse av nr. 4 og 17, som ikke kan finnes og derfor er avtrykt efter »Brytningsår« II, nr. 34 og 62, som tilhører Fru Edith Philipp, f. Brandes, samt nr. 81 som tilhører Universitetsbiblioteket i Oslo. Brandes' brev til Bjørnson tilhører Universitetsbiblioteket i Oslo med undtagelse av nr. 2, som eies av Det kgl. Bibliotek.

Br. 1. Trykt i »Gro-tid« II 308 ff. — 3.4 f. *en bestemt Protest imod den Karakteristik*] i sitt essay om Goldschmidt i Ill. Tid. 11/4 1869 skriver Brandes: »Medens den ældre Skole af Forfattere i vor Literatur, Oehlenschläger eller Hauch f. Ex., arbeide ærligt saa langt deres Evner række, saa at det, som hos dem er svagt eller mislykket, ganske simpelt har sin Aarsag i, at de ikke kunne gjøre det bedre, er det anderledes hos denne Forfatter, ligesom hos hans yngre Samtidige Bjørnson: Hos dem kommer det Stødende altid af, at der, hvor Evnerne glippe, lade de netop som om det Høieste var naaet, som om det Dunkle var det Betydningsfulde« (= SS. II 451). ¶ 4.13. *hans to Brødre*] av Goldschmidts to brødre var Moritz den interessanteste; han grunnla i Horsens en fabrikk som han selv hadde konstruert maskiner til; et og annet trekk hos ham er nyttet til skildringen av Morten Carøe i »Ravnen« (se Hans Kyrre: »M. Goldschmidt« II 127 f.). Den yngste bror, Julius, var bokholder i justitsministeriet. ¶ 5.1. *en Rejsebeskrivelse af Dem*] »Rubens. Et Reiseindtryk«, først trykt i Ill. Tid. 11/10 1868 (= SS. XI 198 ff.). ¶ 5.22. *P. L. Møller*] under sitt ophold i Paris i de første måneder av året 1863 hadde Bjørnson vært adskillig sammen med den danske kritiker P. L. Møller. ¶ 6.9. *naar De fortolker Shakespeare*] i teateranmeldelser i Ill. Tid.; Bjørnson tenker vel særlig på Brandes' berømte essay »Om det uendeligt Smaa og det uendeligt Store i Poesien«. ¶ 6.32. *Jeg rejser i Sommer til Finmarken*] det er denne reisen Bjørnson forteller om i »En ny Feriefart«.

Br. 2. 9.10 f. *en . . Artikel . . i »Fædrelandet«*] i dette blad blev Brandes

2/10 1867 angrepet av »99« [ɔ: Bjørnson] for sin anm. i Dagbl. 28/9 av Rud. Schmidts »R. Nielsens Philosophie og den Grundtvigske Anskuelse« (gjenoptrykt i SS. XIII 93 ff.); jf. Brandes' »Levned« I 252. ¶ 9.13 f. *et Forsøg, der . . er blevet gjentaget af Goldschmidt*] en anonym innsender protesterte i Fædrel. 15/4 1869 mot Brandes' anm. av Goldschmidts »Rabbien og Ridderen« i Ill. Tid.

Br. 3. 10.8 f. *Den Udtalelse, De . . har offentliggjort*] i Høgsbros »Dansk Folketidende« 19/10 1877 hadde Bjørnson gitt sin tilslutning til den adresse, Brandes ved sin avreise til Berlin hadde mottatt fra danske videnskapsmenn (trykt i Bjørnsons »Artikler og Taler« I 435 ff. og Brandes: SS. XIII 486 f.). ¶ 10.18 f. *den anden . . Udgave af mit store Skrifs første Del*] 2. »ændrede« utgave av »Emigrantlitteraturen« (1877).

Br. 4. Trykt i »Brytnings-år« II 195 f.

Br. 6. Trykt i »Brytnings-år« II 208 f. — 14.2. *Remusat's Abelard*] skuespill av den franske politiker Charles François de Rémusat, utkommet 1877, to år etter forfatterens død.

Br. 7. 14.24 f. »*Renée Mauperin*«, »*Germinie Lacerteux*«] romaner fra 1864 og 1865. ¶ 15.2. »*La fortune des Rougons*«] utkom 1871, »*L'Assommoir*« 1878, »*Son excellence Eugène Rougon*« 1876. ¶ 16.10 f. *Drachmanns »Sange ved Havet*«] utkom 1877, »*Dæmpede Melodier*« 1875, J. P. Jacobsens »*Marie Grubbe*« 1876.

Br. 8. Trykt i »Brytnings-år« II 222 ff. — 16.23. *en biografi af Vis-Knut*] blev trykt bl. a. i »*Ude og Hjemme*« 28/4, 5/5, 12/5 og 19/5 1878. ¶ 16.23. *Han døde her*] i Gausdal, ikke langt fra Aulestad. ¶ 17.22. *Mævius*] kanskje er det en erindring fra Heltbergs latinundervisning som her dukker frem, idet ordene kan oppfattes som om Bjørnson, når han nu kritiserer Brandes' venn, J. P. Jacobsen, spøkende sammenligner sig selv med den ubetydelige dikter Mævius, som var blitt hånet av Horats i Epode X, fordi han tillot sig å kritisere hvad andre og større diktere hadde skrevet. ¶ 18.12 f. *Fra Florents . . skrev jeg om Nordboens protestantisme*] Bjørnson sikter neppe her til noen avisartikkel, men til de stemningsutbrudd han var kommet med i brev til sine venner, f. eks. i desbr. 1873 til Karl Seip (se »Brytnings-år« I 182 f.). ¶ 18.28. *Daudet's romaner (Naboben t. e.)*] »*Le nabab*« (1877).

Br. 9. 19.28 f. *Jacobsen fra . . Montreux*] J. P. Jacobsen opholdt sig på dette tidspunkt i Montreux for å gjennomgå en kur. ¶ 20.3 f. *hans Fader er vel Skibsbygmester*] den gamle Jacobsen var kjøpmann i Thisted og

eide en skonnert som seilte på England. ¶ 20.9. *Andersen og B. Bjørnson, især den sidste*] Jacobsen sier i sitt brev til G. Brandes 2/5 1877 akkurat det motsatte: »min Stil staar i et langt nærmere Forhold til H. C. Andersens Æventyr end til Bjørnson« (SS. III 58). ¶ 20.14 f. *hvor Ulrik Frederik staaer paa Kbhavns Vold*] »Marie Grubbe«, kap. IV. ¶ 20.22. »bare Perlestikkeri«] i SS. III 23 refereres fig. uttalelse av Jacobsen fra en samtale i 1875: »Jeg havde Lyst til at skrive en Bog om daarlige Fritænkere . . , det med »Marie Grubbe« bliver dog til det bare Perlestikkeri«. ¶ 20.30. *Punsch*] et reaksjonært vittighetsblad. ¶ 21.22 f. *Den eneste, jeg har omarbejdet*] se oplysningene til s.10.18 f. ¶ 22.1 ff. *Zola . . har . . paadraget sig en offentlig Fordømmelsesdom af Swinburne*] i »The Athenæum« i anledning av »L'Assommoir« (gjenoptrykt i Swinburnes »Letters to the Press«, 1912, s. 51 ff.). ¶ 22.17. *Jeg har i mine Ynglingeaar været brændende religiøs*] se Paul V. Rubows redegjørelse i »Georg Brandes' Brillere« kap. IV. ¶ 22.23 f. *at skildre mig og mine Lige som nydelsessyge Luciferdyrkere*] sikter øiensynlig til »Annet mællem-spil« i »Kongen« (jf. brev nr. 8), hvor der optrer et kor som forkynner den lære at man dristig skal søke lykken og selvutfoldelsen og gjøre sig fri for forsagelses-moral og »sælv-skabte« samvittighetskvaler, og som hilser sin fører, »den herlige! Lucifer-lyseren!« Men også tankegangen i »første mællem-spil« synes Brandes å ha oppfattet som en personlig siktelse, jf. hans innlegg under sedelighetsfeiden, »Bjørnson som Polemiker«, i Pol. 11/9 1887 (= SS. XIII 479).

Br. 10. Trykt i »Brytnings-år« II 231 f. — 23.15 f. *Jeg er nu netop højtidelig udstødt af Grundtvigs lejr*] en del av de viktigste aktstykker til belysning av Bjørnsons religiøse krise og brudd med kristendommen finnes i hans »Artikler og Taler« I 417—432, 452—480, jf. brevsamlingen »Brytnings-år«. ¶ 23.17 f. *jeg arbejder . . på »en djævelsk historie*] utvilsomt den samme fortelling som Bjørnson i brev nr. 16 kaller »En Helvedes-historie«, men som aldri blev skrevet. ¶ 24.3 f. *oprejse Goldschmidt igæn*] Bjørnson hadde lært Goldschmidt å kjenne i Kbhvn. 1857, men hadde i begynnelsen ikke stor sympati for ham; senere blev forholdet meget vennskapelig (se ovf. brev nr. 1); en redegjørelse finnes i Hans Kyrres »M. Goldschmidt« (se registret), hvor også flere brev fra Bjørnson er avtrykt. Goldschmidts Nemesislære er fremstillet i hans »Livserindringer og Resultater« (1877). ¶ 24.5 f. *De engang ikke hjælp mig*] antagelig en hentydning til brevkiftet i 1869. ¶ 25.1. *den omarbejdede Sigurd*

Jorsalfar] i et efterord til »Sigurd Jorsalfar«, som blev utgitt i 1872, meddelte Bjørnson at stykket egentlig utgjorde annen halvdel av en skildring av Eystejn og Sigurd; den manglende del av dobbeltdramaet, »Kong Eystejn«, arbeidet han på i slutten av 1873, men la det til side, og det blev først utgitt og opført i 1932, til hundreårsjubileet for hans fødsel. Både høsten 1876 og altså nu, i 1878, hadde han planer om å sammenarbeide de to delene til et, men kom aldri til å virkeliggjøre tanken. ¶ 25.20. *jeg har en søn i Berlin*] Bjørn Bjørnson, som på dette tidspunkt oppholdt sig i Berlin for å studere musikk (se Bjørn Bjørnson: »Bare ungdom« 1934 s. 56 ff.).

Br. 11. 26.4 f. *Vi talte ogsaa ellers noget om Dem*] om Auerbachs inntrykk av Bjørnson se Brandes: SS. VII 308. ¶ 26.26. *han . . havde havt Uret*] i sitt manifest i »Dansk Folketidende« 19/10 1877 hadde Bjørnson sagt: »forsaavidt jeg har været med blandt dem, der privat og offentlig ved uretfærdig Ensidighed mod ham har fræmtvunget hans, saa har jeg længst angret dette«. ¶ 26.33. »*Prindsessen og det halve Kongerige*«] og »Kunstnere« utkom 1878. ¶ 27.2. *et halvfærdigt Drama over et engelsk Sujet*] »Over Broen«, et ufullendt, versifisert drama, som foregår i beg. av det 19. årh. på et engelsk herresetet. ¶ 27.5. *en Roman*] »Niels Lyhne« (1880). ¶ 27.12. »*Ny Jorde*«] utkom 1876, »Fædre og Sønner« 1862. ¶ 27.18. *Hauchs Post endnu bestandig staaer tom*] fra Hauchs død i 1872 og til 1892 stod professoratet i estetikk ved Kbhvn.s universitet ubesatt. ¶ 27.31. *mit Tidsskrift*] »Det nittende Aarhundrede« (1874—77), utgitt av Georg og Edv. Brandes. ¶ 28.15. *Deres sidste Production*] Bjørnson utgav i 1877 dramaet »Kongen« og fortellingen »Magnhild« ¶ 28.30. *hos Nutzhorns*] en av Brandes' nærmeste ungdomsvenner var filologen Fr. Nutzhorn, og hos hans foreldre hadde Brandes og Bjørnson møttes første gang (se »Levned« I 147 f.).

Br. 12. Trykt i »Brytnings-år« II 234 ff. — 29.5. *Jeg har fyret forførdelig under kedlerne*] sikter utvilsomt særlig til et par brev, som Bjørnson i 1878 sendte til den danske venstrepolitiker Sofus Høgsbro; i det første, 16/1, bad han Høgsbro i »humanitetens, fædrelands-kærlighedens og kristendommens navn« om å skaffe Brandes en professorstilling ved universitetet (»Brytnings-år« II 221 f.). Høgsbro svarte 24/2: »Hvad du skriver om Grunden til Dr. Brandes' Bortrejse, var mig nyt, men er blevet stadfæstet af andre. Hværken Bojsen eller Krabbe kan, uagtet deres gode Vilje, ligesaa lidt som jeg se, hvorledes vi kan raade

Bod derpaa; ti Folketinget har jo langtfra den Magt som det norske Storting« (Høgsbro: »Brevveksling og Dagbøger« ved Hans Lund II 73 f.); i et nytt brev fra samme dag som dette brevet til Brandes, gjentok Bjørnson opfordringen med all sin kraft (»Brytnings-år« II 240). ¶ 29.18. *Det skuespil, jeg nu skriver*] »Det ny system« var skrevet og trykt 1878, men Bjørnson lot oplaget tilintetgjøre, da han selv blev misfornøiet med stykket; i omarbeidet skikkelse utkom det året efter. ¶ 29.30. *Haaken Borkensteyn*] et av Asbjørnsen og Moes »Norske Folke-Eventyr« heter »Haaken Borkenskjæg«. ¶ 31.7. *Brødrene Paetel*] et berlinsk forleggerfirma, som bl. a. utgav »Deutsche Rundschau«. ¶ 31.10. *Jeg skal til sommeren til Jylland*] denne plan blev ikke virkeliggjort, men da Bjørnson i oktbr. 1878 hadde vært i Paris for å se verdensutstillingen, stanset han på hjemveien noen dager i Kbhvn., hvor det 3. novbr. blev holdt en stor fest for ham; det var hans første besøk i Danmark siden Signalfeiden i 1872. ¶ 31.22. *hans siste stykke*] »Samfundets Støtter« (1877), som uundgåelig blev sammenlignet med Bjørnsons to år eldre »En fallit«. ¶ 31.28. *Frederiksen i Amerika*] nasjonaløkonomen og politikeren, prof. N. C. Frederiksen, som efter å ha gått fallitt reiste til Amerika, hvor han utgav ukebladet »Heimdal«.

Br. 13. 32.6. *en Bog*] »Esaias Tegnér« (1878). ¶ 32.13. *Deres Søn besøgte mig*] jf. »Levned« II 295. ¶ 33.5. *Bispen*] H. L. Martensen.

Br. 14. Trykt i »Brytnings-år« II 242 ff. — 35.23. *Det, jeg nu arbejder på*] se oplysningene til s. 29.18. ¶ 36.1. »*En skitse fra Italien*«] trykt i H. J. Greensteens samling »Fra Fjeld og Dal« (1875), utkom 1879 i bokform med tittelen »Kaptejn Mansana«; den var i sin første formning blitt anmeldt av Brandes i Det 19. Aarh. III (1875—76) 297 f. ¶ 36.3. *Deres Lassalle*] avhandlingen »Ferdinand Lassalle« i »Det nittende Aarhundrede« desbr. 1874 og jan.—febr. 1875; i forordet til »Kaptejn Mansana« (1879) sier Bjørnson: »Man samholde denne hendes [v: den kvinnelige hovedpersons] Forklaring af Mansana med en netop samtidig udgiven Fremstilling af Lassalle, som Dr. Georg Brandes offentliggjorde i »Det nittende Aarhundrede«, og man vil blive opmærksom paa, at den inderste Bevægelseskraft i Lassalles Skæbne — den Brandes saa mesterlig har tegnet — er ganske den samme, som ogsaa driver Mansana frem. Lassalles rige Aand, overlegne Personlighed, store Virksomhed er naturligvis af en overordentlig højere Interesse; men Karakter-Fænomenet er det samme, — og det morede mig i sin Tid, at vi samtidig var blevne opmærksomme paa det«. ¶ 36.24. *Helmholtz's antagelser*] Her-

mann v. Helmholtz søkte å forklare solens energitap ved at sollegemet efterhånden trakk sig sammen. 1870 viste Lane at temperaturen i en glødende kule, som trekker sig sammen, under visse omstendigheter vil stige, hvilket strider mot, hvad vi vet om solen. ¶ 36.28. *Virchow*] Rud. Virchow var både anatom og antropolog, og har bl. a. utgitt »Beiträge zur physischen Anthropologie der Deutschen« (1876). ¶ 37.27. *Hartmanns »des unbewussten«*] Eduard v. Hartmann's »Philosophie des Unbewussten« (1869). ¶ 37.29 f. *om Kierkegaard*] »Søren Kierkegaard« (1877). ¶ 37.31. *Viktor Rydbergs forelæsninger over filosofen*] Bjørnson leste vel de utførlige referater i »Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning« av Rydbergs forelesninger over antropologi fra våren 1878 (utgitt i Rydbergs »Filosofiska föreläsningar« III 1901).

Br. 15. 39.6. *en lille Compliment til Dem*] originalutgaven s. 230: »Kommer man til det [o: »Frithiofs saga«] fra Læsningen af et nordisk Mesterværk fra vore Dage, som Bjørnsons »Bergliot« f. Ex., da finder man det naturligvis hverken norsk eller nordisk»; i SS. III er rosen dempet. ¶ 40.2. »*Gesammelte Studien und Aufsätze*«] utkom 1876. ¶ 40.9. »*Der Werth des Lebens*«] utkom 1865. ¶ 40.27. *Geschichte des Materialismus*] utkom 1866. ¶ 41.11. *Nyt norsk Tidsskrift*] utkom 1877—78 under redaksjon av Lieblein og J. E. Sars.

Br. 16. Trykt i »Brytnings-år« II 257 ff. — 42.31 f. »*En Helvedes-historie*«] se opplysningene til s. 23.17 f. ¶ 44.25 f. *Jeg har gjort det selv*] jf. L. C. Nielsen: »Fr. V. Hegel« II 98.

Br. 17. Trykt i »Brytnings-år« II 262 ff. — 45.24. *bruddet innen venstre*] det blev i lengden umulig å holde sammen på de forskjellige fraksjoner av det danske parti som i 1870 var blitt sveiset til ett under navnet »Det forenede Venstre«; i 1878 delte det sig i en moderat og en radikal gruppe.

Br. 18. 48.31. *Pierson's*] Will. Pierson: »Preussische Geschichte« (2. Aufl. 1875). ¶ 49.28 ff. *Han siges . . at staae i Brevvexling med . . MARTEN-SEN*] brevene fra Drachmann til Martensen er gjengitt i Josepha Martensen: »H. L. Martensen i sit Hjem og blandt sine Venner« (1918) s. 112 ff. ¶ 50.16 f. »*Das Unbewusste vom Standpunkte der Physiologie und Descendenztheorie*«] utkom 1872. ¶ 50.30 f. *er Carl Ploug atter Imprimatur*] øverste censor for dansk politikk og litteratur. Uttrykket er hentet fra Per Degns latin-ukyndige spørsmål i »Erasmus Montanus« III. 3.

Br. 19. Trykt i »Brytnings-år« II 266 ff. — 51.16. *K. Fr.*] Karl Frenzel.

¶ 52.16. *Deres korrespondencer i »Dagbladet«*] Brandes skrev i årene 1877—79 til NDagbl. en rekke brev fra Berlin, som i utvidet form blev til boken »Berlin som tysk Righshovedstad« (1885).

Br. 20. 54.28. *Andersens nu udkommende Breve*] »Breve fra Hans Christian Andersen« I—II (1878) ved Bille og Bøgh. ¶ 55.14 f. *I Dagbladet har en Anonym (maaskee Hr. Vullum) skrevet . . om min lille Bog*] NDagbl. 18/5 1878. ¶ 55.18 f. *jeg er den som først har brugt Ordet paa Dansk*] ordet »Racopsykologi« forekommer — som påvist av Paul V. Rubow i hans »Literære Studier« s. 57 — første gang hos Brandes i »Kritiker og Portraiter« (1870) s. 227; en hel teateranmeldelse (av »Et Eventyr i Rosenborg Have«) i samme bind anvendes til en undersøkelse av »Det Komiske i dets Forhold til de forskjellige Nationaliteter« (s. 198 ff.).

Br. 21. Trykt i »Brytnings-år« II 270 ff. — 56.8. *to prægtige breve fra Dem*] det ene synes å være gått tapt. ¶ 56.25 f. *Lobedanz kommer væl til at oversætte det*] »Det ny system« blev i tysk oversettelse »als Manuskript gedruckt« i Kbhvn. 1878 og utkom 1880 i Leipzig i »zweite, für die Bühne umgearbeitete Auflage«; jf. opplysningene til s. 29.18. ¶ 56.27. *Greensteen*] H. J. Greensteen, Bjørnsons ungdomsvenn fra hans første opphold i Kbhvn. 1856—57, hjalp ofte dikteren med korrekturlesningen. ¶ 57.7 f. *et forceret menneske, som mødtes med et blaseret*] Wergeland og Welhaven. ¶ 57.23. *han sendte mig en varm tak*] Ibsen sendte Bjørnson »Samfundets støtter«, ledsaget av noen linjer på et visitkort som er trykt i »Samtiden« 1908 s. 95. ¶ 57.24. *D. F.*] »Dansk Folketidende« (se opplysningene til s. 10.8 f.). ¶ 58.21. *Jeg skrev til Ibsen*] se »Gro-tid« II 263. ¶ 58.29. *Viktor Rydberg*] jf. Bjørnsons brev til Rydberg (trykt i »Festskrift till Yrjö Hirn« s. 63 ff.).

Br. 22. Trykt i »Brytnings-år« II 275 ff. — 60.8. *Tyskerne forfærder mig*] attentatene på keiser Wilhelm I 11/5 og 2/6 1878 blev brukt til å få igjennem undtagelseslover mot sosialistene. ¶ 60.23. *Fourchambault af Augier*] skuespillet »Les Fourchambault« (1878). ¶ 60.26 f. *Le fils de Giboyer*] skuespill av Augier fra 1862.

Br. 23. 62.16. *en svensk Professor har skrevet en Brochure imod mig*] Tegnér's svigersønn, C. W. Böttiger, utgav 1878 et motskrift, »Förklaring«, imot Brandes' bok »Esaias Tegnér«. ¶ 62.22 f. *en rig Nordmand, som tænkte paa at sende mig en Sum*] av Brandes' »Levned« II 320 f. fremgår at rikmannen faktisk sendte ham penger til en billett til Paris, og at Brandes følte sig sterkt fristet til å reise, men likevel opgav det og i steden satte

full kraft inn på å få avsluttet boken om Disraëli. ¶ 62.24. *et Kommersbrev fra mig*] kanskje det spøkefulle brev om Pariserlengsler og filosofiske systemer som stod i NDagbl. 1/6 1878. ¶ 63.27. *kun blev 2 Linier deri overskjældte i »Fædrelandet«*] i dette blad 31/3 1876 benyttet signaturen —s. oversettelsen av Karl Elzes »Lord Byron« til å angripe Brandes for skjødesløs omgang med sine kilder til »Naturalismen i England«. ¶ 64.7. *Børnes gamle Ord om Tydskerne, »et Folk af Lakajer«*] »Briefe aus Paris« 25/1 1831: »die Völker deutscher Zunge sind Bediente. . . Woher kommt dieser Lakaien-Charakter der Deutschen?« ¶ 64.27 f. *En Folkebank . . er helt plyndret ud af Direktøerne*] »Fyns Folkebank«, som var stiftet av venstremenn i 1872, måtte likvidere sommeren 1878, og dens direktører blev arrestert for kassesvik. ¶ 64.29. *I. A. Hansens Sag*] venstrepolitikeren I. A. Hansen blev kort før sin død, 1877, grepet i å ha bedradd et par forsikringsselskaper som han stod i spissen for.

Br. 24. 66.8. *en Tidsskriftsplan*] se Bjørnson: »Kamp-liv« I 30 f.

Br. 25. Trykt i »Kamp-liv« I 2 ff. — 66.17. *Deres jarl*] »Benjamin Disraëli« (1878). ¶ 67.18. *et to-års barn*] Bjørnsons yngste datter Dagny, f. 4/12 1876. ¶ 68.1. *en kærligheds-historie*] »Leonarda« (1879). ¶ 68.2. *Det siste stykke*] »Det ny system«, se oplysningene til s. 29.18. ¶ 68.7 f. *hvor intagen jeg er af Jarlen af Beaconsfield*] om Brandes' glede over Bjørnsons anerkjennende uttalelser og om deres tankeutveksling i det hele se »Levned« II 324 ff. ¶ 68.12 f. *ingen stor man får være*] originalutgaven s. 297: »Er han en stor Mand? Nei og atter Nei, hvis Ordet tages i dets egentlige og rette Mening« osv.; stedet er endret i senere utgaver.

Br. 26. 69.12. *en Ansættelse i Tydskland*] Wieneruniversitetet forhandlet nu igjen — likesom i april 1877 — med Brandes om et professorat. ¶ 70.2 f. *De . . havde udbragt en Toast for ham*] ved festen 3/11 1878, da Bjørnson blev feiret av danske meningsfeller i Kbhvn., talte Bjørnson for Drachmann som lyriker. ¶ 70.11. *hans sidste Bøger*] se oplysningene til s. 26.33. ¶ 70.12. *Bertrand de Born*] Ernst v. d. Reckes trubadur-skuespill fra 1873. ¶ 70.26 f. *de hidtil udgivne Fragmenter*] i »Deutsche Rundschau« jan.—mars 1879 offentliggjorde Brandes avsnittet »Die Jugend Benjamin Disraëli's«. ¶ 71.4. »En Idealist« af Epigonos] Karl Gjellerups debutbok, utkom 1878. ¶ 71.8. *John Paulsen*] 10 brev fra Georg Brandes til John Paulsen i årene 1878—82 er trykt i »Edda« XXVIII (1928) 141 ff.

Br. 27. Trykt i »Kamp-liv« I 5 ff. — 72.26 f. *Deres korrespondence-artikler (på den nær, da De vilde være »forfatter«)*] kanskje den lille skisse av Berliner-

selskapslivet 24/4 1878 (= »Berlin som tysk Rigshovedstad« 1885, kap. 13). ¶ 72.30 f. *En sådan en som den idag*] optrykt som kap. 33 i »Berlin som tysk Rigshovedstad«. ¶ 73.28. *en fortælling*] alt 14/12 1877 hadde Bjørnson skrevet til Hegel: »Jeg har atter en liden fortælling færdig. Og straks æfter har jeg en til. Den første heder »Støv«.« (L. C. Nielsen: »Fr. V. Hegel« II 96). Fortellingen »Støv« blev først trykt 1882 og var da sikkert meget forskjellig fra planen i 1877; det annet fortelling-ømne Bjørnson i 1877—79 hadde i tanken, var visstnok det som fikk form i romanen »På guds veje« (1889). ¶ 74.11 f. *Det er . . min agt . . at tage det op med teologerne*] efter sin Amerikareise virkeliggjorde Bjørnson i 1882 denne plan med to små bøker efter amerikanske mønstre: »Hvorfra stammer miraklerne i det ny testamente?« og »Tænk selv!« Men alt i en stor polemikk med J. C. Heuch i NDagbl. 1879 (fra no. 148 fremover til no. 253) var han fremme med sine nyvunne »teologiske« kunnskaper.

Br. 28. 75.31. *De . . har feiret et afgjort succès med et andet Drama*] »Leonarda« hadde sin førsteopførelse på Christiania Theater 22/4 1879 og gjorde stor lykke. ¶ 76.12. *Kr. Elster*] hadde 1879 utgitt romanen »Tora Trondal«, som for store partiens vedkommende alt var skrevet i 1871. ¶ 76.15. *Kiellands Novelletter*] utkom 1879. ¶ 77.5 f. *Universitetsobscurantismens 400aarige Bestaaen*] Københavns Universitets 400 års jubileum blev feiret med store festligheter 4.—6. juni 1879. ¶ 77.7. *Martensens Jubileum*] 25-årsdagen for hans utnevning til Sjællands biskop var blitt feiret 15/4 1879. ¶ 77.14. *Goldziher: Der Mythos bei den Hebræern*] utkom 1876. ¶ 77.17. *de skønne Linier*] av diktet »Det rene, norske Flag«, som første gang blev trykt i NDagbl. 9/4 1879, fire uker efter det store flaggmøte, da flaggsaken blev reist. ¶ 77.28 f. *Peter i »Eventyret i Rosenborg-have«*] om tjeneren Peter heter det i Heibergs vaudeville »Et Eventyr i Rosenborg Have« (1827) 8. sc.: »Han har Pension i Ungdoms Dage«. ¶ 78.1 f. *Gertrude Colbjørnsen*] Erik Skrams roman fra 1879 vakte i den konservative leir sterk forargelse, især p. gr. av en enkelt dristig skildring.

Br. 29. Trykt i »Kamp-liv« I 46 ff. — 79.7 f. »Kaptejn Mansana . . kommer ud igjen både på Svensk og Dansk] den danske utgave kom i august 1879, den svenske samtidig, oversatt av Henrik Hedlund. ¶ 79.13. *Jeg har gænnemgåt adskilligt*] den strid som fulgte efter det store flaggmøte 13/3 1879. ¶ 80.1. *jeg blev truet in i »for ide og virkelighed«*] Rasmus Nielsen og Rudolf Schmidt hadde, da Clemens Petersen plutselig måtte forlate Danmark, hvervet Bjørnson til medutgiver av tidsskriftet »For Ide og

Virkelighed« (1869 ff.), som skulde være et organ for den Rasmus Nielsenske filosofi.

Br. 30. 81.16. *Paa hende ligger for mig Hovedvægten*] hun var vel også delvis skapt over motiver og idéer Bjørnson hadde hentet fra Brandes' »Hovedstrømninger«. ¶ 81.17 f. *George Sand's Drama L'autre*] fra 1870. ¶ 81.26 f. *jeg har omgaedes en Del med Bersaglierofficierer*] i Rom 1870—71 (se »Levned« I 405 ff.). ¶ 82.11. *Heuch*] daværende sogneprest, senere biskop J. C. Heuch hadde 1877 angrepet Brandes i skriftet »Dr. G. Brandes' Polemik mod Kristendommen«.

Br. 31. Trykt i »Kamp-liv« I 52 ff. — 84.3 f. *en komedie af hønne*] se opplysningene til s. 81.17 f.; Bjørnson har husket feil og trodd at Brandes hadde henvist til en roman. ¶ 85.1. *Orsini*] en italiener som i 1858 foretok et attentat mot Napoleon III. ¶ 85.10. *bogen om patriarkerne*] Bjørnson anmeldte anonymt Poppers bok i NDagbl. 17/2 og 24/2 1880. ¶ 86.23 f. »*En stor man*« er nu noget ændret] jf. opplysningene til s. 68.12 f.

Br. 32. Trykt i »Kamp-liv« I 67 ff. Mellem det foregående og dette brev synes å mangle et brev fra Brandes. ¶ 87.4. *under hans sorg*] Edvard Brandes' første hustru var død 23/7 1879. ¶ 87.11. *en teologisk strid*] Bjørnsons brev »Om Trosbekjendelsen« i »Østlandske Tidende« 28/2 1879 gav »Luthersk Ugeskrift« anledning til å ta hans stilling til de religiøse spørsmål op til nærmere drøftelse. Bjørnson opfordret da den ene av utgiverne, J. C. Heuch, til heller å diskutere bibelkritikken, noget som førte til en lengere pennefeide; Heuchs innlegg er samlet i boken »Mod Bjørnstjerne Bjørnsons Angreb paa den kristne Kirkes Tro« (1879), prøver av Bjørnsons polemikk er å finne i hans »Artikler og Taler« I 477—480, 489—491 (jf. Bjørnsons brev av 3/5 1879 til Heuch, trykt i »Kamp-liv« I 32 ff.). ¶ 87.31. *Rættelserne hos Hegel*] se opplysningene til s. 29.18. ¶ 88.7. *flag-sagen*] i Kristiania Arbeidersamfunds sal holdt Bjørnson hovedtalen på det store flaggmøte 13/3 1879; formannen, kgl. fullmektig Th. Boeck, blev senere avsatt av generalforsamlingen p. gr. av sin fiendtlige holdning overfor Bjørnson, og Arbeidersamfundet blev fra nu av mere venstreorientert. ¶ 89.29 f. *en kritik over lille Gosse i Dgbl.*] Edmund Gosse's »Studies in the Literature of Northern Europe« (1879) blev anmeldt av Brandes i NDagbl. 28/6 1879. ¶ 90.7 f. *Vullum og Margr. Rode*] brylluppet stod på Aulestad 3/9 1879.

Br. 33. 90.29 f. *De stiller Hr. Heuch . . Kniven paa Struben*] se opplysningene til s. 82.11. ¶ 91.14 f. *jeg har kun talt et Par Gange med ham*] om

Gosse's samvær med Brandes 1874 jf. hans »To Besøg i Danmark«, overs. av Vald. Rørdam (se registret). ¶ 91.23. *hendes Fader*] fru Rode var datter av den nasjonalliberale politiker Orla Lehmann. ¶ 91.26. *Hauchs Digt*] romansen »De to Øxer« i »Lyriske Digte« (1842). ¶ 93.31—94.2. *Berg . . og Hørup*] om Brandes' inntrykk av dem se »Levned« II 330 f. ¶ 94.14. *et Par Ord til Forsvar for Dem mod Gosse*] Gosse hadde anmeldt »Leonarda« og »Kaptejn Mansana« i »The Academy« 27/9 1879; Brandes' forsvarsord stod trykt smst. 11/10 1879 i hans artikkel »New Danish and Norwegian Literature«, og gikk bl. a. ut på at Gosse i sin sammenstilling av Ibsen og Bjørnson »does not estimate the two by an equal weight and measure«; også Will. Archer skrev et brev for å rette på noen av Gosse's misforståelser, men brevet blev ikke trykt, bare kort omtalt i »The Academy« 22/11 1879.

Br. 34. 94.20. *Deres studie over Emil Zola*] »Emile Zola som Kritiker« (»Literære Studier« II) i NDagbl. 23/8 1879. ¶ 95.6. *Deres opsæt om . . realismen*] »Naturalismen i Frankrige« (»Literære Studier« III) og »Naturalistiske Udgangspunkter i den franske Romantisme« (»Literære Studier« IV) i NDagbl. 30/8 og 6/9 1879. ¶ 95.16. *Jeg slås . . i tre forskjellige blade*] i NDagbl. 27/8 1879 svarte Bjørnson Heuch, i »Bergens Tidende« 27/9 1879 skrev han om tallene i Exodus, og i Oplandenes Avis 1/10 1879 kom »Lidt ved Christopher Bruuns Tale om Romantik«. ¶ 96.8. *Jødernes historie af Wellhausen*] »Geschichte Israels« I (1878). ¶ 96.10. »Leonarda« *slår klik for mig*] Bjørnson måtte høre bebreidelser for at slutten var uklar, og han tenkte frem og tilbake på om han skulde utvide stykket med en 5. akt (se »Kamp-liv« I 93 og 98).

Br. 35. Trykt i »Kamp-liv« I 90 f. — 96.19 f. *Jeg er ellers bange for, at det ikke gik godt*] Brandes forteller i »Levned II 352 f. på grunnlag av brev fra begge parter om Bjørnsons uheldige besøk hos Paul Heyse.

Br. 36. Trykt i »Kamp-liv« I 101. — 97.24. *Han er godt gift*] Drachmann hadde 1879 ektet Emmy Culmsee.

Br. 37. 98.23. *Forelæsninger i Kjøbenhavn*] over fransk litteratur 1830—48. ¶ 99.1 ff. *Skram . . kaster sig . . over denne unge Begynder*] Erik Skrams anmeldelse av »Det unge Danmark« (1879) i »Sydsv. Dagbl.« 11/12 1879. ¶ 99.5 ff. *Hr. Galschiøt . . har besørget ham nedrakket i . . »Dagbladet*] om »Det unge Danmark« heter det 16/12 1879: »Fortællingen er som Helhed temmelig tarvelig, men der er gode Enkeltheder i den; Forfatteren har Talent, men det er umodent og stærkt paa Vej til at lade sig blindt

bedaaere af radikale Tendenser«. ¶ 99.10. »Unge Dage« og de »Fem Fortællinger«] begge av Schandorph (1879). ¶ 99.11 f. Drachmanns »Ungdom«] »Ungdom i Digt og Sang« (1879).

Br. 38. 100.1 f. *de Herrer Holstein og Bojsen . . styrtede mig*] Berg og Hørup hadde ment å kunne sette igjennem at det på finansloven 1879—80 skulde bevilges 3000 kroner årlig til et ekstraordinært dosentur til Brandes, da kultusminister Fischer var velvillig stemt imot ham; men Holstein og Bojsen fikk betenkeligheter, i finansutvalget var det bare 1 stemmes flertall for bevilgningen, og ministeren bad da Berg om å la saken gå ut (se »Levned« II 330 f.). ¶ 100.7 f. *den . . refererende Artikel om Hellenbach*] i NDagbl. 27/9 1879 omtalte Brandes østrikeren Lazar B. Hellenbachs verk »Die Vorurtheile der Menschheit« I (1879), og dette gav anledning til et voldsomt angrep i Fædrel. 16/10, fordi Brandes rent refererende hadde gjengitt forfatterens forslag om å berøve spedbarn livet på en human måte for å skåne dem for nød og sult (se »Levned« II 331 ff. og »Taler« 1920 s. 57). ¶ 100.18. *i Kbhvn.*] Brandes og Bjørnson hadde møtt hverandre høsten 1879 i Kbhvn. (se »Levned« II 349).

Br. 39. Trykt i »Kamp-liv« I 124 ff. — 101.24. *Lazarus' og Steinthals tidsskrift*] »Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft«. ¶ 101.28. *prof. Myhre*] Edvard Munch (oprinnelig: Myhre) skrev i »Luthersk Ugeskrift« 1879 om Jesu slektregister under overskriften »Bjørnstjerne Bjørnson som Theolog«. ¶ 102.7. *Deres bror har tat fejl af Lewinsky*] i Edv. Brandes' essay om Josef Lewinsky i Det 19. Aarh. april 1876 roses han med de sterkeste uttrykk: »Han betegner det Kulminationspunkt, til hvilket den tyske Skuespilkunst i dette Aarhundrede er naaet«. ¶ 102.10. *Deres bror mener, at i Kielland er æmne til en stor digter*] i en teaterartikkel i »Ude og Hjemme« 28/12 1879 hadde Edv. Brandes gjort opmerksom på Kiellands lystspill »Hans Majestæts Foged«: »Stykket er et Begynderarbejde, der spaar den tilkommende store Forfatter«. ¶ 102.21. *Hans »Parmo*] Drachmanns dikt »Paradehesten Parmo«, trykt i Mrgbl. 23/12 1879, var et angrep på Parmo Carl Ploug, som kort i forveien i en omtale av Schandorphs »Unge Dage« hadde skildret den nye dikterskole som umoralsk.

Br. 40. 103.29. *Bjørnson har gjort Topsøe Visit*] if. Edv. Brandes' brev av 11/12 1879 til Georg Brandes hadde Bjørnson i »Neue freie Presse« kalt Dagbl. et reaksjonært organ, men siden avlagt Topsøe et besøk for å forsone ham. ¶ 104.10. *Keim's: Geschichte Jesu von Nazara*] utkom i

3 bind 1867—72. ¶ 104.14 f. *den danske Presse . . . har været beskæftiget med at overskjælde mig*] det siktes her dels til Jul. Paludans artikkelserie »Lærefriheden og Demokratiet« i Dagbl. 20/1—22/1 1880, dels til det angrep som smstds. 26/1 blev rettet mot Brandes p. gr. av den formentlig partiske fremstilling av den nyere danske litteratur som han hadde levert til Meyers tyske konversasjonsleksikon. ¶ 104.22 f. *Jeg siger med Kierkegaard: »Min Jolle er flot!«*] »Gjentagelsen« (»Saml. Skr.« 2. utg. III 283). ¶ 105.3. *Zola's sidste Roman*] »Nana« (1880). ¶ 105.19 f. *Jeg har . . . holdt en Række Foredrag*] 26/1 1880 holdt Brandes det første av en rekke foredrag ved Humboldtakademiet (jf. »Levned« II 357).

Br. 41. Trykt i »Kamp-liv« I 137 ff. — 106.21. *Sig Rundschau, at det snart skal få en stub*] synes ikke å være blitt realisert. ¶ 106.21 f. *et annet i Berlin utkommende nyt tidsskrift*] hvad det hermed siktes til, er uvisst, mulig Hombergers »Tribune«, som også inneholdt bidrag av Kielland (se opplysningene til s. 322.21 f.). ¶ 106.24 f. »Victor Hugo och det nyare Frankrike«] av anonymen P. A. [o: Pauline Kronberg, f. Ahlberg], utkom 1879—80. ¶ 107.3 f. *der er ænnu ingen . . . jeg så gjerne vilde bøje mig for*] Bjørnson virkeliggjorde denne tanke i sin tale ved Nobelbanketten i Stockholm 10/12 1903 (trykt i »Artikler og Taler« II 482 ff.). ¶ 107.19. *Vullum*] fra nyttår 1880 redaktør av NDagbl. ¶ 107.27. *den Jules Simon'ske position*] som leder for det franske »Venstre Centrum« hadde Simon først kjempet for frihetsidéene, men derefter søkt å holde en altfor radikal utvikling tilbake. ¶ 108.15 f. *en protest mod de Grundtvigianere*] igjennem flere nummer av Høgsbros »Dansk Folketidende« 1880 hadde det gått en artikkelserie om de nye realistiske diktere; i et brev til utgiveren, trykt 12/3, anerkjenner Bjørnson det velvillige syn på det nye som preger artiklene, men bebreider høiskolen at den er urealistisk ved sin undervurdering av positive kunnskaper.

Br. 42. 110.20. *La légende des siècles*] i 1890-årene holdt Bjørnson i Norge og Danmark offentlige oplesninger, hvor han gjengav, i fri oversettelse og på prosa, et utvalg av Hugos »Légende des siècles«, bl. a. »Le Satyre«; disse oversettelsene, »Aarhundredernes Legende«, utkom i trykken efter Bjørnsons død.

Br. 43. 110.27. *Dette . . . må De sætte tillivs*] muligvis artiklen »Grundtvigs Venner og 'Realisterne'« i Sofus Høgsbros »Dansk Folketidende« 20/2 1880, hvor det søkes påvist at grundtvigianerne og gjennombruddsmennene har meget å lære av hverandre. Om Brandes heter det

at ryktet forteller at han skal ha »syslet en Del med Grundtvigs Skrifter og have forberedt sig til at udgive en Skildring af ham, og han synes nu i det mindste at have faaet Øje for det storslaaede og berettigede i Grundtvigs Skoletanker, om han end bebrejder ham hans formentlig stærkt ensidige Forherligelse af det danske Folk«. ¶ 110.30. *min digtsamling*] 29/4 1880 utkom 2. utgave, »rettet og øget«, av »Digte og sange«.

Br. 44. 113.8. *Erklæringer fra Skolebestyrere*] bestyreren av Borgerdydsskolen, Johs. Helms, hevdet i skolens program 1880, at »ingen maa glemme, at han er Lærer ved en kristelig Skole, i den Forstand, at han søger at bryde ned, hvad Skolen bygger op, at han spotter eller spøger med det, som Skolen lærer Disciplene at anse for helligt«, og da oppgav 3 av lærerne, filologen Ad. Hansen, etnografen Kr. Bahnson og den senere venstrepolitiker Niels Neergaard sine timer ved skolen; i avisene opstod det en livlig diskusjon om Johs. Helms' erklæring. ¶ 113.14. *Pingels Artikler*] hans innlegg mot Ploug i Mrgbl. 1880 utkom samlet under titlen »Nogle Bladartikler om politiske og filosofiske Æmner« (1880). ¶ 113.15 ff. *ladet en Novelle . . brække op paany*] »Mellem 12 og 17« av Arne Wendt [o: Erna Juel-Hansen, Holger Drachmanns søster], som utkom 1881 på Schubothes forlag. ¶ 113.26. »*Det Første vælger jeg, det Første*«] hentydning til jarlens replikk i Oehlenschlägers »Hakon Jarl« III akt: »Det sidste vælger jeg, det sidste, Olaf!«

Br. 45. Trykt i »Kamp-liv« I 146 ff. — 114.22. *Jules Gautier*] hadde 1875 utgitt »Histoire de Marie Stuart«. ¶ 115.3. *mit ny mællemspill i »kongen*«] i NDagbl. 22/3 1880 hadde Bjørnson offentliggjort et 4. mellemspill, bestemt til å skytes inn foran 4. handling; det fikk — i omarbeidet form — plass i 3. utg. (1885) av »Kongen« (jf. »Samlede digter-verker«, Standardutgaven, IX. 266 ff.). ¶ 115.17 f. *Christian Johnsen . . udgiver et konversations-leksikon*] »Norsk Haandlexikon for almenyttige Kundskaber« I—III (1879—88). ¶ 116.5. *Kiellands ny bog*] »Garman & Worse« (1880). ¶ 116.12. *scenen ved branden eller på kirkegården*] »Garman & Worse« kapp. 17—18 og 23. ¶ 117.1. *Jeg skrev i Oplandenes avis »om vor forkyndelse*«] artikkelrekken »Lidt om vor nuværende Religionsforkyndelse og dens Forhold til Folkearbeidet« fra sommeren 1876 (se »Artikler og Taler« I 418—432).

Br. 46. 117.11. *at tage herop*] i mai 1880 reiste Brandes til Norge for å holde foredrag om den franske romantikk; presten Schiørn angrep i »Aftenbladet« det norske universitet, fordi det hadde overlatt Brandes

sin festsal (se »Levned« II 358 ff.). ¶ 117.20. *Fru Janson*] Drude Janson, f. Krog, g. m. Kristofer Janson, som dengang var bosatt i Gausdal; hun hadde vært en av modellene for tittelfiguren i Bjørnsons »Leonarda«. ¶ 118.13 f. *en Nytaarsgave*] planen kom ikke til utførelse.

Br. 47. 119.12. *en epilog*] skuespillerinnen Laura Gundersen hadde forsommeren 1880 bedt Bjørnson skrive en epilog til hennes benefise, men hun blev krenket over at han vilde ha henne til å si at hennes kunstform og maestoso-stil ikke stemte overens med tidens realistiske tendens, og kom ikke til å bruke epilogen.

Br. 48. 120.14. *Bispen*] H. L. Martensen. ¶ 122.19 f. *Garborg . . var blandt de værste til at overfalde mig*] sikter særlig til Garborgs to artikler i »Aftenbladet« 19/12 og 21/12 1876, til forsvar for det akademiske kollegium som ikke hadde villet la Brandes få et auditorium på Universitetet for sine forelesninger. Garborg hevder her at Brandes er en agitator, ikke en objektiv vitenskapsmann, for han doserer vantro og ateisme, og vantro kan nok sies å være en »Livsretning, en Personlighetstendents i Tiden«, men blir ikke vitenskapelig av den grunn (jf. Rolv Thesen: »Arne Garborg. Frå jærbu til europear« s. 198 f.). ¶ 122.24 f. *Jeg reiste et Stykke Vei sammen med Kielland*] se »Levned« II 364 ff.

Br. 49. Trykt i »Kamp-liv« I 160 ff. — 124.12 f. *Ingen pæn i Norden har været så lig Voltaires*] om Brandes' forargelse over disse ordene se ovenfor s. 284.1 ff. ¶ 124.17. *med glimrende trykfejl*] Bjørnson offentliggjorde i NDagbl. 29/5 1880 en liste over de verste menings- og rytme-forstyrrende trykkfeil. ¶ 124.20. *Drachmanns æventyr*] »Østen for Sol og vesten for Maane« (1880).

Br. 50. 126.26. *jeg holdt Foredrag over Dem*] senere trykt i »Ude og Hjemme« aug. 1882, på svensk i boken »Bjørnson och Ibsen« (1882) og på dansk i »Det moderne Gjennembruds Mænd« (1883). ¶ 126.31. *Sverdrups Seir*] med 74 mot 40 stemmer vedtok Stortinget 9/6 1880, efter forslag av presidenten, Johan Sverdrup, at beslutningen om statsrådenes adgang til forhandlingene i Stortinget skulde være gjeldende grunnlov for Norge, uaktet kongen nettop for tredje gang hadde nektet sanksjon; om Brandes' inntrykk av Sverdrup se »Levned« II 362 f.

Br. 51. Trykt i »Kamp-liv« I 167 ff.

Br. 52. 130.8. *en Psalme*] formodentlig diktet »Ære det evige forår i livet«. ¶ 130.10. *Digitet til Drachmann*] »Velkommen vår-bud! Kommer du fra skogen?» ¶ 130.17. *Smala*] fransk *le smalah*: flokk, skare (og

derfra lånt til norsk). ¶ 131.6 f. i *sit Tidsskrift behandlede han mig ikke godt*] i »Nyt norsk Tidsskrift« (1877—78), red. av Sars og Lieblein, var Brandes ofte blitt omtalt med honnør, men han kunde ikke glemme at Sars, da han i en »Dagbog«-artikkel (I 166 ff.) beskjefteget sig med teologen prof. Fr. Petersens angrep på Brandes, siterte, efter »Luthersk Ugeskrift«, flg. ytring fra »Emigrantlitteraturen«: »Darwins lære vil slaa den orthodoxe moral ihjel som Copernicus's lære slog den orthodoxe dogmatik overende«. Og dertil føiet Sars som kommentar: »Vi ville ikke paatage os at forsvare dr. Brandes's ytring, der forekommer os at være en blot og bar aandrighed, hvis flotte form kan give anledning til de alvorligste mistydninger« osv. I et flg. hefte (I 317 f.) påviste O. Thommessen at det faller et ganske annet lys over den siterte setning, når den leses i sin sammenheng. I samme hefte nevnte Sars med en viss glede Brandes' vennlige omtale i Det 19. Aarh. av »Nyt norsk tidsskrift«, men samtidig protesterte han mot nogen bemerkninger hvor Brandes vilde tillegge »vort foretagende en propagandistisk tendents« og ta det til inntekt for den positivistiske filosofi: »Formaalet med vort tidsskrift har været og er at fremkalde en fri og saavidt mulig alsidig diskussion af moderne tankeretninger, derimod ikke at udbrede nogen enkelt blandt disse.« ¶ 131.10. *den eksisterende Boghandlerkrig*] de viktigste avisartikler fra en heftig polemikk høsten 1879 blev i 1880 samlet i en brosjyre: »Striden om norske Forfattere og danske Forlæggere«.

Br. 53. Trykt i »Kamp-liv« I 182 ff. — 132.12 *mine republikanske foredrag*] »Af mine Foredrag om Republikken« (1880). ¶ 133.16. *14de juli*] Bastilledagen.

Br. 54. 134.2 f. *Jeg vil .. støtte det projecterede Foretagende*] hverken Georg eller Edv. Brandes skrev nogensinne i »Nyt tidsskrift«, som utkom 1882—1887 under redaksjon av Sars og Skavlan. ¶ 134.25. »*Röda rummet*«] Strindbergs Stockholms-roman utkom 1879.

Br. 55. Trykt i »Kamp-liv« I 189 ff. — 135.9. *Amalie Møller*] Amalie Skram, f. Alver, første gang gift Müller. ¶ 136.24. *Deres lille skitse Musset-Sand*] essayet »Alfred de Musset og George Sand« i »Ude og Hjemme« 25/7 1880.

Br. 56. 139.9 f. *Topsøes utrolige Artikel om hans »Levnet*«] Dagbl. bebudet 11/8 1880 kultusminister Fischers snare avgang p. gr. av »de højst graverende Anklager«, som fra venstres side blev reist imot hans levnet. ¶ 139. 12 f. (*som Ploug*) *at rose Hr. Caspari's Poesier*] Ploug anbefalte i

Fædrel. 2/8 1880 Theodor Casparis »Polemiske Sonetter« (1880), som for en vesentlig del var rettet mot Ibsen og Bjørnson.

Br. 57. 139.20 f. *Deres Tale ved Wergelandsstøttens Afsløring*] kort efter hjemkomsten fra sin Amerikareise holdt Bjørnson, trods sterk forhåndsmotstand fra høire-kretser, talen ved avsløringen av Henrik Wergelands statue, 17. mai 1881; talen er trykt i hans »Artikler og Taler« I 511 ff. ¶ 140.7 f. *vil udgive mange Bøger . . inden Jul*] i 1881 utgav Brandes bare én større bok: »Ferdinand Lassalle«.

Br. 58. Trykt i »Kamp-liv« I 253 ff. — 141.1 f. *blant tyskerne der måtte De kunne tjene en formue*] jf. Brandes' brev til Rasmus B. Anderson 15/11 1881, trykt i »The Journal of English and Germanic Philology« 1938 s. 469. ¶ 141.16 f. *af mine foredrag om profeterne*] denne plan blev aldri virkeliggjort. ¶ 141.21. *Vullums to små-bøger*] Erik Vullums »Kristian Magnus Falsen, Grundlovens Fader« og »Henrik Wergeland i Digt og Liv« var begge to utkommet våren 1881. ¶ 142.21. *Har Julius Popper udgivet annen del af sit værk om Patriarkerne?*] »Der Ursprung des Monotheismus« utkom 1879; en fortsettelse synes aldri å være kommet. ¶ 142.25 f. *forvandlet huset her under mit fravær*] fru Bjørnson hadde bl. a. latt bygge en sammenhengende veranda rundt tre sider av hovedbygningen på Aulestad.

Br. 59. 143.18 f. *Taines . . »De l'intelligence*] utkommet 1870. ¶ 143.19 f. *Herbert Spencers . . Principles of psychology*] I—II (1870—72). ¶ 143.20 f. *Bain's Bog »The Emotions and the will*] fra 1859. ¶ 144.5 ff. *Otto Møller har . . udgivet . . et . . Skrift imod os*] »Til Forstaaelse og Bedømmelse af Nutidens Fritænkeri« (1881). ¶ 144.16 f. *hendes Mand . . skrev et smukt Digt til Wergeland*] Kristofer Jansons dikt »Ved Wergelandsstøttens Afsløring« stod trykt i NDagbl. 16/5 1881. ¶ 144.19 f. *den Tale, De holdt om Christendommen*] ved en middag 27/5 1881 på et hotell i Lillehammer blev Bjørnson feiret av politiske meningsfeller og holdt her en stor tale om trosfrihet (trykt i »Artikler og Taler« I 517 ff.).

Br. 60. Trykt i »Kamp-liv« I 286 ff. — 144.29. *Lassalle*] »Ferdinand Lassalle« (1881). ¶ 145.16 f. *om Ploug i dansk Morgenblad*] Mrgbl. 1/10 og 2/10 1881 bragte to ledende artikler om Ploug, som fra kvartalskiftet fratrådte som redaktør av Fædrel.; de var skrevet av Hørup og er optrykt i boken »V. Hørup i Skrift og Tale« I 166 ff. ¶ 145.20. *Deres artikel om Bismarck*] »Statssocialismens Modstandere« (= kap. 57 av »Berlin som tysk Rigshovedstad«), trykt i Mrgbl. 6/10 1881; i denne

artikkel, som bragte Brandes mange ubehageligheter, hevdes det at det i den foreliggende politiske situasjon var Bismarck som representerte fremskridtet. ¶ 146.5. *Jeg arbejder på et stykke*] »Over ævne« I (1883). ¶ 146.13 f. *en liden forpost-fægning*] Bjørnsons brev til »Hr. Pastor Heuch« om slektstavlene i Matteus' og Lukas' evangelier stod trykt i NDagbl. 10/10 1880.

Br. 61. 147.2. *Moderne Geister*] essaysamling av Brandes fra 1882. ¶ 147.30—148.1. *vi to . . have taget Ordet til Henrik Ibsens Forsvar*] Brandes hadde i Mrgbl. 28/12 1881 skrevet den lange artikkel til forsvar for »Gengangere« (1881), som delvis er trykt i »Levned« III 17 ff.; Bjørnsons innlegg »'Gengangere' og Kritikken« stod i NDagbl. 22/12 1881, og bestod av to avsnitt, »En Rettelse« og »Til Forstaaelse«. ¶ 148.17. *et Brev til Tak for min Artikel*] Ibsens brev av 3/1 1882 (se s. 231 ff.). ¶ 148.19 f. *sendt nogle Anmeldere . . Tak*] jf. opplysningene til s. 336.24. ¶ 148.22 f. »*Rød-tjørn*« af . . *Gjellerup*] diktsamlingen og gullmedaljeavhandlingen »Arvelighed og Moral« utkom begge to 1881. ¶ 148.28. *det styggeste stod i* »*Ude og Hjemme*«] 1/1 1882 anmeldte Otto Borchsenius Gjellerups »*Rød-tjørn*« og Drachmanns »*Gamle Guder og nye*«.

Br. 62. 150.5. *Ibsens bog*] »Gengangere« (1881). ¶ 150.6. *Dora*] Bjørnson mener øiensynlig Nora i »Et dukkehjem« (1879). ¶ 150.18. *Garborg havde alt begået dumheden*] Garborgs anm. av »Gengangere« i NDagbl. 14/12 1881; se opplysningene til s. 232.4 f. og 392.18 f. ¶ 151.7. *i sin tobak*] det var i 1882 tale om å innføre statsmonopol på tobakk i Tyskland (se Brandes: »Berlin som tysk Rigshovedstad« kap. 60). ¶ 151.7 f. *Ludwigs »der erbförster*«] hovedpersonen i Otto Ludwigs drama fra 1849 drives av sin rettsfølelse ut i forbrytelse. ¶ 151.10. *Topsoe*] bemerkningene sikter til et utelatt avsnitt av det foregående brev, hvor Brandes bebreider Bjørnson at han i »Ude og Hjemme« 6/11 1881 har protestert mot Edv. Brandes' karakteristikk av »Dagbladet«s nylig avdøde redaktør (smstds. 16/10). ¶ 151.19. *jeg arbejder . . på at få Grevstad væk*] Bjørnson fant ham for vek, og vilde ha Garborg isteden; ved midten av januar 1883 fratrådte Grevstad som redaktør, men blev først en kort tid erstattet av Fr. Bætzmann og deretter av Lars Holst. ¶ 151.22. *mit inlæg om ægteskabet og Ibsens bog*] Bjørnsons artikkel i NDagbl. 10/1 1882 var skrevet i anledning av striden om »Gengangere« og bar tittelen »Chr. J.s Rettelse af en Rettelse«, med henvisning til Chr. Johnsens »Rettelse« i NDagbl. 28/12 1881, som utgjorde polemikk imot Bjørnsons egen artikkel »Gengangere og Kritiken,

En Rettelse« smst. 22/12 1881. ¶ 151.24 f. *en fortælling til vort ny tidsskrift*] denne fortelling innledet Sars' og Skavlans »Nyt tidsskrift« 1882. ¶ 151.26. »*På Guds veje*«] først i »Nyt tidsskrift«s siste årgang, 1887, blev første del av denne roman offentliggjort. ¶ 151.26. *Nogle digt kommer også, især »Salmer*«] de tre diktene med fellestitlen »Salmer« stod i 2. utgave av »Digte og sange« (1880); nogen senere dikt med denne betegnelsen har Bjørnson ikke trykt, og vel heller ikke skrevet, og av vers fra hans hånd i 1882 kjenner man bare ganske få. ¶ 152.3. *Den ny redaktør av »Gegenwart*«] Paul Lindau var som redaktør fra 1882 blitt avløst av Theophil Zolling. ¶ 152.3 f. *mit opsæt*] Bjørnsons artikkel »Norwegische Verfassungskämpfe« 12/11 1881 blev imøtegått i »Gegenwart« 24/12 av Hartvig Lassen.

Br. 63. 153.15. *mit Foredrag om Dem*] se opplysningene til s. 126.26. ¶ 155.2. *hans Novelle*] »Ein Fritenkjar« (1881). ¶ 155.24 f. *jeg læste hans »Karen« . . i Rundschau*] Alex. Kiellands novellette »Karen« blev trykt samtidig i »Nyt tidsskrift« 1882 og »Deutsche Rundschau« mars s. å. ¶ 155.26 f. *Fru Mathilde Schjøtt, der har faaet sin Mand til at være med i det nye Tidsskrift*] professor P. O. Schjøtt forsvarte i »Nyt tidsskrift« I »Gengangere«, og endte med flg. ord: »naar det støv, som det har lykkes en lidet klartseende kritik at ophvirvle, om en forhaabentlig kort stund har lagt sig, da vil Ibsens sidste stykke i sine formfuldendte og sterke omrids staa ikke blot som hans hæderligste gjerning, men som det mægtigste kunstværk, som baade han selv og vor dramatiske literatur hidtil har frembragt.« ¶ 156.11. »*Vandenæs Datter*«] roman av Holger Drachmann fra 1881. ¶ 156.16. »*Svend Trøst*«] diktsamlingen »Gamle Guder og nye« (1881), utgitt under psevdonymet Svend Trøst; her står en diktcyklus »Vor Moders Saga«. ¶ 156.17. *et Drama*] »Puppe og Sommerfugl« (1882).

Br. 64. 157.5. *en Artikel af mig i Deutsche Rundschau*] »Moderne französische Romanschriftsteller III: Edmond und Jules de Goncourt« i april-heftet 1882 (på dansk først trykt i »Ude og Hjemme« 25/6 og 2/7 1882). ¶ 157.6 f. *en stor Afhandling om Schack Staffeldt*] innledningen til Liebenbergs utgave av »Schack Staffeldts Digte« (1882). ¶ 157.10 f. *Deres Indlæg i Anledning af Ibsens Ansøgning*] Bjørnsons brev »Især til Storthingsmændene Schiørn og Krag« angående diktergasjene og Ibsens »Ansøgninger om Forhøielse«, stod trykt i NDagbl. 6/5 1882. ¶ 157.12. *jeg selv i Dansk Morgenblad hævdede samme Standpunkt*] se opplysningene til s. 147.30 ff.

Br. 65. Trykt i »Kamp-liv« II 13 ff. — 157.29 f. *kan De nu se, at Jacobsen mest bruger æstetiske . . studier*] Jacobsen hadde i mai 1882 utgitt »Mogens og andre Noveller«. ¶ 158.10. *Gjellerups »tider og ånder«*] »Aander og Tider. Et Rekviem over Charles Darwin« (1882). ¶ 158.19. *mit 25årige jubileum som digter*] blev feiret 10/8 1882 på Aulestad; tidspunktet var beregnet efter den dag da »Synnøve Solbakken« var ferdigtrykt i »Illustreret Folkeblad« og skulde utgis i bokform. ¶ 158.24. *Ibsen skrev mig et . . brev til*] trykt i »Samtiden« 1908 s. 97 ff. ¶ 159.4 f. *et skrift af Ingersoll*] »Tænk selv!« av Ingersoll med fortale av Bjørnson (1883). ¶ 159.7 f. *Jeg har allerede en ny under oversættelse*] amerikaneren Charles B. Waite: »Hvorfra stammer miraklerne i det ny testamente?« oversatt av Amalie Skram, og utgitt av Bjørnson (1882). ¶ 159.8 f. *af mine foredrag om profeterne*] se oplysningene til s. 141.16 f. ¶ 159.10. *På Guds veje*] romanen blev først skrevet i Paris og på Aulestad 1885—89, og utkom 1889.

Br. 66. 161.9 f. *et . . Snudedrag i Synet paa Molbech*] i 2. kap. av Brandes' Staffeldt-karakteristikk heter det: »Den Opfattelse af Digtekunstens Væsen, der betegner sig selv som Idealisme og der endnu den Dag idag formaaer at samle mange Sympathier om sig, skjøndt den nutildags kun optræder mat og principløst, har i den første Halvdel af dette Aarhundrede behersket den danske Poesi. I vore Dage lægger den sig sjældent for Dagen i Digterværker, men fremtræder som dømmende og fordømmende Kritik. Den tager paa Veie overfor Ord og Enkeltheder. Naar en Forfatter i sin Dialog indfører enkelte nødvendigt eller unødigt grove Talemaader, naar en Digter berører en Last eller en Sygdom, som man hidtil havde betragtet som unddraget Kunstens Domæne, saa lader Idealismen høre fra sig for at kalde den Vildfarende tilbage til hans Pligter mod det Skjønne og Idealet« (orig. s. 31 = SS. I 331).

Br. 67. Trykt i »Kamp-liv« II 16.

Br. 68. Trykt i »Kamp-liv« II 22 ff. — 162.14 f. *de værdifulle greb til forståelsen af min stilling*] se oplysningene til s. 126.26. ¶ 164.6 f. *en fyr . . pibende ad mig*] sikter antagelig til en historie, som Bjørn Bjørnson forteller i sine Aulestad-minner »Hjemmet og vennerne« s. 119 ff.

Br. 69. 164.22. *Velkommen hjem!*] Brandes var i febr. 1883 vendt hjem fra utlendigheten i Berlin og blev feiret 28/2 på Hotel d'Angleterre i Kbhvn. av en større krets av venner (se »Levned« III 59 ff.).

Br. 70. Trykt i »Kamp-liv« II 65 ff. — 164.27 f. *den romantiske skole*

i Frankrike] 5. bind av »Hovedstrømninger«, fra 1882. ¶ 165.24. *Jeg har ændt et stykke*] »En hanske« (1883). ¶ 166.16 f. *Jeg . . har fåt tag i Jonas Lie*] høsten 1882 var Bjørnson reist til Paris, hvor han blev boende i fem år; like i forveien hadde også Jonas Lie slått sig ned i Paris, og de to gamle venner, som i mer enn ti år hadde sett lite til hverandre, gikk nu i sine første Pariser-år næsten daglig morgentur sammen.

Br. 71. 166.20 f. *omarbeide 3die Akt af . . En Hanske*] 3. akt av dette skuespill hadde voldt Bjørnson store kvaler; den var blitt omarbeidet første gang i april 1882 og annen gang i juni, og blev tre år senere skrevet om i helt ny form. ¶ 166.26 f. *Maleren Edelfelt*] Albert Edelfelt opholdt sig i 1880-årene meget i Paris, og Bjørnson meddelte sig ofte til ham om sine idéer (se »Ur Alb. Edelfelts Brev: Resor och intryck« passim, bl. a. s. 222). ¶ 167.10. *Jeg har holdt Forelæsninger*] over tysk litteratur 1820—48 (se »Levned« III 63). ¶ 167.28 f. *Opfordring til at understøtte Pingel*] på foranledning av Metropolitanskolens rektor Bergmann blev V. Pingel 21/6 1883 avsatt fra sit embede som overlærer ved skolen, fordi han ikke hadde villet gå med på å erklære at han vilde pålegge sig måtehold med hensyn til sine offentlige uttalelser i politiske og religiøse spørsmål. ¶ 168.5 f. *Jeg . . vil nu udgive en ny*] »Det moderne Gjennembruds Mænd« (1883). ¶ 168.6. *en Samling Afhandlinger*] »Mennesker og Værker i nyere europæisk Litteratur« (1883). ¶ 168.8 f. *hans Opmærksomhed at tilsende mig sin nye Bog*] »Livsslaven« (1883).

Br. 72. Trykt i »Kamp-liv« II 83 ff. — 168.24 f. *min siste afskriver*] stortingsstenograf Henrik Knudsen (se »Kamp-liv« II 79 o. fl. st.). ¶ 169.22. *en svare avis-spektakel*] Bjørnson forestillet sig at kongen, regjeringen og en del av høire tenkte på å få i stand et statskupp, og mot slike planer satte han inn med en skarp artikkel i »Verdens Gang« 26/7 1883, og siden med flere i samme blad og i NDagbl., foruten at han også stadig var på ferde med anonyme opsett.

Br. 73. 171.21. *Høiremoderne*] sommeren 1883 blev det i Danmark holdt en lang rekke politiske kampmøter, først av opposisjonen, og dernæst måtte høire ta kampanjen op på samme vis. ¶ 171.22. *Venstre-Demonstrationen i Aalborg*] da kongen i juni 1883 kom til Aalborg for å overvære åpningen av en landmannsforsamling, søkte jyske venstremenn audiens for å overrekke en resolusjon, som var vedtatt på et møte i Skanderborg og gav uttrykk for »den Følelse af Forurettelse paa den almindelige Valgrets Vegne, som det nuværende Regeringssystem har fremkaldt

overalt i Landets menige Befolkning og saaledes ogsaa i Jylland.« Deputasjonen blev ikke mottatt, og man ventet derfor store demonstrasjoner, men kongebesøket løp i det hele fredelig av, selvom det lød rop som: »Ned med Estrup!« ¶ 171.31. »*Strandby Folk*«] Drachmanns skuespill fra Skagen blev 1. gang opført på d. kgl. teater 10/4 1883. ¶ 171.32. *Studenteforeningen*] under de bevegede politiske brytninger i 1880-årene meldte en del liberaltsinnede akademikere sig ut av Studenteforeningen, som var ledet i strengt konservativ ånd, og dannet 1882 en ny frisinnert forening som kom til å hete Studentersamfundet. ¶ 172.2. *Kunstnermødet*] i forbindelse med en nordisk kunstutstilling sommeren 1883 blev det 2.—5. juli holdt et nordisk kunstnermøte i Kbhvn., hvor Drachmann utbragte en versifisert skål for gjestene. ¶ 172.18. *Digte til Dem og Norge*] Drachmann var med i festen på Aulestad 10/8 1882 for å feire 25 årsdagen for Bjørnsons dikterdebut, og skrev da diktet »Til Aulestad« (trykt i NDagbl. 16/8 1882, gjenoptrykt i Emmy Drachmanns »Erindringer« s. 174); det vakte Brandes' kraftige mishag ved linjene: »vi kom hertil halvt kritisk-jødisk-franske, / halvt pessimistiske, halvt Troens Folk; / du har erobret for os selv os ganske — / ved Manden, som er dine Tankers Tolk«. Brandes skrev »et harmdirrende Brev fuldt af bitre Bebrejdelser« (Emmy Drachmanns uttrykk anf. skr. s. 178), som Drachmann ikke svarte på. Da Drachmann så, presset av Skavlan, til »Nyt tidsskrift« oktbr. 1882 sendte et nytt dikt, »Til Noget i Norge«, rykket Brandes i Mrgbl. 15/10 ut imot ham i en anm. av tidsskriftets 4. hefte, hvor han bebreider ham hans holdningsløshet og spesielt med henblikk på disse to diktene sier: »Det synes overhovedet, som om Norge ikke er noget godt Jordsmon for den Drachmann'ske Lyrik. Han bliver saa besynderlig uklar deroppe« (jf. »Levned« III 43 ff.).

Br. 74. Trykt i »Kamp-liv« II 90 ff. — 173.5. *Mit næste stykke*] »Geografi og kærlighed« (1885). ¶ 174.3. *De skrev om Kiellands Bog*] Brandes anmeldte »Gift« i NDagbl. 21/7 og Mrgbl. 22/7 1883. ¶ 175.20. *Slutnings-repliken i Lies bog*] »Livsslaven«: »enten er det Verden, som skulde paa Slaveriet, eller ogsaa er det mig . . og det sidste faar det vel staa ved!« Brandes har formodentlig kritisert den i den manglende del av sitt foregående brev (jf. hans uttalelse SS. III. 474: »Jonas Lie, hvis første Række Skrifter . . iagttog en streng, stundom lidt ængstelig Neutralitet, i en modnere Alder antog Tendens og skadede en fortræffelig anlagt Fortælling »Livsslaven« ved en i Slutningsordene altfor tyde-

ligt udformet, næsten agitatorisk Anklage mod det abstrakte Samfund«).

Br. 75. 177.1. *hans Hustru skrev et smukt Brev til mig*] se Emmy Drachmanns »Erindringer« s. 186 ff. ¶ 177.23 f. *en noget streng Bedømmelse af hans forrige Bog*] antagelig Brandes' anm. av »Skipper Worse« i Mrgbl. 15/9 og 16/9 1882.

Br. 76. Trykt i »Kamp-liv« II 95 ff. — 179.25. *Mit ny stykke*] »Over ævne« I (1883).

Br. 77. 180.29. *Deres opsæt mot frøken Grundtvig*] i tidsskriftet »Kvinden og Samfundet« 1887 hadde tre kvinner, Elisabeth Grundtvig, Pauline Aggersborg og C. Sannom skrevet om »Nutidens sædelige Lighedskrav«; til svar skrev Brandes i Pol. 6/7 1887 under signaturen »Lucifer« en spottende artikkel »Engle«, hvor overskriften hentydet til at det ene av de kvinnelige innlegg endte med ordene: »Ti Engle er vi alligevel ikke«. I de flg. to nummer av Pol. fortsatte Brandes med å erte de tre kvinner og undertegnet sig nu »G. B.« Disse angrep forarget Bjørnson så sterkt at han i Mrgbl. 4/8 1887 offentliggjorde en forsvarsartikkel for frk. Grundtvig, skrevet i den tro at »Lucifer« var Gustav Esmann. Her omtaler han »Engle«-artiklen som »de raaeste Angreb, jeg paa længe har set«; og videre heter det: »det er bare at undres over det dybe Forræderi, at Mænd, som i andre Strøg af Tilværelsen selv har været de første og som saadanne har maattet taale Egoismens og Dumhedens Haan baade over dem selv og de mange underlige, som samler sig, hvor der er en Begyndelse, et nyt Haab, en Smule Alvor — nu selv søger den lave Glæde at haane og kaste Foragt over dem, der begynder denne Sag. Og noget frækkere end at kalde dem, der forkynder Selvtugtens Lære i det kjønlige for »Handsker« eller »Vanter«, har jeg sjælden set«. Striden fortsatte inn i september og endte med et ulægelig brudd mellem de to parter. Brandes' samlede innlegg fra denne sedelighetsfeide er optrykt i SS. XIII 449 ff.; om selve striden se »Levned« III 217 ff. ¶ 181.7 f. »Gamle jomfruer« i *Norsk Dagblad*] Bjørnsons artikkel med denne tittel i NDagbl. 20/8 1887 handler om problemene i »En hanske« og er praktisk talt uten polemikk mot de danske skribenter i sedelighetsfeiden. ¶ 181.13. *Jonas Lies brev*] Brandes henvendte sig til Jonas Lie, og bad ham være mellemmann mellem sig og Bjørnson (se ovf. s. 414 ff.); Lies brev til Bjørnson i denne anledning er trykt i »Jonas Lie og hans samtidige« s. 227 ff. ¶ 181.26. *Jeg har en mærkelig bok under arbejdet*] »På guds veje« (1889). ¶ 181.32—182.1. *den engelske*

roman om Lassalle] utg. vet ikke hvad det hermed siktes til. ¶ 182.4. »La terre«] Zolas roman fra 1887. ¶ 182.7. Ingeborg og Deres bror er gifte] 20/8 1887 blev Edv. Brandes gift med Ingeborg Thaulow, f. Gad.

Br. 78. 182.30—183.1. *et ligesaa dybt Forræderi . . mod Hans Jæger*] Bjørnson var en motstander av bohême-litteraturens menn, men erklærte likevel at han regnet beslagleggelsen av deres bøker for å være et ubetinget misgrep; Brandes anså »Fra Kristiania-Bohêmen« for å være en både ukunstnerisk og rå bok, men fremhevet i Pol. 23/9 1886 dens sannhetskjærlighet (= SS. XIII 528 ff.). ¶ 183.16. *De citerer . . mod den kvindelige Læge*] Bjørnsons innlegg »Til En kvindelig Læge« stod trykt i Pol. 27/8 1887. ¶ 183.17 f. *Hr. Kleins elendige Brochure*] arkitekten prof. V. Kleins piесе »Det litterære Venstre og det saakaldte Sædeligheds-spøragsmaal« (1887) bringer adskillige sitater av en anonym engelsk læges bok fra 1854, som tilrådet kvinner å leve like så ukysk som mennene; Klein utgav i årene 1887—88 en serie »Anti-Brandesianske Flyveblade«. ¶ 183.21 f. *De og Scavenius taler ens*] i artikklen »Attentat paa Anonymitetsbrud« (Pol. 23/8 1887, optrykt i SS. XIII 467 f.) hadde Brandes skrevet: »én Ting er der, som endnu bestandig elektriserer mig, det er naar jeg hører Dydens Pris og Ægteskabets Lovsang, ligegyldigt fra hvem denne Pris og Lovsang kommer, fra Scavenius's Læber i Store Hedinge eller fra Bjørnsons Læber i Paris eller fra Frøken Grundtvigs og de andre Engles Læber i den englelige By Kjøbenhavn«. Kultusminister Jacob Scavenius hadde på et velgermøte 23/1 1887 uttalt: »Hvor er det dog muligt, at den danske Bondestand kan lade sig henrive af de radikale Elementer, hvis Ideer ere indvandrede udenlands fra? Hvorledes er det dog muligt, at Folk, som bekjende sig til Kristendommen, og som holde paa Ægteskabet, kunne alliere sig med dem, som gjøre Nar ad alt Saadant og helst se det sparket over Ende.« Høsten 1885 hadde en kjøbenhavnsk grosserer Ingeman-Petersen en aften sett Scavenius forsvinne inn i et utuktshus i Knabrostræde og først komme ut igjen efter 2 timers forløp. I religiøs forargelse hadde han skriftlig meddelt konseilpresident Estrup sine iakttagelser, men da kultusministeren uhindret fikk beholde sin taburett, benyttet I.-P. valgdagen 28/1 1887 til under selve valghandlingen å trekke saken frem, idet han rettet et spørsmål til ministeren om det ikke var »at forhaane baade Gud og Mennesker, naar han, Kirkens øverste Tjener, gik paa Horehus« (se Ingeman-Petersens piесе: »En Redegørelse i Anledning af Interpellationen i Storehedinge« 1887 s. 7). Bjørnson

stemplet det i Pol. 28/8 som »utrolig lumpent« av den anonyme forfatter å stille ham og frk. Grundtvig sammen med Scavenius ¶ 183.23. *vore Oftedøler*] Kielland hadde nettop i 1887 i »Skt. Hans Fest« gitt en vittig skildring av presten og politikeren Lars Oftedal, som optrådte som sedelighetens strenge vokter. ¶ 183.25. *at have været i Knabrostræde*] se oplysningene til s. 183.21. f.

Br. 81. På originalen i Universitetsbiblioteket i Oslo er det med Karoline Bjørnsons hånd skrevet: »Dette kom altså retur. K. B.«

Br. 82. Trykt efter Brandes: »Levned« III 335. — Telegrammet er sendt til festen for Brandes' 25 års forfatterjubileum.

Br. 83. Telegrammet til Brandes' 60 års fødselsdag er trykt efter »Verdens Gang« 7/2 1902.

Henrik Ibsen til Georg Brandes

1866—1902.

Alle Henrik Ibsens brev til Georg Brandes finnes på Det kgl. Bibliotek i København med undtagelse av nr. 25, 27* og 28, som her er gjengitt efter Koht og Elias' utgave av »Breve fra Henrik Ibsen«, hvor samtlige brev tidligere har vært trykt på nær nr. 12, 19, 20, 22, 29, 30 og 36. Brevene fra Brandes til Ibsen er ikke bevart, undtagen fig. konsept av 7/8 1871, som har vært trykt i »Dagens Nyheder« 20/4 1936:

Kære Ibsen!

Kbh., d. 7. Aug. 71.

Se i følgende Linier et Forsøg paa at være Dem nyttig. Æmnet »Julian« er sikkert et af de interessanteste for en Digter, men frembyder tillige en Vanskelighed som faa andre poetiske Sujetter frembyde. Læseren vil nemlig i et saadant Værk søge mere end en poetisk Skildring, han vil vente at finde et Indlæg for eller imod bestaaende Samfundsmagter. Det har været den stakkels Julians Skjæbne at blive brugt som Fane. Da Voltaire, med Hovedet fuldt af engelsk Philosophie, vendte tilbage til Frankrig og indviede sit Liv til af sit Genies fulde Kraft at bekjæmpe Religionerne særligt Christendommen paa Kniven, gjorde han Julian til et Slags Afgud; han blev Mønsteret for en Philosoph, Mønsteret for en Regent, han blev Incarnationen af alt Godt og Stort, den legemliggjorte, purpur-

*) utbudt til salg av et Londonerantikvariat novbr. 1937.

klædte menneskelige Tanke. Naar han vilde smigre Frederik den Store mere end sædvanligt, sammenlignede han ham med Julian. Alle Præsteløgnene om Julian («Du har seiret Galilæer», Beretningen om hans Dødsmaade o. s. v.) alt dette afslørede Voltaire og hvad derimod Feil og Skrøbeligheder hos Idolet angik, da syntes det som om Voltaire ingen slige vilde indrømme.

Da saa lang Tid efter Voltaire og Revolutionen Strauss i Tyskland paany directe angreb den christelige Dogmelære med philosophiske Vaaben støttede han sin Sag ved sin lille mesterlige Pièce om Julian. Langt fra efter gammel Vis og som Modstanderne havde ventet at forherlige Julian, gjorde han ham netop til sin Skive. Langt fra at sige »denne Mand bekjæmpede de Anskuelser, som vi alle nu erklære os imod og er skjønt fjernet ved saamange Aarhundreder vort Forbillede« udraabte han til alle sine Modstandere, Orthodoxe, Reactionære, Troende og Hellige »Seer Jer i Speil i denne Mand, det er Eder han betegner. Som Jer stræbte han at holde Historiens Strøm tilbage, som I manglede han Organet for den opstigende Sandheds Lys og uden Blik for Virkeligheden drømte han tomme Drømme om at tilbageføre en forgangen Tid, der aldrig mere kunde vende tilbage og om at gjenoplive en Tro som Menneskeheden ligesaa lidt paany kunde krybe indi som vi ere istand til at iføre os de Klæder vi bar som Børn paa otte Aar.«

Saaledes er Julian snart bleven forgyldt snart sværet i sin Grav omtrent som Keiser August der under hele Napoleon d. 3dies Regering maa have ført et uroligt Liv i den anden Verden, careseret af Keiserhoffet og jævnlig mørbanket i alle Oppositionsmændenes Afhandlinger om den romerske Oldtid.

Deres meget hengivne

Georg Brandes.

Br. 1. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 115 ff. — 1914. *David*] Juristen Ludvig David, sønn av politikeren, konferensråd C. N. David,

var en av Brandes' ungdomsvenner (se »Levned« I 88 ff., 180 ff.). ¶ 191.18. *de Stridigheder, De laa i*] Brandes hadde i avisartikler og ved sitt lille skrift »Dualismen i vor nyeste Philosophi« (1866) kastet sig inn i striden om »Tro og Viden«. ¶ 192.9. *mit nye Digt*] »Brand« (1866); Brandes anmeldte boken i Dagbl. 23/5 1866. ¶ 197.18. *hans Anmeldelse*] i Fædrel. 7/4 1866.

Br. 2. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 187 ff. — 198.2. *belyst min Virksomhed*] i »Dansk Maanedsskrift« 1867 II S. 228 ff. hadde Brandes offentliggjort det essay om Ibsen som siden blev optrykt i »Æsthetiske Studier« (1868) (= SS. III 241—272); i essayet legger Brandes ikke skjul på sine sterke innvendinger over for »Brand«: »Ulykken er ikke den, at Poesien her har en polemisk Charakter . . ; men Ulykken er den, at Poesien nutildags kjæmper i det eensidigt opfattede Religieuses Tjeneste, og tidt saa hensynsløst og udelukkende, at den træder fjendtlig op mod det hele Phantasiliv, hvis forklarede Billede Poesien er«. ¶ 198.24. *Rasmus Nielsens Akkordfilosofi*] det var mot denne danske filosof og hans forsøk på å bygge bro mellom tro og viden Brandes i 1866 hadde ført sitt angrep. ¶ 198.28. *mit nye Lystspil*] »De unges Forbund« (1869); anmeldt av Brandes i Ill. Tid. 10/10 1869 (= »Kritiker og Portraiter« s. 246 ff. = SS. XIII 376 ff.). ¶ 198.31. *de uforarbejdede Forfatterreplikker i »Kongs-Emnerne*] se kap. 4 i Brandes' essay; Ibsen tok hensyn til Brandes' kritikk ved rettelser i 2. utg. av dramaet. ¶ 199.3. *Mons Wingaards Krønike*] »Jacob v. Tyboe« II. 1. ¶ 199.18. *Julius Lange*] den danske kunsthistorikers inntrykk av Ibsen, som han hadde vært sammen med i Italia 1867—68 og på nytt i Dresden 1870, avspeiler sig i »Breve fra Jul. Lange« (1902) s. 29 f., 47 ff., og G. Brandes: »Julius Lange« (1898) s. 209 f.

Br. 3. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 189 ff. — 200.3. *Hvad De fortæller mig om Bjørnson*] se ovf. s. 3—7. ¶ 200.24. *de visse Partier af »Peer Gynt*] i sitt essay om Ibsen i »Æsthetiske Studier« sier Brandes om »Peer Gynt« bl. a.: »Det vilde være uretfærdigt at benegte dels, at Bogen indeholder store Skjønheder, dels, at den siger os Alle og Normændene især nogle store Sandheder; men Skjønheder og Sandheder ere langt mindre værd end Skjønhed og Sandhed i Enkelttal, og Ibsens Digt er hverken skjønt eller sandt; . . Digteren har anden Bestemmelse end den at være Menneskenatures Æreskjænder, som Ibsen er det i fjerde Akt af sit Digt« (»Æsthetiske Studier« s. 284 f. = SS. III 271 f.). ¶ 201.11. *Paa Tirsdag rejser jeg till Stockholm*] med offentlig stipendium reiste Ibsen 21/7 1869

til Stockholm, deltok i det nordiske rettskrivningsmøte og studerte svensk kunst og undervisningsvesen, men kom ikke på tilbakeveien over Kbhvn., da han mottok en innbydelse fra den egyptiske visekonge til å overvære åpningen av Suez-kanalen.

Br. 4. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 196 ff. — 201.29. *Rejseforberedelserne*] efter at Brandes 25/2 1870 hadde tatt doktorgraden, begav han sig ut på en lengere reise til Frankrike, England og Italia, og vendte først hjem sommeren 1871.

Br. 5. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 219 ff. — 203.3. *De var syg*] i novbr. 1870 fikk Brandes i Rom et meget alvorlig anfall av tyfus. ¶ 203.28. *taget Rom fra os mennesker*] Rom var blitt tatt av italienerne og proklamert som Italias nye hovedstad (se Brandes' skildring i SS. XI 9 ff.). ¶ 204.6. *mit nye arbejde*] »Kejser og galilæer« (1873).

Br. 6. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 222 ff. — 205.7 f. *lade mig reducere til en sten eller en hane*] hentydning til »Erasmus Montanus« II. 3 og IV. 2. ¶ 206.17. *at ikke 2 og 2 er fem oppe på Jupiter*] dette paradoks hadde Ibsen også flere ganger tidligere moret sig med å utslynge (se f. eks. L. Dietrichson: »Svundne Tider« I 342). ¶ 206.19. *Deres digt*] »Til Henrik Ibsen«, skrevet på hospitalet i Rom natten mellom 9. og 10. jan. 1871 som svar på slutningsordene i Ibsens foregående brev (SS. XII 366 f.) (jf. »Levned« I 378 ff.). ¶ 206.23 f. *på to sunde ben*] Brandes var bare så vidt blitt helbredet for sin tyfus, da han atter blev syk, denne gangen av årebetennelse i benet. ¶ 206.29. »Kritiker og Portraiter«] første halvdel utkom i mars, annen i april 1870. ¶ 207.3. *min digtsamling*] »Digte« (1871). ¶ 207.11. *biskop Arius og de syv churfyrster*] jf. »Gert Westphaler« I. sc. og oftere.

Br. 7. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 228 ff. — 207.21. *vor gamle konsul*] den skandinaviske konsul i Rom, Joh. Bravo.

Br. 8. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 233 ff. — 210.25. *L. Napoleon gik iland*] Louis Napoleon (Napoleon III) forsøkte i august 1840 en landgang i Boulogne med 60 mann; han bar en drakt efter Napoleons I's mønster, og det heter sig at en ørn var avrettet til å kretse over hans hode. ¶ 210.27. »Julian«] »Kejser og galilæer«. ¶ 211.3. *Deres forrige brev*] se konseptet ovf. s. 499 ff. ¶ 211.7. *Deres bog*] formodentlig annen halvdel av »Kritiker og Portraiter«. ¶ 211.15. *Fr. Knudtzon*] Ibsen hadde i 1867 i Rom truffet kunsthistorikeren Knudtzon, som lånte ham Brandes' debutbok »Dualismen i vor nyeste Philosophi« (se Knudtzon: »Ungdomsdage« s. 164 og om hans inntrykk av Ibsen smstds., registret).

To måneder efter at han sendte brev nr. 8, havde Ibsen foresatt sig å skrive ett nytt, men kom ikke lenger enn til: »Dresden den 25de November 1871. Kære Brandes!« Papiret blev siden brukt til optegnelser til »Kejser og galilæer« (faksimile i Bull, Paasche og Winsnes: »Norsk litteraturhistorie« IV ved s. 376).

Br. 9. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 249 ff. — 211.27. *utrolige ting*] Brandes har øiensynlig skildret den storm av forbitrelse hans forelesninger over »Emigrantlitteraturen« (utkommet som bok 1872) hadde fremkalt, og som hindret ham i å få det estetiske professorat efter Hauch, som var død 4/3 1872; i »Levned« II 67 ff. forteller Brandes hvordan Dagbl. lukket sine spalter for ham. ¶ 212.3. *Deres eventyr om »Rødhatten«*] til »Nyt dansk Maanedsskrift« III (novbr. 1871) hadde Brandes sendt »Historien om den lille Rødhætte«, som skildrer hvordan »den lille Rødhætte« (∩: den frie tanke) blir fortært av »ulven« (∩: den gamle opposisjonspresse, spesielt »Fædrelandet«). ¶ 212.15 f. *Hvad det var Steffens i sin tid udrettede*] ved sine forelesninger i Kbhvn. 1802—03 innførte Henrik Steffens romantikkens tanker i Danmark. ¶ 213.2 f. *hvis De . . polemiserer*] jf. »Levned« II 90 f.: »Som udespærret fra Dagbladene havde jeg ingen anden Udvej end at udgive et Flyveskrift, ifald jeg vilde svare mine Angribere. Adskilligt talte derimod; det var, som Henrik Ibsen hævdede, at gøre dem for megen Ære; men jeg mente, som jeg var stillet, ikke at kunne lade alle disse Paastande uimodsagte og mindedes Goethes Ord:

Eins bringt zu Ehren:
Sich zu wehren.

Saa skrev jeg da den Brochure, som Boghandler Hegel bad mig give den forsonligst mulige Titel: »Forklaring og Forsvar«, et lille Arbejde, som jeg endnu den Dag idag finder tilfredsstillende. ¶ 213.26. *De har stiftet en forening*] i mars 1872 fikk Brandes (sammen med Drachmann og J. P. Jacobsen) i stand en sammenslutning for de nye ideer, »Litteraturselskabet«.

Br. 10. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 255 f. — 214.8. *Deres bog til forsvar*] se oplysningene til s. 213.2 f. ¶ 214.15 f. *anmeldelsen af mine digte*] i Ill. Tid. 22/10 1871. ¶ 214.22 f. *oversatte Deres forelesninger*] den tyske oversettelse av »Emigrantlitteraturen« utkom 1872. ¶ 215.8. *Deres nye forelesninger*] om det nyere franske drama; de blev ikke trykt og er gått tapt (se »Levned« II 91).

Br. 11. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 258 ff. — 215.28. *Deres tidsskrift*] Georg og Edvard Brandes' tidsskrift »Det nittende Aarhundrede« begynte først å utkomme i oktbr. 1874; om Ibsens beredvillighet til å yde bidrag til det, se også L. C. Nielsen: »Fr. V. Hegel« II 313. ¶ 216.17. *Er professorposten besat?*] professoratet i estetikk blev holdt vakant helt til Jul. Paludan, som i 1884 sammen med C. Rosenberg var blitt dosent, fikk utnevne til professor (1892).

Br. 12. 217.7. *Hjertelig velkommen did*] i første halvdel av septbr. 1872 reiste Brandes til Dresden, hvor han i en månedstid var sammen med Ibsen (se »Levned« II 95—115).

Br. 13. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 276 ff. — 217.23. *bøgerne*] i 1872 hadde Brandes oversatt Cherbuliez' roman »Ladislaus Bolski« og Stuart Mill's »Moral, grundet paa Nytte- eller Lykkeprincippet«. ¶ 218.8 f. *han har fået alle sine ideer fra sin kone*] i sitt essay om St. Mill. i Ill. Tid. 7/1 1872 skildrer Brandes sin samtale med den engelske filosof i Paris juli 1870, og forteller bl. a. at han spurte Mill om hustruens andel i hans skrifter (= SS. IX 534). ¶ 218.17. *den kristelige etik*] tittelen på H. L. Martensens store verk, som var begynt å utkomme 1871. ¶ 218.20. *Deres nye bog om den tyske romantiske skole*] 2. bind av »Hovedstrømninger«: »Den romantiske Skole i Tyskland« (1873). ¶ 218.26 f. *Nordens signaler*] i Fædrel. 7/11 1872 hadde Ibsen svart på Bjørnsons opfordring til det danske folk om å »forandre signalerne« overfor Tyskland, med dette dikt hvor han kaller Bjørnson »Pangermanismens Præst« og »Vejrhanen paa Fløien«, som »har forandret Signalerne«. ¶ 218.28. *i fortalen til sin bog*] »Das geistige Leben in Dänemark« (1873) s. IX.

Br. 14. Trykt i Breve »fra Henrik Ibsen« I 284 ff. — 219.25. *De var .. her med Deres broder og svigerinde*] i juli 1873 traff Georg Brandes i Dresden sammen med J. P. Jacobsen, Edv. Brandes og dennes 1. hustru (jf. »Levned« II 123). ¶ 220.12 f. *som medlem af kunstjuryen*] ved verdensutstillingen i Wien 1873 representerte Ibsen Norge og Danmark i gruppen for maler- og billedhuggerkunst. ¶ 220.25. *Min nye bog*] »Kejser og galilæer« (1873). ¶ 220.26 ff. *Bjørnson .. skal have erklæret den for »Atheisme«*] i Ibsens brev av 13/11 1873 til Fr. Hegel heter det om Bjørnson: »før sin afreise fra Kristiania fortalte han offentlig at min bog var 'fuld af Atheisme'!« (L. C. Nielsen: »Fr. V. Hegel« II 317). ¶ 221.8. *Drachmann*] Ibsen hadde truffet Drachmann under verdensutstillingen i Wien 1873.

Br. 15. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« I 288 ff. — 221.16. *2den del af Deres literaturhistorie*] se oplysningene til s. 218.20.

Br. 16. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 17 ff.

Br. 17. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 22 ff. — 225.25. *Et enkelt bidrag*] Viktor Rydbergs »Roms Kejsere i Marmor« (jan.—mai 1875). ¶ 227.6. *Digitene*] se oplysningene til s. 229.13 og 229.23. ¶ 227.23 f. *havt en plads for »Kejser og Galilæer«*] Brandes anmeldte selv i tidsskriftets 1. hefte Ibsens nye drama; han tok sine forbehold overfor stykkets »ejendommelige Metafysik . . Ved den mest gennemførte Determinisme ses Alt, hvad Helten gør, som udført med en absolut og fuldstændig Nødvendighed, der tilintetgør Begrebet Ansvar og dermed til en vis Grad ogsaa Lidenhed og Storhed . . Uden at ville inlade mig paa altfor vidt førende Overvejelser om den frie Viljes Mulighed eller Grænser vil jeg blot i al Almindelighed bemærke, at kun Forsynstroen, ikke Videnskaben kan føre til en Determinisme af denne Natur« (Det 19. Aarh. I 81); i Brandes' avh. om Paul Heyse i samme hefte av tidsskriftet vises det med eksempler fra »Kinder der Welt«, hvorledes individene hos Heyse blir ledet av sitt naturinstinkt (smstds. s. 8).

Br. 18. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 32 f. — 228.29. *Paul Heyse*] Brandes hadde i 1873 innledet bekjentskap med den tyske dikter, og det gikk snart over til et varmt vennskap (se dette verks danske avdeling, bd. I 188—195, og »Levned« II 126 ff. og oftere).

Br. 19. 229.13. *et længere digt*] »Et Rimbrev« (Det 19. Aarh. aug.—septbr. 1875).

Br. 20. 229.23. *et bidrag til tidsskriftet*] »Langt borte« (Det 19. Aarh. juli 1875).

Br. 21. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 35. — 230.6. *et større dramatisk arbejde*] »Samfundets støtter« (1877).

Br. 22. 230.25 f. *vor hjerteligste lykønskning*] Brandes var 29/7 1876 blitt gift med den tyske litteraturhistoriker Ad. Strodtmanns fraskilte hustru.

Br. 23. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 99 ff. — 231.15 f. *Deres . . anmeldelse af »Gengangere«*] i Mrgbl. 28/12 1881 tok Brandes dette omstridte drama varmt i forsvar og endte sin anm. med å si: »Denne Bog er trods sin eminente Betydning ikke det fuldkomneste Drama, han har skrevet, men den er den nobleste Handling i hans literære Liv« (se »Levned« III 16 ff.). ¶ 232.4 f. *den såkaldte liberale presses forhold*] Ibsen var meget

skuffet over den holdning som venstreavisene både i Norge og Danmark inntok overfor »Gengangere«, og ganske særlig forbitret over NDagbl., hvor Arne Garborg — anonymt —, 14/12 1881, karakteriserte stykket som et lidenskapelig angrep på ekteskapet; Bjørnson protesterte i NDagbl. 22/12, og gjorde opmerksom på at Ibsen bare hadde angrepet det usedelige ekteskap. Senere tok bladet for øvrig til orde for at dramaet burde bli opført på Christiania Theater, og avtrykte likeledes Brandes' anm. fra dansk Mrgbl. ¶ 232.24. *det foredrag, De har holdt over mig*] offentliggjort i »Ude og Hjemme« 20/8, 27/8 og 3/9 1882 og på svensk i Brandes' bok »Bjørnson och Ibsen« (1882), året efter tatt op i »Det moderne Gjennembruds Mænd«.

Br. 24. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 112 ff. — 233.23. *mit manuskript*] til »En folkefiende« (1882). ¶ 234.10. *En faktisk unøjagtighed i Deres fremstilling*] det heter i begynnelsen av Brandes' essay: »Han blev født .. i smaa og fattige Forhold i en lille norsk By«; i »Det moderne Gjennembruds Mænd« (1883) er dette endret til: »Han blev født .. i en usikker Velstands Kaar i den lille norske By Skien. Hans Forældre tilhørte baade paa fædrene og mødrene Side Datidens mest anséte Familier i Staden«. ¶ 235.1 f. *Deres værk over Lassalle*] antagelig avhandlingen i Det 19. Aarh. høsten 1875, ikke boken som først utkom i 1881; det »sammentræf i München«, som Ibsen nevner, fant sted våren 1877, og Ibsens to-dagers ophold i Kbhvn. må ha vært i sept. 1877, da han var på tilbakeveien fra Upsala, hvor han var blitt æresdoktor. At Hegel dengang ikke inviterte Brandes med, lar sig lett forklare ut fra kjøligheten mellom dem angående Det 19. Aarh., som nettop i sept. 1877 sluttet å utkomme.

Br. 25. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 121 ff. — 235.22 f. *Deres afhandling .. kan ventes offentliggjort i Tyskland*] i »Nord und Süd« (1883). ¶ 235.29. *Deres store værk*] 5. bind av »Hovedstrømninger«: »Den romantiske Skole i Frankrig« (1882). ¶ 236.6. *Deres værk over Disraeli*] »Benjamin Disraëli« (1878). ¶ 236.11 f. *den nye udgave af dette ungdomsarbejde*] »Gildet på Solhaug« utkom 1883 i 2. utg., forsynt med et forord om stykkets tilblivelseshistorie. ¶ 236.14. »*Folkefienden*«] »En folkefiende« (1882) vakte forargelse i den danske liberale leir; Edv. Brandes kritiserte det skarpt i Mrgbl. 7/12 1882 p. gr. av dets udemokratiske tendens. ¶ 236.28 f. *et nyt dramatisk arbejde*] »Vildanden« (1884). ¶ 236.31. *rigsret*] i Norge

hadde den politiske strid i beg. av 1880-årene tilspisset sig mer og mer; i april 1883 besluttet stortingsflertallet å gå til riksstret imot ministeriet, og 18/5 trådte riksstret sammen. Ibsen, som dømte om forholdene i Norge efter aviser og brev, måtte få inntrykk av at der ikke var ørensyd blandt nordmennene for annet enn politikk. ¶ 237.4. *tilbagekomsten til Danmark*] se oplysningene til s. 164.22.

Br. 26. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 133 ff. — 238.9. »*udi adskillige krige*«] »Jacob von Tyboe« II. 1, jf. oplysningene til s. 199.3. ¶ 238.10. *pressen der hjemme*] inntil begynnelsen av året 1884 hadde det danske Mrgbl. vært »fællesorgan« for »det forenede venstre«, med Hørup som redaktør; nu var det blitt det moderate venstres blad under redaksjon av K. P. Korsgaard, og blandt medarbeiderne fantes Holger Drachmann. ¶ 238.15 f. *den tyske bearbejdelse af min biografi*] i »Nord und Süd« 1883. ¶ 238.19. *Deres forelæsninger*] over det unge Tyskland.

Br. 27. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 163 ff. — 239.13. *et nyt skuespil*] »Rosmersholm« (1886). ¶ 239.19. *min rejse i Norge ifjor sommer*] under sitt ophold i Norge fra juni til septbr. 1885 fikk Ibsen gjennom forskjellige ubehagelige oplevelser og også gjennom Stortingets holdning overfor forslaget om diktergasje til Kielland et pinlig inntrykk av de politiske partiforhold og de åndelige kår i landet (jf. »Rosmersholm«). ¶ 239.23. *Deres rejse til Kristiania*] våren 1886 talte Brandes i den frisinnde studenteforening og Norsk arbeidersamfund; han blev under sitt besøk utsatt for en rekke avisangrep og fikk hård medfart av Hans Jægers krets, som hadde gjort regning på støtte av Brandes i bohème-striden (se »Levned« III 164 ff.). ¶ 240.11 f. *to . . afhandlinge om polske tilstande og om Luthers udtalelser*] »Indtryk fra russisk Polen« og »Morten Luther om Coelibat og Ægteskab«, begge i »Tilskueren« 1885.

Br. 28. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 175 ff. — 240.26 f. *et nyt fem akters skuespil*] »Fruen fra havet« (1888). ¶ 241.2. »*Temperamentet og virkeligheden hos Emile Zola*«] i »Tilskueren« 1887, optrykt i »Essays. Fremmede Personligheder« (1889) (= SS. VII 140 ff.). ¶ 241.5. »*Indtryk fra Polen*«] utkom 1888. ¶ 241.9. *Deres senere forelæsninger*] forelesningene over Goethe i høstsemestret 1888 samlet så mange tilhørere at de måtte gjentas to ganger (se »Levned« III 231). ¶ 242.11. »*Indtryk fra Rusland*«] utkom 1888. ¶ 242.24 f. *hans anmeldelse af »Rosmersholm«*] Edv. Brandes' lange anm. i Pol. 25/11 1886 kaller stykket »et Mesterværk«.

Br. 29. Trykt efter Brandes: »Levned« III 335.

Br. 30. Trykt i Brandes: SS. XVIII 132 og gjengitt i faksimile i Bull, Paasche og Winsnes: »Norsk litteraturhistorie« IV 434. — 243.10. »Goethe og Marianne v. Willemer«] denne avhdl. om Goethes alderdomsforelskelse kom i »Tilskueren« 1895; når den interesserte Ibsen så sterkt, berodde det på at han selv på sine eldre dager et par ganger hadde oplevet noget lignende, dels under sin sommerforelskelse i Gossensass 1889 i den 18årige wienerinne, Emilie Bardach, som i nogen grad har inspirert ham til Hilde-skikkelsen i »Bygmester Solness«, — og dels gjennom sitt vennskap med den unge norske pianistinne Hildur Andersen. ¶ 243.12. *Lewes*] engelskmannen George Henry Lewes har skrevet et tobindsverk »Life of Goethe« (1855), oversatt til dansk 1874.

Br. 31. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 203. — 243.29. *Deres store værk*] »William Shakespeare« I—III (1895—96). ¶ 244.8. *et stort nyt arbejde*] »John Gabriel Borkman« (1896).

Br. 32. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 204. — 244.24. *Det unge parisiske ægtepar*] Taines datter Geneviève og hennes mann, sønn av kunstneren Paul Dubois. ¶ 244.25. *den ungarske sproglærde*] det vites ikke hvem denne var.

Br. 33. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 204 f. — 245.3. *Deres spørsmål*] Jules Lemaître hadde i en artikkel om den nye innflytelse fra de nordiske litteraturer (optrykt i boken »Les Contemporains« 6. serie 1896 s. 225 ff.) påstått at Ibsen ikke hadde bragt andre ideer enn de som alt fantes i George Sands første romaner og Alex. Dumas' skuespill; som protest herimot skrev Brandes i tidsskriftet »Cosmopolis« V (1897) s. 112 ff. en artikkel »Henrik Ibsen en France«. George Sands »Consuelo« (1842—43) utkom i dansk oversettelse 1846—49 og igjen 1876.

Br. 34. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 205 f. — 245.27. *omfattende artikler*] Brandes nyttet sitt sykeleie til flittig å sende Politiken artikler, bl. a. 24/5 om Helge Rodes »Sommeræventyr« og 29/5 om innsamlingen til et minnesmerke for Victor Hugo. ¶ 246.14. *planligger noget nyt dramatisk noget*] »Når vi døde vågner« (1899).

Br. 35. Trykt i »Breve fra Henrik Ibsen« II 208 f. — 246.23. *den bøhmiske komponist*] Zdenko Fibich, som hadde ønsket å sette musikk til et av Ibsens dramaer.

Alexander L. Kielland og Georg Brandes

1879—1900.

Av de brevene som blev vekslet mellem Alexander Kielland og Georg Brandes, og som her er trykt med enkelte utelatelser, tilhører de allerfleste både fra Kiellands og fra Brandes' hånd, Det kgl. Bibliotek i København; undtagelser er nr. 66, 67, 69, 73 og 75, som tilhører fru Edith Philipp, f. Brandes, og nr. 52, 53, 58, 61 og 63, som synes å være gått tapt og derfor er avtrykt efter den nokså ufullstendige utgave av Kiellands »Breve« I—II, som blev utgitt av hans sønner (1907). Nr. 71 er gjengitt efter Brandes' »Levned« III.

Br. 1. Trykt i Kiellands »Breve« I 29 f. — 253.6. *Deres Broder*] Kielland hadde nettop samme år gjort Edv. Brandes' bekjentskap i København, og en brevveksling imellem dem var kommet i gang. ¶ 253.7. *mine Novelletter*] Kiellands debutbok, utkom 1879.

Br. 2. 254.13. *et lille Proverbe*] »Paa Hjemveien«, først trykt i »Nyt norsk Tidsskrift« III (1878) s. 369 ff. ¶ 255.23. »Züricher Novellen«] utkom 1878; hr. Jacques er en person i novellen »Der Narr auf Manegg«. ¶ 256.10 f. *Turgeniew's Ny Jord*] utkom 1876. ¶ 257.9. *mit sidste Skrift paa Dansk*] »Benjamin Disraëli« (1878).

Br. 3. Trykt i Kiellands »Breve« I 30 ff. — 258.8. *Min Forretning*] Kielland hadde i 1871 kjøpt Malde teglverk.

Br. 4. 259.25. *Deres Foged-Drama*] lystspillet »Hans Majestæts Foged«, opført på Christiania Theater i sin opprinnelige form som treaktsstykke, men til bruk for boken »For Scenen. Tre Smaastykker« (1880) omarbeidet til en toakter; Edv. Brandes hadde gjennomlest og kritisert manuskriptet. ¶ 259.30. *Gogol's Drama: Revisoren*] utkom 1836.

Br. 5. 261.24. *sendt det til Kristiania Theater*] her hadde stykket premiere 12/12 1879, og blev i alt opført 4 ganger. ¶ 261.25 f. *en stor Roman*] »Garman & Worse« (1880).

Br. 6. 262.22. *Gautiers Mundheld*] meddelt i Émile Bergerats »Théophile Gautier« (1880) s. 119. ¶ 263.25 f. *Brødrene Goncourts Romaner*] »Manette Salomon« utkom 1867, »Charles Demailly 1869, »Renée Mauperin« 1864 og »Germinie Lacerteux« 1865. ¶ 263.27 f. *Zola's store Suite*] »Les Rougon-Macquart« (1871 ff.). ¶ 264.1. »Juschu«] utkom 1875.

Br. 7. Trykt i Kiellands »Breve« I 32 ff. — 264.15 f. *sine gamle Sprog*] Edv. Brandes studerte indisk filologi.

Br. 8. 266.10. *Forelæsninger*] over fransk litteratur 1830—48. ¶ 266.17. *en hypotetisk Dialog*] se Kiellands brev av 19/11 1879 til Edv. Brandes. ¶ 266.23 ff. »*Det unge Danmark*« osv.] alle tre bøker utkommet 1879.

Br. 9. Trykt i Kiellands »Breve« I 48 ff. — 267.16 f. *det Nummer af »the academy«*] artiklen »New Danish and Norwegian literature« stod i »The Academy« 11/10 1879; om Kielland heter det her bl. a. at Gautier hadde tenkt sig å utgi et bind kritikker med tittel »Ceux qui seront célèbres«, — Brandes vilde med trygghet ha tatt med Kielland i et bind med en slik tittel (jf. s. 339.1 f.). ¶ 268.14. *Søren Kierkegaard*] Brandes' monografi fra 1877. ¶ 268.16. *Øieblikket*] tittelen på de flyveskrifter Kierkegaard sendte ut i den siste tid før sin død (i 1855), og som var rettet mot »den offisielle kristendom«; Kielland og Brandes kom aldri til å utgi dem.

Br. 10. 269.9. *ansatte mig ved Universitetet*] se Brandes' brev nr. 38 til Bjørnson. ¶ 269.20 f. *femte Bind af »Hovedstrømninger«*] »Den romantiske Skole i Frankrig« (1882). ¶ 270.3 f. *Er det ei 25 Aar og han døde i 1856*] forfatterretten utløper 50 år efter ophavsmannens død; Kierkegaards dødsår var 1855.

Br. 11. Trykt i Kiellands »Breve« I 51 ff. — 271.17. *Ragazzo o Ragazza*] 3. kap. av Gjellerups roman »Det unge Danmark« (1879) ender med flg. optrinn: »De Rejsende sprang ud og gik op ad Trappen. — En sortkjolet Tjener bukkede for dem: »Ragazzo o Ragazza [o: gutt eller pike], Signore?« — »Ragazza««, — et trekk som også J. P. Jacobsen mislikte (se hans brev av 22/12 og 30/12 1879 til Edv. Brandes). ¶ 271.32. *Lars Kruse*] Drachmanns bok fra 1880 med denne tittel handler om en vestjysk redningsmann. ¶ 273.7 f. *under nordlig Bredde«* — *som Skrivekuglen vilde sige*] hentyder til fortellingen »Poul og Virginie under nordlig Bredde« (1879) av Drachmann, som i disse år utøvet en rastløs produksjon; »En Skildring fra Virkelighedens og — Sandets Regioner« er undertittelen på »Lars Kruse«.

Br. 12. 273.24. *en tydsk Afhandling*] antagelig »Prosper Mérimée« (i »Deutsche Rundschau« XXII 1880 s. 355 ff.). ¶ 273.24 f. *en Række tydske Foredrag*] Brandes begynte 26/1 1880 en rekke forelesninger i Humboldtakademiet (se »Levned« II 357). ¶ 274.9 f. *har den hele conservative Presse . . fyret paa mig*] i januar 1880 var den københavnske presse opfylt av den såkalte »nyttårsfeide«, som representanter for både den eldre og den nye skole tok del i; det konservative »Dagbladet« utnyttet leiligheten til å gjøre angrep på Brandes. ¶ 275.1. *Heines Vers*] av »Die Heimkehr« nr. 13: »Wenn ich an deinem Hause«. ¶ 275.23 f. *Den lille »Idealist«*] Karl Gjellerups første bok — fra 1878 — het »En Idealist«.

Br. 13. Trykt i Kiellands »Breve« I 80 ff. — 277.8. *tildels trykte i Ude og hjemme*] »Præstegaarden« 6/7 og 13/7 1879, »Torvmyr« 23/11 1879 og »En god Samvittighed« 22/2 1880; utkom sammen med 4 andre fortellinger under tittelen »Nye Novelletter« 1880. ¶ 277.9 f. »Arbeidsfolk«] utkom 1881. ¶ 277.11. »For Scenen«] utkom 1880. ¶ 277.25. *Deres Broder har sagt*] se Edv. Brandes' brev av 14/2 1880 til Kielland. ¶ 278.3 f. *usympatetisk til Bjørnson*] se Kiellands brev av 17/10 1903 til Bjørnson (trykt i »Edda« I 1914 s. 417 ff.). ¶ 278.21 f. *han skriver altid til mig . . . vær ænnelig tro*] se f. eks. »Bj. Bjørnsøns breve til Alexander L. Kielland« s. 23 (jf. »Edda« I 1914 s. 420). ¶ 279.8. *Miss Jane Mulley*] synes aldri å være kommet til å oversette noget for Kielland.

Br. 14. 279.28. *en lille Datter*] Astrid, f. 28/3 1880. ¶ 279.29 f. *deres Faders barnemorderiske Lyster*] sikter til Hellenbach-anmeldelsen (se opplysningene til s. 100.7 f.). ¶ 280.4. »*Dukkehjemmet*«] utkommet 1879.

Br. 15. Trykt i Kiellands »Breve« I 85 ff. — 282.6 f. *noget om Fontainebleau for »Ude og hjemme*] se Kiellands brev av 28/1 1880 til Edv. Brandes; skildringen blev aldri skrevet. ¶ 282.9. *et nyt . . . Tidsskrift*] se Bjørnsøns og Georg Brandes' brevveksling (nr. 24—26, 48—56). ¶ 282.15. *Teglværket*] det blev solgt våren 1881. ¶ 282.31 f. *Mérimée i »Deutsche Rundschau*] Brandes' essay stod i tidsskriftets 22. bd. (1880) s. 355 ff. og 23. bd. (s. a.) s. 65 ff.

Br. 16. 283.8. *Reisen*] 1/5 1880 kom Brandes til Kristiania, hvor han på Universitetet holdt forelesninger over fransk romantikk; derfra reiste han 2¹/₂ uke senere med dampskib til Bergen, og hadde inntil Stavanger følge med Kielland, som han under sitt opphold i Kristiania hadde møtt for første gang (se »Levned« II 364 ff.). ¶ 283.13. *Sverdrups Triumf*] se opplysningene til s. 126.31. ¶ 283.16. *om Tidsskriftet*] se ovf. Brandes' brev nr. 48 til Bjørnson og dennes svar nr. 49. ¶ 283.23. *Bordet . . . efter Alex. v. Humboldts Opfattelse*] i sin bok »Det unge Tyskland« (1890) s. 458 forteller Brandes om at Fr. Wilh. IV var meget optatt av borddansenes mysterier og mottok Humboldt, som stillet sig skeptisk til fenomenet, med det citerte utbrudd. ¶ 284.16 f. *Først priste jeg Dem i høie Toner*] Brandes' tidligste uttalelse til Bjørnson synes å være gått tapt; se iøvrig deres meningsutveksling om Kielland i brevene nr. 32, 45, 46, 48, 49, 50 og 51. ¶ 284.31. *E.s Bog*] »*Dansk Skuespilkunst*« (1880); jf. Brandes' brev av 10/6 1880 til Bjørnson.

Br. 17. 286.27 f. *skrevet til Bjørnson*] brevet er ikke trykt og heller ikke

brevene til Sars og Skavlan; se forøvrig »Bjørnsons breve til Alex. L. Kielland« s. 27 f.

Br. 18. 287.24. *Deres Brev*] et utrykt brev av 29/6 1880 begynner med gode ønsker for fru Kiellands helbred; dernæst forteller Brandes at han har overtalt Rodenberg til å ta »Slaget ved Waterloo« inn i »Deutsche Rundschau« og fått den norskfødte frk. Mary Ottesen til å oversette den. ¶ 288.3. *Deres Forslag*] et utelatt brevkort fra Brandes, dattert 23/6 1880, inneholder dels en opplysning til Kiellands kusine om en engelsk forfatter, dels et forslag om å la tidsskriftet utkomme vekselvis i Kbhvn. og Kristiania. ¶ 288.10. *Fra Bjørnson havde jeg Brev igaar*] trykt i »Bjørnsons breve til Alexander L. Kielland« s. 26 ff.; Sars kalles her »denne ofte Voltaireske pæn«.

Br. 19. 289.1 f. »*En god Samvittighed*«] se opplysningene til s. 277.8. ¶ 289.3 f. *definitiv Besked fra Bjørnson*] se Bjørnsons brev nr. 53 til Brandes. ¶ 289.22 f. *hvis jeg gaaer, hvem bliver saa?*] da »de hvite« i Firenze i året 1301 vilde sende Dante som gesandt til paven, svarte han: »Se io vo, chi rimane? e se io rimango, chi va?« (Boccaccios »Vita di Dante«, »Opere volgari« XV 1833 s. 64) (oplyst av prof. Vald. Vedel). ¶ 290.4. »*Röda Rummet*«] utkom 1879.

Br. 20. Trykt i Kiellands »Breve« I 93 ff. — 291.13. *En Mand, der kom fra Bjørnson*] adjunkt Mohn (se Kiellands »Breve« I 96).

Br. 21. 292.7. *Edvard meddeler mig*] jf. Kiellands breve av 2/8 og 17/8 1880 til Edv. Brandes. ¶ 292.19. *Deres Bog*] »For Scenen« (1880). ¶ 293.1. *Heines gamle Konge*] i proverbet »Det hele er ingenting« resiteres bl. a. diktet »Es war ein alter König« av Heines »Neue Gedichte«: »Neuer Frühling« 29. ¶ 293.8. *Replikbegyndelsen: Løgn — Præst!*] Kielland endret ikke replikken, hverken i 1880 eller ved omarbeidelsen av stykket i 1887.

Br. 22. 294.1. *Jeg kan vente Bjørnson hver Dag*] jf. av Kiellands brev av 25/8 1880 til Skavlan: »Nu var Bjørnson her forleden Dag. Han blev næsten vred paa mig, fordi jeg ikke var begeistret for dette specifict norske Organ, han og I vil faa istand« (Kiellands »Breve« I 98). ¶ 295.12. ἐὐεργητῆς »Velgører«; aksentene er spøkefullt anbragt.

Br. 23. 296.9. *Skipperhistorien*] den politiske satire »En Skipperhistorie«, skrevet 1878, blev tatt med i »Nye Noveller«.

Br. 24. 297.18. *den første og sidste i forrige Samling*] »Haabet er lysegrønt« og »Slaget ved Waterloo« av »Noveller« (1879).

Br. 25. 298.25. *han var ynkeligen tilmode*] jf. »Bjørnsons breve til Kiel-

land« s. 29. ¶ 299.7 f. *han skulde virke for det . . endnu kraftigere (!) fra Amerika*] se »Bjørnsøns breve til Kielland« s. 29.

Br. 26. 300.15. *den bliver . . optaget om nogle Maaneder*] i »Deutsche Rundschau« XXVI (1881) s. 447 ff. ¶ 300.28 f. *Edvard er bleven valgt . . paa Langeland*] ved et suppleringsvalg 22/9 1880 blev Edv. Brandes valgt inn i folketinget som representant for Langelands-kretsen. ¶ 301.6. *Le génie est une longue patience*] sitat av Buffons resepsjonstale i det franske akademi 1753.

Br. 27. 302.8. *Pinhuer*] norsk dialektuttrykk (fra Sørlandet) for pikk-lue (dansk: pikkelhue).

Br. 28. 303.25. *det ideale Billed af min Patron*] Brandes hadde anskaffet sig brevpapir og konvolutter med en fremstilling av St. Georg. ¶ 304.2 f. *Besøg af . . Frits Thaulow*] jf. »Levned« II 360 ff. ¶ 304.6. *en af de 12 som i Singakademie holder Foredrag*] jf. »Levned« II 373 ff. ¶ 304.13 f. *holde Foredrag i Humboldtakademiets Festsal*] jf. »Levned« II 372. ¶ 304.31. *Drachmanns »Don Juan«*] de første sangene av Byrons epos i Drachmanns oversettelse var begynt å utkomme i 1880. ¶ 304.32. *Schandorphs nye Bog*] romanen »Smaafolk« (1880). ¶ 305.1. *Gjellerups*] »Antigonos, en Fortælling fra det 2. Aarhundred« (1880).

Br. 29. 306.7. *ter*] »tærer« (?). ¶ 306.10 f. *alt det Tracasseri med sin Ed*] Edv. Brandes blev heftig angrepet, fordi han, tiltross for at han åpent erklærte sig for fritenker, gikk inn på å avlegge den ed som avkreves en nyvalgt riksdagsmann. ¶ 306.28. *de mange Majestætsforbrydelser*] den mest opsikts-vekkende sak av denne art var tiltalen mot Nic. Jul-Sørensen, 14/10 1880, p. gr. av to dikt »Kongedømme og Republik« og tre artikler om »Republiken«; han blev ved underrettsdom 20/1 1881 idømt 60 dages arrest, og dommen blev et halvt år senere stadfestet av Høiesterett.

Br. 30. 308.7. »Lægemedler«] Edv. Brandes debutarbeide som skuespillforfatter, fra 1880. ¶ 308.8. *Novelletterne*] »Nye Novelletter« (1880). ¶ 308.15. *De skal sætte »Arbejdsfolk« i Feuilleton*] det blev ikke til noget (jf. Edv. Brandes' brev av 23/12 1880 til Kielland). ¶ 308.23. *Jeg er bleven indbudt til Byen Posen*] jf. »Levned« III 4 f.

Br. 31. 309.6 f. *den 22de Marts . . spiste jeg Middag hos Deres . . Moder*] Kielland var i mars 1881 i Kbhvn. for å leie leilighet (se Baby Kielland: »Min far Alexander L. Kielland« s. 83). ¶ 309.16. *Øresundsgade No. 34*] Kielland hadde leiet villa Hjortvang på Østerbro, og der blev han boende

med sin familie til juni 1883. ¶ 309.19. *En liden Bog*] »Else. En Julefortælling« (1881). ¶ 309.20. *en stor Bog om Opdragelsen*] »Gift« (1883). ¶ 309.24. *Sarauw*] den danske kaptein C. von Sarauw oversatte adskillige av Kiellands verker til tysk. ¶ 309.26. *en Forlægger i Leipzig*] »Garman & Worse« utkom både i Sarauws oversettelse i Berlin 1881 og i J. C. Poestions i Leipzig (Reclam's Universal-Bibliothek).

Br. 33. 312.19. *næste Gang*] i »Else«.

Br. 34. 314.15. *»det evige Fæ, man kalder Man« (siger Flaubert)*] sitatet, som Brandes også anfører i sit Flaubert-essay (SS. VII 70), har ikke kunnet stedfestes. ¶ 314.18. *17 Mai-Vrøvlet*] se oplysningene til s. 139.20 f. ¶ 315.3. *en fransk Ven*] Georges Noufflard (se »Levned« III 8).

Br. 35. Trykt i Kiellands »Breve« I 120 f. — 315.25. *min Arv efter Far*] Kiellands far, Jens Zetlitz K., var død 7/1 1881. ¶ 316.1. *Gebrüder Paetel*] se oplysningene til s. 31.7.

Br. 36. 317.6. *en Reise-Bekjendt*] jf. brev nr. 38 og »Levned« II 365. ¶ 317.13 f. *Edvard skriver til mig*] jf. Edvard Brandes' brev av 12/6 81 til broren. ¶ 318.7. *min Anmeldelse*] i Mrgbl. 9/2 1881.

Br. 37. Trykt i utdrag i Kiellands »Breve« I 124 f. — 319.25. *Idem velle idem nolle*] »å ville og ikke ville det samme«. ¶ 319.26. *firma amicitia*] »fast venskap«.

Br. 38. 321.31. *et . . fransk Ordsprog*] Brandes siterer det på fransk til Kielland i brev nr. 46. ¶ 322.1. *Ernst*] den mellomste av bdr. Brandes, kjent som nasjonaløkonom. ¶ 322.1 f. *De havde paataget Dem at udgive Efterladenskaber af Kr. Elster*] se oplysningene til s. 383.10 f. ¶ 322.4 f. *mit Forhold til ham*] se ovf. Brandes' brevveksling med Kr. Elster. ¶ 322.9 f. *han . . løb over til R. Nielsen*] se oplysningene til s. 378.20. ¶ 322.19 f. *dens nye Udgave*] 2. tyske utgave av »Emigrantlitteraturen« fra 1882. ¶ 322.21 f. *en af Deres smaa Noveller i Tribünens Feuilleton*] har ikke kunnet finnes.

Br. 39. Trykt i Kiellands »Breve« I 126 ff. — 323.31—324.1. *tre Redaktører*] Mrgbl. blev på denne tid redigert av tre innbyrdes ytterst forskjellige menn: Chr. Berg, Edv. Brandes og Viggo Hørup. ¶ 324.13. *som er idag og imorgen kastes i Ovn*] efter Matthæus 6. 30.

Br. 40. 325.4 f. *jeg har i to Aar skrevet stadigt til Christiania Dagblad*] se oplysningene til s. 52.16.

Br. 41. 326.26. *de to sidste Bøger*] »Tora Trondal« (1879) og »Farlige Folk« (1881). ¶ 327.3. *hin skrækkelige Kvinde fra Indianien*] se oplysningene

til s. 383.16 f. ¶ 327.5. *Redaktør Topsøes Død*] Dagbl.s redaktør, forfatteren Vilh. Topsøe, døde 11/7 1881 som et av de tallrike ofre for en difterittepandemi som herjet den danske Øresundskyst. ¶ 327.12. *Forfatteren til hin Reise paa Donauen*] fortellingen »En første Kærlighed« av »Fra Studiebogen« (1879). ¶ 327.20 f. *Drachmann har . . skrevet Vers over Topsøe*] »En Krans til Vilhelm Topsøe« i »Ude og Hjemme« 24/7 1881 (= »Broget Løv« 1901 s. 97 f.); Drachmann følte sig i takknemlighetsgjeld til Topsøe, som hadde hjulpet ham i 1879, da det så ut som om myndighetene ikke vilde gi ham tillatelse til å inngå nytt ekteskap.

Br. 42. 328.11. *Bogen*] Kr. Elsters posthumt utgitte bok »Farlige Folk« (1881). ¶ 328.15 f. *Jeg vilde gjerne skrive hende til*] se ovf. s. 329.29 ff. og 382 f. ¶ 328.28 f. »*Den pietistiske Atheisme*«] sitat av »Niels Lyhne« (1880) kap. 9.

Br. 43. 329.21. *Han døde før jeg reiste hjemmefra*] 11/4 1881.

Br. 44. 329.30. *at skrive om Enken*] i NDgbl. 11/8 1881. ¶ 330.6 f. *tre tyske og to danske Bøger*] »Moderne Geister« (1882), »Die Emigrantentlitteratur« (1882), »Die romantische Schule in Frankreich« (1883), »Ferdinand Lassalle« (1881) og »Den romantiske Skole i Frankrig« (1882).

Br. 45. 331.5. *saa vil jeg til Jylland*] i oktbr.—novbr. 1881 foretok Kielland en reise til vestkysten av Jylland (se Baby Kielland: »Min far Alexander L. Kielland« s. 99 ff.). ¶ 331.11 f. *faa Garman & Worse omskaaret til en Komedie*] Edv. Brandes' og Kiellands dramatisering av »Garman & Worse« utkom 1883. ¶ 331.15. *den skal komme i D. R.*] »Else« kom ikke i »Deutsche Rundschau«, men blev innlemmet i Auerbachs serie »Sammlung hervorragender Dichtungen des Auslandes« (1882). ¶ 331.16 f. *en Artikel om Reformationen af Zola*] antagelig artiklen »Protestantisme« fra »Figaro« 1881.

Br. 46. 333.31 f. *Fortræffeligt egner han sig til Folketaler*] Brandes hadde vært begeistret over å lese Bjørnsons tale ved avsløringen av Wergelandsmonumentet 17. mai 1881 (se hans brev av 20/5 1881 til Bjørnson).

Br. 47. 334.22 f. »*En fremmed Fugl*«] Elsters fortelling, som hadde vært offentliggjort i »Bergensposten« 1881, blev tatt med i samlingen »Solskyer«, som Kielland besørget efter forfatterens død. ¶ 335.9. »*Dort, wo du nicht bist*«] sitat av Schmidt von Lübecks dikt »Des Fremdlings Abendlied« fra 1807.

Br. 48. 336.4. *den skulde være angrebet i Dagbladet*] i en usignert anm. i Dagbl. 14/12 1881 heter det bl. a.: »Hver enkelt af Figureerne er nogen-

lunde sand, og dog er hele Bogen usand, et uhyggeligt Samfundsbillede, der ikke gjør nogen Virkning, fordi det er saa grelt malet, at Enhver maa og vil sige, at det er en Overdrivelse.« ¶ 336.5 f. *havde jeg kunnet tage det med paa min Samvittighed forleden*] Brandes mener vel i sin artikkel om »Gengangere« i Mrgbl. 28/12 1881. ¶ 336.17. »*Excellensen*«] Kiellands kjele-navn på J. P. Jacobsen.

Br. 49. Trykt i Kiellands »Breve« I 135 ff. — 336.24. *Ibsen har skrevet Takkebreve til Winkel-Hornet og Erik Bøgh*] Winkel-Horn hadde anmeldt »Gengangere« i Berl. Tid. 17/12 aften 1881, Bøgh i »Dagens Nyheder« 18/12 1881 (jf. Brandes' brev til Bjørnson, s. 148). ¶ 336.26 f. *spurgte Hegel, om den haarde Medfart .. havde skadet Afsætningen*] Ibsens brev av 2/1 1882 og Hegels svar av 10/1 1882 er trykt i skriftet »Fr. V. Hegel« II 352 ff. ¶ 337.32. »*Skipper Worse*«] utkom 1882.

Br. 50. 338.26 f. *De har noget i hans Martshefte*] novellen »Karen« (av »To Novelletter fra Danmark« 1882). ¶ 339.1. *Min gamle Spaadom i Academy*] se oplysningene til s. 267.16 f. ¶ 339.3 f. *Jeg har .. syslet med .. Schack Staffeldt*] se oplysningene til s. 157.6 f.

Br. 52. Trykt i Kiellands »Breve« I 143 ff. — 340.23 f. *Pesten i Bergamo*] Jacobsens novelle blev trykt i »Mogens og andre Noveller« (1882). ¶ 340.28. *Støv af Bjørnson*] trykt i åpningsheftet av Sars' og Skavlans »Nyt tidsskrift« 1882. ¶ 341.20. *Kjeld Horge*] stortingsmannen i Kr. Elsters novelle av samme navn (i »Solskyer« 1881), som går i stå under sin første tale i tinget, fordi han bare har utarbeidet begynnelsen og slutten.

Br. 53. Trykt i Kiellands »Breve« I 146 ff. (med feilaktig angivelse av adressaten). — 342.14. *S. S.*] Schack Staffeldt. ¶ 342.21. *den Fyr hos Daudet*] skoleeleven Bélisaire som kaltes »l'homme qui a lu Proudhon« i Daudet's roman »Jack« (1876) 3. del kap. VI (oplyst av bibliotekar H. A. Paludan). ¶ 343.17. *Gjellerups Darwin*] diktet »Aander og Tider, et Rekviem over Charles Darwin« (1882). ¶ 343.18. *Rødtjørn*] Gjellerups diktsamling fra 1881, som var sterkt radikalt preget. ¶ 343.24. *Gaa paa af Jonas Lie*] roman fra 1882. ¶ 343.28. *Beate venter hver Dag at nedkomme*] datteren Else blev født 5/7 1882.

Br. 54. 344.18. *Jeg i Ude og Hjemme*] Brandes var meget misfornøiet med Krøyers portrett av ham, som ledsaget Otto Borchsenius' levnetstegning av Brandes i »Ude og Hjemme« 7/5 1882. ¶ 344.20 f. *at give dig en skrækkelig Snært igaar i Morgenbladet*] i artikkelen »Schillers 'Shakespeare's Skygge' og det moderne Skuespil i Norden« i Mrgbl. 29/6 1882 belyser

Brandes med eksempler fra Bjørnson, Ibsen, Kielland og Edv. Brandes, hvorledes det ennu kleber den mangel ved det nyere skuespill i Norden at det ikke resolutt nok er bygget op på den moderne livsanskuelses grunnvoll. Om Kiellands »Hans Majestæts Foged« heter det at den strander på det moraliserende: »Der indskjærpes os i de to Akter bestandig, at det er bedre at være en god Snedker end en daarlig Embedsmand«. Edv. Brandes' »Lægemedler« kritiseres, fordi »Leuning omvender sig, angrer sine Charlatanerier og øvrige Synder, faar sin Kones Tilgivelse og opgiver sin Praxis. Det er opbyggeligt, men lidet troværdigt; det er et Tilbagefald til gammel Theatertradition«. ¶ 344.26 f. *Roserne*] arabesken »Der burde have været Roser«. ¶ 344.32—345.1. *Skipper Worse staaer i Rundschau* XXXII (1882) s. 119—152, 267—300 og 321—367. ¶ 345.3. *Det gaaer jo heldigvis bedre med Drewsens Barn*] familien Brandes skulde holde sommerferie i kontorchef Viggo Drewsens hus i Rosenvænget, men da et av barna hadde fått lungebetennelse, var det fare for at planen måtte opgis. ¶ 345.16. *Ibsen har et nyt Stykke færdigt*] »En Folkefiende« (1882).

Br. 56. 346.13 f. *de to smaa Noveller*] »To Novelletter fra Danmark« (1882), som inneholder »Trofast« og »Karen«. ¶ 346.16 f. *Erik Skram bedømte den saa koldt*] Erik Skrams anmeldelse stod i Mrgbl. 24/12 1882. ¶ 347.1 f. *Vischers »Auch Einere*] estetikeren Fr. Th. Vischers bekjennelsesroman fra 1879 inneholder angrep på dyreplageri. ¶ 347.5. »P. A. Heiberg og Fru Gyllembourg«] Johanne Louise Heibergs utgave fra 1882 av svigerforeldrenes brevveksling. ¶ 347.13. *Du har jo havt Bjørnson hos dig nyelig*] på veien til Paris besøkte Bjørnson i beg. av desbr. 1882 Kbhvn. ¶ 347.16 f. *en .. Oversættelse af hans »Støv*] ved Helene Schröter i Paul Lindau's »Nord und Süd« XXIII (1882) s. 281 ff. ¶ 347.24 f. *Rud. Schmidt .. beskylder mig for at ville forføre min Bedstemoder*] i artikklen »Gottfried Keller paa Dansk« i Ill. Tid. 17/12 1882 hadde Brandes' gamle motstander, Rud. Schmidt, søkt å undskylde presseangrepet på Brandes' oversettelse av Kellers »To Fortællinger« i 1875 ved å henvise til hele hans foregående optreden. »Dr. G. Brandes havde i Fortalen til den med grændseløs Skraal og Humbug indførte Oversættelse af »Bartholomæus-Natten« med umiskjendelig Sympathi fortalt, hvorledes Mérimée i en Soirée havde forfægtet det Berettigede i at 'forføre sin Bedstemoder og gjøre Skaar i sin Bedstefaders ægteskabelige Lykke'. ¶ 348.12. *min sidste Bog*] »Den romantiske Skole i Frankrig« (1882).

Br. 57. 348.15 f. *det besynderlige Brev*] ikke bevart.

Br. 58. Trykt i Kiellands »Breve« I 159 f., antagelig med utelatelse av det avsnit som danner svaret på br. 57. — 350.12. *en Bog*] »Gift« (1883).

Br. 60. 351.7. *dit Brev*] ikke bevart. ¶ 351.8. *En Hanske*] Bjørnsons skuespill fra 1883. ¶ 351.10 ff. *Berg .. har brudt .. med Hørup og min Broder*] sprengningen av »det forenede venstre« i to grupper, det »danske« og det »europæiske« venstre, medførte fra årsskiftet at Mrgbl. gikk over på den Berg'ske fraksjons hender, og Drachmann som nylig hadde brutt med Brandesianerne, blev en ivrig bidragsyder til bladet. Det »europæiske« venstre fikk fra oktbr. 1884 sitt eget organ i »Politiken«. ¶ 351.26. *6te Del af Hovedstrømninger*] »Det unge Tyskland« (1890). ¶ 351.29. *Arne Garborgs Bog*] romanen »Bondestudentar« (1883). ¶ 351.31 f. *H. Bang .. har .. sat sig det Formaal at nedbryde dit gode Renomme*] det synes ikke så meget å være Kielland som hadde grunn til å beklage sig over Herm. Bang, som Brandes selv, især p. gr. av Bangs kritikk av »Det moderne Gjennembruds Mænd« (i »Nationaltidende« 13/12 aften 1883), som Brandes gav et temperamentsfullt svar på i Mrgbl. 16/12. Her lufter han også sin vrede over Bangs behandling av Kielland: »En Forfatter siger ellers en Ting én Gang og skyr Gjentagelser. Hr. Bangs Force er derimod netop Gjentagelsen. Han henkaster f. Ex. først den Bemærkning om Alexander Kielland, at han ikke er nogen dyb Psykolog; saa følger at han er overvurderet, saa, at han er ubegribeligt overvurderet: 'det skal nok sætte sig fast'«. ¶ 352.3 f. *en Disputats .. om Ludwig Feuerbach*] 21/12 1883 forsvarte C. N. Starcke sin doktoravhandling »L. Feuerbach. En Monografi«; de ordinære opponenter var Heegaard og Høffding, ex auditorio opponerte filologen Edwin Jessen, Georg Brandes, lic. theol. Louis W. S. Petersen og litteraturhistorikeren Carl Rosenberg.

Br. 61. Trykt i Kiellands »Breve« I 179 ff. — 354.13. *Dine moderne Mænd*] »Det moderne Gjennembruds Mænd« (1883). ¶ 354.18. *Jonas Lie's*] »Familien paa Gilje« (1883).

Br. 62. 355.1. *en Fortsættelse af »Gift«*] »Fortuna« (1884); Brandes hadde i sin anmeldelse av »Gift« i NDagbl. 21/7 og i Mrgbl. 22/7 1883 (= SS. III 438 ff.) fremhevet det Adam Homo-aktige hos Abraham Løvdahl. ¶ 355.9. *udgive 4 Bøger i 1884*] i dette år nådde Brandes bare å sende ut en bok på dansk, det store festskrift om Holberg. ¶ 356.19.

den liden *Dags-Avis toner idag Flag imod os*] A. Cantors artikkel »Situationen« i »Dags-Avisen« 4/1 1884 hevder at alliansen mellem Berg og »fritenkerne« fra første ferd av har vært uheldig. ¶ 356.24. f. *min . . sidste Avisartikel*] »Svar paa et Par Angreb i 'Nationaltidende'« i Mrgbl. 16/12 1883.

Br. 63. Trykt i Kiellands »Breve« I 184 ff. — 357.8 f. *et mindre godt Indtryk af flere af Venstres gode Mænd*] jf. »Bjørnsøns breve til Kielland« s. 51. ¶ 357.27. *Selmers Fald*] ved riksrettsdommen av 27/2 1884 blev den konservative statsminister Selmer dømt til embedsfortapelse, men først 3/4 blev det utnevnt en ny regjering (»aprilministeriet«) med Chr. Schweigaard som chef.

Br. 64. Trykt i Kiellands »Breve« I 198 ff. — 359.5 f. *Bjørnsøns store Bog*] »Det flager i byen og på havnen« (1884). ¶ 359.7. *Rendalens Tale*] III kap. 5. ¶ 359.18. *de to unge Mennesker i apalen*] III kap. 4. ¶ 359.31. *Holbergfesten*] 200 års-dagen for Holbergs fødsel, 3/12 1884, blev både i Norge og Danmark feiret med store festligheter. ¶ 360.4 f. *Holberg . . som ikke fik spise ved Kongens Bord*] ved innvielsen av Sorø akademi 26/7 1747 blev festen avsluttet med et kongelig taffel; ceremoniellet forbød at andre enn ministrene var til stede (se Carl S. Petersen: »Holberg i Sorøegnen« s. 26 f.).

Br. 65. 360.31. *Jeg er indbudt til en lang Række Byer*] se »Levned« III 89 ff. ¶ 361.14. *Ibsens*] »Vildanden« (1884).

Br. 66. Trykt i Kiellands »Breve« II 103 ff. — 362.2. *om de almueagtige Moralister*] i avh. »Dyret i Mennesket« i tidsskriftet »Af Dagens Krønike« 1890 s. 500 f. skrev Brandes om Tolstoys »Kreutzerersonaten«: »Hvor fortreffelig slige Bøger end kan være skrevne, i dette Punkt [o: på ekte-skapsmoralens område] er det Almuebøger, som kun paany indprenter En, at al virkelig Kunst henvender sig til de mest Udviklede i Tiden« (= SS. VII 209). ¶ 362.8. *den Bog, jeg skriver*] »Jacob« (1891). ¶ 363.13. *Striden med . . Haffding*] Nietzschefeiden, som blev utkjempet i »Tilskueren« 1889—90.

Br. 67. Trykt i Kiellands »Breve« II 112 f. — 363.24. *Kierkegaards Øieblikket*] se opplysningene til s. 268.16; det blev ingenting av planen.

Br. 68. 364.30. *Min lille Piges Død*] Astrid Brandes døde 19/11 1890.

Br. 69. Trykt i Kiellands »Breve« II 129 ff. — 365.9. »*Det unge Tyskland*«] var utkommet 1890. ¶ 365.25. *Das ist Lützows wilde, verwegene Jagd*] Theodor Körners dikt »Lützows wilde Jagd« fra 1813. ¶ 365.28.

Ich habe mein' Sach' auf Nichts gestellt] Goethes dikt »Vanitas! vanitatum vanitas!« ¶ 366.1. *Trink! betrübter, todtenblasser*] begynnelseslinjene av Gleims dikt »An einen Wassertrinker«. ¶ 366.4. *Des Jahres letzte Stunde*] begynnelseslinjen av Voss' dikt »Empfang des Neujahrs«. ¶ 366.30. *Ich hatte einst ein schönes Vaterland*] Heines dikt »In der Fremde« nr. 3.

Br. 70. 367.28. *Du har set et stort Stykke af Verden*] sommeren 1891 hadde Kielland vært på en stor Europa-reise, som førte ham helt til Konstantinopel. ¶ 368.3. *H. I.*] Henrik Ibsen; Brandes har humoristisk skildret middagen i »Det ny Aarhundrede« III. 2 (1906) s. 219 ff. (= SS. XVIII 134 ff.).

Br. 71. Gjengitt efter »Levned« III 335. — Telegrammet er sendt til festen i anledning av Brandes' 25års forfatterjubileum.

Br. 72. 368.18. *min Lykønskning*] høsten 1891 blev Kielland utnevnt til borgermester i Stavanger.

Br. 73. Trykt i Kiellands »Breve« II 147 ff. — 369.23. *Hiob Post*] avh. »Job-Studier« i »Tilskueren« 1893 (= SS. XI 337 ff.). ¶ 369.30 f. *Ladislaus . . Bolsky*] Brandes hadde 1872 utgitt Victor Cherbuliez' roman »Ladislaus Bolski's Hændelser« i dansk oversettelse; i forordet s. VIII heter det: »Og har Du handlet, saa skriv ikke under, ikke om Du saa laa i et Fængsel under Jorden! Forraad ikke din Fane og skjul den ikke! En af Kugler gjennemhullet Fane i Pjalter er endnu bestandig en Fane og ikke en Pjalt; men en Fane, som man kan lægge sammen og putte i sin Lomme, er ikke en Fane, men et Lommetørklæde, og den Mand gjør en bedrøvelig Figur, der snyder sin Næse i sin Fane«. ¶ 370.2. *vi red ud, saa det drøede under Ross*] hentydning til omkvedet i folkevisen »De vare syv og syvsindstye«. ¶ 370.6 f. *B. B. ligte ikke, at jeg for nogen Tid siden skrev til ham osv.*] se Bjørnsons svar i »Bj. Bjørnsons breve til Alex. L. Kielland« s. 130. ¶ 370.18 f. *Edvard var ude og pillede ved Symbolerne*] Edv. Brandes anmeldte 31/10 1893 i Pol. 1. hefte av tidsskriftet »Taarnet«, som var organ for den unge symbolistiske retning; han grep anledningen til å filosofere over hvor vanskelige kår 1870-årenes diktere (f. eks. J. P. Jacobsen) hadde hatt i forhold til 90-årenes og apostroferte til slutt de unge: »Men bild os ikke ind, at I opfandt noget nyt, som hedder Symbolisme, og forsøg ikke derunder at skjule gammel Teologi — thi da er I Reaktionen trods jer Ungdom og jer Pukken paa Fremtiden«. ¶ 370.31. *Flirt af Rudolph Lindau*] novelle-samlingen »Der Flirt« (1894).

Br. 74. 371.18 f. *min sidste Bog*] essaysamlingen »Udenlandske Egne og Personligheder« (1893). ¶ 371.22. »*Taarne*«] tidsskriftet var grunnlagt og redigert av Johs. Jørgensen, og utkom 1893—94. ¶ 371.31—372.1. *den Alvor, hvormed den behandles i norske Blade*] et eksempel er Arne Garborgs tre artikler med fellestitlen »Lidt spiritisme«, i »Samtiden« 1893 s. 1 ff., 55 ff. og 146 ff. ¶ 372.18 f. *en meget stor Bog*] »William Shakespeare« I—III (1895—96). ¶ 372.22. *Christiansfeldtere*] i Christiansfeldt hadde herrnhuterne en filialkirke.

Br. 76. 373.28—374.1. *jeg mistvipler om Bjørnsens »Paalidelighed«*] se »Edda« I (1914) s. 416 ff.; en samling av Kiellands brev blev først utgitt av hans sønner efter hans død.

Kristian og Sanna Elster og Georg Brandes

1879—1891.

Brevene fra Elster og hans hustru finnes i Det kgl. Bibliotek i Kbhvn., Brandes' brev i Universitetsbiblioteket i Oslo.

Br. 1. 377.4. »*Tora Trondal*«] utkom 1879. ¶ 377.7 ff. *De .. sendte .. nogle Linier*] hverken Brandes' eller Elsters brev synes å være bevart; bruddstykker av Elsters er gjengitt i Brandes: SS. III 416 f. ¶ 377.8. *i norsk Aftenblad*] 16/10 og 23/10 1869.

Br. 2. 378.20. *De skrev .. i et Tidsskrift*] »For Ide og Virkelighed«, utg. av Rasm. Nielsen, Bj. Bjørnson og Rud. Schmidt, bragte 1871 Elsters novelle »En Korsgang«; smstds. skrev Elster også korrespondanser »Fra Norge« og essayet »Om Modsætningen mellem det vestlige og østlige Norge«. ¶ 379.12 f. *en Artikel, jeg sendte det engelske »Academy«*] »New Danish and Norwegian Literature«, 11/10 1879. ¶ 379.19 f. *Bjørnson .. mente nylig, at De vilde vinde*] se ovf. Bjørnsens brev nr. 32. ¶ 379.29. »*Nulla dies sine linea*«] »ingen dag uten et penselstrøk«, maleren Apelles' gamle regel.

Br. 5. 382.9 f. *fra H. Ibsen*] se Ibsens brev av 25/3 1880 til Elster (»Breve fra Henrik Ibsen« II 75 f.).

Br. 6. 382.26. »*Farlige Folk*«] påbegynt i Kbhvn. 1873, men først utgitt våren 1881, kort efter Elsters død, som inntraff 11/4 1881. ¶ 382.29 f. *Jeg er mindre mistrøstig .. om et godt Udfald*] Brandes skrev i NDagbl. 11/8

1881 for å skaffe Elsters enke en pensjon av Stortinget, og dette lykkedes virkelig også. ¶ 383.2 f. *Sverdrup . . hvem jeg i denne Tid seer daglig*] se »Levned« III 8 ff. ¶ 383.10 f. *Kielland . . besørger Udgivelsen af Elsters Arbeider*] nogen måneder efter Elsters død utgav Kielland et utvalg av hans fortellinger, under tittelen »Solskyer«, med en kort biografisk innledning. ¶ 383.13 f. *bedømt Bogen offentlig*] Brandes skrev i Mrgbl. 13/1 1882 et essay om Elster (gjenoptrykt i SS. III 416 ff.). ¶ 383.16 f. *Fortællingen om Pampaskvinden*] »Farlige Folk« slutter med at hovedpersonen Knut Holt (delvis tegnet efter Georg Brandes) føler sig forpliktet til å »bøde for et eneste letsindigt Øjeblik« og gifte sig med en kvinne fra Pampas, som han ikke elsker, — et trekk Brandes i sitt essay om Elster karakteriserer som romanaktig uvirkelig (se SS. III 422). ¶ 383.23. *Pastor Ebbesen*] presten Just Ebbesen i Trondheim, Elsters venn, vekslet efter Elsters død brev med Brandes (se SS. III 418).

Arne Garborg og Georg Brandes

1882—1885.

Garborgs brev til Georg Brandes finnes i Det kgl. Bibliotek i Kbhvn., Brandes' brev til Garborg tilhører Universitetsbiblioteket i Oslo.

Br. 1. 391.3. *Fru A. Müller*] se opplysningene til s. 135.9. ¶ 391.5. *Deres Bog*] »Ein fritenkjar«, opr. offentliggjort som føljetong i Garborgs blad »Fedraheimen« 1878, utkommet som bok 1881. ¶ 391.5 f. *jeg skrev varme Ord om Dem . . til Bjørnstjerne Bjørnson*] se ovf. Brandes' brev til Bjørnson, nr. 63. ¶ 391.9 f. *De . . skrev . . Artikler imod mig*] i Aftenbladet 1876 hevdet Garborg at det norske universitet hadde rett til å nekte en anti-kristelig agitator som Brandes et auditorium til forelesningene om Søren Kierkegaard, — de forelesningene som året efter utkom i bokform. Brandes' uttrykk »i Anledning af min Bog om S. K.« er således ikke helt korrekt. ¶ 392.11 f. *Og Ingen vel / kan slaae tilgavns en Død ihjel*] sitatet fra Baggesens dikt »Kalundborgs Krønike« lyder således: »Og ingen, ingen Moders Sjæl / Kan slaae tilgavns en Død ihjel«. ¶ 392.18 f. *have taget anderledes paa Ibsens Gengangere*] den anonyme anm. i NDagbl. 14/12 1881 var forfattet av Garborg, og ender med å si at boken gir

et avgjort uhyggelig totalinntrykk. »Det er som om Ibsen har gjort sig en Nydelse af at sige alt det værste han vidste, og sige det saa outreret som han var istand til. . . Naar man har læst Bogen, priser man uvilkaarligt den gode gamle Poesi, fordi man ialfald kunde læse den uden Fare for sine Nerver.« Brandes' misnøie med Garborgs artikkel om »Gengangere« blev vakt på nytt da »En folkefiende« utkom. Brandes skrev da til en av sine norske venner om dette skuespill at det var Garborg som »ganske alene har Æren for dets Tilblivelse. Thi uden hans lidet vise Anmeldelse af »Gengangere« i »Dagbladet« var det aldrig blevet til. Derfor kan jeg indestaa. Om den handler Stykket.«

Br. 2. 394.6. *et Reisestipendium*] i begynnelsen av 1882 søkte Garborg Stortinget om et reisestipendium på 3000 kr.; han vedla anbefalinger fra professorene Lyng, Sars, Skavlan og Blix, men Stortinget avslø søknaden, især ut fra den betraktning, at Garborg var »fritenker« (se Rolv Thesen: »Arne Garborg« II 74—83). ¶ 394.10. *i Statsrevisionen*] siden 1879 var Garborg kopist i statsrevisjonen; 1883 blev han forfremmet til statsrevisor, men mistet stillingen i 1887. ¶ 394.28. »*Ferdinand Lassalle*«] utkom 1881.

Br. 3. 395.30. *De er nervøs*] i sin søknad hadde Garborg nevnt at kontor- og bladarbeidet syntes å være skadelig for hans helbred, men da man i Stortinget hevdet at stipendier ikke kunde gis med denne motivering, sendte Garborg inn en ny skrivelse, hvor han fremhevet at det egentlige formål med hans andragende var å kunne komme til å studere moderne litteratur og spesielt den nyere franske idealisme. ¶ 396.11. *Pot-Bouille*] et bind av Rougon Macquart-serien, utkom 1882 og skildrer bourgeoisiets laster.

Br. 4. 398.31. *i Dagbl., forsvarede jeg Zola*] Garborg var i 1881 fast medarbeider i NDagbl., og en av hovedmennene i striden mellom NDagbl. og »Fædrelandet« om naturalisme, kristendom, moral o. s. v., hvor Zolas navn stadig var på tapetet (se f. eks. NDagbl. 1881 23/8 og 15/9 flg., og jf. R. Thesen: »Arne Garborg« II 43 og 108 ff.).

Br. 5. 399.20. *Deres Hjemkomst*] i mars 1883 var Brandes vendt hjem fra sitt eksil i Berlin, hvor han hadde bodd siden 1877. ¶ 399.30. *min Anmeldelse af »En Folkefiende«*] i »Nyt Tidsskrift«, utg. av Sars og Skavlan I (1882) s. 571 ff. Om dramaet som kunstverk har G. bare noen få, men anerkjennende ord; mesteparten av artikkelen handler om dr.

Stockmans idéer, som Garborg behandler med kritikk og ironi og mange slags omfortolkninger, selv om han ikke på langt nær er så uvillig stemt imot stykket som Edv. Brandes i sin anmeldelse av det. ¶ 400.1. »*Bondestudentar*«] utkom 1883. ¶ 400.17. *Bjørnsons sidste Bøger*] »En hanske« og »Over ævne« I (1883). ¶ 400.19. *den store Dommeday*] den politiske riksrett som var besluttet av venstreflertallet, og som våren 1884 domfelte høireministeriet og førte til at parlamentarismen seiret i Norge. Ministeriet og høires politikk og grunnlovsopfatning blev for riksretten forsvart av advokat Johs. Bergh, som tidligere hadde vært defensor i Høiestrett for presten Jul. Riddervold, da Søren Jaabæk gikk til injurieprosess, fordi Riddervold hadde anklaget ham for å forhåne kristendommen. I Det 19. Aarh. mai—juni 1876 hadde Brandes omtalt de to skrifter »Sagen Jaabæk—Riddervold i Høiesteret« og Riddervolds »Mit Forsvar«, og levert en skarp kritikk av adv. Berghs forsvarsinnlegg. Riddervold hadde også Garborg selv skrevet imot, i »Lærerstandens avis« 1873. ¶ 400.25. *nogle Theateruroligheder*] i 1881 hadde ingen av de ledende teatre i Norden våget å anta »Gengangere« til opførelse og både direksjonen og teaterchefen på Christiania Theater hadde dengang inntrykk av at størsteparten av publikum var enig i avgjørelsen. Men da den svenske skuespiller August Lindberg i 1883 foretok en turné med »Gengangere« over hele Norden, og selv spilte Osvald, snudde stemningen sig. På Christiania Theater blev teaterchef Schrøder »jævnlig forlystet af Pibning«, mens Lindberg blev hyldet av »den radikale Ungdom« med et fakkeltog. ¶ 401.7. *Statsrevisor*] se opplysningene til s. 394.10.

Br. 6. 401.23 f. *skrive noget . . om Deres Bog*] i stedet for en anm. av en enkelt bok skrev Brandes det ndf. i opplysningene til s. 404.25 omtalte essay om Garborg. ¶ 401.29 f. *Berg har forraadt os*] se opplysningene til s. 351.10 ff. ¶ 402.5. *en Disputats om Ludwig Feuerbach*] se opplysningene til s. 352.3 f. ¶ 402.26. *Lars Holst*] fra febr. 1883 redaktør av NDagbl. ¶ 402.28. *I. H.*] Irgens Hansen, fra 1881 NDagbl.'s litteratur- og teateranmelder. ¶ 402.31 f. *en meget stor Bog om det tydske Aandsliv fra 1824—1848*] »Det unge Tyskland« (1890). ¶ 403.8 f. *Dags-Avisen*] et ikke synderlig utbredt organ for den københavnske radikalisme, stiftet 1878 av bogtrykker Axel Henriques, som selv skrev bok- og især teateranmeldelser; det blev gjort overflødig av »Politiken« (grunnlagt 1/10 1884), og gikk fra midten av 1886 op i Mrgbl.

Br. 7. 403.26. *Hr. Drachmann er Deres Hovedmodstander*] i boken »Skygebilleder fra Rejser i Ind- og Udland« (1883) hadde Drachmann brutt med den brandes'ske leir. ¶ 404.8. »*Tilskueren*«] dette tidsskrift, som ennå eksisterer, var blitt grunnlagt 1884 av venstrepolitikerens Niels Neergaard og tallet Georg Brandes blandt sine flittigste bidragsydere. ¶ 404.16 f. *en Anmeldelse*] i NDagbl. 26/1 1884. ¶ 404.18 f. *Axel Henriques i Dagsposten*] i »Dags-Avisen« 8/12 1883 betegnes »Bondestudentar« som »noget af det bedste i den moderne nordiske Literatur«; anmeldelsen er avtrykt i »Fedraheimen« 15/12 1883. ¶ 404.21. *Min Bog om Maalsagen*] »Den ny-norske Sprog- og Nationalitetsbevægelse« (1877) (se Brandes: SS. III 453 f.). ¶ 404.25. *at spørge mig om mit Liv og Levnet*] til bruk for et essay i »Tilskueren« 1885 (= SS. III 451 ff.). ¶ 405.1. *Udgiver af et Par Smaablade*] »Lærerstandens Avis« (1871—73) og »Tvedestrandsposten« (1872—73). ¶ 405.22. *Bjørnsøns Tale i 78*] Garborg mener talen i Studentersamfundet 31/10 1877, trykt i »Artikler og Taler« I 438 f. ¶ 405.24. *et dundrende Digt i en Provinsavis*] »Tyskernes Jubelsang i Anledning Napoleons Fangenskap« i »Stavangeren« 14/9 1870. ¶ 405.32. *Hellenbachaffæren*] se opplysningene til s. 100.7 f. ¶ 406.4. *Ibsens Orangutang*] Huhus tale i »Peer Gynt« 4. akt om orangutangen og hans »urskogs-sprog« var satirisk rettet mod målmennene. ¶ 406.10. *hans »Døl«*] A. O. Vinjes berømte og uregelrette ukeblad »Dølen« (1858—70) var skrevet på landsmål; Ernst Sars hørte i 1860-årene til Vinjes nærmeste venner, og efter de to centrumsskikkelser blev flokken vekselvis kalt »Døleringen« eller »Sarsekretsen«. ¶ 406.16 f. *en Forhandling om Positivismen*] sikter muligvis til de avhandlinger og artikler Sars og Vullum skrev i »Nyt norsk tidsskrift« 1877—78, men sannsynligvis især til de muntlige innlegg i de store debatter i Studentersamfundet høsten 1878 — hvor også Garborg selv tok ivrig del — om Chr. Bruuns »Folkelige grundtanker«, om viden-skaben, religionen, det nasjonale, o. s. v. (jfr. F. B. Wallem: »Det norske Studentersamfund gjennom 100 aar« s. 724 fig.).

Br. 8. 406.25. *Bogen*] »Forteljinger og Sogur« (1884), omtales i det essay av Georg Brandes, som nevnes i den flg. note.

Br. 9. 407.17 f. *Afhandlingen i Tilskueren*] »Arne Garborg«, trykt i »Tilskueren« 1885 s. 1 ff. (= SS. III 451 ff.). ¶ 407.19. »*Ludvig Holberg*«] boken kom som festskrift til Holberg-jubileet i 1884.

Jonas Lie og Georg Brandes

1884—1908.

Jonas Lies brev til Brandes tilhører Det kgl. Bibliotek i København, Brandes' brev til Lie Universitetsbiblioteket i Oslo.

Br. 1. 411.3 f. *Deres . . Division af Aug. Strindberg*] Brandes' artikkel »Strøtanker angaaende August Strindbergs: Giftas« i Pol. 20/10 1884 satiriserer over hans begeistring for Rousseau. Lie var i årene 1883—84 meget sammen med Strindberg i Paris (se Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« (1928) s. 101 ff., hvor også brev fra Strindberg til Lie er trykt). Da Strindberg var satt under tiltale for blasfemiske ytringer i boken »Giftas« I (1884), blev Lie grepet av inderlig medfølelse, — det han i brevet skriver om det overtroiske, det uforlikte, malstrømmen i Strindbergs vesen, svarer til noe dyptliggende hos Lie selv. ¶ 411.13 f. *Poseur er der ikke i ham*] i Brandes' artikkel heter det: »han fordrer Applaus for sin Kækhed, og det er lidt pinligt. Hvorfor være blot det mindste Poseur, naar man har saa lødigt et Talent og en saa oprigtig Alvor?» ¶ 412.2 f. *Schopenhauer, sagde De, holdt Medlidenhed . . for den ene holdbare Følelse*] i artiklen »Arthur Schopenhauer« i »Ude og Hjemme« 28/9 1884 heter det at det var hans overbevisning »at Medlidenhed er Roden til al Sædelighed.«

Br. 2. Trykt i Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« s. 164 f. — 412.20 f. *Saaledes blev min yngre Broder kjendt over det halve Europa*] da man på valgdagen 22/9 1880 avkrevde Edvard Brandes, som søkte valg til folketinget som representant for Langeland, beskjed om hans religiøse standpunkt, svarte han: »Jeg erkjender aabent, at jeg ikke tror hverken paa Jødernes eller de Kristnes Gud; men jeg hævder, at mit Gudsforhold er mig lige saa klart og helligt som nogen af de Tilstedeværendes er for ham, og jeg fordrer den samme Respekt for mine religiøse Anskuelser, som jeg er villig til at yde andres.« ¶ 412.23 f. *Strindberg . . modtager Hyldestraab, Fremkaldelser, Laurbærkranse*] da dikteren 1884 vendte tilbake til Stockholm fra utlandet for å forsvare sig imot tiltalen for »Giftas«, blev han sterkt feiret av sine meningsfeller. ¶ 412.28 ff. *De . . lod mig vide, at De repræsenterede »Deres Lands Enfold«*] da Fr. V. Hegel hadde bedt Lie om bidrag til brødrene Brandes' tidsskrift »Det 19. Aarhundrede«, svarte Lie ham 25/12 1874: »Jeg er et Barn af mit Lands Enfold, han [Georg Brandes] et af den evropæiske Critiks Mangfold;

— han kan have sin Opgave, jeg min; men sammen kan vi ikke gaa med Sandheden bevaret» (se L. C. Nielsen: »Fr. V. Hegel« II 515). ¶ 413.4. *Den Fremsynte*] utkom 1870, »Familien paa Gilje« 1883.

Br. 3. 414.16. *Deres Beaconsfield*] »Benjamin Disraeli« (1878). ¶ 414.20. *hans . . Theaterrecensioner*] Edv. Brandes skrev teateranmeldelser i »Ude og Hjemme«, inntil tidsskriftet sluttet i 1884, derefter i »Politiken«.

Br. 4. Trykt i Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« s. 166 ff. — 415.1 f. *en dum og pinlig Sag*] se brevene nr. 77—81 i Bjørnsons og Brandes' brevveksling og opplysningene dertil; Bjørnson og Lie hadde i mer enn fire år bodd i nærheten av hverandre i Paris, og i næsten daglig omgang; bare i sommermånedene dro de hver til sin kant. Men i løpet av våren 1887 var forholdet mellom dem kjølnet, og Brandes' brev kom for så vidt i et lite beleilig øieblikk. Høsten 1887 flyttet Bjørnson hjem til Norge igjen, og forholdet mellom ham og Lie vedblev å være kjølig, helt til Bjørnson i oktober 1906 tok initiativet til en forsoning og reiste på besøk hos Lies i deres nye hus i Fredriksvern. ¶ 415.6 f. *en Artikel i Tilskueren*] »Martin Luther om Coelibat og Ægteskab« i *Tilsk.* 1885 s. 482 ff. (= SS. VII 277 ff.). ¶ 415.27. *gammelt som Gaderne*] jf. det franske uttrykk »vieux comme les rues« (og svensk »gammal som gatan«). ¶ 416.19. *Han angreb mig sin Ungdom igennem*] se Bjørnsons og Brandes' brev nr. 1—2 og opplysningene til dem. ¶ 416.22. *vi Forelskelsens Stadium overfor mig*] således hadde Bjørnson skrevet i en billet til Brandes, da de i oktbr. 1879 samtidigt var i Kbhvn. (se *Levned* II 349). ¶ 416.23 f. *det er mig, som har udgivet Hansken*] se Bjørnsons og Brandes' brev nr. 71—75. ¶ 417.24 f. *Jeg skrev igaar i Politiken en Artikel om ham*] »M. A. Goldschmidt« i *Pol.* 17/8 1887 (= SS. II 461 ff.).

Br. 5. 418.13 f. *skriver . . til Bjørnson*] brevet er trykt i »Jonas Lie og hans samtidige. Breve i Udvalg« ved Carl Nærup s. 227 ff. ¶ 418.18 f. *det har . . for en Tid fjernet os*] se opplysningene til s. 415.1 f. ¶ 419.10. *en Bog*] »Et Samliv« (1887). ¶ 419.16 f. *Siden lærte vi at kjende ham i Rom*] i 1871 ell. 1872.

Br. 6. Trykt i Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« s. 170 f. — 420.4 *et Brev*] se Bjørnsons brev nr. 77 til Brandes. ¶ 420.24. *Kommandørens Døtre*] utkom 1886. ¶ 421.3 f. *han . . er bleven gift med forrige Fru Thaulow*] se opplysningene til s. 182.7.

Br. 7. 421.11. *et varmt Svarbrev fra Bjørnson*] uttrykt; Lies svar tilbake, datert 29/8 87, er trykt i »Jonas Lie og hans samtidige«, ved Carl Nærup,

s. 232 f. ¶ 421.18 f. *den sidste Artikel igaar om Terrorisme*] Bjørnsøns innlegg »Anonymitet og Terrorisme« i Pol. 28/8 1887.

Br. 8. 422.15 f. *jeg vil prøve at skrive Skuespil*] Lie kom ikke til å gjenopta sitt dramatiske forfatterskap før i 1894, med »Lystige Koner«. ¶ 422.27. *et Brev fra Bjørnsøn*] utrykt.

Br. 9. 423.12. *et yderst venskabeligt Privatbrev fra ham*] se ovf. s. 184 f. og Brandes' svar s. 185 ff. ¶ 424.3. *Skuffelsen fulgte hurtig paa Sejren*] kort efter riksrettsdommen i 1884 hadde Johan Sverdrup dannet den første norske venstregering, men den gamle opposisjonsfører blev som statsminister en stor skuffelse, og det opstod en rekke stridspunkter, bl. a. om Kiellandsaken, innenfor det seierrike venstreparti, som i løpet av 1887—88 blev delt i to: »de moderate« og »det rene venstre«.

Br. 10. 424.11 f. *Anmeldelsen . . af »Et Samliv«*] i Pol. 20/12 1887; »merket —o—« er et typografisk sirat. ¶ 424.25. *Strindbergs »Faderen«*] utkom 1887. ¶ 425.4. *»Pastor Hallin«*] utkom 1887. ¶ 425.5. *Garborg lever lykkelig Bryllupsliv i en Hytte*] Arne Garborg hadde 3/12 1887 giftet sig med Hulda Bergersen; om deres vinterliv i Kolbotnhytta langt oppe i Østerdalen har han fortalt i »Kolbotnbrev« (1890).

Br. 11. 425.24. *Vi har Strindberg her*] 1887—89 opholdt Strindberg sig i Danmark. ¶ 426.13. *vilde de svenske end ikke fordele Bøgerne*] i 1887 hadde flere svenske forlag innledet en strid mot Alb. Bonnier som Strindbergs forlegger, noget som bl. a. førte til en sprengning av den svenske forleggerforening (se K. O. Bonnier: »Bonniers« IV s. 104 ff.).

Br. 12. 426.22 f. *begge Deres Bøger*] »Indtryk fra Polen« og 2. utgave av »Æsthetiske Studier«, begge fra 1888.

Br. 13. 428.3. *»Indtryk fra Rusland«*] utkom 1888. ¶ 428.27. *vort Universitet har endnu ikke en Lærestol i Sproget*] det norske universitet fikk først i 1900 et professorat i »slaviske sprog, navnlig russisk«. Lies interesse for den norsk-russiske handel går tilbake til hans barndomsminner fra Tromsø, hvor russeskuter kom seilende i stort tall. ¶ 429.19. *»Fruen fra Havet«*] utkom 1888. ¶ 429.20. *en Bog af Schandorph*] i 1888 utgav Schandorph »Fra Isle de France og fra Sorø Amt«; »Det gamle Apotek« var kommet 1885; Lie hadde nettop på dette tidspunkt, i Paris, gjort bekjentskap med ham (se Schandorph: »Oplevelser« II 269 f.). ¶ 430.11 f. *igaa kom Wilson igjen i Deputerkammeret*] den franske politiker Daniel Wilson hadde misbrukt sin stilling som president Grévys svigersønn til å selge

ordener og blev dømt ved underretten, men frikjent av overretten, og derefter inntok han igjen sitt sete i deputeretkammeret.

Br. 14. 431.9. *en ung dansk Pige*] utvilsomt Marie Triepcke, som var kommet til Paris for å male hos Puvis de Chavannes og under sitt opphold i Frankrike blev forlovet med maleren P. S. Krøyer.

Br. 15. 431.29. *efter Paris*] september 1889 — i hundreåret for den store revolusjon — reiste Brandes til Paris, hvor han så verdensutstillingen og omgikkes franske forfattere; ved denne leilighet stiftet han personlig bekjentskap med Jonas og Thomasine Lie, som gjestfritt åpnet sitt hjem i Avenue de la Grande Armée for ham (se »Levned« III 268 f. og Erik Lies »Erindringer fra et dikterhjem« s. 160 f.). ¶ 432.1. *et Bind Essays*] »Essays. Fremmede Personligheder« (1889); her står bl. a. det essay om Luther som er omtalt i opplysningene til s. 415.6 f. ¶ 432.13. *en lang Tirade imod mig i Verdens Gang*] fru Kielers skuespill »Mænd af Ære« (skrevet og innlevert til teatrene i Danmark og Norge i 1888, men først i 1890 trykt og opført) var rettet imot »Brandesianismen«, og Brandes hadde til gjengjeld, tydelig og ondskapsfullt, men uten navns nevning, snertet henne som modell for Nora i »Et dukkehjem«, da han 6/8 1889 i »Verdens Gang« anmeldte Ibsenheftet av Halvorsens Norsk Forfatterleksikon. Fru Kieler svarte i »V. G.« 29/11 med »En Protest« (jf. B. M. Kinck i Edda XXXV 1935 s. 523 f.). ¶ 432.27. *mine Forelæsninger*] over nyere fransk litteratur.

Br. 16. 433.27. *Deres begge Essays*] foruden bindet om fremmede personligheter utkom samme år et om danske personligheter. ¶ 434.10. *den berømte St. Petersburger Influenta*] i slutten av året 1889 opstod i St. Petersburg en epidemi av en sykdom, som kaltes influensa, og som man snart konstaterte var den samme som man hittil hadde kalt »la Grippe«; den bredte sig i kort tid over hele Evropa, og raste særlig hårdt i Paris. ¶ 434.12. *Prøven paa Onsdag*] den parisiske konsertmester Colonne innbød til to Grieg-konserter; Grieg dirigerte selv den første.

Br. 17. 435.25. *de tilsendte Digte*] Lies »Digte« (1889); heri »Peder Dass« og — som avslutning — »Tilbageblik«, hvor Lie tenker sig flyvende i ballong. ¶ 436.2. *skrive noget mod Prof. Høffding*] »Det store Menneske, Kulturens Kilde« i »Tilskueren« 1890 s. 1 ff., et innlegg i Nietzschefeiden.

Br. 18. 436.8. *min Bog*] »Onde Magter« (1890). ¶ 436.26. *Fru Kowa-*

lewski] i Paris hadde Brandes i 1889 hos Lies truffet den russiske matematiker og forfatterinne Sonja Kovalevski og hennes svenske venninne Anne Charlotte Edgren Leffler (se Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« s. 162 f.).

Br. 19. 440.4 f. *et Par Smaating i »Tilskueren« og »Dagens Krønike«*] om bidraget til »Tilskueren« se opplysningene til s. 436.2; i »Af Dagens Krønike« jan. 1890 offentliggjorde Brandes sitt essay om Maupassant. ¶ 440.6. *lader . . mig nu stadigt angribe*] i Mrgbl. 12/2 1890 forsvarte Knud Ipsen Høffdings standpunkt, men neste nummer bragte et innlegg (av Arnold Rohde) til fordel for Brandes. Høffding hadde 1887 utgitt en »Etik«. ¶ 440.10. *Ola Hansson*] om Brandes' mellemværende med ham og hans hustru, Laura Mohr, se »Levned« III 271 f. ¶ 441.2. »*Sensitiva amorosa*«] utkom på svensk 1887, i dansk oversettelse ved Peter Nansen, under tittelen »Skæbneoveller«, 1890. ¶ 441.17. *Det unge Tyskland*] utkom 1890. ¶ 441.28. *Kong Midas-Bevægelsen*] Gunnar Heibergs skuespill »Kong Midas« (1890), hvor hovedpersonen Ramseth i ikke liten grad er tegnet efter Bjørnson, gav anledning til stor strid; Christiania Theater nektet å opføre stykket, og da det i steden kom op på Tivoli Teater i Kristiania med fru Didi Heiberg i den kvinnelige hovedrolle, blev det aften efter aften demonstrasjoner i teatret, likesom det opstod en voldsom avisfeide om Heibergs tendens. ¶ 441.31. *Krohgs*] Brandes hadde ved etterretningen om beslagleggelsen av Chr. Krohgs roman »Albertine« i Pol. 27/12 1886 rettet et åpent brev til forfatteren, hvor han hjertelig takket ham for hans bok. ¶ 441.32. *Gunnar Heiberg hjalp jeg*] ved en forhåndsomtale i »Kjøbenhavns Børs-Tidende« 17/1 1890 — samme dag som stykket hadde premiere på Det kgl. Teater —, artikkelen er gjenoptrykt i SS. XIII 522 f.; 18/1 anmeldte Brandes stykket sammesteds.

Br. 20. 443.21. »*Hintzepeter*«] Wilhelm II's lærer Georg Ernst Hinzpeter vedblev også efter keiserens tronbestigelse 1888 å øve innflytelse på sin fordums elev, især — til Bismarcks store misfornøielse — i retning av en arbeidervenlig politikk; om Lies interesse for det sosiale spørsmål se f. eks. hans brev av 2/3 1890 til Garborg (»J. Lie og hans samtidige«, ved Carl Nærup, s. 247 ff.). ¶ 443.22 f. *1 Mai . . en Verdens-Festdag*] over hele verden demonstrerte sosialdemokratene 1/5 1890 til fordel for 8-timers arbeidsdag. ¶ 444.10 f. *Werenskiolds ypperlige Tegning af Fru Heiberg i norsk Dagblad*] 14/4 1890. ¶ 444.15 f. *Peter Nansen kom med sin fine stemningsfulde Digting*] hans første bøker var »Unge Mennesker«

(1883), »Kammerater« (1884) og »Korte Veje« (1890); Lie kom også i forbindelse med Nansen i hans egenskap av redaktør for tidsskriftet »Af Dagens Krønike« (1889—90), som Lie leverte flere bidrag til; et brev fra Lie til Nansen av 28/12 1892 er gjengitt i »Jonas Lie og hans samtidige« s. 258 f. ¶ 444.22. *sin ny Roman, Penge*] Zolas roman »L'argent« (1891), et bind av Rougon-Macquart serien, handler om børsspekulasjonen. ¶ 445.7. *et Enakts Skuespil*] sannsynligvis det, der omtales i opplysningene til s. 451.9 f.

Br. 21. 445.21. *vakkert omtalt i »Politiken*] det er ironisk ment; i Pol. 11/9 1890 refereres under overskriften »Eine grausame Geschichte« en artikkel fra Münchens »Allgemeine Zeitung« 3/9, hvor Brandes skildres som en kvinneforfører. ¶ 446.4. *Krigen mellem norsk og dansk*] i »Dagens Nyheder« 23/4 1890 krevde Gustav Esmann danske forlag reservert for danske forfattere alene, noe som Erik Skram 1/5 protesterte imot. Det opstod en større pressediskusjon, og av nordmenn deltok bl. a. Garborg og Kielland, ut fra forskjellige standpunkter. I Danmark blev striden især ført i »Politiken«, som 17/8 bragte et intervju med Georg Brandes; hans hovedsynspunkt er det samme som i brev nr. 22 til Lie at nordmennene av pirrelig nasjonalfølelse hindres i å være gode kammerater overfor de danske, men — legger han til: »Man føler sig trods deres Mangler tidt tilbøjelig til at give dem Fortrinet blandt de skandinaviske Folk.« ¶ 446.8 ff. *den danske Professor . . forkastedes*] A. B. Drachmann deltok 1887 i konkurransen om et professorat i klassisk filologi ved Universitetet i Kristiania, men blev ikke ansatt, uaktet flertallet av de sakkyn-dige stillet ham forrest. ¶ 446.11 f. *to filosofiske Professorater*] i 1890 blev hegelianeren Mourly Vold utnevnt til professor i filosofi, ved siden av Monrad, som også var hegelianer og hadde vært universitetslærer helt siden 1845. ¶ 446.12 f. *Monrad har . . skrevet en Bog . . om det Skjønne*] M. J. Monrad: »Æstetik« (1889—90). ¶ 446.17. *at Kunsten ikke har noget med Almuestandpunkter at gjøre*] se opplysningene til s. 362.2. ¶ 446.18 f. *den megen . . Moral-Discussion fortiden*] Chr. Collin hadde i en artikkel i »Verdens Gang« 21/6 1890 innledet et felttog mot den naturalistiske livsanskuelse, representert av Brandes, og som motstykke oppstillet Bjørnsons »pædagogiske« diktning. Jf. Bjørnsons artikkel »Litterære Strømninger« i NDagbl 29/8 1890, som svar på innlegg fra Garborg og Lochmann (Bjørnsons »Artikler og Taler« II 163 f.).

Br. 22. 447.11 f. *Fru Ola Hansson, der skaffede Garborg »Æreshonorar*]

Garborgs kvinneroman fra 1890 »Hjaa ho Mor« (i dansk oversettelse: »Hos Mamma«) blev mere beundret i Tyskland enn i Norge og indbragte ham et »æreshonorar« fra »Freie Bühne« på 1000 mark; rimeligvis har Laura Hansson, f. Mohr, vært ivrig for å propagandere for Garborg i Tyskland (jf. »August Strindbergs och Ola Hanssons brevväxling« s. 86). Om Skrams deltagelse i feiden se opplysningene til s. 446.4.

Br. 23. 448.27. *min Bog*] »Onde Magter« (1890). ¶ 450.11. *hos Engelhorn*] på dette forlag var »Kommandørens Døtre« utkommet 1887; »Onde Magter« blev først utgitt på tysk 1901, i Mathilde Manns oversettelse. ¶ 450.18. *Molard*] omtalt i Victoria Benedictssons brev av 11/12 1887 og 30/5 1888 til Georg Brandes; her heter det at hans mor var norsk. ¶ 450.19 f. *Victoria Benedictssons og Lundegaards sidste Bog*] skuespillet »Den bergtagna« (1890). ¶ 450.32. *Eyolf Soot*] fru Lies søstersønn, som 1889 malte det kjente portrett av Jonas og Thomasine Lie (i Nasjonalgalleriet). ¶ 451.9 f. »*Med Blyanten af Erik Lie*«] inneholder fortellinger og en dramatisk situasjon, fra 1890.

Br. 24. Trykt i Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« s. 172 f. — 453.1. *den ærgerlige Adresse*] i oktbr. 1890 blev det til den danske regjering og riksdag overlevert en adresse, undertegnet av forfattere, kunstnere og vitenskapsmenn, som gikk ut på å andrage om en årlig statsunderstøttelse for Brandes; forslaget blev forkastet av riksdagen (se »Levned« III 285 ff.), og først i 1902 — efter systemskiftet — fikk Brandes av den danske stat hedersgasje som professor. Kultusminister Jac. Scavenius måtte ganske riktig tre ut av ministeriet.

Br. 25. 453.28. »*Alles geben die Götter*«] Goethes berømte epigram fra et brev til grevinne Auguste Stolberg. ¶ 454.29 f. *Jules Ferry . . har seiret*] Ferry, som var en av de betydeligste statsmenn i sin tids Frankrike, hadde i slutten av 1880-årene tapt sin innflytelse og blev 1889 ikke engang gjenvalgt til deputeretkammeret, men 1891 kom han inn i senatet.

Br. 26. Trykt i — og her gjengitt efter — Brandes' »Levned« III 335. — Telegrammet er sendt til festen i anledning av Brandes' 25 års forfatterjubileum.

Br. 27. 455.10. *Anmeldelsen af »Troid«*] i Pol. 25/12 1892 anmeldte Brandes meget anerkjennende 2. samling av Lies eventyr; han har bare et par småinnvendinger å gjøre, f. eks. denne: »Nu og da er det ikke ret lykkedes Lie at smelte de magiske Æventyr-Indflydelser sammen

med de virkelige Motiver. Saaledes er Historien om »Duen« lidt svag, i hvilken en dræbt Skovdue skal være Skyld i en urimeligt skinsyg Madams Urimeligheder. ¶ 456.4. *Hjemme rases der i Anledning af Bygmester Solness*] jf. innledningen til »Bygmester Solness« i »Hundreårsutgaven« av Ibsens Samlede verker, XII s. 25 f. ¶ 456.11. »Fred«] roman fra 1892. ¶ 456.18. *Jeg har et Tidsemne fore*] »Niobe« (1893). ¶ 456.27. *Deres Broders Kommentar til Solness*] Edv. Brandes' anm. av »Bygmester Solness« i Pol. 22/12 1892 går ut på at stykket ikke er symbolsk i alminnelig forstand, for så vidt som ordene virkelig vil uttrykke hvad de sier.

Br. 28. 457.6 f. *din sidste prægtige Bog*] essaysamlingen »Udenlandske Egne og Personligheder« (1893), som bl. a. inneholder avhandlingen »Dyret i Mennesket« (med et avsnitt om Tolstoj) og ungdomsskildringen fra Brandes' rekonvalesenstid i Italien 1871. ¶ 457.25 f. *dit Opraab til Nationalfølelsen*] foredraget »Om Nationalfølelse«, holdt ved innvielsen av det danske Studentersamfunds nye lokaler 1/2 1894. ¶ 458.1 f. »Frygt og Bæven«] skrift av Søren Kierkegaard fra 1843.

Br. 29. 458.21. *dit Værk*] »William Shakespeare« (1895—96).

Br. 30. Trykt i Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« s. 174. — 460.5. *en udmerket Bog*] »Dyre Rein« (1896). ¶ 460.5 f. ¶ *din Søn Erik siger mig de varmeste Ord*] i anledning av 25-årsdagen for Brandes' første universitetsforelesning bragte »Studenterbladet«, red. af C. Behrens og Jens Pedersen, 3/11 1896 et nummer som helt var helliget Brandes, og som også Erik Lie hadde gitt bidrag til. ¶ 460.7. *sin . . Udsigt over Verdensaltet*] Erik Lie: »Den evropæiske Litteratur i kulturhistoriske Billeder« (1896). ¶ 460.11. *Forelæsninger*] over moderne fransk litteratur.

Br. 31. 461.7. *Bazarens Brand*] 4/5 1897 utbrøt det en voldsom brand i en stor velgjørenhetsbasar i Jean Goujon-gaten i Paris, og ca. 130 mennesker omkom. ¶ 461.12. *Schandorph . . feirer sin 60 Aarsdag nede i Mentone*] se Schandorphs »Oplevelser« II 371.

Br. 32. 462.12. *Tragedier om Kjærlighed*] skuespill fra 1897. ¶ 463.10. *hans første Bog*] »Streif« (1894), en samling noveller og skitser, hvor den første heter »Overfarten til Australien«. ¶ 463.22. *to nye Rækker Forelæsninger*] høsten 1896 om moderne fransk litteratur, våren 1897 om Goethe.

Br. 34. 465.5. *din Indledningsartikel i Verdens Gang*] »Hundrede Dage« 11/8 1897; den næste artikkel, »Farum«, bygget over en barndoms-erindring, stod i no. for 13/8. ¶ 465.24. *læser Stemplet: »Nordpolens paa Brevduer fra Hamburg*] under den store spenning og uvissheit m. h. t.

Andrées nordpolsekspedisjon opstod det sommeren 1897 mange falske rykter om hans skjebne; 21/7 blev det i nærheten av Stavanger fanget en brevdue, som man påstod var merket »Nordpolen«; snart efter kom det opplysning om at det var en brevdue som var avsendt fra Helgoland 13/6, og merket var »Nordpoh«. ¶ 465.26. *forevise Geister for lærde og berømte Mænd*] hvilken spesiell tildragelse der her siktes til, vites ikke, men spiritismen var i goårene sterkt på mode både i Norge og Danmark. ¶ 465.28 f. *hvilket homerisk Sprog skanderedes der ikke i Athen*] 17/4 1897 erklærte den greske regjering, med Delyannis som ministerchef, krig mot Tyrkiet, i sikker tro på sin militære overlegenhet; men utfallet blev et stort nederlag for grekerne, som måtte betale en svær krigsskadeserstatning. ¶ 466.10 f. *Spanien er ført af Canovas . . til Kuba*] den konservative spanske ministerpresident Cánovas del Castillo slo 1896—97 opstanden på Kuba ned under store blodsutgydelser, men blev selv myrdet 8/8 1897.

Br. 35. 467.7 f. *dit Feldtog i Ungarn*] Brandes måtte i april 1900 avbryte sin foredragsreise til Ungarn, da han fikk et nytt anfall av sin gamle sykdom, årebetennelsen.

Br. 36. 468.19 f. »*Skikkelser og Tanker*«] under denne rubrikk skrev Brandes kronikker til »Politiken«.

Br. 37. 469.3 f. *det første Hefte af Det ny Aarhundrede*] i årgangen 1903 begynte Brandes å offentliggjøre 1. del av sitt »Levned«, og omtalte her stadig sig selv som »han«. ¶ 469.10 f. *Du vilde . . ikke have med mig at gjøre*] jf. brev nr. 2.

Br. 39. 470.26. *din Ungdomsbiografi*] se opplysningene til s. 469.3 f.

Br. 40. Trykt i Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« s. 174 f. — 471.21. *et Bind*] »Levned« I (1905). ¶ 471.23 f. *de ublodige Begivenheder i Norge*] unionsopløsningen 1905. ¶ 471.24. *Rædslerne i Rusland*] nederlaget overfor Japan førte i 1905 til en indre krise i Rusland; arbeiderne reiste sig til opstand, men blev slått ned med hård hånd.

Br. 41. Trykt i Erik Lie: »Erindringer fra et dikterhjem« s. 175 f.

